ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
SAMEDI
1er DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·309 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.309

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Նոյեմբեր 29 / 30)

ՀԱՊ–Ի ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ՆԻՍՏԵՐԸ

Մոսկուայի մէջ Նոյեմբեր 29–ին գումարուած է ՀԱՊ–ի վարչապետներու խորհուրդի նիստը որուն բացման խօսքով հանդէս եկած է Ռուսաստանի վարչապետ Մ. Կասեանով։ Ան անդրադարձած է անցած տասնամեակին յաջողութիւններուն եւ ժխտականներուն։ Ցետոյ, վարչապետները քննարկած են օրակարգի նիւթերը։

Նոյն չրջանակին մէջ նոյն օրը գումարած է Արտաքին գործերու նախարարներու նիստն ալ որուն գլխաւոր նիւթը եղած է Աֆղանիստանի կացութեան մասին պետութեան ղեկավարներու յայտարարութեան նախագիծին քննարկումը։ Ակէ զատ օրակարգին վրայ գտնուած են ՀԱՊ–ի երկիրներու արտաքին քաղաքական գործունէութեան զարկ տալու միջոցներուն ծրագիրը, տնտեսական համագործակցութիւնը, եւլն.։

*
**

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Է. ՇԵՎԱՐՆԱԶԷ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Մոսկուայի մէջ Նոյեմբեր 29–ին նախագահ Ռ. Քոչարեան առանձին զրոյց մը ունեցած է Վրաստանի նախագահ Է. Շեվարնաձէի հետ։ Երկուքը քննարկած են փոխադարձ յարաբերութիւններուն, չըրջանի խնդիրներուն վերաբերող հարցերու լայն չրջանակ մը։

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Նոյեմբեր 28–ի նիստին դատարանը անցած է կարդն Ցունանեանի հարցաքննութեան։ Ան սկիզբէն յայտարարած է թէ կը պատասխանէ այն չափով որ յարմար կը գտէ։ Նշած ալ է որ իրեն ուղղուած մեղադրանքով լինքնինք մեղաւոր չի նկատեր եւ չի զղջար։ Իր ըսածին համաձայն, Հոկտեմբեր 27–ին Ազգային Ժողով գացած են «վ. Սարգսեանի իշխանութիւնը տապալելու եւ ժամանակաւոր կառավարութիւն ստեղծելու համար»։ Այդ կառավարութիւնը պիտի գործէր երկու տարի եւ իրականացնէր տնտեսական ծրագրեր, յետոյ նոր ընտրութիւն տեղի պիտի ունենար։

Կ. Ցունանեան իր պատասխաններուն յաճախ մէջբերումներ ըրած է ՄԱԿ–ի պայմանագրութենէն, տարբեր փաստաթուղթերէ։

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԳՈՀ ՉԻ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆ

Եւրոպական Ժողովուրդի խորհրդարանական վեհաժողովին ազրբեջանական խմբակցութենէն Ա. Մոլլազատէ ամբաստանած է իր երկրին Արտաքին գործերու նախարարութիւնը որ հարկ եղած աշխատանքը չէ տարած որպէսզի Հայաստանը «յարձակողական» երկիր ճանչցուի։ Ան գանգատած է որ եւրոպական լրատուիւներէն, խորհրդարաններէն նոյն նախարարութեան գործունէութեան դաշտէն դուրս կը մնան, ինչ որ ազրբեջանական խմբակցութիւնը հայկականին նկատմամբ անհաւասար պայմաններու մէջ կը ձգէ։ Ատոր հետեւանքը ան կ'ըսէր որ Եւրոպայի երկիրները զիջում կ'ակնկալեն թէ՛ «յարձակողական» երկիր Հայաստանէն, թէ՛ անոր «զոհ» Ազրբեջանէն։ Մոլլազատ աւելցուցած է որ իրենք հակամարտութեան մասին տեղեկագիր կը պատրաստեն վեհաժողովի Բիւրոյի ներկայացնելու համար։

*
**

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՆՇԱԾ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29–Ը

Համայնավար կուսակցութիւնը չարք մը միջոցառումներով նշած է Հայաստանի խորհրդայնացման 81–րդ տարին։ Նախ ծաղկեպսակ զետեղուած է Ա. Մհաներիկեանի եւ Ս. Շահումեանի յուշարձաններուն, ապա տեղի ունեցած է քայլարշաւ մը։ Կուսակցութեան Ա. քարտուղարը Վլադիմիր Դարբինեան յայտնած է որ անցեալ Հոկտեմբեր 27–ին նախկին խորհրդային 11 հանրապետութիւններու համայնավարներու իրենց 32–րդ համագումարին որոշած են ուժերը հաւաքել եւ միաւորուիլ նոր միութեան մէջ, անդամակցելով Ռուսաստան – Բելառուս դաշինքին։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ա Ֆ Ղ Ա Ն Ի Ս Տ Ա Ն

ՈՐՈՇ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՆԻ ՄԷՋ

Զահեր Շահ եւ Հիւսիսի Զինակցութեան պատուիրակները որոչ համաձայնութեան մը յանգեցան Նոյեմբեր 29–ին, ինչ կը վերաբերի վարչական առժամեայ իշխանութեան մը հաստատման քափուլի մէջ։ Զինակցութեան մէկ պատասխանատուն յայտարարած է՝ «Համաձայնութեան յանգեցանք կարգադրութեան մը չուրջ բոլոր խումբերու մասնակցութեամբ, ի մասնաւորի Հոմի (իմա՝ Զահեր Շահ)»։ Այդ կարգադրութիւնը տեսակ մը Մորհրդարան պիտի ըլլայ, որ 50–էն 60 ներկայացուցիչ պիտի ունենայ Զինակցութենէն եւ թագաւորէն եւ 10–էն 20 ներկայացուցիչ միւս երկու խմբակներէն։ Զինակցութիւնը ընդունած է որ թագաւորը կրնայ «կարեւոր դեր» մը խաղալ, իր կողմնակիցները կը պահանջեն որ Պետութեան ղեկավարն ըլլայ (87 տարեկան է)։

Հիւսիսի Զինակցութիւնը կրնայ նաեւ համակերպիլ բազմազգեան ուժերու ներկայութեան, ինչ որ բացարձակապէս կը մերժէր։ Պատուիրակութեան ղեկավարը աւելցուցած է սակայն, որ կը նախընտրեն «խալամական երկիրներէ ուժեր»։

*
**

Հաւանական կը թուի որ ամերիկեան նոր զօրքեր ալ գան Աֆղանիստան։ Ճըշմարիտ մէկը չկրնար կանխատես քանտահարի վրայ, որ կը դիմադրէ։ Կը կարծուի որ հոն է Մոլլա Օմար, թալիպաններու հոգեւոր պետը եւ յոյս կայ որ քանի մը օրէն Քանտահար իյնայ։

*
**

Երկու հոգի, կին մը եւ մանուկ մը մեռած են ամերիկեան անօդաղէնի «մրցակցութեան» զոհ։ Ռումբակոծումներ կը շարունակուին Քանտահարի վրայ, Քապուլի մէջ

Հայ Դատի Համար Աշխատողներ, Չաշխատողներ

Հայ դատի աշխատանք կը տարուի աշխարհի որեւէ կողմի հայութեան մտքնիակ ամենափոքր խմբաւորումին կողմէ: Լայն առումով այդ աշխատանքը կ'ընդգրկէ այն բոլոր մարզերը որոնք կապ ունին հայկական պատկանելիութիւնը փակադիծի մէջ չձգելու մտադրութեան հետ: Ուղղակի 1915–ին հետեւանքներուն առընչուած գործունէութեան հետ, այդ աշխատանքին մաս կը կազմէ հայկական դպրոցը, մամուլը, միութենական կեանքը, եւայլն:

Ցաճախ հարց կը տրուի թէ ինչո՛ւ մեր իրականութիւնը, հակառակ անցած մօտ մէկ դարու երկար ժամանակաշրջանին, չէ յաջողած փափաքելի արդիւնքին հասնիլ: Նման հարցում, հասկնալի է որ կու գայ դժգոհութեան, անբաւարարութեան զգացումներէն: Ինչո՛ւ կարելի չէ եղած համընդհանուր ճանաչումի, վնասներու հատուցումի չատ բարդ, այլ անգիզգիզելի գործը լրումին հասցնել: Հասկնալի, արդար այս պոռթկումը որպէս պատասխան տրուած, կամ ճարուած բացատրութիւններով, կրնայ կատարեալ պատկերացում մը տալ տակաւին ինքնագարմանումի անկարելիութեան մէջ զարգացող մեր իրականութեան:

Այդ առումով յաճախ կը խօսուի կազմակերպչականին, կառոյցներու, կեդրոնացումի բացակայութեան մասին: Քանի որ նշուած ոլորտը մինչեւ տասը տարի առաջ պաշտօնապէս զրկուած էր պետական քաղաքականութեան մը շրջանակը ունենալու հանգամանքէն, 1915–ին առընչուած նպատակներուն տանող գործունէութիւնը վիճակած էր Սփիւռքին: Այլ խօսքով՝ ցրուածութեան մը որուն ամէն մէկ բեկորը նոյն թիրախին ձգտելով հանդերձ, պարտ էր համոզումները, գործունէութեան դաշտը, ձեւերը եւ այլ զգալիները պատշաճեցնել գտնուած երկրին պայմաններուն. ընկերային, տնտեսականին, օրէնքներուն, եւ այլն: Ասոնց քով, արդիւնքին վրայ ազդող կարեւոր պարագայ մըն ալ, անշուշտ, սիրողականը արհեստավարժով փոխարինելու անկարելիութիւնն էր: Պարագայ մը որ ամէնէն դժուար դարմանելին չէր, եթէ չըլլար դիտակցութեան պակասի, նաեւ՝ ընդհանուր – սեփականի չափանիշի չփոթին երեւոյթը: Կարելի՞ է ըսել որ Սփիւռքի այն գաղութներուն մէջ ուր տեղական օրէնքին պարտաւորութենէն դուրս ճղռուած էին եւ են հայկական հաստատութիւնները, յատկապէս դպրոց, միշտ մտահոգութիւնը տիրած է եւ կը տիրէ գործը ամէնէն ձեռնհասին յանձնելու. կան, անշուշտ, այդ կարգի օրինակներ: Բայց, օրինակ, կուսակցական հովանաւորութեամբ հաստատութիւններու համար կը զօրէ՞ ընդհանրացումը:

Միւս կողմէ, պետական չրջանակ մըն ալ, տեսականօրէն, անպայման պիտի չարդարացնէր ակնկալութիւնը, երբ խօսքը 1915–ին ուղղակի առընչուած բաներու մասին է, ինչպէս՝ ճանաչում, հատուցում, եւ այլն: Հայաստանի մէջ մինչեւ այսօր այս առումով պարզուած վիճակը ապացոյց է ատոր: Հասկնալի է որ պետութեան մը ղեկավարութեան համար կան փափաքելի բաներ, կան կարելի բաներ: Նոյնիսկ երբ փափաքելին կարելի չըլլար միշտ, մանաւանդ հայկականին պարմաններով պետութեան մը համար, կարելիներուն առիթները չփախցնել դըրական արդիւնքի տանող ընթացք է: Հայաստանի անկախութեան տասնամեակին երբ փափաքելին միշտ անկարելի եղաւ, կարելի չէ ըսել թէ կարելիներուն առիթը օգտագործուեցաւ: Այլ խօսքով, խնդրոյ առարկայ գործը չարունակեց մնալ հիմնապէս Սփիւռքին գլխուն, ուսերուն:

Այս բոլորին հետ թերեւս պէտք է նկատի ընել առընչութեան հարցն ալ: Անկախութեան առաջին օրերուն իսկ պետական դէմք մը չէ՞ր այս պարագան առաւելապէս կապուածութեամբ մտահոգուողը, լսելով որ ցեղասպանութիւնը արտերկրացիներուն խնդիրն է, անոնք էին վտարանդի, թող անոնք ալ զբաղին հետապնդումի գործով: Անշուշտ, տեղին է յիշել որ Հայաստանի ներկայի բնակչութեան մէջ արհամարհելի չէ վերապրող արեւմտահայերու, անոնց չառաւիղներուն համեմատութիւնը: Սակայն, խորհրդային կարգերու 70–ամեայ դլանը, ապա անցնող տասնամեակին ծանր առօրեան, վստահաբար, ամէն ենթադրութենէ աւելի հեռք ձգած է այդ զանգուածին վրայ. զայն ճուլած է որոշուած, մեծարուած կաղապարով:

Այս իրականութեան մէջ, բնական է որ ամէն դրական, կամ նոյնիսկ դրականի տպաւորութիւն գործող արարք ուշադրութեան, հետաքրքրութեան առարկայ կ'ըլլայ, յատկապէս երբ կու գայ Հայաստանէն: Այս բնոյթի նոր տուեալներէն է «Ազանդարդ»ի (Նոյեմբեր 14 – 20) մէջ ամփոփ հարցազրոյցով մը լսուածը թէ ցեղասպանութեան զոհերու անուններուն ցուցակները պատրաստելու եւ Թուրքիա մնացած անոնց հարստութեան հաչուառումին գործը ծրագրուած է: Տեղեկացնողն է Սամուէլ Պօղոսեան որ նախագահն է Ցեղասպանութեան դէմ պայքարող պատերազմի եւ աշխատանքի վերջերիններուն: Իրեն հետ զրուցած է Էվէլինա Պապեան: Ս. Պօղոսեանի բացածով, այդ գործը պէտք է կատարուի, միջազդային դատարանին ներկայացնելու, յանցագործները պատժելու, տուժածներուն հատուցում պահանջելու նպատակներով. կ'ըսէ նաեւ թէ նոյն աշխատանքը հարկ է տեսնել Սումգայիթի, Բաքուի եւ ադրբեջանական այլ շրջաններու մէջ կատարուած հայկական կոտորածներուն առընչութեամբ:

Որոշ յուսախաբութիւն մըն ալ կայ Ս. Պօղոսեանի արտայայտութեան մէջ. նախ քիչ մը դիւրին ընդհանրացում մը կ'ընէ «երեք աւանդական կուսակցութիւններ»ուն մասին, յայտելով որ 100 տարիէ ի վեր «իրար կոկորդ կրծելով» զբաղած են, այսօր նաեւ Հայաստանի մէջ: կ'ըսէ թէ անոնց Հայաստան մուտք գործած օրէն բազմաթիւ անգամ դիմած են, տակաւին, ապարդիւն: «Նրանց միակ ուշքն ու միտքը մեր կառավարական համակարգում տեղեր գրաւելն է իրենց անձնական շահերի համար»: Իսկ կառավարական առեանները նման կեդրոնի ստեղծումը մերժած են, որովհետեւ միջազդային հանրութիւնը չի փափաքիր Հայերու ցեղասպանութեան մասին լսել: Ատիկա եւրակացնելու կը մղէ որ «արդի իշխանութիւնները շարունակում են իրենց նախորդների ազգադաւ բաղաքականութիւնը Հայ Դատի եւ պահանջատիրութեան հարցերում»:

Արդար է մատնանշումը որ ցեղասպանութեան այսօր բազմաթիւ ճանաչումները արձանագրուած ըլլալով հանդերձ, նախ դլխաւորը Թուրքիոյ պարագան է, ապա՝ նոյնիսկ ընդունած երկիրները, Եւրոպայի Խորհրդարանը անգամ, իրենց բանաձեւին մէջ Թուրքիոյ պատասխանատուութիւնը չեն նշած: «Ուստի ոչ մի հիմք չունենք հրապուրուելու Ֆրանսիայի, Ռուսաստանի եւ այլոց կողմից Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման գործընթացով, Թանզի այդ փաստաթղթերը ոչ մի իրաւական ուժ չունեն Միջազգային դատարանի համար եւ չեն կարող հիմք ծառայել ցեղասպանութեան յանցագործները պատժելու եւ վնասները հատուցանելու գործում»:

Ուշագրաւ է որ Ս. Պօղոսեան խօսելով հանդերձ հարկական կուսակցութիւններու, աւելի քան 122 պետութիւններու կատարած իրենց դիմումներուն մասին, ոչինչ կ'ըսէ Սփիւռքի Հայ Դատի յանձնախումբերուն, կամ իր մասնաւոր ուղղութեամբ աշխատանք տանող անհատներու մասին: Մինչդեռ, այս վերջիններուն մխիթարը կարեւոր մասնակցութիւն կ'ըլլար տարուած ջանքին:

Անգիտութի՞ւն, թէ արհամարհանք:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ով Որ Ծաղիկ Կը Սիրէ...

Ա.

Երբեմն կանգ կ'առնեմ ծաղկավաճառի մը ցուցափեղկին առջեւ եւ կը նայիմ այն ծաղիկներուն, որոնք դրուած են ցուցափեղկին մէջ: Ծաղիկ գնելու նպատակով չէ այդ: Եթէ մենք անոնցմէ ենք որոնք կը հաւատան որ ծաղիկը Մայր Բնութեան կողմէ մարդուն տրուած ամենազեղեցիկ մէկ քանի նուէրներէն մէկն է, այն ատեն չենք կրնար պահ մը մեր սիրտը զոհունակութեան զգացումով չլեցնել ծաղիկի մը տեսարանին դիմաց:

Նայեցայ վարդի կոկոններուն, դունագեղ մեխակներուն, տակաւին նոր բացուած կակաչներուն, մեծատերեւ մարդրիտներուն: Նայեցայ ծաղիկի մը որ օրքիտէի կը նմանէր: Ուրիշ ծաղիկներ ալ կային, որոնց անուններուն չէի գիտեր, որոնք ապակեայ վազոցէն անցնող – գացող մարդոց կը ժպտէին կանանչ տերեւներու մէջէն:

Այո՛, ծաղիկը Մայր Բնութեան նուէրն է մեզի՝ մարդոց: Միայն մեզի՝ մարդոց: Որովհետեւ մեր տրամաբանութիւնը մեզի կ'ըսէ որ միայն մարդն է որ կրնայ ըմբռնել ծաղիկի գեղեցկութիւնը: Ծաղիկը միայն մարդուն համար է որ գոյութիւն ունի իրրեւ գեղեցկութիւն: Դաշտին վրայ պտըտկող եզ մը կրնայ բերնովը փրցնել դաշտածաղիկներ, նոյնիսկ քանի մը ընտիր ծաղիկներ, և զանոնք ուտել, կշտանալ: Բայց մեր տրամաբանութիւնը մեզի կ'ըսէ որ ծաղիկը ստեղծուած չէ որպէսզի եզ մը դաշտին մէջ ուտէ զայն ու կշտանայ: Այո՛, մեզունները կը թռուին ծաղիկներուն վրայ ու կը քամեն անոնց նեկտարը, այդ նեկտարէն քաղցր մեղր կը չինեն: Բայց մեր տրամաբանութիւնը մեզի պիտի ըսէ որ Մայր Բնութիւնը մեզունեներուն համար չէ որ ստեղծած է ծաղիկը: Մեր ճարպիկ տանտիկիններն ալ հրաչալի անուշներ կը պատրաստեն քանի մը ծաղիկներէ, բայց ծաղիկները խոհանոցներո՞ւ համար ստեղծուած են:

Եթէ ծաղիկները միայն վերեւ յիշուած դործնական ու օգտաչատ նպատակներուն համար ստեղծուած ըլլային, Մայր Բնութիւնը կրնար դոհանալ չորս, հինդ, կամ առաւելն տասը տեսակ ծաղիկով եւ այդքան ալ խնամք չէր տաներ իւրաքանչիւր ծաղիկին տարբեր եւ չնաչխարհիկ կառոյց մը, գեղեցկութիւն մը տալու համար: Մինչդեռ ամէն ծաղիկ տարբեր աչխարհ մըն է, ստեղծագործական տարբեր արկածախնդրութիւն մըն է, տարբեր երեւակայութեան մը արդասիքը: Պէտք ունի՞նք Մայր Բնութեան հարցնելու թէ ինչ նպատակաւ է որ ծաղիկներու այսքան ճոխ, այսպէս անպեղելի խորհուրդներով լեցուն հաւաքածոյ մը ստեղծած է ան: Մեզի այնպէս կը թուի թէ Մայր Բնութիւնը պիտի ժպտի մեզի ու մեր աչքերուն մէջ նայելով պիտի ըսէ.

– Տակաւին կը հարցնէ՞ք: Չէ՞ք տեսներ որ այս բոլորը ձեզի, միայն ձեզի համար ստեղծուած են: Չէ՞ք տեսներ որ միայն ձեզի է որ տուած եմ կարողութիւնը անդրադառնալու թէ ծաղիկը որքան գեղեցիկ ստեղծագործութիւն մըն է: Ուրիշ ո՞ր արարածը ծաղիկը պիտի դնէր իր սենեակին ծաղկամանին մէջ եւ պիտի ուրախանար անոր տեսարանին նայելով: Կո՞ւմ էր, ե՞ղն էր, չո՞ւնն էր որ իր նմանը ուրախացնելու համար ծաղկեփունջ մը պիտի նուիրէր: Է՞չն էր որ ծաղկավաճառի մը ցուցափեղկին առջեւ պահ մը պիտի կանգ առնէր ու երանութեամբ պիտի նայէր այդտեղ ցուցադրուած հարիւրաւոր ծաղիկներուն: Ո՛չ, ծաղիկը ձեզի համար ստեղծուած է, մարդուն համար: Ով որ ծաղիկ կը սիրէ, մա՛րդ է:

Երկրագունդի վրայ բնակող միլիառաւոր մարդիկ բաւականաչափ կը սիրե՞ն ծաղիկը, չեմ գիտեր: Անոնցմէ քանիո՞ն անդրադարձած է թէ որքան ճիշդ է այն դը վերը Մայր Բնութիւնը ըսաւ մեզի. «Ծաղիկը մարդուն համար ստեղծուած է: Ով որ ծաղիկ կ'ըսիրէ, մարդ է»:

Ես կանգ կ'առնեմ ծաղկավաճառին ցուցափեղկին առջեւ ու կը նայիմ ծաղիկներուն, կը հիանամ անոնց տարաչխարհիկ աղուորութեան վրայ եւ կը մտածեմ.

– Ով որ ծաղիկ կը սիրէ, մարդ է: Ծաղիկ սիրելը թերեւս առաջին քայլ մըն է

ԹՈՒՐՔԻԱ

Կրօնքի Միասնական Դասագիրք

Թուրքիոյ կրթական նախարարութեան հրահանգով դասագիրք մը կը պատրաստուի որով երեք դլխաւոր կրօնքները – քրիստոնէական, հրէական, մահմետականը – միասնաբար պիտի դասաւանդուին դպրոցներուն մէջ: Համապատասխան յանձնախումբեր կրթական երեք մակարդակի համար արդէն աւարտած են ծրագիրը: Գիրքը ակադեմականներու եւ կրթական բարձրագոյն մարմնին վաւերացումը ստանալէ ետք դործածութեան պիտի դրուի: Հատարակաց նիւթերուն համար թրքական վարժարաններէն պիտի կրնան քրիստոնեայ, փոքրամասնութեան վարժարաններն ալ մահմետական ուսուցիչ ունենալ: Նախարարութեան պատասխանատուները ըսած են թէ նախաձեռնութեան նպատակն է իրարմէ տարբեր կրօնքները աչակերտութեան ծանօթացնել, անոնց մօտ բազմամչակութային արժէքներու, կարողութիւններու համակարգ մը զարդացնել ու լայնախոհութիւն, յարգանք ներչնչել այլադաւան մարդոց նկատմամբ:

Ծրագիրը իր դրական կողմերով ներկայացուելով հանդերձ, եղած են ժխտական հակազդեցութիւններ ալ. Մարմարա համալսարանին աստուածաբանութեան բաժնին տեսուչը փրոֆ. Զ. Պէչտլ քննադատած է ձեռնարկը, այն վախը յայտնելով որ երեք կրօնքներուն միասնական ծանօթացումը անչափահասներուն կրնայ կասկած ներչնչել մահմետականութեան հանդէպ: Ան աւելի յարմար դատած է որ մահմետականութեան դասագիրքերու մէկ մէկ պարբերութեամբ նիւթ ըլլան մեւս կրօնքները:

Նիւթին մասին «Ակօս» չաբաթաթերթին հարցումներուն պատասխանելով, Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքն ալ որոշ վերապահութիւններ յայտնած է: Նախ ըսած է որ իրենք այդ դասագիրքին ուղղութեամբ ոչ մէկ դիմում ստացած են: Աւելցուցած է թէ նոյն նախարարութեան կողմէ պատրաստուած կրօնքի դասագիրքերուն մէջ քրիստոնէութեան, հրէական կրօնքին մասին այնքան չատ են սխալները որ անոնց սրբագրութիւնը միայն նոր հատորներու հրատարակութեամբ կարելի կ'ըլլայ:

Պատրիարքը չեչտելով որ բազմամչակութային եւ բազմակրօն ընկերութիւններու մէջ չատ բնական է ուսուցման այդ կերպը, յարմար դատած է որ հայկական վարժարաններու մէջ բուն կրօնքին դասագիրքերը դործածութենէ չդադրին, նոր դասագիրքը որպէս օժանդակ նկատի առնուի:

ուրիշ գեղեցկութիւններ ալ սիրելու, կամ ատելու՝ տգեղութիւնները, չար բաները: Գիտեմ, որ կարգ մը մարդոց սրտին մէջ երկուքն ալ կրնան բոյն դնել: Չէ՞ որ կան մարդիկ որոնք կրնան թէ՛ ծաղիկ սիրել, թէ՛ ոճիր գործել: Բայց անպայման կայ ծաղիկ սիրելու տեսակ մը, որ իր մէջէն դուրս կ'արտաքսէ բոլոր չար ու տգեղ բաները: Կրնա՞նք գտնել ու մչակել ծաղիկ սիրելու այդ գերազոյն ձեւը: Կրնա՞նք մարդոց սորվեցնել թէ իրական իմաստով ինչ կը նշանակէ ծաղիկ սիրել, կրնա՞նք սորվեցնել թէ ծաղիկ սիրելը կը նշանակէ սիրել Մայր Բնութեան բոլոր գեղեցկութիւնները, յարգել Մայր Բնութեան մաքրութիւնն ու անմեղութիւնը, ընդունիլ որ մարդոց իրաւունքն է ապրիլ ծաղիկներով չրջապատուած ու զարդարուած միջավայրի մը, նոյնիսկ սենեակի մը մէջ, երբեք չկոխել ծաղիկի մը վրայ, ծաղիկի մը քովէն չանցնիլ առանց զայն անգամ մը հոտոտելու: Եթէ մեր սիրտը անպամ մը հոտոտելու: եթէ մեր սիրտը լեցնենք այսպիսի հրամայականներով, կամ այսպիսի զգայնութիւններով, արդեօք չար բաներու տեղ կը մնա՞յ այդ սրտին մէջ:

Թերեւս քիչ մը կը չափազանցեմ: Մարդոց սրտին մէջ միշտ ալ անպայման բաւականաչափ տեղ պիտի գտնուի չար բաներու համար: Այնուհանդերձ բնաւ չեմ չափազանցեր եթէ կրկնեմ թէ ծաղիկը անպայման բան մը կ'ազնուացնէ մեր սրտին մէջ:

Ռ. Հ.

Նոր Արէշ, Մարաշ, Կիլիկիա, Արաբկիր, Զէյթուն...

Ոչ, ոչ... Արեւմտեան Հայաստանի տասնեակի պատմական անունները չեն, որ ուզում ենք ձեզ ներկայացնել: Այլ նորօրեայ Երեւան մայրաքաղաքի թաղամասերն են սրանք, որոնք ձեւաւորուել, կազմաւորուել են 20-րդ դարի մարդկութեան դժնդակ ու ողբերգական ոճրագործութեան հետեւանքով, ու այսօր կարծես թէ ծաղկէ չրջանակ են կազմել քաղաքամայր Երեւանը չրջափակած այս հոգեհարազատ ու զմայլելի քաղաքաթաղամասերի դարձած թաղամաս-կոթողները:

1928 թիւ..., 1932 թիւ..., 1947 թիւ, երբ զանգուածային հայրենադարձութիւնը Մայր Հայրենիք բերեց հայ ժողովըրդի հարիւր հազարաւոր զաւակներին, ովքեր պէտք է միանային հայրենիքի մշակութային ու տնտեսական չինարարութեան ու իրենց լուման ներդնէին հայրենի պետութիւնների ու արուեստների զարգացման ու առաջընթացի երկար ու ձիգ ճանապարհին եւ իրենց նուիրական անուանները ոսկէ տառերով գրէին աշխարհի չորս ծայրերի հայ գործիչների բոյլի անուանացանկում:

Նրանցից չատ-չատերն էլ ուժ ու հասակ առնելով հայրենի հողից, պէտք է նոր-նոր ծիլեր արձակէին ու ինքնահաստատուէին եւ իրենց տեղը գտնէին ու գրաւէին ամենատարբեր ասպարէզներում: Ու իրենց գործելակերպով, ջանադրութեամբ, բնատուր տաղանդների չնորհիւ ստեղծէին մնայուն ու արժէքաւոր, միլոզային նշանակութեան այնպիսի գործեր, որոնք պէտք է անմահացնէին նրանց անունները ու երախտապարտ հայ ժողովուրդն միայն իրեն չայտնի միջոցներով պէտք է արտայայտէր իր զաւակների նկատմամբ ունեցած չարգանքի ու գնահատանքի երախտիքը:

Յարութիւն Դեղլալեան: Մի անհատականութիւն, որ ծնուել էր օտար երկնքի տակ, աճել ու զարգացել հայրենի հողին ամուր կանգնած, սնուել ու կրթուել, ապա եւ բազում փորձութիւնների, կրակների ու ջրերի բովով անցնելով, ինքնահաստատուել, իր մաշկի վրայ զգացել եղեռն ու ահեղ երկրաչարժ, իր ժողովըրդի հետ ապրելով անմարդկային ողբերգութիւն, չաւ ու դրանք վերարտապատրաստուած էր, այս գործը ամիսներ ղպացմունքներն ու ապրումները, չոչերն ու մտքերը դարձնելով հնչիւն, հնչիւնը՝ երաժչտութեան, իր անմահ յուչարձանը կանգնեցրել սերունդների համար:

«Մեդիտացիաներ», «Նուիրում Կոմիտասին», «Ճաղթական ոէքուիէմ», «Թոփոֆոնս»: Սրանք այն չօրինուածքներն են, որոնք անմահացրել են իրենց հեղինակին՝ Դեղլալեան – ստեղծագործողին, Դեղլալեան – անհատականութեանը, Դեղլալեան – Հային ու քաղաքացուն, որն ապրում է իր ստեղծած հնչիւնի մէջ:

Երիցս ճմարիտ է Պարոյր Սեւակն ասելով.

Մենք փիչ ենք, այո՛,
բայց կոչւում ենք Հայ
Գիտենք դեռ չանցած վէրէերից տենքալ,
Բայց նորից ցնծութեամբ
խնդալ ու հրճուել...
Կանք: Պիտի լինե՛նք:
Ու դեռ շատանա՛նք:

Մեծագոյն տաղանդի գրչի տակից դուրս եկած տողեր, որոնք անվերապահօրէն պէտք է վերագրենք Ցարութիւն Դեղլալեանին նաեւ:

Անտեղի չէր Հայոց հինաւուրց տառերի մեր չիչատակումը, որոնք կամարել են քաղաքամայր Երեւանն ու կենդանի ծաղկեփունջ կազմել: Դա անմիջականօրէն կապուած է Ցարութիւն Դեղլալեանի հետ: Երեւանի քաղաքապետարանի որոչման համաձայն Նոր Զէյթուն թաղամասի փողոցներից մէկը, որտեղ ապրել է 1947-ից մինչեւ իր մահկանացուն կնքելը, այսուհետ կրում է յօրինող, անխոնջ մտաւորական, վաղամեռիկ Ցարութիւն Դեղլալեանի անունը:

Այս անուանակոչութիւնն անմահացրել է հայ մտաւորականի, մարդու, ստեղծագործողի, ծնողի ու ամուսնու անբասիր անունը:

Փառք ու պատիւ անունիդ՝ Ցարութիւն Դեղլալեան:

ՎԱԼԵՆՏԻՆ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ
Երեւան

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Ցակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 7-ին, տեղի ունեցած է 1700-ամեակի լարանին 8-րդ դասախօսութիւնը, որու նիւթն էր «Հայաստանեայց Եկեղեցին Կիլիկիոյ մէջ՝ ԺԲ.–ԺԳ. դարերուն»: Դասախօսը եղած է Արմէն Ա. Քհնյ. Իշխանեան: Բացման խօսքը արտասանած է Առաջնորդական Փոխանորդ՝ Խժակ Եպիսկոպոս Ցակոբեան, ապա, դասախօսը մեկնած է այն հաստատումով թէ Առաքելական մեր Եկեղեցին Գրիգոր Լուսաւորչէն սկսած մինչեւ այսօր քաղաքական իշխանութեանց հետ քալած է ձեռք ձեռքի տուած, մէկուն զօրութիւնը միւսը զօրացուցած է եւ փոխադարձաբար մէկուն տկարութիւնը միւսը տկարացուցած է: Նկարագրած է, թէ ինչպէս բիւզանդական պատակտիչ քաղաքականութեան եւ արշաւանքներուն պատճառաւ Հայերը զանգուածային կերպով Հայաստանէն դուրս եկած են եւ հաստատուած Կիլիկիա:

*
**

ԳԻՄՊՐիՃի (Գանատա) Հայ Կեդրոնի մէջ, Նոյեմբեր 4-ին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Ս. Նչան Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւին եւ Հոգաբարձութեան, Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւին եւ եկեղեցւոյ վարչութեան, Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակի Թորոնթոյի Մարմնին կողմէ ստեղծուած երեք եկեղեցիներու միացեալ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ դպրապետ – երաժչտական Սարգիս Համպոյեանի հոգեւոր համերգով հանդէս եկած է: Բացման խօսքը արտասանած է Մուչեղ Գարագաչեան, որ ընդգծած է Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակի, հայ գրերու գիւտին, Թարգմանչաց վարդապետներու եւ գրիչներու գործին կարեւորութիւնը: Ցայտարի առաջին մասին, երգչախումբը հանդէս եկած է կրօնական եւ եկեղեցական երգերով, Բ. մասը նուիրուած էր Հայոց Թարգմանիչներուն: Ցակոբ Ճանպազեան խօսք առնելով անդրադարձած է 1700-ամեակի մարմնին տարած աչխատանքին:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑի Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 10-ին, պաչտօնական բացումը կատարուած է ՀՕՄ-ի տարեկան տօնավաճառին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Ռուբինա մասնաճիւղին: Կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ, բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Բենինա Թարզի եւ հրաւիրած է ՀԾԴ Սողոմոն Թէհլիրեան Կոմիտէի ներկայացուցիչը՝ Գրիգոր Շիթիլեան, որ փոխանցէ Կոմիտէին խօսքը: Ռուբինա մասնաճիւղին կողմէ, խօսք առած է Լորա Մավլեան եւ ներկայացուցած տօնավաճառի բացման ժապաւէնը հատելու պատուին արժանացող ընկերուհի Տիանա Թաղաւրեանը, տալով անոր հակիրճ կենսագրականը: Ապա, խօսք առած է Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան: Նոյեմբեր 10-ին եւ 11-ին հարիւրաւորներ այցելած են տօնավաճառը:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՍԵՄԻՆԱՐ

Երեւանի մէջ սկսած է Եւրոատլանտեան գործընկերութեան խորհուրդին եւ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան պատրաստած մնտեսական սեմինարը, «Տնտեսական դժուարութիւններու ապրեցուցիչը Հարաւային Կովկասի պետութիւններուն ապահովութեան վրայ» խորագիրով: Կը մասնակցին Պուլկարիոյ, Վրաստանի, Գերմանիոյ, Կրկիզստանի, Ուկրանիոյ, Ռուսաստանի, Ռումանիոյ, Մոլտովայի, Լիտուանիոյ ներկայացուցիչներ, դեսպաններ: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան. ապա ելոյթ մը ունեցած է փոխ – նախարար Թ. Մարգարեան:

ՃՈՊԻՏ

ՋԱԻԱԽՔի ՋՈՒԱՐՃԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ

15 ՏԱՐԻ

Շողոն դիմեց ամուսնուն.

– Սիմոն, գիդե՞ս, Ֆալչին ըսաւ, որ ես 60 տարի տի ապրիմ, դու 75:

– Ուրեմն գերեզմընիս քարին թող գըրեն, օր մարդավարի ապրել եմ 15 տարի:

ՋՈՒԱՆՉի ԹԱՂՈՒՄԸ

Լիւվիկը խոպանում հեռագիր ստացաւ, որ զոքանչը մահացել է, թաղումը այսինչ օրը, այսինչ ժամին է: Ափսեթափսի գիւղ հասաւ, տեսաւ՝ զոքանչը անկողնում պառկած:

– Ի՞նչդ ես, զոքա՛նչ խանում:

– Շատ լաւ եմ:

– Լաւ-մաւ չիդեմ, ժամը իրեքին վերցընենք տի:

ՍԱ՞ՂՆ ԵՍ, ԹԷ ՄԵՌԱԾԸ

Խոսրովի տղան հիւր էր գնացել հեռաւոր ազգականին՝ Սեդրակին: Երբ Սեդրակը չատ երկար զննեց, նա հարցրեց.

– Ի՞նչ է, Սեդրա՛կ հօրաբր, չճանչեցի՞ր:

– Ճանչելը ճանչեցի, Խոսրովիս մանչն ես, հըմը տեղը չեմ բերէ՝ սա՞ղն ես, թէ մեռած:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԻԵ·

ԱՐՀԱՒԻՐՔի ՕՐԵՐԸ

Անոնք, որ խորհրդաւոր ցանկի մը գոյութիւնը կը հաստատէին, այժմ կը չաղթանակէին:

– Ես չէի՞ ըսեր կոր, առաջուընէ ցանկ պատրաստուած էր, այս գործը ամիսներ առաջ որոչուած բան մըն էր, վեց հազար հոգինոց ցանկ մը կայ ոստիկանութեան ձեռքը:

– Վեց հազար հոգի, այդչափ մարդը ո՞ւր պիտի պատսպարեն:

– Պատսպարելու ի՛նչ պէտք կայ, պիտի բռնեն, քշեն:

– Առանկ բան չի կրնար ըլլալ, հարկաւ նախ դատավարութիւն պիտի ըլլայ, ապանց դատելու ինչպէ՞ս կը բռնեն, կը քշեն:

Հակառակ տիրող սարսափին, լաւատեսներ ալ պակաս չէին:

– կարեւորութիւն տալիք բան չէ, – կ'ըսէին ասոնք, – պարզապէս աչք վախցընելու համար եղած բան մըն է, քանի մը օր վար պիտի դնեն, չետոյ մէկիկ-մէկիկ պիտի արձակեն, պարապ տեղը իրար մի՛ անցնիք:

Եւ սակայն հետեւեալ օրը նոր չննկոյ մը տարածուեցաւ ամէն կողմ:

– Ձերբակալութիւնները ամէնքն ալ ազսորեր են:

– Ամէնքը չէ, մեծ մասը:

– Ես լսեցի, որ ամէնքն ալ չոգենաւ դըրեր ու ճամբայ հաներ են:

– Դէպի ո՞ւր:

– Ցայտնի չէ, այդ մասին սարսափելի խօսքեր լսեցի:

– Ի՞նչ խօսք...

– Իբր թէ ծովին բացը պիտի տանին ու չոգենաւը պիտի ընկղմեն եղեր:

– Չեմ կարծեր, որ այդ տեսակ բան մը ընելու համարձակին:

– Այս մարդիկը ամէն բան ընելու կարող են:

Ցետոյ ուրիչ չարաչուք լուր մըն ալ կը փոփսային իրարու ականջէն.

– Գիտե՞ս, ձերբակալուածներէն 12 հոգի երէկ գիչեր կախեր են:

– Ի՞նչ կ'ըսես, անհատատալի բան:

– Շատ ստոյգ աղբիւրէ մը իմացայ:

– Որո՞նք են կախուողները:

– Ակնունին, Խաժակը, Զարդարեանը, Ճանկիւլեանը, Մուրատը, տոքթոր Տաղտարեանը, Հրաչը եւ ուրիչ հինգ անձեր, որոնց ո՛վ ըլլալը յայտնուած չէ:

– Սարսափելի՛ բան, երէկ գիչեր կրկին բաւական ձերբակալութիւններ եղեր է:

– Ասոնց առաջքը առնելու համար բան մը պիտի չկրնա՞ք ընել:

– Ի՞նչ կ'ուզես, որ ընենք:

– Եղբա՛յր, պատրիարքարանը չկրնա՞ր բան մը ընել:

– Պատրիարքը դիմում ըրեր է, պարզապէս զինքը ճամբու դրեր են, թալէաթը զինքը չէ ընդուներ անգամ:

Երեքչաբթի օր սարսափը դարձեալ կը չարունակուէր: Նոր ձերբակալութիւններ չէին եղած թէեւ, բայց ամէն մարդ վախի մէջ էր:

Նոյն օրը սուլթանին գահակալութեան տարեդարձն էր, եւ այս առթիւ քաղաքը դրօչազարդուած էր:

Իրիկուան դէմ չանկարծ լուր մը տարածուեցաւ:

Անգլիացիները զօրք չամաք հանած էին Տարտանէլ:

Այս իրողութիւնը նոր յոյսով մը վառեց ամէնուն սիրտերը:

– Քանի մը օրէն համաձայնականները Պոլիս կը մտնեն, – կ'ըսէին իրարու:

Պաչտօնական զեկոյցը կ'ըսէր.

«Թչնամին իր մարտանաւերուն պաչտպանութեան տակ, Ապրիլ 12-ին առտուն ձեռնարկեց զինուոր չամաք հանելու Կէլիպօլուի թերակղզիին չորս կէտերուն վրայ, ինչպէս նաեւ Գումգալէի կողմերը:

«Թէքէ պրունի կողմերը չամաք ելած թչնամի զինուորները ծով թափուեցան սուինաւոր յարձակումով. Այդ պրունի կողմերը չամաք ելլելով՝ յառաջանալու աչխատող թչնամի զօրախումբերը մեր ուժերուն յարձակումին վրայ պարտաւորուեցան ետ քաչուիլ եւ եղերք զչուեցան: Այս կողմերը մաս մը զօրաթեւեր երէկ գիչեր խուճապով պարտաւորուեցան իրենց նաւակները փախչիլ: Այսօր ալ մեր զօրախումբերը յաղողութեամբ կը չարունակեն իրենց յարձակումները բոլոր ճակատներուն վրայ: Երէկ, միեւնոյն ատեն, ծովի կողմէ ալ բռնաբարելու համար, թչնամիին մէկ նաւատորմը նեղուցին մօտեցաւ եւ մեր կրակին վրայ ետ քաչուեցաւ: Այս միջոցին, թչնամիին մէկ թորփիլանաւը ընկղմուեցաւ եւ ծանրապէս վնասուած ուրիչ թորփիլանաւ մըն ալ քաչկռտելով թենեդոս տարուեցաւ»:

Հակառակ պաչտօնական զեկոյցին այս լաւատես յայտարարութիւններուն, ամէնուն համոզումը այն էր, որ համաճայնականները մեծ յաղթանակ մը տարած են:

Նոյնիսկ ըսողներ կային, թէ թչնամի մարտանաւերը անցած են նեղուցներէն եւ մէկ ժամէն միւսը պիտի երեւան Պոլսոյ առջեւ:

Միեւնոյն ժամանակ ռուսական նաւատորմը կը ռմբակոծէր Վոսփորի նեղուցը, եւ թնդանօթի ճայները կը լսուէին չրջտակօրէն:

Բոլոր ատենք պահ մը մոռացնել տուին Հայերու խուճապը, եւ ուրախ տրամադրութիւն մը չայորդեց նախորդ օրերու սարսափին:

Եւ սակայն օրերը կ'անցնէին, մարտանաւերը չէին երեւար, ու ձերբակալութիւնները կը չարունակուէին. հիմա որոչապէս հասկցուած էր, թէ ձերբակալածներուն թիւը 350-ի չափ էր, որոնց մէկ մասը ղրկուած էր Զանղըրը եւ միւս մասը՝ Ասլաչ:

Ի՞նչ պիտի ըլլար այդ աքսորականներուն վիճակը:

Ո՛չ ոք գիտէր:

(Վերջ Ա. հատորին)

(Շար. 114)

(Շար. Ա. էջէն)

մասին, 1999–ին եւ պահանջած Անգլիայէն որ քուէարկութեան իրաւունք չնորհէ բրիտանական այդ գաղթավայրին, որ 30 հազար բնակիչ ունի:

ՁՈՐՁ ՀԱՐՐԻՍԸՆ, նախկին պիթըլզը մեռած է Նիւ – Եորքի մէջ, 58 տարեկանին, ուղեղի խլիրդային ուռէ: Նախապէս ալ ունեցած էր նախ կոկորդի, ապա թոքի ուռեր եւ բոլոր խիստ դարմանումներն ալ որեւէ օգուտ չունեցան: Այլեւս միայն 2 հոգի մնացած է պիթըլզներէն:

ՖՐԱՆՄԱՍՅի հարաւ – արեւմտեան ընթացքին, երկու չաթնուան ընթացքին, երկու յարձակումներ գործուած են պինուորական երկու ոստիկաններու դէմ, որոնց երկրորդը չատ ծանր վիճակի մէջ էր Նոյեմբեր 30–ին եւ կը պայքարէր մահուան դէմ: Կը թուի թէ ԷԹԱ–ի (Պասք անկախապատ զինեալ Շարժում) գործն է, ինչ որ նորութիւն մըն է, ինչ կը վերաբերի ԷԹԱ–ի ռազմավարութեան, որ ցարդ, նման ահաբեկչութեան չէր դիմած Ֆրանսայի մէջ:

ՖՐԱՆՄԱՍՅի ՀՐԵԱՆԵՐԸ չատ մտահոգ են ի տես հակահրէութեան աճին երկրին մէջ եւ այդ առընչութեամբ Սիթրիւք մեծ ռարուանին հարցապրոյց մը տուած է «Ֆիկարօ»ի (Նոյեմբեր 30): Ըստ իրեն, մահմեականները աւելի նկատի կ'առնուին, քան 600 հազար Հրեաները: Կ'ամբաստանէ մեհեանները, որոնք միշտ որպէս զոհ կը ներկայացնեն պալեստինցիները: Թերթը առաջինէն ակսեալ, 2 լրիւ էջ նուիրած է հարցին:

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS
contemporains
des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7
au dimanche 16 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

VERNISSAGE
le vendredi 7 décembre à 19h

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

— Entrée libre — Cocktail —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

POUR LA PREMIERE FOIS:
ՆԿԱՐԶԱԿԱՆ
ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
Exposition de peinture
des élèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.
RETROSPECTIVE
des OEUVRES
de leur professeur
ԽԱՉԻԿ ԳԱԶԱՆ
KHATCHIG KAZAN, sculpteur
du samedi 1er
au vendredi 8 décembre
de 14h à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier, Alfortville
— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿՈՒԹԻՒՆ

Էօժէնի եւ Յակոբ Նազարեանի ամուսնութեան յիսնամեակին առթիւ, որ կը տօնուի Դեկտեմբեր 1–ին, Մոնթելիմար, իրենց զաւակները՝ Գոհարիկ, Միհրան, Ասպիկ, Արամ, Անահիտ, Սահակ եւ Շնորհիկ

Նաեւ թոռները՝ Մելինէ, Մինաս, Վահան, Մանուկ, Վարդան, Ձիւան, Քամի եւ Սասուն ուրախութեամբ կը շնորհաւորեն զիրենք, յաւապոյն մաղթանքներ կը ներկայացնեն եւ իրենց երախտագիտութիւնը կ'արտայայտեն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարի – Արմենուհի Գարակէօզեանի մահուան առթիւ Իսիի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ստացած է ի նպաստ Ցուցքաբթի օրուան դասընթացքներու. –

Պր. Յարութիւն Պուլուխ, Տէր եւ Տիկին Փ. Ասատուրօղլու, Տէր եւ Տիկին Միհրան Աֆար, Պր. Պետրոս Կէօզիքարա, Պր. Յակոբ Խոշկարան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թաւուքճեան 200–ական Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չընորհակալութեամբ ստացած է 160 եւրօ Պր. Միշէլ Քեհեայեանէ: Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ 500 Ֆր. Համազգայինէն (Ֆրանսա) Սեդրակ Սամուէլեանի մահուան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

APPEL A VOS DONS

Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
Ils ont besoin de matériel scolaire

Merci pour eux.

Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. :
17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

*
**

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription: 15 janvier

Voyage en car.

*
**

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA** ayant bon niveau de ski.
- **Cuisinière.**
- **Aide Cuisiniers.**

Ecrire à :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Date limite de candidature: 15 décembre.

Հայաստանի Հանրապետութեան Առաջին Տիկին Պելլա ՔՈՉԱՐԵԱՆի բարձր հովանաւորութեամբ

ԲԱՑԱԹԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ի նպաստ Ոսկրածուծի Պատուաստի Հայկական Հիմնադրամի

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՍՓԻՎԱԿՈՎ (ջութակ)
ԷԼԷՆ ՄԵՐՍԻԷ (դաշնակ)

Ցայտագիր՝ Պախ, Պէթհովըն, Ֆրանք

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կազմակերպութիւնները Համակարգող Խորհուրդին

ՈՒՐԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, ժամը 20·30–ին

Salle Gaveau — 45, rue La Boëtie, 75008 PARIS

Տոմսերու համար դիմել՝
— *Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ* Հեռ· 01 46 57 42 35 • 06 14 74 92 97 01 48 24 46 57
— *Կամօ Սրահ* Հեռ· 01 49 53 05 07
— FNAC Հեռ· 08 92 68 36 22

L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE

présente

SUR LE DIVAN avec NORA ARMANI

Pièce écrite et interprétée par
NORA ARMANI

Samedi 8 décembre à 20 heures précises

au **Yan's Club** — 5, avenue Reille, 75014 PARIS

Nombre de places limité.

• **Réservation Ecole Tebrotzassère: ☎ 01 43 81 01 72**

— DINER ET SPECTACLE : 350F —

La Section UGAB-Paris
et la Bibliothèque Nubar

organisent

le mercredi 5 décembre à 20 h 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

une

PRESENTATION — SIGNATURE

du dernier ouvrage
de **KRIKOR BELEDIAN**

«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»

publié par CNRS-Editions

Entrée libre

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Սիմոն Մուրատեանի մահուան առթիւ.–

Տիկին Քրիսթին Ղազարեան, Տիկին Խամոնտ Թէրզիեաղուպեան, Տիկին Ֆէրնանտ Բալոյեան, Տիկին Վարդանոյշ Ֆաքրիկեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Քելումճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Տէրտէրեան 100 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Ռուխկեան 200 Ֆր., Տիկին Գլարա Թադէոսեան 300 Ֆր., Տիկին Իվէթ Մուրատեան, պ. Ռըպէն Նաւէ, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Քէլէճեան 200–ական Ֆր., Տիկին Ռիթա Փոսօ եւ Տիկին Իզապէլ Սանոսեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ասատուր Մաղաքեան 300 Ֆր., Տիկին Արփինէ Մուրատեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միշէլ Իւզէլ, Տիկին Իվոնն Ռեմոն 100–ական Ֆր., Դրացիները եւ Պէլվէհէրի իր բարեկամները 500 Ֆր., պ. Ահարոն Սարգիսեան 200 Ֆր.:

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2
DIMANCHE
2 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 276

ՀԻՄՆԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում) 1·600 Ֆ· (Շարաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·310 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.310

«ՊՕՂՈՍ Զ. ՀԻՄՆԱՐԿ»Ի ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՈՒՍՈՒՄՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԸ

Գրեց՝

Հ. ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆ

Իտալիոյ, յետ Հռոմի, երկրորդ մեծագոյն քաղաքին ու եկեղեցական կեդրոնին՝ Միլանոյի արքեպիսկոպոսական Թեմին պատկանող «Պօղոս Զ· Ամբրոսեան Հիմնարկ»ը 1979 թուականէն սկսեալ, համագործակցութեամբ ականաւոր եւ բարձրավարկ ակադեմական ու եկեղեցական հաստատութիւններու, կազմակերպած է ուսումնագիտական «Եւրոպական շաբաթներ», այն առաջադրանքով՝ որ լաւագոյն կերպով ծանօթացնէ, սեղմօրէն գիտական չափանիշներով կատարուած հետազօտութիւններու հիման վրայ, ուշադիր եւ մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցուցաբերող ընդարձակ հանրութեան մը՝ քրիստոնեայ Եկեղեցիներու պատմութիւնը, կարգաւորութիւնները, կրօնական մտածողութիւնն ու ծիսական կեանքը, աշխարհագրական, մշակութային, քաղաքական այլեւայլ համագրերու համաձայն, որոնց մէջ այդ եկեղեցիները գտնուած են իրենց երկար. խայտաբղէտ ու յաճախ ալեծուփ պատմութեան ընթացքին:

Հիմնարկը Հայ Եկեղեցւոյ յատկացուց ընթացիկ տարուան ուսումնագիտական շաբաթը, որ տեղի ունեցաւ՝ ըստ սովորութեան՝ Սեպտեմբերի ընկիզբները –աւելի ճիշդ՝ Սեպտեմբեր 4–8– Միլանոյէն շուրջ 50 քմ· հեռու գտնուող Վարեզէ քալաքի կածծատա աւանին «Վիլլա Քանեղա» պալատին մէջ, համագործակցութեամբ Միլանոյի «կաթողիկէ» Համալսարանին եւ Վենետիկի Պօ–Արաբս մշակութային Միութեան: «Շաբաթ»ուան ընդհանուր բնաւորութիւնը էր՝ «Հայաստանի կրօնական պատմութիւնը· Սահմանագծային իրրեւ քրիստոնեայ ժողովուրդ մը՝ ընդմէջ իր անցեալին հաւատարմութեան ու ներկայի մարտահրաւէրներուն»:

Այս «շաբաթները» կը կոչուին «ուսումնագիտական շաբաթներ», աւելի հաճ «գիտաժողով», քանի որ կազմակերպութեան գլխաւոր նպատակն է խորացումի, այժմէականման կամ վերապատրաստութեան առիթ մը ընծայել իտալական երկրորդական վարժարաններու ուսուցիչներուն եւ առ հասարակ զարգացած անձերու: Կազմակերպիչներուն եւ գիտական պատասխանատուներուն կողմէ մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ եղած էր սա կէտը՝ որ, առանց թերանալու գիտական խստապահանջութեան եւ ուսուցողական որակին ներկատմամբ, հաւասէ զգենուր միանգամայն գործնական, համամիութենական՝ այսինքն էքիւմենիք, եւ հովուական նկարագիր մը, հանդիսանալով միասնական անդրադարձութեան վայր մը՝ Հայ Եկեղեցւոյ առաւել այժմէական եւ հարկադրիչ հարցերու մասին: Այս պատճառով զեկուցաբերներու միջեւ ընշելի էր բազմութիւնը նուիրապետական տարբեր պատկանելիութիւններէ հոգեւորականներու, նաեւ՝ բարձրաստիճան, ջանալով, ըստ կարելւոյն, ընձեռել այս մասնակցութեան առաւելագոյն չափերով ներկայացուցչական հանգամանք մը: Մասնաւոր հրաւէրներ ուղղուած էին Հայոց Նուիրապետական Աթոռներուն, որպէսզի ղրկէին պաշտօնական ներկայացուցիչներ: Միանգամայն վիճարկումի ընդարձակ ժամանակ յատկացուած էր առաջարկուած բնաիւթերուն շուրջ, ի տես՝ հարցերու եւ տեսակէտներու աւելի խորամուխ էրնարկումի մը:

Ամենայն Հայոց Հայրապետ Գարեգին Բ·, ինչպէս նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա· եւ Կիլիկիոյ Տան Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս–Պատրիարք Ներսէս–Պետրոս ԺԹ· ուղարկեր էին, իւրաքանչիւրը, հայրապետական մասնաւոր շնորհաւորագիր պատգամներ, ձեռամբ՝ ըստ կարգի՝ Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնի Միջեկեղեցական յարաբերութիւններու պատասխանատու եպիսկ· Պետրոսեանի, Պէյրութի Առաջնորդ Գեղամ Եպիսկ· Խաչերեանի եւ Զմմառեան միաբան Անդրանիկ Վրդ· Կոանեանի, որոնցմէ առաջինն ու վերջինը նաեւ զեկուցաբերներ էին:

Հրաւիրեալ զեկուցաբերներէն ոմանք այլեւայլ պատճառներով չէին կրցած ժամանել· այսպէս՝ Պոլսոյ Պատրիարք Մերսոպ Արք· Մուրթաֆեան, զոր նոյնիսկ Պատրիարքին ցուցմունքով կը փոխարինէր՝ Լոնտոնէն Հրաչ Սրկ· Ձիլինկիրեան· նոյնպէս՝ Նիւ–Եորքի Առաջնորդ Խաժակ Արք· Պարսամեան եւ Մոնթրէալէն փրոֆ· Ժերար Տէտէեան· երկուքն ալ ուղարկեր էին սակայն իրենց զեկուցումները, որոնք հանրութեան կարդացուեցան ուրիշ զեկուցաբերներու կողմէ: Ձեր կրցած գալ նաեւ փրոֆ· Ատրիանօ Ալփակօ–Նովելլօ, տնօրէն Վենետիկի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրումի Կեդրոնին, որու կողքին նախատեսուած օժանդակ զեկուցաբեր փրոֆ· Գայեանէ Քազնարին, Վենետիկի Համալսարանէն, ստանձնեց խնդրոյ առարկայ զեկուցումին լրիւ պատասխանատուութիւնը: Վերոյիշեալներէն զատ միւս զեկուցաբերներն էին՝ Մեսրոպ Արք· Գրիգորեան՝ Վիէննայէն, Գլաուտիօ Կուցերոբի՝ Հռոմի Արեւելեան Եկեղեցիներու Ժողովէն, Գերպ· Գրիգորիս Սիրենեան, Մխիթարեան՝ Պէյրութէն, Դանիէլ Ֆինտըճեան՝ Նիւ–Եորքի Ս· Ներսէս Շնորհալի Հոգեմարանէն, փրոֆեսէօրներ՝ Կապրիէլլա Ուլուհոճեան՝ Պոլոնիայէն, Գլաուտիա Պոնարտի՝ Թորինոյէն, Վալենթինա Քալցոլարի՝ Ժընեւէն, Արամ Քերովբեան՝ Փարիզէն, Ալտօ Ֆերրարի՝ Միլանոյէն եւ Հ· Լեւոն Զէքիեան՝ Վենետիկէն, որ միանգամայն «Շաբաթ»ուան գիտական համակարգողը ու պատասխանատուն էր:

Զեկուցումները հանգամանօրէն քննարկեցին Հայ եկեղեցագիտութեան այլեւայլ ասպարէզներուն եւ տարածքներուն առընչակից հիմնական հարցերը, թէ՛ համաժամանակեայ թէ՛ տարաժամանակեայ մերձեցումներով· պատմութիւն՝ սկսեալ Հայոց Քրիստոնէութեան նախագրիգորեան արշալոյսէն, աստուածաբանութիւն՝ իր բազմածալ ճիւղաւորումներով, ծէս, հոգեխօսութիւն, իրաւակարգ ու նուիրապետական կարգուսարք, ճարտարապետութիւն ու կերպարուեստ, հոգեւոր երաժշտութիւն: Այս «Ուսումնագիտական Շաբաթ»ուան գործերը լոյս պիտի տեսնեն՝ բնագրային իտալերէն լեզուով՝ առանձին հատորի մէջ, «Պօղոս Զ·» Հիմնարկի հոգատարութեամբ: Ցուսալի է, որ կարենան լոյս տեսնել նաեւ հայերէն եւ անգլերէն թարգմանութիւններով:

Շաբաթը փակուեցաւ Վարեզէի հոյակերտ Մայր Տաճարին մէջ Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 7–ի երեկոյեան մատուցուած համամիութենական արարողութեամբ, զոր առաջնորդեց Իտալիոյ Հայոց հովիւ Սարգիս Քհնյ· Սարգիսեան, մասնակցութեամբ Գեղամ Եպիսկ· Խաչերեանի, Վարեզէի լատին կղերին ներկայացուցչութեան, զեկուցաբերներու, ունկնդիրներու եւ տեղացի հաւատացեալներու բազմութեան:

«Ուսումնագիտական Շաբաթ»ին համընկէց լրումը եւ բնական շարունակութիւնը եղաւ Հայութեան վերաբերեալ բազմակողմանի ցուցահանդէս մը, որու բացումը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 6, ժամը 18–ին, քաղաքին ամենաշքեղ դահլիճներէն «Սալա Վերաքթի»ի մէջ, որ վեհանձնօրէն տրամադրուած էր Քաղաքապետարանին կողմէ: Ցուցահանդէսը չորս բաժին ունէր· ա·– Միլանոյի Հնագիտական Թանգարանին մէջ պահուող Խաչքարը (նուիրուած՝ Հայաստանի կառավարութեան կողմէ, 1981–ին)· բ·– հայ ճեռարուեստի նմոյշներ· գ·– «Հայերը Իտալիոյ ուղիներու երկայնքին» եւ հուսկ՝ դ·– «Արմին Վեկնէր ու հայ ժողովուրդի նահատակութիւնը 1915–ին»: Ցուցահանդէսի կազմակերպիչ գիտական յանձնախումբը կը բաղկանար հետեւեալ անձերէն՝ ըստ բաժիններու հերթականութեան· Էրմաննօ Աբսլան, Սանտրօ Վիերիչի, Վարդուհի Բամպակեան, Կեկել Խաչատուրեան, Գլաուտիօ Պոնարտի, Աննա–Մարիա Սամուէլլի:

Այս բոլորի իրագործման մէջ արժանիքի մասնաւոր բաժին մը ունին փրոֆ· Ալտօ Ֆերրարի, որ 2001–ի «Եւրոպական Շաբաթ»ին Հայ եկեղեցւոյ յատկացման գաղափարը առաջին յղացողն ու առաջարկողը եղաւ, ու «Պօղոս Զ·» Հիմնարկի ընդհանուր քարտուղար Լուչանօ Վաֆֆաթօ, որ առանց վարանումի եւ խանդավառօրէն իւրացուց գաղափարը ու վճռակամօրէն հետապնդեց անոր իրացումը: Իսկ Տիկին Վ· Բամպակեանի եւ փրոֆ· Ա· Ֆերրարիի կը պարտինք՝ կազմաւորման հոգն ու խնամքը «Միտք եւ Արուեստ»ի սոյն թիւին, որ կը պարունակէ մասնակի քաղուածքներ ներկայացուած զեկուցումներու մի քանիէն, «Ուսումնագիտական Շաբաթ»ի բնոյթին եւ տարողութեան մասին ընթերցողին աւելի իրամերձ գաղափար մը ընծայելու մտադրութեամբ:

Ներկայ խտացեալ ակնարկով ջանացած ենք լուսարձակի տակ առնել կարգ մը հարցումներ, որոնք ընթերցողին մտքին մէջ կ'արծարծուին՝ կարդալով երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հետեւեալ հաստատումը.

«Ջանացի ցոյց տալ որ մեր պատմութեան ամբողջ ընթացքին, հինգերորդ դարէն սկսեալ, էքիւմէնիք ոգին երբեմ է չլսած ընդհատուած հաւատքի փորձարկութիւնը Հայաստանի մէջ: Տարբեր ժամանակաշրջաններուն, մենք մեր եղբայրական կապերը պահած ենք ասորի, յոյն, Աղեքսանդրիոյ, Անտիոքի, կապադովկեան, Կեսարիոյ, Կ. Պոլսոյ եւ վրաց եկեղեցիներուն հետ, եւ, աւելի կարեւորը, խաչակիրներէն ետք՝ Հռոմէական Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ հետ: Սա ցոյց կու տայ որ հայկական էքիւմէնիզմը անպայման նոր երեւոյթ մը չէ՝ ներածուած ուրիշ տեղէ մը»*:

Մեզ մասնաւորաբար հետաքրքրող հարցումները հետեւեալներն են.

ա. Ի՞նչ էր հինգերորդ դարուն փորձարկուող էքիւմէնիք ոգին Հայաստանի մէջ.

բ. Ի՞նչպէս կարելի է բացատրել այդպիսի էքիւմէնիք ոգիի մը գոյութիւնը Հայոց մօտ դեռ այդքան վաղ դարաշրջանի մը մէջ, մանաւանդ երբ Հայաստան դուրս կը գտնուէր Հռոմէական կայսրութեան սահմաններէն.

գ. Ինչո՞ւ կամ ի՞նչպէս այդ էքիւմէնիք ոգին երբեք չլքեց «քրիստոնէական հաւատքի փորձարկութիւնը Հայաստանի մէջ».

դ. Ի՞նչ առընչութիւն կայ այդ ոգիին եւ արդի էքիւմէնիզմի միջեւ:

Ցիշեալ հարցումներուն լիակատար պատասխաններ գտնել չէ մեր նպատակը, այլ պարզապէս ներկայացնել կարգ մը փաստեր եւ գաղափարներ, վաղուց ծանօթ արդէն ուսումնասիրողներու, որպէսզի ընթերցողը առիթ ունենայ հայկական էքիւմէնիզմի մասին յանգելու իր եզրակացութեան:

Գարեգին Վեհափառին հետեւելով՝ Ե. դարը կարեւոր սկզբնական հանգրուան մը կը նկատենք: Ասիկա չի նշանակեր որ Հայաստանի քրիստոնէութիւնը նախքան Ե. դարը չունէր սերտ կապեր դուրսի հետ: Հանրածանօթ են Հայաստանի եպիսկոպոսապետներու յարաբերութիւնները Գ. եւ Դ. դարերու ընթացքին Աղեքսանդրիոյ, Կեսարիոյ, Երուսաղէմի, Մելիտինէի, Ասորիքի, Վրաց, Աղուանից դաշնքը կապուած են ոչ թէ եկեղեցական բաժանումի մը հետ, այլ՝ միջեկեղեցական համերաշխ կապերու: Որպէս օրինակ կրնանք յիշել հարաւէն եկող ասորական եւ արեւմուտքէն ներմուծուող կապադովկեան եւ յունական աւանդութեանց ամբողջական եւ վերջնական միահիւսումը հայկական հողի վրայ Դ. դարու ընթացքին եւ Ե. դարու սկզբնաւորութեան, Կովկասեան երկիրներու մէջ քրիստոնէական կրօնքի տարածումը հայ հոգեւորականներու միջոցաւ, Կովկասի մէջ քրիստոնէական գրականութեան հիմնադրութիւնը Մաշտոցի կողմէ, սերտ եկեղեցական կապերը Հայոց եւ այլ եկեղեցիներու միջեւ, Հայոց եպիսկոպոսապետներու ընդհանրական իշխանութիւնը կովկասեան քրիստոնեայ այլ եկեղեցիներու եւ ժողովուրդներու վրայ, Կովկասեան քրիստոնեայ ժողովուրդներու միահամուռ պայքարը ի պաշտպանութիւն կրօնքի եւ խղճի ազատութեան՝ Ե. դարու կէսերէն սկսեալ: Պատմական յիշեալ երեւոյթներէն կարելի է եզրակացընել, որ Ե. դարու հայ քաղաքակրթութիւնը եւ անոր մաս կազմող Հայց. Եկեղեցին ոչ միայն կրօնամշակութային տեսակէտէ արդիւնք են Դ. եւ Ե. դարու էքիւմէնիք ոգիին, այլեւ մաս կը կազմեն էքիւմէնիք այն ոլորտին, որուն մէջ ի գործ դրուեցաւ այդ ոգին:

Նկատի առնելով Հայց. Եկեղեցւոյ բաղկացուցիչ կրօնա–մշակութային տարրերը՝ կարելի չէ երեւակայել, որ ան կղզիացեալ վիճակի մը մէջ զարգանար անցնող 1600 տարիներուն: Ընդհակառակն, Հայց. Եկեղեցին իր պատմութեան ընթացքին միշտ աննախապաշարեալ ոգիով մօտեցած է նոր գաղափարներու եւ երեւոյթներու: Հակառակ դաւանաբանական վէճերու եւ բաժանումներու՝ Հայ եկեղեցւոյ հայրերը երբեք չեն եղած այլամերժ եւ չեն վարանած այլ եկեղեցիներու հետ կապ պահելու եւ կամ փոխառնելու այն ինչ որ օգտակար կրնար ըլլալ հայ հաւատացեալներուն: Օրինակ՝ Նուարսակի դաշնագրէն ետք, երբ կրօնական տեսակէտէ ազատ չնչելու առիթը ունեցաւ հայ ժողովուրդը, մեր հայրերը ընդունեցան Ջենոն Կայսեր հրատարակած Հենոտիկոն անուամբ ծանօթ հրովարտակը, որպէսզի կարենային դարձեալ ընդհանուր քրիստոնեայ աշխարհի հետ հաղորդակցութեան մէջ մտնել:

Արդի ուսումնասիրողներ ընդհանրապէս նկատի կ'առնեն եկեղեցիներու միջեւ եղած վէճերն ու տարբերութիւնները, եւ քիչ կ'անդրադառնան զանոնք միացնող երեւոյթներու մասին: Երբ ետք գոյն քրիստոնէութիւնը առանց ընդդիմութեան ընդունեցաւ Կապադովկիայէն հասած յունաբեղուս քարոզիչները Դ. դարուն: Բայց երբ կը կարդանք մեր եւ. դարու պատմիչներուն գործերը, տարբեր պատկերացում մը կը տեսնենք անոնց մէջ: Ըստ այդ աղբիւրներուն, որոնք կը ներկայացնեն Ե. դարու իրականութիւնը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ և իր ծոռը՝ Ներսէս Պարթեւ կը հաստատեն յունարէն եւ ասորերէն լեզուներով դպրոցներ եւ որպէս աշակերտ կ'ընտրեն Ասորիներ, կապադովկիացներ եւ Հայեր, որոնք յետագային կը դառնան Հայց. Եկեղեցւոյ հոգեւորական յայտնի դէմքերը: Ասիկա ցոյց կու տայ Ե. դարու ընթացքին կապադովկեան եւ ասորական աւանդութիւններու արդէն միահիւսուած վիճակը հայկական տարազի ներքեւ՝ բոլորովին հայացած: Յետագային մեր աւանդութեան բնորոշ գիծերէն մին դարձաւ այլ եկեղեցիներէ փոխառեալ ընտիր սովորութիւններ, ուղղափառ վարդապետութիւններ եւ այլ երեւոյթներ իւրացնել, զանոնք մեր իրականութեան պատշաճեցնել եւ հայացնել: Հաւանաբար պատճառներէն մին այս է, որ Հայց. Եկեղեցւոյ հոգեւորականութեան եւ հաւատացեալ ժողովուրդին համար երբեք խորթ չեն եղած տարբեր քրիստոնէական աւանդութիւններ: Հայ ժողովուրդը հինէն ի վեր առընչութիւն եւ հաղորդակցութիւն ունեցած է այլ քրիստոնեայ ժողովուրդներու հետ, որպէս դրացի եւ կամ որպէս ուխտաւոր: Այդ տեսակէտէ չատ կարեւոր դեր խաղացած են Ս. Երուսաղէմը և Տնօրինական վայրերը, ուր մնայուն հայկական ներկայութիւն մը եղած է Դ. դարէն, եթէ ոչ աւելի կանուխէն:

Կայ ուրիշ պատմական պատճառ մը եւս, որ էքիւմէնիզմի ոգին մօտ է հայ ժողովուրդի մօտ: Հայ Արշակունեաց թագաւորութեան անկումէն ետք, հայ աղատագրական գաղափարախօսութիւնը միշտ անուցած է մասնաւոր ակնկալութիւն, ըստ որուն արեւմուտքի քրիստոնեայ պետութիւններ եւ ժողովուրդներ օգնութեան պիտի հասնէին արեւելքի քրիստոնեաներուն եւ յատկապէս հայ ժողովուրդին: Այս ակնկալութեան իրականացումը կը նկատուէր կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան հիմնադրութիւնը՝ Լեւոն Ա.ի զոյգ թագադրութեամբ՝ որպէս թագաւոր Հայոց, եւ որպէս վասալ Գերմանական կայսեր ու Հռոմի Պապին: Հանրածանօթ են անշուշտ Կիլիկեան թագաւորութեան չորրորդ խաչակրութեան ներքին կրօնական վէճերը եւ Հայոց յուսախաբութիւնները Արեւմուտքէն: Սակայն իրողութիւն է նաեւ, որ հակառակ այդ բոլորին՝ Կիլիկեան թագաւորութեան անկումէն ետք եւս չարունակուեցան նոյն ակնկալութիւնները Արեւմուտքէն և մէկէ աւելի անգամներ հայ կաթողիկոսներ անձամբ կամ պատգամաւորութեամբ խնդրանք ներկայացուցին Հռոմի պապերուն՝ նոր խաչակրութեան եւ Հայաստանի փրկութեան համար:

Էքիւմէնիզմի աւանդական ոգին մնայ եւ դեռ կը մնայ տիրական Հայոց մօտ, քանի որ վերջին դարերուն հաղորդակցութեան միջոցները դիւրացան եւ յաճախակի կապերը Արեւմուտքի եւ Արեւելքի քրիստոնեաներու միջեւ տակաւ սերտացան: Նոր էքիւմէնիզմին նպաստեց հայկական տպագրութեան արուեստը. հայ հոգեւորականներու երթեւեկը, Սփիւռքի մը գոյացումը, արեւմտեան մըշակոյթի տարածումը, Մխիթարեան Միաբանութեան գործունէութիւնը եւ մանաւանդ հոգեւոր ճեմարաններէ չրջանաւարտ եւ եկեղեցական ըլլալու սահմանած հայ ուսանողներու առաքումը եւրոպական եւ ամերիկեան բարձրագոյն ուսումնական կեդրոններ եւ այլեւայլ յարանուանութեանց պատկանող ճեմարաններ: Այս նախընթացներէն ետք՝ Հայց. Եկեղեցին առանց երկմտութեան անդամակցեցաւ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց Եկեղեցիներու Ազգային Խորհուրդին եւ այլ տեղական միջեկեղեցական կազմակերպութեանց եւ դէտեր ուղարկեց Վատիկանի Բ. Ժողովին: Հայց. Եկեղեցին այսօր գործօն դեր ունի համաշխարհային էքիւմէնիք չարժումներու մէջ, ոչ միայն որպէս դէտ եւ կրաւորական ներկայութիւն, այլ որպէս մասնակցող՝ ընդհանուր եկեղեցին եւ մարդկութիւնը յուզող հարցերու լուծման աշխատանքին:

•

---

* Giovanni Guaïata, **Between Heaven and Earth: A Conversation with His Holiness Karekin I** (St. Vartan Press, New York, 2000), pp. 226-227.

ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԿՆԱՐԿ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԻՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ (ԷՔԻՒՄԷՆԻԶՄ) ՄԱՍԻՆ

Գրեց՝

ԽԱՉԱԿ ԱՐՔ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Առաջնորդ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմին

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԺԱ. դարը վճռական դարաշրջան մըն է, որովհետեւ սկիզբը կը դնէ Մայր Հայրենիքի եւ Սփիւռքի միջեւ երկարաժանութեան եւ բզքռումի շրջանի մը որ մինչեւ մեր օրերը կը շարունակուի: Նոյն ժամանակաշրջանին մշակութային աշխարհն ալ վերանորոգումի շրջան մը կ'ունենայ, որուն խմաստը հարկ է բացատրել: Աւրագրեւ, ընդունելի չի թուիր ըլլալ այդ շրջանի արտադրութիւնը նախկին շրջանին հակադրել, իբրեւ տեսակ մը «վերածնունդ»ի յաղթական ուղի՝ աշխարհական–լաիք, միջնադարեան–աւատական եւ քրիստոնէական մշակոյթին հանդէպ: Մեկնաբանական նման մտածելակերպ մը տարածուած էր մանաւանդ Խորհ. Հայաստանի մէջ[1], բայց նոյնիսկ տարբեր ծագումի դիտաշխատողներ այս շրջանը կը նկատեն հայ մշակոյթի բեկման, աշխարհականացումի, նոյնիսկ քրիստոնէական աւանդութիւններու հակադրուող շրջան մը[2]: Իրականութեան մէջ այդ շրջանի գրականութիւնը կը հարստանայ այնպիսի նիւթերով որ նախապէս բացակայ էին եւ արտայայտութիւն կը դտնեն նոր զգացումներ, նոր ներշնչումներ եւ ձգտումներ, բայց այնուհանդերձ, հեղինակներու ընդհանուր ոգին կը մնայ ամբողջապէս քրիստոնէական[3]: Նոյնիսկ երբ Ֆրիկի նման բանաստեղծ մը կը թուի չհանդուրժել պատմութեան արհաւիրքին ու՝ ...

Աստուած արդար եւ յիրաւի,
Եւ ողորմած յամեցայցի.
Առ ինձ հանդէս գամ ի վինի,
Թէ դու լըսես ես ծառայի:

...

Ձերկիր տըւեալ ես Մահմէտի,
Եւ կէս երկրին՝ սատանայի.
Գիշերն խաբա՛ծ սատանայի,
Ցորեկն ճորտ եմ Մահմէտի:
Որ ոչ ունիմ դաշտ վախըսի,
Ո՛չ բարանձաւս ապաւինի.
Ձի պատեալ եմ շուրջանակի
Սպանող գազանիճ ու վայրենի:
Դու խաչասաց թոդեր յերկրի.
Այս ի՞նչ պատեհ, որ կու լինի
Եւ դիպն ի ես սիրտըդ չընկնի:

...

Գիտես մարմինիճ եմ մըսեղի
Գեմ արձան չեմ զինչ պըղինձի

...

Հայ բանաստեղծին ըմբռնութիւնը պատմութեան չարիքներուն հանդէպ, գինքը չի բերեր մինչեւ Արարիչը ժխտելու դիրքին: Ոչ միայն այդ, այլեւ իր անձկութեան սփոփանքը կը գտնէ Անոր մէջ.

Ես եզ մեղայ երկնաւորի՛
Տեառն աստուծոյդ ահեղ, մեծի.
Ես դատաստանն է յիրաւի.
Նիաթով կու տաս ամէն մէկի:
Տէ՛ր, ես կամացն է աշխարհս լի.
Այսպէս լինել՝ զոր ասացի.
Եզ օրհնութիւնէ մէնջ տացի,
Ամենազօր տեառնդ Յիսուսի:

Հայց, անձկութեան եւ տրտունջին քով, միջնադարեան հայկական բանաստեղծութեան մէջ կը գտնենք նաեւ կեանքի, սիրոյ եւ բնութեան հանդէպ նոր, թարմ եւ ուժգին զգացումներու արտայայտութիւններ: Այս եղելութիւնը հիւցումի բառերով կը նշմարէ ռուս բանաստեղծ Վալերի Բրիւսով որ առաջին ընդհանուր պատերազմին եւ 1915–ի ցեղասպանութեան օրերուն հայկական բանաստեղծութեան ռուսերէնի թարգմանութեան ստուար գործի մը խմբագրութեան ձեռնարկեց եւ որուն մէջ՝ «Զարմանալի, ճիշդ այդ օրերուն հայկական գրականութեան մէջ կը սկսի ծիլ առնել զուտ քնարերգական նուրբ ծաղիկը»[4]: Եւ իսկապէս, միջնադարեան այս բանաստեղծութիւնը, եկեղեցական ճարտարապետութեան եւ պատմագիտութեան հետ կը կազմէ հայ հանճարին ամէնէն բարձր արտադրութիւններէն մէկը, թարմ եւ ինքնատիպ բանաստեղծութիւն մը, թէեւ ազդուած արեւելեան, մասնաւորապէս արաբական–պարսկական օրինակներէ, առանց սակայն դադրելու հայկական ըլլալէ: Դարձեալ ըստ Բրիւսովի, այս բանաստեղծութիւնը «... կը շնչէ հարաւի տարփանքը եւ արեւելքի պերճութիւնը», բայց միեւնոյն ժամանակ՝ «...չունի արեւելեան ժողովրդային երգերու հեշտասիրութիւնը ... հակառակ նիւթին պարունակած բոլոր տարփանքին, հայկական երգը մաքուր է, եւ նոյնիսկ երբ հրաբորբոք է, իր արտայայտութիւններուն մէջ ողջախոհ է: Թէեւ արեւելեան զարդարուն բանաստեղծութիւն մըն է, բայց ողջամիտ է արեւմտեանին պէս, կը կրէ կսկիծը՝ առանց յուսահատութեան, տարփանքը՝ առանց մըղձաւանջի, խանդավառութիւնը՝ առանց սանձարձակութեան: Հարէմի պարտիրոջ մը երգը չէ, այլ սիրահարի մը արտատրոփ տարփանքը որ կը սպասէ սիրած անձին ժամադրութեան: Մոհամմէտի դրդումը, անոր երիտասարդները տրկացնող խթանը չէ, այլ մօր մը օրհնութիւնը իր զաւկին որ կ'երթայ արդար պատերազմ մը մղելու: Այրի հնդիկ կնոջ մը հեծեծանքը չէ մահուան խորոյկին առջեւ որուն մէջ պիտի ամփոփուի դիակի մը հետ, այլ քրիստոնէական խոնարհութեամբ կնոջ մը տրտունջը իր սիրած ամուսնոյն դագաղին առջեւ»[5]:

ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՈՒՄ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՈԳԻ

Իւրայատուկ ձեւերով եւ ժամանակներով, նոր ժամանակաշրջաններու հայկական մշակոյթն ալ ունեցաւ բարեփոխութեան ընթացք մը, որ առանց կասեցընելու իր չարունակականութիւնը, կրեւոր փոփոխութիւններ ներմուծեց: Ինչպէս ծանօթ է, արդիականութեան գաղափարը ի սկզբանէ անմիջականօրէն չաղկապուած է աշխարհականացումի գաղափարին հետ եւ յաճախ պատճառ եղած է կրօնական աւանդութիւններէ հեռանալուն: Բայց այս պարագան միայն լուսանցքային իմաստով կարելի է վերագրել հայ աշխարհին ալ, թէ՛ որովհետեւ քրիստոնէական պատկանելիութիւնը եւ ազգային եկեղեցին վճռական դեր ունեցան հայ ազգին պահպանութեան համար անոր կործանիչ քաղաքական տագնապէն վերջ, թէ այն իւրայատուկ հանգամանքներուն համար որոնց միջոցաւ արդիականացումը մտաւ հայկական պատմութեան մէջ[6]:

Մասնաւոր հետաքրքրութեան արժանի է որ արդիականացումի այս մեծ գործին կեդրոնական դէմքը հանդիսացաւ Մխիթար Սեբաստացի (1676–1749), կրօնաւոր այս մեծ անձնաւորութիւնը, հիմնադիրը հայ կաթոլիկէ վանական Մխիթարեանութեան որ կը կրէ իր անունը: Ան ծրագրեց հայ հանրութեան ի սպաս դնել եւրոպական քաղաքակրթութեան լրիւ հարստութիւնը, դիցաբանութենէն եւ դասական բանաստեղծութենէն մինչեւ գիտական նորագոյն գիւտերը: Մխիթարեաններու ջանքով յառաջ բերուած վերածնունդը որեւէ աշխարհականացման կամ ֆրանսական լուսաւորութեան չարժումի (Illuminisme) յատկանիշ չունեցաւ անշուշտ, բայց միաճուլուեցաւ քրիստոնէական հոգեբանութեան եւ հիմանիզմի հետ եւ մինչեւ ժթ. դարու կէսերը հայկական մշակոյթին յատկանշական տիպարը մնաց, որմէ վերջ դերակշիռ դարձան աշխարհական հոսանքները:

Իսկապէս, ժթ. դարու կէսերուն, հայերը նշանակելի փոփոխութիւն մը ապրեցան իրենց ազգային ինքնագիտակցութեան մէջ ուր աւանդական կրօնական դերակշռութիւնը –որ ի միջի այլոց կը համապատասխանէր նաեւ թէ՛ Օսմանեան կայսրութեան, թէ՛ Ցարական իշխանութեան վարուելակերպին, որ Հայերը կը նկատէր հիմնականապէս դաւանական համայնք մը– տեղի տուաւ ազգային արդիական զգացումի մը որուն մէջ լեզուական եւ աշխարհական ազդակներու կարեւորութիւնը կը սկսէր դերակշիռ ըլլալ: Այդ շրջանի հայկական մշակոյթի բազմաթիւ դրսեւորումներուն մէջ կը զըտնենք քրիստոնէական հաւատքին հետ հազարամեայ նոյնացումի արտայայտութիւններ: Այս երեւոյթը տեղի ունեցաւ անկասկած Մխիթարեան Ղեւոնդ Ալիշանի (1820 – 1901) ռոմանթիկ գործերուն մէջ ուր ան բանաստեղծական արտադրութիւնը թողելէ առաջ նուիրուելու համար պատմա – փիլիսոփայական ուսումնասիրութիւններու, արտադրեց ազգային–կրօնական բարձր ներշնչումներով, գրաբար եւ ժողովրդական լեզուով գրուած ոտանաւորներ: Սակայն երբեմն, հայկական նոր գրականութեան մէջ քրիստոնէական դրոշմը կը յայտնուի առաւելապէս իր «պատմա–մշակութային» կերպարանքին տակ, քան հոգեւոր: Այսպէս կրնանք դասաւորել Խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպը, գրուած 1840–ին, որ գործնապէս սկիզբը կը նշէ արեւելահայ արդի գրականութեան: Այդ գրութեան մէջ Ռուսերուն դէպի Կովկաս ծաւալումը, որ 1828—ին վերջնականապէս լուծեց Հայաստանի պարսկական գերիշխանութիւնը, կ'ողջունուի ոչ միայն իբրեւ քաղաքական ազատութիւն, այլ նաեւ իբրեւ կրօնական յաղթանակ եւ ապագայ թէ «խաչը պէտք չէ ենթակայ ըլլայ մահիկին»[7]: Մինչդեռ ուրիշ անգամներ, 1800–ական հայկական գրականութիւնը կը յայտնուի ոչ միայն աշխարհական եւ կրօնական սահմանումներէ հեռու, այլեւ նոյնիսկ եկեղեցւոյ հանդէպ թշնամական դիրքի վրայ եւ իբրեւ ազդակ հանրային քաղաքական պահպանողականութեան: Այս նոր միտումը ինչպէս նկատուեցաւ, Հայերը որոնք խանդավառութեամբ իւրացուցին Եւրոպական արդի գրականութեան չատ մը նուաճումները, այսուհանդերձ, կարծես պահած են հաւատարակչիռ դիրք մը[9]: Նոյնիսկ երբ իրենց մտային արտադրութիւնը զօրաւոր կերպով ազդուած ըլլալ կը թուի Եւրոպական արդի մշակոյթի փորձառութենէն եւ, դէթ երեւոյթով, հեռու՝ քրիստոնէական աւանդական արտայայտութիւններէն, Հայերը չարունակեցին յաճախ ցուցաբերել սրբազնութեան զգացումներ որոնք խորունկ կերպով արմատացած են իրենց պատմութեան մէջ[10]: Կը բաւէ յիշել Մեծարենցը (1886–1908) որուն ներշնչումը կը ծագի զգացումէ մը որ կը հաղորդուի հոգեկան եւ նիւթական բոլոր իրականութիւններուն հետ, կամ Դանիէլ Վարուժան (1884–1915), որ կը նախ կը վերագտնէ Հայ ժողովուրդին հեթանոսական արմատները, վերագտնելու համար քրիստոնէական միջավայրին:

Ցաճախ զոհողութիւնները եւ տառապանքները եղած են պատճառը որ Հայ գրականութիւնը վերագտնայ դէպի իր քրիստոնէական արմատները: Այս է պարագան, օրինակի համար, Յովհաննէս Թումանեանին (1869–1923), արդիական այս բանաստեղծին, որ ուրիշ որեւէ մէկէ աւելի եւ լաւագոյնս ներշնչուած է ժողովրդային հին եւ միջնադարեան ազբիւրներէ, խորունկ կերպով կեդրոնանալով իր ժողովուրդին վրայ, բայց միեւնոյն ատեն եւ ազատամտօրէն մտնելով միջազգային սահմաններէն ներս: Իր տողերուն մէջ ալ կը գտնենք տրտունջի արտայայտութիւններ, բան մը որ այնքան յաճախակի է հայկական բանաստեղծութեան մէջ: Օրինակ, 1915–ի ցեղասպանութեան զոհերուն համար իր գրած «Հոգեհանգիստ»ին մէջ. –

Ու վեր կացայ ես,
որ մեր հայրենի օդէնեռվը հիմ՝
Վերջին հանգիստը կարդամ
իմ ազգիս անբախտ զոհերին
Ու շէն ու բաղաբ, որ սար ու հովիտ,
ծովից մինչեւ ծով
Մարած եմ, մեռած, փըռուած
ու ցըրուած հազար հազարով...

Բայց ժամանակակից բոլոր հայ գըրողները նոյն ոգիով չդիմագրաւեցին այն ծանր փորձութիւնը զոր պատմութիւնը

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՀԱՅ ՄԻՏՔԸ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԺԲ.-Ի. ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Գրեց՝
ԱԼՏՕ ՖԵՐՐԱՐԻ

անոր կողմէ պարտադրուած ինքնամեկուսացումը եւ ինքնակեդրոնացումը, ինչպէս նաեւ ներքին ուժերու ներդաշնակ զարգացումը, ստեղծեցին հայ մշակոյթի ինքնատիպ ոճ մը որ կրնայ ներկայանալ իբրեւ ամբողջական եւ ինքնուրոյն աշխարհ մը: Ասոր ամէնէն ակնառու օրինակը կը մատակարարէ Գրիգոր Նարեկացիի (951–1003) գրական ստեղծագործութիւնը, որ ոչ միայն հայ միջնադարեան գրականութեան գագաթնակէտն է, այլեւ ամբողջ քրիստոնէական միջնադարեան գրականութեան մէջ ամէնէն ինքնատիպ ստեղծագործութիւններէն մին է: Նարեկացիի գրական ոճը, որ կը կոչուի «նարեկեան», ունի իր ուրոյն հոգեբանական, ոճական եւ լեզուական յատկանիշները, որոնք կը տարբերեն զայն ուրիշ հայ գրողներէ: Ան ունի նաեւ իր ուրոյն ընթերցողները, որոնք կրնան ներկայանալ իբրեւ ամբողջական եւ ինքնուրոյն աշխարհ մը: Ասոր ամէնէն ակնառու օրինակը կը մատակարարէ Գրիգոր Նարեկացիի (951–1003) գրական ստեղծագործութիւնը, որ ոչ միայն հայ միջնադարեան գրականութեան գագաթնակէտն է, այլեւ ամբողջ քրիստոնէական միջնադարեան գրականութեան մէջ ամէնէն ինքնատիպ ստեղծագործութիւններէն մին է: Նարեկացիի գրական ոճը, որ կը կոչուի «նարեկեան», ունի իր ուրոյն հոգեբանական, ոճական եւ լեզուական յատկանիշները, որոնք կը տարբերեն զայն ուրիշ հայ գրողներէ: Ան ունի նաեւ իր ուրոյն ընթերցողները, որոնք

Հայ, անձկութեան եւ տրտունջին քով, միջնադարեան հայկական բանաստեղծութեան մէջ կը գտնենք նաեւ կեանքի, սիրոյ եւ բնութեան հանդէպ նոր, թարմ եւ ուժգին զգացումներու արտայայտութիւններ: Այս եղելութիւնը հիւցումի բառերով կը նշմարէ ռուս բանաստեղծ Վալերի Բրիւսով որ առաջին ընդհանուր պատերազմին եւ 1915–ի ցեղասպանութեան օրերուն հայկական բանաստեղծութեան ռուսերէնի թարգմանութեան ստուար գործի մը խմբագրութեան ձեռնարկեց եւ որուն մէջ՝ «Զարմանալի, ճիշդ այդ օրերուն հայկական գրականութեան մէջ կը սկսի ծիլ առնել զուտ քնարերգական նուրբ ծաղիկը»[4]: Եւ իսկապէս, միջնադարեան այս բանաստեղծութիւնը, եկեղեցական ճարտարապետութեան եւ պատմագիտութեան հետ կը

Հայ բանաստեղծին ըմբռնութիւնը պատմութեան չարիքներուն հանդէպ, գինքը չի բերեր մինչեւ Արարիչը ժխտելու դիրքին: Ոչ միայն այդ, այլեւ իր անձկութեան սփոփանքը կը գտնէ Անոր մէջ.

Ես եզ մեղայ երկնաւորի՛
Տեառն աստուծոյդ ահեղ, մեծի.
Ես դատաստանն է յիրաւի.
Նիաթով կու տաս ամէն մէկի:
Տէ՛ր, ես կամացն է աշխարհս լի.
Այսպէս լինել՝ զոր ասացի.
Եզ օրհնութիւնէ մէնջ տացի,
Ամենազօր տեառնդ Յիսուսի:

Հայ, անձկութեան եւ տրտունջին քով, միջնադարեան հայկական բանաստեղծութեան մէջ կը գտնենք նաեւ կեանքի, սիրոյ եւ բնութեան հանդէպ նոր, թարմ եւ ուժգին զգացումներու արտայայտութիւններ: Այս եղելութիւնը հիւցումի բառերով կը նշմարէ ռուս բանաստեղծ Վալերի Բրիւսով որ առաջին ընդհանուր պատերազմին եւ 1915–ի ցեղասպանութեան օրերուն հայկական բանաստեղծութեան ռուսերէնի թարգմանութեան ստուար գործի մը խմբագրութեան ձեռնարկեց եւ որուն մէջ՝ «Զարմանալի, ճիշդ այդ օրերուն հայկական գրականութեան մէջ կը սկսի ծիլ առնել զուտ քնարերգական նուրբ ծաղիկը»[4]: Եւ իսկապէս, միջնադարեան այս բանաստեղծութիւնը, եկեղեցական ճարտարապետութեան եւ պատմագիտութեան հետ կը

ԴՊՐՈՆԵՐԸ՝ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

Գրեց՝

ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ

երաժշտապետ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ

երաժշտագէտ

Հայոց եկեղեցական երաժշտութիւնը նոյնքան հին է՝ որքան Հայաստանեայց եկեղեցին: Նման բոլոր կենդանի աւանդութիւններուն, ան դարերու ընդմէջէն անցած է իր զարգացման, այլափոխման, դրացի աւանդութիւններու հետ յարաբերութեան հոլովոյթներով. փոխանցուած է մեզի իւրայատուկ նկարագրով եւ սակայն քօղարկուած՝ ժամանակակից եւ ժամանակաւոր պարագաներով: Այսուհանդերձ, միջազգային երաժշտագիտութիւնը ներկայիս իր ուշադրութիւնը սեւեռած է անոր վրայ:

Հայոց եկեղեցական երաժշտութիւնը մաս կը կազմէ Մերձաւոր Արեւելքի միաձայն եւ ձայնեղանակային (modal) ընդհանուր դրութեան: Հայոց Ութ Ձայները կառուցային նմանութիւն ունին դրացի երաժշտութիւններու ձայնեղանակներուն հետ, բայց անոնցմէ կը տարբերին իրենց գործածութեան ձեւերով, որոնք կը սահմանուին լեզուի եւ եղանակի համադրութեամբ: Նոյնպէս ալ կը զատորոշուի հայկական Ձայները: Կատարումի ընթացքին այս իւրայատկութիւնները կը դրսեւորուին երկու հիմնական միջոցներով. փոխանցում եւ երաժշտական տեսութիւն: Իւրաքանչիւրի ուսումնասիրութիւնը, միշտ նկատի ունենալով միւսը, թոյլ կու տայ Հայոց եկեղեցական երաժշտութեան այսօր բաւական մոռցուած իրականութեան մերձենալու:

Ձայնագրութեան միջոցներ գործածելով հանդերձ, Հայոց եկեղեցական երաժշտութիւնը իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին փոխանցուած է բանաւոր կերպով: Բանաւոր ուսուցման հիմքն է «վարպետ–աշակերտ»ի կապը, որուն միջոցաւ յատկապէս ծխական երգերը կը ստեղծուին, կը պահուին եւ կը փոխանցուին տուեալ աւանդութեան ծիրէն ներս: Հայոց մէջ, դարերէ ի վեր այս դերը կը կատարեն եկեղեցւոյ դասակարգութեան «փոքր» կարգերը կազմող ձեռնադրեալ դպիրները, որոնք կը խմբուին Դպրաց Դասերու մէջ:

Դպրութեան ընթացքը կը սկսի մանուկ տարիքէն, մասնաւորաբար ժամերգութիւններուն ներկայ ըլլալով, քանի որ այդ ծէսերուն մէջ է որ կ'երգուին բոլոր Ձայներէն բազմաթիւ երգեր: Միաժամանակ կը փոխանցուի երգեցողութեան ոճը եւ Ձայներուն ստեղծած մթնոլորտը: Դարերու փորձառութեամբ հաստատուած դրութեամբ, եղանակներու իւրացումը կ'ընթանայ երգերու դժուարութեան կարգով: Այս պատճառով է որ մանուկները նախ Մոմակալ կ'ըլլային, անկէ վերջ ալ Փոխասաց: Թուերգութեան վարժուելէ վերջ, երիտասարդ դպիրը կ'իւրացնէ տիպար եղանակներու լրիւ համակարգը, որ կը վերաբերի երգացանկի հիմնաքարերուն մէջ, դպիրներուն բազմանալը արգելք չըլլար սակայն, որ ժամերգութիւնները հետզհետէ նուազին եւ պահուի միայն Պատարագի արարողութիւնը, այսինքն երգացանկի հազիւ հարիւրէն տասը: Քանի մը տեղեր երգեցողութիւն կը կատարուի, առանց յարգելու ծէսին կառոյցը: Այժմ, Արեւմտեան ըմբռնումին մէջ բացառիկ, մէկ կամ երկու տեղ միայն կարելի է չարական լսել: Սբ. Բեւեռեան Սիփիւռքին մէջ ալ «վերանորոգման» գաղափարը սկսած է տարածուիլ, մանաւանդ Ի. դարու երկրորդ կէսէն ի վեր. երաժշտական աւանդութեան տէր կղերականներու թիւն ալ զգալիօրէն նուազած է: Այժմ, բազմաթիւ դպիրներ եւ երաժշտապետներ կը դասուին «հանդիստի կոչուած» դիրքի մը մէջ, եւ եկեղեցական երաժշտութեան բնական միջավայրին անհետանալովը, երգացանկին մեծ մասը կը ջնջուի հասարակաց յիշողութենէն: Այս առումով, փոխանցումը դրեթէ դադրած է:

Հայոց եկեղեցական երաժշտութեան փոխանցման համակարգին հպանցիկ ակնարկ մը իսկ կը բացայայտէ, թէ, ինչպէ՛ս, դարերէ ի վեր դպրաց դասերը եւ ժամերգութիւնները, էական հոգեկան պահանջներու առընչուող այս աւանդութեան խարիսխը կը կազմեն, պարունակելով ուսուցողական, կատարողական եւ ստեղծագործական ընթացքները: Իր թերութիւններով հանդերձ, տակաւին տեղ տեղ կենսունակ է այս աւանդութիւնը: Ուստի բնականաբար մաս կը կազմէ այն հրատապ հարցերուն որոնք կը ըրեւին ներկայիս: Հարցեր, որոնք ուղղակի կը վերաբերին ծէսի իմաստին, ծխական երգի հոգեբանական եւ ընկերային հանդամանքներուն, եկեղեցւոյ որդեգրած կամ չորդեգրած դիրքերուն: Անխուսափելի հետեւանքներ ունի ներկայի կրօնաստը, թերեւս անյետադարձ հետեւանքներ, յատկապէս որովհետեւ խնդրոյ առարկայ է կրօնական աւանդութիւն մը, որ ունի անմիջական եւ խոր ազդեցութիւններ՝ թէ՛ մարդու հոգեբանութեան եւ թէ հասարակաց յիշողութեան վրայ:

Որպէս Հայոց արդի եւ ժամանակակից պատմութեան հետեւանք, եկեղեցական երաժշտութեան բազմաթիւ երեսակները այսօր կը մնան վերստին յայտնաբերելի: Միջազգային երաժշտագիտութեան եւ բարեպաշտական պատմութեան մարզերուն մէջ, Հայոց եկեղեցական երաժշտութեան թէ՛ տեսութեան եւ թէ աւանդական կատարումներուն մասին տրամադրելի դիտելիքները այժմ կը մնան համեստ մակարդակի մը վրայ: Իր դիտական հետաքրքրութենէն անդին, Հայոց եկեղեցական աւանդական երաժշտութեան ուսումնասիրութիւնը կարեւորութիւն կը ստանայ նաեւ սոյն աւանդութեան վերջին չառաւիղները քաջալերելու համար:

•

նաստեղծութիւն մը...»[11]:

Եւ եթէ Ռուսական կայսրութեան մէջ բնակող Հայերը տեղահանութեան եւ ցեղասպանութեան արհաւիրքը չապրեցան, բայց եւ այնպէս անոնք Խորհրդային Միութեան միւս ժողովուրդներուն հետ բաժնեցին համամասնաւոր բռնութեան տասնամեակները, մասնաւորաբար կրօնական տեսակէտէ որուն խստօրէն դէմ դրուեցաւ, մասնաւորապէս յեղափոխութեան անմիջապէս հետեւող տասնամեակներուն:

Անկասկած այս բոլորը ծանր կերպով փորձութեան ենթարկեցին Հայոց քրիստոնէական ինքնութիւնը, մանաւանդ ներքնապէս, որովհետեւ արտաքնապէս, հանրային մչակոյթին տեսանկիւնէն դիտուած, դժուար է երեւակայել ոչ քրիստոնեայ Հայ մը[12]*: Բայց նոյնիսկ մեզի ժամանակակից չրջանին, հակառակ պատմական այս տառապանքներուն և աչխարհականացումի ընդհանուր յառաջդիմութեան, կը չարունակէ արժագանդ դառնել Հայուն սերտ կապը քրիստոնէական ոգիին հետ: Վերջացնելու համար, լսենք Խորհրդահայ բանաստեղծ Ցովհաննէս Շիրազի խօսքերը, «Հրաչք» քերթուածէն.*

Մօրքս բարի աչքերի մէջ
մեծ խաչեցեալն է խօսում,
Ես Աստըծու ոտնաձայնը
սրտիս միջից եմ լըսում,
Ինչ֊ոնց էլ ինձ ըստուեր դառնայ
իմ դարի չար սատանան՝
Ինձ չի կարող անդունդ գցել,
ինձ հետ Աստուած է խօսում...

Թարգմանեց՝ Վ. Բ.

---

(1) Այս դիրքը կը ցոլացնէ մանաւանդ Մ. Աբէղեան իր գրքին մէջ «Հայոց հին գրականութեան պատմութիւն», II, Երեւան, 1946: Աբէղեան տիրական դէմք եղած է Խորհրդային Հայաստանի գրական կեանքին մէջ, տե՛ս. էջեր 1 – 15: Աւելի վերջ այս նիւթը ընդլայնուած է Վ. Զալոյեանի 1964-ին գրուած «Հայկական Ռենեսանս»ին մէջ: Այս տեսանկիւնը վերջերս ունեցաւ նաեւ Լ. Մկրտչեան երկհատոր «Հայ դասական բնաբերգութիւն» բանաստեղծական երկերու հաւաքածոյին համար գրած իր նախաբանին մէջ, I., Երեւան, 1986, տե՛ս. էջեր 61–69:

(2) S. Hairapetian. A History of Armenian Literature, Delmar, New York, 1995, p. 221.

(3) Այս նիւթին շուրջ տե՛ս. Գ. Քիպարեանի հաւաստարակշիռ գրութիւնը. «Պատմութիւն Հայ Հին Գրականութեան», Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1992, էջեր 380–381:

(4) V. Ja. Brjusov. «Հայկական բանաստեղծութիւնը ամենահին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը», Երեւան, 1996, էջ 51, ռուսերէն:

(5) Նոյն, էջեր 42–43:

(6) Այս նիւթին շուրջ կարդալ մանաւանդ Հ. Լ. Զէֆիեանի «The Armenian Way to Modernity. Armenian Identity Between Tradition and Innovation, Specificity and Universality», Վենետիկ, 1998, եւ իմ «Alla frontiera dell'impero. Gli armeni in Russia (1801-1917)», Milano, 2000.

(7) Խ. Աբովեան, «Վէրք Հայաստանի», Երեւան, 1981, էջ 284:

(8) Այս նիւթին մասին տե՛ս. մասնաւորապէս Վ. Օշականի գրութիւնը. «Modernisation in Western Armenian Literature» in «The Armenian Review», 1983, Թիւ 1, էջեր 62–75:

(9) Պ. Լ. Զէֆիեան, «The Armenian Way to Modernity. Armenian Identity Between Tradition and Innovation, Specificity and Universality», p. 75.

(10) Պ. Լ. Զէֆիեան, «L'impatto con la realta', il senso del sacro, in Gli Armeni», Milano, 1988, p. 83-114.

(11) Մ. Ճանաշեան «Poesia armena moderna», Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1963, էջ 46: Այս նիւթին շուրջ նաեւ՝ H. Garabentz «Crisis of Identity in Contemporary Armenian Literature», La struttura negata, cultura armena della diaspora, Milano, 1981, էջեր 109-110:

(12) A. Ter-Minassian «Nation et religion», La struttura negata, cultura armena della diaspora, Milano, 1981, էջեր 40-45:

•

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4
MARDI
4 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ԱՐԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·311 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.311

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 30–ի իրիկունը, Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած է քառակողմ հանդիպում մը մասնակցութեամբ Վլ· Պուտինի, Ռ· Քոչարեանի, Հ· Ալիեւի եւ Է· Շեվարնաձէի: Անոնք արձարձած են տարածքային կարեւոր եւ հրատապ հարցերը: Այս հանդիպումին ներկայ եղած են նաեւ կողմերուն Արտաքին նախարարները: Անմիջապէս ետք, այս անգամ տեղի ունեցած է եռակողմ հանդիպում մը Հայաստանի, Ռուսաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներուն միջեւ: Իսկ առաւօտեան, նախքան այս հանդիպումները, նախագահ Քոչարեան տեսակցութիւն մը ունեցած է Բելառուսիոյ նախագահ Ա· Լուկաշենկոյի հետ:

ՀԱՊ–ի նախագահներու խորհուրդի նիստին յայտնած մամուլի ասուլիսին ալ Ռուսաստանի եւ Հայաստանի նախագահները միանգամայն այն կարծիքը յայտնած են թէ հակամարտութիւնները կարգաւորման յանգեցնելու գործին մէջ համագործակցութեան ներուժը սպառած չէ: Ռ· Քոչարեան պատասխանելով հարցումի մը ըսած է թէ Ռուսաստան – Ադրբեջան մերձեցումը կրնայ հանդիսանալ Ղարաբաղեան խնդրին կարգաւորման բանակցութիւններուն զարկ տուող ազդակ: Հայաստանի նախագահը աւելցուցած է նաեւ՝ «իւրաքանչիւր հակամարտութիւն ունի իր բնոյթը, պատմութիւնը, առանձնայատկութիւնները, իւրաքանչիւրը լուծման ուրոյն պրոֆեսիոնալ մօտեցման կարիք ունի»: Կարգաւորման ջանքերուն իր հաւատիքը արտայայտած է նաեւ Հ· Ալիեւ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 3)

ՀԱՊ–Ի ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ՅԱՁՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՊ–ի տասնամեակի վեհաժողովին մասնակից ղեկավարները Նոյեմբեր 30–ին յայտարարութիւն մը ընդունած են. հոն կ'ըսուի թէ կողմերը չհագրգռուած են առեւտրատնտեսական, ռազմական, քաղաքական երեւոյթներու դէմ սերտ գործակցութեամբ: Անոնք վճռականութիւն յայտնած են միասին պայքարելու միջազգային ահաբեկչութեան եւ թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան դէմ:

Յայտարարութեան մէջ տեղ գտած են այդ տարածքին գինեալ հակամարտութիւններն ալ որոնց լուծումին համար նախընտրելին կը նկատուին խաղաղարար ճամբան, միջազգային իրաւունքի չափանիշներն ու սկզբունքները:

Նշուած է նաեւ թէ ՀԱՊ–ի երկիրներու նախագահները ղրական կեցուածք ունին մարդկային իրաւունքներու եւ ազատութիւններու պահպանումին, մարդասիրական ոլորտի գործակցութեան եւ որպէս ազդամիջեան լեզու ռուսերէնի գործածութեան նկատմամբ:

ՓՈՒԹ-ՊՈԼ

Կիրակի, Դեկտ· 2–ին, Քրէթէյլի դէմ 0 – 0 արդիւնք մը արձանագրած է ՀՄՄ: Ցաջորդ մրցումը Դեկտ· 9–ին, իր դաշտին վրայ, Շուազի (թիւ 4 դաշտ), է֊Ֆ· Սէ· Սիւսիի դէմ: Ներկայիս ՀՄՄ կը գրաւէ դասաւորման 3–րդ դիրքը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼ

ԵՐԵՔ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ՈՃՐԱՓՈՐՁԵՐ
30 մեռեալ, 220 վիրաւոր

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԿԸ ՆԿԱՏՈՒԻ ԱՐԱՖԱԹ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1–ին եւ Կիրակի Դեկտեմբեր 2–ին, երեք յաջորդական անձնասպանական ոճրափորձեր ցնցեցին Իսրայէլը, որու վարչապետը՝ Շարոն Ա֊մերիկա կը գտնուէր եւ կրճատելով իր այցելութիւնը, Երուսաղէմ վերադարձաւ Դեկտեմբեր 3–ին:

Առաջին ոճրափորձը կը գործուէր Շաբաթ իրիկուն ժամը 23·30–ին, արեւմտեան Երուսաղէմի կեդրոնը՝ Պէն Եհուտա, ուր այդ օրը եւ այդ ժամուն կը հաւաքուի երիտասարդութիւնը: Պաղեստինցի 2 քամիքազներ յանկարծ վերջ կը դնեն իրենց կեանքի մթնոլորտին, պայթեցնելով իրենց վրայ կրած ռումբերը, քանի մը վայրկեանի տարբերութեամբ: Արդէն իսկ 10 մեռեալ կայ, բոլորն ալ պատանիներ: Քառորդ ժամ ետք, քիչ անդին, նոր ոճրափորձ մը, այս անգամ կառք մըն է որ կը պայթի, վնասներով միայն նիւթական են, բայց, այս ոճրափորձն ալ արդելք է որ օդնութեան միջոցները արագօրէն առնուին: Կիրակի, մինչ Երուսաղէմի մէջ, Իսրայէլացիները հաւաքուած էին, յարգելու համար զոհերու յիշատակը, նոր ոճրափորձ մը կը գործուէր Հայֆա, քամիքազ մըն էր կրկին, որ կրած ռումբերը կը պայթեցնէր լեփ լեցուն համրակառքի մը մէջ: Հոս ալ առնուազն 16–էն 20 մեռեալ կային եւ բազմաթիւ վիրաւորներ ծանր վիճակի մէջ: Ընդհանուր ձեւով, Դեկտեմբեր 3–ին տրուած տեղեկութիւններու համաձայն, մեռեալներու թիւը 30 էր եւ 220 վիրաւորներ կային, ոմանք չատ ծանր վիճակի մէջ:

Արարքներուն տէր եղած էր իսլամական Համասը, բայց, Իսրայէլի համար, միակ պատասխանատուն Արաֆաթին է, որ անմիջապէս դատապարտեց արարքները, բայց ,ոչ մէկ արժէք ունի այդ դատապարտումը Իսրայէլի աչքին: Աւելին, 75 իսլամապաշտներ ալ ձերբակալեց, ինչ որ պինքը չատ փափուկ կացութեան կը մատնէ: Արդարեւ, այս ձերբակալութիւնները խոտորէն կը դատապարտուին Պաղեստինցիներու կողմէ, որոնք դաւադրութիւն կը նկատեն եւ Իսրայէլի համար ալ միայն աչքի փուշ են, ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն: Այս պայմաններու մէջ, Արաֆաթ կրնայ նոյնիսկ պատճառ ըլլալ պաղեստինեան քաղաքացիական պատերազմի մը: Կը խօսուի նաեւ Իսրայէլի այլ ծրագրի մը մասին, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Արաֆաթը հրապարակէն անհետացնելը: Շարոնի բանբերը չեչտած էր թէ «այս ահաւոր ոճիրին հակազդեցութիւնը համեմատական պիտի ըլլայ ոճիրին տարողութեան»: Համասը խոստացած էր վրէժը լուծել իր ղեկավարներէն Մահմուտ ապու Հանհուտի, զոր Իսրայէլացիք սպանած էին Նոյ. 23–ին, ինչ որ Արեւմուտքն ալ դատապարտած էր եւ գլխատութիւն որակած:

Այս ոճրափորձերը կը գործուէին այն ատեն, երբ Երուսաղէմ կը գտնուէր ամերիկացի բանագնացը՝ Անթոնի Զինին եւ որու դէմ բուռն ցոյցեր ալ եղան: Ցուցարարները կը բացագանչէին՝ «Գա՛ք ձեր գործերով դրաղեցէք»:

Կիրակի, Դեկտ· 2–ի իրիկունը ցոյցեր եղան նաեւ Փարիզ: Նախ, տեղւոյն հրեայ համայնքը համախմբուեցաւ դեսպանատան չուրջ (700 ըստ ոստիկանութեան, 3000 ըստ կազմակերպիչներուն): Քիչ ետք, Շան գ'Ելիզէի վրայ միջադէպեր պատահեցան իսրայէլամէտներու եւ հակառակորդներու միջեւ: Շուրջ 15 հոգի հարցաքնդուեցան:

*
**

Այս ոճրափորձերը դատապարտուեցան ամէն կողմէ: Ներքին դատ, որ արտայայտուեցաւ Ռապաթ, Ժոսփէն իր «համբողջական դատապարտումը արտայայտեց», Շրէօտէր յայտարարեց թէ պէտք է վերջ տալ ոճրային արհամարհելի բերտութեան, նոյնը բաւ Մեծն – Բրիտանիոյ Արտաքին նախարարը: Ռուսաստանի Արտաքին նախարարն ալ չեչտած է թէ այս ոճրափորձերը ցաւ եւ վրդովում պատճառած են: Յորդանան եւ Եգիպտոս աւելի վերապահ են եւ կը դատապարտեն ընդհանրապէս քաղաքացիներու դէմ գործուած արարքները:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՆԻ մէջ, մինչեւ Դեկտեմբեր 3, կարելի չէր եղած համաձայնութեան մը գալ Աֆղանիստանի առժամեայ իշխանութեան մը կազմութեան չուրջ: Ցոյս կար սակայն որ Դեկտ· 4–ին լուծումը գտնուի: Հիւսիսի Զինակցութիւնը յօժարած էր որ առժամեայ ղեկավարը նշանակուի Թագաւորի չրջանակէն: Ցբանասիրք կրցան, ի վերջոյ, Մազար Շարիֆ անցնիլ եւ օդակայանը ի վիճակի դարձնել սննդեղէնի օժանդակութեան առաքման համար: Քանտահարի վրայ միշտ ռումբերը կը տեղան եւ կը սպասւի Պէն Լատէնի եւ Թալիպաններու անձնատուութեան: Անգլիական Թրը Մէյլ օն Սընտէյ Թերթին համաձայն, անգլիական յատուկ ուժերը փախցուցած են Պէն Լատէնը ձեռք ձգելու առիթը, երկու ժամ յապաղումի մը պատճառաւ: Զօր· Ֆրանքս, որ հրամանատարն է «անչարժ ապատութիւն» («Լիպէրթէ իմիւապլը») գործողութեան, բոլորովին դէմ է օտար ուժերու մասնակցութեան եւ յայտարարած է «առայժմ մեր զինակիցներուն յանձնառութիւնը կը բաւէ»: «Ինչ որ մեզի կ'առաջարկեն ներկայիս մեր գործին չի գար», աւելցուցած է իր բանբերը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՊ–ի վեհաժողովին գտնուելով, Պուտին խոտորէն տեղի ղբած է Վրաստանի նախագահը, ամբաստանելով Շեվարնաձէն որ ապաստան կուտայ միջազգային ահաբեկիչներու: Զէ վարանած ըսելու· _ «Միջազգային ահաբեկչութեան մէկ մասը խարսխած է Վրաստան, դժբախտաբար մեզի եւ Վրաստանի բնակչութեան համար: Ապու Սայյաա (չէչէն պարագլուխ մը ձերբակալած Ռուսերուն կողմէ Նոյեմբեր 23–ին), խարիսխներ ունի Վրաստան: Այդ միայն մարտիկներ եւ զինամթերքի պահեստներ չի նշանակեր, այլեւ տարրալուծարանիներ թմրեցուցիչ պատրաստելու համար»: Է· Շեվարնաձէ ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրած է այս յայտարարութեան: Պուտինի բաւական կոպիտ հակազդեցութիւնը ցոյց կու տայ թէ ի՛նչ աստիճանի վատթարացած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Պուտինի յանդիմանական ոճր կը յայտարէ Թիֆլիսի ամբաստանութիւններուն ռուսական ռմբակոծութիւնները կը բարձրացնէ վերաբերեալ վրացական հողամասին վրայ, ինչ որ Մոսկուա հերքեց:

ՇԻՐԱՔ 48 ժամուան ընթացքին չրջապտոյտ մը բաւ Մադրէպ, Թունուզ, Ալժերիա, հուսկ՝ Մարոք: Պապ էլ Ուէտի մէջ, խանդավառ ընդունելութեան մը ժանացաւ, կողքին ունենալով նախագահ Պութեֆլիքան, որ չէր համարձակեր քաղամամը այցելել աղէտալի ողողումներէն ետք: Մարոքի մէջ, խտօրէն պատապարտեց Իսրայէլ գործուած վերջին ոճրափորձերը, յիշեցնելով որ երկխօսութիւնը անհրաժեշտ է:

Ֆ· ՊԱՇՐՈՒ, միաձայնութեամբ, կուսակցութեան (ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ) նախագահական թեկնածու ընտրուեցաւ Դեկտեմբեր 1–ին, Ամիէնի մէջ, ուր տեղի ունեցաւ կուսակցութեան համագումարը: Տուեթ – Պլազի, որ դէմ էր այս թեկնածութեան, մեկնած էր քուէարկութենէն առաջ:

ԳՐԻՖի (Ֆրանսայի Հրէական Հիմնարկութեանց Ներկայացուցչական Խորհուրդ) տարեկան ճաշին ներկայ եղան կառավարութեան գրեթէ բոլոր անդամները, գլխաւորութեամբ Ժոսփէնի: Նախագահը, անգամ մը եւս, իր մտահոգութիւնը արտայայտեց ի տես հակահրէական զգացումներու, որոնք կը ծաւալին Ֆրանսայի մէջ: Ժոսփէն չկրնաց հանդարտեցնել համայնքը, ապահովութիւն տալով, որ երբեք պիտի չհանդուրժէ հակահրէական որեւէ արարքի: Յայտարարեց նաեւ թէ 11·500 թղթածրարներ, որոնք կը վերաբերէին տեղահանուածներու որքերուն, դրական հետեւանք ունեցած են եւ հատուցումներ վճարուած են:

ՎԵՐՍԱՅԻ դատարանի դատաւորը՝ Ֆիլիփ Տալիա ազատ արձակած է թմրեցուցիչի չահատակութեամբ զբաղող ծանօթ յանցագործ մը, հիմնուելով «ենթադրեալ անմեղութեան» կիրկու օրէնքին վրայ: Արդարութեան նախարարութիւնն մեծ յանցանք մը կը նկատէ, մինչ դատաւորը առաջին անգամ չէ որ նման յանցանքներ կը գործէ: Կ'ըսուի որ ձեւով մը վրէժ կը լուծէ, որովհետեւ քանիցս մերժուած է տեղափոխութեան իր դիմումը:

ՋՈԻԻՅԵՐԻԱ ձայներու 78,09% համեմատութեամբ մերժեց պինուորական ծառայութեան ջնջումը, միաժամանակ մերժելով քաղաքացիական կամաւոր ծառայութեան մը հաստատումը եւ դրամագլուխ չահերու տուրքը, յաջորդաբար 76,79% եւ 65,87% համեմատութեամբ: Այս հարցումները եղած էին հանրաքուէով, Դեկտեմբեր 2–ին:

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔՈՒՐԻՒԼԻ արտածումները վերսկսան Դեկտեմբեր 1–ին, «քարիւղ փոխան անուշ»ի ծրագրին նոր չրջանին առաջին օրը: Պաղտատ ընդունեցաւ ՄԱԿ–ի առաջարկը վեց ամիսով յետաձգելու եղած ծրագիրը:

ՊՈԻՏԻՆ պաչտօնազրկեց ռուսական նաւատորմի երեք պատասխանատու ծովակալները եւ ուրիշ ծովակալներ ալ, որպէս յանցագործներ Կուրսկ սուզանաւի աղէտին (2000, Օգոստոս 12) որու ընթացքին 118 նաւատիներ մեռան, ծանր պայմաններու մէջ: Պուտին այս որոշումները տուաւ քննիչներու տեղեկագրին վրայ հիմնուելով:

ՓԻԼԻՊ ՑԱԼԻՔՈՆ, գլխաւոր դէմքը Անկոլայի ծախուած ապօրինի գէնքերու, ապատ արձակուեցաւ 105 միլիոն ֆրանքի (16 միլիոն եւրօ) երաշխաւորագինի փոխարէն: Նման գումար երբեք չէր պահանջուած որպէս երաշխաւորագին: Ցալքոն հսկողութեան տակ կը մնայ եւ երկրէն չի կրնար հեռանալ:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«100 ՏԱՐԻ, 100 ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»

(Հեղինակ՝ ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ)

Պուէնոս-Այրէս – 2001

— • —

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

20-րդ դարը, զոր Թողուցինք մեր ետին, յեղաշրջող բնոյթ մը կրեց բովանդակ մարդկութեան համար: Թէ՛ աչխարհասաստան իր պատերազմներով, թէ՛ ազգ-պետութիւններու սահմաններուն վերաձեւումով եւ թէ՛ մանաւանդ ճարտարարուեստի ու գիտութեան հսկայաքայլ ու անընդհատական ոստումով՝ դարը իրաւամբ չատ բան փոխեց տիեզերքի երեսին դիմագծութենէն:

Փակուող դարը իր խոր ու անջնջելի դրոչմը Թողուց նաեւ մեր ժողովուրդին ճակատագրին վրայ: Ընթացիկ 21-րդ ու յետագայ դարաշրջաններուն մէջ, Հայաստանի ու հայութեան ամբողջ ճակատագիրը, մեր Երկրին ու Ազգին վերելքը (կամ անկումը), անոնց փթթումը (կամ փտումը), անոնց քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային բաղձալի յառաջընթացը (կամ նոյն բնագաւառներուն մէջ արձանագրելի հաւասնական ընկրկումները) աղերսուած պիտի մնան միշտ նախորդ դարէն ժառանգուած ինչ – ինչ ազդակներու կամ տուեալներու հետ: Բաւարար է ակնարկ մը նետել Հայոց պատմութեան վերջին 100 տարիներու գլխաւոր վերիվայրումներուն վրայ, համոզուելու համար թէ որքա՜ն ցնցիչ, բախտորոշ ու պատմական դէպքեր արձանագրուեցան այնտեղ, իրենց դրական ու ժխտական հեռահաս հետեւանքներով...:

Անցնող դարուն հայկական հաշուեփակը կատարելու եւ ընթերցողին պատմական յիշողութիւնը քերթելու խիստ օգտաչատ ու գնահատելի փորձ մը կատարած է արժանթինաբնակ բանիբուն մտաւորական եւ կրթական վաստակաւոր գործիչ Պետրոս Հաճեան, վերջին հարիւրամեակի գլխաւոր դէպքերը չարայարելով «100 Տարի, 100 Պատմութիւն» խորագրեալ ծաւալուն հատորի մը կողքին տակ: 288 էջերէ բաղկացեալ դեղատիպ այս գիրքը վերջերս լոյս տեսաւ մայրաքաղաք Պուէնոս – Այրէսի մէջ, տեղւոյն «Պօղոս Արզումանեան» հիմնարկին մեկենասութեամբ:

Պետրոս Հաճեան անձնանօթ անուն մը չէ Սփիւռքի մէջ: 60-ական թուականներուն, կարճատեւ շրջանի մը համար վարելէ ետք Հալէպի Քարէն Եփփէ Ազգային ճեմարանի տնօրէնի պաշտօնը՝ անցած է Հարաւային Ամերիկա ու 15 տարի չարունակ խմբագրած է Պուէնոս – Այրէսի «Արմենիա» երեսնի օրաթերթը: Ցայսօր կը վարէ տնօրէնութիւնը տեղւոյն Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ կրթական Հաստատութեան:

Պետրոս Հաճեան է նաեւ նուաղելու ենթակայ սփիւռքահայ ժամանակակից գրականութեան եւ մշակոյթին հետզհետէ նօսրացող վերջին պահակներէն մին: 1995-ին, երբ նոյն հեղինակը հրապարակ հաներ էր պատմուածքներու իր առջինեակ հատորը («Հրամմեցէք պարոններ»), *չէինք վարանած ամենայն անկեղծութեամբ ընդգծելու թէ այդ գիրքը եկած էր «աւետել յապաղած յայտնութիւնը արժէքաւոր գրիչի մը»* (*տե՛ս «Բագին» հատոր ԽԵ, 1 – 2 մեռ. 1996, Պէյրութ*): *Այսօր, կարդալէ ետք իր նորատիպ վերջին հատորը, նոյն հետեւողութեամբ կը նանք ողջունել անաչառ ու պարկեչտ պատմագիրի մը երեւումն ալ...*:

Արդարեւ, դիւրին ու հեզասահ աչխատանք մը չէ՝ հակիլ պատմական դէպքերու վրայ ու ներկայացնել զանոնք խղճամիտ, անկողմնապահ ու արդար *մերձեցումով*: *Մանաւանդ՝ երբ հարցերն առընչուած են մերձաւոր թուականներու անցուդարձերուն կամ մեզի ժամանակակից թարմ եղելութեանց*: *Այստեղ, դէպքերու վերլուծման ընթացքին, անխուսափելիօրէն, գլուխ պիտի ցցեն պատմագիրին անձնական նախասիրութիւնները, իր ազգային – քաղաքական կողմնորոշումն ու հայեացքները*: Խորենացիէն ու Փաւստոս Բիւզանդէն սկսեալ, մինչեւ Զամչեան, Լէօ, Օրմանեան եւ բոլոր «մեծերն ու միւսները» ենթակայ եղած են չարունակ այդ վտանգին: *Սակայն այնքան աւելի անվերապահօրէն ընկալուած են գացող ու եկող իրերայաջորդ սերունդներու կողմէ*:

Պետրոս Հաճեանին նորատիպն ալ, – որ թէեւ դասական իմաստով պատմագրական գործ մը չէ, – յաջողած է առաւելագոյն չափով առարկայական մնալ՝ ներկայացուած պատմական դրուագներուն նկատմամբ:

Իր յառաջաբանին մէջ, հեղինակը դիտել կու տայ որ այս գործին նպատակն է «ընթերցողին տրամադրութեան տակ դնել հատոր մը, որ կը պարունակէ 20-րդ դարու հայ կեանքի գլխաւոր իրադարձութիւններու համառօտ մեկտեղումը»: *Այլ խօսքով՝ թարմացնել յիշողութիւնը ընթերցողին եւ անոր տեսադաշտին առջեւ բերել այն բոլոր ճակատագրական ու բախտորոշ թուականները, որոնցմով յատկանչուեցաւ հայ մարդուն 20-րդ դարը*:

Պահպանելով անշուշտ ժամանակագրական կարգը, Հաճեան իր «վերաքաղը» կը սկսի 1900 թուականէն, ու 1 – 3 էջերու սահմանին մէջ առանձնաբար կը չարայարէ պատմական այն բոլոր եղելութիւնները, որոնք արձանագրուեցան մինչեւ 2000 թուական:

Հաճեանի դրքին 100 գլուխներէն 50-ը՝ կը պատկանին 1900 – 1923-ի քառորդ դարու ժամանակահատուածին: Սա կը նշանակէ, թէ հեղինակը նախընտրած է առաւելագոյն չափով հակիլ նախեղեռնեան, յետ – եղեռնեան եւ Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան պատման ու անկումին առընչուող դէպքերուն վրայ, որոնք իւրակայս լեցուն են ճակատագրական վերիվայրումներով: Այստեղ, ի չարս այլ դրուագներու, ներկայացուած են «Առաքելոց վանքի կոիւը» (1901), «Ռուսահայ եկեղեցական կալուածներու գրաւումը» (1903), «Սասունի ապստամբութիւնը» (1904), «Հայ – թաթարական ընդհարումները» (1905), «Գէորգ Զաւարշի ճահատակութիւնը» (1907), «Ատանայի կոտորածը» (1909), «Պալքանեան պատերազմը եւ Հայերը» (1912), «20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը» (1915), «Հնչակեան Դասնները» (1915), Վանի, Շապկին – Գարահիսարի, Ուրֆայի եւ Մուսա լերան հերոսամարտերը՝ առանձնաբար (1915), «Հայ կամաւորական շարժումը» (1916), «Ուիլսընեան Հայաստանը» (1920), «Լեռնահայաստանը» (1921), «Լօզանի դաշնագիրը» (1923):

Հաճեան այն համոզումն ունի, թէ հայութեան գլխուն պայթած ազէտներուն ու զայն տրորող ողբալի ճակատագրին մէջ, մեր սեփական սխալներուն զուգահեռ՝ մեծ եղաւ դերը եւրոպական պետութեանց երկդիմի քաղաքականութեան: Ան կը յիշեցնէ, թէ 1908-ի Օսմանեան Սահմանադրութեան առեն «Հայերը զօրավիգ կանգնեցան իթթիհատականներու յեղաշրջական շարժումին եւ սատարեցին Սուլթանի գահընկեցութեան»: Այդ օրերուն, «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գործակցութիւն հաստատեց Իթթիհատ կուսակցութեան հետ, որ բաղաբական ասպարէզի տիրապետող հոսանիքն էր, իսկ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը համաձայնութիւն կնքեց Իթթիլափի հետ» (էջ 51): *Անոնք կը յուսային Հայաստանի բաղձալի ինքնավարութիւնը իրականացած տեսնել՝ Օսմանեան պետութեան ընդհանուր բարեկարգումի շրջանակին մէջ: Միայն Զօրավար Անդրանիկն էր որ չէր հաւատար Թուրքերու անկեղծութեան,* «համաձայն չէր Իթթիհատ – Դաշնակցութիւն գործակցութեան եւ յաճախ կը զգուշացնէր գաղափարի իր ընկերները՝ որ Թուրքերը մեծ դաւ մը կը նիւթեն հայ ժողովուրդի դէմ» (էջ 140): *Արդարեւ, Առտնայի կոտորածը, 1909-ի Ապրիլին, անմիջական ապացոյցն էր ատոր*: «Թարմ էր տակաւին ազատութեան, հայ եւ թուրք եղբայրութեան գինովութիւնը, երբ դարձեալ հոսիզոնը ողողեց արեան, Հայու արեան հեղումը»: *Ոճրագործները չպատասխանատուեցան*: «Նոյնիսկ հայ կուսակցութիւնները նախընտրեցին եղածը վերագրել հին վարչակարգին եւ իրենց գործակցութիւնը շարունակել Իթթիհատականներու հետ» (էջ 42):

Միւս կողմէ, այն բոլոր յոյսերը որոնք դրուած էին Եւրոպայի վրայ, ի դերեւ պիտի ելլէին մէկ առ մէկ: Ա. Աչխարհամարտի աւարտին, *Մոսկուայի Դաչնագրով* (1921 *Մարտ* 16)՝ «Խորհրդային Ռուսիա Թրքահայաստանը կը ճանչնար իբրեւ Թուրքիոյ բաղկացուցիչ հողամաս մը», նախագահ Ուիլսընի գծած Հայասթանը «պիտի մնար Թուղթի վրայ» իսկ «Ֆրանսա ոչ միայն չէր կատարեր իր յանձնառութիւնը՝ Կիլիկիան հայկական ինքնավար պետութեան մը վերածելու գծով, ոչ միայն չէր պաչտպաներ այնտեղ վերահաստատուած Հայերը, այլեւ կատարեալ անտարբերութեամբ եւ նենգութեամբ ականատես կ'ըլլար Հաճընոյ, Մարաչի, Այնթափի, Ուրֆայի, Սոսյ եւ այլ չրջաններու նոր ողջակիզումին»: «Ֆրանսայի ընթացքը Կիլիկիոյ մէջ լաւագոյն ապացոյցն է այն իրողութեան, որ բարոյական սկզբունքները եւ մարդասիրական զգացումները չէ որ կ'առաջնորդեն պետութիւնները, այլ շահերը» (էջ 118):

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԲՈՒՇԱՏԵՍՏ

ՈՎ ՈՐ ԾԱՂԻԿ ԿԸ ՍԻՐԷ...

Բ.

1994-ի Ցունիսին որդիս ու հարսս մեղ առաջնորդեցին Պէլկրատի անտառի մօտերը Արպաթորում կոչուած պարտէզ մը: Աւիկա նորութիւն մըն էր ինծի համար: Աւիկա կենդանի ծառի ու բուսականութեան թանգարան մըն էր, ուր գիտական աչխատանք կը տարուէր ծառատեսակներու, ծաղիկներու ու բոյսերու պահպանման ու զարգացման համար: Իսկական դրախտ մը: Դրախտ՝ ոչ թէ միայն անոր համար որ իսկապէս դրախտային տեսարան մը կը պարզուէր ներսը, այլ մանաւանդ անոր համար որ մուտքը ամէնուն բաց չէր, ցանցառ մարդիկ միայն կը մտնէին ներս: Շատ թէ կիրակի մուտքի իրաւունք ունէին միայն հաստատուած անդամ արձանագրուածները: Աւիկա կը նչանակէր որ այս դրախտավայրը տակաւին փիքնիքի գաչտ չէր դարձած, չէր ապականած, ու կը չարունակէր պահել կանանչներով ու բուսական հազարումէկ գոյներով հիւսուած զեղեցկութիւն մը, որ անննկարագրելի էր: Բնութիւնը այս դրախտին մէջ զետեղեր էր նաեւ երկու կամ երեք փոքրիկ լիճեր, որոնք կ'ամբողջացնէին դրախտային զեղեցկութիւնը: Հանդարտ լճակներ, որոնց վրայ թռղերը կը պտտկէին, երբեմն եղերք կ'ելլէին առանց վախնալու մեզի նման սակաւաթիւ այցելուներէ: Անդին, ուրիչ լճակի մը չուրերուն վրայ նունուֆարներ բացուեր էին կանանչ տերեւներու ընդմէջէն հրաչագեղ սպիտակութեամբ: Այդ չեզոքիկ ծաղիկները կը ծփային չուրին վրայ, քաջալերելով զորտերն ու ձուկերը որոնք կը պտտկէին անոնց չուրջ:

Բայց անմիջապէս հասկցայ որ պէտք չէ համայնէի տեսարանին բանաստեղծական զեղեցկութենէն եւ պէտք է հետաքրքրը – էի իւրաքանչիւր ծառով ու բոյսով: Եթէ կարենայի անդին հրել բանաստեղծութիւնը, դիմացս պիտի գտնէի անսահման դիտութիւն մը: Աստուա՛ծ իմ, հազարումէկ բոյսեր ու ծառեր, իւրաքանչիւրը միւսէն տարբեր: Ամէն մէկը ունէր իր անունը, որ գրոչմուած էր անոր վրայ: Ահաւասիկ հոս էր որ մարդ կրնար անդամ մը եւս զարմանալ թէ բնութիւնը որքան մեծ ու հանճարեղ արուեստագէտ մըն էր: Ո՞ր նկարիչը կրնար հնարել այսպիսի տարօրինակ տերեւներ, ճիւղեր, գոյներ, ձեւեր: Երբ կը նայէի այդ բոյսերուն ու ծառերուն, ես ինծի կը հարցնէի թէ ի՞նչպէս կրնայի գրաւոր կերպով նկարագրել այդ բոլորը, եթէ այդպիսի պարտակ – նութիւն մը արուէր ինծի: Կրնայի՞ նկարագրել: Անկարելի էր: Ընեելիք մէկ բան կար: Վրձինը առնել ու անոնց պատկերը դծել: Կամ լուսանկարի գործիքը վերցնել ու նկարահանել զանոնք: Այդ կերպով էր միայն որ կրնայի անոնց մասին բացատրութիւն տալ ուրիչին: Այդ ալ չատ անկատար կերպով: Որովհետեւ տարբեր էր լուսանկարի մը նայիլը, տարբեր էր ուղղակի տեսնելը: Կը մնար ուրեմն միայն տեսնելը: Եւ երբեմն այդ իսկ բաւարար չէր: Որքան չատ մարդիկ կը նայէին, կը տեսնէին ու անոնց առջեւէն կ'անցնէին – կ'երթային անտարբեր, առանց հիացումի, առանց ցնցուելու բնութեան սա ստեղծագործական կարողութեան դիմաց:

Որդիս բուսական աչխարհի սիրահար է, ուստի ան ինձմէ տարբեր յափշտակութեամբ էր որ կը նայէր այդ ծառերուն ու բոյսերուն: Ես կը նայէի բանաստեղծութեան: Ան կը նայէր քնագիտութեան: Մեծ ծանօթութիւն ունէր այս կալուածէն ներս ու կը ճանչնար բոյսերէն ու ծառերէն չատերը: Այդ պատճառաւ ալ ան մեզմէ աւելի լաւ կը տեսնէր: Ցաճախ ցոյց կու տար եղակի ու չահեկան բոյս մը որուն առջեւէն մենք անտարբեր կրնայինք անցնիլ:

Մօտաւորապէս երկու ժամ մնացինք այս պարտէզին մէջ, քիչ մը նատանք լճին չուրջ, ականջ տունինք գորտերու կռկռոցին որ օրուան այս ժամուն կռկռոցի ալ չէր նմաներ: Նմանեցնես թռչուն մըն էր որ կը ճայնէր: Աւրեօք գորտերը գիշերը տարբեր ճայն կը հանէին, իսկ կէսօրուան ժամերուն՝ տարբե՞ր: Մեր ոտքերուն տակէն հսկայ մողէսներ խոյս կու տային: Մեղու մը չարունակ կը բզզար չուրջս: Չէր տեսնուեր, միայն բզզիւնը լսելի կը դարձնէր: Ինծի այնպէս կը թուէր որ մեր ազգը յանկարծ մեզ առաջնորդած էին երազային աչխարհէ մը ներս որուն պոյտիկներէն լուր իսկ չունէի: Ձկրցայ նոյնիսկ ըսել թէ որքան ուրախացած էի հոս գալով:

Երկու ժամ մնալէ վերջ դուրս ելանք, վերադարձի ճամբուն վրայ անցանք պոտոտայի երկու կոմիերու դաչտերէն, որոնք փիքնիքի եկած այցելուներով խճողուած էին: Հարիւրաւոր այցելուներ եկած ու վռնուած էին դաչտերուն վրայ, ոտնաձաղ վերածելով համայնապատկերը: Հոս ու հոն կրակներ վառած էին ու միս կը խորովէին: Մուխ կը բարձրանար ու մխիթ հոտը կը թափանցէր մինչեւ կաղքին ներս: Վաճառորդներ, ոստիկաններ, զինուորներ, երախաներ, կառքեր, բեռնակառքեր: Գետնին վրայ թուղթեր, տոպրակներ, պարպուած չիչեր ու տուփեր կը տեսնուէին: Մարդիկ քնութեան այս պղեղիկ անկիւնը կը վայելէին զայն լղճելով:

Մտածեցի որ յանկարծ չատ հեռացած էինք քիչ առաջուան դրախտէն, հակառակ որ այդ դրախտը հոսկէ հազիւ թէ մէկ կամ երկու քիլոմեթր անդին էր: Այս երկու վայրերը գրացի էին իրարու: Բայց մէկուն մէջ բնութիւնը կը վերաչինուէր, մէկուն մէջ բնութիւնը կը քանդուէր: Մէկ միւսին մէջ բնութիւնը կը քանդուէր: Դրախտին մէջ ծաղիկներ կային, ծաղիկներ նեղ զեղեցիկ էին, եւ ամէն ծաղիկ անուն մը ունէր:

Բ. Հ.

ՇԱՐԱԿԱՆԻ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ «ԱԿՆ» ՀՈՒՄԲԷՆ

Հայկական չարականներու «Ակն» խոտրին պարբերական ելոյթները խաղաղութեան նաւահանգիստներու տպաւորութիւնը կը դործեն ունկնդիրներու վրայ: Փարիզի նման յոգնեցնող քաղաքի մը մէկ անկիւնը, ընդհանրապէս կիրակի օրերը կազմակերպուած այդ ելոյթները, իրենց չուրջ ժամուան մը յայտագրով, խաղաղեցնող փոքր փակադիծ մը կը բանան, եկեղեցիի մը (ոչ անպայման հայկական), կամ վանքի մը աղօթարանին դասէն: Շուրջ մէկ ու կէս տասնեակ ձայներով դարերու ճամբայ կը կտրեն եկեղեցական այդ երգերը որոնք այլեւս, ինչպէս կ'ըսէ չարականագէտ Արամ Քեոմուրճեան, աւելորդ կամ ծանրաբեռնող նկատուիլ սկսած են եկեղեցիներու մէջ ալ: Արտաքինէն դարն է ու կիրակի առաւօտը պատարագի յատկացնողները պէտք չէ ժամաւաճառ ընել չարական ալ մտիկ ընել տալով: Երբ ճայնաւոր պատարագն անդամ հոգեհանգստեան պաչտօնով, անով ոգեկոչելիներու ցանկին կոչումով, եւ այլն կէսօրին կ'աւարտի անկատար կերպով: Որովհետեւ տարբեր էր լուսանկարի մը նայիլը, տարբեր էր ուղղակի տեսնելը: Կը մնար ուրեմն միայն տեսնելը: Եւ երբեմն այդ իսկ բաւարար չէր: Որքան չատ մարդիկ կը նայէին, կը տեսնէին ու անոնց առջեւէն կ'անցնէին – կ'երթային անտարբեր, առանց հիացումի, առանց ցնցուելու բնութեան սա ստեղծագործական կարողութեան դիմաց:

Որդիս բուսական աչխարհի սիրահար է, ուստի ան ինձմէ տարբեր յափշտակութեամբ էր որ կը նայէր այդ ծառերուն ու բոյսերուն: Ես կը նայէի բանաստեղծութեան: Ան կը նայէր քնագիտութեան: Մեծ ծանօթութիւն ունէր այս կալուածէն ներս ու կը ճանչնար բոյսերէն ու ծառերէն չատերը: Այդ պատճառաւ ալ ան մեզմէ աւելի լաւ կը տեսնէր: Ցաճախ ցոյց կու տար եղակի ու չահեկան բոյս մը որուն առջեւէն մենք անտարբեր կրնայինք անցնիլ:

Մօտաւորապէս երկու ժամ մնացինք այս պարտէզին մէջ, քիչ մը նատանք լճին չուրջ, ականջ տունինք գորտերու կռկռոցին որ օրուան այս ժամուն կռկռոցի ալ չէր նմաներ: Նմանեցնես թռչուն մըն էր որ կը ճայնէր: Աւրեօք գորտերը գիշերը տարբեր ճայն կը հանէին, իսկ կէսօրուան ժամերուն՝ տարբե՞ր: Մեր ոտքերուն տակէն հսկայ մողէսներ խոյս կու տային: Մեղու մը չարունակ կը բզզար չուրջս: Չէր տեսնուեր, միայն բզզիւնը լսելի կը դարձնէր: Ինծի այնպէս կը թուէր որ մեր ազգը յանկարծ մեզ առաջնորդած էին երազային աչխարհէ մը ներս որուն պոյտիկներէն լուր իսկ չունէի: Ձկրցայ նոյնիսկ ըսել թէ որքան ուրախացած էի հոս գալով:

Երկու ժամ մնալէ վերջ դուրս ելանք, վերադարձի ճամբուն վրայ անցանք պոտոտայի երկու կոմիերու դաչտերէն, որոնք փիքնիքի եկած այցելուներով խճողուած էին: Հարիւրաւոր այցելուներ եկած ու վռնուած էին դաչտերուն վրայ, ոտնաձաղ վերածելով համայնապատկերը: Հոս ու հոն կրակներ վառած էին ու միս կը խորովէին: Մուխ կը բարձրանար ու մխիթ հոտը կը թափանցէր մինչեւ կաղքին ներս: Վաճառորդներ, ոստիկաններ, զինուորներ, երախաներ, կառքեր, բեռնակառքեր: Գետնին վրայ թուղթեր, տոպրակներ, պարպուած չիչեր ու տուփեր կը տեսնուէին: Մարդիկ քնութեան այս պղեղիկ անկիւնը կը վայելէին զայն լղճելով:

Մտածեցի որ յանկարծ չատ հեռացած էինք քիչ առաջուան դրախտէն, հակառակ որ այդ դրախտը հոսկէ հազիւ թէ մէկ կամ երկու քիլոմեթր անդին էր: Այս երկու վայրերը գրացի էին իրարու: Բայց մէկուն մէջ բնութիւնը կը վերաչինուէր, մէկուն մէջ բնութիւնը կը քանդուէր: Մէկ միւսին մէջ բնութիւնը կը քանդուէր: Դրախտին մէջ ծաղիկներ կային, ծաղիկներ նեղ զեղեցիկ էին, եւ ամէն ծաղիկ անուն մը ունէր:

Բ. Հ.

տի, բնական է որ չարականն ալ զոհուի արդի աշխարհին զործնապաշտութեան:

Ու մարդիկ կ'երթան զանոնք ունկնդրելու կիրակիի ճեռնարկներուն: Ուշնդրելու եւ խաղաղութեան իրենց բաժինը առնելու այդ երդերէն որոնք կ'երգուին առանց երաժշտութեան ընկերակցութեան:

Նոյեմբեր 25–ինը տեղի ունեցաւ Փարիզի Ս. Ֆրանսուա մենաստանին մատուռին մէջ որ կը դանուի 14–րդ թաղամասը: Նուիրուած էր Ս. Ֆաչի չարականներու: Շնորհալիի Աստղ Ուրբաթի երգէն եօք փոքր խումբը երգեց զանազան ձայնի չարականներ, ղեկավարութեամբ «Ակն»ի հիմնադիր ու ղեկավար Արամ Քերովբեանի: Այդ խումբը բաղկացած էր Վիրժինիա Քերովբեանէ, Գարին Ալահվերտեանէ, Տանիէլ Պոնարտոյէ, Արէա Տէրտէրեանէ, Անոյշ Տօնապետեանէ, Արմինէ Գրիգորեանէ, Ժեռար Տէր – Ցարութիւնեանէ, Ժիրայր Զոլաքեանէ, Ցամիկ Հըրաչեանէ, Մարալ, Վահագն Քերովբեանէ, Ցարութիւն Ֆաչատուրեանէ, Ռուբէն Թաչանէ:

«Ակն» անունն է նաեւ հայկական չարականներու ուսումնասիրութեան կեդրոնին որ հիմնուած է Արամ Քերովբեանի կողմէ, 1998–ին: Վերջերս հրապարակ եկաւ խումբին խօսացեալ սալը ուր արձանագրուած են ապաչխարութեան եւ յարութեան չարականներ:

ԱՐՓԻ ԹՈՐԹՈՑԵԱՆ

ԱՑՑԱՑՄԸՐԻ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՒԱՃԵՑՆՈՂ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Չանազան ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, որ կարելի է կանխարգիլել կամ զգի ուշացնել հիւանդութիւնը:

Անոնց մէկ քանիին համաձայն, արեան զերճնչումը աննպաստ կամ դեղերու միջոցով իջեցնելը կը նուազեցնէ նաեւ հիւանդութեան յայտնաբերումը:

Այլ ուսումնասիրութիւններ նկատի ունին ուղղակի կամ անուղղակի կապը, որ գոյութիւն ունի Ալցայմըրի հիւանդութեան եւ սրտանօթային հիւանդութիւններու մէջ:

Միւս կողմէ, յայտնաբերուած է, թէ այն անձերը, որոնք հիւանդութենէն կը տառապին, Տէ – Ա2 – Ա1 – քիմիական նիւթին նուազ համեմատութիւններ ունին արեան մէջ, քան տարեց անձեր, որոնց մօտ կարողութիւնները առողջ են:

Նշեալ նիւթը մեծ քանակութեամբ կը գտնուի կարգ մը ճուկերու մէջ, ինչպէս՝ կարմրախտային (քրուիք) եւ լոսդիին («սոմոն») մէջ: Հետեւաբար հիւանդութիւնը կանխարգիլելու լաւ միջոց մը կանոնաւոր կերպով ճուկ ուտել է: Ծանօթ է, որ ճուկի սպառումը նաեւ օգտակար է սրտանօթային հիւանդութիւններու կանխարգիլման համար:

«Անթիոխիտան» պարունակող ուտեստեղէնները՝ դինիին, թէյին, բանջարեղէններուն եւ պտուղներուն մէջ, կիսով կը նուազեցնեն Ալցայմըրի հիւանդութենէն տառապելու վտանգը, կ'ըսէ Ֆրանսացի մասնագէտ Ժան – Ֆրանսուա Տարթիկ:

Այլ «անթիոխիտան» մը՝ էօ կենսահիւթը կ'ուշացնէ հիւանդութեան ախտանշաններուն յայտնաբերումը:

Միւս կողմէ, կարգ մը հետազօտողներ կը յայտնեն, որ յաւելեալ սոյա ուտելը կրնայ պաշտպանել հիւանդութենէն, մանաւանդ՝ մենոփոզի տարիքը անցած կիներու պարագային:

Ֆիթոէսթրոժէններով հարուստ սոյան կը պաշտպանէ նաեւ սրտի հիւանդութեան եւ ոսկրափտութեան դէմ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵՆԷՆ

Նորագոյն ուսումնասիրութիւնները ցոյց կու տան, որ կեանքի ամբողջ տեւողութեան ֆիզիքական եւ մտային աշխատանքը կը պաշտպանէ Ալցայմըրի հիւանդութեան դէմ:

Քլիվլէնտ Քէյս Ուեսթըրն համալսարանին մասնագէտներէն՝ տոքթոր Ռոպըրթ Ֆրիրլընտ եւ անոր խմբակը հիւանդութեան նախանշանները ունեցող աւելի քան 60 տարեկան 193 հոգիի վրայ ուսումնասիրութիւն մը կատարած են՝ դանոնք բաղդատելով նոյն տարիքի 356 անձերու հետ, որոնց առողջութիւնը լաւ վիճակի մէջ եղած է:

Ուսումնասիրութեան ընթացքին գործածած է հարցարան մը՝ ոչ արհեստավարժ 26 աշխատանքներու վերաբերեալ:

Հետազօտողները գտած են, որ հիւանդները չատ քիչ կամ քնաւ չեն ճեռնարկած այդ աշխատանքներուն՝ ի տարբերութիւն առողջ անձերուն:

Մտաւորական գործունէութիւնը ուղեղին բջիջներուն մէջեւ նոր կապեր («սինափս») ստեղծելով՝ կը թուի ուշացնել հիւանդութեան յայտնաբերումը, իսկ ֆիզիքական գործունէութիւնը՝ սրտին եւ անօթներուն առողջութիւնը, հետեւաբար ուղեղին աւելի լաւ ճեւով արիւն հասնիլը կ'ապահովէ:

Ինչ կը վերաբերի կրաւորական աշխատանքներու (ընթերցանութիւն, պատկերասփիւռ, եւ այլն), անոնք ուղեղին արտաքին «տորթէքս»ը արթուն կը պահեն:

ՄԱՐԶԱՆԴԸ ՏԱՐԵՑ ԿԻՆԵՐԸ ՄՏԱՅԻՆ ԻՄԱՍՏՈՎ ԱԻԵԼԻ ԱՌՈՂՋ ԿԸ ՊԱՀԷ

Կիներ, որոնք կանոնաւոր կերպով կը քալեն եւ ջերմեռ մարզանքներու կը հետեւին, նուազ հաւանականութիւն ունին դիմադրելու յիշողութեան վորուստ կամ մտային աշխատանքի այլ հարցեր, որոնք տարիքի բերմամբ տեղի կ'ունենան, ըստ կարգ մը ուսումնասիրութիւններու:

Գալիֆորնիա համալսարանին մասնագէտներէն Քրիսթին Եաֆէ եւ անոր խմբակը հետեւած են 65 տարեկան եւ աւելի չուրջ 6000 առողջ կիներու: Ծրագրուած համադիքներու մէջ (օրինակ՝ ծերանոցներ) ապրող այդ կիներուն մտային կարողութիւններն ու մարզանքի համեմատութիւնները ուսումնասիրուած են 6–էն 8 տարուան ընթացքին:

Անոնք, որոնք ամէնէն աւելի մարզանքներու հետեւած են (քալել, պարտէզը աշխատիլ կամ աւելի ծանր մարզանք), 26 առ հարիւր նուազ հաւանականութիւն ցոյց տուած են մտային կարողութիւններու նուազում արձանագրելու, քան անոնք, որոնք նուազագոյն համեմատութեամբ մարզանքներուն հետեւած են:

Եաֆէ կը նշէ տարեցներու համար կանոնաւոր մարզանքի հաւանական օգտակարութիւնները. դէպի ուղեղ արեան յաւելեալ հոսք, սրտի եւ ուղեղի հիւանդութիւններու նուազում եւ ջղային բջիջներու աճի քաջալերանք:

Պատրաստեց՝
Ս. Ա. ՊՕՃԱՃԵԱՆ
(Աղբիւրներ՝ «ՌՈՑԹՐՐՋ», «ՍԻԱՆՍ Է ՎԻ»)

Կիներու կեանքի տեւողութիւնը կը նուազի

Ալքոլը, ծխախոտը, նստակեաց կեանքը եւ գիրութիւնը գլխաւոր պատճառներն են կիներու կեանքի տեւողութեան նուազումին:

ՍՐՏԻ ԿԱԹՈՒԱԾ

Ծխախոտին չարիքները անհամար են: Անիկա կը մնասէ թէ՛ թոքերուն եւ թէ սրտին: Դժբախտաբար կիները չատ լուրջ չեն առներ սրտանօթային հիւանդութիւնները՝ զանոնք առաւելաբար այրերու հիւանդութիւն նկատելով: Ասիկա ճիշդ էր մինչեւ որոշ ժամանակ: Ներկայիս կիները եւս ենթակայ են նոյն այս հիւանդութիւններուն, որովհետեւ անոնք եւս կը ծխեն, արեան պերճնչում ունին, նստակեաց են, ֆոլեսթերոլ ունին եւայլն: Ասոնց վրայ կու գան աւելնալու դաշտանադադարի պատճառով հորմոնային փոփոխութիւնները, որոնք դժբախտաբար կ'աւելցնեն սրտանօթային հիւանդութիւններուն հաւանականութիւնը:

ԹՈՓԻ ՔԱՂՑԿԵՂԸ

Դժբախտաբար աշխարհի մէջ աւելցած է ծխող կիներուն տոկոսը, եւ կարծէք թէ անոնք մրցումի ելած են այրերուն հետ...

Ցառաջդիմացած կարգ մը երկիրներու մէջ պատանիներն ու պարմանուհիները արդէն կը ծխեն, իսկ երիտասարդներն ու կիները չեն կրնար հրաժարիլ անկէ:

Ծխախոտին հետ կապուած քոլոր տեսակի քաղցկեղները անհամեմատօրէն բազմացած են կիներուն մօտ: Առաջին դիրքի վրայ կու գայ թոքերու քաղցկեղը, որ մեծաթիւ զոհեր կը խլէ կիներէն:

ՍԻՏԱՆ

1997–էն ի վեր Սիտայէ վարակուած կիներու թիւը անհամեմատօրէն կը բարձրանայ՝ առաւելաբար սեռային յարաբերութեան ճամբով:

Այս պղէտին առաջքը առնելու համար աշխարհի չորս կողմը արշաւ կը կատարէ կիները նախազգուշացնելու եւ կարեւոր դիտելիքներով օժտելու համար:

ԱԼԿՈԼԻՆ ԱՒԵՐԸ

Ծխախոտին չափ ալքոլը եւս աւեր կը գործէ կիներու մօտ:

Ոչ միայն աւելցած է ծխող կիներուն թիւը, այլ, դժբախտաբար, նուազած է ծխող կիներուն տարիքը: Այսպէս, 15–20 տարեկան պարմանուհիներն ու երիտասարդուհիները չատախ կը խմեն, ինչ որ ենթադրել կու տայ, որ աւելի յառաջացած տարիքին անոնք մէկական հաւանական ալքոլամոլներ դառնան:

ԹԻԻ 17 ԹԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(ՍԿԻԶԲ Բ. ՀԱՏՈՐԻ)

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՖԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Հաւաքական ձերբակալութիւնները վերջ գտած էին:

Ամէն մարդ կը սկսէր քիչ մը ազատ շունչ առնել եւ կը թուէր, թէ՛ Հայերու դէմ խստութիւնը մեղմանալ կը սկսէր:

Ասոր մէկ չօշափելի ապացոյցը կը նկատուէր սա պարագան, որ աքսորուածներէն մէկ փոքր մաս մը կը վերադառնար Պոլիս:

Այս բախտաւորներուն մէջ կը գտնուէին Բիւզանդ Քէչեան, Կոմիտաս Վարդապետ, տոքթոր Թորգոմեան, տոքթոր Ճէլալ, երուանդ Թօլայեան եւ այլք:

Միւսներուն վերադարձին համար դիմումներ կ'ըլլային, եւ յոյս կար, որ ուրիշներ ալ ներումի պիտի արժանանային:

Գրիգոր Զօհրապ եւ Վարդգէս, որոնք չէին ձերբակալուած, օգտուելով Թալէաթի եւ ուրիշ իթթիհատականներու հետ բարեկամութենէն, կ'աշխատէին աքսորականները փրկելու:

Խոսումներ կը չռայլուէր իրենց, սակայն առանց արդիւնքի:

Գիշեր մը, Գրիգոր Զօհրապ, Սէրքլը ա'Օրիանի մէջ, ըստ սովորականին, բոքէրի սեղանին չուրջ խաղակից կ'ըլլար Ներքին գործերու նախարար Թալէաթ պէյի:

Այդ գիշեր Զօհրապ բախտ չունէր եւ անընդհատ կը կորսնցնէր, մինչ Թալէաթ, ընդհակառակը, մեծամեծ դումարներ կը շահէր: Իր այս յաջողութիւնը չափազանց զուարթ տրամադրութեան մէջ դրած էր զինքը:

Զօհրապ ուզեց օգտուիլ առիթէն՝ ի նպաստ իր աքսորական բարեկամներուն նոր դիմում մը ընելու համար:

Մէկոց մը, երբ խաղը պահ մը դադրած էր, ծռեցաւ դէպի Թալէաթ եւ ըսաւ.

– Այսչէն տխուր լուրեր առի:

– Ի՞նչ լուր, – հարցուց Թալէաթ զուարթ չեչտով մը:

– Խեղճ Շահրիկեանը, Ակնունին եւ Խաժակը հիւանդ են եղեր ... մանաւանդ Շահրիկեանին վիճակը ծանր է... իրենց յոյսը ձեր վրան է, որպէսզի այդ դժնդակ կացութենէն ազատին. արդեօք կարելի չէ՞, որ բան մը ընէք իրենց համար:

– Ի՞նչ կ'ուզես, որ ընեմ...

– Զիրենք եւս բերել տաք:

– Ինչպէ՞ս կարելի է 3 – 4 հոգին եւս բերել եւ միւսները հոն թողուլ, եթէ բան մը պիտի ընենք, պէտք է ամէնուն համար ընենք:

– Ըստ իս՝ ամէնքն ալ կարելի է եւս բերել, այդ մարդիկը որեւէ յանցանք չունին, եւ ո՛չ մէկ որոշ ամբաստանութիւն կայ իրենց դէմ:

– Ես ալ քու կարծիքէդ եմ, – պատասխանեց Թալէաթ, – միայն թէ այդ մարդիկը աքսորուած են Նախարարական Խորհուրդի որոշումովը, եւ իրենց վերադարձն ալ պէտք է, որ Նախարարական Խորհուրդի որոշումով ըլլայ, եւ առանձին բան մը չեմ կրնար ընել: Այսուհանդերձ կ'աշխատիմ ընկերներս համոզելու, որպէսզի այդ աքսորականներուն համար բան մը ընենք:

– Դուք եթէ ուզէք՝ չատ բան կրնաք ընել:

– Վստահ եղիր, որ ձեռքէս եկածը պիտի չխնայեմ, դուն գիտես, թէ որքա՛ն կը յարգեմ ու կը սիրեմ թէ՛ Ակնունին եւ թէ՛ Շահրիկեանը:

– Ճիշդ ատիկա պիտանալուս համար է, որ ուղղակի ձեզի կը դիմեմ:

– Ինծի քանի մը օր ժամանակ տուր եւ վստահ եղիր, որ իրենց համար բան մը կ'ընեմ:

– Թոյլ կուտա՞ք, որ ձեր այս խօսքերը իրենց հաղորդեմ:

– Բնականաբար, – պատասխանեց Թալէաթ:

Քիչ յետոյ վերստին չարունակեցին իրենց թղթախաղը:

Բախտը կը չարունակէր ժպտիլ Թալէաթի:

Կէսգիշերը անցած էր, երբ Զօհրապ պատրաստուեցաւ մեկնելու: Գրպանը գտնուած բոլոր դրամը կորսնցուցած էր:

– Դեռ քիչ մըն ալ նստէ՛, – առաջարկեց Թալէաթ:

– Ո՛չ, – պատասխանեց Զօհրապ, – ա՛լ պիտի երթամ, այս գիշեր չանս չունիմ եւ չեմ ուզեր խաղը չարունակել:

– Իշալլահ վաղը գիշեր աւելի բախտաւոր կ'ըլլաս:

Նոյն միջոցին Զօհրապ ոտքի ելած էր: Ցանկարծ Թալէաթ ալ ոտքի ելաւ եւ մօտեցաւ Զօհրապին:

– Այսպէս, ուրեմն, կ'երթա՞ս կոր, – հարցուց:

– Այո՛, դիշեր բարի:

– Երթաս բարով, կեցի՛ր, մէյ մը համբուրեմ քեզի:

Եւ Թալէաթ մօտենալով Զօհրապին՝ անոր երեսը համբուրեց:

Զօհրապ ցնցուեցաւ: Համակրական այդպիսի արտայայտութեան մը չէր ըսպասեր բնաւ:

– Բայց, – կմկմաց, – ի՞նչ կը նշանակէ այս:

– Այնպէս, սիրտէս բխեցաւ, – պատասխանեց Թալէաթ ժպտելով:

– Դիշեր բարի:

– Երթաս բարով, սիրելի՛ս:

Զօհրապ քլիւպին ընդարձակ սրահներէն անցաւ, վար իջաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի փողոց:

Այդ իրիկուն տխուր տրամադրութեան մէջ էր, նախ՝ թղթախաղին մէջ ունեցած ձախողութիւնը ազդած էր իր վրայ, յետոյ նախազգացում մը ունէր, թէ դժբախտութիւն մը պիտի պատահէր իրեն:

Դուրսը ամառնային գեղեցիկ գիշեր մըն էր, տաք եւ լուսաւոր:

Մէկ քանի կառքեր կեցած էին քլիւպի դրան առջեւ եւ յաճախորդի կը սպասէին, իսկ դրան մօտ կեցած էր երկայնահասակ մարդ մը, որ կարծես մէկու մը կը սպասէր:

Զօհրապ ուզեց կառք նստիլ, բայց յետոյ հրաժարեցաւ այդ խորհուրդէն:

«Ոտքով կ'երթամ, գիշերը գեղեցիկ է, եւ քիչ մը օդ կ'առնեմ» – մտածեց:

Եւ դէպի ձախ դառնալով՝ ուղղուեցաւ Թաքսիմի կողմը:

Ցանկարծ նշմարեց, որ դրան քով կեցող երկայնահասակ մարդը իրեն կը հետեւէր:

(Շար. 115)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գեղամ Տէվէճեանի *մահուան առթիւ, Շիրինեան – Տակառեան ընտանիքը* 1000 *Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:*

La Section UGAB-Paris
et la Bibliothèque Nubar
organisent
le mercredi 5 décembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
une
PRESENTATION — SIGNATURE
du dernier ouvrage
de KRIKOR BELEDIAN
«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
publié par CNRS-Editions
Entrée libre

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆ

POUR LA PREMIERE FOIS:
ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ
ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
Exposition de peinture
des élèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.
RETROSPECTIVE
des OEUVRES
de leur professeur
ԽԱՉԻԿ ԳԱԶԱՆ
KHATCHIG KAZAN, sculpteur
du samedi 1er
au vendredi 8 décembre
de 14h à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier, Alfortville
— Entrée libre —
9. rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերմէի «Քաւօ Շանթ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները մատաղօրհնութեան առթիւ.–

Տէր եւ Տիկին Նալպանտեան 200 Ֆր., Տիկին Էսքիճեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շառլ Դաւիթեան, Տիկին Վարդուհի Պօյաճեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Պասմաճեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ծառուկեան 190 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ց. Սիմոնեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պարոնեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շալճեան 200 Ֆր., Սէն–Ժերմէի Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցի 500 Ֆր., Տիկին Ժ. Քէչէեան 200 Ֆր., Պ. Գ. Տակառեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էօրտէքեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գնաճեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քոզեան 200 Ֆր., Օր. Տանիէլ Խաչատուրեան, Տիկին Հոթոթեան 200–ական Ֆր., Տիկին Զեփիւռ Հաթէլեան, Օր. Ռոզ–Մարի Սվաճեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Սվաճեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մանուկեան 100–ական Ֆր., Տիկին Պոտուրեան, Տիկին Թոքաթլեան, Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան 150–ական Ֆր., Տիկին Աւետեան, Տէր եւ Տիկին Արթէն 100–ական Ֆր., Տիկին Տը Սիմոն 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փանոսեան 150 Ֆր., Պ. Պանտիկեան 500 Ֆր.:

Պ. Հոթոթեանի մահուան քառասունքին առթիւ Օր. Տ. Խաչատուրեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին կարօ Յովսէփեան 200 Ֆր., Տիկին Ս. Թոքաթլեան, Տիկին Փ. Ամմաղանեան 100–ական Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժերմէի «Քաւօ Շանթ» մասնաճիւղի Հայկական Տնունդը Շաբաթ, Յունուար 5–ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente

SUR LE DIVAN avec NORA ARMANI

Pièce écrite et interprétée par
NORA ARMANI
Samedi 8 décembre à 20 heures précises
au **Y a n ' s C l u b** — 5, avenue Reille, 75014 PARIS
Nombre de places limité.
• **Réservation Ecole Tebrotzassère: ☎ 01 43 81 01 72**
— DINER ET SPECTACLE : 350F —

Հայաստանի Հանրապետութեան Առաջին Տիկին Պելլա ՔՈՉԱՐԵԱՆի
բարձր հովանաւորութեամբ

ԲԱՑԱԹԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

Ի նպաստ Ոսկրածուծի Պատուաստի Հայկական Հիմնադրամի

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՍՓԻՎԱՔՈՎ (ջութակ)
ԷԼԷՆ ՄԵՐՍԻԷ (դաշնակ)

Ծրագիրը՝ Պախ, Պէթհովըն, Ֆրանք

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի

եւ աջակցութեամբ՝
Ֆրանսահայ կազմակերպութիւնները Համակարգող Խորհուրդին

ՈՒՐԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, ժամը 20·30–ին
Salle Gaveau — 45, rue La Boëtie, 75008 PARIS

Տոմսերու համար դիմել՝
— *Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ* Հեռ. 01 46 57 42 35 • 06 14 74 92 97
01 48 24 46 57
— *Կավօ Սրահ* Հեռ. 01 49 53 05 07
— FNAC Հեռ. 08 92 68 36 22

INFORMATIONS ARTISTIQUES

— CONCERT —

H. SURMELIAN

Dimanche 9 décembre à 18 heures RECITAL DE PIANO de **Hasmig Surmélian** en l'Eglise Luthérienne de la Trinité, 172, Bd Vincent Auriol, 75013 Paris.

***

— CONCERT —

Ani Gazarian (piano), **Sétrak Koulaksezian** (alto), **Jean-Marc Fessard** (clarinette), **dimanche 9 décembre à 18h,** en la Cathédrale Sainte-Croix des Arméniens Catholiques, 13, rue du Perche, 75003 Paris.

***

— EXPOSITION —

La Municipalité de Bagneux présente l'exposition de **Armen Rodjoyan, du 3 au 27 décembre,** Théâtre Victor Hugo, 14, avenue V. Hugo, 92220 Bagneux.

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS
contemporains
des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7
au dimanche 16 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

VERNISSAGE
le vendredi 7 décembre à 19h

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge
— Entrée libre — Cocktail —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57
Nombre de places limité.
Date limite d'inscription: 15 janvier
Voyage en car.

***

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA** ayant bon niveau de ski.
- **Cuisinière.**
- **Aide Cuisiniers.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Date limite de candidature: 15 décembre.

l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
organise un

SEJOUR DE SKI et Réveillon de la Saint-Sylvestre

à ST-JEAN MONTCLAR
du mercredi 26 décembre au mercredi 2 janvier

Le dîner dansant du Réveillon sera animé par
«Le Grand Orchestre M A S S I S»

l'**UGAB** invite ses membres et sympathisants à découvrir la cuisine arménienne, une ambiance familiale, le charme et la tranquillité du milieu montagnard de ce petit coin de Provence.

Lieu du séjour : **«Le Val des Neiges»**
Centre de Vacances de l'UGAB
04140 St-Jean Montclar
Tél. : 04 92 35 03 21

Renseignements et réservations :
au 01 45 20 03 18
UGAB — 11, square Alboni, 75016 PARIS
ou 06 76 48 58 73 (Mme Herminé Enficiaud-Duzian)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
MERCREDI
5 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՔԱՓԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·312 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.312

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 3/4)

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԴԻՄՈՒՄԸ Ո· ԷՍ· ՍԷ· Ը·–ԻՆ

ԼՂՀ նախագահը Ա· Ղուկասեան Ո· ԷՍ· ՍԷ· Ը·–ի նախարարներու խորհուրդին Պուքրէշի հանդիպումին նախօրեակին դիմումներ յղած է կազմակերպութեան ու մինսկի խումբին երեք նախագահներուն, Ադրբեջանի կողմէ Ղարաբաղը վարկաբեկելու անընդմէջ քարոզչութեան առընչութեամբ: Այդ քարոզչութեամբ Բաքու Ղարաբաղը կ'ամբաստանէ ահաբեկիչներու պատրաստութեամբ, թմրեցուցիչներ փոխադրելով, հիւլէական մնացորդները Ղարաբաղի մէջ թաղելով: ԼՂՀ նախագահը ուշադրութիւն հրաւիրած է նաեւ Ադրբեջանի նախագահին ու այլ ղեկավարներուն հակամարտութիւնը ռազմական ճամբով լուծելու յայտարարութիւններուն: Ապա խնդրած է որ Ո· ԷՍ· ՍԷ· Ը·–ի հովանիին տակ առաքելութիւն մը ղրկուի Ղարաբաղ, տեղւոյն վրայ ծանօթանալու համար կացութեան:

*
**

ՉԻՉԻՆԻՈՑ ՄԻՋ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ Է Ռ· ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԸ

Չիչինիոյ Արդուն քաղաքին մէջ Դեկտեմբեր 1–ին սպաննուած է զօրամասի փոխ դատախազ Ռոման Գրիգորեան: Չիչինի յարձակողներ դարան մտած կրակ բացած են անոր դռնուած ինքնաշարժին վրայ, ուր անմիջապէս մահացած է: Ռուսաստանի կողմէ քրէական հետաքննութիւն բացուած է:

*
**

Ա.ԺՄ–Ի Ժ.Գ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ա.ԺՄ–ի Ժ.Գ. համագումարին ելոյթ ունենալով նախագահ Վազգէն Մանուկեան անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին, անտեսութեան, սահմանադրական փոփոխութիւններուն եւ կուսակցութեան ներքին հարցերուն: Ղարաբաղի մասին ան ըսած է թէ անցեալին պետութիւնը անվտահատելի դեր կատարած է ապահովուած յաղթանակին մէջ, բայց այսօր լուծումներ չի տեսներ ինք: Ինչ կը վերաբերի անտեսութեան, Վ. Մանուկեան կողմնակից է ազատ մրցակցութեան որ սակայն, առանց պետութեան միջամտութեան կարելի չէ: Անդրադառնալով Ա.ԺՄ–ի ընդդիմութիւն ըլլալու հանգամանքին, ան ըսած է թէ իրենց նպատակն է ոչ թէ հանրահաւաքներով իշխանութեան փոփոխութեան ձգտիլ, այլ կողմնակիցներ համբելով ծրագիրներու, պատգամաւորներու պայքար տանիլ: Վ. Մանուկեան ցաւ յայտնած է իր գլխաւորած կուսակցութենէն եղած անջատումներուն մասին: Իսկ ատարեն կրկին նախագահ ընտրուած է երկու տարուան համար:

*
**

Ա.ԴՐԲԵՋԱՆԻ ԴԱԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՊ–Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԷՆ

Ադրբեջանի պատուիրակութիւնը ղեկավարած է ՀԱՊ–ի տասնամեակին առթիւ Մոսկուայի մէջ գումարուած վեհաժողովէն: Պատճառը այն է որ Ղարաբաղի նիւթը ոչ իսկ մասնակիցներուն քննարկումին առարկայ եղած է, ինչպէս յայտարարած է Ազատքին պատասխանատու Վ. Գուլիեւ: Այն ըսած է նաեւ թէ նոյն հակամարտութեան լուծումը իրագործելի չէ ՀԱՊ–ի չընչնակներուն մէջ որովհետեւ այդ կառոյցը կնճիռը հարթելու կարողութիւնը ունենալով հանդերձ, փախցուց այդ առիթը:

Ադրբեջանի նախագահն ալ դժգոհած է որ նոյն վեհաժողովին միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարի նիւթին քննարկումին չէ ընդունուած փաստաթուղթ մը որ դատապարտէր «Լեռնային Ղարաբաղի յարձակողական անջատողականութիւնն ու ահաբեկչութիւնը»: Հ. Ալիեւ աւելցուցած է որ ամէն անգամ որ ժողովի մը այդ հարցը կ'արծարծուէր Ադրբեջանի նախաձեռնութեամբ, հայկ. պատուիրակութիւնը այդ ձեւակերպումները կը հանէր փաստաթուղթէն եւ միւս երկիրներուն ղեկավարներէն ոչ մէկը կը պաշտպանէր Բաքուի «արդարացի դիրքորոշումը»:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՉԻՆԵԱԼ ՈՒԺԻՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԵՏ

Թուրքիա որպէս ՕԹԱՆ–ի անդամ, ի վերջոյ համամտութիւն յայտնած է Եւրոպայի բանակի մը կազմութեան: Անդարա փորձած էր այդ մասին իր վաւերացումը կապել Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան պայմանին ու վճռոյի ենթարկած ծրագիրը: Սակայն, ԱՄՆ–ու եւ Անգլիոյ հետ տարուած բանակցութիւններէն ետք կարելի եղած է համաձայնութեան յանգիլ:

Ինդրոյ առարկայ զինեալ ուժը պիտի բաղկանայ 60 հազար հոգիէ, պիտի սկսի գործել 2003 թուականէն սկսեալ: Այդ ուժը պիտի գործածէ Եւրոպական Միութեան եւ ՕԹԱՆ–ի միջոցները: Այս վերջին կէտին կապուած էին Թուրքիոյ առարկութիւնները որոնց միջոցով կը փորձէր ապահովել իրեն համար փափաքելի Եւրոպայի անդամակցութիւնը:

Կայացած համաձայնութեամբ կը նախատեսուի Թուրքիոյ եւ Եւրոպական Միութեան չընչնակէն դուրս գտնուող ՕԹԱՆ–ի անդամ այլ երկիրներու մասնակցութիւնը Եւրոպայի բանակին զօրավարժութիւններուն. Թուրքիա մաս. պիտի կազմէ մասնակիցներու խորհուրդին, իր կարգավիճակին տէր միւս հինգ երկիրներուն հետ Թուրքիա Եւրոպայի բանակին սպայակոյտին մէջ ներկայացուցչական դրասենեակ պիտի ունենայ եւ ժողովներուն մասնակցի, եւլն.:

Համաձայնութիւնը կիրարկելի ըլլալու համար պէտք է ստորագրուի ՕԹԱՆ–ի եւ Եւրոպական Միութեան միացեալ ժողովին որ կը գումարուի Դեկտեմբեր 6–7–ին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՍՐԱՑԷԼ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ԱՆՑԱԻ

ՇԱՐՈՆԻ ՀԱՄԱՐ՝
ՄԻԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ
ԱՐԱՖԱԹՆ Է

ԱՄՆ-էն վերագարձին իսկ, Շարոն կառավարական արտակարգ նիստ մը գումարեց, որ հինգ ժամ տեւեց եւ որու ընթացքին բուռն վիճաբանութիւններ եղան աջին եւ աշխատաւորականներու մէջտեղ: Այս վերջինները փերէսի գլխաւորութեամբ չեն ուզեր որ գլխաւոր թիրախ ըլլայ պաղեստինեան իշխանութիւնը եւ հրապարակէն հեռացուի Արաֆաթը: Տարբեր է Շարոնի եւ ծայրայեղ աջի կարծիքը եւ արդէն իսկ Իսրայէլ յարձակման անցած է: Բանակը Այծրյորդանանի երեք քաղաքներ մտած է, հրասայլեր ալ մտած են Գազա, Ըրբահոններով եւ պիւլտոզըրներով քարուքանդ ըրած Արաֆաթի օդակայանը, որ այլեւս անգործածելի է: Շարոնի համար միակ պատասխանատուն Արաֆաթն է, գլխաւոր արգելքը խաղաղութեան, ան որ «ահաբեկչութեան պատերազմ մը» կը մղէ Իսրայէլի դէմ: Եւ այն յարձակումները որոնց Իսրայէլ ձեռնարկած է սկիզբը մը պէտք է նկատել: Այդ սկիզբն իսկ բաւականին ծանրակշիռ քնոյթ ունի եւ յարձակումներէն զատ, կը միտի սարսափի մըթնոլորտ մը ստեղծել պաղեստինցի ժողովուրդին համար: Օդակայանի քանդումին հետ, քանդուած են Արաֆաթի 3 թռանները, ռմբահիմ օդանաւեր ռումբեր նետած են ձեներնի վրայ, ուր ոստիկանութեան կեդրոնատեղին աւերուած է: Յարձակումներու մէկ մասը սկսած էր Շարոնի ճառէն առաջ իսկ: Իսրայէլեան բանակը հրասայլեր համախմբած է Գազայի գօտիին չուրջ, ինչպէս նաեւ պաղեստինեան քաղաքներու եւ գիւղերու: Ռմբակոծութիւններ եղած են նաեւ Բեթղեհէմի վրայ, ուր սպաննուած է Արաֆաթի տեղակատուութեան սպասարկութեանց մէկ պատասխանատուն: Շարոնի քանքերը յայտարարած է որ յարձակումները «չատ յատակ ուղերձ» մըն էին Արաֆաթի, որպէսզի ան հարկ եղած միջոցները ձեռք առնէ ահաբեկչական արարքներու պատասխանատուներու դէմ: Պաղեստինեան օրէնդիր Խորհուրդին նախագահը ամբաստանած է Իսրայէլը որ «կը ջանայ քարուքանդ ընել պաղեստինեան իշխանութիւնը: Փորձ մը կ'ընէ ջնջելու համար խաղաղութեան ծրագրուած բոլոր լուծումները»: Գալով Համասին կը սպառնայ կրկին, չեչտելով թէ Իսրայէլ չատ սուղ պիտի վճարէ ինչ որ կ'ընէ: Բացի Միացեալ Նահանգներէն, որոնց համար Իսրայէլ ինքնապաշտպանութեան բոլոր իրաւունքները ունի, այլ պետութիւններ դատապարտեցին Իսրայէլը: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Հ. Վեարին, որ Պուքրէշ էր, կոչ ըրած է Իսրայէլացիները, որ դադրեցնեն բիրտ ուժի գործածութիւնը: Միակ լուծումը բանակցութիւններն են: Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահը կի Վեհոֆչթատ (Պելժիա) երկու կողմերն ալ դատապարտած է ըսելով թէ հարկ է «դադրեցնել Իսրայէլ գործուած ոճրափորձերը եւ հակադարձութիւնները»:

Պուշ կը խորհի որ Արաֆաթ կրնայ աւելին ընել քան ինչ որ կ'ընէ, ինչ որ այնքան ալ ապահով չէ: Վերջին շրջանին մանաւանդ Համասը մեծ ժողովրդականութիւն գտած է եւ նուիրատուները, որոնք ցարդ սովորութիւն ունէին Արաֆաթի օգնելու, այլեւս իսլամապաշտներուն կողմն են: Համաս նիւթական չատ ամուր հիմ ունի չնորհիւ Սաուտի Արաբիոյ եւ մեծահարուստ անձերու, ինչպէս Ֆաթար հասատատուած եղիպտացիի մը՝ Շէյխ Քարատաւի:

Համասի քաղաքական դրասենեակի պետը՝ Խալէտ Մէշհալ յայտարարած է որ կազմակերպութիւնը դիմադրութեան միջոցներ ունի եւ կրնայ դեռ քանի տարի նահատակներ տրամադրել եւ ապահովութիւն տուած որ ի վերջոյ պիտի յաղթեն:

*
**

Արաֆաթ որ Ռամալլա կը գտնուի, անշարժութեան մատնուած է, ոչ մէկ տեղ կրնայ երթալ, օդակայանը թէ քանդուած է եւ թէ դրաւուած իսրայէլեան ուժերու կողմէ:

Պաղեստինցի երկու պատասխանատուներ հեռաձայնած են փերէսի չորս օրուան պայմանաժամ ուղերով, որպէսզի ահաբեկիչներուն դէմ միջոցներ ձեռք առնեն, բայց, Արտաքին նախարարը առարկած է որ վստահութիւն չունի: Բայց, փերէս քնաւ համաձայն չէ Շարոնի ծայրայեղ հակադարձութեանց հետ եւ կառավարական արտակարգ նիստէն ետք իր հրապարակած հաղորդագրութիւնը նոր փաստ մը կուտայ ներքին տարակարծութիւններուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇՂԱՆԻՍՏԱՆի առժամեայ ապագային համար, ելք մը գտնուեցաւ Պոնի մէջ, Դեկտեմբեր 3–ին: Աֆղան չորս խմբակցութիւնները համաձայնեցան 29 հոգինոց առժամեայ կառավարութեան մը կազմութեան շուրջ, որու գլուխը պիտի գըտնուի Թագաւորին չընչանակէն պաշտուն մը՝ Համիտ Քարզայ, Հիւսիսի Զինակցութեան առաջարկովն իսկ: Կ'ըսուի թէ Ամերիկացիք ալ զօրավիզ են իրեն: Միւս կողմէ, ամերիկեան ռմբակոծութիւնները կը շարունակուին Քանտահարի վրայ եւ ցամաքային ուժերն ալ ամրապնդած են իրենց դիրքերը, պաշտուններն ալ չընչպատած են քաղաքը, ուր Թալիպանները կը շարունակեն դիմադրել, մինչ բնակիչները կը ջանան քաղաքէն փախիլ: ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարին համար այլեւս ժամանակի հարց է թէ՛ Թալիպաններու պարտութիւնը եւ թէ՛ Պէն Լատէնի ձեռք ձգուիլը՝ «ողջ թէ մեռած»: Ամերիկեան ցամաքուկ ուժեր ալ ճակատագրական փոխադրուած են, Թորա Պորայէն 45 քիլոմեթր (ուր կը կարծուի որ Պէն Լատէն կը գըտնուի): Ամերիկեան ուժերուն ձեռքը անցած է 20–ամեայ Ամերիկացի մը ճոն Ուոլքըր, որ Ապտիւլ Համիտ անունը առած էր եւ մուած Ալ Քահտայի չարքերը, իսլամապաշտ մոլեռանդներու կողքին: Ա.ԺՄ ՄԻԱ–ի ձեռքն է եւ իր պատմութիւնն ալ ամերիկեան մամուլին էջերը կը լեցնէ: Յայտարարած է որ կողմնակից է Նիւ – Եորքի ոճրափորձերուն, ինչ որ կրնայ սուղի նստիլ իրեն:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ գեկոյց մը հրապարակեց Դեկտեմբեր 3–ին, դատապարտելով արդարադատութեան խախտումները, որոնք ծանրակշիռ են եւ կը կրկնուին: Ծանօթ է որ, վերջինը կը պատահէր առջի օր, երբ դատաւոր մը ազատ կ'արձակէր թմրեցուցիչի մեծ չահարկող մը, աւելի առաջ ալ ուրիշ յանցագործ մըն էր որ ազատ ձգուած էր եւ երկու ոստիկան սպաննեց: Շիրաք այդ գեկոյցով, կը պահանջէ Ժոսփէնէն որ ժամ առաջ իրեն հաղորդէ բացուած քննութեան արդիւնքները:

ՅՈՐԴԱՆԱՆի Ապահովութեան Ատեանը, ի բացակայութեան, մահուան դատապարտեց պաղեստինցի Սպու Նիտալը, հիմնադիրը Ցեղափոխական Ֆաթահ Յորդանանի դիւանագէտ՝ Նաէպ Օմրան Մասալհէի սպանութեան համար, 1994–ին:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«100 ՏԱՐԻ, 100 ՊԱՏՄՈՒԹԻԻՆ»

(Հեղինակ՝ ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ)

Պուէնոս–Այրէս – 2001

— • —

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«100 Տարի, 100 Պատմութեան» մէջ *չուրջ 10 գլուխներ յատկացուած են Խորհրդային Հայաստանին առընչուող պատմական դրուագներու։ Պ. Հաճեան Հայաստանի սովետականացումը կը ներկայացնէ հետեւեալ թախծոտ տողերով.–* «Մեկուսացած բաղաբական աշխարհէն, լքուած իր երէկի դաշնակիցներէն, ենթակայ՝ ներքին եւ արտաքին ճնշումներու (մէկ կողմէն քրմական սպառնալիքը՝ երեւան արշաւելու եւ միւս կողմէն կարմիր բանակի շարժումները), Հայաստանի կառավարութիւնը ստորագրեց Դեկտեմբեր 2–ի համաձայնագիրը, որով անկախութիւնը իբրեւ գոհ կը մատուցուէր հաշտարարային քաւուրա – գիւղացիական յեղափոխութեան» (էջ 108)։ *Միթէ ժամանակ չէ մոռնար աւելցնել սակայն, թէ* «դուրսէն պարտադրուած այդ ուժը, ամէն պարագայի տակ, որոշ ճգնաժամէ մը ազատեց երկիրը եւ մինչեւ 1991 մնաց իշխանութեան գլուխ, անցնելով սթալինեան բռնակալութենէն. սակայն եւ այնպէս զգալիօրէն սատարելով Հայաստանի վերականգնումին»։

Նորատիպ հատորին մէջ կարեւոր հատուածներ նուիրուած են նաեւ Սեւրեան։ «Կիլիկիոյ Աթոռը Անթիլիասի մէջ» (1928), «Ուսեւորութեան տուրքը» (1942), «Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընտրութիւնը» (1956), «Հայկական ահաբեկչութիւն» (1973), «Լիբանանի քաղաքացիական կռիւները եւ լիբանահայ գաղութը» (1975)՝ *կ'ի յնան այս չրջածիրին ներս։ Հոս եւս կան ուշագրաւ մատնանշումներ եւ հետաքրքրական եզրայանդումներ։ Այդպէս է պարագան, զորօրինակ, Ղեւոնդ Ալիք. Դուրեանի սպանութեան* (Նիւ – Եորք, 1933) *հայող էջերուն, ուր հեղինակը կ'արձանագրէ հետեւեալը.–* «Թէեւ ոճիրը գործողները եւ մնացեալ ձերբակալեալները բոլորն ալ դաշնակցականներ էին, սակայն կուսակցութիւնը հետեւողականօրէն մերժեց ընդունիլ իր պատասխանատուութիւնը, եւ Առաջնորդին սպանութիւնը նկատեց բոլշեւիկ գործակալներու կողմէ կազմակերպուած դաւադրութիւն մը»։ *Ցետոյ նշելէ ետք, թէ այդ եղելութիւնը դարձակէտ մը կը կազմէ ամերիկահայ գաղութի տարեդրութեանց մէջ եւ որուն տխուր հետեւանքները դեռ կը չարունակուին մինչեւ մեր օրերը, անհրաժեշտ կը գտնէ ընդգծել սա՛ պարագան ալ.–* «Երբեմ պիտի չգիտցուի, թէ ոճիրը գործելու համար նախկին կամաւորները (կ'ակնարկէ ոճիրին գլխաւոր ամբաստանեալները եղող *Մատթէոս Լէյլէկեանին ու Նշան Սարգիսեանին, որոնք 1918–ին իբրեւ կամաւոր կռուած էին Հայկական Լեգէոնին մէջ – Լ. Շ.*) անձնակա՞ն կիրբերով առաջնորդուեցան, թէ ունէին իրենց կուսակցութեան համամտութիւնը։ Այս հաստատումը չի ժխտեր ո՛չ առաջին վարկածին (անձնական) անխուսափելիութիւնը եւ ո՛չ ալ երկրորդ վարկածին (կուսակցական հրահանգ) հաւանականութիւնը (էջ 160)։

Ի դէպ, Դուրեանի սպանութեան հարցին առթիւ, հարկ է նշել որ տարիներ չարունակ ահազին մեղան հոսած է ամերիկահայ մամուլին մէջ ու բազմաթիւ վարկածներ յառաջ քշուած են՝ կարենալ մատնանշելու համար ոճիրին բո՛ւն պատասխանատուները։ Հայ գրիչ մը, զորօրինակ, իրեն որպէս աղբիւր վկայակոչելով մտերմիկ խօսակցութեան մը ընթացքին Նիկոլ Աղբալեանի մէկ հաւաստումը, դիտել կու տայ որ «ոճիրին յղացումը կու գար հեռաւոր Փարիզէն։ Հայաստանի Հանրապետութեան վերջին վարչապետն էր (իմա՝ Սիմոն Վրացեան) Ուղեղը այս ոճրային արարքին» (*տե՛ս Թորգոմ Վհկազեանի, «Իրաւ Հոգեւորականը», Պէյրութ, 1987, էջ 104*)։

Վերջերս սակայն, Հայաստան տպուած լուրջ ուսումնասիրութեան մը մէջ կը յայտնուէր, թէ Դուրեանի սպանութիւնը իրագործուէր է՝ խափանելու համար Միացեալ – Նահանգներու թուրք դեսպան Մուխթար Պէյը ահաբեկումի ենթարկելու Գ. Նժդեհի ծրագիրը (Նժդեհ ճիշդ այդ օրերուն Ամերիկա կը գտնուէր՝ ցեղակրօն Ուխտերը հիմնելու համար)։ Արդարեւ, հիմնուելով Հայաստանի Ազգային Անվտանգութեան Նախարարութեան արխիւներուն մէջ Նժդեհի վերաբերեալ նիւթերուն վրայ, հայրենի բանասէր մը բառացիօրէն կը գրէր.– «Ըստ Նժդեհի, Դուրեանի սպանութիւնը կազմակերպուած է եղել անմիջականօրէն Ռուբէն Տէր–Մինասեանի կողմից։ Վերջինս, մի խումբ կուսակցական ղեկավարների հետ փորձում էին մտերիմ յարաբերութիւններ հաստատել Թուրքիայի հետ, եւ որպէսզի կանխուէր Մուխթար Պէյի սպանութիւնը (ինչը կը սրէր յարաբերութիւնները Թուրքերի հետ), Ռուբէնի անմիջական հրահանգով իրականացուեց Դուրեանի սպանութիւնը։ Սպանութեան շուրջ մեծ աղմուկ բարձրացաւ եւ դա ազդանշան հանդիսացաւ Մուխթար Պէյին՝ ամերիկեան կառավարութեան մօտ բարձրացնել իր անվտանգութեան հարցը ու թաքնուել (*տե՛ս Երուանդ Լալայեան, «Ցեղակրօն եւ Տարօնական շարժումները սփիւռքում 20–րդ դարի 30–ական թուականներին»*, Երեւան, 1997, էջ 127)։ *Եթէ հաւատանք վերեւ յօդուածներուն, կը պարզուի որ Աղբալեան եւ Նժդեհ տարբե՛ր պատկերացումներ ունէին...*

Սփիւռքի տարեգրութեանց ամօթալի ու սարսռազդեցիկ էջերէն մին ալ 1958–ի Լիբանանի «եղբայրասպան կռիւներ»ն են ընդմէջ՝ դաշնակցականներու եւ ոչ–դաշնակցականներու, մայրաքաղաք Պէյրութի հայկ. թաղամասերուն մէջ։ Անհեթեթ կռիւներ, որոնց զոհ գացին երկու կողմէն աւելի քան 150 հայ երիտասարդներ, պարզապէս ու «միմիայն իրենց բաղաբական կամ գաղափարական կողմնորոշումին համար» (էջ 215)։ *Հաճեան կը նշէ որ 50–ական թուականներու եղբայրասպան այդ ոճիրները հրահրողներն ու գործադրել տուողները* «ազգային գերագոյն շահերէն առաջ ականջ կու տային օտարամուտ ներշնչումներու» (էջ 217)։ *Տխուր յուշեր ու սպիներ թողած տարբերքներ էին առանք, որոնց կ'անդրադառնար, բոլորովին վերջերս, լիբանահայ գրագիտուհի Շահանդուխտ,* «Ագդակ»ի մէջ գրելով.– «Մեր գաղութին համար «չար օրեր» էին 1958–ական թուականները եւ անոնց թողած ազդեցութիւնները։ Սա կ'արտայայտէ բաղաբական տխուր երես մը մեր իրականութեան, որմէ բաղեցինք անկասկած բոլորս ալ, եւ հարկ է միշտ խուսափիլ նման բակար – դային տրամադրութիւններէ՝ պահելով իմաստութիւնը լիբանանեաց պատերազմին որդեգրուած "դրական չէզոքութեան" վարբագիծին» («*Երբ կը բաղդատենք հինը նորին հետ*», 2001, Նոյեմբեր 9)։

Գրքին վերջին 30 էջերը նուիրուած են Հայաստանի վերանկախացման ու անոր առընչակից յիշարժան դրուագներու։ Ընդհանուր համայնապատկերի մը մէջ լրացու զոդուած են «Ղարաբաղեան շարժում»ն ու «Սումգայիթ»ը, «Երկրաշարժ»ն ու «Անկախութեան հանրաքուէ»ն, մինչեւ իսկ՝ «Հայաստան – Սփիւռք համահայկական խորհրդաժողով»ն ու 1999 Հոկտեմբեր 27–ի Խորհրդարանի «հայրենադաւ ոճիր»ը։

Ասոնցմէ դուրս, հատորը տակաւին անդրադարձ կ'ունենայ տրամադրուած է նշանաւոր դէմքերու (Միհաք Մեծարենց, Եղիշէ Չարենց, Կոմիտաս, Դրօ, կարդինալ Սաղաճանեան, Վազգէն Ա. եւ այլն), բայց նաեւ՝ հայկական համազգայնութեային կազմակերպութեանց (Հ.Բ.Ը.Մ. Հ.Մ.Ը.Մ., Համազգային, ԱՆԶԱ, Կիւլպէնկեան հիմնարկ, Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամ եւ այլն)։ Վերջաբանի մը մէջ ալ, որ կը կրէ «20–րդ դարը ինչ կը կտակէ հայութեան» խորագիրը, Հաճեան կը մկկտեղէ այն հիմնական հրատապ խնդիրները՝ որոնց լուծումը դրուած է հայութեան օրակարգի սեղանին վրայ։ Հո՛ս են մեր կոտտացող ու «անբուժելի» *մուլթար պէյը ահաբեկումի ենթարկելու Գ. Նժդեհի ծրագիրը* (Նժդեհ ճիշդ այդ օրերուն Ամերիկա կը գտնուէր՝ ցեղակրօն Ուխտերը հիմնելու համար)։ Արդարեւ, հիմնուելով Հայաստանի Ազգային Անվտանգութեան Նախարարութեան արխիւներուն մէջ Նժդեհի վերաբերեալ նիւթերուն վրայ, հայրենի բանասէր մը բառացիօրէն կը գրէր.– «Ըստ Նժդեհի, Դուրեանի սպանութիւնը կազմակերպուած է եղել անմիջականօրէն Ռուբէն Տէր–Մինասեանի կողմից։ Վերջինս, մի խումբ կուսակցական ղեկավարների հետ փորձում էին մտերիմ յարաբերութիւններ հաստատել Թուրքիայի հետ, եւ որպէսզի կանխուէր Մուխթար Պէյի սպանութիւնը (ինչը կը սրէր յարաբերութիւնները Թուրքերի հետ), Ռուբէնի անմիջական հրահանգով իրականացուեց Դուրեանի սպանութիւնը։ Սպանութեան շուրջ մեծ աղմուկ բարձրացաւ եւ դա ազդանշան հանդիսացաւ Մուխթար Պէյին՝ ամերիկեան կառավարութեան մօտ բարձրացնել իր անվտանգութեան հարցը ու թաքնուել (*տե՛ս Երուանդ Լալայեան, «Ցեղակրօն եւ Տարօնական շարժումները սփիւռքում 20–րդ դարի 30–ական թուականներին»*, Երեւան, 1997, էջ 127)։ *Եթէ հաւատանք վերեւ յօդուածներուն, կը պարզուի որ Աղբալեան եւ Նժդեհ տարբե՛ր պատկերացումներ ունէին...*

Սփիւռքի տարեգրութեանց ամօթալի ու սարսռազդեցիկ էջերէն մին ալ 1958–ի Լիբանանի «եղբայրասպան կռիւներ»ն են ընդմէջ՝ դաշնակցականներու եւ ոչ–դաշնակցականներու, մայրաքաղաք Պէյրութի հայկ. թաղամասերուն մէջ։ Անհեթեթ կռիւներ, որոնց զոհ գացին երկու կողմէն աւելի քան 150 հայ երիտասարդներ, պարզապէս ու «միմիայն իրենց բաղաբական կամ գաղափարական կողմնորոշումին համար» (էջ 215)։ *Հաճեան կը նշէ որ 50–ական թուականներու եղբայրասպան այդ ոճիրները հրահրողներն ու գործադրել տուողները* «ազգային գերագոյն շահերէն առաջ ականջ կու տային օտարամուտ ներշնչումներու» (էջ 217)։ *Տխուր յուշեր ու սպիներ թողած տարբերքներ էին առանք, որոնց կ'անդրադառնար, բոլորովին վերջերս, լիբանահայ գրագիտուհի Շահանդուխտ,* «Ագդակ»ի մէջ գրելով.– «Մեր գաղութին համար «չար օրեր» էին 1958–ական թուականները եւ անոնց թողած ազդեցութիւնները։ Սա կ'արտայայտէ բաղաբական տխուր երես մը մեր իրականութեան, որմէ բաղեցինք անկասկած բոլորս ալ, եւ հարկ է միշտ խուսափիլ նման բակար – դային տրամադրութիւններէ՝ պահելով իմաստութիւնը լիբանանեաց պատերազմին որդեգրուած "դրական չէզոքութեան" վարբագիծին» («*Երբ կը բաղդատենք հինը նորին հետ*», 2001, Նոյեմբեր 9)։

Գրքին վերջին 30 էջերը նուիրուած են Հայաստանի վերանկախացման ու անոր առընչակից յիշարժան դրուագներու։ Ընդհանուր համայնապատկերի մը մէջ լրացու զոդուած են «Ղարաբաղեան շարժում»ն ու «Սումգայիթ»ը, «Երկրաշարժ»ն ու «Անկախութեան հանրաքուէ»ն, մինչեւ իսկ՝ «Հայաստան – Սփիւռք համահայկական խորհրդաժողով»ն ու 1999 Հոկտեմբեր 27–ի Խորհրդարանի «հայրենադաւ ոճիր»ը։

Ասոնցմէ դուրս, հատորը տակաւին անդրադարձ կ'ունենայ տրամադրուած է նշանաւոր դէմքերու (Միհաք Մեծարենց, Եղիշէ Չարենց, Կոմիտաս, Դրօ, կարդինալ Սաղաճանեան, Վազգէն Ա. եւ այլն), բայց նաեւ՝ հայկական համազգայնութեային կազմակերպութեանց (Հ.Բ.Ը.Մ. Հ.Մ.Ը.Մ., Համազգային, ԱՆԶԱ, Կիւլպէնկեան հիմնարկ, Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամ եւ այլն)։ Վերջաբանի մը մէջ ալ, որ կը կրէ «20–րդ դարը ինչ կը կտակէ հայութեան» խորագիրը, Հաճեան կը մկկտեղէ այն հիմնական հրատապ խնդիրները՝ որոնց լուծումը դրուած է հայութեան օրակարգի սեղանին վրայ։ Հո՛ս են մեր կոտտացող ու «անբուժելի» *թուացող ցաւո՛տ վէրքերը, սկսած՝ Հայ Դատի հետապնդումէն մինչեւ Հայաստանը հայաթափող արտագաղթի երեւոյթը, Ղարաբաղի անորոշ ապագան, արեւմտահայերէնի նահանջը Սփիւռքի մէջ, միասնական ուղղադրութեան բացակայութիւնը, Սփիւռքի աւանդական կառոյցներուն աստիճանական տկարացումն ու քայքայումը, եկեղեցական տագնապին դարմանումը եւ այլն։ Վիթխարի մարտահրաւէրներ, որոնց ծանրութեանը տակ կքած կը թուին ըլլալ Հայաստան եւ Սփիւռք համատարապէս...։*

*
**

Փակելէ առաջ մեծապէս դնահատելի այս հրատարակութեան նուիրուած մեր ակնարկը, հարկ կը սեպենք մատնանշել այն քանի մը աննշան սխալագրութիւնները, որոնք սպրդած են բծախնդրօրէն պատրաստուած ներկայ հատորին մէջ.–

1.– Ատանայի կոտորածին առթիւ կազմուած խորհրդարանական Քննիչ Մարմնի հայ անդամներէն յիշատակուած է Յակոբ ՓԱՓԱՋԵԱՆ մը (էջ 41)։ *Ճշդել՝ Յակոբ ՊԱՊԻԿԵԱՆ (տե՛ս Կոմսի «Իմ Յուշերը», Պէյրութ, 1952, Բ. հատոր, էջ 116)։*

2.– Շապին – Գարահիսարի նահատակեալ Առաջնորդ նշուած է ՎԱՀԱՆ Ծ. Վրդ. Թորիկեանը (էջ 66)։ *Ճշդել՝ ՎԱՂԻՆԱԿ Ծ. Վրդ.։*

3.– Վազգէն Ա. Հայրապետի մասին կ'ըսուի թէ «ծնած է Ռոտոսթօ 1910–ին եւ փոքր տարիքէն ծնողքին հետ գաղթած է Ռումանիա» (էջ 209)։ *Ճշդել՝ Վազգէն Կաթողիկոս ծնած է Պուքրէշ, 1908 Սեպտեմբեր 20–ին (տե՛ս «Էջմիածին» ամսագիր, 1955, Թիւ 10 – 11)։*

Հալէպ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՍՐ

ՈՎ ՈՐ ԾԱՂԻԿ ԿԸ ՍԻՐԷ...

Գ.

Ամէն ծաղիկ անուն մը ունէր։ Բայց որքան չատ էին ծաղիկները։ Բոլորն ալ նոյն հողէն անունդ կ'առնէին, նոյն հողէն կը բուսնէին, բայց որքան տարբեր էին իրարմէ։ Գիտնականները տարաչխարհիկ եւ լատինաչունչ անուններ կրնային տալ անոնց, բայց անոնք մեզի համար այն սովորական ծաղիկներն էին, որոնցմով կը չէնցնէինք մեր սենեակներն ու աշխատասեղինները։

Օր մը համայնապետարանի մը մէջ սկսայ կարդալ ծաղիկի տեսակներու անունները։ Նախ սկսայ կարդալ անտարբերութեամբ, բայց չետոյ ուշադրութիւնս գրաւեցաւ։ Այս որքան չատ անուն կար այտեղ։ Եւ մեզի անծանօթ անուններ։

Բայց մենք քանի՞ ծաղիկի հետ ամենօրեայ չփում ունինք։ Աւելի ճիշդը՝ մենք քանի՞ ծաղիկի հետ մտերմութիւն ունէինք։ Շատ չէ։ Եթէ մէկը մեզի հրահանգէ որ ծաղիկներու անուններ համրենք, անմիջապէս կը թուենք ամենազլխաւոր քանի մը ծաղիկները։ Վարդ, մեխակ, մարգրիտ, կակաչ, օրքիտէ։ Ուրի՞շ։ Փոքրիկ ճիդ մը ընելով կը չարունակենք թուել քանի մը ուրիշ անուններ ալ։ Չուչան, մանիչակ, լեյլակ, յասմիկ։ Ա՛նկէ վե՞րջ։ Ա՛նկէ վերջ կը սկսինք զօրել մեր յիշողութիւնն ու պիտեւիքներու տոպրակը։ Պիտի յայտնի՞նք նոր անուններ յիշել։ Կամ դեռ քանի՞ նոր անուն պիտի կարենանք գտնել։ Այդ նոր ծաղիկներուն անունները իրենց հայերէնները ունի՞ն։

Բանաստեղծ Եդուարդ Սիմքէչեան տարիներ առաջ մեզի յուշած էր ինչ ինչ ծաղիկներու անունները։

Մարգարտածաղիկ։ Խնդածաղիկ։ Ջատկածաղիկ։ Մխիթոզ։ Համասփիւռ։ Շերէշ։ Գորդինա։ Հրանունկ, ֆրանսերէն՝ Ռընոնքիւլ։ Ջանգակածաղիկ, ֆրանսերէն՝ Քամփանիլ։ Նունուֆար, այլ անուամբ Չարոնամատ։ Հուսամ, ֆրանսերէն՝ Լաւանտ։ Թաւչածաղիկ, ֆրանսերէն՝ Ամարանդ։ Անիար։ Նշանածաղիկ. Մակնոլիա։ Հիւրիկ։ Կապուտիկ։ Դրախտավարդ, ֆրանսերէն՝ Հորթանախա։ Նարդոս։ Նըռնածաղիկ։ Աքաստա։ Լուտաս։ Հովտաչուչան։ Բրաբիոն։ Անմոռուկ. ֆրանսերէն՝ Միոզոթիս։ Հարսնուկ։ Մեկոն, խաչխա-

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՆՉՊԷ՛Ս ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՋԷՆՔ ՑԱՆՉՆԵՑ ԻՍՐԱՅԷԼԻ

Գուտիէ Էնթէրնասիոնալ հատուածները կը ներկայացնէ Ետիոթ Ահարոնոթ (Թել–Ավիվ) թերթին մէջ լոյս տեսած Միքայել Քարփէնի յօդուածէն։ Աբել Թոմա, 90 տարեկան, Տեֆանսի Թաղամասը կ'ապրի։ Բարձր աստիճանի պաշտօնատար եւ 1945–ի յաղթողող չրջանի պաշտպանութեան Ֆրանսական քաղաքականութեան ազդեցիկ անձնաւորութիւն, այն մարդն է որ Ֆրանսական հիւլէական ծրագիրը յանձնած է Իսրայէլի։

50–ական տարիներուն, Պաշտպանու-

չի ծաղիկ։ Այծեւաերեւ։ Խնդածաղիկ, ֆրանսերէն՝ Փանսէ։ Զգայնիկ, ծաղիկներուն ամէնէն դիւրաբեկը, ամէնէն դիւրազգածը։ Հովածաղիկ, ֆրանսերէն՝ Անեմոն։ Երիցուկ, կամ Ապրիմ – Մեռնիմ։

Անունները ծաղիկներէ՞ն ալ աւելի դեղիկ են արդեօք։ Ծանօթ – անծանօթ այս ծաղիկներուն անունները մեր լեզուին տակ չեն, մենք այդ ծաղիկներուն հետ ամենօրեայ մխանութիւն կամ մտերմութիւն չունինք։ Չեմ գիտեր, այն ծաղիկներուն միջեւ, զորս մենք իրարու կը նուիրենք, խնդածաղիկ կա՞յ, Շերէշ, Գորդինա կա՞յ։ Թաւչափծաղիկ կամ Անիար, կամ Նշանածաղիկ, Հարսնուկ, Այծեւաերեւ կա՞յ։ Այս ծաղիկները մուտք կը գործե՞ն ծաղկեփունջերու մէջ։ Բայց հարց չէ։ Այդ ծաղիկները գոյութիւն ունին բնութեան մէջ, դաշտերէ անդին, պարտէզներէ ներս։ Երբեմն անոնց կը հանդիպինք առանց գիտնալու թէ ինչ է անոնց անունը։ Ջանինք կը հոտոտենք, զանոնք կը փրցնենք եւ տուն կը տանինք, բայց թերեւս բնաւ հարց չենք տար թէ ինչ է անոնց անունը։

Մայր Բնութիւնը զանոնք ստեղծած է մեր երջանկութեան համար։ Ինչպէս որ Մայր Բնութիւնը մեր երջանկութեան համար ստեղծած է թանկագին քարերը։ Թանկագին քարե՛րն ալ այնքան ուրոյն գեղեցկութիւն ունին, այնքան գունագեղ են, այնքան տարբեր են իրարմէ, որքան իրարայաջող գեղեցկութիւն եւ գոյն ունին ծաղիկները։ Թանկագին քարերն ալ ունին այնքան գարմանահրաչ անուններ, որքան ծաղիկները։ Անոնցմէ ալ հաղիւ թէ մէկ քանիին հետ ամենօրեայ մտերմութիւն ու միասնութիւն ունինք, միւսները դուրս կը մնան մեր ուշադրութենէն, կը դժուարանանք համրելու անոնց անունները։ Բայց անոնք ալ կան բնութեան մէջ, ինչպէս որ կան ծաղիկները։ Այս վերջիններս կը գարդարեն ծաղկավաճառներու ցուցափեղկերը, իսկ միւսները կը գարդարեն գոհարավաճառներու ցուցափեղկերը։ Ծաղիկները մատչելի են, նոյնիսկ երբեմն ձրի են, մօրէ մերկ կը բուսնին հողին մէջէն, եւ իրենց բուսած վիճակին մէջ իսկ արդէն մեր տրամադրութեան տակ են, մինչդեռ թանկագին քարերը պէտք է յղկուին, չնարակուին եւ այնուհետեւ չատ ալ սուղ են, բնաւ մատչելի չեն։ Բայց թանկագին քարերն ալ ուրիշ ի՞նչ բանի համար կրնան ստեղծուած ըլլալ արդեօք, եթէ ոչ մեր երջանկութեան համար։ Ադամանդը կամ ալմաստը արդեօք ստեղծուած են որպէսզի անոնցմով ապակի՞ կտրենք։ Թէ ոչ որպէսզի անով զարդարենք մեր գեղեցիկ կիներուն գեղեցիկ մատներն ու պարանոցները։

*Մոռնա՛նք թանկագին քարերը։ Եթէ չատ փառասէր ու պահանջկոտ չենք, կրնանք երջանիկ ապրիլ առանց թանկագին քարի։ Կրնանք բնաւ ալ պահանջը չզգալ թանկագին քար մը ունենալու։ Բայց գժուար թէ կարենանք երջանիկ ապրիլ առանց ծաղիկի։ Ծաղիկը մեր բոլոր բնանկարներուն անզնահատելի մասնիկն է, գոյնն է, բուրմունքն է։ Անապահովին է, գոյնն է, բուրմունքն է։ Անապահովին է, գոյնն է, բուրմունքն է։ Անապահովին

թեան նախարար՝ Մօրիս Պուրժէս–Մօնուրիի գրասենեակի պետն էր: Երկուքն ալ խորապէս կողմնակից էին ամերիկեան հովանաւորութենէն ազատագրուած գոյաւոր Ֆրանսայի մը, ինչ որ իրենց համար կը նշանակէր հիւլէական զէնք ունենալ: Ֆրանսացի բազմաթիւ քաղաքագէտներ եւ զինուորականներ, մեծ մասամբ ընկերվարական, Իսրայէլի հետ վիպական կապ մը կը պահէին եւ Աբել Թոմա վճռական դեր կատարեց Ֆրանսայի մասնակցութեան Տաւիտ Պէն Կուրիոնի հիւլէական ընտրութեան: «Կեանքիս գործն է: Ինծի համար Իսրայէլի ճակատագիրը կենսական եղաւ իր ստեղծումէն իսկ, ի մէջ այլոց, որովհետեւ եղբայրս, զիմադրողական, տեղահանուեցաւ եւ սպաննուեցաւ, նոյնիսկ եթէ հրեայ չէր»: Շիմոն Փերէս ուզածին պէս կրնար մտնել նախարարութիւններէ ներս: Կը յիշեցնէ, որ այն ատեն, Ֆրանսացիք իրենք զիրենք ամբողջովին նոյնացուցած էին հրեայ զոհերուն հետ: Այդ նոյնացումը զուգահեռ կ'երթար քաղաքական նկատումներու հետ: Ֆրանսա եւ Իսրայէլ մէկ հասարակաց թշնամի ունէին՝ Կամալ Աբտել Նասէրի Եգիպտոսը, որ զօրավիգ էր ալժերական Լֆ – էլ – էն–ին եւ կը զինէր պաղեստինցի ֆէտայիները: Ֆրանսական բանակը, ամէն գնով, պէտք ունէր արաբական աշխարհէն հասնող տեղեկութիւններու: Իսրայէլ զէնքի պէտք ունէր: Ազատագրման պատերազմէն ի վեր (1948) հայթայթումի աղբիւրներու մեծ մասը չորցած էր: Իսրայէլ կեանքի ապահովութեան երկու ընտրութիւն ունէր՝ զինուորական համաձայնագիր մը Միացեալ–Նահանգներու հետ կամ տարհամոզիչ զէնքի գնումը: Ուաշինկթընի խուլ կը ճեւանար, հիւլէական այլընտրանքը եղաւ Պէն Կուրիոնի որոշումը, 1954–ի վերջ:

1955 Սեպտեմբերին, հաղորդուեցաւ որ Չեխոսլովաքիա խորհրդային արդիական զէնքեր յանձնած էր Եգիպտոսի: 1955 Հոկտեմբերին, Նասէր փակեց Սուէզի ջրանցքը իսրայէլեան նաւատորմին առջեւ: Պէն Կուրիոն, այն ատեն, հասկըցաւ որ պէտք է պատերազմի անցնի Եգիպտոսի դէմ, նախքան այս վերջնոյն նախաճեռնարկ ըլլալը: Պաշտօն տուաւ Պաշտպանութեան երիտասարդ փոխ–նախարար՝ Շիմոն Փերէսի որ Փարիզի դիմէ եւ 270 պատերազմիկ օդանաւ եւ քանի մը հարիւր հրթռայլ ուղէ: Ա. Թոմա կը յիշէ հանդիպումը. – «Իսրայէլ մահան վտանգի մէջ էր եւ Ֆրանսա չէր կրնար երկրորդ անգամ մը լքել հրեաները իրենց ճակատագրին»: Չարցը այն էր, որ Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը Արտաքին նախարարութեան հաւանութեան պէտք ունէր եւ այդ չրջանին «այդ նախարարութիւնը արաբամէտ դիւանագէտներու ձեռքն էր, որ միայն պատերազմիկ ինը օդանաւերու համար արտօնութիւն տուին»: Քանի մը օր ետք, Միսթէր օդանաւեր Թուիչք առին Փարիզէն, անցան Իտալիայէն եւ իրենց ճամբան չարունակեցին դէպի հարաւ: Երբեք չվերադարձան իրենց տեղը եւ նախարարութիւնը ընդհատ իր ցանկէն, առանց տեղեկացնելու Արտաքին նախարարութեան: Նոյն օրը, դէպի Եգիպտոս հրասայլերու առաքում մը ընդհատած էր, միշտ առանց տեղեկացնելու Արտաքին նախարարութեան:

1956 Յուլիսին, Նասէր կ'ազգայնացնէր Սուէզի ջրանցքը: Ֆրանքեւանգլիական եւ իսրայէլեան գործողութիւնը պայմանաւորուա՞ծ էր Ֆրանսական խոստումէն, ռումբը յանձնելու Իսրայէլի: Փերէս եւ Թոմա վճռապէս կը հերքեն որեւէ կապ եւ իրենց զօրավիգ է Ժան Լաբութիւնը, որ 30–ական թուականներուն Մոնւտի Գահիրէի թղթակիցն էր. Ըստ իրեն, Ֆրանսական հիւլէական թեքնոլոժիի յանձնումը Իսրայէլացիներուն, մէկ արտայայտութիւնն էր այդ չրջանի Ֆրանքեւիսրայէլեան բարեկամութեան:

1956 Հոկտ. 29–ին, Իսրայէլ Սինայի վրայ կը յարձակի եւ ջրանցքին արեւելեան ափը կը գրաւէ: Մոչէ Տայանի հետ (Պաշտպանութեան նախարար) նախատեսուած ծրագրին համաձայն, Ֆրանսա եւ Անգլիա կը պահանջէն որ Իսրայէլ եւ Եգիպտոս ջրանցքէն իրենց ուժերը քաշեն: Իսրայէլ կ'ընդունի, Եգիպտոս կը մերժէ, պատճառ դառնալով Ֆրանքեւրիտանական միջամտութեան: Մինչ ԱՄՆ Մեծն–Բրիտանիոյ կը բարկանային, Խորհ. Միութիւնը կը սպառնար Ֆրանսայի եւ Իսրայէլի, հիւլէական զէնքի դիմելու սպառնալիքով: Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա կը քաշուին, Իսրայէլ կը թողու Սինայը եւ քանի մը չաբաթ ետք, Գազան: Այդ պատերազմէն, Իսրայէլ նը. պատասխանատուեցաւ: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, որ մինչ այդ բարեացակամ դիրք ունէր Եգիպտոսի նկատմամբ, նուաստացած կը զգար Նասէրի կողմէ: Կը մնար համոզել վարչապետը՝ Կի Մոլէ: Թոմային եւ Փերէսի ճնշումին տակ, այդ կրցաւ ընել կարեւոր այլ անձ մը՝ Ֆրանսական Հիւլէական Ուժանիւթի Մարմնին պատասխանատուն՝ Ֆրանսուա Փերէն:

1957, Հոկտեմբերին, Ֆրանսա եւ Իսրայէլ դիւանագիտական եւ չարք մը թեքնիք համաձայնագրեր ստորագրեցին: Ֆրանսա յանձն առաւ հայթայթել հիւլէական բարդը, հարստացած իւրանիումը եւ հարկ եղած կազմածները: Իր կարգին, Իսրայէլ յանձն կ'առնէր այդ ամբողջը օգտագործել միայն քաղաքացիական նպատակներով: Աբել Թոմա չի ծածկեր իր յուզումը.– «Այն ատեն, կարելի էր խորհիլ, որ Ֆրանքեւիսրայէլեան գործակցութիւնը յաւիտենական կ'ըլլայ»:

Թ. Ա. Թ.

ՄՈՒՂՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՅՍ ԸՆԾԱՅԱԾ Է

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 1700 ՏԱՐԻՆ»

ԳԵՂԱՏԻՊ ՀԱՏՈՐԸ

Քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօն հռչակման 1700–ամեակի առթիւ գեղատիպ եւ պատուարեր հատոր մը լոյս տեսաւ Հայաստանի «Մուղնի» հրատարակչատան կողմէ:

«Մուղնի» հրատարակչութիւնը Մեսրոպ Մրք. Աչճեանի մէկ նոր նախաձեռնութիւնն է եւ նպատակ ունի հոգեւոր, գրական եւ մշակութային արժէքաւոր գործեր հրատարակել, եւ նաեւ քաջալերել հայ հեղինակները:

Սոյն հատորին հեղինակներն են Մուրատ Հասրաթեան եւ Զաւէն Սարգիսեան: Առաջինը հայկական ճարտարապետութեան տոքթոր է, խորունկ եւ մտերիմ ծանօթութիւն ունի հայկական ճարտարապետութեան մասին: Իր բաժինն է դիտական ձեւով ներկայացնել հայ վանքերն ու եկեղեցիները՝ կարճ եւ բովանդակալից տողերով: Զաւէնը երեւանի «Պարաճանով» թանգարանի տնօրէնն է, եւ նաեւ՝ սքանչելի լուսանկարիչ: Նկարած է Հայաստանի գրեթէ բոլոր վանքերն ու եկեղեցիները եւ այս հատորին մէջ կը ներկայացնէ անոնցմէ 75 հատը՝ 150–է աւելի լուսանկարներով, մէկը միւսէն գեղեցիկ, գրաւիչ՝ նոյնիսկ եթէ աւերակ են...

Հատորը հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով է, եւ Մուրատ Հասրաթեանի «Հայկական եկեղեցական ճարտարապետութիւնը» երկարաշունչ ներածութիւնը գեղարուեստական, պատմական, դիտական մեծ եւ տակուն վկայութիւն մըն է այն արուեստին մասին, որով առաւելագոյնս փայլած է հայ հանճարը: Պր. Հասրաթեան հանդամանօրէն կը ներկայացնէ հայկական ճարտարապետութեան երկար ուղին, ընդհատ հանելով ժամանակակից հայկական ճարտարապետութեան նուաճումներուն:

Զաւէն Սարգիսեան իրեն յատուկ ոճով եւ արուեստով իր «աչք»ով մեզի կը փոխանցէ իր սէրը՝ զոր ինք ունի հայկական եկեղեցիներու հանդէպ: Եւ այդ եկեղեցիները իրենք զիրենք գեղեցկօրէն կը բանան մեզի իրենց սիրտը, թռիչքը, կամարի մը անուշութեան եւ կամ գմբէթի մը խորհուրդին մէջէն:

Սոյն հատորին թղթատումը քեզ կը տանի Հայոց աշխարհով մէկ, եւ կը ներառէ Արցախն ու Արեւմտեան Հայաստանը: Թղթատողը այնտեղ պիտի տեսնէ եկեղեցիներ եւ վանքեր՝ որոնք առհասարակ ծանօթ չեն բոլորիս, Մրենը, Աղթամարը, Անիի եկեղեցիները կ'ամբողջացնեն հայկական եկեղեցիներու «Փանորաման», տեսակ մը միութիւն ստեղծելով ամբողջ հայկական աշխարհի մէջ: Եւ յետոյ՝ համով անուններ են այն վանքերը՝ որոնց պատկերները առաջին անգամուան համար կը տրուին ընթերցողին. – Ծիծեռնավանքը, Հորո – Մորո վանքը, Ոսկեպարը, Ցախաց Քարը, Աղկոց վանքը, եւ այլն, եւ այլն:

Այս բոլորը՝ գունաւոր, աննման ճաշակով: Նման հատոր մը՝ բայց սեւ – ճերմակ նկարներով տպուած էր 1965–ին, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան միջոցաւ, հոգելոյս Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի օրերուն: Գրեթէ 40 տարի պիտի անցնէր ուրեմն՝ որ նման հատոր մը լոյս տեսնէր: Հատոր՝ զոր կրնաք հպարտօրէն նուիրել ձեր ամերիկացի բարեկամին, որպէս ան ալ տեսնէ Աստուծոյ մօտենալու Հայոց կերպը:

Գիրքը տպուած է Մոնրէալի մէջ Թրիա ընկերութեան կողմէ, հոգատարութեամբ Ռաղմիկ Հաքիմեանի: Մեծադիր այս հատորը կ'արժէ 50 ամերիկեան տոլար, եւ կարելի է ստանալ Նիւ – Եորքի Ազգային Առաջնորդարանէն եւ այլ կեդրոններէ:

Հասցէ՝

Bookstore, Armenian Prelacy
138 E. 39th St.
NY, NY, 10016,
Tel.: 212-689-7810

ԿՈՑՈՒԼԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԸ

Նորվեկիացի յառաջապահ երգահան Արնէ Նորտհէյմ վերջին գործով անհատականութեան մը դիմած է. այդ յօրինումը ո՛չ ընչաւոր, ո՛չ հարուածային նուագարանի մը, ոչ ալ էլեկտրոնիկ գործիքներու համար է, այլ՝ կոյուղիներու: Միջազգային ճանաչումի տէր երաժշտը որ փորձառական իր կատարներուն մէջ բնաձայնութիւններու լայն տեղ տուած է, այս անգամ Օսլոյի արեւմտեան շրջանին ջրագծման կայանին աղմուկները կ'օգտագործէ: Այդ կայանը կը գտէ 280 հազար բնակիչներէ արտադրուած գործածուած ջուրը. այլ խօսքով՝ այդ բնակիչներն ալ ակամայ, անուղղակի կերպով մասնակից կ'ըլլան Նորտհէյմի վերջին ստեղծագործութեան: Լոգանքի, ակռայ խոզանակելու, ճեմիչի ջուրի անոնց աղմուկները յատուկ սարքաւորումով մը երաժշտութեան կը վերածուին: Երգահանը այդ նպատակով համակարգիչ մը կապած է կայանին եւ արձանագրուած ձայները ստորգետնեայ 32 բարձրախօսներով կը սփռուին: Երգահանը բաւական ժամանակ յատկացուցած է այդ վայրին մէջ, ուսումնասիրելու համար վայրին ձայնականութիւնը:

Նորտհէյմ նպատակ չունի այդ գործը խտացեալ սալի մը վրայ արձանագրելու, քանի որ գործը տեւական չարժումի առընչուած բան է: Զայն ունկնդրելու միակ միջոցը երթալն է ջրագծման այդ կայանը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԹԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԹԱՖԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Նախ կարեւորութիւն չտուաւ եւ խորհեցաւ, որ թերեւս ինչ որ ինք հետապնդում կը կարծէր՝ պարզ դիպուածի մը արդիւնքն էր:

Բաւական քալելէ ետքը ուզեց փորձ մը ընել եւ դիմացի մայթը անցաւ: Մարդը հետեւեցաւ իրեն:

«Կ'երեւայ, որ ետեւէս կու գայ կոր, – մտածեց, – բայց ինչո՞ւ համար»:

Ճամբան չարունակեց մինչեւ թաքսիի հրապարակը եւ անկէ դէպի Այազ փաշա, ուր կը գտնուէր իր բնակարանը:

Երկայնահասակ մարդը միշտ իր ետեւէն կու գար: Այս հետապնդումը սկսած էր ջղայնոտեցնել զինքը:

Որոշեց պահ մը կենալ, որպէսզի մարդը մօտենայ իրեն, եւ բացատրութիւն պահանջել իրմէ: Ու այնպէս ըրաւ:

Երբ մարդը մօտեցաւ իրեն, Զօհրապ չոր ձայնով մը ըսաւ.

– Իմ ետեւէ՞ս կուգաք:

– Այո՛, – պատասխանեց մարդը:

– Գիտէ՞ք, թէ ո՛վ եմ ես:

– Բնականաբար, Կ. Պոլսոյ մէպուս Գրիդոր էֆէնտի Զօհրապն է:

– Ուրեմն ինչո՞ւ զիս կը հետապնդէք:

– Որովհետեւ այնպէս հրաման եղած է ինծի:

– Որո՞ւ կողմէ:

– Ապահովութեան պետին կողմէ...

– Պէտրի պէյլի՞ն:

– Այո՛, էֆէնտի՛ս:

– Զարմանալի՛ բան, դեռ երէկ միասին էինք, եւ բան մը չըսաւ ինծի:

Երկայնահասակ մարդը լռութիւն պահեց:

– Անպատճառ դործին մէջ սխալմունք մը կայ, – չարունակեց Զօհրապ:

– Եթէ սխալմունք մը կայ, անշուշտ կը լուսաբանուի, – պատասխանեց մարդը, – ես պարզապէս հրամանի մը կը հպատակիմ եւ կը խնդրեմ, որ ներողամիտ ըլլաք:

– Անշուշտ, անշուշտ, – ըսաւ Զօհրապ, – բայց վստահ եմ, որ սխալմունք մը կայ, դեռ կէս ժամ առաջ Թալէաթ պէյին հետ էի, ան ալ բան մը չըսաւ... միայն թէ մոռցայ հարցնելու, որ այդ հետապընդումին հետեւանքը ի՞նչ պիտի ըլլայ, կարծեմ դիս ձերբակալելու միտք չունիք:

– Ինծի հրաման եղած է մինչեւ տուն ընկերանալ ձեզի, ասկէ զատ ուրիշ ընելիք մը չունիմ:

Այս բացատրութիւնը լսելով՝ Զօհրապ դոհ մնաց եւ հանդարտեցաւ:

– Լաւ, ուրեմն, միասին եկէք, – ըսաւ՝ ճամբան չարունակելով:

Բայց երբ իր բնակարանին դրան մօտեցաւ, նոր անակնկալ մը դինքը վրդովեց:

Ոստիկանութեան քմահեսէր մը հոն դրան առջեւ կը սպասէր:

«Ինծի համար լրկալու է» – մտածեց Զօհրապ:

Սակայն իր պաղարիւնութիւնը պահելով, անտարբեր ձեւով մը մօտեցաւ եւ դրան զանգակը հնչեցուց:

– Կարծեմ Գրիդոր Զօհրապ էֆէնտին էք դուք, – ըսաւ քմահեսէրը յարգալից ձեւով մը:

– Այո՛, ի՞նչ կայ, – հարցուց Զօհրապ դժգոհ դէմքով մը:

– Պիտի խնդրէի ձեզմէ, որ համճիք ինծի ընկերանալ:

– Ո՞ւր, – հարցուց Զօհրապ անհամբեր:

– Մինչեւ ոստիկանատունը:

– Ա՛յս ատեն... բայց կէս գիշերը անցած է:

– Ինծի հրաման եղած է, որ ձեզ տանիմ...

– Ինչպէ՞ս, դիս կը ձերբակալէ՞ք:

– Այո՛, կմկմաց քմահեսէրը:

– Բայց ես մէպուս եմ, եւ մէպուսներուն անձը անբռնաբարելի է. իրաւունք չունիք ձերբակալելու:

– Ես ինծի տրուած հրամանը միայն դիտեմ:

– Այդպիսի հրաման մը կարելի չէ, որ տրուի. ապօրէն է, սխալ հասկացողութիւն մը կայ գործին մէջ. դուք հիմա դացէ՛ք, ես վաղը առտու կու գամ Պէտրի պէյը կը տեսնեմ, եւ խնդիրը կը լուսաբանենք:

– Հրամանը բացարձակ է, չեմ կրնար ձեզ թողուլ, պէտք է որ միասին երթանք:

– Ես տեղ մըն ալ չեմ երթար եւ կը դոգեմ ձեր այս արարքին դէմ, – գոչեց Զօհրապ զրդռուած, – ապօրէն հրամանի մը հնազանդելու պարտաւոր չեմ:

– Կը ցաւիմ լսելու, որ եթէ ընդդիմանաք, պիտի ստիպուիմ բռնի միջոցներու դիմել, – պատասխանեց քմահեսէրը:

– Բայց իրաւունք չունիք...

– Իմ արարքներուս հաշիւը պարտաւոր եմ տալ միմիայն իմ մեծերուս, ահաւասիկ պարապ կառք մը, կեցուներնք եւ մեկնինք:

Եւ առանց Զօհրապի պատասխանին կամ հաւանութեան սպասելու, երկայնահասակ մարդուն դարձաւ եւ ըսաւ.

–Սա կառապանին լսէ՛, որ հոս գայ:

Վայրկեան մը եռքը հրամանը գործադրուած էր:

Զօհրապ զգաց, որ ընդդիմութիւնը անօգուտ էր, եւ դէմակոր կառք մտաւ:

Քմահեսէրը ինքն ալ եկաւ բազմեցաւ Զօհրապի քով, մինչ երկայնահասակ մարդը կը բարձրանար կառապանին դահաւորակին վրայ:

Կառքը ճամբայ ելաւ:

(Շար. 116)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

exposition - vente de Noël

Samedi 8 décembre
et dimanche 9 décembre
de 14h à 19h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE

- Objets en bois sculptés pour la Table; brodées;
- Nappes et housses-coussins
- Tableaux - personnages miniatures;
- Bijoux argent et métal;
- Bonnets, chaussettes en laine

Essentiellement exécutés à la main et exclusivement en Arménie

LIVRES

- Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique etc...

MUSIQUE

- Instruments : Doudouk, Zourna, Flûtes;
- Partitions;
- CD, cassettes, disques.

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille
☎ 04 91 50 15 09

SUPER LOTO

Dimanche 9 décembre à 15 heures

— Téléviseur — Louis d'Or —
Autres jolis lots de valeur

Venez nombreux

Ambiance chaleureuse et cordiale

— P.A.F. : 100 F les 3 cartons —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏՈՒՆ

POUR LA PREMIERE FOIS:
ՆԿԱՐԶԱԿԱՆ
ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
Exposition de peinture
des élèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.
RETROSPECTIVE des OEUVRES de leur professeur
ԽԱՉԻԿ ԳԱԶԱՆ
KHATCHIG KAZAN, sculpteur
du samedi 1er au vendredi 8 décembre
de 14h à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier, Alfortville
— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծովի Մէն-Ժերմի «Ձայն Շանթ» մասնաճիւղի Հայկական Ծնունդը Շաբաթ, Յունուար 5-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

TISSUS DES URSULES

Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
présente

Concert du 1700ème anniversaire de l'Arménie Chrétienne

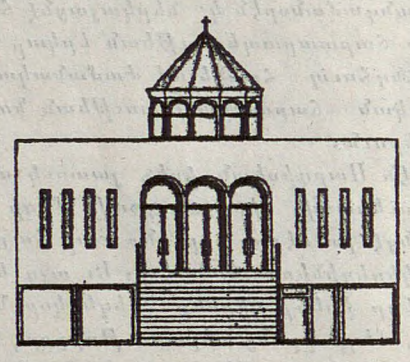
ENSEMBLE LYRIQUE D'ISSY
Oeuvres de **Haendel, Bach, Mozart, Servantzdiantz, Khatchatrian**

CHORALE DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Chants liturgiques
Oratorio Ա.ետրայքի Ա.ծ.իւր – L'Aigle d'Avaraïr
pour solo, chœur et orgue de **Jean Boranian** — Soliste: **Baghdassar Ohanian**

Dimanche 16 décembre à 16 heures 30
à l'Oratoire Saint Nicolas
6, rue Vaudétard — Issy-les-Moulineaux — Métro: Corentin Celton

au profit de l'association humanitaire «Espoir pour l'Arménie»

Réservations: 01 47 36 02 50 P.A.F. : 100 FF (15,24 euros)

Les conférences d'Issy

AUTOMNE 2001

1700EME ANNIVERSAIRE DE L'ADOPTION DU CHRISTIANISME PAR L'ARMENIE EN 301

JEUDI 13 DECEMBRE à 20h45 :

«Faisons connaissance avec l'Eglise Catholique Arménienne»
Rév. Père JOSEPH KELEKIAN

Lieu de Conférences : Eglise Evangélique Arménienne d'Issy-les-Mlnx
28, avenue Bourgain et 55, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Mlnx

Renseignements : 01 47 36 02 50 **Entrée libre** **Bienvenue à tous**

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

EXPOSITION-VENTE

DE TAPIS ARMENIENS contemporains des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7 au dimanche 16 décembre tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

VERNISSAGE
le vendredi 7 décembre à 19h

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

— Entrée libre — Cocktail —

L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE

présente

SUR LE DIVAN avec NORA ARMANI

Pièce écrite et interprétée par
NORA ARMANI

Samedi 8 décembre à 20 heures précises

au **Y a n ' s C l u b** — 5, avenue Reille, 75014 PARIS

Nombre de places limité.

- **Réservation Ecole Tebrotzassère: ☎ 01 43 81 01 72**

— DINER ET SPECTACLE : 350F —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

APPEL A VOS DONS

Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
Ils ont besoin de matériel scolaire

Merci pour eux.

Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. :
17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

*
**

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription: 15 janvier

*
**

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA** ayant bon niveau de ski.
- **Cuisinière.**
- **Aide Cuisiniers.**

Ecrire à :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Date limite de candidature: 15 décembre.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6
JEUDI
6 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·313 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.313

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԲ ԱՄՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ ԿԸ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՎ

Եւրոպայի հայկական կազմակերպութիւններու ֆորումը հաղորդագրութեամբ մը (Նոյեմբեր 30) ուշադրութեան բոլոր յանձնէ որ Եւրոպական Միութեան բոլոր հիմնարկութիւնները առաջին անգամ ըլլալով յստակ դիրք արտայայտած են Հայաստանի դէմ Թուրքիոյ չրջափակումին մասին: Անոնք երկու երկիրներուն միջեւ դիւանագիտական ու առեւտրական յարաբերութիւններու վերահաստատումը որոշ չափով նախապայման կը նկատեն Թուրքիոյ նոյն Միութեան անդամակցութեան: Նաեւ Կովկասի կնճիռներուն հարթումին:

Հաղորդագրութիւնը այդ առումով կը նչէ Եւրոպական Միութեան խորհուրդին համոզումը թէ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի ու Թուրքիոյ միջեւ սահմանները բացումը կը նպաստէ չրջանին կայունութեան, բարգաւաճումին: Կը նըշուին նաեւ Եւրոպական յանձնախումբին եւ խորհրդարանին նոյնիմաստ կեցուածքները:

Հայկական Ֆորումը նկատելով որ Եւրոպական Միութեան այս դիրքը կրնայ Թուրքիան առաջնորդել Հայաստանի հանդէպ հակառակորդի իր քաղաքականութիւնը վերաքննելու, ատոր մէջ կը չեչտէ Եւրոպական Խորհրդարանին հիմնական դերը: Այսուհանդերձ, հաղորդագրութիւնը կ'ուարտի այն անդրադարձով որ հակառակ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու հարցին այժմէական նշանակութեան, ցեղասպանութեան նիւթը դուրս ձգուած է Եւրոպայի օրակարգէն:

Բնական է Հայկական Ֆորումին մտահոգութիւնը թէ Եւրոպայի կողմէ հետաքրքրութեան երեւոյթ մը կայ Հայաստանի նկատմամբ եւ ատոր մէջ կեդրոնական ազդակ է Թուրքիոյ անդամակցութեան պարագան: Նոյնքան բնական է նաեւ որ այդ երեւոյթը մտածելու մղէ արտայայտուած հետաքրքրութեան ժամանակաւորումին մասին. ի վերջոյ, ո՛չ Թուրքիոյ անդամակցութեան ձգտումը, ոչ ալ Հայաստանի չրջափակումը նոր տուեալներ են: Առաջինը տասնամեակներու անցեալ ունի, երկրորդը արդէն մօտ տասը տարեկան է: Առաջինին համար երկրորդը նախապայման դարձընելու կեցուածքը ինչո՞ւ այսօր միայն կ'իւրացուի Եւրոպայի կողմէ:

Հարցականին կարելի պատասխաններէն անկախ, ուշագրաւ է Եւրոպայի այս կեցուածքին ու Հայելեթուրք հաչտութեան յանձնախումբին վերջին հանդիպումին (Նոյեմբեր 18–20) զարգացումներուն զուգադիպութիւնը: Նիւ-Եորքի այդ հանդիպումէն հասած տեղեկութիւնը կ'ըսէր թէ որոշուած է, անչուչտ հայ անդամներուն ալ համաձայնութեամբ, դիմել միջազգային օրէնքի մանագէտներու, որպէսզի որոչեն թէ 1915–ին կատարուածը ցեղասպանութի՞ւն էր, թէ ոչ («Ճառագ», Նոյ· 30): Անոնք պիտի վճռեն եղեր նաեւ թէ ՄԱԿ–ի «Ցեղասպանութեան» կազապարին յարի՞ր է ան: Նոյն հանդիպումին որոչուեր է տակաւին դիմել Թուրքիոյ որպէսզի վերցնէ չրջափակումը:

Միջազգային քաղաքականութեան ներկային մէջ ուր անչրջանցելի դերակատարի վերածուած է Թուրքիա, կարելի՞ է վերոնչեալ մանագէտներէն արդարութեան, պատմական ճչմարտութեան չափանիչներով վճիռ մը յուսալ: Մինչդեռ, մեծ չանքի պէտք չկայ եզրակացնելու համար որ ամբողջ բեմադրութիւնը կը ձգտի ցեղասպանութեան թղթածրարին վերջնական փակումին, ԱՄՆ–ու թանկագին դաշնակիցէ մը պատմութեան դարաւոր, ծանր բեռէ մը մխանգամընդմիշտ փրկելու նպատակին: Ատոր համար բաւարար պին մը պիտի չըլլայ Հայաստանի չրջափակումին ընդմիջումը, եթէ Թուրքիա ստիպուի ատոր:

Ի՞նչպէս բացատրել ԱՄՆ – Եւրոպա համաժամ հետաքրքրութիւնը Հայաստանի չրջափակումին նկատմամբ, ցեղասպանութեան – Թուրքիոյ անդամակցութեան հիմնաքարերով: Եւրոպան հետեւորդ է Ուաչինկթընի ծրագրած Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքականութեա՞ն, թէ անկէ անջատ, անկախ իր գծած ճամբուն:

Ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, պիտուր է հաստատել որ չահարկումի գործօնէն տարբեր իրավիճակ չենք կրցած ապահովել ու կրկին կը մնանք ուրիչներու պատրաստած ապուրը մարսելու դժուար պարտաւորութեան առջեւ:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱՐՈՆ ԱՆՆՈՆԱՅ ԿԸ ՀԱՐՈՒԱԾԷ

3 ՄԵՌԵԱԼ,
100–Է ԱԻԵԼԻ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ,
ՄԵԾ ՄԱՍԱՄԲ՝ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ

Դեկտեմբեր 4–ին, Իսրայէլ չարունակեց իր ռմբակոծութիւնները ամբողջ օրը, ռումբերու եւ հրթիռներու զոհ դացին Գազայի եւ Այսթրոդանակի զանազան քաղաքներ: Հրթիռներ ինկան, երբ զբօսաշրջիկներ կը չնային տուն հասնիլ խուսափելու համար ռումբերէն եւ ահաւոր խուճապ մը ստեղծուեցաւ: 3 հոգի մեռած են, 100 վիրաւորներուն 60–ը զբօսաշրջիկներ են:

Արաֆաթ միչա Ռամալլա է, արդէն չի կրնար որեւէ տեղ երթալ, ձեւով մը պատանդն է Իսրայէլացիներուն, որոնք կը չրջապատեն իր նստավայրը:

Արաֆաթ զոհ մնացած էր Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին յայտարարութեան, քանի ի տարբերութիւն Միացեալ Նահանգներուն եւ Մեծն Բրիտանիոյ, Հ. Վեարին քննադատեց Իսրայէլը, վախ յայտնելով որ ան «վատթարագոյնի իսկական քաղաքականութիւն մը» վարէ, որու նպատակն ըլլայ ջնջել Պաղեստինեան իշխանութիւնը: Վեարին չեչտեց թէ Արաֆաթ տկարացած է իսրայէլեան հալածանքին հետեւանքով եւ Իսրայէլ կրնայ օգտուիլ այդ տկարացումէն զինք մէկդի դնելու համար: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին համար, միակ ելքը պաղեստինեան հաստատուն պետութեան գոյութիւնն է, Իսրայէլի պետութեան կողքին: Իսրայէլը դատապարտողներուն մէջ են նաեւ Թուրքիա, որու վարչապետը դատապարտեց Շարոնի դիրքը եւ ԱՄՆ–ու անմիջական միջամտութիւնը ուզեց վերջ տալու համար չրջանին բռնութեանց, Յորդանան, Եգիպտոս, Սաուտի Արաբիա, Սուրիա եւ Իրաք: Շարոնի դիրքը չեն վաւերացներ նաեւ Իսրայէլի աչխատաւորականները, եւ կը սպառնան քաչուել կառավարութենէն, թէեւ առանց անոնց ալ Շարոն մեծամասնութիւն ունի եւ ներկայիս լայն ժողովրդականութիւն կը վայելէ: Աչխատաւորական երեսփոխան՝ Եահէլ Տայեանի համար Շարոնի արարքները անընդունելի են:

*
**

Զորեքչաբթի, Դեկտեմբեր 5–ի առաւօտուն, անձնասպանական նոր ռճբակոծ մը դործուեցաւ Երուսաղէմ, որու հետեւանքով քամիքազը մեռած է եւ 3 անցորդ վիրաւորուած են:

*
**

Արաֆաթ կ'ամբաստանէ Շարոնը որ կը խափանէ Համասի եւ ՃիհատիՊաղեստինցի ծայրայեղականներուն դէմ ձեռնարկած իր արչաւը, արգելք հանդիսանալու համար խաղաղութեան պործընթացին: «Զուգեր որ յաչողիմ» կը չեչտէ Արաֆաթ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՆԻ մէջ, ափղան չորս խմբակցութիւնները համաձայնութեան յանգեցան, Հիւսիսի Զինակցութիւնն ալ կրցաւ ձեռք ձգել երեք կարեւոր նախարարութիւններ՝ Պաչտպանութեան, Արտաքին եւ Ներքին նախարարութիւնները: Կը մնար 11 միւս նախարարութիւններու բաչխումը: Կռիւները սաստկացած են Քանտահար եւ յարձակում մըն ալ կայ Թորա Պորայի վրայ, ուր համախմբուած են թալիպանները եւ, թերեւս, Ուսամա Պէն Լատէն: Կ'ըսուի թէ այս վերջնոյն գանձապահը սպանուած է ամերիկեան ռմբակոծութեան մը ընթացքին, նոյն ռմբակոծութենէն ծանրօրէն վիրաւորուած կ'ըլլայ Պէն Լատէնի թիւ 2–ը՝ եգիպտացի Այման ալ–Զաւահիրի: Ֆրանսական նոր ուժեր, 60 վայրկեան եւս, ճամբայ ելան Դեկտ· 5–ին Մազար է Շարիֆ երթալու համար: Նոյն թուականը կրող Գահար Անշէնէ կը հաղորդէր որ նախորդ խումբին Աֆղանիստան մուտքին համար, ԱՄՆ 50 միլիոն տոլար վճարած են Ուզբեկստանի:

ՍԻՊՐՈՍԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Կ. Գլերիտէս եւ «Թուրք Հանրապետութեան» դեկավար՝ Ռ. Տէնքթաչ, 1997–էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով գլուխ գլխի հանդիպում ունեցան Նիկոսիան բաժնող սահմանագլուխին վրայ, Դեկտ· 4–ին: Երկուքն ալ յօժարեցան վերսկսիլ բանակցութիւնները ՄԱԿ–ի հովանիին տակ, կղզիին վերամիացման համար: Թրքական կողմը կողմնակից է համադաչնակցութեան մը, ուր երկու պետութիւններու համայնքները առանձին առանձին կ'ապրին եւ ներկայացուցիչ կ'ունենան Եւրոպական Միութեան մօտ: ՄԱԿ–ի բանաձեւները կղզիին վերամիացումը կը պահանջեն:

ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ 300 ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ, անտեսելով որ իրաւունք չունին, տողանցեցին Դեկտեմբեր 4–ին Մոնթրէալէի մէջ, հրապարակաւ բողոքելու համար աչխատանքի իրենց պայմաններուն դէմ: Այն համոզումն ունին, որ իչխանութիւնները իրենց քիթին կը խնդան:

ՉԻՉԻՒՈՅ ՄԷՋ, ապանուած է Ռիզվան Լորանով, 52 տարեկան կասկածելի պայմաններու մէջ: Չէչէն անճնաւորութիւնը միջնորդի դեր կատարած էր 1994 – 1996 չրջանին, Ռուսաստանի հետ: Կ'ըսուի թէ իր կառքը օդը ելած է ականի մը վրայ Շալիի կողմերը: Չէչէն վարչական մարմնին համար արկած չէ, այլ սպանութիւն մը:

11 ՀՈԳԻ ողջ ողջ այրած են հանրակառքի մը մէջ, որ պիրէնք հարաւէն Մոսկուա կը փոխադրէր: Կազի հաղադակի մը պայթումն է որ պատճառ եղած է կառքին կրակ առնելուն:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Օդանաւային գիծերու մէկ դասակարգին (հակիչ) պործադուլը որոչ չափով մը ըստեղծած ըլլալով, կը հաստատուի որ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին օգնաւը յայտարարուած ժամուն, Հինգչաբթի, Դեկտեմբեր 6, ժամը 10, կը հասնի Ռուասիի օդակայանը եւ Կաթողիկոսը, նոյն օրը ժամը 18–ին Հրաչափառով մուտք կը գործէ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցին:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 4 / 5)

ՈՒԺԱՆԻԻԹԻ ՆԱԽԱԲԱԶԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտ· 4–ին հրամանագրով մը կարէն Գալուստեանը հեռացուցած է Ուժանիւթի նախարարի պաչտօնէն եւ այլ մէկ հրամանագրով տեղը նչանակած է Արմէն Մովսիսեանը: Ան ծնած է 1962–ին· չրջանաւարտ է Երեւանի Փոլիթէքնիքի մեքենաչինութեան ճիւղէն: Վարած է Կապանի Քաղղործկոմի նախագահի Ա· տեղակալի, նոյն քաղաքի «Էլեկտրոն» գործատան տնօրէնի պաչտօնները: Ապա, 1997 – 98–ին դեկավարած է Ուժանիւթի նախարարութեան «Սիւնիքի մարզային էլեկտրացանց» պետական ընկերութիւնը, ուրկէ անցած է «Հարաւային էլեկտրացանց» նոյն պաչտօնը վարելու համար: 2000–2001–ին եղած է Ուժանիւթի նախարարի տեղակալ ու հուսկ կը վարէր կառավարութեան տրնտեսութեան պետական կոմիտէի նախագահի տեղակալի պաչտօնը:

*
**

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԵԼՈՑԹԸ Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը.–Ի ՆԱԽԱԲԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Դեկտեմբեր 4–ին, Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի Նախարարներու Խորհուրդի 9–րդ հանդիպումին, Պուքրէչի մէջ, Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ծաւալուն ելոյթին ընթացքին անդրադարձած է Ղարաբաղի հակամարտութեան· անդամ մը եւս չեչտած է իրողութիւնը որ ինչպէս Ադրբեջան անջատուեցաւ Խորհրդային Միութենէն, Ղարաբաղի ժողովուրդն ալ մերժեց չարունակել ապրիլ Ստալինի կողմէ պարտադրուած պայմաններով: Ղարաբաղին արընչուած Ադրբեջանի ներկայի ձգտումները իրատեսական ուժ չունին եւ տարածքային ամբողջականութեան սկզբունքին կառչիլ օգուտ չի տար իրեն, քանի որ Ղարաբաղ երբեք անկախ Ադրբեջանի մաս կազմած չէ:

Մատնանչելով բանակցութիւններու դժուար բնոյթը, Վ. Օսկանեան «մակերեսային» որակած է խաղաղութեան հաստնելու Բաքուի տրամադրութիւնը, այն փաստով որ կ'անտեսէ Փարիզի, Քի Ուէսթի համաձայնութիւնները: Ան ելոյթը աւարտած է լուրջ բանակցութիւններու, փոխադարձ պիջումներու Հայաստանի պատրաստակամութիւնը յայտնելով:

*
**

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏԸ

Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանը Մ. Լըկըա իր պաչտօնավարութեան չրջանին աւարտին հրաժեչտ առած է Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Ծաչատուրեանէն, ըսելով· «Հպարտ եմ որ նորանկախ Հայաստանի ինքնահաստատման համար կարեւոր չրջանի մը ձեզի հետ եղայ»: Ան մեծ զոհունակութեամբ անդրադարձած է հայ-ֆրանսական բազմաթիւ մարզերու մէջ վերջին տարիներուն արձանագրուած զարգացումներուն, կարծիք յայտնելով որ իր յաջորդին կը վիճակի վկայ ըլլալ Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին:

Դեսպանը նոյն օրը, Դեկտեմբեր 4–ին այցելած է նաեւ Մայր Աթոռ հրաժեչտ առնելով Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսէն, ապա նախագահ Ռ. Քոչարեանէն: Մ. Լըկրայի գործունէութեան յաջորդ վայրը կ'ըլլայ Չինաստանը:

Ի՛ՆՉՈՒ, Ի՛ՆՉՊԷՍ ԱՂԱՆԴՆԵՐԸ

Հայաստանեան թերթերուն գրեթէ մը-նայուն նիւթերէն է աղանդաւորական չարժումը: Այդ ոլորտէն այս ու այն ա-նունը պարբերաբար կ'անդրադառնան այդ չարժումին ներկայութեան, հզօրացումին, պատճառած վնասին, նաեւ անոր դէմ պահուած լռութեան ու նոյնիսկ անոր տրուած քաջալերանքին: Երեւոյթը որ կ'ամփոփուի «աղանդաւորական չար-ժում» ընդհանուր սահմանումով, ունի հարուստ տարբերակում մը. կան զալըստ-եանականներ, մորմոններ, եհովայի վկաներ, եւ այլն, եւ այլն: Անոնց մէկը իր փորը կուշտ, կռնակը տաքի դործու-նէութեամբ բան մը կը տանի հայկակա-նին արդէն տկարացած քունէն. կրօնական հաւատալիք է ան, աւանդութիւն, սովո-րութիւն, թէ ուրիշ բան, կը ատուարացնէ կորուստներու հաշիւը: Կամքով, դիտա-ւիքներով կամ հաւատքով տկար «որս»եր կը չանան նիւթականին համայքով ու կը վերածուին գործիքի: Իսկ գործիքը, կա-րելի է գործածել որեւէ նպատակով որ անշուշտ ո՛չ անհատին, ոչ ալ Հայաստա-նի օգտին է: Հակառակ պարագային, աչխարհի սա, կամ նա անկիւնէն ինչո՛ւ «որսորդ»ներ երթային Երեւան, Գիւմրի, Վանաձոր, կամ Ղարաբաղ, դրամ ծախ-սելու, չունչ հատցնելու, չոքոդորթելու, քարոզելու, ի հարկին՝ քծնելու:

Նոյեմբերի վերջին տասնօրեակին տեղի ունեցած դատական նիստեր պատճառ ե-ղած են այս վէրքը անդամ մըն ալ քերքե-րելու: Կրկին հանրութեան ուշադրութեան կը յանձնուի խնդիր մը որ յայտնապէս, անդհանուր անտարբերութենէն տրամա-դրուած արդասաբեր հողին մէջ կ'ածի ու կ'ուռճանայ: Եւ խորհիլ որ անտարբերու-թեան հասցէները – քաղաքական, կամ կրօնական մարզի – ոչ մէկ լուրջ արդա-րացում ունին իրենց կեցուածքին հա-մար: Եւ որքա՜ն ընդվզեցնող ու տխուր է տեղեկանալ որ հետաքրքրութեան, «հո-գածութեան» առարկայ կ'ըլլայ ո՛չ թէ զոհ, այլ չարիքին հեղինակը: Այլ խօս-քով՝ աղանդաւորներու ճանկին տակ ին-կած պատանին, երիտասարդը իրենց բա-ժին լքումին մէջ կը չարունակեն քալել, կենալ, կամ յետադիմել, ըստ իրենց համբերութեան, կարողութեան, մինչ ճանկերու տէրերը քաղմակողմանի զօրակ-ցութիւն կը վայելեն:

Ընտանիին ամէնէն թարմ օրինակն է Նոյեմբեր 20–ի «Ազգ»ին ու Նոյեմբեր 23–29–ի «Իրաւունք»ին մէջ արձագանգ գտած դատավարութիւնը: Ան տեղի ունեցած է վերաքննիչատեանին մէջ, Արմաւիրի մարզային դատարանէն վոխանցուած թղթածրարի մը նիւթով: Ամբաստանեալը եհովայի վկաներու Հայաստանի հիմնա-դիր ղեկավարն է. ամոմակայանի աչ-խատակիցներէն Լ. Մարգարեան կը կոչ-ուի: Անոր դատը Արմաւիրի դատական ատեանին մէջ տեսնուած է եւ Սեպտեմ-բեր 18–ին վճիռ արձակուած՝ «նանաչել եւ հոչակելու ամբաստանեալի անմեղու-թիւնը»:

Այդ անձին ուղղուած ամբաստանու-թիւններն են վտանգաւոր նկատուած քա-րոզչութեան պարագաներ: Կարելի՞ է այլ որակում տալ այն թելադրանքներուն թէ «ղէնք բարձրացնողը ղէնքով կ'իյնայ», կամ բանակի ծառայութիւնը յանցանք է. ատոնք, երկրի մը մէջ ուր վերջնապէս ջնջուած չէ պատերազմին ուրուականը, իսկ այդ պատերազմին դրաւարկը ոչ ու-րիշ բան է, այլ՝ հողին տիրութիւնը:

«Ազգ»ի տեղեկատուութեամբ Անոյշ Բա-բայեան կ'ըսէ թէ եհովայականները ըստ իրենց յայտարարածին, 18 հազար հետե-ւորդ ունին երկրին մէջ. լրագրողուհին համոզուած է որ այդ թիւը յատաջիկայի՛ն ա՛լ աւելի կը մեծնայ, արդելքի, սահմա-նափակումի չհանդիպելով: Ան դատա-րանին մէջ ուշադրութիւն ալ ըրած է որ Լ. Մարգարեանի զօրակցելու գացած հե-տեւորդներու բազմութեան մէջ դերակը-չիռ է 17 – 18 տարեկան երկսեռ երիտա-սարդներու թիւինը: Բան մը որ զարմանալի ալ պէտք չէ նկատուի, քանի որ 50 – 60 կամ աւելի տարիքով մարդիկը թէ՛ հա-ւանօրէն աւելի դժուար է որսալ, թէ՛ ա-նոնք չեն որ թեկնածու են ի հարկին օր մը ղէնք վերցնելու:

Լ. Մարգարեանի ուղղուած ամբաստա-նութեան մէջ կայ որպէս նչուած աղան-դի ղեկավար, իր գլխաւորած կազմակեր-պութիւնը կրօնքի պետական խորհուրդին մօտ արձանագրած ըլլալու պարագան: Տակաւին, իր քարոզչութիւնը անչա-փահասներու ուղղելու իրողութիւնը: Իր որսացածներէն երիտասարդ մը՝ Ա. Շահվէրտեան մերժած է զինուո-րական ծառայութիւն կատարել, վը-կայակոչելով իր պատկանած աղան-դին սկզբունքները: Կայ աւելին. ինչ-պէս Ա. Բաբայեան եւ Աբթուր Սա-հակեան կ'արձանագրեն, այդ քարոզչու-թիւնը մտած է դպրոցներն ալ ուր աղան-դաւոր դարձած պատանիները կը հրաժա-րին կազմակերպուող բոլոր աչխարհիկ ձեռնարկներուն մասնակցելէ: Անոնց վարքին մէջ կարուկ փոփոխութիւններ ալ կը նչմարուին. անոնք կը վերածուին չըր-ցասպատին անհաղորդ, իրենց տարիքին հետաքրքրութիւններուն անտարբեր էա-կներու: Այնքան որ աղանդաւորական ե-րեւոյթը որպէս հարց, սկսած է քննու-թեան առնուիլ դպրոցներու մանկավար-ժական խորհուրդներուն կողմէ:

Հրաչքի հաւատալ պիտի նչանակէր այլաբանէն եռք կարծել որ Ղարաբաղ զերծ մնացած է այդ ախտէն: Այդ ա-դանդին ներկայացուցիչները թափանցած են նաեւ հոն, ինչպէս կը գրէ Ա. Սահակ-եան, հոն ստեղծելով կառոյցներու լայն ցանց մը: Կը նչուին Շուշիի, Մտեփա-նակերտի, Հադրութի, Մարտունիի ա-նունները. չրջաններ, ուր կ'ըսուի թէ աղանդը դլխաւորաբար զէնքէն հրաժա-րելու կարգախօսով կը գործէ, արմատ ու ծիլ կ'արձակէ: Իսկ այդ կարգախօսը լը-րագրողը արդարօրէն կը թարգմանէ «հայրենիքը ուրանալ»:

Այս բոլորին տեղեկանալէ եռք, Արմա-ւիրի դատարանին «անմեղութեան» վճի-ռը թէ՛ անհասկնալի, թէ՛ զայրացնող կ'ըլլայ: Ատկէ եռք, յուսադրող կը նը-կատուի վերաքննիչ ատեանին դատախա-զին ընթացքը որ պնդած է մեղադրանքին վրայ: Ատիկա բրած է առանց նկատի ու-նենալու «հերաբեռիական բարբերի բուր հայեացքներով ներկայացուցիչները», ո-րոնք ատեանին մէջ տեղ գրաւած, դա-տավարութեան հետեւած են, որպէս զո-րակցութիւն իրենց հաւատքի եղբօր:

Ա. Սահակեան Արմաւիրի դատարանին վճիռին մէջ իրաւամբ կը տեսնէ դատա-րանին կողմէ տրուած փաստը, այն մա-սին թէ «Հայաստան թափանցած "կոր-ծանիչները" թ-ած ունեն մեր 1700–ամ-եայ գովաբանուող հաւատքի ու մշակոյ-թի վրայ էլ, մեր պետութեան վրայ էլ»:

Նման երեւոյթի առջեւ տեղին չէ՞, ինչպէս ըրած է Ա. Բաբայեան, հարց տալ թէ մնայուն դժգոհութեան, բողոքի դըր-դապատճառ այս ծանրակչիռ երեւոյթին առջեւ ի՞նչ միջոցներու կը ձեռնարկուի «հակապետական այդ վարակ»ը վնասա-զերծելու առումով: Ան կը դրէ. «Ինչո՞ւ չի լսւում հասարակութեան ձայնը, ին-չո՞ւ է լռում եկեղեցին, ինչո՞ւ են աւ-մասն մնում կրօնագէտները, աստուա-ծաբանները ու միւս վերլուծողները: Ան-տարբերութեամբ չես կարող հակակշիռ դառնալ»:

Ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամն է որ ա-զանդներու անարգել ծաւալումը կ'ընդ-վզեցնէ, կը զայրացնէ ու արձագանգ կը գտնէ մամուլի էջերուն մէջ: Այդ արձա-գանգին հիմնական առաջին տարրն է ան-հատներու որսով թիրախ առնուածը. այդ դիրքին վրայ կը տեսնուին երիտա-սարդութեան ապագան, անկէ մինչեւ երկրին ապահովութիւնը, սահմանը, հո-ղը: Այդ անդրադարձին կը յաջորդէ տի-րութեան, նեցուկի, պատասխանատուի փնտռտուքը. այնպէս ինչպէս կ'ընէ Ա. Բաբայեան. ո՞ւր են եկեղեցին, կրօնա-գէտները, աստուածաբանները, միւս – ները:

1700–ամեակի մեծաչուք, բազմակի տօ-նակատարութիւնները փակելէ եռք, հա-ւանօրէն վաստակածի չունչ մը կը քա-շեն, որմէ եռք անպայման պիտի զբաղին աղանդներով ու աղանդաւորներով...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԱՅՍՕՐ ՄԵ՛ՆՔ ԵՆՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ

«Ինտիփէնտընք»ի ծանօթ լրագրող Ռո-պէր Ֆիսք որ իւրաքանչիւր յոդուածով հոսանքին դէմ կանգնելու յանդգնութիւ-նը արտայայտող մըն է, այս խորագրով նոր էջ մը ստորագրած է Աֆղանիս-տանի վերջին զարգացումներուն առըն-չութեամբ: «Մոնտ»ը (Դեկտեմբեր 1) արտատպած է զայն, ուրկէ կ'առնենք հա-մառօտելով:

Ռ. Ֆիսք ոճրագործութիւն կը նկատէ Հիւսիսի դինակցութեան կողմէ ամե-րիկեան օդուժին օժանդակութեամբ Քա-պուլի մէջ 300 թալիպան մարտիկներու սպանութիւնը, իսկ «բարբարոսութիւն՝» Մազար – է – Շարիֆի բանտարկեալնե-րուն վրայ բացուած կրակը, որ հարիւ-րաւորներու մահուան պատճառ եղաւ: Իր համոզումով բրիտանական զօրաբաժին-ները պատերազմի ոճիրով արատաւոր-ւած են: Իր թերթին աչխատակիցը Քուն-տուզի մէջ սպանուած ուրիշ թալիպան-ներ ալ տեսած է: Ամերիկացիներու ատոր մէջ մեղսակցութիւնը ան կը բացատրէ Պաշտպանութեան նախարարին յայտարա-րութեամբ. ան ըսած է թէ կը դադրի քա-ղաքին տիրող թալիպաններու ոմբակոծու-մը եթէ Հիւսիսի Զինակցութիւնը այդ ուղ-ղութեամբ փափաք յայտնէ: Ֆիսք ամօ-թալի կը նկատէ լրագրողներուն համար ալ որոնք այդ գայթակղեցնող ոճիրներուն չատ քիչ տեղ տուին իրենց հաղորդումնե-րուն ընթացքին:

«Ի՞նչ բան մեր կողմնացոյցերը իրենց ճամբէն չեղեցուց» հարց կու տայ ան, ապա կը յիչէ երկու աչխարհամարտերէն ետք «Արեւմուտքի»ներուն կողմէ պատե-րազմի ոճիրները արդիլելու համար իրե-րայաջորդ օրէնքներու հրապարակումը: Անոնց առաջին փորձը եղաւ 1915–ի Հա-յերու ցեղասպանութենէն ետք, Բրիտա-նացիներու, Ֆրանսացիներու եւ Ռուսերու միջեւ. անոնք կը յայտարարէին որ ան-հատապէս պատասխանատու պիտի նկա-տեն օսմանեան կառավարութեան բոլոր անդամները եւ անոնց գործակալները ո-րոնք այդ կոտորածներուն մէջ դեր կա-տարած էին:

1945–ին Հրեաներու ողջակէզէն ու Գեր-մանիոյ փլուզումէն ետք սկսաւ խօսուիլ «մարդկութեան դէմ ոճիր»ի մասին: 1945–էն ետք մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան քաղմաթիւ խմբաւո-րումներ կազմուեցան: Անկէ ասդին, 50 տարիէ ի վեր, Արեւմուտքը ինքզինք բա-րոյականի պատուանդանի մը վրայ դետե-ղած, մարդկային իրաւունքներու դասեր կու տայ Չինացիներուն, Սովետներուն, Արաբներուն, Աֆրիկեցիներուն: Կը խօսի Պոսնիացիներուն, Խրուաթներուն, Սեր-բերուն կողմէ գործուած ոճիրներուն մա-սին: Հազարաւոր թղթածրարներ պատ-րաստուած են ուր կը նկարագրուին ռազ-մական ատեանները, չարչարանքը, ա-նանց դատ – դատարանի կատարուած սպանութիւնները սրիկայ պետութիննե-րու եւ մտադար բռնակալներու կողմէ:

Յետոյ, Սեպտ. 11–էն ետք յանկարծա-կի կերպով նոյն Արեւմուտքը ամբակո-ծեց աֆղանական գիւղերը, արտօնեց որ իր անարժան դաչնակիցները սպանանեն ի-րենց բանտարկեալները: Նախագահ Պուչ յատուկ դատարաններու կազմութիւնը հրահանգեց որպէսզի հոն դատուին ու մէջտեղէն վերցուին ամերիկեան ակնոցով «մարդասպան ահաբեկիչ» նկատուածնե-րը: Խօսքը կը վերաբերի մահուան ջո-կատներու, վաւերացուած՝ ամերիկեան կառավարութեան կողմէ: Եւ ըսել որ ա-նոնք կազմուած էին Պէն Լատէնին եւ ա-նոր հետեւորդներուն համար եթէ ձեր-բակալուէին, բայց ոչ՝ սպանուէին:

«Մենք, կ'ըսէ Ֆիսք մարդկային իրա-ւունքներու մեծ պաշտպաններն ենք, ազ-ատական ազատականները, բարիները ո-րոնք մարդ կը կարդան չէաւորներուն: Սակայն, երբ մերինները կը սպանուին, երբ մեր հոյակապ շէնքերը կը բանդուին, պատառ – պատառ կ'ըլնենք օրէնսգիրքերը

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՕԾՈՒՄ ԿԱՊԱՆԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ–ՄԱՇՏՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Կապանի մէջ, Դեկտեմբեր 1–ին, ձե-ռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գա-րեգին Բ.ի օծուած է տեղւոյն նորակա-ոյց Ս. Մեսրոպ Մաչտոց եկեղեցին: Շինարարութիւնը սկսած է 1996–ին, ո-րու հիմքին դրուած 14 քարերը օծուած են երջանկայիչատակ Գարեգին Ա.ի կող-մէ: Եկեղեցիին կառուցումը կարելի ե-ղած է իրագործել չնորհիւ հանգանա-կութիւններու, Զանգեզուրի պղնձամո-լիպտէնի գործատան, Սիւնիքի կապան-ցիներու տրամադրած միջոցներուն:

Սիւնիքի մարզպետ Էրիկ Բարսեղեան խօսք առնելով ողջունած է հոգեւոր չի-նուրեան բացումը: Իրեն յաջորդած է Գարեգին Բ. որ չնորհաւորելով կապան-ցիները, արեւչատութեան մաղթանքներ րած է: Հայրապետը եկեղեցւոյ նուի-րած է սկիհ մը:

Նուէրներ յանձնած են նաեւ զանա-զան կազմակերպութիւններ: Հանդիսա-րութեան աւարտին, ըստ աւանդութեան, տեղի ունեցած է մատաղի մատուցում:

եւ ոմբակոծիչներ կը զրկենք այդ նոյն չէաւորներուն եւ կերթանք սպանելու մեր թշնամիները»:

Սպա կը յիչէ Զըրչիլը որ Պուչին կեղ-ւածքը ունէր 1945–ին նացի ղեկավարնե-րուն հանդէպ, պահանջելով որ առանց այլեւայլի մահապատիժ կիրարկուի ա-նոնց. այսուհանդերձ, Հիթլեր որ ճիւղ մըն էր, առնուազն 50 միլիոն մահերու պատասխանատու, ինչ որ Սեպտեմբեր 11–ի զոհերուն 10 հազար անգամը կ'ընէ, իրաւունքը ունեցաւ դատարանի մը ներ-կայանալու, չնորհիւ նախագահ Թրուման-ի պնդումին: Անոր կարծիքով, ինչ որ ալ ըլլային պարագաները, դատավճիռին դանցառումը Ամերիկացիի խիղճին ու ապագայ սերունդներուն հպարտութեան վնասող բան կ'ըլլար: Սակայն, Պուչ ըր-ֆիսք «Թէքսասի երրորդ կարգի նահան-գապետ – դահճը» կ'որակէ, կ'անդիտա-նայ թէ ինչ է պետական դէմքի մը հա-մար բարոյականի ըմբռնումը: Ամէնէն ցնցողն ալ տեսնելն է որ Պլէր, Շրէօտէր, Շիրաք եւ հետատեսիլի բոլոր թղթա-կիցները կը լռեն Աֆղանները առանց դատ – դատավարութեան սպանութիւն-ներուն եւ Սեպտեմբեր 11–էն ի վեր քէ-ւէարկուած «սովետական» տիպի օրէնք-ներուն դէմ:

Կարելի չէ անդիտանալ թէ թալիպան-ները անդութ սրիկաներու խումբեր էին որոնք սպանեցին կիներ, եւ այլն: Նաեւ պէտք է յիչել որ Սեպտեմբեր 11–ը մարդ-կութեան դէմ ոճիրի արարք էր:

Այս բոլորը հարց մը ստեղծած են Ֆիս-քի համար որ անշուշտ Պէն Լատէնի կողմնակից չէ, բայց կողմնակից չէ նաեւ Պուչի: Ինք դէմ է վայրագ, ծածկամիտ, կեղծ պատերազմին որ կը մղուի յանուն քաղաքակրթութեան: Պատերազմը որ ըս-կսաւ մեր անունով եւ այսօր արդէն նոյնքան կեանք արժած է, որքան Նիւ-Եորքի երկնաքերներուն քանդումը:

Յօդուածը կ'աւարտի հօրը ոդեկոչու-մով. Ֆիսք կ'ըսէ թէ հայրը մասնակից էր 1914 – 1918–ի պատերազմին, բայց կեանքին վերջին օրերուն զայրոյթով կը յիչէր այդ չրջանին սպանութիւնները եւ վատնումները: 1992–ին հօրը մահով ինք կը ժառանգէ անոր պատերազմական մեռաւը որուն մէկ կողմը արձանագրը – ած է «Քաղաքակրթութեան համար մեծ պատերազմը»: Այսօր կը մտածէ որ հարկ է թերեւս զայն ղրկել նախագահ Պուչին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՑ Դէվրէնի (երկիւղ Պարթեւի) գլխաւորութեան մէջ, Նոյեմբեր 24–ին, Սկիւտարի Ս. Խաչ Դպրեվանք եւ Գալֆայեան – Սէմէրճեան վարժարաններու խնամակալութիւնները երեկոյթ մը կազմակերպած են «Ուսուցչաց Օր»ուան նուիրուած: Նախ խօսք առած է Դպրեվանքի խնամակալութեան ատենապետը՝ Մկրտիչ Թիմուրճուղլու որ դիտել տըւած է որ մեր կեանքի բոլոր իրաղարձութիւնները կը վերագրենք կրթութեան կամ կրթութեան պակասի, արդարեւ ամենակարեւոր բանը կրթութիւնն է: Նըմանօրինակ ելոյթ մը ունեցած է նաեւ Գալֆայեան ձեմարանի խնամակալներէն տոքթ. Արտաշ Ագտաղ: Խօսք առած են նաեւ տնօրէնները՝ Հայկ Նշան եւ Վարդուհի Մերտին: Դեղարուեստական բաժինը ապահոված է երգիչ Պարթեւ:

***

ՊԱՔԸՐԳԻՒՂի Ծնունդ Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 25–ին: Նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք, որ պատարագի «յիշատակութեան» բաժնին մէջ, յիշելէ ետք Պոլսոյ աթոռին գահակալներէն երկվեցեակ մը անուններ, հուսկ յիշատակած է նաեւ նուիրապետական աթոռները՝ Էջմիածին, Անթիլիաս, Երուսաղէմ: Ճաւարտ պատարագի եկեղեցւոյ հանդիպակաց նորաշէն փակ մարզասրահին մէջ տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը, որուն մասնակցած են աւելի քան 500 հոգի: Խօսք առած են մատաղի յանձնախումբի նախագահ՝ Արթին Պալ, Գէորգ Թաչքըրան որ կարդացած է թաղային խորհուրդի տեղեկագիրը: Ան յայտնած է որ ներկայիս 425 աշակերտներ կ'ուսանին Տատեան վարժարանին մէջ եւ կը պաշտօնավարեն 40 ուսուցիչներ: Նուէրները արդէն իսկ սկսած են, երբ բարձրախօսը յանձնուած է Պ. Նալպանտի: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ, նուէրները դադրած են, երբ Պ. Նալպանտ յայտնած է որ հաւաքուած է արդէն պատկառելի գումար մը, լիովին բաւարար իրագործելու համար յետագայ ծրագրերը:

***

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 26–ին, վարժարանին հիմնարկութեան 175–ամեակին առթիւ, կազմակերպուած է «Մխիթարեանցի գրողներ»ու նուիրուած գրական երեկոյթ մը, որու ներկայ եղած է Մեսրոպ Պատրիարք: Երեկոյթը բացած է Միութեան վարչութեան ատենապետ՝ Արսէն Գոլան, ապա բարձրախօսը յանձնած է «Մարմարա»յի խմբագրապետ եւ Մխիթարեան վարժարանի սան՝ Ռոպէր Հատտէճեանին, որ բացատրած է երեկոյթին բնոյթը: Ան չեշտած է որ վարժարանին բոլոր սաները կրցած են ըմբոշխնել Մխիթար Աբբահօր հիմնած հաստատութենէն տարածուող լոյսը: Ռ. Հատտէճեան հանրութեան ծանօթացուցած է հայաստանցի արտասանող Արամ Կոստանեանը, որ արտասանած է եօթը մխիթարեանցի գրողներէ գործեր: Երեկոյթին հուսկ բանքը ըսած է Մեսրոպ Պատրիարք: Գնահատած է կազմակերպիչներու տարած աշխատանքը, արձագանգելով Ռ. Հատտէճեանի խօսքերուն, Պատրիարքը դիտել տուած է որ, Մխիթարեանցիները իսկապէս անժխտելի վաստակ մը ունին. հսկայ մըն էր Մխիթար Սեբաստացին, որուն հիմնած միաբանութիւնը մնաց միշտ հայ լեզուի եւ մշակոյթի շրջագիծին մէջ: Վերջացընելով հարց տուած է. – «Մենք ի՞նչ կ'ընէինք եթէ այս համայնքէն ներս ունեցած չըլլայինք Հատտէճեան մը, Զահրատ մը, Խրախունի մը, Շիկահեր մը»:

***

ՊՈԼՍՈՑ Էսաեան Սանուց Միութեան մէջ, Նոյեմբեր 27–ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, նուիրուած «Ուսուցչաց Օր»ուան, ի պատիւ Էսաեանի նախկին եւ ներկայ ուսուցիչներուն: Առաջին խօսք առնողը եղածէ լիսէի բաժնի տնօրէնուհին՝ տիկին Սաթենիկ Նշան, որ վերլուծած է ուսուցչին դերը մարդ կերտելու աշխատանքին մէջ: Իրեն յաջորդած է նախակրթարանի բաժնի տնօրէնուհի տիկին Աննիկ Գալփաքճեան: Վարժարանին աշակերտները իրենց մասնակցութիւնը բերած են չարադրութիւններով: Խանդավառ ճառ մը արտասանած է տոքթ. Արամ Ֆընտըք:

***

ՊՈԼՍՈՑ Էսաեան Սանուց Միութեան երդիքին տակ, Նոյեմբեր 29–ին, բանախօսութիւն մը տուած է Հալէպէն ժամանած մտաւորական եւ հրապարակագիր՝ Լեւոն Շառոյեան, նիւթ ունենալով՝ Սփիւռքահայ մամուլի այսօրուան հանգամանքները: Էսաեան Սանուց Միութեան ներկայացուցիչներէն՝ տիկին Մարիամ Տրամէրեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը, որ թէեւ արձակուրդը եկած էր անցընելու, բայց, իրականին մէջ, կու գար ամբողջովին հաղորդելու Պոլսոյ համայնքին մամուլին եւ մշակոյթի աշխարհին հետ: «Մարմարա»յի փոխ խմբագրապետուհին ալ արտայայտած է բանախօսին մասին, չեշտելով անոր անկողմնակալ մօտեցումը եւ իր տպաւորութիւնները փոխանցելու ընդունակութիւնը: Ապա, կարգը եկած է Լ. Շառոյեանի, որ հակիրճ մէկ համայնապատկերը տուած է հայ մամուլին սկսելով Շմաւոնեան Քահանայի «Ազդարար»էն եւ յայտնած է թէ անկէ ի վեր, մօտաւորապէս 206 տարիներու երկայնքին, հրատարակուած են մօտ 4000 անուն պարբերաթերթեր, բայց այսօր իսկ դժուար է համրել թէ քանի՞ պարբերական կը հրատարակուի: Անցնելով հայ մամուլին այսօր պարզած պատկերին, բանախօսը մի առ մի տուած է անունները այն օրաթերթերուն եւ շաբաթաթերթերուն, որոնք լոյս կը տեսնեն դժուարին պայմաններու մէջ, յիշատակուած բոլոր թերթերուն մասին վերլուծական խօսք ըսելով: Բոլոր այն թերթերը, նշած է բանախօսը, որոնք կրցած են դիմադրաւել դժուարութիւնները, կը պատկանին զանազան քաղաքական կամ ընկերային մարմիններու, իսկ անհատական անխախ օրաթերթերը, որոնց կարգին են «Ճառագ», «Մարմարա» եւ «Փամանակ», մատի վրայ կը համրուին: Իր եզրակացութեան մէջ, Լ. Շառոյեան հաստատած է որ ներկայ պատկերը աւելի քան ցաւալի է, ընդգծած է որակաւոր աշխատակիցի պակասը, հայաստանեան մամուլէն յաճախակի արտատպումները, որոնք կը դժուարացնեն Սփիւռքի մէջ արեւմտահայերէնը պաշտպանելու եւ ապրեցնելու գործընթացը: Վերջաւորութեան, իր խօսքը ընելու հրաւիրուած է «Մարմարա»յի խմբագրապետը, որ իր կարգին ցաւ յայտնած է տեսնելով որ ինչպէ՛ս սփիւռքահայ մամուլը օրէ օր կը տկարանայ: Հուսկ, Էսաեան Սանուց Միութիւնը ճոխ ընդունելութեամբ մը պատած է ներկաները:

***

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ալքազար սինեմային մէջ, Նոյեմբեր 21–ին, ներկայացուած է հայաստանցի երիտասարդ բեմադիր Տիրան Ղամալեանի ժապաւէնը՝ «Օդէն ալ թեթեւ», նուիրուած Հայաստանի եւ հայ աշխարհային համբաւի տէր ծաղրածու, վաղամեռիկ հայրիա Լէոնիդ Ենգիպարեանի յիշատակին: Ժապաւէնը խոր տպաւորութիւն ձգած է հայ և թուրք ներկայ արուեստասէրներուն վրայ: Ֆիլմը կը ներկայացուէր «Անհասկացողութիւն եւ մարդկային իրաւունքներ» թեմայով կազմակերպուած չարժանկարի միջազգային փառատօնին:

ՅՈՒԹՊՈՂԻ
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՑԻՆ ԲԱԺԱԿ
2002
ԳՈՐԷԱ – ՃԱՓՈՆ

ԽՄԲԱԿՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱ – ՍԷՆԷԿԱԼ ՄՐՑՈՒՄՈՎ ՄԱՑԻՍ 31–ԻՆ, ՍԷՈՒԼ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1–ին, Հարաւային Գորէայի Պիւզան քաղաքին մէջ մեծ չուքով տեղի ունեցաւ խմբակներու կազմաւորման վիճակահանութիւնը Ֆութպոլի 2002–ի Համաշխարհային Բաժակին, զոր կը կազմակերպեն Հարաւային Գորէա եւ Ճափոն միասնաբար:

Կատարուած վիճակահանութենէն պարզուեցաւ խմբակներու հետեւեալ պատկերը. –

Ա. ԽՄԲԱԿ
Ֆրանսա, Ուրուկուէյ, Դանիա, Սէնէկալ:

Բ. ԽՄԲԱԿ
Սպանիա, Սլովենիա, Փարակուէյ, Հարաւային Ափրիկէ:

Գ. ԽՄԲԱԿ
Պրազիլ, Թուրքիա, Չինաստան, Կոսթա-Ռիքա:

Դ. ԽՄԲԱԿ
Հարաւային Գորէա, Լեհաստան, ԱՄՆ, Փորթուկալ:

Ե. ԽՄԲԱԿ
Գերմանիա, Սաուտական Արաբիա, Իրլանտա, Գամբրոն:

Զ. ԽՄԲԱԿ
Անգլիա, Շուէտ, Արժանթին, Նիժերիա:

Է. ԽՄԲԱԿ
Խրուաթիա, Մեքսիքա, Իտալիա, Էքուատէօր:

Ը. ԽՄԲԱԿ
Ճափոն, Պելժիա, Ռուսաստան, Թունիս:

Մրցաշարքին բացումը կը կատարուի Մայիս 31–ին Սէուլ տեղի ունենալիք Ֆրանսա – Սէնէկալ մրցումով: Աւանդութիւն է որ նախորդ մրցաշարքին ախոյեանը, –այսինքն այս պարագային Ֆրանսան–, ունենայ առաջին հանդիպումը: Իսկ Սէնէկալ նորեկ մըն է. առաջին անգամ է որ կը մասնակցի Համաշխարհային Բաժակի այս երեքտարեկան մրցաշարքին:

ԹԻՒ 17

ԹԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՖԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Զօհրապ, հակառակ իր վրայ ըրած ճիգերուն, չէր կրնար իր պաղարիւնութիւնը պահել: Տխրութիւնը հետզհետէ կը ճնշէր զինքը, եւ սեւ մտածումներ կը չարչարէին միտքը:

Արդէն, պատերազմի առաջին օրերէն իսկ, չափազանց յոռետես դարձած էր եւ յաճախ կը կրկնէր իր բարեկամներուն:

– Այս մարդիկը ամէն բան ընելու կարող են, մանաւանդ այնպիսի առիթ մը ձեռք անցուցած են, որ երբեք չէին ունեցած. ասոնք կրնան նոյնիսկ բոլոր Հայերը ջարդել:

Եւ ջարդի այդ հեռապատկերը ճշմարիտ մղձաւանջ մը, սեւեռուն գաղափար մը դարձած էր իրեն համար:

Ու հիմա կառքին մէջ կրկին այդ արհաւիրքը կը ցցուէր իր աչքերուն առջեւ:

«Ինչո՞ւ զիս կը ձերբակալեն, – կը խորհէր, – անչուշտ աքսորելու համար, ինչպէս աքսորեցին միւսները եւ յետո՞յ, մինչ աքսորով պիտի լմնա՞յ ամէն բան, թէ՞ աքսորը պարզապէս մէկուն մըն է մեզ մեկուսացնելու, աչքերէ հեռու տանելու, որպէսզի կարենան անչշուկ եւ առանց խնդիր յարուցանելու մեզ բնաջինջ ընել»:

Իր մտատանջութիւնը փարատելու համար անընդհատ սիկառէթ կը ծխէր:

Պահ մը փորձեց խօսեցնել իրեն ընկերացող քօմիսէրը, յուսալով, որ կրնար անկէ բան մը իմանալ:

– Լաւ կ'ըլլար, որ քիչ մը ճերմակեղէն առնէի միասին, – ըսաւ, – թերեւս դիս հեռու տեղ մը կը ղրկեն:

– Ձեմ կարծեր, – պատասխանեց քօմիսէրը, – պարզապէս հարցաքննութեան մը համար ձեզ ուղած ըլլալու են:

– Եթէ այդպէս ըլլար պէտք չի կար այսպէս կէս գիշերին դիս տանելու:

– Կ'երեւայ, որ հրամանը ուշ հաղորդուած է:

– Արդեօք ինչ գատ ուրիչնե՞ր ալ կան ձերբակալուած:

– Տեղեկութիւն չունիմ... ամէն պարագայի կարեւորութիւն ունեցող խնդիր մը ըլլալու չէ:

– Ինչո՞ւ այդպէս կը հետեւցնէք:

– Ձեր դիրքը ունեցող անձնաւորութիւն մը բնականաբար դիւրաւ չեն բանտարկեր եւ աքսորեր:

Զօհրապ տեսաւ, որ պիտի չկրնայ որեւէ որոշ տեղեկութիւն մը քաղել իր խօսակիցէն եւ լաւագոյն համարեց լռել ու թաղուիլ իր մտածումներուն մէջ:

Գրեթէ նոյն ժամուն եւ նոյն պայմաններուն մէջ կը ձերբակալուէր նաեւ Վարդգէս:

Հետեւեալ օրը ամբողջ Պոլիս իմացած էր զայրացունց լուրը, եւ սարսափը նորէն տիրած էր ամէնուն վրայ:

Ուրեմն հալածանքը ո՛չ թէ չէր դադրած, այլ նոր թափով վերսկսած էր:

Առտուն կանուխ Զօհրապ եւ Վարդգէս խիստ հսկողութեան մը ներքեւ կը տարուէին Հայտար փաշայի կայարանը, ուր արդէն Գոնիա մեկնող կառախումբը կեցած էր:

Զօհրապ ընկճուած եւ տխուր կը քալէր լրտեսներէ չրջապատուած, իսկ Վարդգէս պահած էր իր սովորական զուարթութիւնը եւ կը ջանար սիրտ տալ իր ընկերոջ:

Երկաթուղիի հայ պաշտօնեաները կը դիտէին հեռուէն երկու աքսորականները, բայց չէին համարձակեր մօտենալ:

Իրենցմէ մին վազեց իմաց տալու Անտոն Թարաքի՝ Զօհրապին ու Վարդգէսին հրսկողութեան ներքեւ կայարան բերուելնին:

Թարաք իսկոյն փութաց կայարան եւ ուղղուեցաւ այն վակօնը, ուր տեղաւորած էին երկու Հայերը:

Բայց ահա՛ ծպտեալ ոստիկան մը ինքզինքը կեցուց:

– Ո՞ւր կ'երթաք այդ կողմը, – հարցուց խիստ կերպով մը:

– Զօհրապ էֆէնտին տեսնելու, – պատասխանեց Թարաք:

– Արգիլուած է:

– Կ'ուզէի հարցնել, որ արդեօք բանի մը պէտք ունի՞:

– Եթէ պէտք մը ունենայ կրնայ մեզի հաղորդել:

Զօհրապ, որ վակօնին պատուհանէն կը դիտէր, ձեռքովը նշան ըրաւ բարեկամին, որպէսզի հեռանայ եւ իմդիր չյարուցանէ:

Թարաք ակամայ համակերպեցաւ:

Քիչ ետքը վայրաչարժը մեկնումի սուլումը արձակեց, եւ կառախումբը կամաց – կամաց ճամբայ ելաւ:

Զօհրապ թախծութեամբ լեցուն յետին ակնարկ մը ուղղեց պատուհանէն դուրս, մինչ Վարդգէս ձեռքի շարժումով մը զգուարթօրէն կը բարեւէր հեռուն կեցող երկաթուղիի մէկ քանի հայ պաշտօնեաները:

Վայրկեան մը վերջը կառախումբը անհետացած էր:

Հէդ աքսորականները կ'երթային ամէնէն վայրագ ու անապատային մահուամբ մեռնելու:

Ինչպէս ըսինք, այդ երկու ծանօթ եւ սիրուած անձերուն ձերբակալութիւնն ու աքսորը նոր սարսափ մը սփռած էին ամէն կողմ:

Ոչ մէկ հայ ինքզինքը ապահովութեան մէջ կը զգար, եւ աքսորուելու հաւանականութիւնը, դամոկլեան սուրի մը պէս, կախուած էր ամէնուն գլխուն վրայ: Քանի մը օր ետքը թերթերու մէջ հրատարակուած «առժամեայ օրէնք» մը դարձեալ մտատանջութեան կը մատնէր բոլոր Հայերը:

Ասիկա իբր թէ պատերազմի միջոցին կառավարութեան գործունէութեանց դէմ չարժողներուն համար զինուորական իշխանութեան կողմէ ձեռք առնուելիք միջոցներուն մասին պատրաստուած օրէնք մըն էր՝ սուլթանին իրատէով վաւերացուած եւ կը պարունակէր սա չարաչուք հատուածը. «Բանակի եւ անկախ զօրաբանակի ու զօրաբաժնի հրամանատարները կրնան գիւղերու եւ քաղաքներու ժողովուրդը գատ – գատ կամ խմբովին ուրիշ վայրեր ղրկել եւ բնակեցնել, զինուորական անհրաժեշտութեանց բերումով եւ կամ՝ երբ զգան անոնց լրտեսութիւնն ու դաւաճանութիւնը»:

Այդ առժամեայ օրէնքով կառավարութիւնը պիտի ձեռնարկէր Հայերը բնաջինջ ընել:

(Շար. 117)

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- ► *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- ► *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- ► *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՊՈԼՍԷՆ ԵՐԵՒԱՆ

ԿԱՂԱՆԴԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
8 օր – 7 գիշեր

Հրաշքեան պանդոկ (****)

Շրջապատյաններ, Ամանորի հանդէս
Լիւքս օթօպիւսներով փոխադրութիւն

675 ամերիկեան տոլար

Այս գինին մէջ են Խաժանպուլ – Եւրեան – Խաժանպուլ օդանաւի տոմսը, օդային հարկերը, պանդոկը՝ նախաճաշ եւ ընթրիք, օդակայան–պանդոկ փոխադրութիւն, շրջապայութիւններ, համերգ, կաղանդի հանդէս, Հայաստանի մուտքի վիզա : Գինէն դուրս են Փարիզ – Խաժանպուլ – Փարիզ թռիչքը, ցերեկուան ճաշերը :

Մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել՝

ԲԱԳՐԱՏ ԷՍԴՈՒԿԵԱՆ
90 (212) 24 17 991 Խաժանպուլ
ՍԱՐԹՕ ԽԱՉԻԿՕՂԼՈՒ
90 (212) 52 71 024 Խաժանպուլ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille
☎ 04 91 50 15 09

SUPER LOTO

Dimanche 9 décembre à 15 heures
— Téléviseur — Louis d'Or —
Autres jolis lots de valeur

Venez nombreux

Ambiance chaleureuse et cordiale

— P.A.F. : 100 F les 3 cartons —

PHONETHON 2001

du Fonds Arménien de France

C'est l'heure de dire Merci!

Merci à **France Télécom et 21 IMCN** pour leur appui technique

Merci **aux médias** de leur soutien

Merci **aux bénévoles** de leur dévouement

et surtout

Merci **aux donateurs** de leur confiance

Envoyez vos chèques même si vous n'avez pas reçu d'enveloppe «T»
Il n'est pas trop tard

Un reçu Cerfa vous sera remis immédiatement pour votre déclaration d'impôts 2001

Fonds Arménien de France — BP 12 — 75660 Paris cedex 14

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

POUR LA PREMIERE FOIS:
ՆԿԱՐԶԱԿԱՆ
ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Exposition de peinture

des élèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.
RETROSPECTIVE des OEUVRES de leur professeur
ԽԱՉԻԿ ԳԱԶԱՆ
KHATCHIG KAZAN, sculpteur

du samedi 1er au vendredi 8 décembre
de 14h à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier, Alfortville
— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

EXPOSITION-VENTE

DE TAPIS ARMENIENS contemporains des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7 au dimanche 16 décembre tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

VERNISSAGE
le vendredi 7 décembre à 19h

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

— Entrée libre — Cocktail —

VOYAGE EN ARMENIE

(OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE)

DU 15 AU 22 AVRIL (prix: 7.000 F)

organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)
1, rue Cabanis, 75014 Paris (☎ 01 47 35 30 23)

Accompagnteur : **pasteur Samuel Sahagian**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 1.000 F à S P F A

—— Programme détaillé sur demande ——

«VIVRE UN NOEL DIFFERAMMENT PAR L'ACHAT SOLIDAIRE»

Sous le parrainage de **M. ANDRE SANTINI,**
ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
LE SERVICE D'ENTRAIDE ET DE LIAISON
organisent une

VENTE D'OBJETS ARTISANAUX

du 7 au 17 décembre

au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux
—— Salles 10, 11, 12 ——

Tous les jours de 10h à 19h. Le dimanche de 12h à 19h.
Nocturne jusqu'à 22h les 8 et 15 décembre.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

exposition-vente de Noël

Samedi 8 décembre et dimanche 9 décembre
de 14h à 19h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE

- Objets en bois sculptés pour la Table; brodées;
- Nappes et housses-coussins
- Tableaux - personnages miniatures;
- Bijoux argent et métal;
- Bonnets, chaussettes en laine

Essentiellement exécutés à la main et exclusivement en Arménie

LIVRES

- Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique etc...

MUSIQUE

- Instruments : Doudouk, Zourna, Flûtes;
- Partitions;
- CD, cassettes, disques.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à la rejoindre à Bellefontaine pour fêter la nouvelle année :

Séjour du 28 décembre 2001 au 2 janvier 2002

POSSIBILITE 2ème FORMULE :
DU 31 DECEMBRE 2001 AU 2 JANVIER 2002.

Réservez au plus vite aux numéros de téléphone suivants :

- **Nilva : 01. 42. 36. 33. 73** (la journée) **01. 46 58. 03. 17** (le soir)
- **Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68**

***

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA** ayant bon niveau de ski.
- **Cuisinière.**
- **Aide Cuisiniers.**

Ecrire à :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Date limite de candidature:
15 décembre.

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
VENDREDI
7 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·314 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77' ANNEE — N° 20.314

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԶՐՄՔՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 5 / 6)

ՌՈՒՍԵԻՀԱՅ ՋՕՐՔԵՐՈՒ ԾՐԱԳՐՈՒՄԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Ռուսաստանեան դաշնակցութեան խորհուրդը Դեկտեմբեր 5–ին վաւերացուցած է հասարակաց ապահովութեան զօրքերու միասնական ծրագրումին վերաբերեալ Մոսկուայի եւ Երեւանի միջեւ Պաշտպանութեան նախարարներու կողմէ ստորագրուած համաձայնագիրը: Ան արդէն վաւերացուած էր Հայաստանի կողմէ:

*
**

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 5–ին «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին զործադիր տնօրէնը Վահան Տէր _ Ղեւոնդեան ամփոփած է աղէտի զօտիին մէջ կատարուած աշխատանքները եւ ԱՄՆ–ու եւ եւրոպական կարգ մը երկիրներու հանգանակութիւններուն արդիւնքները:

Գիմարիի մէջ աւարտին մօտ է Թիւ 19 միջնակարգին մէկ մասնաշէնքը, Թիւ 32 դպրոցը եւ Աբովեան փողոցի Թիւ 121 շէնքը որ պատմական յուշարձան է: կը կառուցուի Սպիտակի մշակոյթի պալատը, չորս բնակելի շէնք, դպրոցի մը մէկ մասնաշէնքը, միջնակարգ մը, մանկապարտէզ մը եւ Տաշիրի բազմաբուժարանը:

Ֆրանսայի Ֆոնէթոնին արդիւնքներուն հետ վ. Տէր _ Ղեւոնդեան տուած է Գանասայի (Թորոնթօ) հանգանակութեամբ ստացուած խոստումներուն դումարը (30 հազար տոլար): Ան աւելցուցած է թէ Երեւանի Հիւսիս – հարաւ կառուցին Գ. հատուածը (Դաշրուլաղ – Բալուջա, 9,7 քիլոմեթր) արդէն սկսած է կառուցուիլ:

ԼՂՀ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Ստեփանակերտի մամուլի ակումբի ղեկավար Գ. Պաղտասարեան Դեկտեմբեր 3–ին մամուլի ասուլիսով մը ամփոփած է Պէրլինի Նոյեմբեր 26 – 27–ի միջազգային խորհրդաժողովին արդիւնքները: Անոր մասնակցած են Վրաստանէն, Հայաստանէն, ԼՂՀ–էն, Ադրբեջանէն, Օսեթիայէն, Ռուսաստանէն, Թուրքիայէն, Իրանէն ներկայացուցիչներ: Կովկասեան հակամարտութիւններու օրակարգով ժողովին հիմնական ուշադրութիւնը գրաւած է Ղարաբաղի հարցը: Գ. Պաղտասարեան որ ներկայացուցած է ԼՂՀ–ը, ըսած է թէ Գերմանիոյ կառավարութեան Կովկասի խորհրդական Տ. Շփեռլինկ իր ելոյթին մէջ ծանրացած է Ղարաբաղի խնդրին վրայ: Ղարաբաղի կարգավիճակի որոշումին մէջ ան կարեւոր չափանիշ նկատած է ժողովրդավարութեան եւ քաղաքական հանրութեան զարգացումը: Ռուսաստանի ներկայացուցիչը մեղադրած է Ադրբեջանը որ չբնականոն տնտեսական ծրագրերուն Հայաստանի մասնակցութիւնը կը խոչընդոտէ:

ՆՈՐ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՄԷՋ

Լոս Անճըլըսէն փաստաբան Վարդգէս Եղիայեանի գրասենեակէն ստացուած հաղորդագրութիւն մը կը տեղեկացնէ 1915–էն վերապրողներու, անոնց չառաւիղներուն ապահովագրական գատին մէջ արձանագրուած վերջին նորութիւնը: Վ. Եղիայեան այն իրաւաբանն է որ կը ներկայացնէ հայ պահանջատէրերը, «Նիւ–Եորք Լայֆ Ինչիւրընս» ապահովագրութեան ընկերութեան դէմ: Հարցը կը վերաբերի 1895 – 1915 շրջանին Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրող Հայերու կողմէ կատարուած կեանքի ապահովագրութեան վճարումներուն որոնք պէտք է հատուցուին այդ անձերուն չառաւիղներուն:

«Նիւ–Եորք Լայֆ Ինչիւրընս» ընկերութեան փաստաբանները պահանջած էին որ գատը Փարիզ կամ Լոնտոն փոխադրուի, այն պատճառաբանութեամբ որ ապահովագրութեան վճարումները ատենին ֆրանքով կամ անգլիական սթերլինով կատարուած են: Սակայն, Գալիֆորնիոյ դաշնակցային գատարանին գատաւոր Քրիսթին Սնայտէր Նոյեմբեր 28–ին մերժած է այդ առաջարկը եւ որոշած որ գատը պէտք է շարունակուի ԱՄՆ–ու մէջ ուր կ'ապրի զոհերու ժառանգորդներուն մեծ մասը: Ընկերութենէն պահանջուած հատուցումի գումարը նուազագոյն 687 միլիոն տոլար է:

ԱՄՆ–ՈՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՆԴԱՐԱ ԱՅՑԸ

ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու նախարարը Գ. Փաուըլ Դեկտեմբեր 4–ին Անգարայի մէջ հանդիպումներ ունեցած է Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին ու վարչապետին եւ Արտաքին գործերու նախարարին հետ, գլխաւորաբար իր երկրին Իրաքի դէմ յառաջիկայի նպատակներուն մասին: Պատասխանելով վարչապետ Պ. Էճեվիթի այս ուղղութեամբ մտահոգութեան, ամերիկացի նախարարը ըսած է թէ Իրաքը ներկայիս ԱՄՆ–ու օրակարգին վրայ տեղ չունի, անոր մասին որուած պաշտօնական որոշում մը ինդրոյ առարկայ չէ, այսուհանդերձ իրենք այդ երկրին առընչուած մտահոգութիւնները ունին: Թուրքիոյ վարչապետը իրեն ըսած է թէ առանց յստակ փաստերու եթէ զինուորական գործողութիւններու ձեռնարկուի Իրաքի դէմ, ատիկա չբջանին մէջ խոր անկայունութիւն կը առեղծէ:

Իրաքը նիւթ եղած է Փաուըլի եւ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Իսմայիլ Ճէմի հանդիպումին ալ. ամերիկացի նախարարը պատասխանելով իր խօսակիցին հարցումին, յայտնած է թէ Իրաքի առընչութեամբ Թուրքիային ակնկալութիւններ չունին, կրկնելով որ իրենք ալ տակաւին չեն որոշած թէ ինչ քայլերու պիտի դիմեն այդ երկրին նկատմամբ:

Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ առանց մանրամասնութիւն տալու թէ Փաուըլի հանդիպումներուն նիւթ եղած են նաեւ Սեպտեմբեր 11–էն ի վեր Աֆղանստանի ցոյց տուած զօրակցութիւնը, Կովկասեան չբջանի հարցերը, Եւրասիոյ ուժանիւթի ճամբաները, Բաքու – Ճէյհան նաւթատարին ծրագիրը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺՈՍՓԷՆ՝ ՀԱԻԱՆԱԲԱՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Լ. Ժոսփէն, Դեկտեմբեր 5–ին, պատասխանելով հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանի երկու լրագրողներու, անդրադարձաւ օրուան միջազգային եւ ազգային հարցերուն: Ինչ կը վերաբերի միջազգային կացութեան, նախարարապետը կողմնակից է Պաղեստինեան Պետութեան հաստատման Իսրայէլի կողքին, փոխադարձ ճանաչումով: Կը խորհի նաեւ թէ պաղեստինեան կողմի միակ լիազօր խօսակիցը Արաֆաթը կրնայ ըլլալ եւ Իսրայէլ պէտք չէ պաղեստինեան իշխանութեան ղեկավարին դէմ զործէ: Աֆղանիստանի մասին, Ժոսփէն կը խորհի որ Միացեալ – Նահանգները կ'ուզեն առանձին զործել եւ այդ պատերազմը կը նկատեն իրենց պատերազմը: Ծիծաղելի չի գտներ Ֆրանսայի ղրկած զօրքերու վիճակը եւ Աֆղանիստանի ժամանումին յապաղումը, ամէն ինչ ժամանակացոյցի հարց է եւ հարկ էր չվանիլ անոնց ժամանման լուրը: Արդար կը գտնէ որ Միացեալ _ Նահանգները պայքարին ահարեկչութեան դէմ, Ֆրանսա կը պահէ ազատութիւնը: Այլ խօսքով, կը պարզուի որ Ֆրանսա 100% համաձայն չէ ամերիկեան քաղաքականութեան այդ ճիւղին մէջ:

Ներքին ճակատի վրայ, Ժոսփէն գոհ է իր հաշուեկշիռէն: Բոլոր մարզերուն մէջ, կը խորհի որ իր կառավարութիւնը պէտք եղածը ըրած է: Կ'ընդունի որ անապահովութիւնը չէ նուազած, բայց, հոգ ալ չատ բան եղած է եւ պիտի ըլլայ: Զինուորական ոստիկաններուն համար, անհրաժեշտ կը տեսնէ որ Պաշտպանութեան նախարարը վերսկսի երկխօսութիւնը: Կը ծանրանայ անոնց վայելած առաւելութիւններուն վրայ, ընդունելով հանդերձ անոնց դժուարութիւնները եւ վտանգաւոր կեանքը: Ապահովութեան գետնի վրայ, չի խորհիր որ խախտումներ կան արդարադատութեան ճիւղին մէջ, ինչպէս նկատել տուած էր Շիրաք: Արդէն, ընդհանուր ձեւով, պաշտպանելով իր կառավարութեան գործունէութիւնը, Ժոսփէն պատասխանեց Շիրաքի քննադատութիւններուն: Զուգելով հանդերձ հաստատել նախագահական իր թեկնածութիւնը, զոր «հաւանական» կը նկատէ, ամէն ձեւով, «հաւանական թեկնածուն» էր որ կ'արտայայտուէր:

Ամէն ձեւով, զրեթէ հինգ տարիներու երկայնքին, իրագործուած աշխատանքները դրական կը նկատէ: 35 ժամերու կիրարկումին թերութիւնները չընդունիր, այլ կը տեսնէ միայն առաւելութիւնները, ինչ կը վերաբերի գործազրկութեան: Կիսով օրէնքն ալ կը պաշտպանէ, ան նպատակ չէ ունեցած ազատ արձակելու չանցագործներ: Խօսելով նաեւ Շրովէնըմաներ թեկնածութեան մասին, անոր մէջ կը տեսնէ անցեալի կարօտն ունեցող անձի մը թեկնածութիւնը: Կը խորհի որ Շրովէնըմանի չատ նեղմիտ պաղպաղար մը ունի Ֆրանսայի մասին, մինչ կայ եւրոպական իրականութիւն մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՑԻԼ Արաֆաթի առաջարկին ընդառաջելով դադրեցուցած ըլլալով գործողութիւնները, կը սպասէ լուրջ քայլերու: Արաֆաթի առաջին կարգադրութիւններէն եղած է Համասի հիմնադիրներ ու ղեկավար չէյխ Եասինը բնակարանային հսկողութեան ենթարկելը: Արգիլուած է իրեն հետ ամէն չփում: Այդ միջոցառումէն քիչ առաջ նոյն դէմքը հարցազրոյցի մը ըսած է թէ այնքան ատեն որ պաղեստինեան հողերու դրաւումը վերջ գտած չէ, կը մերժէ վերջ տալ Իսրայէլի դէմ ամէն տեսակ արարքի: Արաֆաթի կարգադրութիւնը պատճառ եղած է որ Համասի չարքայինները եւ պաղեստինեան ապահովութեան ուժերուն միջեւ բախումներ սկսին:

Ալժերիոյ մէջ, նոր ոճրափորձ մը գործուած է Թիզի Ուզուի չրջանը: Եօթը հոգի սպաննուած են: Արարքները կը վերագրուին իսլամապաշտ խմբակներու:

Մ. Պետերսբուրգի Խորհրդարանի նախագահ ընտրուած է Սերգէյ Միրոնով: Կրեմլինի մօտիկ նման անձնաւորութեան մը ընտրութիւնը երկրին բարձրագոյն իշխանութեան այդ աւեանին, նախագահ Պուտինի լուրջ աղեցութեան հեռանկարը ենթադրել կու տայ:

Ա.ԲԽԱԶԻԱ. ապահովութեան երաչխիք եւ վերակառուցումի օժանդակութիւն պիտի տանայ Ա.Մ.Ն–էն, եթէ հրաժարի անկախութեան իր ձգտումէն ու կրկին վերածուի Վրաստանի մէկ չրջանին. առաջարկը ներկայացուցած է ամերիկացի պատուիրակ Ռ. Փէրրինա: Աբխազիոյ Արտաքին գործերու նախարարը պատասխանած է թէ Աբխազիա դնահատելով

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԹԵՐԹԸ ԱՆՑԱՆԿԱԼԻ՞Ք ԹԷ ԱԻԵԼՈՐԴ

Հայաստանեան մամուլի անուններուն մէջ, նոյնիսկ տակաւ չրջաններուն, իր հետաքրքրական բնոյթը պահպանած թերթ մըն է «Կանչ»ը: Ան պատանիներուն չաբաթաթերթն է այսօր: Ունի 76 տարուան անցեալ մը: Վերջին տասնամեակի վերափոխութիւններուն զուգահեռ, ինչպէս այլ թերթեր, ան ալ անուան թեթեւեցուկի չալարով մը «Պիոներ կանչ»էն վերածուեցաւ պարզապէս «Կանչ»ի: Ու բառի մը պզտիկումով մէկդի ձգելով պարագայական-նին պիտակը, ունեցաւ իր կոչումին, պարունակութեան յարիր անուանումը: Ան վերջին տասնամեակի վերիվայրումներուն զուգահեռ անցաւ տաքերէ ու պաղերէ: Եղան չրջաններ երբ չաբաթական երեք թիւի անոր հերթականութիւնը պահել կարելի չեղաւ, վերածուեցաւ եռօրեայ, յետոյ չաբաթաթերթի: Եղան չրջաններ երբ տուիկա անդամ անկարելի եղաւ: Թերթը ունեցաւ նաեւ դադարի փակագիծեր: Բայց նոյնիսկ ամէնէն նեղ օրերուն չկորսուեցաւ «Կանչ»ին ուժականութիւնը: Խմբագիր փոխուեցաւ, համանօրէն աչխատակիցներ, թղթակիցներ ալ, սակայն, ան կրցաւ մնալ միչտ հետաքրքրական էջերու տէր, հետաքրքրութեամբ սպասուած թերթը, ոչ միայն իր ընթերցող բուն զանգուածին, այլեւ չափահասներու համար:

Հետաքրքրութիւն արթնցնողի, ներկայի մէջ իր չափերով իսկական կանչ մը ըլլալու անոր յատկանիչին մէջ մեծ է դերը զգօն ու համարձակ պատանիներու որոնք ամէն թիւի չատ անգամ կարճ տողերով ծուռումուռիններ կը մատնանչեն, այդ մասին մտահոգութիւն եւ ընդվզում յայտնելով: Անոնք յաճախ անդամներն են թերթին չրջանակին մէջ գործող ակումբներուն, կամ ընթերցող դպրոցականներ, որոնք յայտնապէս չեն ուզեր իրենց տրամադրուած ազատ խօսքի այդ բեմը գործածելու առիթը փախցնել: Եւ յատկապէս այդ բաժիններով «Կանչ»ը միչտ ապացոյցը տուած է որ երկրին մէկ ժամանակին յարդն ու ցորենը իրարմէ զանազանելու, դիւրին խնդավառու – թիւններն ու յուսահատութիւնները մերժելու կարող երիտասարդութիւն մը:

Այսօր, թերեւս նաեւ այս պատճառներով, «Կանչ»ը նոր տպագրի մատնուած է: Վերջին չաբաթներուն այլ թերթեր ալ կ'անդրադառնան այդ տպագրին, ափսոսանք յայտնելով որ պատանիներուն թերթը մնացած է փակուելու սպառնալիքին տակ: Ատոր պատճառը, ինչպէս բացատրած է «Հայկական ժամանակ»ը (Նոյեմբեր 24), այն է որ պետական վերաբերումը փոխուած է թերթին նկատմամբ: Այս տարուան Մայիսէն ի վեր դադրած է անոր յատկացումը, իսկ Հոկտեմբերին վարչապետը քննարկելով մանկապատանեկան մամուլի յատկացումներու հարցը, այդ ցանկէն ջնջած է «Կանչ»ը: Լրագրող Ա.Մէն Գէորգեան կ'աւելցնէ թէ թերթը այդպէս «աչքի փուչ» նկատուած է, որովհետեւ վարչախումբին կողմէ թելադրուած հրահանգներուն կը մերժէ անսալ, էջերը կը տրամադրէ «արտասխոհ» դրիչներու եւ «տպագրում է ընթերցողի շիտակ խօսքը մեր իրականութեան այլանդակ կողմերի մասին»: Այս ամբողջը ազատ խօսքի, ազատ մամուլի դէմ հալածանք է, լրագրողին համոզումով. նաեւ «վարչախմբի քաղաքական ու բարոյական անկման վկայութիւնը»:

Ատոր քով ուրախալին ան է որ «Կանչ»ը անբարեացակամ վարուելակերպին դէմ ունի բարեկամներու, զօրակիցներու չրջանակ մը: Արդէն նկարիչներու խումբ մը իրենց գործերէն նուիրած է անոր. այդ պատճառներուն վաճառքով կարելի եղած է թերթին հրատարակութիւնը: Անոնցմէ ետք հերթը առած են Լոս – Անճելըսէն Ն. Ճանոյեան, Աւետարանական եկեղեցիի Հայաստանի առաջնորդ վերապատուելի Որմէ Լեւոնեան որոնց նուիրատուութիւններով ալ չարունակուած է գործը: Օգնած է «Արմատ» կեդրոնն ալ: Ա. Գէորգեան յարատեւելու գործին մէջ կարեւոր դեր կը վերապրէ «Կանչ»ի խմբագիրը Հմայեակ Պետրոսեանին: Գրութիւնը կ'աւարտի այն համոզումով որ կարելի կ'ըլլայ թերթը տաղնապէն փրկելու ճամբայ գտնել ու պատանիները առանց «Կանչ»ի չեն մնար:

Այս առումով հետաքրքրական են թերթին Նոյեմբեր 7–ի թիւին ամբողջ մէկ էջը գրաւած արձագանգները, փակուելու հեռանկարին դիմաց: Զանազան մարզերու յարգուած, ծանօթ անուններ կը հակազդեն կառավարութեան Հոկտեմբեր 24–ի որոշումին, դատապարտելով զայն, չեչտելով 76 տարեկան թերթին չարունակութեան անհրաժեչտութիւնը: Այդ էջին վրայ զօրակցողներէն են բանաստեղծ, դրականագէտ Հենրիկ Էդոյեանը, յօրինող Մարտին Խաչատրեանը, Օփերայի նախկին տնօրէն Տիգրան Լեւոնեանը, ուրիչներ, նաեւ ծնողներ, աչակերտներ:

Հ. Էդոյեան դպրոցական տարիներու իր լաւագոյն յուչերը կը կապէ «Կանչ»ին հետ, նչելով որ ինչպէս իր տարեկիցները, անհամբերութեամբ կը սպասէր անոր: Մ. Խաչատրեան որ այսօր ալ թերթին ընթերցողներէն է, մտահոգութիւն կը յայտնէ անոր խափանումին, դատապարտելով այդ մասին վճռած պաչտօնեաները: «Ցեղասպանութեան դէմ պայքարող պատերազմի եւ աչխատանքի վետերաններ»ու նախագահը Ս. Պօղոսեան «իշխանաւութեան աթոռին կառչած այս կամ այն անհատի եսասիրութիւն» կը նկատէ թերթին մասին տրուած վճիռը, դատապարտելով զայն ու ձայն բարձրացնելով որ վերաքննութեան ենթարկուի, ապա կատարեալ հնարաւորութիւն ստեղծուի «Կանչ»ի յետագայ անխափան հրատարակութեան համար:

Անդրադարձներ ստորագրած ծնողք մը կ'ուզէ որ կառավարութեան վճիռին մասին բացատրութիւն տրուի: Յատակօրէն դիտնան «ինչու»ն: Երկտողը կ'աւարտի հարցումով մը. «Գուցէ այդ «իսմաստուն» որոշում կայացնողների երեխաները միայն «Փլէյ պո՞յ» են կարդում»:

Ութերորդ դասարանի աչակերտուհի մը կը ձայնակցի նոյն «ինչո՞ւ»ին, գրելով. «Ետապում եմ այս հարցը տալ, որովհետեւ «Կանչ»ի փակումով ես էլ եմ զրկւում խօսքի իրաւունքից»:

Զգայուն տողերով նոյն դիրքէն գրած է ուրիչ աչակերտ մըն ալ, որ կ'ըսէ թէ ինքզինք վիրաւորուած կը զգայ: Կ'ուզէ որ որոշումին տէր իչխանաւորները հետեւորեն «ինչո՞ւ»ն. «ինչո՞ւ են ինձ զրկում իմ թերթից, այն թերթից որը եւ՛ իմ տարիքում, եւ՛ հիմա սիրում են նաեւ իմ հայրն ու մայրը, տատն ու պապը» կը դրէ ան:

«Հայեր» կեդրոնի տնօրէն Նադէժտա Սարգսեան «Կանչ»ի պարագայով կը յիչէ անցած «այն ժամանակները երբ չափանիչներով սեղմուն էինք դաստիարակում»: Ինչ ու իր տարեկիցները ատոր լեղի պատուհասները ճաչակած են. կ'ուզէ որ այսօրուան պատանիները ունենան ինքնուրոյն, անկաչկանդ, անկեղծ խօսք ըսելու կարելիութիւնը, քանի որ «ներաճ շատ հարցերում աւելի հեռատես են եւ աճկեղծ»:

Այս վերջին նամակը «Կանչ»ի ճակատագրին աւելի լայն խորհրդածութեան դաչա մը կը բանայ: Ջախանիչներով, կամ կաղապարներով սերունդ դաստիարակելու երեւոյթն է այդ մէկը: Ինչպէս երկկ էր: Կարդալէ ետք պատանիներուն չաբաթաթերթին մատնուած կացութիւնը, դժգոհութիւնները, սրբագրութեան սպասումը, կարելի չէ արգելք ըլլալ մտածումին թէ արդեօք իսկապէս անցած են այն ժամանակները երբ չափանիչներով սեղմուն կը դաստիարակուէր. թէ անցած այդ ժամանակէն պահուած մտայնութիւններ, վարուելակերպեր կը յամենան տակաւին Հայաստանի իչխանութեան դիրքերուն վրայ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

«ԱԿՆ»

ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՈՒՄՄԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՋԱՅՆԱՊՆԱԿԸ

— • —

Շնորհակալութեամբ ստացայ Արամ Քերովբեանի գլխաւորութեամբ «Ակն»ի արձանագրած ձայնապնակէն օրինակ մը, որ կը պլլ կ'անցնի իմ ենթադրած չափերս: Գիչերային ժամերգութեան սաղմոս, երգ պլիչերային ժամերգութեան (Ս. Ներսէս Շնորհալի – Ժ-Ի. դար), Ս. Րեւագալի երգեր, Ապաչխարութեան չարականներ, Մաղկազարդի չարականներ, Աւագ Ուրբաթի եւ Ս. Զատկի չարականներ, կցորդ՝ Իւղաբերից կարգի: Մօտ մէկ ժամուան վայելք, ամբողջական վերացում:

Գոցեկէք ձեր աչքերը լուութեան մէջ եւ յանձնուեցէք երկիւղած երգերու հմայքին: Վայրկենական պիտի փոխադրուիք մեր հնադոյն եկեղեցիներէն մէկուն մէջ, սլիտ զգաք անձեռ քարէ պաղ պատերուն տուած սարսուռը, որ մսիլ չի տար սակայն, ընդհակառակը կը ջերմացնէ: Դուք ձեզ պիտի դանէք ուրիչ կերպ աչխարհի մը մէջ: Կախարդուած ձեր ղղայրանները պիտի յանձնուին ու ենթարկուին ուղեղային անծանօթ բջիջներու, որոնք սրբազան երաժչտութեան պիտի խառնեն բուրվառին խնկոցը. եւ հինաւուրց պատերուն դարեր առաջ ներծծած եւ պահած խունկի հոտը: Մեր նախնեաց հետ աղօթքի կանգնած կամ ծունկի եկած պիտի ղգաք դուք ձեզ:

Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է խոստովանիմ որ լատինական «կրէկօրիէն» երգերու ապրեցութեան տակ, արական թաւ ձայներու երգեցողութիւն մըն էր որ կ'ակնկալէի. ուստի տեսքն իսկ խորթ եկաւ այն նկարին, որ ձայնապնակին կողքին վրայէն կ'երեւէր եւ ուր «Ակն»ի երկսեռ խումբը կար: Ձեմ պիտեր երբէն ի վեր մեր եկեղեցիներուն մէջ կիները կը մասնակցէին երգեցողութեան: Սակայն կրնամ պնդել որ ձայնապնակը չատ բան պիտի կորսնցնէր իր որակէն եւ առթած տպաւորութենէն եթէ ըլլար սոսկ արական: Ինչքա՜ն պիտի աղքատանար դործը եթէ չըլլար Վիրժինիա Քերովբեանի մասնակցութիւնը: Արեւագալի Բ. երգին ընկիզբը, հոն ուր կը սկսէր իր մեներգը «Յարեւելից յարեւմուտս մանկունք սիոնի օրհնեցէք...» յուզումի իՙնչ ալիք էր որ ցնցեց համակ էութիւնս:

Հաւանաբար քիչ մը անիրաւութիւն ըրի անջատ տալով երգչուհիի մը անունը, վասնզի սկսելով Արամ Քերովբեանէն, իր ղեկավարութեան տակ խումբին ամբողջական կազմը սքանչելի կերպով միաձուլուած էր. անկեղծ էր եւ փոխանցիկ՝ բոլորին ջերմեռանդ աղօթքը: Կեցցէ՛ս Ս. Ըրամ, որ իրապէս կրցեր ես հասնիլ մեր հոգեւոր երաժչտութեան ակին, մաքրել չարականներու եւ երգերու աւելորդութիւնները եւ օրհնեալ, ջինջ ու զուլալ ջուրով մարել մեր պապակը:

Ցուսամ թէ ինչպէս Փարիզ, նաեւ Ֆրանսահայ բոլոր գաղութները կարենան գնահատել, գուրգուրալ եւ քաջալերել այս երախտաչատ աչխատանքը: Ֆրանսա հպարտ պէտք է ըլլայ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբէն եւ Խաչատուրեան Դպրաց Դաս երգչախումբէն ետք ծնունդ տուած ըլլալով «Ակն» հոգեւոր երաժչտութեան ուսմանց կեդրոնին:

Նոյեմբեր 24–ին, ներկայ եղանք Կ. Ափրիկեանի «Սասունցի Դաւիթ Ծնունդը» օրաթորիոյին կատարումին, Մոնրէալի Նոթրը-Տամ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, հեղինակին ղեկավարութեամբ եւ յոտնկայս ծափահարեցինք: Այս առթիւ տպուած եւ ցրուած գեղեցիկ ըրքոյկէն տեսնենք որ Ցակոբ Օշականի խօսքերով տրուած դիւցազներգութեան վրայ յօրինուած այս օրաթորիօն 1994 թուականին առաջին անգամ ժողովուրդին հրամցուած է Փարիզ, Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ եւ արժանացած է երաժչտական քննադատներու միահամուռ գնահատանքին: Առ ի ճանաչում կարպիս Ափրիկեանի բազմամեայ անխոնջ վաստակին՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. եւ Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը չնորհած են Ներսէս Շնորհալի, Ս. Սահակ-Մեսրոպ եւ Մեսրոպ Մաշտոց չքանչանները, ինչպէս նաեւ

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ

Գրիգոր Պըլտեանի «ՑԻՍՆԱՄԵԱՑ ՖՐԱՆՍԱՀԱՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

«Համազգայինի» կազմակերպութեամբ դրական հետաքրքրական երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 30–ին, Փարիզի Հայ Մչակոյթի Տան մէջ, Գ. Պըլտեանի «Ցիսնամեայ Ֆրանսահայ գրականութիւն»ը հատորին հրատարակութեան առթիւ: Բացման խօսքին մէջ Մարի – Լուիզ Պալեան ուրախութիւն յայտնելէ ետք որ ներկայ էին Բ. ձեռնարկով «Համազգայինի» վերջին չրջանին լոյս տեսած Բ. հատորը կը մեծարէ, ծանրացաւ գործին լրջութեան, տարուած բծախնդիր աչխատանքին վրայ որուն դրաւական նկատեց CNRS–ի նման հրատարակիչի մը համաձայնութիւնը: Հակիրճ ձեւով մըն ալ անդրադարձաւ հեղինակին կենսագրութեան՝ պէյրութի Հայաչէն թաղէն մինչեւ Փարիզ, հրատարակած հայերէն եւ ֆրանսերէն բազմաթիւ հատորներուն եւ խօսքը աւարտեց, մաղթելով որ ամէն դրադարանի ու տան անհրաժեչտ «Ցիսնամեայ Ֆրանսահայ գրականութիւնը» թարգմանուի հայերէնի:

Մօտ ժամուան մը ելոյթով, հատորին պատրաստութեան ոգզակներուն, վերջին չրջանի դրողներու հետ իր ծանօթութեան, յարաբերութիւններուն, դիրքով հետապնդած նպատակներուն ու խնդրոյ առարկայ յիսնամեակին մասը դիծերուն մասին խօսեցաւ հեղինակը: Ֆրանսահայ դրականութիւնը իր կազմաւորումով, անցած ճամբով, դէմքերով Փարիզ հասած օրերէն հետաքրքրական կը դնէր զինքը: Յետոյ, 1978–ին Արեւելեան լեզուներու հիմնարկին մէջ դասաւանդութեան սկսելով աւելի մօտէն ուսումնասիրած էր չրջանը, որպէս դասաւանդութեան նախանիւթ: Այդ ուսումնասիրութիւններուն մէջ յատուկ տեղ մը ունեցած էր մամուլի հաւաքածոներուն պրպտումը, Փարիզէն զատ նաեւ Վիէննա, Հայաստան, եւ այլուր: Այդ աչխատանքը կարելի կ'ընէր սերտել Հայերու օտարներու հետ յարաբերութիւններու, դրող սերունդներու – հինին ու նորին – միջեւ բախումները հետազօտել: Գիրքին համար որպէս ծրագիր ունեցած էր դրողները իրենց ժամանակին ու չրջապատին մէջ դիտելու դործը, մամուլին օժանդակութեամբ:

Գ. Պըլտեան անդրադարձաւ «Մենք»ի չարժումին, դէմքերուն որոնք արտաքին աչխարհին հետ չփումի հարցը բերած էին հայկական իրականութեան: Այդ յարաբերութիւնը նախ հակադրութեամբ յայտնուած էր, ապա վերածուած ինքնութեան հարցի մը: Ատոր մէջ դեր ունեցած էին

Փարիզի քաղաքապետ ժակ Շիրաք պարգեւատրած է պինքը Փարիզ քաղաքի շքանչանով:

Կը մտաբերեմ Սիրվարդ Գարամանուկի յօրինումներուն Հայաստանի մէջ Յովհաննէս Մխրզոյեանի մեկնաբանութեամբ արձանագրուած խտացեալ սալը: Նաեւ Արման Վարդանեանի գրի առած «Կանկրուկ» թատերախաղը, որ բեմադրուեր էր Հայաստանի արուեստագէտներու կողմէ, բեմայարդարումի եւ բաժշտական ազդեցութիւններու վարպետ օգտագործումով: Ռ. Հատտէճեան երկու պարագային ալ կ'ընդգծէ այն մեծ նպաստը, որ բերուած է հայրենի արուեստագէտներու կողմէ եւ կը վստահեցնէ որակի անհամեմատ բարձրութիւնը զոր կրցած են ապահովել: Խորհրդային չրջանէ մնացած եւ ատենօք Հայաստանին պատիւ բերած փառքի կարեւոր ճիւղերը, իՙնչ բարեբախտութիւն որ կրցեր են տակաւ արտագաղթի մահարոյր հոսանքին դէմ: Այս նկատումներով է որ Կ. Ափրիկեանի եւ Սիփան–Կոմիտաս երգչախումբին, ինչպէս նաեւ Ա. Քերովբեանի եւ «Ակն» հոգեւոր երաժչտութեան ուսման կեդրոնին կը մաղթեմ հայրենի արուեստագէտներուն հետաքրքրութիւնը՝ բան մը որ անտեսական տարապայման վիճակին մէջ կարելի չէ առանց որ փարիզի Հայութիւնը սատարէ: Ցոյսով եմ որ Ա. Քերովբեանի այս խտացեալ սալիկին ալ չի վրիպիր էջմիածնի ու մեր եկեղեցական երգեցողութիւնները սիրողներու ուշադրութենէն:

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Մոնրէալ, Նոյեմբեր 25

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐ ԻՆՉ ԱՊԱԳԱՅ

Վերջերս չատ կը խօսուի Ճիպրալթարի կարգավիճակի կարգադրութեան մը մասին, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Սպանիոյ փոխադարձ համաձայնութեամբ: Կը թուի որ Լոնտոն եւ Մատրիտ պիտի կարենան լուծում մը գտնել այս բրիտանական գաղթավայրին, որ կը գտնուի սպանական հողամասի վրայ: Անգլիա տրամադիր է, այլեւս, ընթացք տալու Սպանիոյ պահանջներուն:

Պարչելոնայի մէջ, Արտաքին երկու նախարարներու հանդիպումէն Նոյեմբեր 20–ին, որոշ յոյսեր կը ներշնչէ: Լոնտոն յանձնառու եղած է համոզելու ժայռին 30 հազար բնակիչները, այն տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական առաւելութիւններուն շուրջ, զոր ձեռք կրնան ձգել կարգավիճակի մը փոփոխութեամբ: Վերջնական հեռանկարն է, որ ցարդ չէ յայտնուած, համաձայնիլ երկարատեւ շրջանի մը համար երկու երկիրներու բերիչխանութեան մը շուրջ, որմէ յետոյ Սպանիա կը վերստանձնէ իր բոլոր իրաւունքները Ճիպրալթարի վրայ:

Սպանական «էլ Մունտո» թերթը կուտայ կարդ մը մանրամասնութիւններ:

Ճիպրալթարի 1969–ի Սահմանադրութիւնը իր ներածականին մէջ, կը նախատեսէ որ «Նորին վեհափառութեան կառավարութիւնը չի համաձայնիր որեւէ կարգադրութեան, որ կրնայ անկախ Ճիպրալթարի ժողովուրդին այլ իշխանութեան մը ենթարկումը իր կամքին հակառակ»: Լոնտոն եւ Մատրիտ դիտակից են որ նման բնակիչ մը դէմ է հարցը կարգադրելու իրենց փափաքին, վերջ տալու համար պատմական կնճիռի մը, որ կը թունաւորէ իրենց յարաբերութիւնները: Անգլիա, արդէն իսկ յայտարարած է, որ պիտի յարգէ սահմանադրական այդ օրէնքը եւ պիտի հրաւիրէ Ճիպրալթարի ժողովուրդը որ արտայայտուի հանրաքուէով:

Բայց, ժամանակը կ'անցնի եւ հարցը այն է թէ երկու Պետութիւնները ի՞նչ առաւելութիւններ պիտի կարենան առաջարկել, համոզելու համար Ճիպրալթացիները, որ ընդունին Սպանիոյ փոխանցում մը: Մէկ բան ապահով է, տուրքի դեմի վրայ, այն կացութիւնը զոր կը վայելէ Ճիպրալթար եւ որ իր տնտեսական բարգաւաճումին հիմը կը կազմէ, չի կրնար յաւիտեան տեւել: Լոնտոն եւ Մատրիտ կ'ընդունին որ հող է գլխաւոր պատճառաբանութիւնը յաղթելու համար ժայռին բնակիչներուն չկամութիւնը, իսկ, եթէ, Ճիպրալթար ընդունի հրաժարիլ հարկային դրախտի իր իրավիճակէն, Սպանիա եւ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ պիտի ըլլան ժայռը վերածելու տնտեսական եւ դրամական առաջնակարգ գօտիի մը: Զրկուած ըլլալով հանդերձ ֆինանսական իր ներկայ դրութենէն, պիտի կարենայ օգտուիլ տուրքերէ դեռ մնալու իր դիրքէն:

Անգլիա եւ Սպանիա ուրիշ պատճառաբանութիւն մըն ալ ունին վստահութիւն ներշնչելու համար Ճիպրալթացիներուն. անոնց ամէնօրեայ կեանքը պիտի բարելաւուի, եթէ կարգավիճակի փոփոխութիւնը ընդունին: Սպանիա տրամադիր է զարկ տալու հեռահաղորդակցութեանց ցանցին «հեռաճայնի 100 հազար նոր գիծեր), աւելի ճկուն զարձնելու սահմանային քննութիւնները, առողջապահական խնամքներ ապահովելու սպանական հողամասին վրայ եւ վերջ տալու օդանաւային եւ ծովային երթեւեկի սահմանափակումներուն:

Ճիպրալթարի վարչապետը՝ Փիթըր Գարուանա, ներկայ չէ եղած Նոյեմբեր 20–ի հանդիպումին, բայց՝ Ամերիկ կառավարութիւնը վստահ է, որ պիտի մասնակցի Արտաքին նախարարներու յաջորդ հանդիպումին, Յունուարին: Գարուանա, թէեւ, անզիջող է եւ կը պնդէ որ «բոլորովին բացառուած է» որ Ճիպրալթացիք ընդունին առաջարկները, որոնք կը նախատեսեն միացեալ կամ փոխանցուած գերիչխանութիւն մը: Բայց, համաձայն է մասնակցելու երկխօսութեան, բայց օրակարգ»ով մը, պայմանաւ որ նման մասնակցութիւն մը կատարուի ըստ «երկու դրօշակ, երեք ձայն» սկզբունքին: Տարազ մը, զոր Սպանիա կը մերժէ, քանի կ'ուզէ որ Ճիպրալթարի ապագան որոշուի «գերիչխան երկու Պետութիւններու կողմէ, որոնք ստորագրած են Ութրեխթի դաշինք»:

Թ. Ա. Թ.

ՃԱԻ Ի ՍԻՐՏ

— • —

Մարդու կեանքը, ապրած տարիները, անցած ուղին, երբեմն նմանուում են խըճճուած արահետների, որոնք ճիշդ անցնելու համար ուժ, խելք եւ յամառութիւն են պէտք:

Մեր նշանաւոր դործիչներից շատերը, հայ մարդու ճակատագիրը նկարագրելիս, անպայման չեշտել են նրա տարաբախտ, թափառական, երկրէ – երկիր առանց հասցէ, առանց յենակէտի ճամբայ ընկնելը, որը բնութագրուել է իբրեւ ժամանակի պահանջ, այն տարբերութեամբ, որ նախկինում հիմնականում տաղանդաւոր, նշանաւոր մարդիկ, որոնք հայրենիքում ըստ արժանւոյն չեն գնահատուել, վիրաւորուած թողել, հեռացել են եւ իրենց ջանքերով հասել են հանրահռչակ փառքի եւ ճանաչման:

Սակայն այսօր նկարագիրը, դժբախտաբար, այլ է:

Մի աննախադէպ, եւ անվերջանալի հոսք կայ Հայաստանից, որն, ինչպէս վերջերս Շառլ Ազնաւուրը չեշտեց, նման է արիւնահոսութեան ... Չեմ ուզում մանրամասնել, որովհետեւ ցաւ չեմ ուզում պատճառած լինել ոչ մէկին: Մարդիկ, որոնք եկել են Ֆրանսիա ապաստան փնտռելու, անշուշտ շատ դժուարութիւններ են նրանց սպասում, աւելին՝ քան կարող էին պատկերացնել:

Եւ զարմանալի չէ, որ նրանք առաջին հերթին բախում են տարբեր կազմակերպութիւնների դռները:

Մի քանի տեղ պատահական հանդիպեցի նոր եկած ընտանիքների, որոնք եւ բախտագիտութեան խօսքեր են ուղղում Հայ Աւետարանական Եկեղեցու առաջնորդ վերապատուելի Թիլպէր Լեւոնեանի մարդասիրական վերաբերմունքի եւ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան հասցէին:

Հետաքրքրութեան միտումով անձամբ գնացի վերոյիշեալ տեղերը եւ տեսայ, թէ ինչպէս են վերաբերւում արտագաղթողների հետ. բոլորին լսում են, ուղղութիւն տալիս:

Առաջին հայեացքից զգացի, որ փորձում են համոզել, որպէսզի վերադառնան Հայաստան, որ չի կարելի թափառական կեանքով ապրել, դա հայ ժողովրդին բնորոշ չէ, բայց միաժամանակ չեն կարող չօգնել, որովհետեւ բոլորն էլ օգնութեան կարիք ունեն: Այս ամէնի կողքին կան անգնահատելի բաներ, որոնք ոչնչով չես կարող փոխարինել. դրանք ջերմ, մարդկային վերաբերմունքն են եւ յուսահատութեան մէջ յայտնուած մարդը, որն անգամ լեզու չգիտի իր իրաւունքները պաշտպանելու համար, փորձինչ ուժ է գտնում, ոգեւորում, ինքն իրեն յուսադրում, որ դեռ ամէն ինչ կորած չէ:

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը 110 տարուայ կենսագիտութիւն ունի:

110 տարի... Ուրեմն կը նշանակի 110 տարիների հեռուից մինչեւ այսօր, ոչինչ չի փոխուել:

Եւ կ'ուզենայի, չա՞տ կ'ուզենայի, որ ընդհանրապէս այդպիսի կազմակերպութեան կարիք երբեւէ իմ հայ ժողովուրդը չզգար, բայց դժբախտաբար փաստերը, ժամանակագրութիւնը, վաւերացած արձանագրութիւնները վկայութիւնն են մեր տարաբախտ ճակատագրերի:

«Աղքատ». այս ճնշող բառը համոզուած եմ, որ չատ-չատերի ներքնաշխարհը պարզապէս ցնցել է: Ճիշդ է, Հայը երբեւէ եղել է աղքատ, բայց նրա հոգին հարուստ է եղել: Հայը միշտ հպարտացել է իր ընտրեալների, իր ազնուութեան, աշխատասիրութեան համար եւ ի զուր չէ ասուած «աղքատ – հպարտ» արտայայտութիւնը:

Սակայն չըլանցելով այս դժգոհական պատկերները, երբ փորձում ենք խորանալ իրականութեան մէջ, աւելի ենք ցնցւում:

Ինչ-ինչ յոյսերով մարդիկ, ինչպէս ասում են տուն ու տեղ վաճառել են ու ճամբայ ընկել, յոյս ունենալով, որ ամէն երկրում կան Հայեր, կան կազմակերպութիւնները, որոնք ոչ միայն կարող են նիւթական օգնութիւն ցոյց տալ, այլեւ հասկանալ իրենց, ուղղութիւն տալ դժուարին կացութիւնից դուրս գալու համար:

«Ինչո՞ւ էք եկել, վերադարձէ՛ք», հեշտ է ասելը, չըլանցում ենք մի չատ կարեւոր բան. ո՞րն է պատճառը...

Պէտք չէ տրորել նրանց փխրուն հոգիները: Ո՞վ կ'ուզենայ իր օճախից, իր տուն տեղից զրկուել, տարիների վաստակը քամուն տալ ու մոլորուած բռնել գաղթի ճամբան: Մենք յաճախակի օգտագործում ենք «աշխարհով մէկ ցրուած ենք» արտայայտութիւնը: Աշխարհով մէկ ցրուելը յատուկ է իւրաքանչիւր ժողովրդի, այն տարբերութեամբ, որ Հայերը պիտեն համախմբուել, իրար նեցուկ լինել:

Փարիզի գաղթականների ընդունման կազմակերպութիւնում (CAFDA - CASP) հարիւրաւոր մարդկանց մէջ կարող ենք հանդիպել մէկ կամ երկու հայ ընտանիքների, որոնք իրենց ինտելեկտով, պահուածքով, խառնուածքով տարբերւում են միւսներից (ես չեմ խօսում բացառիկ դէպքերի մասին, դրանք էլ են իւրաքանչիւր ազգին բնորոշ):

Սրտի ցաւով ասեմ, չատ կ'ուզենայի, որ այդ մի քանիսն էլ չլինէին, ընդհանրապէս՝ «գաղթ» բառը յաւիտեանս ջրնջուէր մեր պատմութեան էջերից եւ մեր հայ ժողովուրդը իր արմատները ձգէր միմիայն իր մայր հողում:

Ա. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Լրագրող

Աղէտը որուն մասին գրողները արտայայտուիլ սկսած էին ընդհանրապէս 1945–էն ետք, ներքաղաքը, եւ այլն: «Կ'ուզէի հարցերուն պատմութիւնը ընել», «կ'ուզէի այս համայնքին չունեցած յիշողութիւնը տալ» ըսաւ ան, չեշտելով որ խուսափած էր գրողներու մասին մենագրութիւն մը պատրաստելէ: Ճիսուն տարուան այդ շրջանը ներկայացուցած էր ամբողջութիւնը ընդգրկող կառոյցով մը:

Հատորը բաժնուած էր գլուխներու. 1922 – 1928 պատրաստական շրջան էր, 1929 – 1939 հայ – օտարի հարցը կը տրուէր գլխաւորաբար Շ. Շահնուրի «Նահանջը առանց երգի» վէպով եւ Ն. Պիչիկեաշլեանի գործերով: 1935 – 1940–ին ձախակողմեան գաղափարականով առաւել գործօն դէմքեր եղած էին Ա. Սեման, Լասը, Մանուչեանը որոնցմէ որպէս գըրական արժէք ուշադրութիւն կը գրաւէր երկրորդը:

Ցաղորդ տասնամեակը ներպաղթի շըրջանն էր երբ նոր յայտնութիւններով ալ կը ներկայանար ինքնութեան հարցը: Այս շրջանին մէջ կարեւոր ներկայութիւն ունէր Թատրոնը: Հատորին վերջին բաժինը յատկացուած էր 1952 – 1972 քսանամեակին ուր նիւթ կ'ըլլային մամուլը, բանաստեղծութիւնը, արձակը, երկլեզու հրատարակութիւնները, եւ այլն:

Գ. Պըլտեանի ելոյթին յաջորդեց հարցումներու բազմապիսի ու աչխոյժ բաժին մը որ առիթ տուաւ յաւելեալ բացատրութիւններու, մատնանչումներու եւ կըրկնուող այն հաստատումին թէ խնդրոյ առարկայ բնագաւառին մէջ պրպտումի, լուսաբանութեան, մեկնաբանումի չատ հարուստ նիւթ կար տակաւին, գլխաւորաբար մնացած մամուլի հաւաքածոներու մէջ:

Ասոգի բաժինէն ետք հեղինակը մակագրեց հատորները որոնք վաճառքի դրուած էին սրահին մէկ անկիւնը:

ՇԱՐՔ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՑԱԽԻ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ՝ ՊՐԻՄՄԱԿԻՄ ԴԻՏՈՒՄԸ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Փարիզ 2001

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՖԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Արդէն իսկ գաւառներէ կը հասնէին տեղահանութեան լուրեր, զորս Հայերը իրարու կը փոսիացին տարտափով:

– Պոլսոյ Հայերն ալ պիտի քշեն եղեր, – կ'ըսէին յոռետեսները:

– Այո, նախ ռասիական եղերքը պիտի փոխադրեն եւ յետոյ, կամաց – կամաց, պիտի ղրկեն դէպի ներսերը:

– Բոլոր ծանօթ Հայերը հսկողութեան ներքեւ առնուած են, ամէն կողմ լրտեսներով լեցուած է:

Արդարեւ այդ միջոցին հայ լրտեսները դործի վրայ էին: Անպատկառօրէն ամէն տեղ կը մտնէին – կ'ելլէին՝ ապառնալիքներ տեղալով ու դրամաչորթութիւններ ընելով:

Համիտական շրջանն էր, որ կը վերակենդանէր աւելի բուռն, աւելի անողոք կերպով:

Կարգ մը ազատ, ստորին արարածներ, մէկ օրէն միւսը, իրենց մատնութիւններուն, դաւաճանութիւններուն եւ դաւադրութիւններուն չնորհիւ կարեւոր եւ երկիւղալի անձնաւորութիւններ դարձան:

Մէկ քանի ցանցառ մտաւորականները՝ իմաստուէր, ուսուցիչ, դրագէտ եւ այլն, որոնք մինչեւ այն ատեն կրցած էին ազատ մնալ, հիմա սրտադողով կը սպասէին այն օրուան, ուր պիտի երթային մխտնալու աքսորուածներուն:

– Այսօր նոր ձերբակալութիւն կա՞յ...

Այս հարցումը կ'ուղղէին իրարու, երբ պիւրօ տեսնէին:

Եւ յաճախ կը պատահէր, որ նոր ձերբակալուածի մը լուրը կուտային:

Միւս կողմէ կատաղի հալածանք մը ըսկսած էր գաւառացիներու դէմ:

Հայ լրտեսներու ցուցմունքին վրայ, ամէն օր 30 – 40 գաւառացիներ կը ձերբակալուէին ու կը տարուէին բանտ՝ հոնկէ ալ Իզմիթ փոխադրուելու համար, ուրկէ կը ղրկուէին աւելի հեռուները:

Ամէն առտու պոլսեցի Հայերը կը տեսնէին այդ խեղճերը, որոնք ճեռնակապերով եւ ոստիկանական հսկողութեան ներքեւ կը տարուէին Հայտար փաչայի կամ Իզմիթի չոգենաւը:

Այս արհաւիրքի օրերուն միայն հայ լրտեսներն էին, որոնք գուարթ ու յաղթական յոխորտանքով կը տնքային:

Իրենց գլխաւորներէն մէկն էր տխրահռչակ Արթինը, որ իրաւ սանսէօր հայ թերթերու գրաքննիչ էր ու միանգամայն լրտես:

Կ'ըսէին, թէ ինք մեծ բաժին մը ունեցած էր աքսորականներու ցանկին պատրաստութեան մէջ:

Այդ մարդը իր անպատկառութիւնը այնչա՛փ առաջ տարած էր, որ չէր վրանեը երբեմն Պատրիարքարան երթալու եւ Պատրիարքին հրահանգներ տալու ազգային գործերու մասին եւ վարելու ազգային քաղաքականութիւնը իր քմահաճոյքին համեմատ:

Նոյնպէս չէր գոհանար միայն հայ թերթերը գրաքննելով, այլ նոյնիսկ կը գրէր յօդուածներ, որոնք թերթերը ստիպուած էին հրատարակել իրենց գլխուն փորձանք մը չբերելու համար:

Իրիկուն մը Արթին նստած էր իր գրաքննիչի սենեակը, երբոր Արիկ Մուպահեաճեան եկաւ գտաւ գինքը:

Այս վերջինը խորին մտատանջութեան մատնուած էր քանի մը օրէ ի վեր:

Հեռուէն հեռու չշուկ մը հասած էր ականջին, թէ իրեն մասին քննութիւն մը կը կատարուէր եւ թէ մէկ քանի հայ լրտեսներ, Միջագիւղի մէջ, ուր ինք կը բնակէր, իր մասին տեղեկութիւններ հաւաքած էին:

Հիմա եկած էր Արթինի քով այն յոյսով, որ թերեւս պիտի կրնար լուսաբանութիւն մը ստանալ եւ ապառնացող փորձանքի մը առաջքը առնել:

Արթին գինքը ընդունեց յոխորտ դէմքով մը:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կ'ուզես, – հարցուց:

– Ոչինչ, – պատասխանեց Արիկ, – հոս-կէ կ'անցնէի կոր, անգամ մը վեր ելլեմ, որպէսզի հարցնեմ, ըսի:

– Շնորհակալ եմ, բայց դուն առոր համար մինչեւ հոս չես ի գար, ուրիշ բան մը ըլլալու է:

– Չէ՛, հաւատացէ՛ք, Արթի՛ն էֆէնտի, ուրիշ բան չի կայ, քանի օր է ձեզի չէի տեսած, անգամ մը տեսնել ուզեցի, ի՞նչ կայ – չի կայ, տեսնենք:

(Շար. 11ՏՏ)

(Շար. Ա. Էջէն)

հանդերձ ամերիկեան առաջարկը, Վրաստանը չէ այն երկիրը որուն մաս կազմել կը փափաքին։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՔԱՐԻԽՊԻ ծովային հանքերը բարելաւելու համար արեւմտեան վեց ընկերութիւններ 780 միլիոն տոլարի պայմանագիրներ ստորագրած են։ Այդ հանքերուն տարողութիւնը 600 միլիոն թոն կը գնահատուի։ Կ'ակնկալուի որ 2005–ին այդ հանքերէն քարիւղ կ'արտահանուի եւ կը փոխադրուի մինչազգային չուկաները։ Պայմանագիր ստորագրող ընկերութիւններէն երկուքը ֆրանսական են. Պուիկը եւ Էյֆէյը։

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԵՒ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ համաձայնութիւն մը ստորագրած են, կասպից ծովու հարստութիւնէն իրենց իրաւունքներուն մասին։ Անով մէկդի կը ձգուին կասպեան ծովափի տէր միւս երեք երկիրները ու ծովուն հարստութեան բաժանումի գործընթացը գետին կը շահի։

Տէր եւ Տիկին Նաւտա – Ազատի Սաւան,
Արի եւ Սիրիլ Տէր – Գրիգորեան,
Տէր եւ Տիկին Գարուն Պալեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Սիրվարդ Պալեան,
Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Գիւլիւքթաչեան, Ելլուզ, Պալեան (Պոլիս), Կիւրսոյ, Գիւլիւքթաչեան (Գանատա) ընտանիքները յաւուով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ հարազատին՝

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 3–ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 10–ին, երկուշաբթի, ժամը 14·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ Փարիզիենի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Famille BALYAN
139, rue Gabriel Péri, 93200 Saint-Denis

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

աշակերտներու, ուսանողներու,
թատերասէրներու
եւ մասնագէտներու համար

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԿԱՇԱՐ–ի
Ա. եւ Բ. Հատորները

Հրատարակութիւն՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ / Փարիզ

Խմբագրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՁՈՂԱՓԵԱՆի

Առաջին անգամ ըլլալով
ի մի բերուած են՝
Խ. Աբովեանց, Գ. Սունդուկեանց,
Յ. Պարոնեան, Թլկատինցի,
Վ. Թէքէեան, Յ. Օշական, Կ. Զարեան,
եւ ուրիշ չատ մը հայ հեղինակներու
25 ՄԷԿ ԱՐԱՐ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐ

Զոյգ հատորները կ'արժեն՝
30,50 euros (200 FF)

Ստանալու համար դիմել՝

LIBRAIRIE ORIENTALE
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris
Tél. : 01 43 26 88 65

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

EXPOSITION-VENTE

DE TAPIS ARMENIENS
contemporains
des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7
au dimanche 16 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

— Entrée libre — Cocktail —

*
**

Récital YERSO

Mardi 11 décembre à 20h45

Vente et dédicace de son récent CD

— Entrée libre — Cocktail —

Centre Culturel
SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge
RER : Luxembourg

FORUM

Dans le cadre de la 3e Conférence contre le Racisme, la Discrimination Raciale, la Xénophobie et l'Intolérence, qui s'est tenue récemment à Durban, Afrique du Sud, lors de laquelle le sujet épineux des réparations a été constamment abordé;

Dans un contexte d'antagonisme «politique» aux plus hauts niveaux de l'Etat Français où règne un climat nouveau d'intolérence intellectuelle entre les défenseurs du modèle républicain et l'idéologie multiculturaliste;

Le C.D.C.A. & le C.D.C.A. EUROPE organisent
un **FORUM INTERNATIONAL** sur le thème de

«La société française et la cause arménienne au XXIème siècle»

à la **Maison de la Chimie**
28, rue Saint Dominique, 75007 Paris
le Vendredi 14 décembre de 14h30 à 17h45,
le Samedi 15 décembre de 9h30 à 17h45,
et **le Dimanche 16 décembre de 9h30 à 16h15**

autour de deux grands thèmes :

IDENTITES PLURIELLES ET RECONNAISSANCE DE LA DIVERSITE CULTURELLE DANS L'ESPACE PUBLIC FRANCAIS

L'IMPUNITE FACE A LA RESPONSABILITE JURIDIQUE ET POLITIQUE DE L'ETAT TURC ACTUEL DANS LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Ces deux thèmes, nouveaux fers de lance de la Cause Arménienne de France, suite à la reconnaissance du Génocide des Arméniens par l'Etat Français, seront développés par :

ANTIMO LUIGI FARRO,
professeur en Sociologie, Université de Rome «La Sapienza», Italie
MICHEL WIEVIORKA,
directeur du CADIS, Centre d'Analyse et d'Intervention Sociologique, Paris, France
ALFRED M. DE ZAYAS,
professeur en Droit International, Université DEPaul, Chicago, USA
GARO ARMENIAN,
responsable mondial du C.D.C.A., Washington D.C., USA

Renseignements au **04 78 49 42 97**
cdca_lyon@yahoo.fr — www.cdca.asso.fr

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհիկ փափագանքի *մահուան առիթով փոխան ծաղկեպսակի Շաւիղի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–*

Եկեղեցւոյ պայծառութեան. – Տէր եւ Տիկին Վիգէն Դարբինեան 200 Ֆր., Պր. Արման Գասլեան 250 Ֆր., Տիկին Արմենուհի Սարգիսեան, Օր. Անահիտ Էքպէրեան 300–ական Ֆր., Պր. Փօլ Պաղդասարեան 100 Ֆր., Տիկին Ընծայ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Շառլեան 200–ական Ֆրանք։

«Լեւոն Շալիք» դպրոցին. – Տէր եւ Տիկին Կի Պուգէ, Տիկին Մարի Թէօվրիէ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան, Պր. Անդրէ Եսիքարտաչեան, Պր. Արման Եսիքարտաչեան 500–ական Ֆր., Տիկին Ասպիկ Տէմէեան 300 Ֆր., Տիկին Ալիս Քարայեան 200 Ֆր., Տէր – Մերկէրեան եւ Արիկեան ընտանիք 350 Ֆր.։

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille
☎ **04 91 50 15 09**

SUPER LOTO

Dimanche 9 décembre à 15 heures
— Téléviseur — Louis d'Or —
Autres jolis lots de valeur
Venez nombreux
Ambiance chaleureuse et cordiale
— P.A.F. : 100 F les 3 cartons —

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

exposition-vente de Noël

Samedi 8 décembre
et dimanche 9 décembre
de 14h à 19h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE
- Objets en bois sculptés pour la Table; brodées;
- Nappes et housses-coussins
- Tableaux - personnages miniatures;
- Bijoux argent et métal;
- Bonnets, chaussettes en laine

Essentiellement exécutés à la main et exclusivement en Arménie

LIVRES
- Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique etc...

MUSIQUE
- Instruments : Doudouk, Zourna, Flûtes;
- Partitions;
- CD, cassettes, disques.

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
présente

Concert du 1700ème anniversaire de l'Arménie Chrétienne

ENSEMBLE LYRIQUE D'ISSY
Oeuvres de **Haendel, Bach, Mozart, Servantzdiantz, Khatchatrian**

CHORALE DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Chants liturgiques
Oratorio *Աւետյբի Ավծիւը* **– L'Aigle d'Avaraïr**
pour solo, chœur et orgue de **Jean Boranian** — Soliste: **Baghdassar Ohanian**

Dimanche 16 décembre à 16 heures 30
à l'Oratoire Saint Nicolas
6, rue Vaudétard — Issy-les-Moulineaux — Métro: Corentin Celton

au profit de l'association humanitaire «Espoir pour l'Arménie»

Réservations: 01 47 36 02 50 P.A.F. : 100 FF (15,24 euros)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

APPEL A VOS DONS

Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
Ils ont besoin de matériel scolaire
Merci pour eux.
Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. :
17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

*
**

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription: 15 janvier

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-9
SAMEDI - DIMANCHE
8-9 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·315 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.315

ՈՍԿՐԱԾՈՒԻԾԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ոսկրածուծի հայկական կեդրոնին ի նպաստ կավօ սրահին մէջ միջազգային համբաւի տէր երկու արուեստագէտներու Դեկտեմբեր 7–ի համերգին ներկայ գտնուելու համար Հայաստանի նախագահին կնոջ՝ Պ. Քոչարեանի փարիզ ժամանումը լաւագոյն առիթն էր ծանօթանալու կենսական այս նախաձեռնութեան: Այդ նպատակով հանդիպում – ասուլիս մը տեղի ունեցաւ դեսպանատան մէջ, Դեկտեմբեր 6–ի երեկոյեան: Տիկին Քոչարեանի հետ որ պատուակալ նախագահուհին է ձեռնարկին, ներկայ էին նախագահուհին՝ Ֆրիտա Ճորտան, գործադիր տնօրէն Սեւակ Աւագեան եւ ԱՄՆ–էն վարչական խումբ մը տիկիններ:

Ինչպէս կարելի մանրամասնութեամբ բացատրեց Ֆ· Ճորտան որ մասնագէտ մըն է այդ մարզին մէջ, արեան հիւանդութեամբ մը վարակուածներու բազմացումին առջեւ, ոսկրածուծի պատուաստումի կարելիութիւնն ստեղծելու նպատակն է որ գործի մղած է զիրենք: Մեկնած են այն հաստատումէն որ ինչպէս աշխարհի բոլոր չրջաններու ժողովուրդները, Հայերն ալ ունին յատկանիշ ծինատիպ մը որ զիրենք կը զանազանէ ուրիշներէ: Ու հիւանդութեան մը պարագային, բնական է որ հարկաւոր ոսկրածուծը չատ աւելի բարձր հաւանականութեամբ գտնուի ցեղակիցներէ, քան ուրիշ խումբերէ:

Այս սկզբունքով, 1999–ին ստեղծուած է հիմնադրամ մը, իսկ 2000 Դեկտեմբեր 28–ին Երեւանի ոսկրածուծի տարրալուծարան – կեդրոնը: Հոն կամաւորներէ առնուած արիւնը կը զատաւորուի, հարկաւոր պարագային նկատի առնուելու համար: Ոսկրածուծի նուիրատուները միայն Հայաստանով չսահմանափակելու համար այս տարուան Փետրուարին դուրսի առաջին կեդրոնը բացուած է Կլենտէյլի մէջ: Ամէն ջանք ուղղուած է Սփիւռքի կարեւոր կեդրոնները ընդգրկելու այդ ծրագրին մէջ, քանի որ օրքան մեծ ըլլայ նուիրատուներու ցանցը, այնքան կը դիւրանայ անհրաժեշտ ոսկրածուծ ունենալու դործը:

Առաջին թիրախ մը եղած է տարուան մը ընթացքին 2500 կամաւոր ցանկագրել, մինչեւ այսօր հասած են 2240–ի· կը յուսան մինչեւ Փետրուար ապահովել մնացածը:

Խումբը Փարիզի մէջ հանդիպում ունեցած է Սէն Լուի հիւանդանոցի մանկաբժիշկ Կլիւքմանի հետ որ խոստացած է օգնել: Հանդիպում մը որոշուած է Ֆրանսահայ բժիշկներու Միութեան հետ ալ:

Ոսկրածուծի այս կեդրոնը ամբողջովին բարեսիրական ձեռնարկ է ու ամբողջ ծախքը կը ստանձնէ ինք: Առկէ դժուար չէ հետեւցնել որ ոսկրածուծի նուիրատուներու հետ ան պէտք ունի նիւթական օժանդակողներու ալ: Մանաւանդ որ ոսկրածուծի պատուաստումը այսօր կարելի չէ Երեւանի մէջ կատարել, եթէ նոյնիսկ հոնկէ կամ Սփիւռքէն ամրաժեշտ ոսկրածուծը գտնուի: Պէտք է հիւանդը փոխադրել Մոսկուա· չփումներ կան նաեւ Լեհաստանի հետ ուր կայ նման բարդ գործողութեան կարելիութիւն:

Եթէ հարկաւոր ենթակառոյցը ստեղծուի Ֆրանսայի մէջ ալ, ամէն մէկ Ֆրանսահայ (18 – 60 տարեկանի միջեւ) պիտի կարենայ արձանագրուիլ որպէս ոսկրածուծի կարողական նուիրատու· ատոր համար պիտի բաւէ որոշուած վայրը երթալ ու արիւն տալ, արձանագրուելով ոսկրածուծի հայկական ցանկին վրայ: Այդ ցանկը աշխարհի 36–րդն է եւ 2240 կամաւորները մաս կը կազմեն ամբողջ աշխարհի 3,5 միլիոն նուիրատուներուն:

Իսկ անոնք որ պայմանները կամ կամքը չունին ոսկրածուծ նուիրելու, միշտ կրնան նիւթականով օժանդակել, դիմելով Երեւան (375002 Երեւան, 1 ա Սարեան փողոց), կամ կլենտէյլ (347 West Stocker St., Suite 208, Glendale, CA 91202, U.S.A.):

Ա· ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ԽՕՍՔԸ ԵՐԿՐԱՉԱՐԺԻ 13–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

Ինչպէս գրեցինք մեր նախորդ թիւով, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը Փարիզ ժամանեց Հինգշաբթի առաւօտ, Դեկտ· 6–ին: Նոյն օրը ժամը 18–ին Հրաշափառով մուտք գործեց Փարիզի Ս· Յովհ· – Մկրտիչ Մայր Տաճարը, ուր հաւաքուած էր արդէն հաւատացեալներու բազմութիւն մը: Ողջոյնի խօսքը արտասանեց կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Ա.քեպիսկոպոս, որմէ ետք բաւական երկար դրուագ ելոյթ մը ունեցաւ Գարեգին Բ.:

Ան, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ժողովուրդին ողջոյնը փոխանցեց Ֆրանսահայ գաղութին, ապա, ծանրացաւ 1700–ամեակի վրայ եւ յարակից իրազարձութեանց:

***

Ուրբաթ, Դեկտ· 7–ի առաւօտուն, ժամը 9·30–ին, Փարիզի Առաջնորդարանէն էր որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կ'ուղեկէր Գիւմբիի երկրաչարժին 13–րդ տարելիցը (1988, Դեկտ· 7):

Մտորեւ՝ հաւատացեալներ· –

Այսօր լրանում է 1988 թուականին Հայաստանի հողը ցնցած աղէտալի երկրաչարժի 13–րդ տարին: Աշխարհի բոլոր կողմերում ապրող համայն հայութիւնը վերստին ապրում է ծանրագին կորուստների ցաւը, եւ վերստին Հայոց եկեղեցիներից Տիրոջ ամենառատ ողորմութեան ու դթութեան հայցով խնկահոտ աղօթք է բարձրանում առ Աստուած՝ երկրաչարժի բազմահազար զոհերի հոգիների համար: Տասներեք տարի առաջ մեր Հայրենիքի հիւսիսային չրջանում տարերքի ամենակուլ ուժով բազմաթիւ բնակավայրեր՝ քաղաքներ ու գիւղեր, քարուքանդ եղան, փլատակների ներքոյ մնացին տասնեակ հազար մարդիկ, իսկ հարիւր հազարներ՝ անօթեւան եւ վշտակոտոր: Հայ ժողովուրդն ապրեց 20–րդ դարի իր երկրորդ մեծ ողբերգութիւնը: Սակայն այդ դառնագին օրերին մեր ժողովուրդը միայնակ չմնաց իր վշտի մէջ: Երեւանի «Զուարթնոց» օդանաւակայանում օր ու գիշեր աշխարհի տարբեր ղրօչներով վայրկեան էին կատարում մարդասիրական օգնութեամբ բեռնուած ինքնաթիռները:

... Մեր ժողովուրդը երախտապիտութեամբ է յիշում նաեւ Ֆրանսիայի պետութեան ու աստուածասէր ժողովրդի օգնութիւնը: Յիշում է ձեր՝ Ֆրանսահայ համայնքի փութաջան աջակցութիւնը ազէտեալ ձեր եղբայրներին եւ քոյրերին, հայ ժողովրդի մեծանուն զաւակ Շառլ Ազնաւուրին, ով իր մխիթարներով եւ բարեմտկի այցերով Հայաստան լոյս ու ջերմութիւն, իր սէրն է պարգեւում Մայր Հայրենիքին:

Այսօր վիշտն ու սուգը չէ, որ տիրապետում են մեր հոգիներում, ինչպէս այն ազէտալի եւ ահաւոր օրերին: Այսօր մեր հոգիներում առաւել տեղ ունեն լաւատեսութիւնն ու հաւատը, թէեւ Հայաստանի հիւսիսային չրջանները անքացող վէրքի պէս դեռ կրում են երկրաչարժի աւերիչ հետքերը, որ պիտի սրբուեն ու վերանան մեր ժողովրդի՝ Հայոց Պետութեան եւ Սփիւռքի համընդհանուր հոգածութեամբ ու ջանքերով:

Անցնող տարի Մենք Հովուապետական այցելութեամբ եղանք Ադէտի Գօտում: Ականատեսը եղանք եւ երկրաչարժից մըննացած վիլատակների գոյութեան, եւ նորակառոյցների ու բնթացող չինարարութեան, տեսանք նաեւ բնակիչների ծանր կացութիւնը, բայց ոչ երբեք յուսալքութիւնն ու թեւաթափութիւնը:

... Տասնամեակներով խեղդուած ազգ· ողու պոռթկումը, յանուն ազատութեան պայքարի համազգային յանձնառութիւնը եւ համախմբման աննախադէպ վերելքը դարձան այն անխորտակ չենարանը, որի վրայ բարձրացաւ ու հաւատով զօրացաւ տարերային մահասփիւռ աղէտին դիմակայելու Հայոց կամքը, համազգային կենսաուժը: Այո՛, «Կանգնի՛ր, անկեալ ժողովուրդ, / եւ հաւատա՛, ե՛ւ տոկա, / կայ Ֆո վշտում վեհ խորհուրդ, / եւ խաչուածին մահ չկայ»:

... Մեր աղօթքն է առ Ամենախնամ Աստուած, որ երկիր մոլորակի յաւերժ պատյտը բոլոր ժողովուրդներին բերի խաղաղ, երջանիկ ու ապահով կեցութիւն: Մեր աղօթքն է, որ մարդիկ ու ժողովուրդները մէկտեղուեն միայն ուրախ ու բերկրալի առիթներով: Աղօթք ենք բարձրացնում առ Աստուած, որ Տէրը իր օրհնութեան մէջ պահպանի Ֆրանսիան եւ Ֆրանսիացի ժողովրդին, համայն Հայոց ի Սփիւռս աշխարհի եւ Հայաստան աշխարհը մեր:

Յունկ եւ մշտահունչ աղօթք եւ յաւերժ օրհնութիւն երկրաչարժի բիւրաւոր զոհերի անմեռ յիշատակին:

Ողջ լերուք ի Տէր, զօրացեալք չնորհօք Սուրբ Հոգւոյն եւ յաւէտ օրհնեալք ի Մէնջ· ամէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ա. ՅԱՂԱՆԻՍՏԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻՆ

Դեկտեմբեր 7–ին հասած լուրերու համաձայն, Քանտահարի եւ Հուրլի քաղաքներուն վերջին թալիպաններըը կը յանձնուին եւ կ'ըսուի թէ քաղաքը լինկած է, բայց եւ այնպէս հասած լուրերը հակասական էին եւ կարելի չէր յստակ գաղափար մը կազմել: Ըստ Հիւսիսի Զինակցութեան աղբիւրներուն ամէն ինչ կը կատարուէր համաձայնութեան մէջ եւ առժամեայ կառավարութեան գլուխը նշանակուած Համիտ Քարզայ ներում խոստացած է թալիպան զինուորներուն, այսինքն անոնց որոնք ահաբեկչութեան հետ կապ չունին, Մոլլա Օմարին ապահովութիւնն ալ եւ բաշխաւորուած կ'ըլլայ, եթէ հրաժարի ահաբեկչութենէ: Այս տեսակէտը ԱՄՆ–ու տեսակէտը չէ սակայն, Ուաշինկթընի կ'ուզէ դատել: Կ'ըսուէր նաեւ թէ Թորա Պորա ալ չրջապատուած է, բայց, ոչ մէկ տեղեկութիւն կար Ուսամա Պէն Լաճէնի մասին:

***

Ուաշինկթընի խոստովանեցաւ որ Պ· 52 օդանաւ մը, սխալմամբ, 1 Թոն կշռող ռումբ մը նետած է թալիպան բերդին եւ տին, որու հետեւանքով ամերիկացի երեք զինուոր մեռած է, 20 ուրիշներ վիրաւորուած են, Հիւսիսի Զինակցութեան 5 աֆղան զինուորներ ալ մեռած են: Կան նաեւ անհամար զոհեր բնակչութեան մէջ: ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարութեան բանբերը յայտարարած է որ աֆղան վիրաւորներուն մէջ է առժամեայ կառավարութեան նորընտիր նախագահը՝ Համիտ Քարզայ (թաղաւորական չրջանակէն), բայց, այս վերջինը հերքած է:

***

ՄԱԿ–ի բանբերը կը տեղեկացնէ որ քանի մը տասնեակ մամուլներ սովէ եւ ցուրտէ մեռած են Աֆղանիստանի մէջ: կացութիւնը աղէտալի է նաեւ գաղթականներուն մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ չատ նեղ կացութեան մատնուած է եւ վախ կայ, որ քաղաքացիա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 6 / 7)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՅՑԸ ՄՈՍԿՈՒԱ

Ազգային ժողովի նախագահ Ա· Խաչատրեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը պաշտօնական այցով մեկնած է Մոսկուա· Դեկտեմբեր 6–ին հոն տեսակցութիւններ ունեցած է Դումայի նախագահին ու խորհրդարանականներու հետ, ապա ընդունուած է Ալեքսի Բ· պատրիարքէն:

Դումայի նախագահ Գ· Սելեզնեւովի հետ հանդիպումին նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցն ալ· Համոզում յայտնուած է որ լուծումի ներկայի փուլին Եւրոպայի խորհուրդին մասնակցութիւնը անհրաժեշտ չէ Մինսկի խումբին աշխատանքներուն: Դումայի նախագահը յայտարարած է թէ հարկ է որ Հայաստանի չրջափակումը վերնայ եւ Վրաստանի երկաթուղիին արխազական մասը վերստին բանի: Երկաթուղային չրջափակումին ջնջումը ան կարեւոր նկատած է Հայաստանի, Վրաստանի, Ռուսաստանի եւ ամբողջ չրջանին համար:

***

ՊԱՇԹՈՒՄ ԱՐՄԱՒԻՐԻ ՀԱՐԿԱՑԻՆ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋ

Դեկտեմբեր 6–ի առաջին պահերուն պայթում մը տեղի ունեցած է Արմաւիրի հարկային տեսչութեան պետին գրասենեակին մէջ: Մարդկային զոհ եւ նիւթական մեծ վնաս չէ արձանագրուած: Շրջակայ չէնքերու ապակիները կոտրտած են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ԵՐԿՈՒ ԺԱՊԱՒԷՆ ԽՌՈՎԱԾ ԵՆ ԹՈՒՐՔ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

Թրքական լրատիւներու այժմեական-նութեան մէջ բաւական աղմուկի պատճառ են «հայկական» նիւթով երկու ժապաւէնները: Մէկը տեղական արտադրութիւն է· «Սալքըմ հանըմին հատիկները» որ կը պատմէ Ունեւորութեան տուրքի օրերը: Միւսը Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ»ն է որուն դէմ գործի լծուած է լրատիւներէն աւելի լայն շրջանակ մը: Տակաւին պատրաստութեան մէջ գտնուող ժապաւէնը դրեթէ վերածուած է Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան կռուարադոյն նիւթին:

«Սալքըմ հանըմին հատիկները» վէպին հեղինակը Թուրք քաղաքական դէմք մըն է· պետական նախարար Եըլմազ Գարադոյնու: Ամէն առիթով կ'ըսէ թէ բծախնդիր պրպտումներէ, ուսումնասիրութիւններէ ետք ձեռնարկած է այդ գործին: Վէպը ֆիլմի վերածելու բեմադրութիւնը դրած է Էթիէն Մահչուպեան որ թուրք մամուլին մէջ ծանօթ հրապարակագիր է: Վերջերս ֆիլմին թրքական հեռատեսիլէն ցուցադրութիւնը վերաբծարծած է գործին միջուկին մասին վէճերը, բեմադրութեան հայ հեղինակը դնելով հայանպաստ եւ հակաթուրք գործունէութիւն տանողի ամբաստանութիւններու տակ:

Այդ ամբաստանութիւնները կը հիմնուին վէպէն բեմադրութիւն անցքին թացքին կատարուած փոփոխութեան մը վրայ: Էթիէն Մապչուպեանի անձին մէջ բեմադրիչն առաջ կը մատնանշուի Հայը որ առիթէն օգտուելով մասնակցած է Թուրքիան վարկաբեկելու գործին: Ան վէպին մէկ հրեայ հերոսը վերածած է Հայու մը, Լէոնը դարձնելով Լեւոն: Հետաքրքրական է տեսնել որ այդ առիթով մինչ մամուլին մէջ կրկին կը բացուին 1942-ի քաղաքական անցքերուն էջերը, Թուրք լրագրողները երկու ճակատով կ'անդրադառնան վէպին: Մէկ մասը ֆիլմին հեռատեսիլը մինչեւ իսկ ազգային դաւաճանութիւն կը նկատէ, կրակ տեղալով թէ՛ հեռատեսիլի պատասխանատուներուն, թէ՛ բեմադրիչին վրայ· ուրիշներ բացայայտ գոհունակութիւն կը յայտնեն որ վէպը եւ ժապաւէնը առիթ եղած են անցեալի մինչեւ այսօր լռութեան մատնուած դրուագներէն այս մէկուն լոյսին բերուելուն:

Ժապաւէնին հեռատեսիլէն սիրումին ամէնէն բուռն հակազդեցութիւնը յոյժ տուած է ծայրայեղ ազգայնական «Ազդայնական Շարժում» կուսակցութենէն Ազգային Ժողովին վարչական պատասխանատուն Ա. Զաքար: Ան գայթակղած է Թուրքիան վարկաբեկող նման գործի մը պետական հեռատեսիլի ծրագրին մէջ առնուելուն եւ յատկապէս այն տեսարանին ուր Թուրք փաշա մը կը բռնաբարէ իր հարսը: Ֆիլմին բուն նիւթին պատճառած աղմուկին զուգահեռ, թերթերուն մէջ այս մասին ալ վիճարկում մը ծայր տրուած է· մանաւանդ անոնք որ կը նկատեն Թուրք փաշայի մը այդ կարգի «անկարելի» արարք վերագրել, ուրիշներ բնական կը դատեն ըսուածը· կան նոյնիսկ լրագրողներ որոնք պատմութեան էջերը քրքրելով իրական զուգահեռներ գտած ու ներկայացուցած են մամուլին մէջ, վկային այդ դրուագին որպէս վաւերական փաստ:

«Հիւրրիյէթ» օրաթերթը (Դեկտեմբեր 1) դրեթէ էջ մը նուիրած է նիւթին, Է. Մահչուպեանի հետ հարցազրոյց մը հրատարակելով ու տեղ տալով պրպտող Ռիֆաթ Պալիի ու Ա. Զաքարի տեսակէտներուն: Բեմադրութեան հեղինակը պատասխանելով հրեայի տիպարին «հայացումի»ն մասին հարցումին, կ'ըսէ թէ առիկա որեւէ յեղին մտայնութեամբ չէ կատարած, այլ՝ պարզապէս այն պատճառով որ հրեայ պատասխանատուները չեն արտօնած որ տեսապրութիւնը կատարուի սինակովի մը եւ հրէական գերեզմանատան մէջ: Այս պարզաբանումէն ետք ան իր կարգին կ'ամբաստանէ առարկողները թէ վէպը եւ ժապաւէնը կ'ուզեն քաղաքական նպատակով չահարկել:

Նոյն էջին վրայ տեղ տրուած է պրպտող Ռ. Պալիի դատումին ալ· անոր կարծիքով՝ վէպին հրեայ տիպարին տեղ Ֆիլմին մէջ Հայ մը զետեղել, «մաս կը կազմէ այն ծրագրին որուն նպատակն է հաներային կարծիքին մէջ տեղատրել տեսակէտը թէ 1915-ի Հայերու ոճրային պատահածները ցեղասպանութիւն մըն էին»: Ռ. Պալի հեղինակն է Ունեւորութեան տուրքին մասին 37 էջնոց յօդուածի մը· երբ այս պարագան է· Մահչուպեանի ուշադրութեան կը յանձնուի, ան կ'ըսէ թէ այդ դրութիւնը չէ կարդացած· կ'աւելցնէ թէ Ռ. Պալիի մասին այն կարծիքին տէր է որ ան քննադատ մտաւորականի մը կեցուածքով կը դիտէ հրեայ համայնքը, բայց ճիշդ Հրեայի մը ակնոցով կը նայի այդ համայնքին դուրս մնացածին:

«Մարմարա» կը տեղեկացնէր (Դեկտեմբեր 3) թէ հեռատեսիլ – ձայնասփիւռի ընդհանուր տնօրէնը վէճին առընչութեամբ լսած է որ խնդրայարոյց ժապաւէնը դրամքննուած ձեւով հեռաստուած է արդէն եւ թէ ինք մտադիր է դատ բանալու ամբաստանող Ա. Զաքարի դէմ: Ան աւելցուցած է թէ Թուրքիոյ Մշակոյթի նախարարութիւնը «Սալքըմ հանըմին հատիկները» ընտրած էր Օսքարի մրցանակատաբաշխութեան Թուրքիան ներկայացնելու համար: Նոյն աղբիւրին համաձայն, պետականէն ետք, հեռատեսիլի թրքական մասնաւոր կայան մըն ալ ծրագրած է ֆիլմը հեռաստել:

Թրքական լրատիւներու մէջ վերջին շրջանին տեղ գտած հայկական նիւթով երկրորդ ժապաւէնը որ Ա. Եղոյեանի «Արարատ»ն է, կը ներկայացուի որպէս ձեռնարկ մը որուն նեցուկ են հայկական լոպիները: Հասկնալի է որ անոր դէմ հակազդեցութիւնները ուղղուած են ցեղասպանութեան մեղադրանքին: Այս երկրորդ պարագային առընչութեամբ հակազդեցութիւնները թերթաթ են թէ՛ բեմադրիչը, թէ ցուցամի հանրածանօթ Միլլիեաքս ընկերութիւնը որուն յանձնուած է «Արարատ»ը տարածելու գործը:

Թուրքիայէն զանազան ձեւերով նախ ջանք թափուեցաւ արգիլելու ժապաւէնին պատրաստութիւնը· ներկայիս անոնք կեդրոնացած են ներկայացումին արգելք դնելու վրայ: Ինչպէս ըսած է Թուրք ճարտարարուեստի եւ գործի մարդոց միութեան պրիւտէյի պատասխանատուն, պատասխանելով «Միլլիյէթ»ի հարցումներուն (Դեկտեմբեր 2), «Արարատ»ի պատրաստութեան ձեռնարկողը միջազգային մրցանակի տէր բեմադրիչ մըն է ու այդ հանգամանքով, ժապաւէնը մեծ հետաքրքրութեան առարկայ պիտի ըլլայ: Զուարճալի է կարդալ որ այդ ներկայացուցիչը, Պ. Քալէաղասը, առանց ժապաւէնը տեսնելու, կամ բեմադրիչը կարդալու, եւ այլն, ամենայն վստահութեամբ կը յայտնէ· «ժապաւէնը թէ՛ պիտի հիմնաւորէ Թուրքիոյ մասին կանխակալ կարծիքները, թէ՛ սխալ մեկնաբանած պիտի ըլլայ պատմութիւնը»...: Իր գտած ճարը «վերջին ծայր բուռն հակազդեցութիւն ունենալ» է: Սակայն, այդ հակազդեցութիւնը սկզբ է կարելի չափով համաչխարհին հիմնական արժէքներու յենած ըլլայ: Իր պատկանած կազմակերպութիւնը այդ ուղղութեամբ աշխատանքի ձեռնարկած է ԱՄՆ-ու թրքական լոպիներուն զուգահեռ: Աչքուհանդերձ, Պ. Քալէաղասը կը դժգոհի որ Թուրքիա չունի յնդգրկուն ու գիտակցօրէն մշակուած հաղորդակցութեան քաղաքականութիւն մը, որպէսզի ազդեցիկ գործունէութիւն կարենայ տանիլ Հայկական հարցին նկատմամբ եւ կիրարկէ լուրջ մարտավարութիւն մը:

Զրուցավարը, Էյլէմ Թիւրք, նոյն էջին վրայ քանի մը տեղեկութիւններ ալ կը հաղորդէ «Արարատ»ի տեսադրութեան մասին. կ'ըսէ թէ այդ նպատակով Գանատայի մէջ կարս եւ վան քաղաքներուն նմանակները չինուած են: Ժապաւէնը պիտի սկսի ցուցադրուիլ Մայիսին եւ թէ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը կը պատրաստուի դատի դիմել անոր առընչութեամբ, յայտնի չէ թէ որո՛ւ դէմ: Թրքական այլ թերթեր, ինչպէս «Սապար», հրատարակած են Ա. Եղոյեանի բնակարանին ու էլեկտրոնիկ թըղթատարին հասցէները, կոչ ուղղելով ամբողջ աշխարհի Թուրքերուն որ իրենց հակազդեցութիւնները ուղղեն անոր: Թուրք մամուլին մէջ տեղ գտած նշումի է նաեւ այն որ «Արարատ»ը պիտի մասնակցի Գանի փառատօնին:

Անկախ՝ բոլոր վէճերէն, բողոքներէն, համամտութիւններէն, հակադրութիւններէն, հետաքրքրական պիտի ըլլայ չարժանկարի աշխարհին երկու մեծագոյն մրցանակներուն թեկնածուներու չարքին մէջ հայկական նիւթով երկու ֆիլմ գտնել. Ե. Գարագոյունլուի վէպէն է· Մահչուպեանի բեմադրիչով պատրաստուած «Սալքըմ հանըմին հատիկները» որ կ'ըսուի թէ Թուրքիան պիտի ներկայացնէ «Օսքար»ին, եւ Ա. Եղոյեանի «Արարատ»ը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ» ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 24-ին Մոնրէալի հայ համայնքը արժանավայել կերպով նշեց Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակը մաէսթրօ Կարպիս Ալէրիկեանի հեղինակած «Սասունցի Դաւիթի Ծնունդը» օրաթօրիոն ներկայացնելով քաղաքիս Նօթրը Տամ Պազիլիքի չքեղ կամարներուն տակ:

Վաստակաւոր հեղինակը – որ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած էր – ինքն էր որ համերգը ղեկավարեց, իսկ ճեռնարկը բարեհաճաբար նախաձեռնութեամբ ու դրամական մասնակցութեամբ քաղաքիս անխտիր բոլոր Հայ եկեղեցական համայնքներուն ու մշակութային միութեանց: Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը բերին ՖԱԱ-ի մօտ 80 հոգինոց նուագախումբը, Մոնրէալի Քէպէքի համալսարանի 200 հոգինոց երկսեռ երգչախումբը լինչպէս նաեւ հայ սիրողներէ բաղկացած 50 մեծերու եւ 50 փոքրերու երգչախումբերը՝ վերջինը կազմուած Արմէն Քէպէք եւ Սուրբ Ցառկոր Ամէնօրեայ Վարժարաններու աշակերտութենէն: Մեներգի բաժինները յաջողութեամբ կատարեցին սիրուած արուեստագէտներ՝ Օրիորդներ Ալին Գուրեան եւ Նորա Սուրուճեան ու Պ.Պ. Արթօ Մխիթարեան եւ Կարօ Նշանեան:

Համերգին սկիզբը նուագախումբը նուագեց Արամ Խաչատուրեանի գործերէն ծանօթ կտորներ:

Օրաթօրիոն որ ներշնչուած է «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազներգութեան Ցակոր Օշականի հեղինակած տարբերակէն՝ հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ:

Սուրբ Աստուածածնայ տօնն է ու Սասունի հաւատացեալները Մարութայ վանք ուխտի եկած են, ոմանք իրենց հիւանդներուն բժշկութիւն, ուրիշներ իրենց դերի ինկած զաւակներուն ազատութիւն, չատեր իրենց զիւղերուն եւ վանքերուն ապահովութիւն եւ ոմանք ալ իրենց արտերուն առատ բերք խնդրելու: Կը հասնին նաեւ սիրուած իշխան Առիւծ Մհեր եւ իր կողակիցը Թալին Աստուածամօրմէն անդամ մը եւս խնդրելու որ իրենց «չորցած բունէն» մանչ զաւակ մը պարզեւէ որպէս Սասուն աշխարհի պաշտպան բազուկ: Բարեպաշտ ժողովուրդը կը ճայնակցի իշխանական ամոլի խնդրանքին:

Կը յայտնուի հրեշտակը որ կ'աւետէ թէ Մհերի ուխտը ընդունուած է պարտնաւ սակայն որ նորածին մանուկը իր ծննդեան օրն իսկ եւ նոյն ժամուն հօրմէ ու մօրմէ պիտի որբանայ: Գահաժառանգ զաւակի մը տենչէն տառապող իշխանն ու կինը պայմանը կ'ընդունին խնդրելով միայն որ Թալինին Թոյլ տրուի նորածին մանուկին ժուժ մը կաթ տալ նախ քան իր հոգին աւանդելը:

Եւ այսպէսով պիտի ծնի Սասունի պաշտպան Դաւիթն անպարտ:

Թէեւ հեղինակը այս երաժշտական դործը յօրինած է օփերայի նման բեմադրութեան մը հեռանկարով՝ Նոյեմբեր 24-ի ներկայացումը – ինչպէս օրաթօրիոյի 1994-ի անդրանիկ ներկայացումը Սորպոնի մէջ – տեղի ունեցաւ համերգային ոճով, առանց ժամանակակից դէս-դեկոր-ներու, բեմադրական սարքաւորման կամ խաղարկութեան: Սակայն ներկանեռուն բաժնուեցան 48 էջնոց յիշատակի դրքոյկներ որոնք 1700-ամեակի եւ դիւցազներգութեան նիւթերուն մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւններէն զատ կը պարունակէին Օրաթօրիոյի բառերուն լրիւ բնագիրը հայերէն թէ ֆրանսերէն լեզուով: Հետեւաբար ներկաները կարողացան դիւրաւ հետեւիլ պատմութեան հոլովումին:

«Սասունցի Դաւիթի Ծնունդը» հայ եկեղեցական, հովուերգական, ժողովրդային եւ ազգաշունչ երաժշտութեան ոճերու փունջ մըն է ուր այդ ոճերը իրարու կը յաջորդեն կատարեալ հեզասահութեամբ: Այն սերտ կապը որ գոյութիւն ունի բառերու իմաստին ու երաժշտութեան ստեղծած մթնոլորտին մէջեւ՝ կը չարունակուի սկիզբէն մինչեւ վերջ, պահ մը ունկնդիրին աչքերը թրջելով՝ քիչ յաւոյ անոր հոգւոյն թռիչք տալու համար: Եւ հակառակ մեղեդիներուն ինքնատիպ նորութեան՝ անոնք խիստ հարազատ կը հնչեն հայ դասական երաժշտութեան դիւրահաղորդ ականջներու:

Այլ խօսքով՝ այս գործը կ'արտացոլէ ոչ միայն հեղինակին իւրայատուկ երաժշտական ոճը, նուրբ ճաշակը ու զգայնութիւնը այլ նաեւ կը խտացնէ իր երաժշտական համոզիչութիւնը ու կէս դարու փորձառութիւնը:

Սոյն ձեռնարկը յաջողութեամբ գլուխ հանելով Մոնրէալի հայ համայնքը մէկ աւելի զովելի նուաճումներ արձանագրեց: Նախ՝ ան թէ հայ եւ թէ ոչ – հայ երաժշտասէրներուն ցոյց տուաւ որ կոմիտասի տիտուր վախճանով հայ երաժշտական ստեղծագործութիւնը չէ զադրած· թէ միջազգային համբաւի արժանացած Արամ Խաչատուրեանէ զատ այս հայրենազուրկ սփիւռքահայութեան ծոցէն ծնած տաղանդներ կարողացած են հինը պահպանել ու միաժամանակ՝ նորը ստեղծել: Երկրորդ՝ սոյն Օրաթօրիոյին նման բարդ գործի մը ձեռնարկել, չորս անջատ միաւորներէ բաղկացեալ 300 հոգինոց երգչախումբ մը հաւաքել՝ երբ ովկէանոսին միւս կողմը բնակող հեղինակ-ղեկավարը վերջին երկու չաբաթներու ընթացքին միայն պատեհութիւնը պիտի ունենայ երգչախումբին մեկնարանութիւնը իր ուրոյն ոճով երանգաւորելու՝ բաւականին յանդուգն առաջարկութիւն մըն էր որ պատասխանատուները յաջողութեամբ գլուխ հանեցին: Երրորդ – եւ թերեւս ամենակարեւորը – Մոնրէալի հայ համայնքը անպատմ մը եւս փաստը տուաւ թէ միասնական ոգիով, սերտ գործակցութեամբ ու նպատակին հանդէպ անչեղ հաւատքով՝ ամենադժուար թուող գործն իսկ կարելի է յաջողցնել:

Նաեւ կը կարծեմ թէ այս ձեռնարկը վաստակաւոր հեղինակ – ղեկավարին համար եւս բացառիկ նշանակութիւն մը կը ներկայացնէր: Ան իր երաժշտական ասպարէզին գագաթնակէտին հասած էր արդէն 1994-ին երբ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի հիմնադրութեան եօթանասունամեակին եւ իր ղեկավարութեան քառասնամեակին առթիւ «Սասունցի Դաւիթ Ծնունդ»ի անդրանիկ ներկայացումը տուաւ Սորպոնի չքեղ ամփիթատրոնին մէջ՝ արժանանալով ներկաներու խանդավառ ծափահարութեան, Փարիզի խստապահանջ քննադատներու դնահատանքին, Ֆրանսայի պետական եւ Հայ կաթողիկոսական չքանչաններու:

Բնականոն պայմաններու տակ, Ապրիկեանի յաջորդ քայլը պիտի ըլլար – եթէ չեմ սխալիր – Օրաթօրիոն տանիլ իր ծննդավայրը, Եգիպտոս, ու զայն ներկայացնել իր առաջին յաջողութիւնները քաջալերող համայնքին: Դժբախտաբար, սակայն, Մէջին – Արեւելքի 1950-ական թուականներու քաղաքական անկայուն պայմաններուն հետեւանքով եգիպտահայ գաղութը քայքայուեցաւ, անոնցմէ կարեւոր թիւ մը հաստատուելով Մոնրէալ: Արդ Մոնրէալ իր չահախնդիր այդելութեանց ընթացքին Ապրիկեան զգացած էր թէ իր երբեմնի բարեկամները, երգչախումբի անդամները, նախկին աշակերտները եւ նոյնիսկ անոնց զաւակները որքան դուրգուրանք կը տածեն իր անձին ու գնահատանք ունին իր կատարած գործին հանդէպ: Հետեւաբար, «Դիւրաթիւնը կը պատրաստուի դատի դիմել անոր առընչութեամբ, յայտնի չէ թէ որո՛ւ դէմ: Թրքական այլ թերթեր, ինչպէս «Սապար», հրատարակած են Ա. Եղոյեանի բնակարանին ու էլեկտրոնիկ թըղթատարին հասցէները, կոչ ուղղելով ամբողջ աշխարհի Թուրքերուն որ իրենց հակազդեցութիւնները ուղղեն անոր: Թուրք մամուլին մէջ տեղ գտած նշումի է նաեւ այն որ «Արարատ»ը պիտի մասնակցի Գանի փառատօնին:

Անկախ՝ բոլոր վէճերէն, բողոքներէն, համամտութիւններէն, հակադրութիւններէն, հետաքրքրական պիտի ըլլայ չարժանկարի աշխարհին երկու մեծագոյն մրցանակներուն թեկնածուներու չարքին մէջ հայկական նիւթով երկու ֆիլմ գտնել. Ե. Գարագոյունլուի վէպէն է· Մահչուպեանի բեմադրիչով պատրաստուած «Սալքըմ հանըմին հատիկները» որ կ'ըսուի թէ Թուրքիան պիտի ներկայացնէ «Օսքար»ին, եւ Ա. Եղոյեանի «Արարատ»ը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ»Ի ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Իրանի Մուշխասան նահանգի Շուշ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած «Պարսից աշխարհ» մէյլազգային Գ. Թատերական փառատօնին գլխաւոր մրցանակին արժանացած է Համազգայինի Թատրոնը որուն գեկավարն է Սօս Սարգսեան: Խումբը ներկայացուցած է Դաւիթ Յակոբեանի բեմադրած «Գուցէ փրկուենք» խաղը: Փառատօնին մասնակցած են 17 թատերախումբեր Իրանի չորս ծագերէն, Տաճիկրստանէն, Իրաքէն, Աղրբեջանէն:

պի ակունք» վերադարձի մը գաղափարը սկսաւ ձեւաւորուիլ Մոնրէալի ուղղութեամբ: Եւ երբ 1999-ի ամրան եգիպտահայ վարժարաններու նախկին սանուց հաւաքոյթի ընթացքին տեսաւ թէ նորակազմ Եգիպտահայ Հայրենակցական Միութիւնը ինչ ձեռնհասութեամբ կազմակերպած էր սոյն հաւաքը՝ առանց վարանումի ընդառաջեց Օրթոթորիոն Մոնրէալի մէջ ներկայացնելու այս վերջիններուն բերած առաջարկին: Բարեբախտաբար սիրելի վարպետին «Դէպի ակունք» ենթագրեալ ուղեւորութիւնը կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ: Մինչեւ իսկ Մայր Բնութիւնը օժանդակեց բացառաբար մեղմ ջերմաստիճանով եւ անամպ երկինքով:

Ձեռնարկին չափազանց մասնակիցները, կազմակերպողները, օժանդակները ու զոյն հովանաւորող մեկենասները բոլորն ալ արժանի են չնորհաւորութեան: Նաեւ փափաքելի է որ սոյն ձեռնարկով դրսեւորուած միասնականութեան ոգին աւելի յաճախակի երեւոյթ մը դառնայ Մոնրէալի հայ կեանքին ներս ու միշտ մանակ վարակիչ դառնայ քոյր համայնքներու մօտ: Փափաքելի է նաեւ որ մօտ ապագային «Սասունցի Դաւիթի Ծնունդը» թատերական խաղարկութեամբ ներկայացուի Հայաստանի եւ Սփիւռքի բեմերին:

Վարձքը կատար բոլորին՝ մանաւանդ սիրելի կարպիսին որու կը մաղթենք կատարեալ առողջութիւն ու կորով որպէսզի նորանոր ստեղծագործութիւններով ճոխացնէ մեր մշակութային հարստութիւնը եւ չարունակէ նրբացնել մեր երաժշտական ճաշակը:

ՎԱՐԴԳԷՍ Ս. ՏՕԼԱՊՃԵԱՆ

Մոնրէալ, 2001, Նոյեմբեր 28

«ՇԷՆ»Ի ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Փարիզի հայութեան համար տարեվերջի այլեւս աւանդութիւն դարձած ժամադրավայրը մըն է «Շէն»ի տօնավաճառը որ տեղի կ'ունենայ Մխիթարեաններու Սեւրի Սամուէլ Մուրատ երբեմնի վարժարանին սրահներուն մէջ: Տարուէ տարի միշտ աւելի ոգեւոր, աւելի ճոխ ու աւելի բազմամարդ ձեռնարկը արդէն 11 տարեկան է: Դեկտեմբեր 1 – 2-ի չաբաթավերջին մինչեւ վերջին ժամերը սրահները լեցուն էին հետաքրքիր այցելուներով որոնք կը դիտէին վաճառքի բազմաթիւ սեղանները – ձեռագործներու տեսականի, գիրք, թերթ, հագուստեղէն, զարդեղէն, դրոշմաթուղթ, աննդեղէն, քմահեւի, գեղօրներ, խաղալիկներ, տնային – խոհանոցի առարկաներ, եւ այլն – գնումներ կ'ընէին: Այդ ապրանքները կարեւոր տոկոսով մը հայաստանեան արտադրութիւն էին, յաճախ եկած «Շէն»ի Ջանքով հիմնուած աշխատանոցներէ, ձեռնարկութիւններէ:

Կիրակի յետմիջօրէին երբ արդէն կարեւոր չափով թեթեւցած էին այդ սեղանները, ուշագրաւ էր գիրքերու բաժինին առջեւ խմբուած բազմութիւնը եւ պատանիներու մեծ թիւը: Փիչ անդին ուրիշ սեղանի մը վրայ մէկ – երկու օրինակ մնայն մնացած էր Գ. Պըլտեանի «Ֆրանսահայ լեռնամեայ գրականութիւն» հատորէն որուն հեղինակը նոյն յետմիջօրէին հոն մակագրած էր վաճառուած օրինակները. քովը ծաղրանկարիչ Հովիւն էր, գծելէն, սորագրելէն, մակագրելէն յոգնած, բայց գոհ երեւոյթով մը:

Նախորդ երեկոյեան աւելի քան 200 հոգի մասնակցած էր մանթիլի սեղանին որ պատրաստուած էր Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տիկիններուն կողմէ: Այդ նուէրով ապահովուած եկամուտին չափ նշելի էր ընտանեկան – ընկերական ջերմ մթնոլորտը:

Այդ մթնոլորտը ճաշի սեղանէն անդին ալ մնայուն մէկ ազդակն է «Շէն»ի գործունէութեան. հաւանօրէն յաջողութեան մէկ կարեւոր երաշխիքն ալ: Հայաստանի, Արցախի, այսօր նաեւ Ջաւախքի զգայուն շրջանները ամրապնդելու, տեղացիներուն զօրակցելու անոնց ծրագիրները անպայման իրենց թափին բան մը պիտի կորսնցնէին, առանց այդ մթնոլորտին:

Ինչպէս ամէն տարի, այդ ծրագիրներուն, անոնց իրագործումի փուլերուն մասին պատմող պատկերներով, քարտէսներով ցուցանակներ կրկին տեղ գրաւած էին զպրոցին մայր շէնքին մուտքին: Շինութիւններ, ջրանցք, էլեկտրականութիւն, պատմական ճամբար, առողջարան, զպրոց, եկեղեցիի նորոգութիւն, տակաւին մեղուաբուծութիւն, պանրագործարան, եւ այլն, եւ այլն: Կողմնակի սենեակի մը մէջ զետեղուած տեսոյթով մը կը ցուցադրուէին գործունէութեան մասին կարճ փաստանկարներ:

Ողեւորութեան, հուզեղէն այդ մթնոլորտին տիրոջ, ափսոսանք ու նաեւ ընդվզում պատճառող նոթ մը կը ձգէր անջատ ցուցանակի մը վրայ Ջաւախքի անկախ թերթ «Լեռնաշխարհ»ի Գ. Թիւին առաջին էջէն կարօն մը. հոն իր ընկերները կ'ողջեկոչէին Սեպտեմբեր 24 – 25-ի գիշերը Երեւանի «Առագաստ» սրճարանին մէջ խժդուժօրէն սպաննուած Պօղոս Պօղոսեանի թարմ յիշատակը, «Լաւագոյն տղերքը հեռանում են...» խորագրուած էջով մը: Հոն նիւթ կ'ըլլար Ջաւախքի հայութեան բարօրութեան համար անոր տարած գործունէութիւնը, տեղւոյն վրայ մնալու եւ պահելու յամառութիւնը: Բաներ որոնք անհասկնալի ոճիրով կիսատ մնացած էին, բայց ընկերները կը խոստանային չարունակել զանոնք, մինչեւ աւարտի կէտը:

Ջաւախքը սկսած է «Շէն»ի ուշադրութեան առարկայ դառնալ վերջին տարիներուն: Հոն առնուած տեսերիզ մը ցոյց կուտար Վ. Տէրեանի Գանձակի տունը, Ս. Կարապետ Եկեղեցին, զպրոցի շէնք մը, բոլորն ալ լուրջ խնամքի, նորոգութեան, գուրգուրանքի կարօտ: «Շէն»ի ջանքերով, տարիներէ ի վեր շրջանի հայութեան պակսած այդ բաները կը տարէէին հոն. առողջարանը արդէն ամբողջովին նոր հաստատուած ենթակառոյցներով սկսած էր աշխատիլ. անոր տրուած էր Պօղոս Պօղոսեանի անունը:

Վրաստանի Հայաստանի սահմանակից այդ շրջանը որ մաս կը կազմէ Մեծ Հայքի Գուգարք նահանգին, որպէս կեդրոն ունի 80 հազար բնակչութեամբ Ախալքալաքը: Հոն կան աւելի քան հարիւր հայկական գիւղեր, չուրջ 180 հազար բնակիչներով: Այդ գիւղերէն ոմանք կաթողիկէ են. կան անխուսափելի աղանդներ ալ: Մայրաքաղաքէն զատ Ջաւախքը ունի Նինոծմինդա, Ծալքա, Ասպինձա քաղաքները, Ախալցխայի շրջանը: Ցունուար 6-էն ի վեր, Գարեգին Բ.ի կարգադրութեամբ կազմաւորուած է Ջաւախքի ընդհանուր առաջնորդական փոխանորդութիւնը որուն կեդրոնատեղին Ախալքալաքի Ս. Խաչ Եկեղեցին է: Այդ փոխանորդութեան տարածքին վրայ կան թազմաթիւ պատմական եկեղեցիներ, վանքեր որոնք աւերակ վիճակի մէջ են: Հոգեւորական կեանքը, ըստ ընդհանուր առաջնորդական փոխանորդ Բարգէն արեղայ Սալբիեանի, չատ անմխիթար վիճակի մէջ է. եկեղեցիներուն մէջ զպրաց դաս, սարկաւագաց դաս, եկեղեցական սպասներ չկան. չկայ նաեւ կիրակնօրեայ զպրոց, ուսուցիչ, դասագիրք: Նման պայմաններու մէջ հասկնալի է որ ինչ արժէք կը ներկայացընեն ամենափոքր օժանդակութիւնն ու զօրակցութիւնը որոնք կոչուած են բնականոնացնելու ջախջեխիչ կեանքը:

«Շէն»ի տեսադրութեան մէջ հետաքրքրական էր տեսնել Հայաստանի հիւսիս – արեւմտեան գօտիին մէջ եղնաջուր գիւղին պատանեկան ամառնային ճամբարին կեանքը: Ամրան արձակուրդին հոն կը խմբուէին Հայաստանէն, Ղարաբաղէն, Ջաւախքէն, նաեւ Սփիւռքի անկիւններէն հայ պատանիներ, երկշաբթեայ միասնական կեցութեան մը համար: Մարզականին, գրօսանքին, հանգիստին հետ առնուազն կը ծանօթանային գեղչկական հարազատ առօրեային, իր փեթակներով, կաթնատու անասուններով, կը սորվէին պանիր չինել, լաւաչ եփել, եւ այլն:

Նպատակի մը չուրջ խմբուած նորօրեայ կամաւորներու կորիզ մըն է «Շէն»ը. անոր ջանքերը տարուէ տարի արմատ կ'արձակեն Հայաստանի, Ղարաբաղի նաեւ Ջաւախքի այլազան շրջաններուն մէջ, տակաւ ուժ ներշնչելով տեղացիներու եւ պայքարելով մոռցուածի, լքուածի զգացումին դէմ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԼՑՐՈՒԹի Թէքէեան կեդրոնի «Մէթր Հրաչեայ Սեդրակեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 11-ին, տօնուած է ՌԱԿ-ի 80-ամեակը հանդիսաւորութեամբ եւ ճաշով: Նախագահած են Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պապայհէքեան, ներկայ եղած են երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Լիբանանի եւ ՌԱԿ-ի քայլերգներէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է ՌԱԿ-ի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան անդամ՝ տոքթոր Պօղոս Աատուրեան: Ելոյթ ունեցած են Տիկին Մարտա Քելէչեան, եգիպտոսէն՝ տոքթոր Գէորգ Երզնկացեան: Կարզացուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը: Այս յոբելեանին առթիւ, պարգեւատրուած են վեթերան ընկերներ յատուկ գինանշան յուշանուէրներով: Հանդիսաւոր նիստէն ետք, ճաշ մը տրուած է, որու ընթացքին գեղարուեստական յայտագիր մը գործադրուած է:

չատ անմխիթար վիճակի մէջ է. եկեղեցիներուն մէջ զպրաց դաս, սարկաւագաց դաս, եկեղեցական սպասներ չկան. չկայ նաեւ կիրակնօրեայ զպրոց, ուսուցիչ, դասագիրք: Նման պայմաններու մէջ հասկնալի է որ ինչ արժէք կը ներկայացընեն ամենափոքր օժանդակութիւնն ու զօրակցութիւնը որոնք կոչուած են բնականոնացնելու ջախջեխիչ կեանքը:

«Շէն»ի տեսադրութեան մէջ հետաքրքրական էր տեսնել Հայաստանի հիւսիս – արեւմտեան գօտիին մէջ եղնաջուր գիւղին պատանեկան ամառնային ճամբարին կեանքը: Ամրան արձակուրդին հոն կը խմբուէին Հայաստանէն, Ղարաբաղէն, Ջաւախքէն, նաեւ Սփիւռքի անկիւններէն հայ պատանիներ, երկշաբթեայ միասնական կեցութեան մը համար: Մարզականին, գրօսանքին, հանգիստին հետ առնուազն կը ծանօթանային գեղչկական հարազատ առօրեային, իր փեթակներով, կաթնատու անասուններով, կը սորվէին պանիր չինել, լաւաչ եփել, եւ այլն:

Նպատակի մը չուրջ խմբուած նորօրեայ կամաւորներու կորիզ մըն է «Շէն»ը. անոր ջանքերը տարուէ տարի արմատ կ'արձակեն Հայաստանի, Ղարաբաղի նաեւ Ջաւախքի այլազան շրջաններուն մէջ, տակաւ ուժ ներշնչելով տեղացիներու եւ պայքարելով մոռցուածի, լքուածի զգացումին դէմ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹԻՒ 17 ԹԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՖԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ, սա մեր Հայերը եթէ այսպէս չարունակեն՝ մէկ հատ մը ողջ պիտի չմնայ:

– Հայերը ի՞նչ ըրած ունին:

– Դեռ ի՞նչ պիտի ընեն... վանի դէպքերը չե՞ս դիտեր:

– Իրաւ որ ես բանէ մը տեղեկութիւն չունիմ... վանի մէջ բան մը պատահա՞ծ է:

– Ձես դիտեր եւ ինչ՞ պիտի իմանաս...

– Ինչպէս կ'ուզէք, որ գիտնամ, վանէն այս մէկ ամսուան տեղեկութիւն կուգա՞յ:

– Հայերը բոլոր Ռուսերուն միացեր են եւ իրրեւ անոնց յառաջապահները կը կռուին կոր:

– Շատ սխալ քայլ մը առած են, – բաւ Աբիկ լուրջ դէմքով մը:

– Բոլոր յանցանքը այդ անիծեալ յեղափոխականներուն է... ազգը կը կործանին կոր, թէեւ աղէկ մաքրագործեցինք, բայց տակաւին չկրցանք արմատէն չոր – ցընել... դեռ Պոլսոյ մէջ անդամ դաշնակցականներ եւ հնչակեաններ կը գըտնուին:

– Ձեմ կարծեր...

– Ես իմ ըսածս գիտեմ, դեռ բաւական մաքրագործում կայ ըլլալիք:

– Բայց կը տեսնամ, որ հալածանքը միմիայն յեղափոխականներուն դէմ չէ, եւ բոլոր անմեղ մարդիկ ալ կը ձերբակալուին ու կ'աքսորուին կոր:

– Բոլոր բռնուղները հեռուէն, մօտէն յեղափոխականներու հետ չփում ունեցած են, – վճռեց Արթին:

– Այդպէս մի՛ ըսէք, կը խնդրեմ, – դիտել տուաւ Աբիկ, – օրինակի համար ես, դիտես, որ որեւէ յարաբերութիւն չեմ ունեցած այդ մարդոց հետ եւ նոյնիսկ ատոնց իբրեւ հակառակորդ ճանչցուած եմ ... արդ, հեռուէն հեռու լսեցի, որ իմ մասիս ալ ոստիկանութիւնը քննութիւն կ'ընէ եղեր:

– Կրնայ ըլլալ, վերջապէս դուն ալ ազգային գործերու մէջ ես, խմբագիր ես, բոլորովին չէզոք մէկը չես:

– Խմբագիր ըլլալը յանցա՞նք մըն է, իմ արհեստս, ապրուստի միջոց է այդ:

– Քեզի խրատ կու տամ, որ խոհեմութեամբ չարժիս, ժամանակը շատ փափուկ է:

– Այդ խրատին պէտք չունիմ, արդէն միշտ խոհեմ եղած եմ. միայն թէ դուք լուր ունի՞ք իմ մասիս եղած քննութիւններուն համար:

– Ձէ՛, այդպիսի բան մը չեմ իմացած, – բաւ լրտեսը:

– Շիտակը, Արթի՛ն էֆէնտի, շատ մեծ մտատանջութեան մէջ ինկած եմ երկու օրէ ի վեր, դիչերները գրեթէ քնաւ քնացած չունիմ, հիւանդի պէս բան մըն եմ:

– Իրաւունք ունիս այդպէս ըլլալու, – ընդմիջեց Արթին:

– Գոնէ պզտիկ բան մը ըրած ըլլամ կամ որեւէ գործի մը մասնակցութիւն ունեցած ըլլամ, բայց դուն շատ աղէկ գիտես, թէ ես ինչ տեսակ մարդ եմ, ինչ տեսակ գաղափարներու կը ծառայեմ:

– Կասկածի տեղի տալու չէ, էֆէնտի՛մ...

– Բայց, ի՞նչ ըրած եմ կասկած հրաւիրելու համար վրաս:

– Ազգային գործերու շատ կը խառնըւիս, ամէն քարի տակէն դուն կ'ելլաս...

– Ինչո՞ւ այդ տեսակ խօսքեր կ'ընէք, Արթի՛ն էֆէնտի, իրրեւ թերթերու լրաբեր, բնականաբար շատ տեղ կը մտնեմ, կ'ելլեմ, ատիկա իմ գործիս պահանջմունքն է:

– Վերջապէս պէտք է զգոյշ ըլլալ:

– Կը խնդրեմ, Արթի՛ն էֆէնտի, կերպով մը չէ՞ք կրնար իմանալ այդ ոստիկանական քննութեան պատճառը:

– Դուն ուրկէ՞ իմացար, որ այդ տեսակ քննութիւն մը կը կատարուի կոր, – հարցուց Արթին:

– Գիւղէն իմացայ, մէկ քանի լրտեսներ իմ մասիս տեղեկութիւն հարցուցեր են ասոր – անոր:

– Ատոր համար իրար անցնե՛լու պէտք չի կայ:

– Այսպիսի փափուկ ժամանակ մը, երբ այդ տեսակ քննութիւն մը կը կատարուի, բնական է, որ մտահոգութիւն պատճառէ:

– Էլ ի՞նչ կ'ուզես, որ ես ընեմ, եթէ վրադ կասկածներ կան... դուն պէտք էր ջանայիր, որ այդ կասկածները չըլլան... ինչո՞ւ իմ վրաս չեն կասկածիր կոր... ձեզի կը պատանք կոր, թէ սա յեղափոխականներուն երես մի՛ տաք, մի՛ քաջալերէք:

– Բայց ո՞վ երես տուած է, գոնէ ինծի մի՛ ըսէք այդ բանը, դուք, որ պիս լաւ կը ճանչնաք:

– Բնաւ յարաբերութիւն չե՞ս ունեցած անոնց հետ:

– Բարեւ աստուծոյ բարիներէն անդին չէ անցած իմ յարաբերութիւններս...

– Դաշնակցականներ, հնչակեաններ չե՞ս ճանչնար:

– Կը ճանչնամ, ատկէց ի՞նչ կը հետեւի:

– Ատկէց ան կը հետեւի, որ այդ տեսակ ծանօթութիւնները կասկած կը հրաւիրեն:

– Հիմա դուք ինծի այն ըսէք, որ, եթէ վտանգ մը կայ, ինչպէ՞ս կրնանք առաջքը առնել:

– Ատոր համար մէկ միջոց մը կայ, – պատասխանեց խաֆիէն:

– Ո՞րն է, – հարցուց Աբիկ հետաքրքրքիր:

– Քու հաւատարմութիւնդ ապացուցանող ծառայութիւն մը մատուցանել կառավարութեան:

– Ի՞նչ կերպով, բացատրեցէ՛ք, տեսնեմ:

– Կառավարութիւնը հիմա ամէնէն աւելի կը հետաքրքրէ դաշնակցականներն ու հնչակեանները, անոնցմէ մեծ մասը արդէն ձերբակալեց ու աքսորեց, բայց տակաւին հոս ու հոն ծածկուած յեղափոխականներ կան Պոլսոյ մէջ, այնպէս չէ՞:

– Կրնայ ըլլալ...

– Ես ապահով եմ, որ կան եւ բաւական մեծ թիւով:

– Ենթադրենք որ այդպէս է, յետո՞յ...

– Եթէ կարենաս այդ ծածկուած յեղափոխականներէն քանի մը հատը երեւան հանել, վստա՛հ եղիր որ քու մտիդի թեւին դպչող չըլլար, եւ հանգիստ սրտով կրնաս ապրիլ այստեղ:

(Շար. 119)

(Շար. Ա. էջէն)

կան պատերազմ մը ծագի, քանի պաղեստինեան իշխանութեան ղեկավարը մէկ կողմէ Շարոնի եւ Ամերիկացիներուն ճնշումին տակ է, միւս կողմէ ալ Համասի եւ Իսլամական ճիհատի սպառնալիքներուն: Այս վերջինները նոյնիսկ կեանքին կը սպառնան եթէ չարունակէ գործադրել Շարոնի հրահանգները: Այս վերջնոյն համար տակաւին 180 ահաբեկիչներու ձերբակալութիւնն ալ չէ բաւած եւ Իսրայէլ վերսկսած է իր ռմբակոծութիւնները: Դեկտեմբեր 6–ին, Գազայի մէջ, 20 հոգի վիրաւորուած է, որոնց մէջ մանուկներ: Իսրայէլի համար Արաֆաթի ձեռք առած միջոցները անբաւարար են, աչքի փոշի են: Համասի պարագլուխը, որ հսկողութեան տակ է իր բնակարանին մէջ, համակառակ իր կուրութեան, մանկակի կաթսածին մանկութենէն ի վեր, խորհրդանշական դէմք մը կը մնայ եւ պաշտամունքի առարկայ է, իսլամապաշտներու սրբանկարն է կը գրէր «Ֆիկառօ» (Դեկտ. 7): Պատանի Պաղեստինցիները կ'ըսեն «Զայնը տկար է, բայց՝ միտքը սուր է»:

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ Պելկրատ մեկնեցաւ Դեկտեմբեր 7–ին, 48 ժամուան այցելութեան մը համար: Եւրոպացի պետական առաջին ղեկավարն է, որ Պելկրատ կ'երթայ ժողովրդավարութեան վերահաստատումէն ետք: Օրակարգի նիւթ է Լա Հէյի Միջազգային Դատարանին հետ գործակցութիւնը: Այն հարցը տարակարծութեան պատճառ է իշխանութեան մէջ, որովհետեւ, եթէ վարչապետը՝ Ձինճիք համաձայն է այդ դատարանի գոյութեան եւ յանձն առաւ Միլոսեւիչի յանձնումը, նախագահ Քոսթունիքա վերապահ է:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽՆԵՐԸ, Դեկտեմբեր 6–ին, Փորթ որ Վերսայլի Յուցահանդէսներու Փառքին մէջ, յաջորդաբար խօսք առնելով, յարձակեցան նախագահ Շիրաքի վրայ: Հոլանդի համար Շիրաք հաչուեկշիռ չունի ներկայացնելիք, նոյն ոճը գործածեցին Մարթին Օպրի, Պերթրան Տելլանոյէ, Ժան – Մարք Այրօ եւ այլն:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ զինուորական ատիկաններէը չարունակեցին իրենց գոյցերը, անտեսելով իրենց զինուորական կարգավիճակը, որ կ'արգիլէ գոյց եւ գործադուլ: Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 8–ին, տեսակցութիւն մը նախատեսուած է Պաչտպանութեան նախարարին հետ, բայց, չբաւեց դադրեցնելու համար բողոքի ոտքնգքները: Դեկտեմբեր 6–ին, գոյցերը տարածուեցան Թրմար, Փօ, Ռուան, Պրեն, Թուլոն, Նիս, Թուռ, Տինեը եւ Սէնթ-Կաթէլ, Ժոսիէնի բերդը:

ՓԻԹԸՐ ՊԼԷՅՔ, աչխարհի ամէնէն «տիտղոսաւոր» նաւաստին, սպաննուեցաւ Դեկտեմբեր 6–ին, իր առագաստանաւին մէջ ծովահէններու խումբի մը կողմէ, երբ գիտական արշաւանք մը կ'ընէր պրազիլեան Ամազոնիայի մէջ: Նոր Զելանտացի, Պլէյք 54 տարեկան էր եւ քնապահական հետազօտութեանց ձեռնարկած էր:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur
Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

APPEL A VOS DONS

Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
Ils ont besoin de matériel scolaire
Merci pour eux.
Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. :
17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

*
**

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.
Date limite d'inscription: 15 janvier

*
**

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA** ayant bon niveau de ski.
- **Cuisinière.**
- **Aide Cuisiniers.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature:
15 décembre.

*
**

La Section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à la rejoindre à Bellefontaine pour fêter la nouvelle année :

Séjour
du 28 décembre 2001
au 2 janvier 2002

POSSIBILITE 2ème FORMULE :
DU 31 DECEMBRE 2001
AU 2 JANVIER 2002.

Réservez au plus vite aux numéros de téléphone suivants :

- **Nilva : 01. 42. 36. 33. 73** (la journée) **01. 46 58. 03. 17** (le soir)
- **Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68**

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS
contemporains
des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7
au dimanche 16 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

— Entrée libre — Cocktail —

*
**

Récital YERSO
Mardi 11 décembre à 20h45
Vente et dédicace de son récent CD

— Entrée libre — Cocktail —

Centre Culturel
SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge
RER : Luxembourg

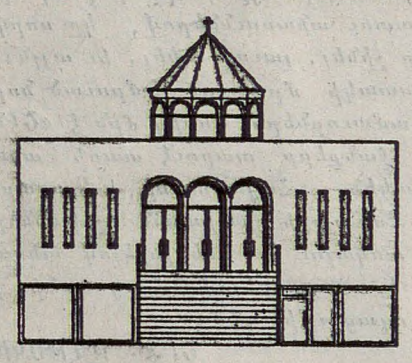
«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ապդեռու սակագինը

Մահագդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ապդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ապդերու, Մինչեւ Մէկ ԹՈՒՌՔԻԱ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահագդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Les conférences d'Issy

AUTOMNE 2001

1700EME ANNIVERSAIRE
DE L'ADOPTION DU CHRISTIANISME
PAR L'ARMENIE EN 301

JEUDI 13 DECEMBRE à 20h45 :

«Faisons connaissance avec l'Eglise Catholique Arménienne»
Rév. Père JOSEPH KELEKIAN

Lieu de Conférences : Eglise Evangélique Arménienne d'Issy-les-Mlnx
28, avenue Bourgain et 55, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Mlnx

Renseignements : 01 47 36 02 50 **Entrée libre** **Bienvenue à tous**

«VIVRE UN NOEL DIFFERAMMENT PAR L'ACHAT SOLIDAIRE»

Sous le parrainage de **M. ANDRE SANTINI,**
ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
LE SERVICE D'ENTRAIDE ET DE LIAISON
organisent une

VENTE D'OBJETS ARTISANAUX

du 7 au 17 décembre

au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux
—— Salles 10, 11, 12 ——

Tous les jours de 10h à 19h. Le dimanche de 12h à 19h.
Nocturne jusqu'à 22h les 8 et 15 décembre.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11
MARDI
11 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·316 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·316

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Ա·

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ծանրաբեռնուած չարաթաւերջ մը ունէր վարիգեան Ընտանին մէջ, որու կը ջանար արձագանգել մեր կարելիութեան սահմաններուն մէջ։

ՈՒՐԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

Ժամը 11–ին, Գարեգին Բ· կ'այցելէր Աստուածաբանական Օրթոտոքս Հիմնարկը (Մ· Սերժ) ուր պիտի կ'ընդունէր Հայր Պոպրինսկի եւ կ'ողջունէր ռուսերէն, Կաթողիկոսը կը պատասխանէր հայերէն։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Գարեգին Բ· Դպրոցասէր հասաւ Դեկտեմբեր 7, Ուրբաթ օր, ժամը 11·30–ին, որպէս Ռէնոի քաղաքին հիւրը· դիմաւորուեցաւ քաղաքապետ Է· Ռաուլէ եւ փոխնահանգապետ Հ· Սատուլէ որոնք դպրոցին կից հրապարակը վերանուանած էին Փլաս տ'Արմէնի։ Գարեգին Բ· ու հետեւորդ չքախումբը պղրոցին սրահէն մուտքին ծափերով ընդունուեցան ներ – կաներէ որոնց մէջ աշակերտութենէն զատ կային հրաւիրեալներ, ծնողքներ։

Վարժարանին Տիկնանց Միութեան նախագահուհի Ժ· Վարդանեանի ողջոյնի խօսքէն ետք, արդի հայկական դպրոցին եւ հայերէնի ուսուցչին դերը չեչտող ելոյթ մը ունեցաւ տնօրէնուհի Սիլվա Գարակիւլեան։ Քաղաքապետ Է· Ռաուլէ իր ուրախութիւնը յայտնելէ ետք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին այցին, հայերէնով ըսաւ· «Բարի՛ եկաք Լը Ռէնոի, բարի եկաք ձեր տունը»։ Գոհունակութեան արտայայտութիւններ ունեցաւ նաեւ փոխ – նահանգապետ Հ· Սատուլ· ակնարկելով «Հայաստան» մկրտուած հըրթռպարակին, մաղթեց որ ան հայութեան տառապանքին յուշարարը ըլլայ անցորդներուն համար։

Պաշտօնական այս բաժինին յաջորդեցին աշակերտները· նախ Է·, Ը·, Թ· դասարաններէն աղջիկներ ու մանչեր արտասանեցին Հայաստանի ու Սփիւռքի գրողներէն, յետոյ դպրոցին երգչախումբը Հայկ Սարգիսեանի խմբավարութեամբ երգեց «Վասպուրական»ը եւ «Հայրապետական մաղթանք»ը, յուզումի ալիքներով լեցնելով սրահը։

Այդ մթնոլորտին մէջ խօսք առնելով Գարեգին Բ· Կաթողիկոս իր հպարտութիւնը արտայայտեց հրապարակին «Հայաստան» մկրտուելուն, այդ արարքը տեղւոյն հայութեան կողմէ Ֆրանսայի նուիրուածէն վարձատրութիւն նկատելով։ Ապա յիշեց Ֆրանսայի կողմէ 1988–ի երկրաշարժին առթիւ ցոյց տրուած օժանդակութիւնը, ցեղասպանութեան ճանաչումը։ Քաջալերեց պղրոցին մէջ լեզուի ու մշակոյթի առումով տարուած ջանքը։

Նուէրներու փոխանակումէն ու հիւրասիրութենէն ետք Կաթողիկոսը այցելեց քանի մը դասարան, ապա հրաժեշտ առնելով մեկնեցաւ չարունակելու համար իր ժամանակացոյցը։

*
**

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ

Ռէնոյի այցելութենէն ետք, Գարեգին Բ· կ'անցնէր Արնուվիլ լէ Կոնէս, ուր կ'ընդունուէր տեղւոյն քաղաքապետին՝ Միշել Օմարի կողմէ, որ ջերմօրէն կ'ողջունէր զինքը· ակթողիկոսը ապա կ'անցնէր տեղւոյն Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցին, ուր համախմբուած էր գաղութը։ Գարեգին Բ· իր պատգամը կուտար ներկաներուն։

Ժամը 16·30–ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կ'այցելէր Մոնմորանսիի Հանդերձատեան Տունը, ուր կը դիմաւորուէր անօրէնին եւ Աղքատախնամի վարչական անդամներուն կողմէ։ Ընկերակցութեան նախագահ Անարէտ Եսիփարատչեանի բարի գալուստի խօսքերէն ետք, կ'արտա – յայտուէր Կաթողիկոսը, որ նախ իր շնորհաւորութեան եւ շնորհակալութեան խօսքը կ'ըսէր անոնց որոնք գաղափարն ունեցած են հիմնելու այս տունը։ Կը շնորհաւորէր նաեւ անոնք որոնք կը վարեն տունը եւ էջմիածնի օրհնութիւնը կը բերէր բոլորին։ Յուզումով տեղեկացած էր նաեւ որ, անոնք որոնք ապաստան գտած էին այս տան մէջ, իրենց կեանքի իրիկնամուտին, ցեղասպանութենէն փրկուած սերունդին կը պատկանէին։

*
**

Այս այցելութենէն ետք, ժամը 19·30–ին, Կաթողիկոսը հանդիպում կ'ունենար Մերձակոյտի նախագահ՝ Քրիսթիան Փոնսըլէի հետ։ Այս հանդիպման ընթացքին, Ք· Փոնսըլէ կը յայտնէր թէ կը ծրագրէր գալ տարի ամրան, փոխադարձ այցելութիւններ հայ եւ թուրք երիտասարդներու միջեւ, Երեւան եւ Պոլիս։

Իրիկունը Կաթողիկոսը ներկայ կ'ըլլար Կապոյտ Խաչի կազմակերպած համերգին Սալ Կավօ։

*
**

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8

Ա Լ Ֆ Ո Ր Վ Ի Լ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 10–ին Ալֆորվիլի քաղաքապետը Ըլնէ Ռուքէ քաղաքապետարանին առջեւ կը դիմաւորէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ Գարեգին Բ·, որուն չքախումբին մաս կը կազմէին Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք·, Շահէ Արք·, Նաւասարդ Եպիսկոպոս, Կրօնից Խորհուրդի նախագահը, Փարիզի Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան նախագահ՝ Գեղամ Թոռոսեան, Վարչութեան նախագահ՝ Ժ· Գուսինեան։ Կարճ մտերիմ հանդիպումի մը աւարտին, քաղաքապետարանի մեծ սրահին մէջ, ուր հաւաքուած էր բազմութիւնը տեղի կ'ունենար հանդիսութիւն մը, որու ընթացքին առաջինը խօսք առնելով քաղաքապետը՝ Ռ· Ռուքէ չնորհակալութիւն կը յայտնէր որ Կաթողիկոսը ընդունած էր իր հրաւէրը Ալֆորվիլ, որ «Փոքրիկ Հայաստան» կը նկատուի, կը յիշէր որ արդէն հանդիպում ունեցած էին Երեւան Սեպտեմբերին, ներկայ եղած էր Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարի բացման եւ խորապէս տպաւորուած էր, ու չնորհակալութիւն կը յայտնէր Պ· Գուսինեանի որ դիւրացուցած էր այդ այցելութիւնը։ Ռ· Ռուքէ յուզումով կ'ոգեկոչէր նաեւ Գարեգին Ա·ը, մշակոյթի մարդ, հիւմուր ունեցող որ նաեւ եկած է Ալֆորվիլ։ Իր գոհունակութիւնը կը յայտնէր Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման համար, որու մէջ ինք դեր կատարած էր, բայց, գլխաւոր դերը կը վերապրէր Ֆրանսահայութեան եւ կը չեչտէր թէ ցեղասպանութեան ճանաչումը Ֆրանսայի կողմէ, պէտք է օրինակ ծառայէր։ Իր ելոյթին վերջաւորութեան, Ռ· Ռուքէ Ալֆորվիլի պատուոյ քաղաքացիի կոչումը կը չնորհէր Կաթողիկոսին, եւ կը նուիրէր երկու հատորներ մէկը Պ· Անանեանի որ Ալֆորվիլի հայ գաղութի պատմութիւնն էր, երկրորդը ալ Ֆրանսացի պատմաբանի մը, որ Ալֆորվիլի իսկ պատմութիւնն էր։

Գարեգին Բ· կը բերէր Մայր Աթոռի, Հայաստանի եւ Արցախի ժողովուրդին ողջոյնը, ու կը յիշէր Ռ· Ռուքէի այցելութիւնը Օշական, Մաշտոցի չիրիմին։ Առաջին անգամն է որ Ալֆորվիլ կուգար, չէր ճանչնար քաղաքը, բայց, քաղաքները, կ'ըսէր, սիրելի կը դառնան մարդոց ընդմէջէն եւ սիրած էր Ալֆորվիլը, քաղաքապետին չնորհիւ։ Կը գնահատէր անոր կատարած դերը գաղութին մէջ եւ յատկապէս վեր կ'առնէր Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը ու չնորհակալութիւն կը յայտնէր Ֆրանսայի ժողովուրդին եւ Ֆրանսական իշխանութեանց։ Հայոց ցեղասպանութեան դատապարտումը վեր նկատէր դատապարտումը ամէն ամբողջատիրութեան։ Իր կարգին, Հայաստանէն բերուած պատառ մը կը նուիրէր քաղաքապետին։

Փակագիծի մէջ, ցաւով, չըսելու համար վրդովմունքով, անհրաժեշտ կը տեսնենք երկու խօսք ընել ան, աւելի քան ձախող թարգմանիչ կնոջ մասին, որ ոչ միայն թարգմանիչի ոչ մէկ յատկութիւն ունէր, այլեւ, ինչ որ աւելի ծանրակչիռ է, ոչ Ֆրանսերէն գիտէր, ոչ ալ հայերէն։

*
**

Այս հանդիսութենէն ետք, Գարեգին Բ· եւ իր չքախումբը յաջորդաբար այցելեցին Մեռելատներու յուշարձանը եւ Աշտարակ հրապարակի խաչքարը ծաղկեպսակներ դնելով, ապա ուղղուեցան Սուրբ Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, ուր հաւաքուած էր խուռնբազմամբ բազմութիւնը։ Հոս ալ, Կաթողիկոսը, կարճ արարողութեան մը աւարտին, իր ողջոյնի խօսքը փոխանցեց ներկաներուն, չեչտելով թէ ո՛ւր որ եկեղեցի մը կայ, էջմիածինը կայ։ Եկեղեցիէն վերջ, Կաթողիկոսը անցաւ Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանը, ուր երկու ժամ է արդէն, աշակերտութիւնը կը սպասէր իրեն։ Տնօրէնուհի Տիկին Քոսայեանի բարի գալուստի խօսքէն ետք, աշակերտները խմբերգներով եւ արտասանութիւններով իրենց կարգին ողջունեցին Կաթողիկոսը։ Ապա կրկնեց երախտագիտական զգացումները Ֆրանսայի նկատմամբ որ ճանչցած էր ցեղասպանութիւնը, հարազատ ինքնութիւն ու մշակոյթ զարգացնելու, բարօրութեան պայմաններ ընծայած հայ գաղութին։

Շուխրի Կրօնական Ընկերակցութեան նախագահ Հրայր Հրաչեանի յարգանքի արտայայտութիւններէն (հայերէն ու ֆրանսերէն) ու ակնհամբոյրէն ետք Կաթողիկոսը հրաժեշտ առաւ Շաւիլէն։

*
**

Կիրակի, Դեկտեմբեր 9–ի եւ Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 10–ի յայտագրին կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆԳՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 8 / 10)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՉՈՀԵՐԸ

1988–ի երկրաշարժին հազարաւոր զոհերը ոգեկոչելու համար նախագահ Ռ· Քոչարեան այցելած է Գիւմրի, «Շիրակ» պերեզմանոցին մէջ ծաղկեպսակ զետեղած աղէտին անյայտ զոհերու խաչքարին։ Իրեն ընկերացած են նախարարները, երեսփոխանները, Շիրակի մարզպետը ո– րուն հետ նախագահը խորհրդակցական նիստ մը ունեցած է Երեւան վերադառնալէ առաջ։

Նոյն օրը վարչապետ Ա· Մարգարեան ալ այդ մը տուած է Լոռիի մարզին· ան Վանաձորի, Սպիտակի, Ստեփանաւանի մէջ ծաղկեպսակներ դրած է երկրաշարժի զոհերուն յուշարձաններուն։ Նոյն օրը ան Վանաձորի, Ստեփանաւանի մէջ բացումը կատարած է դպրոցի մը ու բնակելի չէնքի մը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ կը չարունակեն ոգեւորակոծել Քանատահարի չէջանը, բայց, ոչ միայն չէ գտնուած Պէն Լաւէնի հետքը այլեւ կորսուած է Մոլլա Օմարի հետքը։ Միւս կողմէ, տեսերիզ մը գըտնուած կ'ըլլայ, որու բովանդակութիւնը կը հաստատէ որ Սեպտ· 11–ի ոճրափորձները Պէն Լաւէնի գործն են։ Հոն, Պէն Լաւէն իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ եղեր արարքին արդիւնքներուն մասին։ Հետաքրքրական երեւոյթն այն է որ Նիւ–Եորքի երկու երկնաքերներու գոհերու թիւը ժամանակի ընթացքին կը պակսի, մինչ նմանն պարագաներու, ընդհանրապէս, հակառակը կը պատահի։ Աւրըրեւ, 6700–էն իջած էր 5000–ի, ապա՝ 4000–ի եւ այսօր 3300 կը տրուի որպէս վերջնական հաշուեկշիռ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ զինուորական ոստիկանները գոհացում ստացան եւ վերջ տուին իրենց ցոյցին։ Պաշտպանութեան նախա–

(Շար·ը Դ· էջ)

նաեւ Շաւլ Փասքուա, Մէսօնոնի, Փլէսիի քաղաքապետները եւ բազմաթիւ ընտրեալներ։ Բարի գալուստի իր խօսքին մէջ, քաղաքապետը կ'ողջունէր Կաթողիկոսը, կ'ոգեկոչէր Գարեգին Ա·ի այցելութիւնը ու իր խօսքի եզրափակումին քաղաքին ոսկի մետալը կը նուիրէր Գարեգին Բ·ի։ Այս վերջինն ալ իր խօսքին մէջ կ'անդրադառնար 1700–ամեակին, ցեղասպանութեան ճանաչման Ֆրանսայի կողմէ ու կը չեչտէր թէ հայ ժողովուրդին համար նուիրական են կրօնքն ու Արարատը եւ որովհետեւ չէր կրնար Արարատը հետը բերել, բերած էր զայն պատառով մը գոր կը նուիրէր քաղաքապետին։

Քաղաքապետարանէն ետք, Կաթողիկոսը կ'առաջնորդուէր Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, ուր Հրաչափառով մուտք կը գործէր։ Արարողութեան աւարտին, խօսք առնելով կ'անդրադառնար Հայ Եկեղեցւոյ կենսական դերին հայ ժողովուրդին համար։

*
**

Շ Ա Ւ Ի Լ

Գարեգին Բ· եւ իր հետեւորդները Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին դիմաւորուեցան աղ ու հացով, աշակերտներու վարդերով ու կրօնական, պետական դէմքերու թափօրով մը, կազմուած՝ Շաւիլի, Վիլ տ'Ավրէյի, Վիրոֆլէյի, Սեւրի քաղաքապետներէն, Ծ–ու–Սէնի երեսփոխան Ժ·–Ժ· Գիյէն, կրօնական քոյր համայնքներու ներկայացուցիչներէն։

Հրաչափառով տաճար մուտքէն ետք Շաւիլի հոգեւոր հովիւ Ցարութիւն Քհնյ· Թաշճեան սրտի խօսքով ողջունեց Կաթողիկոսը որ իր ելոյթով պատգամեց համախմբուիլ, չմոռնալ որ այսօրուան մեր զաւակներուն ապագան կապուած է ներկայի մեծերուն հայրենի մտահոգութեամբ տանելիք գործունէութեան։ Ապա կրկնեց երախտագիտական զգացումները Ֆրանսայի նկատմամբ որ ճանչցած էր ցեղասպանութիւնը, հարազատ ինքնութիւն ու մշակոյթ զարգացնելու, բարօրութեան պայմաններ ընծայած հայ գաղութին։

Շուխրի Կրօնական Ընկերակցութեան նախագահ Հրայր Հրաչեանի յարգանքի արտայայտութիւններէն (հայերէն ու ֆրանսերէն) ու ակնհամբոյրէն ետք Կաթողիկոսը հրաժեշտ առաւ Շաւիլէն։

*
**

Կիրակի, Դեկտեմբեր 9–ի եւ Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 10–ի յայտագրին կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով։

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՀԱՄԱՐ ԱՄԷՆ ՄԻՋՈՑ ԸՆԴՈՒՆԵԼԻ, ՆՈՑՆԻՍԿ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէն մարքի մէջ Հայաստանին առընչուած մտահոգութիւններու գլխաւոր տեղը գրաւած է արտագաղթը: Ան հասած է այնպիսի չափերու որ նոյնիսկ ամէնէն վճռակամ հայրենասէրն անգամ կը տարակուսի Հայաստանի ապագայի համար: Ամէն տեղ կարելի է Հայաստանէն նոր հասածներու հանդիպիլ: Երկրին համար յայտնապէս անլուծելի հարց ըլլալէ զատ, այդ երեւոյթը դժուար կացութիւններու կը մատնէ գաղութներու քարեսիրական կազմակերպութիւնները. անոնց պատասխանատուները չեն գիտեր ո՛ր մէկուն օգնել, ուրկէ յաւելեալ պիտճէ ճարել:

Կայ անշուշտ խումբ մըն ալ որ օրինակ՝ Ֆրանսայի մէջ կայք հաստատելու համար ո՛չ Աղքատախնամին, ո՛չ Կապոյտ Խաչին կամ քարեսիրական այլ կազմակերպութեան մը նպաստին պէտք ունի. բարօր, բարդաւաճ կեանքի մը հարկաւոր միջոցները չուքի պէս կը հեռեւին այդ խումբին անդամներուն: Կան այնպիսիներ ալ որոնք իրենց հասած պահէն կը դիմաւորուին այդ միջոցներուն կողմէ: Այս վերջինները, հասկնալի է որ օժանդակութեան հասցէները պիտնալու պէտք չունենալէ զատ, չեն հետաքրքրուիր իրենց բախտէն զուրկ ուրիշ արտագաղթողներու կացութեամբ, կամ տեղական այլ հաստատութիւն – հիմնարկներով ալ: Հաւանաբար, հետք կորնցնելու, կամաւոր կերպով կորսուելու միտումին առաջին պայմանն է ատիկա:

Արտագաղթողներու խումբերուն մասին ինչ որ ծանօթ չէր, անոնց մէջ գոյութիւնն է երրորդ դասու մը. այդ դասին պատկանողները ո՛չ միայն ամէնէն հանդիստ, այլեւ չատ առանձնաչնորհեալ պայմաններով կը հեռանան Հայաստանէն: Դուրսն ալ պէտք չունին Աղքատախնամի նման տեղեր դիմելու. առաջին չրջանի մը համար պետութիւնը, կամ տեղւոյն գաղութը կը հոգայ անոնց բնակարանը, ինքնաշարժը, չարժավարը, եւայլն: Այդ առաջին չրջանին աւարտին ալ արդէն իրենք ճարած կ'ըլլան նոյն, կամ մօտաւոր բարօրութեան պայմաններ ապահովելուն միջոցը:

Խօսքը կը վերաբերի այն արտագաղթողներուն որոնք Հայաստանի գիւանագիտական մարզին կը պատկանին: Դեսպաններ են անոնք, դեսպանի փոխանորդ, խորհրդական, քարտուղար, եւայլն: Պաշտօնով կը զրկուին արտաքսմանէ, որոշ ժամանակի մը համար ու այդ ժամանակին աւարտին կը չարունակեն մնալ իրենց տեղը: Որքան ալ զարմանալի, անհաւատալի թուի ըսուածը, բացառութեան կարգէն դուրս եկած է երեւոյթը ու անուններու ամբողջ ցանկ մը կայ արդէն որպէս փաստ:

Այդ երեւոյթին ու անուններուն գոյութեան կը տեղեկացնէ «Ազգ» օրաթերթը, իր Դեկտեմբեր 1–ի թիւով: «Արտաքին գործերու նախարարութեան մշտական այցելու» ստորագրուած էջ մը կը խօսի այդ մասին: Նախ կ'ըսուի թէ վերջերս չարք մը երկիրներէ Հայաստանի դեսպանները եւս կանչուած են: Այսինքն, անոնց պաշտօնին վերջ տրուած է, կամ անոնք նախատեսուած են այլ պաշտօնի համար:

Եւրոպայէն այդ խումբէն առաջին երկու անուն են Երեւանի Իւնսատանի ու Գերմանիոյ դեսպանները: Առաջինը Արմէն Պետրոսեանն է (գրող Վարդկէս Պետրոսեանի եղբօրորդին). երկրորդը՝ Աչոտ Ոսկանեանը: Երկուքն ալ մաս կը կազմէին այն խումբին որ պէտք է Երեւան վերադառնայ, բայց կը յամենայ գտնուած վայրը: Կրնան երկուքն ալ, յարգելի կամ ոչ, իրենց պատճառները ունենալ, տակաւին արձանագրուած իրողութիւնը այն է որ առաջինը «չի ցանկանում Աթէնքից վերադառնալ հայրենիք», իսկ երկրորդը «Չի շտապում Պէրլինից տուն վերադառնալ»: Առաջինին մասին կայ յաւելեալ նշումն ալ թէ «Յունահայ համայնքում չափազանց վատ համբաւ ձեռք բերած» է: Եւ ըսել որ իրեն յաջորդն ալ նշանակած է, կը պատրաստուի Աթէնք մեկնիլ: Ան կը կոչուի Վահրամ Կաժոյեան: Նախարարութեան միջազգային կազմակերպութիւններու վարչութեան պետի պաշտօն կը վարէր: Նշանակուած է Գերմանիոյ նոր դեսպանն ալ. կարինէ Ղազինեան: Ան Հայաստանի Պուքրէշի դեսպան էր. պաշտօն, զոր «ժառանգել է հանգուցեալ ամուսնուց»: Իրեն մասին տրուած յաւելեալ տեղեկութիւն մըն ալ այն է որ խորհրդային չրջանին, Մոլդաւիոյ Մոզամպիքի եւ Փորթուգալի դեսպաններուն քարտուղարուհին եղած է:

«Նախկին» պաշտօնավարութեամբ յիշուած մըն է Աւետ Ադոնց. Պրիւսէլէն նոր վերադարձած է պէտք է մեկնի Ժընեւ, որպէս Մ.Ա.Կ-ի զրասենեակին Հայաստանի ներկայացուցիչը: Ժամանակին եղած է Եսայի Ստեփանեանի օգնականը: Չարկ կա՞յ չեչտելու թէ նախկին այս նախարարը պետական գումարներ զրպանելու աւանդութիւնը հաստատողներէն եղաւ Հայաստանի անկախութենէն կարճ ժամանակ մը ետք:

«Ազգ»ի հրապարակումին մէջ տեղ զբաղած խումբին մաս կը կազմեն «ուսանող» դիւանագէտներ ալ: Տրուած առաջին անունը մօտիկ անցեալին Փարիզի մէջ հիւպատոսական պաշտօն վարած Յասմիկ Սողոմոնեանն է. անոր երեւանէն ուսման համար Փարիզ վերադարձով բաց մնացած է Արտաքին գործերու նախարարութեան գլխաւոր քարտուղարի սեղանը. կ'ըսուի թէ հաւանական է որ ան յանձնուի Ժընեւի ՄԱԿ–ի մօտ Հայաստանի ներկայացուցիչ Կ. Նազարեանի:

«Ուսանող» ուրիշ դիւանագէտ մըն է Հայաստանի Ուշինկթընի դեսպանութեան վերջին տարիներու խորհրդական Արմէն Խարագեանը: Ան կը ներկայացուի որպէս Վ. Օսկանեանի «երբեմնի հաւատարիմ գինակից» մը. ԱՄՆ մնացած է «ուսանելու» նպատակով: «Որոշ տուեալներով, նա սերտ կապեր է ունեցել եւ պահպանում է ԱՄՆ–ում բաղաբական ապաստան ստացած Հայաստանի վարչապետի նախկին օգնական Նեկտար Խորխոռունու հետ»:

Վերադառնալով չվերադարձողներու խումբին, անոր անդամներէն են Գանատայի նախկին դեսպան, յետոյ Աւետարանի նախարար Գ. Նանագուլեանը, Լոնտոնի նախկին դեսպան ու նախկին վարչապետ Ա. Սարգսեանը:

Եւրոպայէն, ԱՄՆ–էն զատ, յայտնի կ'ըլլայ որ Մոսկուան ալ երթալ ու մնալիք տաք անկիւն է. Ռուսաստանի ներկայի դեսպանը Ս. Մահակեան եւս «մտադիր է մնալ Մոսկուայում, շարունակելու իր յաջողած պիզնէսը»:

Շարքը փակելու յարմար օրինակ մըն է Արտաքին գործերու նախարարութեան մամուլի նախկին քարտուղար Ա. Գասպարեան. ան ներկայիս Մոսկուա է, հոն կը խմբագրէ ... սիկառներու նուիրուած պատկերազարդ ամսագիր մը: Կ'ըսուի որ կրնայ Վիէննա մեկնիլ, աւարտելու համար դիտական իր թեզը. չէ ըսուած որ թեզն ալ սիկառներո՞ւ մասին է, թէ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան տաքուկ բարձերուն:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂԹՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՅԵՐ՝ ԲԻԶԱՆԴԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Ա. ԵՒ ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա. ՓԱՅՏԱՐԵՐՈՒ ԹԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ ԵՒ ՓՈՔՐ ԱՍԻԱ

Հայկական ամէնէն հին գաղութներէն է Յունաստանի գաղթօճախը, եւ հայ – յունական յարաբերութիւնները չատ հին անցեալ ունին: Հայեր մեծ դեր ունեցած են Բիւզանդական կայսրութեան կազմին մէջ. անոր հետ զաչնակցած են, երբեմն՝ պատերազմած, եւ չաճախ ալ անոր են–թակայ եղած են, բարձրաստիճան զինուորականներ, քաղաքական գործիչներ եւ նոյնիսկ կայսրեր տուած են, եւ իրենց կարեւոր ներդրումը ունեցած են բիւզանդական կայսրութեան զարգացման բազմապիսի բնագաւառներու մէջ:

Թէոդոս Ա. Մեծ կայսեր օրով (379 – 395) Հայաստան 387–ին բաժնուեցաւ Բիւզանդիոնի եւ Պարսից Սասանեան կայսրութեան միջեւ. անոր յաջորդներուն՝ Արկադիոսի (395 – 408) եւ Թէոդոս Բ.ի օրերուն (408 – 450) Բիւզանդիոնի քաղաքական եւ զինուորական ազդեցութիւնը աւելի զօրացաւ Հայաստանի մէջ. այս ժամանակ ալ, 404 – 406–ին տեղի ունեցաւ հայ գիրերու գիւտը եւ սկսաւ Հայոց ոսկեդարը: Մարկիանոս կայսեր ժամանակ (450 – 457), 451–ին տեղի ունեցաւ Վարդանանց պատերազմը, ինչպէս նաեւ՝ Քաղկեդոնի եկեղեցական ժողովը, որուն պատճառով քրիստոնեայ եկեղեցիներու մխիթարիւնը հերձուեցաւ: Լեւոն Ա. կայսեր օրով (457 – 474) հայ ազնուականներուն ազդեցութիւնը զօրացաւ բանակին մէջ, իսկ Պոլսոյ մէջ մեծ թիւով հայ ուսանողներ սկսան յաճախել: Զենոն կայսեր ժամանակ (474 – 491) հայ նախարարներ մեծ ապստամբութիւն մը բարձրացուցին կայսեր դէմ, որ արեան մէջ ճմլուեցաւ եւ որմէ ետք հայ նախարարներուն ու զինուորականներուն իրաւասութիւնները սահմանափակուեցան: Անոր յաջորդին՝ Անաստասիոս կայսեր ժամանակաշրջանին (491 – 518) Հայաստան Բիւզանդիոնի եւ Պարսկաստանի միջեւ բուռն կռիւներու թատերաբեմ դարձաւ, որմէ ետք Մծբինի եւ Թէոդոսուպոլսոյ (Կարին) պաչտպանական ամրութիւնները ամրացուեցան (նախապէս, տարբեր յօդուածներով անդրադարձած ենք Բիւզանդիոնի հայկական գաղթօճախներու այս ժամանակաշրջաններուն մասին):

ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Ա. ԿԱՅՍԵՐ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ

Անաստասիոս կայսր մահացաւ 518–ին եւ անոր յաջորդեց Յուստինոս Ա.: Ծնած՝ մօտաւորապէս 450–ին, Մակեդոնիոյ Պետերիանա գիւղը, ան իլլիրեացի գիւղացի ընտանիքի սերունդ էր եւ երիտասարդութեան խոզարածութեամբ զբաղած էր: Մօտաւորապէս քսան տարեկանին ան Պոլիս մեկնեցաւ եւ կայսերական պալատի պահակազունդին մէջ զինուոր արձանագրուեցաւ, ուր հետզհետէ աստիճանի բարձրացում ունենալով՝ Անաստասիոս Ա.ի ժամանակ կայսերական պահակազունդի հրամանատար նշանակուեցաւ եւ կոմս տիտղոսը ստացաւ:

Անաստասիոս կայսեր մահէն ետք, 518 Յուլիսին, Յուստինոս, որ պալատի ամէնէն ազդեցիկ զինուորականը դարձած էր, յաջորդեց անոր:

Անաստասիոս միաբնակներուն պաչտպան էր, մինչդեռ Յուստինոս ծայրայեղ երկարնակ ուղղափառ էր. ան վերջ տուաւ Հռոմի հետ դաւանական վէճերուն եւ անմիայ հալածանքի ձեռնարկեց միաբնակներուն դէմ, որ քիչ առենէն ահաւոր համեմատութիւն ստացաւ եւ զանգուածային ջարդերու ձեռնարկուեցան: Այս ժամանակ Հայերը, իրբեւ միաբնակներ, հալածուեցան եւ անոնց նախկին իրաւասութիւնները ջնջուեցան:

Յուստինոս 523–ին հրովարտակ մը հրապարակեց արիոսականներուն դէմ, որմէ ետք սաստիկ հալածանք սկսաւ նաեւ անոնց դէմ: Այս պայմաններուն տակ օսթրոթերու արիոսական դարձած թագաւորը՝ Թէոդորիք, որ Իտալիան իր հովանաւորութեան տակ առած էր, սկսաւ պահպանել Յովհաննէս Ա. պապը՝ Պոլիս մեկնելու եւ ստիպելու Յուստինոս կայսրը՝ վերջ տալու արիոսականներու դէմ պայքարին: Յուստինոս ստիպուած կարգ մը զիջումներ ըրաւ արիոսականներուն:

Յուստինոս կայսրութեան արեւելեան սահմաններուն վրայ, արեւմտեան Հայաստանի մէջ զինուորական յենակէտերը ամրացուց, իսկ արեւմտեան Վրաստանի Լազիքայի վրայ կայսրութեան դերիշխանութիւնը վերահաստատեց:

Այս ժամանակ կայսրութեան հիւսիսային սահմաններուն վրայ սլաւական ցեղեր Դանուբը անցնելով ներխուժեցին պալքաններու խորերը. Յուստինոս այնքան ուժ չունէր զանոնք զսպելու համար, եւ ներխուժողները աւարի տուին ու չատ տեղեր ալ գիտնին հաւաստարեցուցին չէն բնակավայրերը:

Յուստինոս մահէն քանի մը ամիս առաջ իր եղբօրորդին՝ Յուստինիանոսը վոխ – կայսր հռչակեց եւ 527 Օգոստոս 1–ին մահացաւ:

ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա. ԿԱՅՍԵՐ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Բիւզանդիոնի գերիշխանութեան ենթակայ հայութիւնը նոր հանդրուան մը թեւակոխեց Յուստինիանոս Ա. կայսեր գահակալութեան ժամանակաշրջանին, երբ կայսերական վերափոխումներու ու նախարարական դասի կազմալուծման պատճառով Հայեր զանգուածաբար ձգեցին իրենց օրրանը եւ Պոլիս ու կայսրութեան տարբեր չրջաններ զաղթեցին:

Յուստինիանոս Ա., բուն անունով՝ Պետրոս Սապպաթիոս, ծնած էր 483–ին, Թորեսիում, Տարատանիա, մօտաւորապէս ներկայ Սերպիոյ Նիչ քաղաքին հարաւը: Յուստինիանոս հռոմէական անունը անոր առած էր հօրեղբայրը՝ Յուստինոս Ա. կայսր:

Յուստինիանոս երիտասարդութեան պոլիս մեկնեցաւ, ուր հօրեղբայրը՝ Յուստինոս այն ժամանակ բարձրաստիճան զինուորական էր: Ան հոն բարձր կրթութիւն ստացաւ, թէեւ յունարէն լաւ չէր գիտեր: Երբ Յուստինոս 518–ին կայսր հռչակուեցաւ, Յուստինիանոսի ազդեցութիւնը զօրացաւ եւ ան իր մեծ ու անզաւակ հօրեղբօր աջակիցը դարձաւ ու կարեւոր պաշտօններու տիրացաւ. 525–ին կեսարի տիտղոս ստացաւ եւ 527 Ապրիլ 4–ին փոխ կայսր հռչակուեցաւ: Նոյն ժամանակ կինն՝ նախկին դերասանուհի Թէոդորա նոյնպէս մեծ հեղինակութեան տիրացաւ եւ թագուհի թագադրուեցաւ: Երբ Յուստինոս կայսր մահացաւ 527 Օգոստոս 1–ին, Յուստինիանոս յաջորդեց անոր իրրեւ կայսր:

Յուստինիանոսի արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնական երկու ուղղութիւն ունէր. Պարսկաստանի դէմ զգաւոր պայքարը չարունակել եւ Հռոմէական կայսրութեան նախկին արեւմտեան նահանգները վերադարձնել բիւզանդական տիրապետութեան տակ:

Յուստինիանոս, երբ գահ բարձրացաւ, իր զօրքերը Եփրատի ափերուն պատերազմի մէջ էին պարսից Կաւատ (Գոպատ) թագաւորի բանակին հետ: Պարսկական զօրքերը իրերայաջորդ յաղթանակներ տարին եւ 531–ի գարնան մեծ ջարդ տուին նշանաւոր զօրավար Պելիսարիոսի զօրքերուն: Այդ ժամանակ մահացաւ Կաւատ թագաւոր եւ անոր յաջորդը՝ Խոսրով Անուշիրվան համաձայնութեան եկաւ Յուստինիանոսի հետ եւ 532–ին կնքուեցաւ «յաւիտենական» կոչուող զաչինքը. Յուստինիանոս 11 հազար ոսկի դրամ վճարեց Պարսիկներուն, իսկ Խոսրով հնճարեց Կովկասի նկատմամբ որեւէ պահանջէ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կլենտէյլի «Պրէնտլիու Կոլեճչըն» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 21–ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի Արտաքին Նախարար Վարդան Օսկանեանի մամուլի ասուլիսը, որուն ներկայ եղած են հայկական մամուլի եւ հեռատեսիլի կայաններու ներկայացուցիչները: Բացումը կատարած է Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան: Արտաքին նախարարը ԱՄՆ կատարած աշխատանքի իր այցելութիւնը «բաւական արդիւնաւէտ» նկատելէ ետք, օրուան ամէնէն հրատապ երկու հարցումներուն՝ 907–րդ պարբերութեան եւ հայ – թրքական հաշտութեան յանձնախումբին վերաբերեալ, պատասխանելով ըած է թէ «լոպպիինկի աշխատանք տանող ամերիկահայ երկու կազմակերպութիւններու՝ Հայ Դատի Յանձնախումբի եւ Հայկական Համագումարի տարակարծութիւնները իրենց ժխտական անդրադարձը ունեցան 907–րդ պարբերութեան ճակատագիրը ճշդելու առումով»: Վարդան Օսկանեան յայտնած է նաեւ թէ յոյզրդ քանի մը ամիսներուն Արտաքին նախարարութիւնը աշխատանք պիտի տանի ամերիկահայ երկու կազմակերպութիւններուն միջեւ համագործակցութիւն ստեղծելու ուղղութեամբ, որպէսզի անոնք միատեղ եւ միասնական աշխատանք տանին Հայաստանի եւ հայութեան չհեղը պաշտպանելու իմաստով: Մամուլի ասուլիսի ընթացքին արծարծուած են նաեւ Հայաստանի քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային մարզերուն առնչուող հարցեր, որոնց նախարարը պատասխանած է ընդհանրապէս լաւատես մօտեցումով:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 10–ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Կլենտէյլի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Նոյեմբեր 20–ին, նշուած է Հայաստանի անկախութեան 10–ամեակը, հովանաւորութեամբ հիւպատոսութեան եւ կազմակերպութեամբ յատուկ յանձնախումբի

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ, Նոյեմբեր 16–ին, տեղի ունեցած է ճաշ – հաւաքոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակի մէջ – յարանուանական մարմնին: Բարի գալուստի եւ բացման խօսքով հանդէս եկած է Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան եւ հրաւիրած է Եղիա Ծ. Վրդ. Գիւրճեանը որ իր խօսքը ըսէ, որպէս հիւրընկալ եկեղեցւոյ հովիւ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, տեսերիզով ցուցադրուած է երկու հոգեւոր համերգներու երգուած «Հայոց լեզու»ն քառաձայն խմբերգը (խօսք Գրիգոր Չոթոյեանի, երաժշտութիւն Յակոբ Մանուկեանի): Փակման խօսքը արտասանած է Յակոբ Ճանպազեան, որ անդրադարձած է միջ – յարանուանական մարմնի կազմակերպած ձեռնարկներուն:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 14–ին, նախաձեռնութեամբ Համադպային Գանատայի Շրջ. Վարչութեան եւ կազմակերպութեամբ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի, Լաւալի եւ Մոնրէալի Մ. Փափազեան եւ Ս. Զէյթլեան կոմիտէներու, տեղի ունեցած է Հ.Յ.Դ. յուշամատեան ալպոմ – աթլասի «Գոյամարտ» հատորի ներկայացումը: Օրուան հանդիսավարը՝ Նուարդ Ազամեան, հրաւիրած է Վրէժ – Արմէն Արթինեանը տեղեկութիւններ փոխանցելու: Հատորին գլխաւոր խմբագիրը՝ Յակոբ Մանճիկեան (Գալիֆորնիայէն) սահիկներով ներկայացուցած է ամէն մէկ հերոսը եւ ծանրացած անոնց տարած նշանակութեան վրայ: Խօսք առած է նաեւ խմբագրին կինը, օպնական խմբագիր՝ Քնար Մանճիկեան: Հարցումներու բաժինի մը եւք, հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Քրմնկի Շահուանի Սուրբ Պետրոս Կեդրոնին մէջ, Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Լիբանանի շրջանային խմբապետութիւնը սեմինար մը կազմակերպած է, որու մասնակցած են Հ.Մ.Ը.Մ.–ի զանազան մասնաճիւղերէ փոխ – խմբապետ եւ անկէ վեր պաշտօն ունեցողներ, թիւով՝ 43 հոգի: Բացումը կատարուած է Նոյեմբեր 10–ին: Ցայտագիրը ընդգրկած է եօթը դասախօսութիւններ: Համագումարը փակուած է Նոյեմբեր 11–ին:

*
**

ԱՅՆՃԱՐԻ Հայ Աւետարանական եկեղեցին տանող խաչմերուկին վրայ, Նոյեմբեր 10–ին տեղի ունեցած է յիշատակի հանդիսութիւն մը վեր. Մովսէս Ճանպազեանի մահուան տարելիցին առթիւ, կազմակերպութեամբ Այնճարի Հ.Ց.Դ. դասախարակչական մարմնին, առ ի գնահատութեամբ ողբացեալին տարած աշխատանքին հայութեան եւ Հայ Դատին համար: Կազմակերպիչ մարմնին կողմէ խօսք առած է Եսայի Հաւաթեան, ապա փողոցին անուանակոչութեան ցուցանակի քօղազերծումը կատարած են վերապատուելի Ժան Ծանճեան, Այնճարի քաղաքապետ՝ Սեպուհ Սգայեան եւ վերապատուելիին քոյրերը՝ Մարի Ճանպազեան – Սարմազեան եւ Սոնա Ճանպազեան – Գուճանեան: Այս արարողութենէն ետք, ներկաները ուղղուած են «Հետուիկ» սրահը ուր տեղի ունեցած է յատուկ հանդիսութիւն: Բացման խօսքը արտասանած է տոքթոր Ժաժակ Այնթապեան, որմէ ետք, դասախարակչական մարմնին կողմէ Տիգրանուհի Քիւսպէքեան ներկայացուցած է վերապատուելի Մովսէս Ճանպազեանի կենսագրականը: Խօսք առած է Մինջին – Ափեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան կեդրոնական Մարմնի տեղապահ եւ Հայկազեան Համալսարանի նախագահ տոքթոր Ժան Խանճեան: Այնճարի քաղաքապետութեան, Հ.Ց.Դ. Կոմիտէի եւ բոլոր մարմիններու կողմէ խօսած է Ձորճ Աբէլեան: Վերջին խօսք առնողը եղած է Տիկին Մարի Ճանպազեան – Սարմազեան:

ՀԱՆԴԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ Ի ՆՊԱՍՏ ՕՐԷՆՃ ՔԱՒՈՒՆԹԻԻ ՀԱՑ ԿԵԴՐՈՆԻՆ

Օրէնճ Քաւունթիի «Ղուկասեան» սրահին մէջ Նոյեմբեր 17–ին, տեղի ունեցած է հանդանակութեան ձեռնարկ մը, ի նպաստ շրջանի Հայ Կեդրոնին: Ներկայ եղած են 300 հոգի: Ցայտագիրը վարած է Տիդրան Սասունեան: Հ.Ց.Դ. «Արմէն Գարօ» կոմիտէի ներկայացուցիչ Արամ Մատէնլեան ներկայացուցած է կեդրոնին աշխատանքները: Կարօ Ցակոբեան խօսած է Հայ Կեդրոնի բարեկամներու խումբի ստեղծման մասին, նշելով որ խումբը կը միտի կեդրոնին պարտքը թեթեւցնել եւ աշխատանքները զարգացնելու: Ներկաներէն մաս կազմողներ իրենց նուիրատուութեան խոստումը կ'ընեն հինգ տարիներու համար: Այդ իրիկուն նոր նուիրատուներ արձանագրուած են օգնելու համար կեդրոնին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՓԻՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

– Նախ այդ տեսակ պահուըտած յեղափոխականներէ լուր չունիմ եւ յետոյ, եթէ նոյնիսկ գիտնամ, թէ այդպիսի մէկը կայ, ես չեմ, որ իմաց պիտի տամ կառավարութեան, – պատասխանեց Աբիկ:

– Վտանգաւոր եւ վնասակար մէկը կառավարութեան յանձնելը մի՞թէ մեղք է:

– Կառավարութիւնը այդ գործին համար մասնաւոր պաշտօնեաներ, ոստիկան ու լրտես ունի, տակաւին անոնց գործն է:

– Ոստիկանութեան օժանդակելն ալ ամէն պատուաւոր քաղաքացիի պարտականութիւնն է, – պատասխանեց լրտեսը:

– Ինչ որ է, այս մասին աւելորդ վիճաբանութիւններ չընենք... դուք հիմա այս խնդրին մէջ չէ՞ք ուզեր ինծի ծառայութիւն մը մատուցանել:

– Իմ ձեռքէս բան մը չի գար... ես քեզի պէտք եղած խորհուրդը տուի, աւելի բան մը չեմ կրնար ընել, միայն թէ՝ եթէ նոյնիսկ գիտնամ տեղեկութիւն հարկաւոր, պէտք եղածը կ'ըսեմ:

– Շնորհակալ եմ, – պատասխանեց Աբիկ ոտքի ելլելով եւ հեռացաւ մտահոգ դէմքով մը:

Արթինի դէմքին վրայ չարաշուք ժպիտ մը ճեւացաւ:

«Ապուշը կը ապասէ, որ գինքը ազատեմ, – մտածեց, – եւ ատոր համար փոքրիկ զոհողութիւն մը անպայման ընել չուզեր»:

Ցետոյ ժամացոյցը նայեցաւ եւ գոչեց.

– Օ՛, ժամանակը ուշ է եղեր, եւ ես պէտք է, որ երթամ Բէչատ պէյը տեսնեմ, թէլէֆոնով պիտ ուզեր է:

Անմիջապէս ճամ բայ ելաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի հանրային պարտքի վարչութեան կողմը, ուր կը գտնուէր Քրամը սիասիի տնօրէնին պաշտօնատեղին:

Այս վերջինը անհամբեր չարժումով մը ընդունեցաւ գինքը:

– Ո՞ւր մնացիր, – գոչեց, – ժամ մըն է, որ թէլէֆօն ըրի քեզի:

– Ստիպողական գործեր ունէի, անմիջապէս չկրցի գալ, կը ներէք, – պատասխանեց Աբիկ:

– Նստէ, տեսնենք, կարեւոր ըսելիքներ ունիմ քեզի:

– Մտիկ կ'ընեմ:

– Գիտե՞ս, որ պատերազմէն առաջ Հայկական բարեկործութիւններու խնդիր մը կար:

– Բնականաբար գիտեմ, – պատասխանեց Աբիկ:

– Պատրիարքարանը իր ժողովներով, փարիզի մէջ Պօղոս փաշա իր մարդերով այս խնդիրը կը հետապնդէին... մեզի հաւատարիմ կամ բարեկամ կարծուած անձեր նոյնպէս այդ խնդրով կը զբաղէին ու կերպով մը մեզի դէմ կը դաւէին, նոյնիսկ այնպիսի անձեր, որոնք մեր հացը կ'ուտէին ու մենէ դրամ կ'առնէին իբրեւ մէկուս կամ պաշտօնեայ:

– Շատ իրաւացի է ձեր ըսածը, ապերախտներէն մաս մը արդէն իրենց արժանի պատիժը կրան:

– Ինծի՞ կը թուի, թէ դուն կ'ուզես ինծի ակնարկել:

– Ես ոչ ոքի անուն չեմ տար, ինչպէս ըսի, ամէն մէկ մարդ իր արածին համեմատ կը վարձատրուի:

– Ես ալ ըսի, որ ինծի ակնարկելով ըսիր, ինչ որ է, ես ինծի համար ոչինչ կ'ուզեմ, ինչ որ ըրի, ազգիս համար ըրի, ինծի համար ոչինչ:

– Ես ալ ըսի, որ ինծի ակնարկելով չ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Այրի Տիկին Հերմինէ Վարժապետեան եւ զաւակները՝ Հուրի եւ Վահրամ,
Տիկին Պերճուհի Սիւրմէնեան եւ զաւակները,
Գիրքհաչարեան ընտանիքը
ցաւով կը ծանուցանեն՝

ՊԵՐՃ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 7-ին։
Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Դեկտեմբեր 10, Երկուշաբթի, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։
Ըստ ողբացեալին փափաքին փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւնները ըլլան Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին։

Famille Varjabedian
436, rue Paradis, 13008 Marseille

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները վարժապետեան ընտանիքին եւ Տիկին Սիւրմէնեանի եւ զաւակներուն։

(Շար. Ա. էջէն)

բարը իրենց չնորհեց տարեկան 12 հազար Ֆրանքի պարգեւ մը, տարբերու յաւելում, հատուցման վերարժեւորում եւ այլն, եւ այլն։ Այս կարգադրութիւնը պատճառ է, անշուշտ, որ այլ մարզեր ալ սկսին իրենց պահանջները ներկայացնել, քանի նախընտրական այս շրջանը նպաստաւոր է։ Կառավարութիւնը չահ ունի ոչ ոք դժգոհ ձգելու։

ՀԱՄԱՍՈՆ ՈՒ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՃԻՀԱԴԸ դաղար մը հռչակեցին մինչեւ Ռամազանի վերջաւորութեան, այսինքն չաբթուան մը համար վերջ կը տրուի անձնասպանական արարքներու, թէեւ ոճրափորձ մը գործուեցաւ Հայֆա հանրակառքի մը մէջ։ Պաղեստինցի մը պայթեցուցած է իր վրայ կրած ռումբը եւ չուրջ 10 համբորդներ վիրաւորուած են։ Ամէն պարագայի մէջ, Իսրայէլ վճռած է չարունակել իր գործողութիւնները եւ հինգ Պաղեստինցիներ սպաննուած են։

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ, ամէնէն մեծ չարդերէն մէկը գործուեցաւ Դեկտ. 6-ին, երբ 17 հոգի մորթուեցան Ասրիպ (160 քմ. Ալժէրէն արեւմուտք)։ Արարքը կը վերագրուի իսլամապաշտ ահաբեկիչներու։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ քայքայումէն 10 տարի յետոյ, Ռուսաստանի ժողովուրդին 76%-ը իր ցաւը կը յայտնէ այդ քայքայումին համար եւ անցեալի կարօտով կ'ապրի։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(8 Décembre)

Au nom du père, Jean Kéhayan milite pour un musée de l'immigration à Marseille

Թերթը իր առաջին էջին վրայ հրատարակած է Մարսէյլի իր թղթակցին՝ Միշել Սիմոնի գրութիւնը։ Ցիշելէ ետք, թէ Ժան Քեհայեան, որու անունը կը յայտնէ անոր հայկական ծագումը, կը պատմէ հօրը Մարսէյլ ժամանումը 1921-ին, մղձաւանջային դիշերներէ ետք եւ անոր պատումը։ Կ'ըսէ թէ ան այդ պատումը կարգացած է հազար այլ ձեւերով, երբ այցելած է Էլիս Այլանտի թանգարանը ու անկէ ի վեր կը ջանայ որ Փլանիէի կղզին, որու փարոսը կը նչէ, դարերէ ի վեր Մարսէյլի ծովախորշին մուտքը, վերածուի «Ցիշողութեան վայր»ի մը։ Ժ. Քեհայեանի առաջին բնագիրը բազմաթիւ ատորագրութիւններ հաւաքած է, բայց, անոնք որոնք որոշումը պէտք է տան բացատրած են իրեն, որ ընտրուած վայրը չատ հեռու է ծովափէն, թանգարան մը հաստատելու համար։ Վարչապետը տեղեկագիր մը ուզած է այդ մասին։ Քաղաքապետ՝ Ժ.-Գ. Կոտէն ըսած է թէ անպատեհութիւն չի տեսներ, բայց, ոչ մէկ թղթածրար պատրաստուած է այդ առընչութեամբ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Մարի – Լուիզ Ֆէօվրիէ, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին կի Պուքէ եւ զաւակները իրենց խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ – մօր եւ նանիին՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Mgr Narek CHAKARIAN
et le Conseil d'Administration de l'Eglise Arménienne de Nice et de ses environs

ont l'honneur d'annoncer la visite pastorale
le 12 Décembre
DE

KAREKINE II

Catholicos et Patriarche Suprême de tous les Arméniens

— 14h : Cérémonie de bienvenue à l'église Arménienne Sainte Marie;
— 17h45: **Célébration œcuménique et bénédiction du Khatchkar en la Basilique Notre-Dame de Nice (37, ave. Jean Médecin);**
— 20h : Dîner de clôture au Complexe Barsamian (281, Bd. de la Madeleine).

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS contemporains des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7 au dimanche 16 décembre tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

— Entrée libre — Cocktail —

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge
RER : Luxembourg

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծաչի Սէն-Ժերմէի «Ջաւօ Շանթ» մասնաճիւղի Հայկական Ծեռնդը Շաբաթ, Յունուար 5-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

ՓՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի, Դեկտ. 9-ին, ՀՄՄ իր դաշտին վրայ 1 – 3 պարտուած է Էֆ. Սէ. Սիւսիէ։ Դասաւորման մէջ, սակայն, կը պահէ իր երրորդ դիրքը։ Ցաջորդ մրցումը՝ Դեկտ. 16-ին (յետաձգուած մրցում մը) Քրեմլէն-Պիսէթրի դէմ, որ առաջատարն է։ Մրցումը տեղի կ'ունենայ ՀՄՄ-ի դաշտը, Շուապի։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF), aura l'honneur et le plaisir de recevoir Mme la Baronne Caroline COX, vice-présidente de la Chambre des Lords du Royaume-Uni, à un déjeuner de travail qui aura lieu le samedi 15 décembre à 12h30 dans les salons du Yan's Club.

En effet, la Baronne COX a souhaité rencontrer à cette date les responsables des organisations membres du CCAF afin d'échanger avec eux des expériences et des points de vue sur les moyens de la reconnaissance du génocide arménien de 1915, ainsi que sur le nécessaire développement des actions en faveur de l'Arménie et de l'Artsakh.

Paris, le 6 décembre

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES
avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

PHONETHON 2001

du Fonds Arménien de France

C'est l'heure de dire Merci!

Merci **à France Télécom et 21 IMCN** pour leur appui technique

Merci **aux médias** de leur soutien

Merci **aux bénévoles** de leur dévouement

et surtout

Merci **aux donateurs** de leur confiance

Envoyez vos chèques même si vous n'avez pas reçu d'enveloppe «T»
Il n'est pas trop tard

Un reçu Cerfa vous sera remis immédiatement pour votre déclaration d'impôts 2001

Fonds Arménien de France — BP 12 — 75660 Paris cedex 14

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
présente

Concert du 1700ème anniversaire de l'Arménie Chrétienne

ENSEMBLE LYRIQUE D'ISSY
Oeuvres de **Haendel, Bach, Mozart, Servantzdiantz, Khatchatrian**

CHORALE DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Chants liturgiques
Oratorio *Աւարայրի Սրբերը* **– L'Aigle d'Avaraïr**
pour solo, chœur et orgue de **Jean Boranian** — Soliste: **Baghdassar Ohanian**

Dimanche 16 décembre à 16 heures 30
à l'Oratoire Saint Nicolas
6, rue Vaudétard — Issy-les-Moulineaux — Métro: Corentin Celton

au profit de l'association humanitaire «Espoir pour l'Arménie»

Réservations: 01 47 36 02 50 P.A.F. : 100 FF (15,24 euros)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12
MERCREDI
12 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·317 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·317

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Բ.

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Դեկտ· 9, Կիրակի առաւօտ Գարեգին Բ· Կաթողիկոսին ժամանումէն առաջ ամբողջութեամբ լեցուած էր Փարիզի Մայր Տաճարը: Դասուն մէջ տեղ գրաւած էին քոյր յարանուանութիւններու եւ եկեղեցիներու ներկայացուցիչները, Հայաստանի կրօնից Նորհուրդի նախագահը· իսկ առաջին չարքերուն վրայ էին Հայաստանի Փարիզի դեսպանը, պետական ներկայացուցիչներ, ինչպէս՝ Ալֆորվիլի, Իսիյ քաղաքապետները, պաղութի ներկայացուցիչներ:

Գարեգին Բ· Հրաշափառով մուտք գործեց տաճար կրօնաւորներու տպաւորիչ թափօրով մը: Պատարագը կ'երգէր Մայր տաճարին երգչախումբը: Կաթողիկոսը պատարագեց ու քարոզեց· երախտագէտ ոգիով ան յիշեց տարապիր հայութեան ու ապա Հայաստանի տագնապի օրերուն Ֆրանսայի ցոյց տուած մօտիկ հետաքրքրութիւնը, զօրակցութիւնը: Այդ ազդակները, ըսաւ, առեղծած են պայմաններ որպէսզի Ֆրանսահայ գաղութը պահէ ու զարգացնէ իր ինքնութիւնը, մշակոյթը: Անդրադառնալով Հայաստանի անկախ պետականութեան վերահաստատումին, քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակին, կաթողիկոսը հայութեան ներուժին վկան նկատեց Սփիւռքը: Աւելցուց թէ վստահութեամբ ու լաւատեսութեամբ կը նայի նոր հազարամեակին որուն ընթացքին մեր ժողովուրդը ազգային միասնականութեան ուխտով պիտի հասնի իր նպատակներուն:

Գարեգին Բ· իր հովուական այս անդրանիկ այցին առթիւ արծաթեայ սկիհ մը նուէր բերած էր Փարիզի Մայր տաճարին: Իսկ Կաթողիկոսական Պատուիրակ ու Փարիզի Առաջնորդ Գիւտ Սրբ· Նազդաչեանին նուիրեց 1700–ամեակի յոբելենական լանջախաչ մը:

Պատարագէն ետք Առաջնորդարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ աջհամբոյր, ապա հիւրասիրութիւն:

*
**

Նոյն օրը, ժամը 16–ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ իր շքախումբը կ'ընդունուէին Նոթր Տամի Մայր Տաճարը, Փարիզի Արքեպիսկոպոս՝ կարդինալ Ժան–Մարի Լուստիժէի կողմէ, որ ջերմ խօսքերով, քարի գալուստ կը մաղթէր, արտայայտելով իր ուրախութիւնը, կ'ողեկոչէր 1915–ի ցեղասպանութիւնը, կ'անդրադառնար Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակին, Ցովհ· – Պօղոս Բ·ի Հայաստան այցելութեան, կը յիշէր երջանկայիշատակ Գարեգին Ա·ի այցելութիւնը ու չատագովելով հայ ժողովուրդի հաւատարմութիւնը Աստուծոյ, կ'ըսէր թէ կ'աղօթէ անոր համար: Ապա, տեղի կ'ունենար երեկոյեան ժամերգութիւն, որու երգեցիկ բաժինը կը կատարուէր մէջ ընդմէջ հայերէն եւ ֆրանսերէն: Հակումի այս արարողութեան աւարտին նախ հայերէն, ապա ֆրանսերէն կ'արտայայտուէր Շահէ Արք· Ամէմեան: Վերջին բաժնին մէջ, երկարօրէն կը ծանրանար Հայ եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդին պատմութեան վրայ, կ'ողեկոչէր ցեղասպանութիւնը, կը չեշտէր թէ հակառակ դժուարութեանց, Հայ ժողովուրդը միշտ հաւատարիմ մնացած է Աստուծոյ: Աւարտին, քանի մը խօսք ալ արտասանեց Գարեգին Բ·:

*
**

ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՀԵՏ ԸՆԹՐԻՔԸ

Դեկտեմբեր 9, Կիրակի երեկոյեան «Ինթըրալիէ»ի սրահին մէջ համայնքին հետ հանդիպումի ընթրիքին ներկայ էր նաեւ Գարեգին Բ· եւ հետեւորդներու խումբը: Փարիզի Կրօնական Ընկերակցութեան առենապետ Գ· Թորոսեանի ողջոյնի խօսքէն ետք, ժիրայր Ծ· Վրդ· Թաշճեան ի պատիւ օրուան հիւրին երգեց ու արտասանեց· յաջորդեց վերջին միւռոնօրհնութեան տեսերիզին ցուցադրութիւնը: Գարեգին Բ·ի ընկերացող խումբէն Արարատեան Թեմի Առաջնորդ Նաւասարդ Սրբ· Չորհակալութեան խօսք արտասանեց, որմէ ետք Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Սրբ· արտայայտեց կաթողիկոսական այցով համայնքին ղրկուած ուրախութիւնը, ունեցած յուզումը:

Կաթողիկոսը ընդարձակ ելոյթով մը անդրադարձաւ զանազան մարզերու· կրկնեց Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումին դոհունակութիւնը, ատոր մէջ մատնանշելով զաղութին կատարած դերը: Ցետոյ անդրադարձաւ Հայաստանեայց Եկեղեցիին պատրաստուած ուժերու անհրաժեշտութեան· ըսաւ թէ երկու հազարէն երեք հազար կրօնաւորներու պէտք կայ, իսկ այդ ուղղութեամբ

paix durable entre Turcs et Arméniens, paix qui ne peut s'établir sur l'occultation de l'Histoire qui hypothèque lourdement les relations entre Turcs et Arméniens. La présente déclaration de reconnaissance du génocide arménien de 1915 n'est donc nullement dirigée contre la Turquie qui, comme l'Allemagne l'a fait à l'égard du peuple juif, peut reconnaître ses crimes passés afin de construire avec le peuple arménien des relations de paix fondées sur la vérité historique.

En reconnaissant le génocide arménien de 1915, Genève se situe, en respect des textes internationaux sur le génocide, dans la longue lignée de la reconnaissance de ce crime par de nombreux pays, par l'Organisation des Nations Unies et par le Parlement européen.

Au nom du Conseil de l'Etat :
Mme Micheline CALMY-REY,
Présidente
M. Laurent MOUTINOT,
Vice-président
Mme Martine BRUNSCHWIG GRAF,
Conseillère d'Etat
M. Carlo LAMPRECHT,
Conseiller d'Etat
M. Robert CRAMER,
Conseiller d'Etat
Mme Micheline SPOERRI,
Conseillère d'Etat
M. Pierre-François UNGER,
Conseiller d'Etat
M. Robert HENSLER,
Chancelier d'Etat

ԹՂՆԵԻՒ ՆԱՀԱՆԳԻ (ՔԱՆԹՈՆ) ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ՃԱՆՉՑԱԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԺՆԵՒ («Յառաջ»)· –

Թղնեւի Նահանգին (քանթոն) կառավարութիւնը պաշտօնապէս ճանչցած է Հայերու ցեղասպանութիւնը: Դեկտ· 10–ին տեղւոյն հայ համայնքին ներկայացուցիչները հրաւիրուած են կառավարութեան մօտ ուր պաշտօնապէս տեղեակ պահուած են որոշումին: Անով, աւարտին կը հասնի 1998 Յունիս 25–ին Նահանգային Խորհուրդներէն մէկուն միաձայնութեամբ ընդունուած բանաձեւը: Զուիցերիոյ 22 մէս նահանգներէն ոչ մէկը նման նախաձեռնութեան տրամադիր կը թուի, ինչպէս կը գրէ մեր թղթակիցը Ա· Գասպար, իսկ Դաշնակցային կառավարութիւնը կը նախընտրէ խնայել Թուրքիոյ:

Դեկտ· 10–ին Հայաստանի, Զուիցերիոյ ու Թղնեւի դրօշները կը ծփային Թղնեւի քաղաքապետարանի չէնքին վրայ ուր պաշտօնական արարողութեամբ մը Պետական Խորհուրդին փոխ–նախագահը՝ Լ· Մութինօ ճանաչումի Յայտարարութիւնը յանձնեց Հայաստանի եւ տեղւոյն համայնքին ներկայացուցիչներուն:

Հայաստանի ներկայացուցիչը Կ· Նալպարեան եւ Զուիցերիոյ Հայկ· Մխութեան նախագահը վ· Կապրաչ չնորհակալութիւն յայտնած են· այս վերջինը յիշած է նաեւ Թղնեւի հետ Հայերու կապը Թ·Ք· գարէն, մանաւանդ ցեղասպանութեան որբերու գտած հիւրընկալութիւնը:

Թղնեւի «ՄԱԿ»ի գրասենեակին Հայաստանի ներկայացուցիչը Կարէն Նազարեան կարեւոր քայլ նկատած է որոշումը, ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման ուղղութեամբ եւ կարեւոր ուղերձ՝ միւս կեդրոններուն, յատկապէս Զուիցերիոյ դաշնակցային իշխանութիւններուն:

Տոորեւ Յայտարարութեան պատճէնը որ լոյս տեսած է Թղնեւի պաշտօնաթերթին Դեկտ· 10–ի թիւին մէջ· –

Déclaration du Conseil d'Etat reconnaissant le génocide arménien de 1915

Le 25 juin 1998 le Grand Conseil a adopté à l'unanimité une résolution invitant le Conseil d'Etat à reconnaître par une déclaration solennelle le génocide commis en 1915 par le Gouvernement ottoman à l'encontre du peuple arménien.

Reconnaître l'existence d'un génocide s'impose à tous car un tel crime, imprescriptible, interpelle l'Humanité dans son ensemble. Nier son existence insulte la mémoire des victimes, banalise l'horreur et falsifie l'Histoire. Les travaux des historiens sont convergents pour considérer que les Arméniens ont été assassinés en masse —l'appréciation variable du nombre des victimes étant inhérente aux circonstances de ce drame et ne remettant pas en cause l'existence même du massacre— et qu'ils ont été assassinés parce qu'ils étaient Arméniens. Tous les témoins de l'époque, diplomates, militaires, civils ont attesté de l'intention délibérée du Gouvernement de Constantinople et tous les documents ultérieurs ont confirmé cette intention de sorte que les faits ne peuvent faire l'objet de controverses.

Genève souhaite l'établissement d'une

Մէկ ուսանողի, տարեկան պիւտճէին չուրջ 20 հազար տոլար է: Ծանրացաւ եկեղեցական համակարգին կողմէ անհատատութեան դէմ տարուած պայքարին վրայ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԷԼԻԶԷ

Երկուշաբթի ցերեկ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հիւրը կ'ըլլար Արտաքին Նախարարութեան, ապա, ժամը 18–էն սկսեալ Էլիզէի պալատին մէջ է որ տեղի կ'ունենար նախագահ Շիրաքի ընդունելութիւնը:

Նախ տեսակցութիւն մը տեղի կ'ունենար նախագահին եւ Գարեգին Բ·ի հետեւորդներուն միջեւ, մինչ կը հասնէին հիւրերը: Ժամը 19–ի մօտ է, որ բազմութիւնը կը հաւաքուէր մեծ հիւրասրահին մէջ, կարգով ընդունուելէ ետք նախագահ Շիրաքի, Գարեգին Բ·ի եւ տիկին Պ· Շիրաքի կողմէ: Այս հաւաքոյթը տեղի կ'ունենար, ինչպէս ծանուցուած էր յայտագրին մէջ, պատուոյ լեգէոնի հրամանատարի աստիճանի տուչութեան առթիւ, Գարեգին Բ· Կաթողիկոսին եւ Կաթողիկոսական պատուիրակ Գիւտ Սրբ·ի:

Առաջինը խօսք առնելով, Ժ· Շիրաք իր ելոյթը կը սկսէր Նոյեան Տապանով, որ կը խրէր առասպելական այդ երկրամասին մէջ, ուր հովիտները այնքան պտղաբեր, դաշտերը այնքան գեղեցիկ էին, որ Հայկի որդիները կարծեցին գտած ըլլալ Աստուծոյ պարտէզը: Բայց, աւաղ, դտան արշաւանքներ, երկրաշարժեր եւ ջարդեր ու Ժ· Շիրաք դիտել տալով որ ոչինչ չկրցած էր խաթարել հայ ժողովուրդի ինքնութիւնը, կը յիշէր Քուչակը՝ այնքան պինդ քար մըն եմ որ մուրճը կը ջախջախուէր վրաս:

Ապա, նախագահը հակիրճ ակնարկով մը կը յիշէր Հայաստանի քրիստոնէացման պարագաները, չեչտելով թէ քրիստոնէացման չնորհիւ է որ հայ ժողովուրդը գտած է իր հանճարին ծաղկումը: Այս չրջագծիին մէջ, անդրադառնալով այն հազարաւոր եկեղեցիներուն որոնք կառուցուած են Հայաստանի մէջ, չեչտը կը դնէր Անիի վրայ· – «Parmi elles, l'avenir de l'un des édifices les plus imposants et les plus prestigieux de l'Arménie chrétienne, la cathédrale d'Ani, me tient particulièrement à cœur. Les efforts de la France et ceux de l'Institut, cher Pierre Messmer, sont déjà visibles et ils rencontrent auprès des autorités universitaires turques une attitude coopérative encourageante. Je m'en réjouis sincèrement».

Ժ· Շիրաք կ'ոգեկոչէր այն բազմաթիւ Ֆրանսահայերը որոնք իրենց տաղանդը ի սպաս դրած են Ֆրանսայի ու կ'աւելցնէր թէ կ'ուզէ փափաք մը յայտնել· –

«Les Français apprécient la pléiade de ces talents qui enrichissent leur culture et leur civilisation. Ils seraient à même d'apprécier mieux encore la culture arménienne s'ils pouvaient admirer tout ce qu'elle a apporté et apporte au monde. Aussi serait-il très utile d'encourager, dans notre pays, l'ouverture d'un lieu d'échanges et de création, consacré à l'histoire, à l'art et à la culture arméniens. Pour devenir un projet, cette idée a besoin du soutien de l'ensemble des institutions et des associations arméniennes, de toutes tendances, et de l'accord d'une collectivité territoriale susceptible de l'accueillir. C'est une démarche qui aura tout mon appui».

Շեչտելով այն յատուկ դուրգուրանքը զոր Ֆրանսա կը տածէ Հայաստանի հանդէպ եւ յիշելով այն օժանդակութիւնը զոր բերած է, Շիրաք կ'ակնարկէր նաեւ Ղարաբաղի կնճիռին եւ ապահովութիւն

(Շար·ը Դ· էջ)

ՆՊԱՏԱԿԱՅԻՆ ՎՐԻՊԱԿՆԵ՞Ր, ԹԷ ԿԱՄԱՒՈՐ ՆԵՆԳԱՓՈԽՈՒՄ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

(Ժ. ԴԱՍԱՐԱՆԻ «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ» ԴԱՍԱԳՐՔԻ* ՏԽՈՒՐ ԵՒ ԱՆՊԱՏՈՒԱԲԵՐ ՀԵՏՔԵՐՈՎ)

ԱՐԹԻՒՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ

ՀՀ Ազգային ակադեմիայի ակադեմիկոս Վլադիմիր Բարխուդարեանի խմբագրութեամբ եւ պատմագիտութեան մի շարք հեղինակութիւնների պատրաստած դասագիրքն առաջին իսկ պահից մեր ուշադրութիւնը գրաւեց յատկապէս եւ առանձնապէս այն պատճառով որ ընդգրկելով հորս դարեայ մի վիթխարի պատմական ժամանակաշրջան, բնականաբար, եղարփակուելու էր մեր ժողովրդի կեանքում վերջին աւելի քան տասն տարուայ յոյժ վճռորոշ եւ իրաւամբ դարձակէտային ազգային, քաղաքական, տնտեսական եւ այլ իրադարձութիւնների լուսաբանմամբ: Այս պարագային՝ կանխատեսելի լուսաբանմամբ: Մանաւանդ, եթէ «յիշենք», կամ զօրենք յիշել որ մենք ականատեսն ու մասնակիցն ենք յիշեալ տարիների փոթորկայոյզ իրադարձութեանց:

Պատմութիւնը բնաւ չի մոռացւում այս կամ այն յոյժ ենթակայական նկատառումներով: Պատմական երեւելի դէպքերին –դէմքերին հրամայաբար մոռացութեան են մատնում պատմագէտները, ինչպէս խորհրդային խեղաթիւր պատմագիտութեան չափազանց «թարմ» պարագային: Այս դէպքում, թերեւս, այրոպէական – անճնաշահ խնդիրները զերազանց են եղել ազգային պատմութեան (եւ ընդհանրապէս պատմական) ճըշմարտացիութիւնից: Այն ինչ ուզենք թէ չուզենք, անուանում ենք պատմութեան խեղաթիւրում, կամ ապատեղեկատու պատմութիւն: Զորօրինակ, մեր «հարեւան»ների, մեզ խստօրէն ծանօթ «պիտական» գործելակերպի մեթոտաբանութիւնը՝ Զիյա Բունիաթովից սկսեալ, մինչեւ պատմական տարբեր չրջափուլերում մեզ յաճախ «անակնկալ»ներ մատուցող մեր միւս հարեւանները: Այս ամէնը որքան որ հասկանալի է, նոյնքան էլ բնական, ազգամիջեան չիկակէտային յարաբերութիւնների տեւական եւ անյայտօրէն չարունակուղ խորապատկերի վրայ: Բոլորովին այլ է խնդրոյ առարկան եւ երեւի թէ իր նախադէպը տակաւին չունեցող ... ոտնձգութիւն, սեփական–ազգային պատմութեան հանդէպ:

Ծօզքս աւելի մասնայատկեմ. չուրջ կէսդարեայ ժամանակաշրջան ընդգրկող՝ (Սորհրդային Հայաստանը 1945 – 1990 (գլուխ 21., էջ 250– 259), այնուհետեւ «Հայաստանի երրորդ Հանրապետութիւնը» (գլուխ 23, էջ 268 – 274), հեղինակ՝ Եուրի Լէնդրուչի Ցովսէփեան) դասագրքային հատուածները աւելի ճիշդ չիշեցնում են.. պատմական չուտասելուկ: Եթէ դասագրքի կանխորոշուած ծաւալը (անշուշտ, անարդարացուցիչ դէպք յանցանաց) հնարաւորութիւն չի ընձեռում, որ մեր ժողովրդի կեանքում տեղի ունեցած առանցքային իրադարձութիւնների այդ ժամանակաշրջանը լուսաբանուէր ըստ պատշաճի, ապա կարելի՞ էր համեմատօրէն էականն ու դոյզն ինչ անէականը տարբերակել: Որոշ բնագաւառների հարեւանցի ակնարկելուց յետոյ, նշել այն մարզկանց անունները, որոնց ղեկավարումի չրջանում է Հայաստանը գիտական, տնտեսական, արդիւնաբերական եւ այլ մարզերի վերելք ապրել: Ցայտնի է որ ժամանակաշրջանը (մինչեւ 90–ական թուականները) եղել է համայնավարական. ինչո՞ւ ենք հայ պատանուց չեշտադիր թաքցնում ժողովրդականութիւն վայելող անուանի դէմքերի անունները: Ինչի՞ է նման կարէն Դեմիրճեանի անուան ի սպառ բացակայութիւնը: Զափազանց որոշակի միտո՞ւմ: Պետական գործիչ, որի անունը անանձնատ կերպով կապուած է վերջին չուրջ քսան տարուան նորոգումի չրջան եւ էապէս վերազարթնումի նչանները ցոյց տուող Հայաստանի հետ: Նրա լայն ժողովրդականութեան արձագանգները լսելի եղան 1998 թ. Հանրապետութեան նախագահական, իսկ 1999 թ. Ազգ. Ժողովի ընտրութիւնների ժամանակ: Անթաքոյց անտեսումով, դուցէ «ներելի» արհամարհանքով նման գործչին վերաբերուել, նոյն է թէ երկրի կենսագրութիւնից արհեստականօրէն դուրս նետել նրա տարեգրութեան որոշակի պատկառելի չրջան: Արդեօք, հէնց ինքը՝ պատանին չի՞ հիասթափուի (դուցէեւ վրդովանք արտայայտի) ոչ հեռաւոր անցեալը, –իւ՛ր անցեալը–, չարամըտաբար խեղաթիւրելու համար:

Ընդհայատոյցն այսքան աչքի չէր զարնի, եթէ յիշեալ հատուածներում չարունակելիօրէն չբացայայտուէր, որ պատմաբան պարոնը յստակ ծրագիր է ունեցել, դուցէ հրամցուած, ինչ որ ամենեւին չի մեղմացնում նրա արարքի հասարակութեան համար վտանգի աստիճանը: Սեփական պատմութիւնը պատանուն խեղաթիւրուած ներկայացնելով, մենք իրաւունք ունե՞նք այդ պատանուց ազգային վեհն ակնկալել, մանաւանդ մեր ափաչափ երկրին՝ ամերիկեան բարքերի չհայտարարուած պատերազմի պայմաններում: Համաչխարհայնացումի պարզած վիթխարի պատուհան տակ հեւասպառ երկրին: Այնուհանդերձ, կարծես թէ առաւել է յստակւում պատմաբան պարոնի դիրքորոշումը. իմա՝ թերեւս ձեռքով մոռացութեան մատնել այն անճանչ, որոնց չնորհիւ ապահովուեց երկրի անվտանգութիւնը, կերտուեց ազգային պետականութիւնը: Ցայտնի է, որ արդէն տասնամեակը բոլորած մեր երկրի կայացմանը առանձնայատկօրէն են նպաստել Ազգային զինուած ուժերը: Ազգային բանակի ստեղծման (ֆետայական ռազմամիաւորումներից մինչեւ կանոնաւոր բանակ) ճանապարհին անուրանալի, պատմական մեծ առաքելութիւն ստանձնած Վազգէն Սարգսեանն արդեօք ինչո՞ւ է չրջանցուել – անտեսուել մեր նորօրեայ «պատմիչ»ի կողմից: Անդադար ռազմական գործչին մոռացութեան մատնելով, ի՞նչ ռազմական յաղթանակների մասին է գրում պատմաբան պարոնը, քանիցս նըշելով ռազմական այլ գործիչների անուններ: Այս բոլորը տխուր հետեւանքների առիթ չէր հանդիսանայ, եթէ չանտեսուէր Արցախի հերոսամարտի մէկ այլ առասպելի՝ Սամուէլ Բարայեանի անունը, արցախեան ռազմերթերի որոշ նըկարագրութիւնների խորապատկերի վրայ: Ակնյայտ է գործելաոճը. ի դին ամէն բանի խեղաթիւրել պատմութիւնը, որի ականատեսներն ենք եղել եւ մենք: Այսօր «կը հանդուրժենք», կը լռենք. բայց «նպատակային» է որ սերունդները անհաղորդ մնան իրականութեանը կամ իրաւ պատմութեանը, քանզի ա՞յս է եղել այս պահի վերիններուն կամքը: Եւ այն ի կատար է ածուած մահավճիռի պէս...:

Ց.Գ. – Մեր նորօրեայ խմբագրուած պատմութեան պատասխանատուները արդեօք երբեւէ կը մտածե՞ն իրենց ստրածի մասին: Երբ գիտակցեն, այնժամ այս դասագիրք կոչուող խեղագիրքը լուրջ վերամշակման կ'ենթարկեն: Եթէ ի հարկէ վերստին ստեղծելու անհրաժրչտութիւն չզգան:

ԵՐԵՒԱՆ

(*) «Հայոց պատմութիւնը համաշխարհային պատմութեան համատեքստում», Երեւան, «Զանգակ» Հրատ., 2001:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՅԵՐ՝ ԲԻՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Ա. ԵՒ ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա. ՔԱՅՍԱՐԵՐՈՒ ԹԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ ԵՒ ՓՈՔՐ ԱՍԻԱ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱԼԱԾԱՆՔ՝
ՀԵԹԱՆՈՍՆԵՐՈՒ ԵՒ
ՄԻԱԲՆԱԿՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Ցուստինիանոս, Հռոմէական կայսրութեան վերականգնման իր ծրագրի իրականացման իրեւ առաջին քայլ, նախ աշխատեցաւ ներքին ճակատը ամրացնել, որուն համար անհրաժեշտ էր միատեսակ դաւանութիւն բոլոր հպատակներուն համար: Ցոյն եկեղեցին պէտք է ծառայէր ազգերու ձուլման եւ կայսերական իշխանութեան ծաւալման:

Այս նպատակին իրականացման համար Ցուստինիանոս, հաղիւ գահ բարձրացած, 529–ին հալածանքի ձեռնարկեց տակաւին հեթանոս մնացած փոքրաթիւ հպատակ – ներուն դէմ եւ ծանր պատիժներով ստիպեց անոնց կա՛մ քրիստոնեայ մկրտուիլ եւ կամ հեռանալ երկրէն: Բայց ամէնէն աւելի սաստիկ հալածանքի ենթարկուեցան բոլոր ոչ – քաղկեդոնական քրիստոնեաները՝ միաբնակները, նեստորականներն ու արիոսականները, ամբողջ դասաւորներ ու նահանգներ աւերուեցան ու ամայացան, եւ անոնց քանակիչներէն չատեր ջարդուեցան կամ սաստիկ հալածանքներու պատճառով ցիր ու ցան եղան. ամէնէն աւելի կատաղի հալածանքներու ենթարկուեցաւ մանաւանդ Ասորիքը, որ մեծապոյն մասամբ աւերակներու երկրի վերածուեցաւ: Թէեւ Թէոդորա կայսրուհին միաբնակ վարդապետութեան կողմնակից էր եւ իր բոլոր ճարտարութիւնն ու ազդեցութիւնը ի գործ դրաւ պաշտպանելու համար իր դաւանակիցները, բայց ապարդիւն:

Այս բոլոր հալածանքներուն ժամանակ Հայերուն դէմ մասնաւոր հալածանքներ չձեռնարկուեցան, որովհետեւ Հայերը բաւական ազդեցիկ ուժ էին պետութեան կառոյցներուն մէջ, հին ազնուական տուներ, բարձրաստիճան զինուորականներ եւ կարեւոր պաշտօնատարներ ունէին, բացական մեծ թիւ էին մայրաքաղաքին եւ չրջաններուն, ինչպէս նաեւ կայսրութեան արեւելեան նահանգներուն մէջ, իսկ հայութեան ղեկավար, առաջնորդող ուժը ոչ միայն դիմադրութիւն ցոյց չէր տար կայսեր քաղաքականութեան, այլեւ անոր մէջ աստիճանաբար սկսած էր տարածուիլ քաղկեդոնականութիւնը: Ցիշենք, որ հայկական այս իշխող վերնախաւը մանաւանդ Պոլսոյ մէջ, յունական քաղաքակրթութեան յատուկ կենցաղ ունէր. անոնք չքեղ դղեակներ ու կալուածներ ունէին, յունական տիտղոսներ եւ աստիճանաւորումներ կը կրէին:

ԲԻՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Բիւզանդական կայսրութիւնը այս ժամանակ չորս երկրամասերու (փրեֆեքտրիս) բաժնուած էր, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ունէր իր կառավարիչը՝ փրաէֆէքթի փրաքտորիս: Երկրամասերը, իրենց կարգին, տիոսէզներու բաժնուած էին, որոնք կը կառավարուէին փոխ – կառավարիչներով (վիֆարի փրաֆեքտորիւմ): Տիոսէզները, իրենց կարգին, նահանգներու բաժնուած էին, որոնց կառավարիչները փրաէսէս կը կոչուէին:

Կայսրութեան արեւելեան երկրամասը, իր կարգին, երկու մասի բաժնուած էր. Արեւելեան (օրիէնթիս) եւ Իլլիւրիա: Արեւելեան մասի Պոնտոսի տիոսէզին մէջ կ'իյնար Փոքր Հայքը, որ բաժնուած էր Առաջին Հայքի եւ Երկրորդ Հայքի (Արմենիա Փրիմա եւ Արմենիա Սեքունտա): Պոնտոսի տիոսէզին ղեկավարը դուքս Արմենիակ տիտղոսը կը կրէր եւ ռազմատեսական նուիրապետութեան մէջ բարձր աստիճան ունէր: Գլխաւոր զօրքը Առաջին Հայքի մէջ՝ Սատաղի եւ Երկրորդ Հայքի մէջ՝ Մելիտինէնէի մէջ կեդրոնացած էին:

Կար Սատրապական Հայաստանը, ուր հայ հինգ նախարարական տուներ՝ Հաշտեանք, Ծոփք, Հանձիտ, Անգեղ Տոն եւ Բալահովիտ զրեթէ անկախօրէն կ'իշխէին եւ ենթակայ չէին կայսեր իշխանութեան: Նախարարները հոն իրենց ռազմական տիրոյթները, դղեակները եւ զօրքերը ունէին եւ արքայավայել կեանք կ'ապրէին, զգամիտ, ոսկիով բանուած ծիրանի եւ մետաքսեայ ու ոսկի բանւածքներով վերարկու կը հագնէին, իսկ անոնց ոտնամանները գոյնի էին եւ մինչեւ ծունկերը կը հասնէին, որոնցմէ միայն կայսրերը եւ պարսից արքանըը կրելու իրաւունք ունէին:

Կար նաեւ Մեծ կամ Ներքին Հայքը, որ մօտաւորապէս Բարձր Հայքի նահանգին կը համապատասխանէր:

Ցուստինիանոս գահակալութեան առաջին օրերէն իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուց այս իրավիճակին վրայ եւ օրէնսդրական կարգադրութիւններով սկսաւ ջնջել հայութեան վայելած առանձնայատուկ կարգը: Առաջին հերթին կայսրը գինուորական նոր դասաւորումներ կատարեց, որուն հիմամբ Առաջին Հայքը, Երկրորդ Հայքը, Սատրապական Հայաստանը եւ Մեծ (կամ Ներքին) Հայքը միացուեցան եւ զինուորական մէկ չրջան դարձան, եւ անոր հրամանատարը զինուորական մագիստրոս կամ ստրատէգ բարձրագոյն աստիճանը ստացաւ: Զինուորական հրամանատարին (որ Արեւելքի մագիստրոս կոչում ստացաւ) հրամանատարութեան տակ դրուեցաւ մեծ զօրաբանակ մը որուն մէջ Հայերը նետածիգ դունդեր միայն կրնային ունենալ, ինչպէս նաեւ՝ քաղաքային ամբողջ իշխանութիւնը: Արեւելքի մագիստրոսին կեդրոնը դարձաւ Թէոդոսուպոլիսը (Կարին)՝ Սասանեան կայսրութեան սահմանին վրայ:

ՑՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍԻ ՀԱՍՏԱՏԱԾ ՆՈՐ ՕՐԷՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ցուստինիանոս կայսեր գլխաւոր աշխատանքներէն եղաւ միատեսակ օրէնսդրութիւն հաստատել կայսրութեան սահմաններէն ներս. այս նպատակով ալ ան 528–ին յանձնախումբ մը կազմեց, որ նոր օրէնքներ՝ Կոտէքս Կոնսթիթիւնիս մը պատրաստէ: Անիկա հրատարակուեցաւ 529–ին, եւ 530–ին երկրորդ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, որպէսզի կանոնաւորէ Հռոմէական իրաւունքը. այս յանձնախումբին աշխատանքը Տիկէսթա կոչուեցաւ: Այս բոլոր աշխատանքներուն նպատակն էր Հռոմէական իրաւունքը հաշտեցնել Բիւզանդական կայսրութեան պայմաններուն, նկատի ունենալով կայսրութեան արեւելեան նահանգներուն մէջ ձեւաւորուած օրէնսդրութիւնը եւ վերջ տալ աւանդական կանոններուն:

Այսպէսով Ցուստինիանոս իր ժամանակի մեծագոյն իրաւագէտ Տրիբոնիանոսի միջոցով կարգաւորեց եւ կատարելութեան հասցուց քաղաքացիական իրաւունքը, որ յետագային ծանօթ դարձաւ Կորփուս Իւրիս Ցիվիլիս (corpus juris civilis) անունով: Անիկա չորս մասէ բաղկացած է. – Ա.) Ցուստինիանոսի Կոտէքս (codex Justinianus), որուն մէջ ամփոփուած են Ադրիանոս կայսրէն սկսեալ մինչեւ 534 հրապարակուած կայսերական օրէնքները: Բ) Դիգեստաներ (Digestae) կամ Պանդեկտաներ (Pandectae), որ կը ներկայացնէ մեծ իրաւագէտներու տեսակէտները: Գ) Ինսթիթութիոնէս (Institutiones), որ դործնական իրաւունքի ձեռնարկ էր: Դ) Նովելլաներ (Novellae), որոնք օրէնսդրական կարգադրութիւններ են՝ քաղաքացիական, եկեղեցական, էլեմըտական դրութեան, ընկերային ու տնտեսական հարցերու չուրջ, եւ որոնք հրատարակուեցան 534–էն սկսեալ:

Ցուստինիանոս, կայսրութիւնը միատեսակ օրէնսդրութեամբ օժտելէ ետք, տեսաբանական կարգադրութիւններ կատարեց յետագային աշխատեցաւ կազմալուծել

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

◆ Հոկտեմբեր 27–ին Պատէն Վիւրթէմպէրկի Հայ Համայնքը մատաղօրհնութեամբ տօնախմբեց Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան հիմնադրութեան 10–ամեակը: Օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցանեց Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արքեպս. Պեքճեան: Ս. Պատարագին կը մասնակցէին նաեւ Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեան եւ Գարեգին Աբեղայ Ցարութիւնեան, ինչպէս նաեւ Ասորի եւ ուղղափառ հիւր հոգեւորականներ:

Յետ Ս. Պատարագի ժողովուրդը հաւաքուեցաւ ասանդական սիրոյ սեղանի չուրջ, Զալախի Հայ Տան մէջ: Առաջնորդութեան հիմնադրութեան 10–ամեակի առիթու Առաջնորդը «Օրհնութեան Գիր»ով պատուեց եւ պնահատեց այն վարչականներն ու համայնքայիները, որոնք իրենց ծառայութիւնը բերած են եւ կը բերեն Համայնքի եւ Առաջնորդութեան պարագման համար:

◆ Նոյեմբեր 7–ին Նէքարսուլմի Հայ – Գերմանական Մշակութային Միութեան հրաւէրով Նէքարսուլմի Քօլիճինկ Բարեգործական Ընկերութեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն՝ Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի առթիւ: Հարազային Գերմանիոյ Հայ Համայնք – ներու հոգեւոր հովիւ Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեան դասախօսեց «Հայ Առաքելական Եկեղեցի, անցեալն ու ներկան» նիւթով, եւ պատասխանեց հետաքրքրասէր ներկաներու հարցումներուն:

◆ Նոյեմբեր 9–ին Զալախի մէջ տեղի ունեցաւ խաղաղութեան քայլարշաւ Սեպտեմբեր 11–ի Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներու Նիւ – Եորքի մէջ պատահած ահաբեկչական արարքին դէմ: Այս քայլարշաւը կազմակերպեցին Զալախի Կաթողիկէ եւ Աւետարանական եկեղեցիները եւ կէօթինկէնի Հայ Համայնքը, մասնակցութեամբ շրջանի հոգեւոր հովիւին ու վարչութեան անդամներուն՝ գլխաւորութեամբ առենապետ Յակոբ Աւետիքեանի:

Մասնակիցները հաւաքուեցան Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ, ապա վառուած մոմերով քալեցին քաղաքի փողոցներով, դէպի ապաստանեալներու համար տրամադրուած բնակավայրը, ուր մոմեր յանձնեցին օտարազգի գաղթականներուն: Քայլարշաւի վերջին կայանն էր Զալախի Աւետարանական եկեղեցին, ուր միասնական աղօթքով աւարտեցաւ քայլարշաւը:

◆ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան Մշակութային Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ Նոյեմբեր 10–ին Քէօլնի Համայնքին սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը Պր. Ժօրժիօ Պաւալի կողմէ, որ նոյնպէս Մշակութային Յանձնախումբի գործօն անդամներէն մէկն է: Պր. Պաւալ իր կողմէ նկարուած Հայաստանի տեսարժան վայրերու սահիկներով ներկայացուց Հայաստանն ու Հայ Մշակոյթը բոլորովին տարբեր տեսանկիւնէն, իր ճարտարապետի աչքով դիտուած, Հայ եւ Գերմանացի հարիւրէ աւելի ներկաներուն մեծ հաճոյք ու գոհացում պատճառելով:

Դասախօսութիւնը համեմուած էր նաեւ հայ ժողովրդական երգերով, որ ներկայացուց համայնքի Կոմիտաս երգչախումբի ղեկավար Վարուժան Մարգարեան, արժանանալով խանդավառ ծափահարութիւններու: Իսկ դասախօսութեան ընթացքին, սովորականէն դուրս, ներկաները նստած էին սեղաններու չուրջ, որոնց վրայ հրամցուեցաւ հայկական պինի, Զերմուկ ջուրը, լաւաշ, կանաչի եւ պանիր: Այսպիսի իրազործումներով կը հետապնդուին հայկական աւանդութիւններն ու սովրութիւնները ծանօթացնել եւ ճակատ մը ապահովել մասնակիցներուն:

Պր. Պաւալ յանուն Առաջնորդարանի Մշակութային Յանձնախումբին գալ տարի յատուկ ծրագրով ճամբորդութիւն մը պիտի կազմակերպէ դէպի Հայաստան, հայ նախարարական դասը, եւ այդ նպատակով ալ փոխեց ժառանգութեան օրէնքը, որուն հիմամբ ունեցուածքի ժառանգող կրնային ըլլալ տոհմին եւ՛ արական, եւ՛ իգական սեռի ներկայացուցիչները, այդպէսով բաժնելու համար տոհմական դարաւոր տիրոյթները:

Այս բոլոր վերափոխումները քաղաքական եւ տնտեսական ծանր վիճակ ստեղծեցին Հայաստանի բիւզանդական մասին վրայ: Այս պայմաններուն տակ մեծ թիւով Հայեր իրենց հողերէն հեռանալով գաղթեցին դէպի Փոքր Ասիա եւ Պոլիս, մեծապէս սաւարացնելով հին գաղթօճախները: Հայ իշխաններուն մէկ մասը բիւզանդական բանակին եւ արքունիքին մէջ ծառայութեան մտաւ. անոնցմէ չատեր վայլուն դիրքերու տիրացան եւ մեծանուն դէմքեր տուին կայսրութեան: Այս ժամանակ մօտաւորապէս քսան հայազգի զօրավարներ կային բիւզանդական բանակին մէջ. կային նաեւ զուտ հայ ռազմիկներէ կազմուած զօրամասեր:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ԴԱՂԱՒԻԹԷ ԴԱՂԱՒԻԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի «Կիլիկիա» թանգարանին մէջ, Նոյեմբեր 17–ին բացումը կատարուած է հայ Գիրքի 23–րդ ցուցահանդէս – զեղչ վաճառքին: Ներկայ եղած են Հայ կաթողիկէ Պատրիարքութեան ընդհանուր փոխանորդ՝ Վարդան Եպիսկոպոս Աչգարեան, Զալքայի Ժողովրդապետ Անդրանիկ Վրդ. Կռանեան, երեսփոխան Ժան Օղասապեան, կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ: Բացման խօսքը արտասանած է Պարթեւ Վրդ. Կիւլիւմեան, որ ցուցահանդէսը նըկատած է հայ մարդուն ժամադրութիւնը հայ գիրքին հետ: Խօսք առած Արամ Ս. կաթողիկոս որ ըսած է «Ի՞նչ կ'արժեն գեղեցիկ խօսքեր ու քանաճեւումներ հայ գիրքին մասին, երբ անոնք մեր կեանքին մէջ արժէք չդառնան»: Ցուցահանդէսը շարունակուած է մինչեւ Դեկտեմբեր 2:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մեծի Տանն կաթողիկոսարանի մէջ, Նոյեմբեր 13–ին, տեղի ունեցած է լիբանահայ մտաւորականներու Բ. հանդիպումը, որու ընթացքին մտաւորականները արծարծած են լիբանահայ գաղութը եւ ընդհանրապէս հայ կեանքը յուզող հարցեր, որոնց մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէին հետեւեալ բնագաւառները՝ Հայ կրթական կեանքը՝ այսօր, Հայ մշակութային կեանքը՝ այսօր եւ ի՞նչ են գաղութի ազգային միասնականութիւնը ամրապնդելու գործնական միջոցները: Հայ կրթական կեանքի մասին ներածականները կատարած են Կարօ Ցովհաննէսեան եւ Ժիրայր Դանիէլեան: Այսօրուան հայ մշակ. կեանքին մասին խօսած են Երուանդ Քասունի եւ Սարգիս Նաճարեան: Գաղութներու ազգային միասնականութիւնը ամրապնդելու գործնական միջոցներու մասին արտայայտուած են Ժիրայր Նայիրի, Պարոյր Աղպաշեան եւ Ցակոբ Բագրատունի: Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Արամ Ա.:

**

ՏԻԹՐՕՑԹԻ օփերային մէջ, Նոյեմբեր 10–ին, ներկայացուած է Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ»ը, մեծ յաջողութիւն արձանագրելով: Ներկայ եղած են 2500 հոգի: Նուագախումբը եւ երգչախումբը վարած է գանատահայ խմբավար Բաֆֆի Արմէնեան, գեղարուեստական բաժնի պատասխանատուն եղած է Ժիրայր Բաբազեան: Անոյշի դերը կատարած է Ցասմիկ Պապեան, Սարոյի դերը՝ Եղիշէ Մանուչարեան: Ներկայացումը ընդգրկուած է Միչիկընի օփերայի երգացանկին մէջ Գարմէնի եւ Օթէլլոյի կողքին: «Անոյշ»ի բեմադրութեան վրայ ծախսուած է 1,6 միլիոն տոլար, որու 400 հազարը հանդահակուած է տեղւոյն գաղութէն:

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՖԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

«Եթէ յաջողիմ, – կը խորհէր, – թէ՛ պատիւ կը չահիմ եւ թէ՛ դրամ, որովհետեւ կաշառքի սահմանուած դրամին մեծ մասը բնականաբար ինծի պիտի պահեմ»:

Ցետոյ մտածեց.

«Բայց թերեւս ամբողջութիւնը կարեւոր ինծի պահել, եթէ յղացած ծրագիրս կարենամ յաջողցնել»:

Այդ ծրագիրը, որ յանկարծ երեւակայած էր, շատ պարզ էր. այն է՝ ուղղակի պատրիարքին դիմել եւ սպառնալիքով ուզուած թուղթերը առնել:

«Այս միջոցիս սարսափը տիրած է ամէնուն վրայ, – կ'ըսէր մտովի, – կրնամ այդ սարսափը չահագործել»:

Մութը տիրած էր չորս կողմը, Արթին ժամացոյցը նայեցաւ եւ ըսաւ.

«Ատենը թէեւ ուշ է, բայց պատրիարքը դեռ գարեւոյ ըլլալու է, լաւագոյն է, որ հիմա երթամ զինքը տեսնելու, նախ սպահովեմ, որ զինքը առանձին պիտի գտնեմ եւ յետոյ դիւերային այցելութիւն մը աւելի խորհրդաւոր կ'ըլլայ եւ տպաւորութիւն կը գործէ»:

Եւ ոտքով ուղղուեցաւ դէպի Պատրիարքարան:

Արդարեւ Պատրիարքը հոն էր եւ իր դրասեղանին առջեւ նստած, կապին լոյսով կ'աշխատէր առանձին:

Բարապան մը եկաւ իրեն իմացուց լըրտեսին այցելութիւնը:

– Նէ՛րս թող գայ, – ըսաւ Պատրիարքը դժգոհ կերպարանքով մը:

Վայրկեան մը ետքը Արթին ներս կը մտնէր եւ կուգար բազմիլ Պատրիարքին մօտ:

Պատրիարքը պահ մը չարունակեց իր գրաղումը, յետոյ գլուխը վեր առնելով՝ հարցուց.

– Ի՞նչ կայ, չի կայ, Արթի՛ն էֆէնտի:

– Ի՞նչ կ'ուզէք, որ ըլլայ, Սրբազան, – պատասխանեց լրտեսը, – կացութիւնը հետզհետէ կը վատանայ... չատ ծանրակշիռ կերպով:

– Նոր բա՞ն մը կայ:

– Նորութիւնը այն է, որ օրէ օր խըստութիւնները կ'աւելնան, դժբախտաբար մեր յանցանքովը:

– Մենք ի՞նչ ըրած ունինք:

– Ներկայ կացութիւնը չենք լմբռներ կոր եւ ըստ ամէնմ մեր քաղաքականութիւնը չենք փոխեր կոր... փոխանակ աչխատելու, որ մեր վրայ եղած կասկածները փարատին, նոր կասկածներ կը հրաւիրենք մեր վրայ, գիտէ՞ք, որ այս մարդիկը ոչ մէկուն պիտի խնայեն, եթէ փոքրիկ անհոհեմութիւն մը ընենք:

– Մենք ալ կը չանանք կոր այդպիսի անհոհեմութիւն մը չընելու, – պատասխանեց Պատրիարքը, որ նեղութիւն կը զգար այդ լրտեսին ներկայութենէն:

– Միայն անհոհեմութիւն չընելը բաւական չէ, պէտք է միեւնոյն ատեն մօտ երթալ, – չարունակեց Արթին, – պէտք է անկեղծօրէն իրենց միանալ եւ այդ միութեան ապացոյցները տալ իրենց:

– Այդ անախորժ մարդիկ արդէն աքսորեցան:

– Հոս մնացողներուն մէջ ալ դեռ կան չատեր, որոնք կառավարութեան վստահութիւնը չեն վայելեր, սակայն եւ այնպէս Ազգային ժողովներուն կը մասնակցին. ինչ որ է, այս մասին դարձեալ կը խօսինք Ձեր Սրբազնութեան հետ: Ես հիմա ուրիշ աւելի ծանրակչիռ խնդիրի մը համար եկած եմ եւ կը խնդրեմ, որ Ձեր Սրբազնութիւնը ուշադրութեամբ բարեհաճի մտիկ ընելու:

– Մտիկ կ'ընեմ ահա՛:

– Ծանրակչիռ յայտնութիւն մը ընելու եկած եմ, պարզապէս բարեկամական ձեռնարկութիւն մը:

– Խօսեցէ՛ք, – ըսաւ Պատրիարքը:

– Ծանր վտանգ մը կը սպառնայ Պատրիարքարանին:

– Ի՞նչ վտանգ, – հարցուց Պատրիարքը քիչ մը վրդոված:

Կրնայ ըլլալ, որ Պատրիարքարանը ոտիկանութեան կողմէ եւ ամենախիստ խուզարկութիւններ կատարուին:

– Կրնան գալ եւ ուզած խուզարկութիւնները կատարել, ո՛չ պօմպա ունինք այստեղ, ո՛չ զէնք, ո՛չ ալ որեւէ վտանգաւոր բան մը:

– Անոնց փնտռելիքը ուրիշ բան է:

– Ի՞նչ բան...

– Կարդ մը թուղթեր, որոնք ձեզի համար, լինձի կարեւորութիւն մը չունին բայց իրենք կ'ուզեն կոր ձեռք անցընել... ես խնդիրը անուղղակի կերպով իմացայ եւ խորհեցայ, որ այդ կերպով Պատրիարքարանի մէջ կատարուած խուզարկութիւն մը չատ դէշ ազդեցութիւն կրնայ առաջ բերել եւ պատճառ դառնալ, որ կառավարութեան եւ ազգին միջեւ յարաբերութիւնները բոլորովին խզուին, ինչ որ չատ աղէտալի կրնայ ըլլալ:

– Արդէն այդ յարաբերութիւնները գըրեթէ դադրած են, քանի որ նախարարները, քանի անդամներ, մերժեցին պիս ընդունիլ:

– Այսօր կը մերժեն, բայց վաղը վերջապէս կ'ընդունին, – դիտել տուաւ Արթին, – խնդիրը իրենց հետ անոյշ երթալուն վրայ է... բայց վերադառնանք մեր խնդրին: Պատրիարքարանի պաչարման եւ խուզարկութեան լուրը առնելուս պէս, չիտակը չատ յուզուեցայ եւ խկոյն խորհեցայ այդ մեծ աղէտքին առաջքը առնել: Գացի պէտք եղած անձերը տեսայ...

– Յաջողեցա՞ր առաջքը առնելու, – հարցուց Պատրիարքը նուրբ քմծիծաղով մը:

– Կարծեմ թէ պիտի յաջողիմ, եթէ դուք ալ աչակցիք ինծի, – պատասխանեց Արթին:

– Ես ի՞նչ կրնամ ընել:

– Ամէն բան ձեր ձեռքն է:

– Բացատրեցէ՛ք, խնդրեմ:

(Շար. 121)

Սարխոշեան ընտանիքը
ցաւով կը ծանուցանէ՝

ՀԱՅԿ ՍԱՐԽՈՇԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 8–ին, 87 տարեկանին, Մոնթրէօյլ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտ. 13, ժամը 14·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնթրէօյի գերեզմանատունը ժամը 16·30–ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իրենց այդ նկատել:

(Շար. Ա. Էջէն)

կու տար որ կը ջանայ, Մինսկի խումբին մէջ, նպաստել կողմերու հանդիպումներուն, որպէսզի նախատեսուի խաղաղութեան եւ բարգաւաճման ապագայ մը:

Հուսկ, նախագահ Շիրաք խօսքը կ'ուղղէր նախ Գարեգին Բ.ի, ապա Գիւտ Արք.ի, ողեկոչելով ամէն մէկուն կեանսագրականը եւ տարիներու գործունէութիւնը ու հանդիսաւոր կերպով, յանուն Ֆրանսայի Հանրապետութեան, պատուոյ Լեգէոնի կարգի հրամանատարի աստիճանը կը շնորհէր անոնց:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը օրհնութեան եւ շնորհակալութեան իր խօսքը արտասանել կու տար Ֆրանսերէն, Շահէ Արք. Ազէմեանին: Այդ խօսքին մէջ, երախտագիտութիւն կը յայտնէր Ֆրանսայի որ ճանչցած է ցեղասպանութիւնը, կը ծանրանար 1915–ի այդ ցեղասպանութեան վրայ, կը չեշտէր որ Հայաստան կ'ուզէ բնականոնացնել դրացիներուն հետ իր յարաբերութիւնները: Գարեգին Բ.ի վերջին խօսքն էր՝ «Թող Աստուած օրհնէ Ֆրանսան»:

Գիւտ Արք. իր կարգին, զգալի յուզումով, շնորհակալութեան իր խօսքը կ'արտասանէր, դնահատանքը յայտնելով նախագահ Շիրաքի:

Ձոխ հիւրասիրութիւն մը կը յաջորդէր այս ելոյթներուն: Ճիշդ որ ներկայ էին Ծիրանաւոր Ժան–Մարի Լիւստիժէ, մետրոպոլիտ Ժերեմի, Ժ. Թիպէրի, Ա. Սանթինի եւ բազմաթիւ կրօնական, քաղաքական եւ այլ անձնաւորութիւններ:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԵՊՐՈՆԻ ՄԷՋ, իսրայէլեան «թիւրախ ունեցող» յարձակումներու չարքին, Դեկտեմբեր 10–ին, Հեպրոնի մէջ սպաննուած են 3 եւ 13 տարեկան պաղեստինցի մանուկներ, մինչ ամերիկացի բանագնացը կը ջանար համոզել կողմերը որ վերսկսին երկխօսութիւնը: Պաղեստինի Բնակարանի նախարարը կ'ըսէ թէ Շարոնի ռազմավարութիւնն է պրգռել Պաղեստինցիները առթելու համար անոնց բարկութիւնը եւ բիրտ հակադարձութիւնները:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՔ կը չարունակեն իրենց ամբաստութիւնները եւ օրէ օր աւելի կը սաստկացնեն Թորա Պորայի չրջանը, ուր կը կարծուի որ կը պտնուի Պէն Լատէն: Դեկտեմբեր 10–ին, 7 թոռնոց ռումբեր նետած էին, որոնք ամէնէն քանդիչներն ու աւերիչներն ըլլալու յատկութիւնն ունին: Կը թուի որ Պուշ միտք չունի Աֆղանիստանով բաւականանալու եւ կ'ուզէ տարածել իր պատերազմը մինչեւ Իրաք, Հիւսիսային Գորէա, Սոմալիա:

ՌՈՊԻՐ ՖԻՍՔ, «Ինտիփէնտընթ»ի ծանօթ լրագրողը որ իր արտայայտութիւնները չի խնայեր մատնանիշ ընելու համար իրականութիւնները, ինչպէս վերջերս աֆղանական հարցին առընչութեամբ, Աֆղանիստան – Փաքիստան սահմանին մօտերը խուժանի մը խոչտանգումին ենթակայ եղած է: Տարօրինակը այն է որ պինդ վիրաւորողները աֆղան գաղթականներ եղած են որոնց պաշտպանութեան նուիրուած դրութիւններով ծանօթ է լրագրողը: Ան անցեալ Փետրուարին ալ Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ ելոյթով մը Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին ի նպաստ արտայայտուած էր:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ, Դեկտ. 9–ին, դիակը գտնուած է դերման դիւանագէտի մը՝ Կիւնթըր Պէօխըլ, 49 տարեկան, որ Եւրոպական Ծանձնախումբին պետն էր Թիֆլիս: Ըստ չրջանի դատախազին սպաննուած է դանկին սուացած հարուածէ մը եւ կը կարծուի որ դրդապատճառը գողութիւն է:

FORUM

Dans le cadre de la 3e Conférence contre le Racisme, la Discrimination Raciale, la Xénophobie et l'Intolérence, qui s'est tenue récemment à Durban, Afrique du Sud, lors de laquelle le sujet épineux des réparations a été constamment abordé;

Dans un contexte d'antagonisme «politique» aux plus hauts niveaux de l'Etat Français où règne un climat nouveau d'intolérence intellectuelle entre les défenseurs du modèle républicain et l'idéologie multiculturaliste;

Le C.D.C.A. & le C.D.C.A. EUROPE organisent
un **FORUM INTERNATIONAL** sur le thème de

«La société française et la cause arménienne au XXIème siècle»

à la **Maison de la Chimie**
28, rue Saint Dominique, 75007 Paris
le Vendredi 14 décembre de 14h30 à 17h45,
le Samedi 15 décembre de 9h30 à 17h45,
et **le Dimanche 16 décembre de 9h30 à 16h15**

autour de deux grands thèmes :

IDENTITES PLURIELLES ET RECONNAISSANCE DE LA DIVERSITE CULTURELLE DANS L'ESPACE PUBLIC FRANCAIS

L'IMPUNITE FACE A LA RESPONSABILITE JURIDIQUE ET POLITIQUE DE L'ETAT TURC ACTUEL DANS LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Ces deux thèmes, nouveaux fers de lance de la Cause Arménienne de France, suite à la reconnaissance du Génocide des Arméniens par l'Etat Français, seront développés par :

ANTIMO LUIGI FARRO,
professeur en Sociologie, Université de Rome «La Sapienza», Italie
MICHEL WIEVIORKA,
directeur du CADIS, Centre d'Analyse et d'Intervention Sociologique, Paris, France
ALFRED M. DE ZAYAS,
professeur en Droit International, Université DEPaul, Chicago, USA
GARO ARMENIAN,
responsable mondial du C.D.C.A., Washington D.C., USA

Renseignements au **04 78 49 42 97**
cdca_lyon@yahoo.fr — www.cdca.asso.fr

«VIVRE UN NOEL DIFFERAMMENT PAR L'ACHAT SOLIDAIRE»

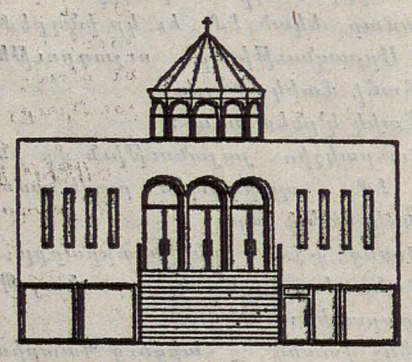
Sous le parrainage de **M. ANDRE SANTINI,**
ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
LE SERVICE D'ENTRAIDE ET DE LIAISON
organisent une

VENTE D'OBJETS ARTISANAUX

du 7 au 17 décembre

au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux
—— Salles 10, 11, 12 ——

Tous les jours de 10h à 19h. Le dimanche de 12h à 19h.
Nocturne jusqu'à 22h les 8 et 15 décembre.

Les conférences d'Issy

AUTOMNE 2001

1700EME ANNIVERSAIRE DE L'ADOPTION DU CHRISTIANISME PAR L'ARMENIE EN 301

JEUDI 13 DECEMBRE à 20h45 :

«Faisons connaissance avec l'Eglise Catholique Arménienne»
Rév. Père JOSEPH KELEKIAN

Lieu de Conférences : Eglise Evangélique Arménienne d'Issy-les-Mlnx
28, avenue Bourgain et 55, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Mlnx

Renseignements : 01 47 36 02 50 **Entrée libre** **Bienvenue à tous**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

աշակերտներու, ուսանողներու,
թատերասէրներու
եւ մասնագէտներու համար

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԿԱՇԱՐ–ի
Ա. եւ Բ. Հատորները

Հրատարակութիւն՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ / Փարիզ

Խմբագրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
ԺԻՐԱՅՐ ԶՈՂԱՔԵԱՆի

Առաջին անգամ ըլլալով
ի մի բերուած են՝
Ն. Աբովեանց, Գ. Սունդուկեանց,
Յ. Պարոնեան, Թլկատինցի,
Վ. Թէքէեան, Յ. Օշական, Կ. Զարեան,
եւ ուրիշ չատ մը հայ հեղինակներու
25 ՄԷԿ ԱՐԱՐ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐ

Զոյգ հատորները կ'արժեն՝
30,50 euros (200 FF)

Ստանալու համար դիմել՝
LIBRAIRIE ORIENTALE
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris
Tél. : 01 43 26 88 65

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS
contemporains
des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7
au dimanche 16 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

— Entrée libre — Cocktail —

Centre Culturel
SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge
RER : Luxembourg

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

APPEL A VOS DONS

Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
ils ont besoin de matériel scolaire
Merci pour eux.
Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. :
17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

*
**

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA** ayant bon niveau de ski.
- **Cuisinière.**
- **Aide Cuisiniers.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature:
15 décembre.

ՀԻՆԴՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13
JEUDI
13 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·318 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·318

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը Ֆրանսայի այցին առաջին կայքէն՝ Փարիզէն մեկնելէ առաջ, Դեկտեմբեր 11–ի առաւօտուն մամուլի ասուլիս մը տուաւ հայկական լրատուականներու ներկայացուցիչներուն: Շուրջ մէկուկէս ժամուան հանդիպումին մասնակից մարդոց մեծ մասը լրագրողներու հետաքրքրութիւնները կեդրոնացնող գլխաւոր մարզերն էին ղեկավարը, ազանդներու տարածումը, Հայաստանի ընկերային, տնտեսական պայմաններուն ու հոգեւոր կեանքին յարաբերութիւնները, Սփիւռքի մէջ թեմական նոր կարգաւորութեան նիւթը, նաեւ կուսակրօնութեան հարցը, ԱՄՆ–ու թեմերուն մէացումի խնդիրը եւ այլն:

Ղեզուական – ուղղագրական մաքրագործումին, սրբագրութեան մասին հարցումը, յայտնապէս, անակնկալ չէր կաթողիկոսին համար· բաւ թէ զգացած էր հոս այդ առընչութեամբ զոյութիւն ունեցող զգայնութիւնը եւ ուրախ էր ատոր համար: Ինչ կը վերաբերէր դասական ուղղագրութեան վերադարձին, «ցանկալի» բան էր ատիկա, այսուհանդերձ, Գարեգին Բ· կրկնեց չցանկացողներու պատճառաբանութիւնները. նիւթական պահանջող գործ էր ատիկա, քանի որ պէտք էր նոր դասագիրքեր տպել, բոլոր ցուցանակները փոխել, եւ այլն: Վստահութիւն յայտնեց որ ժամանակի ընթացքին հարցը դրական լուծում կը ստանայ:

Այդ շրջանակին մէջ եկեղեցին կեցածքը կը հետեւէր աւանդականին· եկեղեցին կը պահէր դրաբարը, անշուշտ դասական ուղղագրութեամբ· նոյն ուղղագրութիւնը կը գործածուէր Սփիւռքի հետ գրաւոր բոլոր չփումներուն:

Հայաստանի մէջ գործածուած արեւելահայերէնին աղճատուած ըլլալուն աւելի քան արդար մատնանշումին համակարծիք չէր Գարեգին Բ·: Օտարաբանութիւնները, ուղղակի օտար բառերու յաճախակի գործունէութիւնը «ապրելու, գարգանալու» ազդակներ նկատեց լեզուին համար, ըսելով որ անցեալին ալ հայերէնը ազդեցութիւն կրած է զանազան լեզուներէ, փոխառութիւններ ըրած:

Սփիւռքի թեմերուն համար նորովի կարգաւորութիւն, թեմակալներու փոխոխութիւնները Մայր Աթոռի ներկայի օրակարգին վրայ գոյութիւն ունեցող նիւթեր չէին· բայց կային զանազան հրատապ հարցեր: Անոնք պէտք է յառաջիկային քննութեան առնուէին Եպիսկոպոսական ժողովին կողմէ եւ համապատասխան լուծումներու յանգէին: Որպէս լուծումի կարօտ պարագայ, Գարեգին Բ· անդրադարձաւ խորհրդային կարգերու փլուզումին հետ յայտնուած թեմերու պատկանելիութեան հարցին· օրինակ, ո՞ր թեմին պէտք է կապուէր Լեհաստանը: Առաջիկայ ժամանակաւոր կարգադրութիւններ կ'ըլլային, սակայն, հարկ էր որ յետագայ ժողովներով յարմարագոյն եղրակացութիւններ ըլլային:

Աղանդներու վնասակար գործունէութիւնը կաթողիկոսը զետեղեց յետ երկրաչարժեան կացութեան մէջ: Այդ հոգեկան թափանցումը, ծաւալումը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէր թէ' ժողովուրդին, թէ' եկեղեցական իշխանութեան: Անոնք օրէնքի չգոյութեան, կամ տկարութեան առիթները դիտցած էին չհաղորդել: Վերախմբագրումի պէտք ունէր, օրինակ, խղճի ազատութեան օրէնքը:

Աղանդներու ծաւալումին դէմ սխալ էր խօսիլ եկեղեցին՝ տարած «պայքար»ին մասին: «Եկեղեցին պայքար չի տաներ որեւէ մէկի դէմ» ըսաւ կաթողիկոսը· անոր գործունէութիւնը քարոզչութեան, ժողովուրդի կրթութեան, դաստիարակութեան Մարտէյլ մեկնումը ժամը զրոյցը չարունակուեցաւ· Կաթողիկոսը յայտնեց թէ հովուական այցերու իր ծրագիրը 2002–ի համար նկատի ունի Հայաստանի բոլոր չրջաններն ու պիւղերը, իսկ 2003–ին համար Պոլիսը:

Կէսօրուան մօտ իր օրհնութիւնները տալէ ետք ներկայ լրագրողներուն, Գարեգին Բ· մեկնեցաւ Մարսէյլ:

*
**

ԼՂՀ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Մեր Հանրապետութեան ե՛ւ ներքին, ե՛ւ արտաքին բաղաքական կեանքում մեր բոլոր բայլերն ուղղուած են հասնելու Ղարաբաղի անկախութեան ճանաչմանը: Եթէ Ղարաբաղը կարողանայ ապացուցել, որ տարածաշրջանում իր այս անկախ կարգավիճակով պաշտպանում է տարածաշրջանի կայունութիւնը, ապա դա ինքնըստինքեան կը բերի այդ կարգավիճակի ճանաչմանը» *բսած է ԼՂՀ Արտաքին Նախարար Նայիրա Մելքումեան, Արցախի անկախութեան 10–ամեակին առթիւ տըւած մէկ հարցազրոյցին ընթացքին: Ան աւելցուցած է թէ Արցախ այսօր կը գոյատեւէ չնորհիւ այդ անկախութեան.*

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

(Դեկտեմբեր 11/12)

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Վրաստանի Խորհրդարանի նախագահ Նինօ Պուրճանաձէի ղեկաւորած պատուիրակութիւնը պաշտօնական երկօրեայ այցելութեան մը համար Դեկտ· 11–ին Հայաստան գացած է: Առաջին հանդիպումը տեղի ունեցած է Ազգ· Ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեանի, փոխ–նախագահներ Տ· Թորոսեանի, Գ· Ալանեանի, Ազգ· Ժողովի մնայուն յանձնաժողովներու նախագահներուն ու խմբակցութիւններու ղեկավարներուն հետ: Ա· Խաչատրեան չնորհաւորելէ ետք տիկին Պուրճանաձէն այդ պաշտօնին նշանակուելուն համար, ողջունած է հայ – վրացական դարաւոր բարեկամութիւնը, նաեւ վերառած երկու կողմերու գործակցութեան կարեւորութիւնը: Ն· Պուրճանաձէ ալ պաշտօնական իր առաջին այցը Հայաստան կատարելը խորհրդանշական նկատելով այն համոզումը յայտնած է թէ այսուհետեւ ոչինչ կրնայ սպառնալ երկու երկիրներու բարեկամութեան ու համագործակցութեան: Հանդիպումին չօշափուած են արխազական հարցը, առեւտրատնտեսական եւ այլ ծրագիրներու իրագործման կարելիութիւնները, Ջաւախքի հայութեան խնդիրները:

*
**

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, երեքշաբթի Դեկտեմբեր 11–ին, ժամը 15–ին ժամանեց Մարսէյլի օդակայանը, իրեն կ'ընկերանային Նաւասարդ Եպիսկոպոս, Կրօնիկ խորհուրդի նախագահը՝ Ռաֆմիկ Մելքոնեան, Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Արք·, Հայաստանի դեսպանը՝ Է· Նալպանտեան: Զիրենք դիմաւորեցին Տարօն Եպիսկոպոս, խումբ մը ներկայացուցիչներ, 13 եւ 14–րդ թաղամասերու քաղաքապետ՝ Կարօ Ծովէփեան, լրագրողներ:

Բարի գալուստի խօսք արտասանեց հարաւային Ֆրանսայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ Տարօն Եպիսկոպոս ձեռնարկելու Գարեգին Բ· իր կարգին իր դիտակութիւնը յայտնեց այս այցելութեան առթիւ, երախտագիտութիւնը Ֆրանսայի եւ յիշեց թէ նախորդ իրիկունը պատուոյ լեգէոնի հրամանատարի ատենաճանը չնորհած էր իրեն Նախագահ Ժակ Շիրաք: Ապա, Կաթողիկոսը եւ իր չքախումբը առաջնորդուեցան Սոֆիթէլ պանդոկը: Ժամը 17·30–ին, Գարեգին Բ· Հրաչափառով հանդիսաւոր մուտք կը գործէր Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցին: Նոյն իրիկունը ներկայ կ'ըլլար համերգի մը Սէն – Միչէլ եկեղեցւոյ մէջ:

*
**

Չորեքշաբթի Դեկտեմբեր 12–ին, Կաթողիկոսը կ'անցնէր Սէն – Ռաֆայէլ, ժամը 10–ին, մուտք կը գործէր Հանդըստեան Տան Ս· Ծովհաննէս մատուռը, ապա ժամը 11·30–ին պաշտօնական քայումը կը կատարուէր Սէն – Ռաֆայէլ քաղաքի նըւիրած խաչքարին, Հայաստանի պարտէզը:

Աւելի ուշ, Կաթողիկոսը կ'անցնէր Նիս, ուր ժամը 17·45–ին արարողութիւն մը տեղի կ'ունենար Նոթր – Տամ Մայր տաճարին մէջ եւ որու ընթացքին խաչքարին բացումը կը կատարուէր:

ՀԱՅԵԼԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ՔԱՅՔԱՅՈՒԱԾ

Հայելթուրք հաչտութեան յանձնախումբին չորս հայ անդամները Դեկտ· 11–ի յայտարարութեամբ մը տեղեկացուցած են թէ կը դադրին անոր աշխատանքին իրենց մասնակցութիւնը բերելէ: Ա՛յլ խօսքով՝ յանձնախումբը կը դադրի պոյութիւն ունենալէ:

Այս որոշումին պատճառը, ինչպէս կ'ըսէ յայտարարութիւնը, այն է որ վեց թուրք մասնակիցները միակողմանի նախաձեռնութիւն մը առնելով դիմած են արդարութեան միջազգային այն կեդրոնին որ պէտք է դատէր 1915–ին ցեղասպանութեան բնոյթը եւ վճռէր թէ ան յարի՞ր է ՄԱԿ–ի ցեղասպանութեան սահմանումին: Այս մասին դիմում կատարուած էր յանձնախումբին Նոյեմբեր 18–20–ի Նիւ–Եորքի հանդիպումէն ետք: Իրենց միակողմանի դիմումով թուրք անդամները հրահանգած են այդ կեդրոնին որ նչուած պրպտումը, ստուգումը չկատարէ:

Ա· Արզումանեան, Դ· Ցովհաննիսեան, Վ· Գրիգորեան եւ Ա· Միհրանեան յայտարարութեան մէջ կը նչեն թէ կը հաւատան հայելթուրք եւ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու բնականոնացման պահանջին: Այդ ուղղութեամբ, հայ եւ թուրք ոչ քաղաքական մարդի չփումներ, ինչպէս էր հաչտութեան յանձնախումբին պարագան, անհրաժեչտ են այդ հիմնական նպատակին իրագործումին համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԽԻՒՆԵՐՈՒ «ԲԱՆԲԵՐ»-ԷՆ

Նոյեմբեր 30-ի մեր թիւին մէջ էջմիածնի Մայր Աթոռէն Վազգէն Ա.-ի առաքագրութեամբ Հայաստանի դեկավարներուն ճամբով Մոսկուա ուղղուած ճամակներ արտատպած էինք, «Բանբեր Հայաստանի արխիւներու» պարբերականին վերջին (2001) թիւէն: Այդ ճամակներով երջանկայիշատակ կաթողիկոսը ուշադրութիւն կը հրաւիրէր հայկական եկեղեցիներու, վանքերու տխուր վիճակին, պուտ մը հետաքրքրութիւն ակնկալելով այդ կոթողներուն համար:

Պարբերականին նոյն թիւէն այսօր կ'արտատպենք նոր էջեր որոնք առընչուած են Երեւանի Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիին ճակատագրին:

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԽՈՐՀՐԴԻ
ԳՈՐԾԿՈՄԻ ՆԱՄԱԿԸ
ՀԽՍՀ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀԻ ԳՈՐԾԵՐԻ
ԿԱՌԱՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆԸ

23 Փետրուարի 1930թ.

Ցայտնում ենք, որ Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին վերացնելու մասին կան բազմաթիւ բանուորական կազմակերպութիւնների որոշումներ, որոնք հաւանութիւն են ստացել Քաղխորհրդի նախագահութեան կողմից: Ցիշեալ եկեղեցին ճիշդ է չի ընկնում քաղաքի յատակագծման տակ, սակայն այդ դեռ չի նշանակում, որ Քաղխորհուրդը կարող է հանդուրժել որպէսզի այդ եկեղեցին կանգուն թողնուի իր ներկայքի կառուցուելիք նոր տների մէջ:

Իսկ ինչ վերաբերւում է լուսանկարելուն եւ չափագրելուն այդ առթիւ իմ եւ Հնութիւնների պահպանման կոմիտէի նախագահ ակադեմիկոս Ա. Թամանեանի միջեւ համաձայնութիւն է կայացել:

Նախագահ՝ ՀԱՆԻՍՕՂԼԵԱՆ
Քարտուղար՝ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԽՈՐՀՐԴԻ
ԳՈՐԾԿՈՄԻ ՆԱՄԱԿԸ
ՀԽՍՀ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀԻ ԳՈՐԾԵՐԻ
ԿԱՌԱՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆԸ

23 Փետրուարի 1930թ.

Պօղոս – Պետրոս եկեղեցու քանդման ընթացքում Հնութ. Պահպ. Կոմիտէի կողմից կատարուող հետազօտական աշխատանքների միջոցին պարզուեց, որ այդ շէնքն ունի իր մէջ մի շարք կարեւոր Պատմա-Հնագիտական արժէքներ -քարեձիւֆներ, արձանագրութիւններ եւ մանաւանդ միանգամայն բացառիկ բնոյթ ու եզակի գիտական արժէք ներկայացնող ֆրեսկոները- որմնանկարներ, որոնցմով ծածկուած են եղել շէնքի պատերը: Եկեղեցին վերաշինուած է 17-րդ դարու վերջին՝ Երեւանի մեծ երկրաշարժից (1679թ.) անմիջապէս յետոյ, սակայն այժմ վերին սուաղը պոկելուց յետոյ պարզուում է, որ ներկայ շէնքի մի խոշոր մասը մնացած է երկրաշարժից առաջ եղած եկեղեցուց, որը պահպանել է մի շարք բնորոշ տուեալներ (ըստ տիպի, շինելակերպի եւ այլն)՝ նրա հիմնաւորման ժամանակը հասցնելու 5-րդ – 6-րդ դարերին:

Եկեղեցու ներսում արեւելեան պատի վրայ արսիղի երկու կողմերում, արտաքին նկարների տակ մէկը միւսի յետեւից բացուեցին 5 տարբեր սուաղի շերտեր պատկանող դարերի պատկանող, որոնց վրայ գտնուում են իւղաներկ եւ ջրաներկ ֆրեսկոներ. վերեւից երկրորդ շերտը պատկանում է նորոգման ժամանակին (17-րդ դարու վերջին), իսկ 3-րդ շերտը թուագրուած է, եւ կրում է Հայոց 580 թուականը՝ որ համապատասխանում է 1131 թուականին, դրա տակ գտնուող 4-րդ եւ 5-րդ շերտերը իրենց գեղարուեստական գերազանց արժանիքներով կարող են պատկանել յատկապէս 10-րդ եւ 7-րդ դարերին – հայ արուեստի ծաղկման շրջանին:

Բոլոր շերտերի վրայի նկարներն էլ, որքան նրանք այստեղ – այնտեղ արդէն բացուած են՝ պահպանուած են բաւականաչափ լաւ եւ հնարաւոր է վերականգնել իրենց նախկին գրութեամբ:

Այս նկարները չափազանց մեծ նորութիւն են հանդիսանում ոչ թէ միայն հայ արուեստի պատմութեան համար, որի՝ մինչ այժմ մեզ յայտնի, ամենահին ֆրեսկոները (Անի, Քոբեր, Հաղբատ, Գեղարդ) 13-րդ դարու կիսից դէնը չեն անցնում, այլ եւ համաչխարհային արուեստի տեսակէտից ունեն բացառիկ նշանակութիւն:

Բացի այդ, այս գիւտի չնորհիւ մի երեւան քաղաքի հեռաւոր անցեալը սկսում է առաջին անգամ բացուել մեր առաջ:

Հն. Պահպ. Կոմիտէն ի նկատի ունենալով, որ այս յուշարձանը՝ իր բացառիկ մնացորդներով, մեծ յեղաշրջում է առաջացնելու արուեստի պատմութեան մէջ եւ առիթ ու հնարաւորութիւն է տալու մեր խորհրդային գիտութեանը ասելու նոր խօսք եւ անելու մեծ նուաճում զարուեստի պատմութեան ասպարիզում, գտնում է, որ այս յուշարձանը պէտք է ուսումնասիրուի ամենայն մանրամասնութեամբ ու մանրակրկիտ ձեւով:

Այդ գործը ներկայումս բոլորովին հնարաւոր չէ այն հապճեպ աշխատանքների հետ միաժամանակ, որով կատարւում է նրա քանդումը:

Ուստի Կոմիտէն խնդրում է Ձեզ միջնորդել Ժողկոմխորհի առաջ՝ կարգադրելու դադարեցնել քանդման աշխատանքները եւ հնարաւորութիւն տալու Կոմիտէիս կատարելու այդ յուշարձանի ուսումնասիրութիւնը՝ օգտագործելով տեխնիկական եւ գիտական բոլոր հնարաւորութիւնները:

Նախագահ՝ Ա. ԹԱՄԱՆԵԱՆ
Գիտական քարտուղար՝
ԱՇԽ. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

*
**

ԿԱՌՈՒՑՈՂՆԵՐԻ ԱՐՀԱՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
ՀԵՌԱԽՕՍԱԳԻՐԸ ՀԽՍՀ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀԻՆ
ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԽՈՐՀՐԴԻ
ԿՈՄՈՒՆԱԼ ԲԱԺՆԻՆ

5 Մարտի 1930թ.

Հեռախօսագիր

Ժողկոմխորհին եւ Քաղխորհրդի կոմունալ բաժնին.

Որովհետեւ Պօղոս-Պետրոս եկեղեցու քանդման աշխատանքները վերցուած է եղած Միութեանս կողմից հատարակական աշխատանքների կարգով կատարելու համար, 5-րդ անգամ է ինչ դադարեցւում է, որպէսի հանգամանքը անդրադառնում է աշխատանքների վրայ, քանի որ անհնարին է ձրիաբար աշխատանք կատարող անձնաւորութիւններին ցրել եւ նորից հրաւիրել, Կենտրոնական Վարչութիւնը հրաժարւում է այդ գործից եւ խնդրում է աշխատանքը յանձնարարել համապատասխան մարմիններին կատարելու:

Կառուցողների արհմիութեան
Կենտվարչութեան նախագահ՝
ԱՂԱԲԻԿԵԱՆ
Ցանճնեց՝ ՍԱՐԳՍԵԱՆ
Ընդունեց՝ Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

*
**

ՀԽՍՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԻ ՆԱՄԱԿԸ
ՀԽՍՀ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻ
ՏԵՂԱԿԱԼ Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻՆ՝
ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԿՈՄԻՏԷԻՆ

6 Մարտի 1930թ.

Ուղարկելով Հնութիւնների Պահպանութեան Կոմիտէի 1930թ. Մարտի 2-ի գրութիւնը, Լուսժողկոմատս միջնորդում է, որպէսզի հնարաւորութիւն տրուի Կոմիտէին Պօղոս-Պետրոս եկեղեցու ներսի ուսումնասիրութիւնները վերջացնելու:

Մինչ այդ կարելի էր քանդել գանգատունը, իսկ կտուրը յետաձգել առաջիկայ, մինչեւ ուսումնասիրական աշխատանքների աւարտումը ներսում:

Լուսժողկոմ՝ Ա. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
Գործկառավարիչ՝ Վ. ՋԱՆԵԱՆ

*
**

ԵՐՔԱՂԽՈՐՀՐԴԻ ԳՈՐԾԿՈՄԻ
ԿՈՄՈՒՆԱԼ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺՆԻ
ՆԱՄԱԿԸ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

3 Նոյեմբերի 1930թ.

Նկատի ունենալով, որ գալիք չին. սեզոնը սկսուելուն պէս քանդուելու է քաղքի նախկին Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուստի խնդրւում է դադարեցնել Ձեր կողմից այդ չէնքում տարուելիք վերակառուցման աշխատանքները եւ առանձնացնել ու փոխադրել այն մասերը, որոնք որպէս հնութիւն որոշ արժէք ունեն եւ անհրաժեշտութիւն են ներկայացնում Կոմիտէիդ համար: Ժամկէտ 20/XI:

Ժամանակին չփոխադրելու եւ չէնքը քանդուելուց յետոյ Ձեզ անհրաժեշտ մասերը փնտռելու դէպքում պատասխանատուութիւնը ընկնում է Ձեզ վրայ:

Կոմտնտբաժվար՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Քարտուղար՝ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

*
**

ՔԱՂՈՒԱԾՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԽՈՐՀՐԴԻ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԻ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

6 Նոյեմբերի 1930թ.

ԼՍԵՑԻՆ – 17. «Պօղոս-Պետրոս» եկեղեցու քանդելու հարցի մասին:

ՈՐՈՇԵՑԻՆ – 17. Նկատի առնելով, որ այդ եկեղեցու չէնքը չունի ոչ մի ճարտարապետական արժէք, գտնել անհրաժեշտ նրա քանդման աշխատանքները ատարել:

*
**

ԱԼ. ԹԱՄԱՆԵԱՆԻ ԵՒ ԱՇԽ. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ
ՆԱՄԱԿԸ ՀԽՍՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄ
ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻՆ

8 Նոյեմբերի 1930թ.

Հայաստանի Խորհրդայնացման 10-ամեակի առիթով կազմակերպուելիք ցուցահանդէսի համար օգտագործելու նպատակով՝ Կոմիտէիս կողմից ներկայումս չտապ կերպով կարդի է բերւում Պօղոս-Պետրոսի չէնքը, որը կառավարութեան կողմից յանձնուել էր Կոմիտէիս՝ կարդի բերելու եւ զարձնելու «Քարերի Թանգարան»:

Այժմ Կոմունալ Տնտեսութեան Բաժինը N° 3304-12-4 գրութեամբ յայտնում է, որ «գալիք չին. սեզոնը սկսուելուն պէս, քանդուելու է» Պօղոս-Պետրոսի չէնքը, ուստի եւ առաջարկում է մեզ դադարեցնել մեր կատարուող աշխատանքները եւ առանձնացնել ու փոխադրել այդ չէնքից «Կոմիտէի համար անհրաժեշտութիւն ներկայացնող» մասերը, որի համար Կոմտնտ. բաժինը ժամկէտ է տալիս մինչեւ սոյն Նոյեմբերի 20-ը:

Պօղոս-Պետրոս չէնքի եւ նրա մէջ պատերի սուաղաշերտերի վրայ բացուած որմնանկարների ընդհանուր գիտական խոշոր արժէքի ու նշանակութեան մասին Կոմիտէս Ձեզ զեկուցել է իր ժամանակին (6/2-30թ. N° 183-124 եւ 3/3 30թ. N° 1936-227), որի հետեւանքով կարգադրուել է կանգնեցնել նրա քանդումը եւ հնարաւորութիւն է տրուել կատարելու նրա բազմակողմանի ուսումնասիրութիւնը: Այնուհետեւ Կոմիտէի ձեռնարկած ուսումնասիրական աշխատանքները, երբ ջանք է թափուել օգտագործել տեխնիկական ու գիտական բոլոր հնարաւորութիւնները եւ որոնց ընթացքի մասին Ձեզ պարբերաբար զեկուցուել է բանաւոր կերպով՝ տուել են մի արդիւնք, որը մանգամայն հաստատել է Կոմիտէի կարծիքը նրա բացառիկ գիտական արժէքի մասին. այդ նոյն եզրակացութեան եկաւ մեր հրաւէրով Պետական Գեղարուեստական Ռեստաւրացիոն Արուեստանոցների կողմից դործուղուած Մոսկուայից եկած նկարիչ-ռեստաւրատոր Գր. Զիրիկովը, որը ամիս ու կէս աշխատելով Պ.-Պ.-ի որմնանկարների վրայ, բացեց նրանց եւ ուսումնասիրեց: Նրա աշխատանքները որոշակի պարզեցին, որ տեխնիկական ոչ մի հնարաւորութիւն չկայ պատերի վրայից վերցնելու որմնանկարների շերտերը, պահելու համար առանձին. այդ փորձերը նա կատարեց, որոնք տուին միանգամայն բացասական արդիւնք, այսինքն՝ վերցուող մասերը, առանց բացառութեան, բոլորն էլ փճացան:

Գ. Զիրիկովը իր կատարած ուսումնասիրութեան արդիւնքի մասին Ձեզ զեկուցեց բանաւոր ու գրաւոր (1/7-30թ. N° 376) կերպով:

...

Զեկուցելով վերոյիշեալը, Կոմիտէն խնդրում է Ձեզ միջնորդել Ժողկոմխորհի առաջ կարգադրութիւն անել Պ.-Պ.-ի չէնքը պահպանելու մասին՝ վերացնելով արգելքները նրան կարդի բերելու եւ ծրագրուած Քարերի Թանգարան (նման Անիի ճարտարապետական բեկորների թանգարանին) դարձնելու համար, ուր ներկայացուած է լինելու Հայաստանի վիճարարութիւնն ամբողջ՝ իր զարգացման էտապներով՝ սկսած նախապատմական ժամանակներից:

Զեկուցում ենք նաեւ, որ Պ.-Պ.-ի մինչ այժմ կատարած ուսումնասիրութեան արդիւնքը՝ նրա թէ որմնանկարների եւ թէ չէնքի գիտական արժէքի վերաբերեալ՝ պատրաստւում է Կոմիտէիս կողմից եւ մօտ ապագայում կը յանձնուի տպագրութեան:

Առդիր ներկայացւում է նախագիծ Պ.-Պ.-ի չրջակայքը քաղաքացիական նոր չէնքերի համար օգտագործելու ձեւի մասին:

Նախագահ՝ Ա. ԹԱՄԱՆԵԱՆ
Գիտական քարտուղար՝
ԱՇԽ. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

---

(1) Եկեղեցին Երեւանի պատմութարապետական նշանաւոր յուշարձաններէն է. գործած է միջնեւ խորհրդային կարգերու հաստատումը: Ըստ Ա. Թամանեանի եւ Ա. Քալանթարի կառուցուած է է.-ժ. դարերուն: Քանդուելէն ետք անոր տեղը կառուցուած է "Մոսկուա" շարժանկարի սրահը:

(2) Ալեքսանդր Թամանեան (1878 - 1936), 1923-էն ետք նախագահած է Հայաստանի պատմական յուշարձաններու պահպանութեան կոմիտէին: Երեւանի գլխաւոր յատակագիծին հեղինակն է:

(3) Աշխարհբեկ Քալանթար (1884 - 1942) հայագէտ, հնագէտ, պատմաբան: Մասնակցած է Անիի պեղումներուն: Հնութիւններու պահպանութեան կոմիտէի հիմնադրումէն (1923) ետք է անոր մշտական անդամը, գիտական քարտուղարը: Հեղինակ է հայագիտական բազմաթիւ աշխատութիւններու:

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Ր. եւ վերջին մաս)

◆ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան վաղեմի ծրագիրներէն մէկն էր հաստատել ժողովուրդին սորվեցնել եկեղեցական երգերն ու ապահովել անոր հաւաքական մասնակցութիւնը արարողութիւններու ընթացքին: Ասիկա առիթ մըն է նաեւ ներկաներուն տալու տեղեկութիւններ եկեղեցւոյ բազմաթիւ աւանդութիւններու եւ վարդապետական պիտեխիզներու մասին: Նման փորձ մը սկսած էր այս տարուան Մեծ Պահքի քառասնօրեայ շրջանին պիչերային Հանգստեան արարողութիւններէն յետոյ: Այժմ պատրաստները աւելի աչխոյժ կերպով վերսկսան Ուրբաթ օրերը Նոյեմբեր 16-էն սկսեալ:

◆ Նոյեմբեր 16-ին Ճիստսի Սբրտ անուն կաթողիկէ վանքին մէջ Արմաչ Արեւդայ Հանդէս եկաւ Հայ եկեղեցւոյ պատմութեան վրայ համառօտ ակնարկով մը եւ ներկայացնելով նաեւ եկեղեցւոյ աւանդութիւնները, աստուածարանութիւնը, արուեստը, երաժշտութիւնը եւ բարեպաշտական սովորութիւնները: Հայր Սուրբի այս ելոյթը նոյնպէս նուիրուած էր Հայ եկեղեցւոյ 1700-ամեակին:

◆ Նոյեմբեր 17-ին Նիւրնպէրկի Հայ համայնքը յատուկ հանդիսաւոր պատարագ մատոյց Հայոց Առաջնորդ Գերապատիւ Տ. Սեպուհ Արք. Պարսամեանի գլխաւորութեամբ: Ներկայ էին Գերմանիոյ Հայ Կաթողիկէ Հոգեւորականութեան ներկայացուցիչներ, Հայ Ազգային Ընդհանուր Ժողովի Նախագահ Պ. Ռուբէն Ալթունեան, Հայ Ազգային Վարչութեան Նախագահ Պ. Գրիգոր Ալթունեան, Հայ Ազգային Վարչութեան անդամներ, Հայ Ազգային Ընդհանուր Ժողովի անդամներ, Հայ Ազգային Վարչութեան Ատենադպիր Պ. Ռուբէն Ալթունեան, Հայ Ազգային Վարչութեան Գանձապ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

ԵՐԳԵՈՆԱՀԱՐ
ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլենտէյլի «Ալեքս» թատերասրահին մէջ, Նոյեմբեր 18–ին, տեղի ունեցած է աչխարհահռչակ երգէոնահար Պերճ Ժամկոչեանի նուագահանդէսը, կազմակերպութեամբ «Հայկական Ճարտարապետութեան Ուսումնասիրութեան Ընկերակցութեան» Ամերիկայի մասնաճիւղին: Բացման խօսքը արտասանած է Վազգէն Քհնյ. Մովսէսեան: Պերճ Ժամկոչեան մեկնաբանած է Սեզար Ֆրանքէն, Պախէն, Մաքս Ռիկըրէն եւ Ճոֆրէյ Պռատիէն գործեր: Ցայտագրին վերջին կտորը ձօնուած է Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակին: Ժամկոչեան առած է հայկական պատարագէն – Եկմալեան եւ Կոմիտաս – ամբողջական հատուածներ եւ վերծանած է երգէոնի յատուկ եղանակաշարի: Ժամկոչեանի մեկնաբանութիւնները մեծ հիացում առթած են սրահը լեցուած հոծ բազմութեան:

*
**

ԳՕԳՕ ԿԱՐԱՊԵՏԻ
ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլենտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ Գուլումճեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 22 – 23–ին, տեղի ունեցած է Գօգօ Կարապետի (Սագայեան) նկարչական ցուցահանդէսը: Արուեստագէտը իր կրթութիւնը ստացած է Համազգայինի Պէյրութի «Թորոս Ռոսլին» արուեստի ակադեմիային մէջ եւ ապա իր արուեստը կատարելագործած է Իտալիա: 1700–ամեակին նուիրուած այս ցուցահանդէսին ներկայացուած են հայկական եւ միջազգային մշակոյթներու միախառնումով կերտուած բազմաթիւ գործեր, առաւելաբար կրօնական եւ հոգեւոր բնոյթով նկարներ:

*
**

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հիւսիսային Հոլիվուտի Հայ Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 14–ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը: Բանախօսած է փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան: Հայրենասիրական նիւթերով իրենց բանաստեղծութիւնները կարդացած են Գէորգ Քրիստինեան, Գարուշ Հարեանց եւ Գրիշ Դաւթեան:

ԼՐԱՏՈՒ

բազով ոծնեց եկեղեցւոյ 1700–ամեակը: Այս առթիւ Ս. Պատարագը մատոյց Արմաշ Արեզայ Նալպանտեան եւ արարողութեանց մասնակցութիւն բերին Քրիստոս Եկեղեցւոյ հոգեւորական դասն ու Հնդիկ եկեղեցականներ:

Ցաւարտ պատարագի տեղի ունեցաւ ոծնական հանդէս: Այս ընթացքին ելոյթ ունեցաւ Միւնխէնի Կոմիտաս երգչախումբը խմբավարութեամբ Պ. Եղուարդ Մունցեանի եւ Միւնխէնի պարախումբը պարուսոյց Տիկին Անոյշ Առաքելեանի ղեկավարութեամբ: Ողջոյնի խօսքերէն առաջ համայնքի վարչութիւնը 1700–ամեակի խորհրդանկարով մոմ մը նուիրեց Աւետարանական Քրիստոս Եկեղեցւոյ ի նշան եղբայրական համագործակցութեան:

◆ Նոյեմբեր 21 – 22–ին Հէօքսթ Օաէնվալտ պիւղագաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ մէջ գործող արտասահմանցի հոգեւորականներու համաժողովի տարեկան նիստը: Համաժողովին Հայ Եկեղեցին կը ներկայացնէր Հայր Արմաշ Աբեղան: Սոյն նիստին ընտրուեցաւ հինգ անձէրէ բազկացեալ վարչութիւն մը, որուն մաս կը կազմէ նաեւ Հայր Սուրբը: Վարչութեան պաշտօնավարման շրջանը երկու տարի է:

◆ Քրիստոնէութեան Հայաստանի մէջ պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի շրջագիծին մէջ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութիւնն ու Հայ – Գերմանական Բարեկամական Ընկերութիւնը Նոյեմբեր 24–ին Քէլօնի համայնքային սրահին մէջ միասնաբար կազմակերպած էին դասախօսութիւններու շարք մը ամբողջ մէկ օր «Հնդիկները որպէս մարտահրաւէր, Հայաստանն ու Քրիստոնէութիւնը» ընդհանուր վերնագրով:

Օրը շարունակուեցաւ հետեւեալ յայտագրով.

– Ժամը՝ 10 – 10·15 Ողջոյնի խօսք, ապա Մայր Արաքսի Ակերով երգ՝ Ալեքսանար Ցարութիւնեանի, կատարողութեամբ Վարուժան Կիսասարկաւագ Մարգարեանի: – Ժամը՝ 10·30 – 11·45 21–րդ դարուն Հայ Եկեղեցին, Եկեղեցւոյ մը տեսակէտը Եւրոպայի եւ Ասիոյ մէջ, դասախօս՝ փրոֆ. տոքթոր Մաչիկ Ր. Ղազերեան, Հալլը – Վիթէմպէրկ Մարթին Լութէր Համալսարանի Աստուածաբանական բաժնէն: – Ժամը՝ 12 – 13 Եկեղեցւոյ Միութիւնը ի մասնաւորի Ուղղափառ եւ Արեւելեան Եկեղեցիներու յարաբերութեանց մէջ, դասախօս՝ փրոֆ. տոքթոր Թէոտոր Նիքոլաու, «Միւնխէնի Լուտվիկ Մաքսիմիլիանց» Համալսարանէն: – Ժամը՝ 14·30 – 15·30 Հայերն ու Հռոմէական – Կաթողիկէ Եկեղեցին, դասախօս՝ Տոքթոր Փէթէր Հալֆթէր, Հայ – Գերմանական Բարեկամութեան Ընկերակցութենէն, Ֆրանքֆուրթ: – Ժամը՝ 15·45 – 16·45 Գերմանական Բողոքականութիւնն ու Հայաստանը. Յիշողութիւն ապագայ միջազգային էքիւթի մասին, դասախօս՝ փրոֆ. տոքթոր Հէրման Կոլց, Հալլը – Վիթէմպէրկի Մարթին – Լուտէր Համալսարանէն: – Ժամը՝ 16·45 – 17·45 Իրարու համար եւ իրարմով Միջեկեղեցականութիւն եւ Հայ Եկեղեցի, դասախօս՝ Տոքթոր Տակմար Հէլլէր, Գերմանիոյ Աւետարանական Եկեղեցի, Հանովէր: Դասախօսութեանց աւարտին Քէօլնի Կոմիտաս երգչախումբի ելոյթը՝ Էտկար Ցովհաննիսեանի «Որպէս լեռն է մեր պայծառ» երգով, Վարուժան Կիսասարկաւագ Մարգարեանի ղեկավարութեամբ: Դասախօսութեանց առաջին բաժնի վարիչն էր Առաջնորդութեան Թեմական Խորհուրդի ատենապետ տոքթոր Սարգիս Քէհեայեան, իսկ երկրորդ բաժինը ղեկավարեց Գր. Մանֆրէտ Աչէր:

◆ Նոյեմբեր 24–ին Պատէն Վիւրթէմպէրկի Հայ համայնքը նչեց Կէօփինկէնի մէջ հայկական Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ ձեռքբերման 18-ամեակը: Հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցանեց Գարեգին Արեզայ Ցարութիւնեան: Ցաւարտ Ս. Պատարագի տեղի ունեցաւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն մահացած վարչականներու հոգիներուն ի հանգիստ: Ապա Զալախի Հայ Տան մէջ տեղի ունեցաւ խրախճանք եւ համայնքային ուրախ հանդէս:

◆ Նոյեմբեր 29–ին Քէօլնի Ս. Մարթին Աւետարանական Մայր Տաճարին մէջ քարոզեց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան 1700–ամեակի շրջագիծին մէջ, ինչպէս նաեւ Ս. Ծննդեան Ցիսնակի առիթով: Միջեկեղեցական արարողութեանց ընթացքին երգուեցան նաեւ կարգ մը հայերէն շարականներ, Քէօլնի Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Վարուժան Կիսասարկաւագ Մարգարեանի:

◆ Ինչպէս ծանօթ է Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանը Այխշթէթի Կաթողիկէ համալսարանին կապուած Աբեւելեան Ընծայարանի հետ սերտ գործակցութիւն ունի, հոն հայ ուսանողներ ուղարկելով: Արդէն երկու ուսանողներ կը կատարելագործեն իրենց աստուածաբանական ուսումը եւ յաջորդ տարի եւս երկու ուսանողներու դիմումը կատարուած է:

Նոյեմբեր 29–ին Ընծայարանը ոծնեց Ս. Անդրէաս Առաքեալի անուանակոչութիւնը, որ միեւնոյն ատեն Ընծայարանի տեսուչին անունն է: Տօնախմբութեան ներկայ եղան տեղւոյն կաթողիկէ Եպիսկոպոսը Միքսա, Ղպտի Առաջնորդ Տամիան Եպիսկոպոս, Ռումէն Եկեղեցւոյ մեթրոպոլիտ Սէրաֆիմ, Ուկրանիոյ Կաթողիկէ Առաջնորդ Փէթէր, Եթովպական ու այլ Ուղղափառ Եկեղեցիներու հոգեւորականներ: Հայ Եկեղեցին ներկայացուց Արմաշ Արեզայ Նալպանտեան, նկատելով, որ Առաջնորդ Գարեգին Արքեպիսկոպոսն օրը Միջեկեղեցական հանդիսութեան մը կը նախագահէր:

◆ Քրիստոնէութեան Հայաստանի մէջ պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան մէկ տարուան ծրագրին վերջինը տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 2–ին Ցէլլը քաղաքի մէջ, ուր Աբեւելեան երկիրներու հետ առեւտրական յարաբերութիւններու կեդրոն մը գոյութիւն ունի եւ հոն կը գտնուի նաեւ ՀՀ ներկայացուցչութիւն յանձին Պր. Թադէոսեանի: Ցարգելի ներկայացուցիչին նախաձեռնութեամբ, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան ու Նիտէրզաքսըն նահանգի նահանգապետ Պր. Զիլմար Կապրիէլի հովանաւորութեամբ հանդիսութիւնները սկսան Նոյեմբեր 28–ին Միւնհըն Քհնյ. Սարգիսեանի դասախօսութեամբ, որուն նիւթն էր՝ Ներկայ Հայաստանն ու Հայ Եկեղեցին: Իսկ Դեկտեմբերին Ցէլլը քաղաքին Ս. Լուտֆիկ կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ նախ տեղի ունեցաւ միջեկեղեցական արարողութիւն մը, որու ընթացքին Առաջնորդը քարոզեց ներկաներուն եւ Քէօլնի Կոմիտաս երգչախումբը երգեց շարականներ ղեկավարութեամբ Վարուժան Կիսասարկաւագ Մարգարեանի առաջնորդութեամբ:

Ցետ արարողութեան համայնքային սրահին մէջ խօսք առին ՀՀ ներկայացուցիչ Եղիչէ Սարգիսեան, քաղաքապետ՝ Մարթին Պիրման, Հիլտըսհայմի Եպիսկոպոսարանի ներկայացուցիչ պատուելի Հայնրիխ Կիւնթէր Եպիսկոպոս, Աւետարանական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ պատուելի Ուտօ Թիլկըմայէր, եւ տեղւոյն եկեղեցւոյ կաթողիկէ հովիւ Փաժոր Գազիմիր, շնորհակալութիւն յայտնելով Հայ եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներուն, որոնք այս քաղաքին մէջ առաջին անգամ նման ձեռնարկով մը կը ներկայացնեն ժողովուրդին հայ եկեղեցին ու անոր պատմութիւնը: Պ. Րաֆֆի Քանդեան օրուան դիսկուրսը դասախօսն էր, որ լայն կերպով անդրադարձաւ Հայոց պատմութեան, ինչպէս նաեւ ՀՀ այժմէական հարցերուն: Հանդիսութեան պետարուեստական բաժինը ապահովուած էր երաժիշտ Վարուժան Կիսասարկաւագ Մարգարեանի, սոփրանօ՝ Թամարա Մելքումեանի եւ ջութակահար՝ Դաւիթ Մովսիսեանի կողմէ, որոնք հայ ժողովրդական երգն ու երաժշտութիւնէն նմոյշներով գրաւեցին ներկաներու ուշադրութիւնն ու արժանացան ջերմ գնահատանքի:

ԴԻԻԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՓԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

– Ինչպէս ըսի, Պատրիարքարանը պիտի պաշարեն եւ խուզարկեն, որպէսզի Հայկական խնդրին մասին հոս գտնուած թուղթերը առնեն: Արդ, եթէ այդ թուղթերը մենք մեր ձեռքով տանինք իրենց յանձնենք, խնդիրը կը փակուի, այնպէս չէ՞:

– Ինակնաբար, – պատասխանեց Պատրիարքը:

– Եւ կարծեմ տակէց ազգը վնաս մը չի կրեր... այդ թուղթերը այլ երբ որեւէ օգտակարութիւն չունին...

– Այնպէս է, – հաւանեցաւ Պատրիարքը:

– Ասկէ ետքը Հայկական բարեկորոգութիւն չի կայ...ատոնք բոլոր օգը ելան: Թուղթերը երբ այսպէս յօժար կամքով տանինք յանձնենք իրենց, հաւատարմագրական ցոյց մը ըրած պիտի ըլլանք, որ չափազանց պիտի գնահատուի:

– Ձշմարիտ է:

– Կառավարութիւնը հաչտ աչքով պիտի նայի ձեզի, եւ եթէ խնդիրք մը ունենաք, նկատողութեան պիտի առնէ, փոխանակ ձեզի հետ թշնամաբար վարուելու:

– Շատ ուղիղ կը տրամաբանես:

– Ուրեմն դուք համամի՞տ էք ինծի:

– Ուրիշ կերպ կարելի չէ ըլլալ:

– Հայկական խնդրի ոսկրին ամբողջովին կը յանձնէ՞ք ինծի:

– Ամենայն սիրով կը յանձնէի, եթէ կարող ըլլայի:

– Ինչո՞ւ կարող չպիտի ըլլաք, ո՞վ կըրնայ ձեզի դիտողութիւն ընել:

– Ո՛չ ոք կրնայ դիտողութիւն ընել:

– Ուրեմն չեմ հասկնար, թէ Ձեր Սրբազնութիւնը ի՛նչ ըսել կ՚ուզէ...

– Այդ ոսկրէն անկարելի է, որ յանձնեմ, – պատասխանեց Պատրիարքը: – Որովհետեւ այդպիսի ոսկրէ մը երբեք գոյութիւն չունի Պատրիարքարանի մէջ:

– Ինչպէս գոյութիւն չունի, – գոչեց Արթին զարմացած:

– Այո՛, գոյութիւն չունի... կրնան Պատրիարքարանը պաշարել, ամէն ծակուծուկը խուզարկել, ո՛չ մէկ թղթի կտոր կրնան գտնել Հայկական բարեկորոգութեան խնդրին վերաբերեալ:

– Կարծեմ Ձեր Սրբազնութիւնը պարզակս իմ քթիս խնդալ կ՚ուզէ, բայց դիտել կու տամ, որ կացութիւնը շատ ծանրակչիռ է, եւ մէկ օրէն միւսը կրնան անախորժ բաներ պատահիլ, որոնց առաջքը կարելի չէ առնել... շատ կը վախնամ, որ պաշտօնեաներուն գլխուն ալ ծանր փորձանքներ կրնան գալ... այս ամէնքը պէտք է աչքի առջեւ ունենալ:

– Ինչ որ ալ պատահի, ես չեմ կրնար բան մը ընել, քանի որ, ինչպէս ըսի, իրենց պահանջած թուղթերը գոյութիւն չունին:

– Փարիզի Պատուիրակութեան հետ թղթակցութիւններ չփոխանակուեցա՞ն...

– Փոխանակուեցան:

– Կաթողիկոսին հետ թղթակցութիւններ չեղա՞ն:

– Եղան:

– Ժողովներ չգումարուեցա՞ն եւ անոնց տեղեկագրութիւնները չեղա՞ն:

– Բնականաբար եղան:

– Ուրեմն, ո՞ւր են այդ բոլորը:

– Այդ բոլորը, ընդհանուր պատերազմին սկիզբը, ամէնքը միասին այրեցինք, բնաջինջ ըրինք, – պատասխանեց Պատրիարքը:

Լրտեսը այս պատասխանը լսելով՝ պահ մը չփոթեցաւ: Իր ամբողջ յոյսերն էին, որ յանկարծ կը ջնջուէին:

Միայն թէ Պատրիարքը ճշմարի՞տ կը խօսէր, թէ՞ զինքը կը խաբէր:

– Ուրեմն այդ թուղթերը այրեցի՞ք, – հարցուց:

– Ամէնքն ալ:

– Ճշմարի՞տ կ՚ըսէք:

– Սուտ ըսելու ի՞նչ պէտք ունիմ... ո՛վ որ ալ ըլլար մեր տեղը նոյն բանը պիտի ընէր... այդ թուղթերը, ինչպէս դուք լսիք, այլեւս մեզի օգտակարութիւն մը չունէին եւ կրնային նոյնիսկ վնասակար ըլլալ: Ուստի շատ բնական էր, որ զանոնք ջնջէինք, այնպէս չէ՞...

– Այնպէս է, – պատասխանեց լրտեսը, – բայց այս գործողութիւնը որո՞ւն ձեռքով եղաւ:

– Իմ ձեռքովս, այնքան մե՛ծ բան մըն է թուղթի ծրար մը այրելը:

– Բայց դուք ձեր պատասխանատուութեան ներքեւ ինչպէ՞ս կրնաք ջնջել պաշտօնական թուղթեր:

– Հարկը օրէնքը կը լուծէ, այսպիսի ծանրակչիռ առիթներ կանոն, օրէնք չատ չեն յարգուիր:

Լրտեսը ոտքի ելաւ եւ տխուր դէմքով մը մեկնեցաւ:

Բայց ինքզինք տակաւին պարտուած չէր նկատեր:

«Այս խնդիրը պէտք է աղէկ մը լուսաբանեմ, – կը խորհէր, – պէտք է ապահով ըլլամ, որ Պատրիարքը իրաւցընէ այրած է այդ թուղթերը»:

Հետեւեալ առտու կանուխ գնաց գտաւ Պատրիարքարանի պաշտօնեաներէն մին, որուն հետ արդէն գաղտնի յարաբերութիւններ կը մշակէր:

Անոր պատմեց Պատրիարքին հետ ունեցած տեսակցութիւնը եւ հարցուց, թէ ճշմարի՞տ էր, որ Հայկական բարեկորոգումներու վերաբերեալ տօսիէն ջնջուած է:

– Ո՛չ, չեմ կարծեր, որ ջնջուած ըլլայ, – պատասխանեց պաշտօնեան:

– Ապահո՞վ ես, որ ջնջուած չէ:

– Այո՛, ապահով եմ:

– Ուրեմն այդ տօսիէն միշտ Պատրիարքարանն կը մնա՞յ:

– Ո՛չ, – պատասխանեց պաշտօնեան, – Պատրիարքին լսածին պէս այդ խնդիրին վերաբերեալ ո՛չ մէկ թուղթ կայ Պատրիարքարանին մէջ:

– Ուրեմն ո՞ւր է այդ տօսիէն:

– Տօսիէն փոխադրուած է դեսպանատան մէջ:

– Այն ատեն խնդիրը կը դիւրանայ, Պատրիարքը կրնայ գայն ետ պահանջել:

– Դժբախտաբար անկարելի է այդ բանը:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ դեսպանատունն ալ գայն ղրկած է Եւրոպա:

– Իրա՞ւ կ՚ըսես, – գոչեց լրտեսը:

– Այո՛, պատասխանեց պաշտօնեան:

(Շար. 122)

(Շար. Ա. Էջէն)

ըստ իրեն, հարցը այն է թէ հարկ է ապացուցանել որ այդ կարգավիճակը չի խոչընդոտեր տարածքաշրջանի կայունութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐՈՒ վերջին քերդը՝ Թորա Պորա վերջնապէս անճնաուար չէր եղած, Դեկտեմբեր 12–ին, հակառակ նախորդ օրւան լաւատեսութեան: Ամերիկացիք կը վախնան որ գլխաւոր դէմքերը յաջողած են խոյս տալ: Աֆղան հրամանատարը՝ Մոհամատ Զաման ապահովութիւն տուած էր որ թալիպանները տեղի տուած են: Ըստ իրեն Ալ Քաիտայի զօրքերը բացատրած էին թէ չեն ուզեր կռուիլ ազգան ընդդիմադիրներու դէմ եւ կը յանձնուին Դեկտեմբեր 12–ին, ժամը 4·30–ին (Ֆրանսական ժամով) ինչ որ չէր պատահած: Այս պայմաններու մէջ է, որ Ամերիկացիք վերսկսած իրենց ռմբակոծութիւնները:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ, Դեկտեմբեր 11–ին, ոդեկոչեցին ոճրափորձերու երրորդ ամիսը եւ մեծարեցին 3329 զոհերու յիշատակը: Ժամը ճիշդ 8·46–ին, (ահաբեկչական արարքին ժամը) նախագահ Պուշ եւ կինը ձեռքերը իրենց սրտին վրայ, ունկնդրած են ամերիկեան փառերգը, Սպիտակ Տան արեւելեան հիւրասրահին մէջ: Պուշ յայտարարած է· «Արդարութիւնը կը գործէ, դեռ ճամբայ կայ ընելիք»: Պաշտպանութեան նախարարն ալ, իր կարգին, ճչդած է· «Հեռանկարներու չենք հասած, պատերազմը հեռու է վերջացած ըլլալէ»: Մարոքեան ծագումով ֆրանսացի՝ Զաքարիաս Մուսաուի, որու դէմ կասկած կայ թէ մասնակցած է ոճրափորձերուն, մեղադրուեցաւ Վիրճինիոյ դատախազին կողմէ՝ «Պէն Լատէնի հետ դաւի ամբաստանութեամբ»:

ԳԱԶԱՑի հարաւը, չորս պաղեստինցի եւս սպաննուած են Դեկտեմբեր 11–ին, մինչ եւրոպական դիւանագիտութեան ներկայացուցիչը՝ Խաւիէ Սոլանա կը տեսնուէր Շարոնի, Արաֆաթի հետ: Շարոն զոհ է եւրոպացիներէն, որոնք հրաւանգած են Արաֆաթի կազմալուծել Համասի եւ իսլամական ճիհատի ցանցերը: Արաֆաթ դժգոհած է, որ այդ ուղղութեամբ իր թափած ջանքերը ի դերեւ կ'ելլեն իսրայէլեան զինուորական գործողութիւններու պատճառաւ:

ՊԱՊԸ, հանդիսաւոր կերպով դատապարտած է ահաբեկչութիւնը որպէս «խիկական ոճիր մը մարդկութեան դէմ: Յովհ. – Պօղոս Բ. դատապարտած է նաեւ արմատական մոլեռանդութիւնը:

ՓԱՐԻԶի ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ամբող հաշուապահութիւնը, որ կը վերաբերի 1978–1993 շրջանին, հիմնովին մաքրագործուած է, ինչպէս կը հաստատէ «Գանար անշէնէ» (Դեկտեմբեր 12) փաստաթուղթերով իսկ: Քննիչ մարմինը, Դեկտեմբեր 3–ին, նոր քաղաքապետին՝

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS
contemporains
des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7
au dimanche 16 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

— Entrée libre — Cocktail —

Centre Culturel
SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge
RER : Luxembourg

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Օսկեան Պալուքի մահուան առիթով փոխան ծաղիկի·–

Պր· Փիրայր Բեհլիվան, Պր· Գրիգոր Կոստանեան 500–ական Ֆր·, Պր· Շահին Կոստանեան 200 Ֆրանք, Տիկին Զաման 300 Ֆրանք, Պր· Մեհփան Կոստանեան 500 Ֆրանք, Պր· Յարութիւն Թոփճեան, Տիկին Հայկան Եանար 200–ական Ֆրանք, Պր· Նշան Պօզօղլու 300 Ֆրանք, Տիկին Մարի Խոլէր 500 Ֆր·, Տիկին Կիւլհաթուն Պուլութ 600 Ֆր·, Տիկին Սեդա Սարեան 200 Ֆր·, Պր· Օննօ Սարաֆեան 400 Ֆր·, Պր· Շապուհ Զաման 200 Ֆր·, Տիկին Մարիամ Կիւլէճէք 300 Ֆրանք, Պր· Օհանիկ Կոստանեան, Պր· Յովակիմ Զուլհաօղլու, Տիկին Սիրանիկ Բուլուր 200–ական Ֆր·, Պր· Օննօ Գասպարօղլու 300 Ֆր·:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեանէ 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Քրիստ Նէտէլեանէ 200 Ֆր·:

Պ. Տըլանոյէի յանձնած դիրը կը հաստատէ որ 47 մեթրի հասնող հաշուեցոյցերու, զանազան հաշուապահական փաստաթուղթերու դէպը անհետացած է, այսինքն, թաղապետական ընտրութենէն առաջ, փճացուած է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի փողոցներուն մէջ, օրէ օր կը մեծնայ լքուած մանուկներու թիւը: Անցեալ տարի 30 հազար երախաներ արդելափակման կայաններու մէջ էին, 266 հազար անչափահասներ դաստիարակչական յատուկ խնամքի ենթարկուած են, 10 հազար ալ փախած են որբանոցներէ:

«VIVRE UN NOEL DIFFERAMMENT PAR L'ACHAT SOLIDAIRE»

Sous le parrainage de **M. ANDRE SANTINI,**
ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
LE SERVICE D'ENTRAIDE ET DE LIAISON
organisent une
VENTE D'OBJETS ARTISANAUX
du 7 au 17 décembre

au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux
—— Salles 10, 11, 12 ——

Tous les jours de 10h à 19h. Le dimanche de 12h à 19h.
Nocturne jusqu'à 22h les 8 et 15 décembre.

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15

Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուքէի ճգնաւորին եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ՅԱՒԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան «Արաքս» մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Միքայէլ Բաչապեղեանի եւ զաւակներուն՝ Տիգրանի եւ Արմանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Բաչապեղեանի, զաւակներուն եւ թոռներուն, Տէր եւ Տիկին Արամ Բաչապեղեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Բաչապեղեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Թիւլիւկեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժան Էօքսիւզեանի եւ զաւակներուն, իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, ներոջ եւ հարսին՝ Մէրի Բաչապեղեանի մահուան առիթով:

***

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի «Արաքս» մասնաճիւղի ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկեր Սերոբ Մանուկեանի, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Թուրլեանի, զաւակներուն եւ թոռներուն, Տէր եւ Տիկին Ասատուր Թուրլեանի, զաւակներուն եւ թոռներուն, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Սարգիսեանի, եւ զաւկին, իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր՝ Յակոբ Թուրլեանի մահուան առիթով:

***

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Մոսէս Քհնյ· Գալէնտէրեանի, ընկերուհի Եւփիմէ Գասապեանի նաեւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց կնոջ, մօր՝ երջկին Սէլմա Գալէնտէրեանի մահուան առիթ:

Ա՛ս տխուր առիթն վարչութիւնս չը-նորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գասապեանէ 300 Ֆր·:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 15, ժօն է Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՄԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ· ՀԱՐՈՒԹԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ՝
Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine
à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE
avec
JEAN AYANIAN
à l'occasion de la parution
de son ouvrage
«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»
précédé de :
«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par **ANAHIDE TER-MINASSIAN**

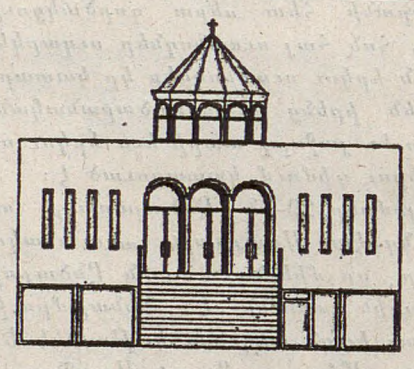
Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Les conférences d'Issy
AUTOMNE 2001
1700EME ANNIVERSAIRE DE L'ADOPTION DU CHRISTIANISME PAR L'ARMENIE EN 301

JEUDI 13 DECEMBRE à 20h45 :

«Faisons connaissance avec l'Eglise Catholique Arménienne»
Rév. Père JOSEPH KELEKIAN

Lieu de Conférences : Eglise Evangélique Arménienne d'Issy-les-Mlnx
28, avenue Bourgain et 55, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Mlnx

Renseignements : 01 47 36 02 50 **Entrée libre** **Bienvenue à tous**

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
présente

Concert du 1700ème anniversaire de l'Arménie Chrétienne

ENSEMBLE LYRIQUE D'ISSY
Oeuvres de **Haendel, Bach, Mozart, Servantzdiantz, Khatchatrian**

CHORALE DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Chants liturgiques
Oratorio Արծուի Արծիւը – L'Aigle d'Avaraïr
pour solo, chœur et orgue de **Jean Boranian** — Soliste: **Baghdassar Ohanian**

Dimanche 16 décembre à 16 heures 30
à l'Oratoire Saint Nicolas
6, rue Vaudétard — Issy-les-Moulineaux — Métro: Corentin Celton

au profit de l'association humanitaire «Espoir pour l'Arménie»

Réservations: 01 47 36 02 50 P.A.F. : 100 FF (15,24 euros)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14
VENDREDI
14 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·319 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·319

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՆՈՐ ՈՃԲԱՓՈՐՁԵՐԷ ԵՏՔ ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ԽԶԷ ԱՐԱՖԱԹԻ ՀԵՏ

Երեք ոճբափորձերէ ետք, գործուած Դեկտեմբեր 12–ին Ա.Մ.Ն.–ի մէջ, Շարոն ապահովութեան մարմնի արտակարգ նիստ մը դատարեց պիւերը, որու աւարտին, պիւերէն մը հրապարակուեցաւ, ուր Իսրայէլ կը յայտնէ թէ կը խզէ Արաֆաթի հետ։

Ոճբափորձերէն մէկը գործուած է Ա.Մ.Ն.–ի հրեայ գաղութը փոխադրող հանրակառքի մը դէմ, միաժամանակ Համասի եւ Ջիհատի (Արաֆաթի չարժում) կողմէ Ալ Աքսա մարտիրոսներու գունդին կողմէ, ի պատասխան Իսրայէլացիներուն գործած սպանութիւններուն, ահաւանդմներուն, ձերբակալութիւններուն Հեպրոնի մէջ։ 10 մեռեալ կար, նաեւ արբքը գործող 3 Պաղեստինցիներ, եւ 30 վիրաւորներ։ Հանրակառքը օդը ելած էր ռումբի մը վրայէն անցնելէ ետք էմմանուէլի պաղութին ճամբուն վրայ, Ա.Մ.Ն.–ի հիւսիսը։

Իսրայէլեան հակազդեցութիւնը անմիջական եղած է, բանակը ամէն իրաւասութիւն ունի մաքրագործելու համար Ա.Մ.Ն.–ը։ Ռումբեր կը տեղան ամէն կողմ, մինչեւ իսկ Արաֆաթի դրասենեակէն 200 մեթր անդին, Ռամալլա։ Օդանաւ, թռան, հրաձգ դործի անցած են եւ անխնայ կը հարուածեն։ Աւելի քան երբեք, Իսրայէլի համար միակ պատասխանատուն Արաֆաթն է, որ չի կրնար վերջ տալ ահաբեկչութեան եւ ձերբակալել բուն ահաբեկիչները։

Իսրայէլի նախկին վարչապետն ալ, Նեթանիահու որ Փարիզ կը գտնուի, հարցազրոյցի մը մէջ «Ֆիկարո»յի (Դեկտեմբեր 13) կը յայտարարէ.– «Արաֆաթ միաժամանակ Պէն Լատէնն մըն է եւ թալիսան մը»։ Յայտնելէ ետք, թէ Սեպտեմբերին աչխարհ ցնցուեցաւ, կ'ըսէ թէ կարելի չէ հանդուրժել ահաբեկչութեան եւ թէ Ուաչինկթընի տեսակէտը յստակ է՝ կամ Արաֆաթ կը փոխուի, կամ՝ կ'ելլէ կ'երթայ։ Ինք համաձայն է իսրայէլեան կառավարութեան որոշումին հետ պաղեստինեան իշխանութիւնը ահաբեկչական վարչակարգ նկատելու։ Արաֆաթի փիզիքական գոյութիւնը վինք չի չահադրուած, թող երթայ հանդիստ ապրի իր բարեկամներուն՝ Ս. Հիւսէյնի կամ Քատաֆիի հետ, պէտք է հասկնայ որ իր վարչակարգը պիտի տապալի եթէ վերջ չտայ ահաբեկչութեան։ Ան հարցումին որ կը վերաբերի Իրաքի ալ թիրախ մը ըլլալուն, Նեթանիահու կը պատասխանէ.– «Ամերիկացիք հասկցնել տուին որ իրենց թիրախներէն մէկը պիտի ըլլայ Իրաքը։ Ուչ կամ կանուխ, համոզուած եմ որ գործի պիտի անցնին չէզոքացնելու համար իրաքեան հիւլէական սպառնալիքը»։ Ու նախկին վարչապետը, որ մասնագէտ մը կը նկատուի հակահաբեկչական պայքարին (հատոր մը ունի այդ նիւթին նուիրուած), կենսական կը նկատէ Իրաքի դէմ յարձակումը, բայց, կը խորհի, որ Ամերիկացիք պէտք է Իսրայէլի հետ համակարգեն նման գործողութիւն մը, որպէսզի Իսրայէլացիք կարենան պաշտպանուիլ հրթիռներու դէմ։ Նեթանիահու չատ գոհ չէ Ֆրանսայէն, ուր կ'ըսէ պաղեստինեան քարոզչութիւնը չատ զօրաւոր է։

Յստակ է, որ ինչ որ Արաֆաթ ըրած է յարդ չի բաւեր։ Առջի օր փակեց նաեւ Համասի եւ Ջիհատի գրասենեակները, բայց, օգուտ չունեցաւ։

Իրաց այս կացութեան մէջ, ամերիկացի բանագնացն ալ Զինի ոչինչ կրնայ ընել, քանի իր թելադրած 48 ժամուան հրադադարը հետեւանք չունեցաւ եւ իսրայէլեան կառավարութեան զեկոյցէն ետք, կրնայ նոյնիսկ Ուաչինկթընն վերադառնալ։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՔ կը չարունակեն ամբաւկոծել Թորա Պորան, վճռած ըլլալով ռումբերու տակ թաղել Ալ Քահտայի վերապրողները։ Այլեւս հաստատուեցաւ որ բանակցութիւնները ձախողած են, մինչ միւա կը փնտռուին Պին Լատէնն ու Մոլլա Օմարը։ Հաւատարիմ մնացած թալիսանները երաչխաւորութիւններ կը պահանջեն յանձնուելու համար, այսինքն կ'ուզեն Միացեալ Ազգերու եւ դիւանագէտներու ներկայացուցիչներու ներկայութիւնը։ Ամերիկացին որ թալիսաններու չարքերը մտած էր եւ ձերբակալեցաւ յայտարարեր է որ Ալ Քահտա ցանցին յաջորդ յարձակումը կենտրոնական գործողութիւն մըն է Միացեալ Նահանգներու դէմ։ Լ. Ժոսփէն յայտարարեց թէ Ֆրանսա պատրաստ է քանի մը հարիւր զինուոր զրկելու Աֆղանիստան, օժանդակելու համար Քապուլի եւ չրջանի ապահովութեան պահպանման։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի Մորմոններէն դէմ ոճբափորձ մը գործուած է Դեկտեմբեր 13–ի առաւօտուն ահաբեկիչներու խումբի մը կողմէ, երբ հոն կը գտնուէին նախարարապետը եւ նախարարներ, որոնք վիրաւորուած ալ չեն, ըստ առաջին տեղեկութիւններու։ Հինգ ահաբեկիչներէն չորսը ձերբակալուած են։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ Դեկտ. 11–ին կրկնեց թէ կը մերժէ ընդունիլ այն համաձայնագիրը որու յանգած են Մեծն Բրիտանիա եւ Միացեալ – Նահանգները Թուրքիոյ հետ։ Լաէքէնի վեհաժողովին նախօրեակին, Յունաստան արդելք կը հանդիսանայ այն կարգադրութեան զոր Անգարա ընդունած էր եւ որու համաձայն Միութիւնը ինքնաբերաբար կրնար մասնակցիլ ՕԹԱՆ–ի գինուորական գործողութիւններուն։ Ատենաեան Ուխտ անդամ Թուրքիա, երկու տարի է կը սպառնար վեթօ դնել այդ կարգադրութեան, եթէ ձեւով մը, աչք նետելու իրաւունք չունենար այդ գործողութիւններուն վրայ։ Անգարա գոյացած համաձայնութիւնը կը ձգտի ապահովութիւն տալ Թուրքիոյ 15–երու տրամադրութեան վրայ, օրինակ, անոնք պիտի չկարենան միջամտել յոյն–թրքական կրնճիռին կիպրոսի չուրջ։ Իրականին մէջ, Թուրքիա ձեռք ձգած է կարգ մը քաղաքական երաչխաւորութիւններ եւ Աթէնք ալ նեղ կացութեան մատնուած է։

ՄԱՐԹԻՆ ՕՊՐԻ, նախկին նախարարութիւ, այժմ Լիլլի քաղաքապետ, հրապարակեց ընկերվարական կուսակցութեան ծրագիրը 2002–ի տարեր, որու գլխաւոր լոզունգն է «կեանքը՝ աւելի լաւ, կեանքի համար»։ Ըստ ծրագրի, ընկերվարները կ'ուզեն 35 ժամ աշխատանքի շաբաթ մը, 700 հազար նոր աշխատանքներ, 5 տարուան ընթացքին։ Ծրագրին ծախքը կը գնահատուի 35 միլիառ Ֆրանք։ Ծրագրին ընդունելութիւնը ցուրտ է։

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՓԱՁՓԱՁՄԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Հայելմուլք հաշտութեան յանձնախումբին հայ անդամներուն հրաժարումով քայքայումը պատճառ եղած է որ թրքական լրատուները ամբաստանութիւններու թիւրախ ընեն հայկական կողմը։ Այս առումով ուշագրաւ հակազդեցութիւններէն է «Ռատիքալ»ի ունեցածը։ Թերթը գրած է որ յանձնախումբին դարձուածութեան կասեցումը հետեւանք է հաշտութեան ընթացքի մը Հայերու պատրաստ չըլլալուն։ Կ'ըսուի թէ հակառակ որ թրքական կողմը ցեղասպանութեան պնդումները մերժելով հանդերձ, յանձն առաւ երկխօսութեան մաս կազմել, բայց ի վերջոյ փաստը տրուեցաւ որ առանց նախապայմանի երկխօսութիւն ունենալու հայկական տեսակէտը չատ հիմնաւոր չէր։

Թերթը կ'աւելցնէ թէ Հայերը մինչ մէկ կողմէն երկխօսութեան կոչ կ'ընէին, միւս կողմէ չանք չէին խնայեր Ա.Մ.Ն.–ու Կոնկրէսէն եւ Կեռմանիոյ Մորհրդարանէն ցեղասպանութեան ի նպաստ որոշում ձեռք ձգելու համար։ Յանձնախումբին քայքայումին մէջ դեր մըն ալ կը վերագրուի Հայաստան – Թուրքիա սահմանին բացումին մասին բոլոր խօսակցութիւններուն անարդիւնք մնալուն։ Հայ անդամները կ'ամբաստանուին նաեւ բաւարար համբերութեան տէր չըլլալով։

քը՝ միասին»։ Հրատապ հարցերը կը մնան աչխատանքը եւ ապահովութիւնը։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ սկսած է լրջօրէն զբաղիլ իսլամականութեամբ եւ Դեկտեմբեր 12–ի վաղ առաւօտեան իսկ, ոստիկանները խուժած են Քէօլնի խալիֆայութեան կեդրոնը (Թրքական կազմակերպութիւն) եւ 200 մզկիթներ։ Կազմակերպութիւնը 1100 գործօն անդամներ ունի եւ իր պարագլուխն ալ Մեհին Գափլան, 1999–էն ի վեր, բանտարկուած է, սպանութեան կոչ ըրած ըլլալով մրցակիցի մը հասցէին։ Քէօլնի խալիֆայութիւնը հիմնուած է 1984–ին խալամապաչա Պեռութիւն մը հիմնելու նպատակաւ Թուրքիոյ մէջ եւ առաջին գոհն է Կեռմանիոյ ձեռք առած միջոցներուն Սեպտեմբեր 11–ի ոճբափորձերէն ետք։ Կազմակերպութիւնը արգիլուած է։

ՋԵՐՆՈԲԻԼի հիւլէակայանի տնօրէնը հեռացուած է իր պաշտօնէն։ Վիտալի Տոլստոնոկովի պաշտօնազրկումը կը վերաբերի «ծանրակչիռ յանցանքներու մատակարարութեան մէջ»։

ԻՐԱՆ ՏԻՐՈՂՑի (Հիւսիսային Քենիա) մէջ, կաթողիկէ եկեղեցի մը քարուքանդ եղած է յուցարարներու կողմէ, որոնք կը բողոքէին իմամի մը ձերբակալութեան դէմ, չփոթութեան հետեւանքով ահաբեկիչի մը հետ։ Նոյն յոյցին ընթացքին դպրոց մըն ալ քանդուած է։

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ ՄԷՋ, երկու Հրեաներ ձերբակալուած են։ Ատոնք կը պատկանին Հրէական պաշտպանութեան լիկային, ծայրայեղ չարժում մը։ Ամբաստանուած են ոճբափորձեր գործած ըլլալու յանգրով մահմետական թիրախներու դէմ, ի չարս որոնց Ֆահտ թագաւորի մզկիթը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 12 / 13)

Ա.Մ.Ն.–ՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

Դեկտեմբեր 15–ին Երեւան կը հասնի Ա.Մ.Ն.–ու Պաշտպանութեան նախարար Տ. Ռամսֆէլտի գլխաւորած պատուիրակութիւնը։ Նախարարը հանդիպում կ'ունենայ Նախագահին առընթեր Ազգային Անվտահովութեան Մորհուրդի քարտուղար, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի հետ։ Հանդիպումին նիւթ կ'ըլլան ահաբեկչութեան դէմ պայքարին ու այդ մարդին մէջ Հայաստանի աջակցութեան կարելիութիւնները։ Կը նախատեսուի նաեւ քննարկել 2002–ին Հայաստանին տրուելիք ամերիկեան օգնութեան եւ հայ–ամերիկեան ռազմական գործակցութեան ծրագիրները։

ՄԱՄՈՒԼ

«VAR-MATIN»

(13 décembre)

ST-RAPHAEL: UNE CROIX SYMBOLIQUE DE L'AMITIE FRANCO-ARMENIENNE

Թերթը կ'անդրադառնայ Հայաստանի պարտէզին եւ խաչքարին բացման արարողութեան, Դեկտ. 12–ին, ի ներկայութեան Սէն–Ռաֆայէլի քաղաքապետին, Գարեգին Բ. «պապին» (sic) ծայրագոյն պատրիարք եւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, Ֆրէժիւսի Եպիսկոպոսին, դեսպան Է. Նալպանտեանի, Ջերմուկի քաղաքապետ՝ Աչոտ Աբրէնեանի (զուգորդ քաղաք 1997–էն ի վեր)։ Քաղաքապետը ժորժ Ժինեսթա չեչտած է թէ՝ այսօր մեծ օր մըն է Ռաֆայէլեան հողերուն վրայ, Ֆրանսահայերը իրենց արիւնը թափած են Ֆրանսայի ազատութեան համար երկու աչխարհամարտներու ընթացքին։ Ցեղասպանութեան այլեւս ճանաչումը մարդկութեան յաղթանակն է։ Գարեգին Բ. կրկին չնորհակալութիւն յայտնած է Ֆրանսայի ժողովուրդին, Ջերմ խօսքերով։

***

Նոյն թերթը, Դեկտ. 4–ի իր թիւին մէջ Une pierre rouge pour mémoire խորագրուած յօդուած մը հրատարակած էր, որու մէջ սա ենթախորագիրը կար՝ «1915–ին, 150 հազար մեռեալ», թիւ մը որ կը կրկնուէր գրութեան մէջ ալ։ Դեկտեմբեր 6–ի իր թիւով, թերթը ճշդում մը ուր հրատարակէր, չեչտելով՝ «Պատմութեան վերադարձնենք իր ողբերգական ճշմարտութիւնը։ Հայոց ցեղասպանութեան զոհերու թիւը մէկ ու կէս միլիոն է»։

ԳԷՈՐԳ Զ. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՒ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

1994–ԷՆ Ի ՎԵՐ Երեւանի մէջ լոյս կը տեսնէ Սանդրօ Բեհբուդեանի խմբագրած «Վաւերագրեր հայ եկեղեցւոյ պատմութեան» հատորներու շարքը: Այս հրատարակչական գործին նպատակն է պատմաբաններուն տրամադրութեան տակ դնել Հայաստանի կուսակցական, եկեղեցական, անձնական կամ պետական դիւաններուն մէջ գտնուող եւ եկեղեցական կեանքին առընչուող բոլոր փաստաթուղթերը: Շարքը ցայսօր ութ հատոր ունի որոնց մէջ ժամանակագրական կարգով ներկայացուած են տասնեակ հազարաւոր բնագրեր: Իւրաքանչիւր հատոր կը պարունակէ կաթողիկոսի մը (1), կրօնական այլ անձնաւորութեան մը (2) կամ պատմական շրջանի մը (3) վաւերագրերը: Վեցերորդ հատորին վերնագիրն է «ԳԷՈՐԳ Զ. ՉՈՐԵՔԶԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ» (4): Սոյն հատորին մէջ կը գտնուին հայերէնի ուղղագրութեան հարցը արծարծող երկու գրութիւններ հայրապետին ստորագրութեամբ:

Կարելի է անշուշտ բնագրերուն մէջ ներկայացուած բոլոր միտքերուն կամ առաջարկներուն չհամաձայնիլ սակայն կարելի չէ անոնց այժմէականութիւնը ժխտել եւ չշեշտել երջանկայիշատակ հայրապետին ազգային բարձր գիտակցութիւնն ու արիւնքիւնը: Ամէն տեսակի մեկնաբանութիւն, ըստ մեզի, աւելորդ է ու անտեղի: Մեզի բաժին կ'ինկնայ միայն զանոնք կարդալ եւ խորհրդածել անոնց բովանդակութեան մասին:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒԿԻԱՍԵԱՆ

*
**

N 197
ՆԱՄԱԿ Լ. ԲԵՐԻԱՅԻՆ՝
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ

Մեծարգոյ Լաւրենտի Պալովիչ

Ապրիլ 1945թ.

Հայկական ուղղագրութեան մէջ, որը կիրառւում է մեզ մօտ՝ Խորհրդային Հայաստանում եւ Սփիւռքում, կան մի շարք էական տարբերութիւններ (մօտ 15 հընչիւն տարբեր գրութիւն ունի):

Դրա հետեւանքով արտերկրի հայութիւնը մեծ դժուարութիւնների է հանդիպում իրեն հասած խորհրդային գրականութիւնն ընթերցելիս, իսկ ոմանք ընդհանրապէս անկարող են կարդալ:

Նոյնն է վիճակը «էջմիածին» հանդէսի կապակցութեամբ:

Հայկական ԽՍՀ համապատասխան գործիչները քիչ ուշադրութիւն են դարձնում այս կարեւորագոյն հարցին: Մինչդեռ, ցանկութեան դէպքում, ներկայումս եղածների հիման վրայ, երկուսից էլ առաւել ընդունելի կազապարները վերցնելով լիովին հնարաւոր է մշակել միասնական ուղղագրութիւն թէ խորհրդային, թէ Սփիւռքի հայութեան համար:

Տեղին եւ նպատակայարմար եմ համարում Միութենական կառավարութեան միջոցով ԽՍՀՄ Գիտութիւնների ակադեմիային եւ Հայկական ԽՍՀ համապատասխան կազմակերպութիւնների առաջադրել միասնական հայկական ուղղագրութեան ստեղծման հարցը, եթէ պահանջուի՝ արտասահմանեան մասնագէտների ներգրաւմամբ:

ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

*
**

N 235
ԳԷՈՐԳ Զ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

1945թ.

ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒ, ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հեռու չէ օրը, երբ հերոսական կարմիր բանակը եւ մեր դաշնակիցների քաջարի զօրքերը, չրջապատելով կատաղի վիշապին՝ կը խեղդեն նրան իր իսկ որջի մէջ: Մարդկութիւնն ազատ կունչ կը քաշի: Եւ թափ կ'առնեն վէրքերն ապաքինելու, աւերակները վերաշինելու, յանուն ազատ կեանքի եւ բոլոր ժողովուրդների համագործակցութեան՝ նոր կարգեր ստեղծելու աշխատանքները:

Երջանիկ ապագայի այս հեռանկարը լուսում է, որ մենք եւս մեր հերթին ուզում ենք մասնակցել մեր ազգային գործերին, որ մենք եւս հոգ տանենք մեր բազում կարիքներին, թէկուզ այն չափով, որքան դա հնարաւոր է եւ որքան կախուած է մեզնից:

Այս տեսանկիւնից մեզ համար առաջնահերթ, կարեւորագոյն հերթական խընդիրը մեր ուղղագրութեան վերականգնումն է:

Այդ ուղղագրութիւնը մինչեւ 1923 թուականի օրէնքը ընդհանուր էր բոլոր Հայերի համար, անկախ նրանց բնակութեան վայրից, իր դոյութիւնն ընդհատեց նշուած օրէնքի հրատարակումով, որը վիհ բացեց մի կողմից խորհրդային երկրներում ապրող Հայերի եւ միւս կողմից Սփիւռքահայերի միջեւ:

Այդ վիհը մեզ համար աղէտալի հետեւանքներով է յղի: Մենք յոյժ փոքրաթիւ ժողովուրդ ենք, որի նշանակալից մասը ցրուած է տարբեր երկրներում, իրրեւ ազգ, որին կլանում են չրջակայ մեծաթիւ ժողովուրդները, այնպէս, ինչպէս չքացան հայկական բազմաքանակ գաղութները Լեհաստանում, Մոլդաւիայում ու այլ երկրներում: Անհրաժեշտ է սերտ կապ հաստատել հայրենիքում ապրող բնակչութեան հիմնական զանգուածի եւ արեւմտահայութեան միջեւ: Պէտք է այնպէս անել, որպէսզի այդ երկու տարրը միմեանց հետ պահպանեն գոնէ գաղափարական չափով: Յատկապէս անհրաժեշտ է, որ մեր եղբայրները՝ Արեւմտահայերը միշտ տեղեակ լինեն Խորհրդային երկրում եւ Մայր Հայաստանում բնակուղ իրենց եղբայրների մշակութային, տնտեսական ու արդիւնաբերական մեծ նուաճումներին ու ձեռքբերումներին: Դա մշտական ձգող դործօն կը լինի եւ նրանց սրտերը կը կապի իրենց հեռաւոր, բայց երջանիկ հայրենիքի հետ:

Այդպիսի կապ պահպանելը հնարաւոր է միայն երկու հատուածների գրականութեանը մշտապէս փոխադարձ ծանօթութեամբ: Սակայն ուղղագրութեանը վերաբերող յիշեալ օրէնքը խզեց այդ կապը: Մենք, որ այդքան ուժեղ էինք ըզդում մերձաւորութեան կարիքը, միանդամից ու առաւել եւս բաժանուեցինք միմեանցից: Արեւմտահայերի համար այլեւս դոյութիւն չունի մեր գրականութիւնը, ինչպէս մեզ համար դոյութիւն չունի գաղութահայ լեզուն:

Մենք չենք ուզում դրա համար մեղադրել ոչ մէկին: Ամէն պատմական երեւոյթ ունի իր առարկայական հիմքը եւ արդարացումը ժամանակի կեանքի պայմաններում: Մենք կամենում ենք լոկ, որ վերստին լցուի գոյացած վիհը, որպէսզի վերականգնուի մեր ուղղագրութեան նոյնութիւնը, ինչպէս եղել է դարերով:

Այդպիսի միացումը դիւրութեամբ կ'իրագործուի, եթէ երկու կողմը միեւնոյն վերջ դիտակցեն առաջադիր խնդրի ազգային անհրաժեշտութիւնը եւ ըստ այդմ փոխադարձ զիջումներ կատարեն, հրաժարուելով իրենց արմատական պահանջներից. եթէ Արեւմտահայերը չպնդեն հին ուղղագրութեան անփոփոխելիութիւնը, իսկ մենք մեր կողմից չպնդենք, թէ մեր այժմ ընդունած ուղղագրութիւնը վերջնական է ու անփոփոխելի:

Դիմելով մեր արեւմտեան ցեղակիցներին, մենք նրանց ասում ենք. աշխարհում ոչինչ անփոփոխելի չէ, ընդհակառակն, ամէն ինչ փոխւում է ժամանակի պահանջների համաձայն: Եթէ լեզուի բառերի արտասանութիւնը փոփոխւում է, բնականաբար պիտի փոխուի եւ ըզրանց գրութեան ձեւը, որպէսզի պահպանուի արտասանութեան եւ գրութեան համապատասխանութիւն: «Շաբաթն է մարդու համար, եւ ոչ հակառակը»: Ուղղագրութիւնը մեզ է ծառայում, ոչ թէ մենք ուղղագրութեանը: Մեր լեզուի, հետեւաբար եւ ուղղագրութեան տէրը մենք ենք: Ուրեմն, մենք իրաւասու ենք այն փոխելու, եթէ հնացել է եւ չի համապատասխանում արտասանութեանը:

Հէնց այդպէս էին մտածում եւ մեր նախնիները, երբ գրում էին «մեւս», «բեւր», «արդեաւք», իսկ այժմ, վաղուց ի վեր, գրում ենք՝ «միւս», «բիւր», «արդեօք»: Մի ժամանակ գրում էինք, «թոյղ», «այդ», այժմ գրում ենք «թոյլ», «այլ»: Առաջ գրել են՝ «կրաւղ», «կրօղ», «տեսանաւղ», «տեսանօղ», այժմ մենք գրում ենք «կրող», «տեսանող»: Երբեմն գրում էին «աւ», կարդում «օ»–«աւր», «աւանդել»:

Մեր նախնիները Յոյներից փոխ առան նրանց «օ» տառը եւ դրանով փոխարինում էին «աւ»ը: Նրանք սկսեցին գրել «օր»[], «օգնել»: Միայն մեր նախնիների այս նորամուծութիւնը իր ծայրայեղութեամբ զերազանցում է նոր ուղղագրութեան բոլոր փոփոխութիւնները:

Հետեւաբար մեր նախնիները ճիշդ ճանապարհի վրայ էին եւ ուղղագրութիւնը փոխում էին ժամանակի պահանջով: Արեւմտեան մեր եղբայրները եւս, որ այդքան բարձր են գնահատում մեր նախնիներից մեզ հասած ուղղագրական ժառանգութիւնը, նոյն ուղղագրութեան հարցերում ինչո՞ւ չհետեւեն նրանց օրինակին, չընդառաջեն հասունացած հարցերին, ուղղագրական բարեփոխութեան:

Ինչ վերաբերում է մեզ, Խորհրդային Հայաստանի Հայերիս, մենք այն կարծիքին ենք, որ ուղղագրութեանը վերաբերող հարցերում չի կարելի ծայրայեղութեան դիմել, պէտք չէ փոխել այն ձեւերը, որոնք որեւէ երկմտանք ու դժուարութիւն չեն յարուցում: Չի կարելի տեսական սկզբունքներին զոհել կենդանի արտասանութիւնը եւ վիճելի ուղղագրութիւն մուծել, երբ միեւնոյն տառը ստանում է տարբեր արտասանութիւն: Լաւ է քիչ, քան շատ վիճելի փոփոխութիւններ:

Այսքան էական հարցում մեզ թող օրինակ ծառայի ռուսերէնի բարեփոխումը, որ ներդրեց գիտութեանց ռուսական ճեմարանը, պահպանելով անհրաժեշտ չափաւորութիւն եւ զգուշութիւն:

...

Այս սկզբունքներին հետեւելն աւելի անհրաժեշտ է այժմ մեզ, երբ բոլորս ձգտում ենք մի օրինակ ուղղագրութիւն ստեղծել: Մեր հին ուղղագրութեան մէջ մենք պիտի կատարենք լոկ այնպիսի փոփոխութիւններ, որոնք ընդունելի են նաեւ մեր արեւմտահայերիներին:

Ելնելով վերը նշուած սկզբունքներից եւ չդիմելով մանրամասն լեզուաբանական հիմնաւորման, մենք առաջարկում ենք հետեւեալ մասնաւոր դրոյթները:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅԱՆՕԹԻՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Խորէն Ա. Մուրադբեկեան կամ Սահակ Բ. Խապայեանց:

(2) Արտակ Եպիսկոպոս Սմբատեանց:

(3) Ա. Հանրապետութեան շրջան:

(4) Երեւան, 1999. Ոսկան Երեւանցի հրատարակչութիւն:

ՀԱՅՈՑ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐՁԻ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԾԻՍԱԿԱՍԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՍՈՒՐԲ ՓԱՐԹԻՒՔ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ ԳՈՀԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ՄԱՏՈՒՑԱՆԷՑ

ՄԱՆՈՒԷԼ ԵՊԻՍԿ. ՊԱՐԱԳԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԾԻՐԱՆԱՒՈՐ ԷՏՈՒԸՐՏ ԻԿՆԻ

(Ցապաղած)

Անտարակոյս 2001 թուականը Հայաստանեայց Առաքելական Հայերուս համար եղաւ բացառիկ տարի մը, ամէնուրեք կատարուեցան ցուցահանդէսները, համագումարները, հրատարակութիւնները ինչպէս նաեւ Միջ-Եկեղեցական հանդիպումները, որոնց պսակ կազմեց Ցովհաննէս – Պօղոս Բ. Քահանայապետի այցելութիւնը Հայաստան եւ Էջմիածին ուր տեղի ունեցաւ պատմական ու եղբայրական հանդիպումը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի հետ, չրջապատուած Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Պատրիարքներով, Եպիսկոպոսներով եւ քահանայից դասով, վերարժեւորելու համար հայ ժողովուրդի քրիստոնէական ինքնութիւնը:

Այս հոգիով եւ աւելի ընդարձակ եկեղեցական հորիզոնի մը իղձերով, ինչպէս նաեւ ցարդ կատարուած միջազգային հանրութիւնը հետաքրքրող հայադրոշմ այլ հոգեւոր ելոյթներու եւ ծխական աբարողութիւններու զուգահեռ, հիւսիսային Ամերիկայի Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդը, Տ. Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթմաղեան, ընթացիկ տարւոյ Նոյեմբեր 4, երեկոյեան ժամը 7–ին, գոհաբանական Ս. պատարագ մատուցանեց Նիւ-Եորքի Սուրբ Փարթիք Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ նոյն քաղաքի Արքեպիսկոպոս՝ Ծիրանաւոր Խորհրդական Իկնի:

Պատարագի Խորհուրդին իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին, Հռոմի Սուրբ Աթոռի կողմէ նշանակուած Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան մօտ Մնայուն Դէտ, Բէնաթօ Եպիսկ. Մարթինօ, Գանատայի Կաթողիկէ Եպիսկոպոսներու Խորհուրդի փոխ – նախագահ Պրէնտան Եպիսկոպոս Օ'Պրայըն, Գերպ.եր Բոպըրթ Շըրըն եւ ձօն Ֆարէս երկուքն ալ Միջին – Արեւելքի Օգնութեան կազմակերպութենէն, Գերպ. Խօճէն Քլարք, Վերատեսուչ Ս. Փարթիք Եկեղեցւոյ, Ժողովրդապետներ զանազան եկեղեցիներու եւ Ասորի ու Մարոնի վարդապետներ: Ներկայ էր նաեւ Սթամֆորտի Ուկրանական կաթողիկէ թեմի առաջնորդ Պազիլ Եպիսկոպոս Լօսթըն, Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կողմէ ներկայ էին Վազգէն Ծ. Վրդ. Գարայեան որ կը ներկայացնէր Ած. Արք. Պարսամեանը՝ թեմակալ Ա.Մ.Ն Արեւելեան Հայոց Թեմի, Մխիթն Ծ. Վրդ. Ագնիքեան որ կը ներկայացնէր Օշական Արք. Ջոլոյեանը՝ Առաջնորդ Արեւելեան Ամերիկայի եւ Գանատայի: Հայ Աւետարանական Եկեղեցիէն ներկայ էին, պատուելի Փաթլ Աւագեան, պատ. Պետրոս Տողրամաճի, պատուելի Ժիրայր Սողոմեան:

Հրաշափառ Շարականի հանդիսաւոր երգեցողութեամբ պատարագիչ Եպիսկոպոսը իր երկու առընթերակայ վարդապետներով (Հ. Գէորգ Վրդ. Զապպարեան՝ Գանատայէն, Հ. Գէորգ Վրդ. Քալուսիէ՝ Նիւ Ճըրզիէն), սարկաւագներով, մոմակալներով եւ քշոցակիրներով եւ վերոյիշեալ հիւրերով թափօր կազմած մտան եկեղեցի:

Պատարագի սկզբնաւորութեան Ծիրանաւոր Իկնը բարի գալուստի իր ողջոյնը տուաւ ներկայ հատարակութեան յատնեալով իր մեծ գնահատանքը հանդէպ հայ ժողովուրդին, որուն պատմութիւնը քրիստոնէական հաւատքի վկայութիւն մը եղած է եւ թէ ինչպէս մեծ ուրախութիւն է իրեն միանալ աղօթել Հայոց քրիստոնէութեան դարձի 1700–ամեակի այս բացառիկ առիթով: Աւետարանի ընթերցումէն ետք պատարագիչ Եպիսկոպոսը իր հայրական յորդորը տուաւ ներկայ հատուածեաններուն եւ յայտնեց իր չնորհակալութիւնը ներկայ եկեղեցական եւ աշխարհական դասի հեղինակութիւններուն: Օրուան քարոզիչն էր Բէնաթօ Եպիսկոպոս Մարթինօ: Իր խօսքին մէջ ան նշեց Հայերու հետ ունեցած իր սերտ բարեկամութիւնը ըրաւ գովքը հայ ժողովուրդի քրիստոնէական հաւատքին, տալով օրինակներ Հայոց պատմութենէն, մեր Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի մեծագործ արարքներէն, Վարդանանց նահատակներէն մինչեւ Ապրիլեան մեր նահատակները եւ դեռ մեր օրերու դժուար պայմաններու մէջ ապրող Հայաստանի հայութեան համբերատար եւ քրիստոնէական վերաբերմունքը:

Պատարագի խնկարոյր աղօթքներու յաջորդական ընթացքը եւ չարականներու հոգեպարար երգեցողութիւնը, զեկավարութեամբ Ցովհաննէս Խոստեեանի եւ երգչախումբ Ժանէթ Շերիկեանի, յաջողեցան փոխանցել աղօթող հաւատարմութեան հայ ծէսի խորհրդապատ նկարագիրը որուն արտայայտութիւնը եղաւ ինքը Ծիրանաւոր Իկնը, երբ պատարագի աւարտին, վախաքեցաւ հաղորդել (օրուան ծրագրէն դուրս) իր խոր տպաւորութիւնը եւ հիացումը նման ծիսակատարութեան մը համար որ դարձեալ ճշմարիտ արձագանգն էր հայ ժողովուրդի հարեւթդարհարիւրամեայ քրիստոնէական հաւատքին եւ փորձառութեան:

Ծխական արարողութենէն ետք Ծիրանաւորը հիւրասիրեց իր յարկերէն ներս եկեղեցականները մտերիմ հանդիպումի համար, որու ընթացքին տեղի ունեցաւ նաեւ յուշանուէրներու փոխանակում եւ ստորագրութիւններ Արքեպիսկոպոսարանի ոսկեմատեանին մէջ:

Հ. ՌԱՓԱՑԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ ՓՈԽԸՄԲՈՒՆՄԱՆ ՅՈՒՇԱԳՐԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒՄ

Կլենտէյլի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Նոյեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է Հայաստան – Գալիֆորնիա փոխըմբռնման յուշագրի ստորագրութիւնը, որուն նպատակն է զարկ տալ երկկողմանի առեւտուրին: Հայաստանի կողմէ յուշագիրը ստորագրած է Արտաքին Նախարար Վարդան Օսկանեան, իսկ Գալիֆորնիոյ կողմէ նահանգապետ Կրէյ Տէյվիս: Ստորագրուած փաստաթուղթը Գալիֆորնիոյ ձեռնարկատէրերուն առիթը եւ կարելիութիւնը կը ստեղծէ Հայաստանի մէջ ներդրումներ կատարելու, նոյն ատեն դիւրացնելով Հայաստանէն Գալիֆորնիա ներածումները:

*
**

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՏԱԽԱԶ
ՊԻԼ ԼԱՔԵԸՐԻ

Կլենտէյլի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Նոյեմբեր 16–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Գալիֆորնիոյ Ընդհանուր Դատախազ Պիլ Լաքեըրի եւ ցեղասպանութեան վկայութեանց ծրագրի պատասխանատուներուն: Ներկայ եղած են 550 հոգի, որոնց կարգին՝ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վաչէի Մկրտումեան, թեմին գոյք առաջնորդները՝ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան եւ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, դաշնակցային, նահանգային եւ տեղական պաշտօնատարներ եւ հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Հանդիսութիւնը վարած է Րաֆֆի Համբարեան, որ ներկայացնելով օրուան մեծարեալը, նշած է թէ Լաքեըրի գրասենեակը լուրջ դեր ունեցած է հայկական ցեղասպանութենէն ճողոպրածներու յետնորդներուն իրաւունքները պաշտպանելու գծով, յատկապէս ինչ կը վերաբերի ապահովագրութեան մարզին: Լաքեըրին յանձնուած է «Տարուան Մարդը» մրցանակը, որմէ առաջ ցուցադրուած է Հայ Դատի Ցանճնախումբի աշխատանքները ներկայացնող տեսերիզ մը: Ապա առնելով Ամերիկայի Հայ Դատի Ցանճնախումբի առենապետ Քէն Ասչիկեան չէշտած է քաղաքական այն զէրակատարութիւնը, զոր Ամերիկահայութիւնը ունի Միացեալ – Նահանգներու մէջ: Երեկոյթի ընթացքին խօսք առած են նաեւ աւագ հիւպատոս Վաչէի Մկրտումեան եւ առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

*
**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԱԼՊՈՄԻՆ ԳԻՆԵՋՕՆԸ

Կլենտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ «Գուլումճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 30–ին, տեղի ունեցած է Աւստրալիա լոյս տեսած «Հայաստան» գունաթուխ ալպոմին գինեջօնը, նախագահութեամբ Միացեալ – Նահանգներու եւ Գանատայի հայ կաթողիկէ համայնքի էկզարք Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթմաղեանի: Բացումը կատարած է Գալիֆորնիոյ հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ Հ. Ռափայէլ Ծ. Վրդ. Մինասեան: Գիրքը ներկայացուցած է Հրանդ Աճէմեան, վեր առնելով հատորին մէջ ընդգրկուած լուսանկարներուն գեղարուեստական արժէքը, լուսանկարիչ Յակոբ Մաճառեանի արուեստին արժանիքները եւ ալպոմին յոյժ օգտակար հրատարակութիւն մը հանդիսանալու հանգամանքը: Ապա առնելով Յակոբ Մաճառեան (Աւստրալիայէն ժամանած), չնորհակալութիւն յայտնած է իր գործին նկատմամբ ցուցաբերուած գնահատականին համար եւ մասնաւոր երախտագիտութիւն՝ հրատարակութեան հովանաւորներ Հ. Անտոն Ծ. Վրդ. Թիւթիւնճեանին եւ Միքայէլ Ղուկասեանին: Ապա առած է Աւստրալիոյ հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ – առաջնորդ Հ. Անտոն Ծ. Վրդ. Թիւթիւնճեան (Աւստրալիայէն ժամանած այս առթիւ), ներկայացնելով տասնամեայ այն աշխատանքները, զորս տարած են լուսանկարիչը, բնագրի հեղինակը եւ այլ օգնականներ, նման կարեւոր հրատարակութիւն մը իրագործելու ուղղութեամբ: Փակման խօսքով հանդէս եկած է Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթմաղեան, գոհունակութիւնով չգեղ ալպոմի իրագործումը, ինչպէս նաեւ Կլենտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ չուրջ ստեղծուած մշակութային եռուզեռ կեանքը: Հուսկ՝ կատարուած է ալպոմին գինեձօնը եւ հիւրասիրութեան առթիւ հեղինակը մակագրած է իր գիրքերէն բազմաթիւ օրինակներ:

*
**

Հ. Յ. Դ. ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Փասատինայի գոլֆի «Սեքսըն» հանդիսասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 2–ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Օրուան տօնախմբութիւնը, որուն ներկայ եղած են չուրջ երկու հազար հոգի: Բացման խօսքը արտասանած է հանդիսավարը՝ Մխիթար Մուրատեան, անհրաժեշտ նկատելով համալսարաններու մէջ հայ ուսանողութեան համախմբումը, աջակցելու համար Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի չահերու պաշտպանութեան գործին: Առաջին բանախօսը՝ փրոֆ. Լեւոն Մարաշլեան, տեսերիզի ցուցադրութեամբ ներկայացուցած է Ամերիկայի մէջ կազմաւորուող հայ երիտասարդութեան ներաչխարհն ու մտածողութիւնը: Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէի խօսքը փոխանցելով Ժաժակ Տիւմիճեան չէշտած է հայրենիքի օգնութեան հրամայականը, նշելով ամերիկահայ կազմակերպութիւններու կատարած ներդրումը Հայաստանին: Երկրորդ եւ գլխաւոր բանախօսը՝ Հայաստանի Ազգային ժողովի Հ. Յ. Դ. խմբակցութեան նախագահ Ազգայն Վարդանեան, ներկայացուցած է Դաշնակցութեան գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ, անդրադարձած է Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնը, դասատուներու պատրաստութիւնը եւ ծրագիրներու հատատումը: Ջանք թափած է նաեւ աւելցնելու դասատուներու կամ վկայեալ քարոզիչներու թիւը, անոնց չնորհելով բնակարան եւ հրապուրիչ ամսականներ: 1995–էն իսկ, իսլամական դաստիարակութեան վարժընթացներու 436 կեդրոններ կեանքի կոչուած են, համախմբելով աւելի քան 36 հազար հետեւորդներ: 345 միլիոն տիներէ (չուրջ 1,3 միլիոն եւրօ) յատկացուած է դիտակցութեան արշաւի մը եւ մօտ 1,1 միլիոն եւրօ պարգեւ տրուած է ամէնէն ջանադիր դասատուներուն:

Աւելին, այդ չրջանին, հրապարակ հանուած են կրօնական քնոյթ ունեցող բազմաթիւ թերթեր եւ պարբերականներ, առանց նկատի առնելու անհամար աւարտաճառեր դաւթանական դիտութեանց եւ իսլամական իրաւագիտութեան վերաբերող: Ըստ դրամաճառներուն, ամէնէն աւելի կը ծախուին, կրօնական հատորները, մանաւանդ կիներու եւ երիտասարդներու մօտ: Գալով հեռատեսիլի երեք կայաններուն, կանոնաւոր կերպով կը սփռուին Ուրբաթ օրուան աղօթքը եւ քարոզները, նաեւ նոր մզկիթներու բացման արարողութիւնները, հին մզկիթներու վերանորոգման յատկադրեր, առանց մոռնալու աղօթքի ամէնօրեայ հինգ կոչերը: Նկատելի է որ կիներու աճող թիւ մը, զանազան դասակարգերէ (ուսուցչուհի, լրագրող, բժիչկ, ճարտարագէտ, ուսանող, պաշտօնեայ) հիճապ կը կրէ եւ լքած է արդիական զգեստաւորումները: Երէկ կարգ մը ընկերաբաններ կը բացատրեն այս երեւոյթը կրօնական եւ ընկերային դրդապատճառներով, բազմաթիւ անտեսապէտներ կը խորհին որ դրամական նեղութիւններու հետեւանք է, հիճապ եւ երկար հագուստներ աւելի ածան են եւ կը գործածուին ամբողջ տարին եւ ամէն առիթով:

Թ. Ա. Թ.

ԻՐԱՔԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ

Լոնտոնի «Ալ Քիւծ Ալ – Արապի» թերթը կ'անդրադառնայ իսլամականացման այն աշխատանքներուն, որոնց Սատտամ Հիւսէյն ձեռնարկած է վերջին տարիներուն: 1993–էն ի վեր, զղեստաւորման նոր ձեւ մը տարածուած է իրաքցի կիներուն մօտ: Օրէ օր, կը չատնայ թիւը անոնց որոնք սկսած են հիճապ (լաչակ մը որ մազերը կը ծածկէ, բայց ոչ՝ դէմքը) կրել: Այս սովորութիւնը ծայր տուած է կրօնական պիտակցութեան մը արշաւին հետ, զոր մէկտեղ հանած է Սատտամ Հիւսէյն: Յայտարերին մէջ նախատեսուած են. – կրօնքի դասեր մտցնել պետական դասարչջաններու մէջ կամ աւելցնել համեմատութիւնը, ստիպել կուսակցութեանց ղեկավարները կամ բարձրաստիճան պաշտօնատարերը որ Գուրանի եւ կրօնական նիւթերու սեմինարներու հետեւին, նուազեցնել պատիժները քրէական այն յանցագործներուն, որոնք Գուրանը կը սերտեն եւ կը հետեւին կրօնական ուսուցման մը, մեծաքանակ մզկիթներ կառուցանել, զուտ իսլամական հաստատութիւններ հիմնել, ազգային մակարդակի վրայ Գուրանը գոց առրվելու եւ արտասանելու մրցումներ ստեղծել այն ուսանողներուն համար, որոնք այդ նիւթին մէջ լաւատեղեակ են:

Ցեղափոխութեան հրամանատարութեան Խորհուրդը, որ պետութեան բարձրագոյն մարմինն է, օրէնքներ հռչակած է, որոնց նպատակն է ամրապնդել հաւատքի սկզբունքները եւ մահմետական ընկերութիւն մը կառուցանել արաբական եւ իսլամական դպրոցներ հիմնելով: Կրօնական հարցերու նախարարութիւնը յանձն առած է այդ դպրոցներուն չինարարութիւնը, դասատուներու պատրաստութիւնը եւ ծրագիրներու հատատումը: Ջանք թափած է նաեւ աւելցնելու դասատուներու կամ վկայեալ քարոզիչներու թիւը, անոնց չնորհելով բնակարան եւ հրապուրիչ ամսականներ: 1995–էն իսկ, իսլամական դաստիարակութեան վարժընթացներու 436 կեդրոններ կեանքի կոչուած են, համախմբելով աւելի քան 36 հազար հետեւորդներ: 345 միլիոն տինարի (չուրջ 1,3 միլիոն եւրօ) յատկացուած է դիտակցութեան արշաւի մը եւ մօտ 1,1 միլիոն եւրօ պարգեւ տրուած է ամէնէն ջանադիր դասատուներուն:

Աւելին, այդ չրջանին, հրապարակ հանուած են կրօնական քնոյթ ունեցող բազմաթիւ թերթեր եւ պարբերականներ, առանց նկատի առնելու անհամար աւարտաճառեր դաւթանական դիտութեանց եւ իսլամական իրաւագիտութեան վերաբերող: Ըստ դրամաճառներուն, ամէնէն աւելի կը ծախուին, կրօնական հատորները, մանաւանդ կիներու եւ երիտասարդներու մօտ: Գալով հեռատեսիլի երեք կայաններուն, կանոնաւոր կերպով կը սփռուին Ուրբաթ օրուան աղօթքը եւ քարոզները, նաեւ նոր մզկիթներու բացման արարողութիւնները, հին մզկիթներու վերանորոգման յատկադրեր, առանց մոռնալու աղօթքի ամէնօրեայ հինգ կոչերը: Նկատելի է որ կիներու աճող թիւ մը, զանազան դասակարգերէ (ուսուցչուհի, լրագրող, բժիչկ, ճարտարագէտ, ուսանող, պաշտօնեայ) հիճապ կը կրէ եւ լքած է արդիական զգեստաւորումները: Երէկ կարգ մը ընկերաբաններ կը բացատրեն այս երեւոյթը կրօնական եւ ընկերային դրդապատճառներով, բազմաթիւ անտեսապէտներ կը խորհին որ դրամական նեղութիւններու հետեւանք է, հիճապ եւ երկար հագուստներ աւելի ածան են եւ կը գործածուին ամբողջ տարին եւ ամէն առիթով:

Թ. Ա. Թ.

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՖԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

– Բացարձակապէս վստա՞հ ես:

– Բացարձակապէս:

– Ուրեմն զայն ձեռք անցընելու յոյս չի կայ բնաւ:

Եւ լրտեսը հեռացաւ պաշտօնեային քովէն՝ այս անգամ բոլորովին յուսահատութեան մը մատնուած:

Ինքզինքը այնքա՛ն մօտ կը զգար յաղողութեան եւ ահա՛ յանկարծ կը տեսնար, որ անիկա խոյս տուած է իրմէ:

«Հիմա ի՞նչ երեսով պիտի ներկայանամ Րէչատ պէյին» – կը խորհէր:

Այս դառն մտածումներով պաշարուած՝ եկաւ իր պաշտօնատեղին եւ անցաւ գործին ղլուխը:

Ինք ո՛չ միայն հայ թերթերու զրաքննութիւնը կը կատարէր, այլ նաեւ հայերէն նամակներու: Այդ օրը այնքա՛ն զբաղ տրամադրութեան մէջ էր, որ սովորականէն աւելի խստութեամբ կը քննէր թէ՛ թերթերը եւ թէ՛ նամակները:

Ցանկարծ նամակ մը իր ուշադրութիւնը գրաւեց: Պոսթընէն կու գար եւ հինգ ամիս առաջ գրուած էր, ինչպէս իր թուականը ցոյց կուտար: Նամակին հասցէն էր «Պ. Տրդատ, Ֆրանսական նամակատուն, Բերա, Կ. Պոլիս»:

Նամակագիրը, կ'երեւայ թէ, տեղեկութիւն չունէր, որ օտար նամակատուները ջնջուած են, եւ խիստ զրաքննութիւն մը հաստատուած էր Պոլսոյ մէջ:

Ահաւասիկ այդ նամակին բովանդակութիւնը:

«Սիրելի ընկեր Տրդատ,

Երկար ժամանակէ ի վեր քենէ նամակ չեմ ստացած եւ այս բանը զիս մեծ մտատանջութեան մէջ թողած է, մանաւանդ որ չատ զէշ լուրեր կը հասնին այդ կողմերէն: Իմացանք, որ մեր ընկերներէն չատերը բանտարկուած են ծանօթ խընդրին առթիւ: Չեմ գիտեր, թէ դուն օձիքդ կրցա՞ր ազատել: Կը յուսամ, որովհետեւ գիտեմ, որ չատ ճարպիկ ես: Ինչ որ ալ ըլլայ, եթէ ողջ ես եւ ազատ, այս նամակս առնելուդ անմիջապէս երկտող մը գրէ՛ ինծի:

Մենք հոս չատ յուսալից ենք եւ այն հաւատքը ունինք, որ այս անգամ մեր հայրենիքը վերջնականապէս պիտի ազատի բարբարոսներուն ձեռքէն: Միայն թէ պէտք չէ, որ ձեռքերնիս ծալած նստինք եւ մեր բոլոր յոյսը դնենք Եւրոպացիներուն վրայ: Հոս մեծ խանդավառութեամբ կը գործենք, եւ ամէն մարդ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ կամաւոր դրուելու եւ երթալ կռուելու մեր դարաւոր թշնամիին դէմ:

Մեր կուսակցութիւնը, մասնաւորապէս, մեծ գործունէութեան մէջ է: Մի՛ կարծեր, որ Պոլսոյ մէջ կատարուած հրնչակեան ձերբակալութիւնները մեզի վհատեցուցած են: Ընդհակառակը, անոնք պատճառ եղան, որ ա՛լ աւելի եռանդով փարինք գործին: Բացարձակապէս որոշած ենք Քէօսթէնճէի ժողովին որոշումը գործադրել:

Ասոր համար ո՛չ դրամ, ո՛չ ալ մարդ կը պակսի:

Քիչ առենէն անձնուէր եւ փորձուած ընկերներ ճամբայ կ'ելլեն Զուիցերիոյ եւ Պուլկարիոյ ճամբով Պոլիս դալու: Ամէն մէկուդ ձեռք առած ենք, որպէսզի ապահով կերպով հասնին այդտեղ: Իրենց հետ պիտի բերեն ինչ որ պէտք է ծրագիրը գլուխ հանելու համար:

Իրենց տուած ենք քու եւ ուրիչ մէկ քանի ընկերներու հասցէները. անշուշտ ամէն ջանք պիտի ընէք իրենց: Նիւթականի մասին բնա՛ւ մի խորհիր: Լեցուն գրպանով կու գան:

Արշաւիրի դատաճանութիւնը լսեցինք: Եթէ մինչեւ հիմա չէք մաքրած զինքը, մեր ընկերները այդ գործն ալ կը տեսնեն:

Ընկերական սիրով բարեւներ քեզի եւ բոլոր ընկերներուն: Ջմռռնաս անմիջապէս գրելու»:

Նամակը լրլեւ ստորագրութիւն կը կրէր «Վահան» անունը:

Գրաքննիչը, որ սրտատրոփ հետաքրքրութեամբ կարդացած էր այս գրութիւնը, երբ ընթերցումը աւարտեց, մտածկոտ կերպարանք մը առաւ:

«Ահաւասիկ կարեւոր թուղթ մը, – մտածեց, – թուղթ մը, որ կրնայ փոխարինել Հայկական բարենորոգութիւններու տօսիէն... Միայն թէ ո՞վ է սա Տրդատը, որուն ուղղուած է նամակը: Տարակոյս չի կայ, թէ հնչակեան մըն է, բայց ատիկա բաւական չէ... դժբախտաբար նամակին հասցէն որեւէ օգտակարութիւն չունի, առ այժմ այս նամակը գրպանս պահեմ, մինչեւ որ զայն գործածելու վայրկեանը հասնի»:

Շարունակելով հանդերձ իր զբաղումը՝ գրաքննիչը միշտ կը մտածէր այդ նամակին վրայ:

«Ա՛խ, – կ'ըսէր ինքնին, – եթէ կարենայի սա Տրդատին ո՛վ ըլլալը եւ ո՛ւր բնակիլը գիտնալ»:

Բոլոր երեն ծանօթ Տրդատները մի առ մի յիշողութեանը առջեւ կը բերէր, բայց անոնցմէ ո՛չ մին կրնար այդ նամակին տէրը ըլլալ:

Իրիկունը, ուշ ատեն, գնաց Րէչատ պէյը տեսնելու: Այս վերջինը ուրախութեամբ ընդունեց զինքը:

– Վստահ եմ, որ ուզած տօսիէս բերիր, – ըսաւ խնդալով:

– Դժբախտաբար ոչ, – պատասխանեց լրտեսը, – բայց ուրիչ կարեւոր բան մը ունիմ հաղորդելիք:

– Ի՞նչ է, տեսնենք:

– Հնչակեան դաւադրութեան մասին է:

– Ատիկա վերջացած խնդիր է. այդ դաւադրութիւնը ա՛լ գոյութիւն չունի: Գլխաւոր յանցաւորները արդէն բանտն են ու քիչ օրէն կախաղան պիտի բարձրանան, իսկ դուրսը մնացած հնչակեաններն ալ, դուն լաւ դիտես, թէ ո՛ւր ղրկուեցան եւ ինչ ըլլալու սահմանուած են. եթէ հոս դեռ մէկ քանի ծածկուած հնչակեաններ կը մնան, անոնք մեզի վախ չեն կրնար ազդել, ուստի այդ քու դաւադրութիւնդ միայն քու երեւակայութեանդ մէջ գոյութիւն ունի. դուն հիմա սա տօսիէին մասին ի՛նչ ըրիր, ան ըսէ:

(Շար. 123)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ· –

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Հերմին Վարժապետեանին եւ զաւակներուն Հուրի եւ Վահրամ, Տիկին Պերճուհի Սիւրմէնեանի եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝ Պերճ Վարժապետեանի մահուան առթիւ։

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը այս առթիվ, փոխան ծաղկեպակի կը նուիրէ 500 Ֆր· «Յառաջ»ին։

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23, ժամը 13–ին

Նուրհան Փրկչեան սրահին մէջ

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Ժամադրութիւն, կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն· –

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Աւետիս Ա· Քհնյ· Պալըզեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆօնթէն (Ժիւրա)։

Փետրուար 24–էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ։

Ցաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուսէֆեանին՝
01 – 47 – 80 – 71 – 73

Երեվոյեան՝
Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են։

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ Է

աշակերտներու, ուսանողներու,
թատերասէրներու
եւ մասնագէտներու համար

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԿԱՇԱՐ–ի
Ա· եւ Բ· Հատորները

Հրատարակութիւն՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ / Փարիզ

Խմբագրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՋՈՂԱՓԵԱՆի

*Առաջին անգամ ըլլալով
ի մի բերուած են՝*
*Խ· Աբովեանց, Գ· Սունդուկեանց,
Յ· Պարոնեան, Թլկատինցի,
Վ· Թէքէեան, Յ· Օշական, Կ· Զարեան,
եւ ուրիշ շատ մը հայ հեղինակներու*
25 ՄԷԿ ԱՐԱՐ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐ

Ձոյգ հատորները կ'արժեն՝
30,50 euros (200 FF)

Ստանալու համար դիմել՝

LIBRAIRIE ORIENTALE
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris
Tél. : 01 43 26 88 65

TELEVISION

ARTE

Jeudi 20 décembre à 22h20
la pièce aux 5 Molières
«UNE BETE SUR LA LUNE»
de Richard KALINOSKI
avec
Simon ABKARIAN et Corinne JABER,
mise en scène d'Irina BROOK.

Avis de «Télé 7 Jours» : Un texte beau, pudique et fort, une mise en scène épurée et limpide, des comédiens prodigieux. Depuis sa création, ce petit bijou d'émotion et de drôlerie, sur fond de tragédie, a rallié tous les suffrages. C'est magnifique.

INFORMATIONS

SAMEDI 15 DECEMBRE à 11h30

CENTRE G. POMPIDOU
Petite Salle

D'ENCRE ET D'EXIL
Premières Rencontres Internationales
des Ecritures de l'Exil

Table Ronde
«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
DU MEME A L'AUTRE
de K. BELEDIAN

avec la participation de :
Krikor BELEDIAN, écrivain, auteur de l'ouvrage (CNRS éditions),
Janine ALTOUNIAN, germaniste, traductrice de l'œuvre de Freud, écrivain,
Catherine COQUIO, professeur à l'université de Paris IV;
animée par
Nicolas MARTIN, journaliste

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES
avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ա ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15

Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի Ճգնաւորին եւ Մելիտինոյ եպիսկոպոսին։

Փարիզի Ս· Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 15, տօն է Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին։

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԲՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ՝
Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

EXPOSITION-VENTE

DE TAPIS ARMENIENS contemporains des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7 au dimanche 16 décembre tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

— Entrée libre — Cocktail —

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge
RER : Luxembourg

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine
à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE

avec
JEAN AYANIAN
à l'occasion de la parution de son ouvrage
«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»
précédé de :
«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par **ANAHIDE TER-MINASSIAN**

Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օդափոխութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9–ին։

*
**

Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժերմէի «Ջաւշ Շանթ» մասնաճիւղի Հայկական Գնումը Շաբաթ, Յունուար 5–ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
présente

Concert du 1700ème anniversaire de l'Arménie Chrétienne

ENSEMBLE LYRIQUE D'ISSY
Oeuvres de **Haendel, Bach, Mozart, Servantzdiantz, Khatchatrian**

CHORALE DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Chants liturgiques
Oratorio *Աւարայրի Արծիւը* – **L'Aigle d'Avarair**
pour solo, chœur et orgue de **Jean Boranian** — Soliste: **Baghdassar Ohanian**

Dimanche 16 décembre à 16 heures 30
à l'Oratoire Saint Nicolas
6, rue Vaudétard — Issy-les-Moulineaux — Métro: Corentin Celton

au profit de l'association humanitaire «Espoir pour l'Arménie»

Réservations: 01 47 36 02 50 P.A.F. : 100 FF (15,24 euros)

«VIVRE UN NOEL DIFFERAMMENT PAR L'ACHAT SOLIDAIRE»

Sous le parrainage de **M. ANDRE SANTINI,**
ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
LE SERVICE D'ENTRAIDE ET DE LIAISON
organisent une
VENTE D'OBJETS ARTISANAUX
du 7 au 17 décembre

au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux
—— Salles 10, 11, 12 ——

Tous les jours de 10h à 19h. Le dimanche de 12h à 19h.
Nocturne jusqu'à 22h les 8 et 15 décembre.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15-16
SAMEDI - DIMANCHE
15-16 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·320 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·320

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՆԵՐՈՒ ԳՏԱԾ ՏԵՍԵՐԻԶԸ ԵՒ ՊԷՆ ԼԱՏԷՆԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 13–ի ղազայացուն յայտնութիւնն էր այն տեսերիզը, զոր Ամերիկացիք ձեռք ձգած էին Ճալալապատի տան մը մէջ: Այս տեսերիզին մասին, առաջին անգամ արտայայտուած էր «Ուաշինկթըն Փոսթ» Դեկտեմբեր 9–ին, առաջին էջը հրատարակուած յօդուածի մը մէջ: Անմիջապէս, փոխ – նախագահը՝ Տիք Չէնէյ կ'ընդունէր այդ տեսերիզին գոյութիւնը որու գովեստով յեռաձգուած էր ամերիկեան կառավարութեան կողմէ, ստուգելու համար արաբերէնէն անգլերէնի թարգմանութիւնը, որպէսզի առարկութիւններ չըլլան: Ամերիկեան կառավարութիւնը չատ մանրամասնութիւն չի տար այն պայմաններուն մասին, որոնք թոյլ տուած են այդ ձեռքբերումը: Ամերիկացի դիւնուրներ «գտած» կ'ըլլան եւ ի վերջոյ Պուշ արտօնութիւն տուեր է որպէսզի սփռուի եւ փաստուի Պէն Լատէնի դերը Սեպտեմբեր 11–ի ահաբեկչական արարքներուն մէջ: Տեսերիզը կը տեւէ 61 վայրկեան եւ 47 երկվայրկեան եւ նկարահանուեր է Նոյեմբեր 9–ին: Պէն Լատէն կը բացատրէ երկու բարեկամներու հետ ճաշի մը ընթացքին որ հաշուած էր զոհերու թիւը եւ թէ 3 կամ 4 յարկեր պիտի հարուածէին ու կը ճշդէ «ամէնէն լաւատեսն էի, իմ անձնական փորձառութեանս պատճառաւ»: Խօսակցութեան ընթացքին, ուրախութեան խնդուքներ ալ կան: Ոճրախորհրդէրէն չարաթի մը առաջ տեղեակ եղած է Թուալանին: Պէն Լատէն կը զբաղուեցնայ նաեւ, որովհետեւ, կ'ըսէ օգտակար ամէնէրէն ամէնք չէին պիտեր որ անձնական արարքներ դործելու վրայ են, կը բացատրէ. – «Եղբայրները որոնք դործողութիւնը վարեցին, պիտէին միայն որ նահատակի դործողութիւն մըն է եւ ամէն մէկուն ըսինք որ Ամերիկա երթան, բայց, ոչինչ պիտէին դործողութեան մասին: Մարդուկան եւ դործողութեան մասին պատակը յայտնեցինք միայն օդանաւ բարձրացած ատեն: Անոնք որ մարդուած էին օդանաւը վարելու համար ծանօթ չէին միւսներուն: Խումբերը դիւրաբ չէին ճանչնար»:

Ամերիկեանէն զատ, միջազգային մամուլը մամուլին նիւթն էր, Դեկտեմբեր 14–ին, այս տեսերիզի յայտնութիւնը, յայտնաբերուած բաւական խորհրդաւոր պայմաններու մէջ եւ որու վաւերականութիւնն ալ բոլորը չէ համոզած: «Ֆիկարօ» (Դեկտ. 14) իր լրատուութիւնը կը սկսի սպէս. – Ամերիկեան կառավարութիւնը տեսերիզ մը հրապարակեց որ կը փաստէ, կ'ապահովցնէ, թէ Պէն Լատէն ծրագրած է Նիւ – Եորքի եւ Ուաշինկթընի ոճրափորձերը»: Բայց, ընդհանուր ձեւով, Պէն Լատէնի այդ խոստովանութիւնները ծանրակշիռ փաստեր կը նկատուին: Նիւ–Եորք Թայմզ–ի համաձայն ամերիկեան յատուկ ուժերը կամ ՍԻԱ–ի գործակալները դտած են այդ տեսերիզը տան մը անկիւնը:

*
**

Ամերիկեան եւ հակաթալիպան ուժերը կը չարունակեն իրենց յարձակումները Թորա Պորայի Ալ Քաիտայի դիրքերուն վրայ, ռմբակոծութիւններն ալ կ'օժանդակեն: Ինչ կը վերաբերի Պէն Լատէնի եւ, ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարն ալ կը խոստովանի որ լուրերը հակասական են: Մինչ կը կարծուի որ Թորա Պորայի լեռներուն ծորը ապաստանած է, Քրխթիէն Սայընս Մոնիթորը կը գրէ թէ ատոր օր է Փաքիստան անցած է: Ամերիկայի պատասխանատու մըն ալ հերքած է:

*
**

Ուաշինկթըն օրէ օր աւելի կը չահագրգռուի Սոմալիով, ուր կրնան ապաստան փնտռել Պէն Լատէն եւ իր կոզմնակիցները:

*
**

Երկու ամիսներու ռմբակոծութիւններէ ետք, զոհերու թիւը բնակչութեան մէջ աւելի քան հազար է: Կը թուի որ մասնաւորաբար զիւղերն են, մերթապար թէ հեռաւոր, որոնք ամէնէն աւելի վնաս կրած են: Նոյեմբեր 13–էն վերջն է մանաւանդ, որ ռումբերը ինկած են հոս ու հոն, ճամբաներու հանրակառքերու վրայ, կ'ըսուի նոյնիսկ, մարդասիրական աղբիւրներէն, որ աւելի քան հազար դիակ կայ Քանտահարի օդակայանին չուրջ:

Հակաթալիպան մրցակից ուժերու միջեւ կատաղի կռիւներ ծայր տուած են Դեկտեմբեր 12–ին Աֆղանիստանի հիւսիսը եւ յայսրդ օրն է միայն, որ համեմատական հանդարտութիւն մը հաստատուած է, ամերիկեան ռմբակոծութիւններէ ետք երկու կողմերուն վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ կը չարունակէ անխնայ հարուածել պաղեստինեան չէջանները, օդէն թէ ցամաքէն: Արաֆաթ Ռամալլա է, չէջափակուած, չբսելու համար բանտարկուած, իր դրասենեակին մէջ, ուրկէ դուրս չի կրնար ելլել: ՄԱԿ–ի յատուկ բանագնացն ալ կը գտնէ որ Պաղեստինցիք եւ Իսրայէլացիք «զինուորական ամբողջական ճակատումի մը» մօտ են: Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարին համար սխալ է այդպէս վարուիլ պաղեստինեան իշխանութեան հետ, որ միակ խօսակիցն է խաղաղութեան բանակցութեան համար: Նոյն կարծիքն ունի Միացեալ–Նահանգներու Արտաքին Նախարարը, որ դեռ կ'աւելցնէ՝ Համասը պիտի չջնչացնէ Իսրայէլը, բայց կրնայ ոչնչացնել Արաֆաթը: Գազայի մէջ, պաղեստինեան ուժերու բոլոր կեդրոնները քարուքանդ եղած են:

ԱՐՄԱԹՍ. ԳՈՐՍԱՑԻ եօթներորդ անդամ մը սպանուեցաւ Դեկտ. 13–ին, Իլ–Ռուս: Փիէր Մարթելլի սպանուած է երեք հոդիի կոզմէ, իր կառքին մէջ:

ՆՈՐ–ՏԵԼՀիի Խորհրդարանին դէմ յարձակումը 12 հոգիի մահուան պատճառ եղած է: Կը թուի որ չատ աւելի մեծ ըմպանդի մը առաջքն առնուած է, բայց եւ այնպէս ապահովութեան ուժերէն վեց հոգի մեռած է, պարտիզպան մը եւ յարձակում գործող ահաբեկիչները: Կասկածներ կան որ պաշմիր խմբակի մը գործն ըլլայ:

ՅՈՒՐՏ սկսաւ տարածուիլ Ֆրանսայի մէջ եւ Դեկտ. 14–ին, մինչ Փարիզ ջերմութիւնը դերոյէն վար 4 էր, սկսած է առաւօրէն ձիւնել Մարսէյլ, ուր Հին Նաւահանգիստը ձիւներու տակ էր եւ չրջակայքը, ինչ որ անսովոր է:

ԺԱԳ ՎԵՐԺԷՍ, Ֆրանսայի փաստաբանը յայտարարեց թէ կը մխանայ փաստաբաններու այն խումբին, որ ստանձնած է Միլոսեւիչի պաշտպանութիւնը:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼԻ ԵԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Չորեքչաբթի, Դեկտեմբեր 12–ին, Գրնկին Բ·ի այցելութիւնը Սէն – Ռաֆայէլ կարեւոր հանդրուան մը եղած է: Կաթողիկոսը եւ իր չքախումբը Հանդստեան Տան մէջ (Հոմ Արմէնիէն) ընդունուած են տնօրէնուհիին Տիկին Վիթօ – Կարապետեանի եւ Աղքատախնամի վարչութեան կողմէ, ի ներկայութեան տեղւոյն քաղաքացիական թէ կրօնական անձնաւորութեանց: Հոմ–ի Ս. Յովհաննէս մատուռը չատ փոքր եկած է թազմութեան համար, քանի չատեր եկած էին նաեւ չրջակայ քաղաքներէ: Այս այցելութենէն ետք, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Քաղաքապետարանը, ուր խօսք առնողներ եղած են: Ապա, չքախումբը, հետիոտն, ուղղուած է դէպի նորաստեղծ պեղեցիկ պարտէզ մը, ծովափին, նաւահանգիստին դիմաց, որ անկասկած այցելութեան վայր մը պիտի ըլլայ: Սէն – Ռաֆայէլի քաղաքապետը, արդարամիտ անձնաւորութիւն մը, որ չատ լաւ յարաբերութիւններ կը մչակէ Հանդստեան Տան տնօրէնութեան հետ եւ ճարտարապետ Անդրանիկ Զաքարեանի, ընթացք տուած էր անոնց դիմումին զուգորդ քաղաք դարձնելու համար Սէն – Ռաֆայէլը Ջերմուկի հետ: Այս անգամ ալ ձեւով մը փակեց հայկական յոբելենական տարին եւ Ֆրանսայի կողմէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը նշեց այս պարտէզը մկրտելով՝ Հայաստանի պարտէզ, բայց մանաւանդ դեղեցիկ խաչքարով, որ ճիշդ ու ճիշդ նմանօրինակն է էջմիածին դտնուղ խաչքարին եւ որ պատրաստուած էր Հայաստան, Աղքատախնամի հակակշռին տակ: Շուրջ 800 հոդինոց բազմութեան մը ներկայութեան է որ Կաթողիկոսն ու քաղաքապետը բացումը կատարեցին: Եւյոթներէն եւ նուէրներու փոխանակումէն ետք, չքեղ ընդունելութիւն մը տրուեցաւ քաղաքապետարանին կողմէ: Հարկ է նշել կատարեալ կազմակերպութիւնը եւ չնորհաւորել քաղաքապետը՝ Պ. Ժինեսթան, տարած աչխատանքին համար միջազգայնօրէն ճանչցուած այս քաղաքին մէջ, ուր, բազդատմամբ Գաննի, Նիսի, Թուլոնի, Տրակինեանի փոքր է Հայերու թիւը, ինչպէս նաեւ Պ. Զաքարեանն ու Հոմ–ի անօրէնութիւնը իրենց կատարած դերին համար:

ԹՂԹԱԿԻՑ

*
**

«Նիս – Մաթէն» Դեկտեմբեր 13–ի իր թիւին մէջ բաւական լայն տեղ կու տայ Կաթողիկոսին այցելութեան եւ խաչքարին գետեղման Նոթր – Տամ Մայր Տաճարին մէջ եւ որու հեղինակն է արձանագործ Ալպէր Մխիթարեան: Գարեգին Բ·ի այցելութիւնը սկսած է բարի գալուստի աւանդական արարողութեամբ, որմէ ետք հանդիպում մը տեղի ունեցած է Պարսամեան զպրոցի աչակերտութեան հետ: Պաշտօնական ընդունելութիւն մը յաջորդած է քաղաքապետարանը, ուր խօսք առած էն Նիսի քաղաքապետ – ծերակուտական՝ Ժագ Փէյրա, ընդհանուր խորհուրդի նախագահը եւ Ալբի – Մարնթիմի ենթանահանգստապետը, կաթողիկոսը չերմօրէն չնորհակալութիւն յայտնած է Ֆրանսայի: Հուսկ, Գարեգին Բ· աղօթած է օժանդակ եպիսկոպոսի կողքին հռոմէական կաթողիկէ եկեղեցին:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 13/14)

«ԱՌԱԳԱՍՏ» ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստանի գլխաւոր դատախազը Ա·րամ Թամազեան խօսելով Ջաւախքի չրջանէն Պօղոս Պօղոսեանի երեւանի «Առագաստ» սրճարանին մէջ նախագահ Ռ· Քոչարեանի թիկնապահներէն Ազամալ Ցարութիւնեանի վերագրուած սպանութեան, ըսած է թէ մօտ օրէն թղթածրարը դատարան կը յանձնուի եւ թէ ամբաստանեալը բանտարկուած չէ: Դատախազը ըսելէ ետք թէ դէպքին պահուն սրճարանը գտնուղները հարցաքննուած են, յայտնած է թէ իրենց միջեւ ծագած վէճին ընթացքին ամբաստանեալը զոհը սպաննելու նպատակ չէ ունեցած· եթէ այդպէս ըլլար, կրնար ունեցած առիթնակը գործածել:

*
**

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայեւթուրք հաչտութեան յանձնախումբին չորս հայ անդամներուն քաչելուն մասին անոնցմէ Արտաքին գործերու նախկին նախարար Ա· Արզումանեան ըսած է թէ իրենց համար խումբին յաջողութեան դրաւականը փոխադարձ վստահութիւնն էր եւ գոյացած համաձայնութիւններուն հաւատարմութիւնը: Քանի որ այդ սկզբունքը յարդուած չէ թուրք անդամներուն միակողմանի դիմումով որպէսզի ամերիկացի իրաւապէտներու խումբը չքննէ Հայերու ցեղասպանութեան պարագան, Հայերը քաչուած են: «Մեր մասնակցութիւնը այս պահին դադարեցնել չի նչանակում որ մենք ընդհանրապէս կը դադարեցնենք չփումները մեր թուրք կոլեգների հետ» ըսած է Ա· Արզումանեան:

*
**

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ «ՆՈՐԱՑՈՒԱԾ ԿՈՄԿՈՒՍ»

Դեկտեմբեր 13–ին մամուլի ասուլիսի մը Համայնավար Կուսակցութեան նախկին անդամ Եուրի Մանուկեան յայտարարած է «Հայաստանի Նորացուած Համայնավար Կուսակցութեան» հիմնումը: Նոր կուսակցութիւնը, ըսած է ան, անմիջական ժառանգորդն ու իրաւայաջորդն է Հայաստանի Խորհ· Հանրապետութեան Համայնավար Կուսակցութեան: Ե· Մանուկեան որ վերջերս Հրանդ Ոսկանեանի եւ չարք մը ուրիչներու հետ վտարուած էր Համայնավար Կուսակցութենէն, ատիկա բացատրած է իրենց ընդդիմադիր դիրքով: Նոր կուսակցութիւնը 2–3 ամիսէն կ'ունենայ առաջին համագումարը եւ չուտով կը հրատարակէ «Ձայն Բազմաց» ամսաթերթը: «Նորացուած Կոմկուս»ը Հայաստանի 108–րդ կուսակցութիւնն է:

*
**

60–100 ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ Կ'ՕԳՏՈՒԻ ՀԱՄԱՅՆԱՆՔԻՆ

Հայաստանի մէջ 60–100 հազար հոգի որպէս հաղորդակցութեան միջոց կը գործածէ համացանցը, ըստ Զարգացման հայկական գործակալութեան հետազոտութեան արդիւնքներուն: Բնակչութեան 25–30%–ը նոյն միջոցին կը դիմէ պարբերաբար, յատուկ սրճարաններու կամ պրասենեակներու մէջ:

ԳԷՈՐԳ Ջ. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՒ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Ցանկալի ենք համարում, որ մեր ա-րեւմտեան եղբայրներն ընդունեն հետեւեալ ուղղագրական փոփոխութիւնները.

1. «Ու» եւ «ւ» տառերը այն բառերում, ուր արտասանւում են «վ», փոխարինել հէնց այս վերջինով: «Վազ» վանկը «աւազ», «արագավազ», «նուազ» բառերում հնչում է միանգամայն նոյն կերպ, ինչպէս «վ»ը, ուստի բոլոր այսպիսի դէպքերում դրել «ավազ», «արագավազ», «նվազ»:

Դրանով մենք կը դիւրացնենք գրութիւնը, ուղղագրութեան մէջ կը պահպանենք հնչիւնակարգը եւ կը խուսափենք երկակի արտասանութիւնից:

Այժմ կիրառուող իրենց տեսքով՝ «իա» եւ «ու», վերջիններս ունեն երկակի հնչական արտաբերութիւն. ձայնաւոր «յ» եւ անձայն (բաղաձայն iv, v) «կիայի», կարդացւում է «կիայի» (ագռաւնուն) եւ «կիվի» (թռչուն), «Սարդուի» կարդացւում է «Սարդուի» եւ «Սարդվի»: Դա ուղղագրութեան համակարգի թերութիւն է, որ կը վերանայ «վ» գրի կիրառումով անձայն (բաղաձային) «իւ»ի եւ «ու»ի փոխարէն: Վերջին դէպքում «կիւի», «Սարդուի» բառերը կը կարդացուեն միայն ձայնաւորով:

2. Համր «յ» տառը հանել երկվանկ եւ բազմավանկ բառերից եւ վերջիններս դրել՝ «ծառա», «քահանա», «ամէնօրեա», ինչպէս այն չենք գրում նոյն բառերի յոդնակիի դէպքում. «քահանաներ», «ծառաներ»: «Ց» տառը մի ժամանակ արտասանուել է, ուստի եւ գրուել է, այժմ դարձել է համր, հետեւաբար՝ աւելորդ:

Այս կէտն ընդունելով՝ մենք կը ճշդենք ուղղագրութիւնը եւ այնժամ հնարաւոր կը լինի կարդալ յաղագ «յ»ով աւարտուող բառերը:

«Դուստայ» բառը մինչեւ օրս կարդացւում է երկու կերպ. «Դուստայ» (գետ) եւ «Դրւնա» («Դուրին» բառի սեռական հոլովը): Վերոյիշեալ երկու կէտն ընդունելիս այդ բառը միօրինակ կը կարդացւի՝ «Դուստայ», իսկ «Դուրին» («Դռին» բառի սեռական հոլովը) կը լինի «Դռնա»):

Այս միջոցով կը յաղթահարենք ուղղագրութեան արատներից մէկը:

3. «Օ» եւ «է» տառերը բառամիջում փոխարինել «ո» եւ «ե» տառերով, ինչպէս՝ «անոթի», «պարտեզ», «երբեք» եւ այլն: Առաջարկուող փոփոխութեան նպատակն է հեշտացնել նմանատիպ բառերի գրութիւնը, որովհետեւ դրանց մէջ «օ» եւ «է» հնչիւնները միանգամայն նման են «ո» եւ «ե» տառերին, արտասանւում են գրեթէ միանման, որի պատճառով անհնարին է դառնում դրանք տարբերակելն ու իւրացնելը՝ երբ, ինչպէս դրել:

Տուեալ փոփոխութիւնն առաջարկւում է դժուարութիւնները վերացնելու համար եւ՝ խուսափելու սխալներից, քանի որ «ո» եւ «ե» բառամիջում հանդիպում են աւելի յաճախ եւ գրութեան առաւել ընդհանուր գործածութեան ձեւ են, քան «օ» եւ «է», որ հազուադէպ են:

Իսկ այն դէպքերում, երբ բառը ածանցաւոր է կամ բարդ, եւ նրա արմատը այդ ածանցաւոր կամ բարդ բառի մէջտեղում է եւ սկսւում է «օ»ով կամ «է»ով, սրանք պահպանում են իրենց նախնական տեսքը, ինչպէս, օրինակ, «ապ-օրինի», «մէջ-օրէ-ական», «ան-է-ութիւն» եւլն.:

4. Ցանկալի է նաեւ երկնիչ «ույ»ը, որ կարդում ենք «ույ», փոխարինել այս վերջին տեսքով՝ ըստ արտասանութեան, այսինքն գրել՝ «նույն», «լույս», «քույր» եւլն.:

Սակայն այս կէտն էական չէ: Նոյնքան արդարացի է «ույ» գրութիւնը պահպանելը, որ ոչ միայն թիւրիմացութիւն չի յարուցում, այլեւ աւելի կարճ է:

Իսկ մեր ուղղագրութեան մէջ մենք ենթադրում ենք անհրաժեշտ փոփոխութիւններ կատարել այն դրոյթներում, որոնք մուծուել են աւելի շուտ տեսութեան ու համակարգի նկատառումներով, բայց չեն արդարացւում ոչ անհրաժեշտութեամբ, ոչ արտասանութիւնը ճշգրտելու նպատակով:

Այսպէս, մենք առաջարկում ենք.

1. Վերականգնել «իւ» եւ «եա»՝ մուծուած «յու»ի եւ «յա»ի փոխարէն, եւ գրել «իւղ», «արդիւնք», «մատեան», «եար», ներկայիս օգտագործուղ «յուղ», «արդյունք», «մատյան», «յար» ձեւերի փոխարէն:

Նախկին «իւ», «եա» ձեւերը ոչ մի թիւրիմացութիւն, դժուարութիւն եւ անյարմարութիւն չեն յարուցում, ոսոի եւ ոչ մի հիմք չկայ դրանք փոխելու:

2. Բառասկզբում վերականգնել «յ»ով գրութիւնը այժմեան «հ»ի փոխարէն եւ գրել «յանկարծ», «յաւիտեան» եւ ոչ «հանկարծ», «հաւիտյան»: Բառասկիզբի այս «յ»ն տարբեր արտասանութիւն ունի. երբեմն յագագ, այլ դէպքերում՝ համր:

Եւ քանի որ այս արտասանուած քներից ոչ մէկը տիրող չէ ամէնուր, ապա հնարաւոր չէ փոխել գրութեան նախկին ձեւը:

3. Գործածել «է» եւ «օ» տառերը նաեւ բառավերջում «ե»ի եւ «ո»ի փոխարէն, գրել՝ «բոպէ», «ծայրէ ծայր», «տօ», «կարօ», փոխանակ՝ «բոպե», «ծայրածայր», «տո», «կարո»:

«Օ» եւ «ո», «է» եւ «ե» հնչիւնները ակնյայտօրէն տարբերակւում են բառավերջում եւ չեշտուելիս, հետեւաբար կարելի է դրանցից իւրաքանչիւրը գործածել իր տեղում:

4. Նոյն հիմունքով բառավերջում գործածել ինչպէս «ո», նոյնպէս եւ «օ», ինչպէս «ե», նոյնպէս եւ «է»՝ իրենց նրբանակութեամբ: Օրինակ, գրել՝ «հոր» եւ «հօր», «հօտ» եւ «հոտ», «վէր ընկնել» (այստեղ՝ ներքեւ) եւ «վեր բարձրանալ» (այստեղ՝ վերեւ), «սէր» եւ «սեր» եւլն.:

5. Օժանդակ բայի երկրորդ դէմքը գրել «էք», եւ ոչ «եք»: «Էք»ը համապատասխանում է արտասանութեանը, այնինչ արդի արտասանութեամբ «եք» կարդացւում է «յէք», որ հակասում է նրա սովորական արտասանութեանը:

6. Կարելի էր վերականգնել նաեւ հին «ույ»երը չնչեղ վանկերում, ներկայիս «ույ»ի փոխարէն: Բայց այս կէտը էական նշանակութիւն չունի. կարելի է գրել «լոյս» եւ «լույս»: Երկուսը եւս ունեն իրենց հիմքը (այդ մասին տես վերեւում):

Բերուած մեր առաջարկութիւնները անում ենք ուշադրութեան առնելով ուղղագրական իւրաքանչիւր դրոյթ, որ այժմ գործում է:

Ընդունելով մեր առաջարկները, արեւմտահայերը միայն կը չահեն, ստանալով աւելի ճշգրտուած եւ արտասանութեանը համապատասխանող ուղղագրութիւն, կը խուսափեն այդ հարցում թիւրիմացութիւններից ու անորոշութիւններից: Քիչ չենք չահի նաեւ մենք՝ հրաժարուելով գրութեան որոշ ձեւերից, որ չեն բխում իրական պահանջներից եւ ունեն լոկ տեսական նշանակութիւն, չեն համապատասխանում բուն արտասանութեանը: Բայց, անշուշտ, կը չահենք, երկու կողմս, ստեղծելով միասնական հայկական ուղղագրութիւն՝ որպէս մեր ազգային միասնութեան հանգանակ:

Լոկ այդպիսի ուղղագրութիւնը բոլոր Հայերին հնարաւորութիւն կը տայ ամանոց դժուարութեան ու տարակոյսի ընթերցել ցանկացած հայերէն գիրք՝ ուր էլ տպագրուած լինի: Այդ գաղափարը այնքան վեհ է ու ցանկալի, որ նրա առջեւ պիտի մարի ամէն մի այլ նկատառում, յատկապէս տառակերութեան նկատառումները:

Միասնական ազգ – միասնական լեզու – միասնական ուղղագրութիւն:

«Գրական Թերթ»,
1998 թ. 9:
Թարգմանութիւն ռուսերէնից

ՍՓԻՎԱՔՈՎԻ ԵՒ ՄԵՐՍԻԷԻ ՆՈՒԷՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՈՂՆԱԾՈՒԾԻ ԿԵԴՐՈՆԻՆ

Դեկտեմբեր 7–ի երեկոյեան Փարիզի Կալօ սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր բազմութեամբ մը որ եկած էր ունկնդրելու երկու արժէքաւոր արուեստագէտներ. ջութակահար Վլադիմիր Սփիվաքովը եւ դաշնակահարուհի Հելէն Մերսիէն որոնք թեմ կը բարձրանային ի նպաստ Երեւանի ոսկրածուծի կեդրոնին: Ձեռնարկը որ կազմակերպուած էր Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին կողմէ, Հայկական ընկերակցութիւններու կոմիտէին զօրակցութեամբ, կը վայելէր Հայաստանի նախագահին կնոջ՝ Տիկին Պ. Քոչարեանի հովանաւորութիւնը: Ան պատուոյ օթեակին մէջ տեղ գրաւած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի եւ Հայաստանի դեսպան է. Նալպանտեանի հետ:

Նուագահանդէսը սկիզբ առաւ վայրկեանի մը յոտնկայս լռութեամբ ի յիշատակ 1988–ի երկրաշարժին հազարաւոր զոհերուն, քանի որ նոյն օրը կը նշէր այդ դժբախտ թուականին 13–րդ տարելիցը:

Յայտագրին առաջին մասին մէջ երկու արուեստագէտները նուագեցին Պախի եւ Պէթհովէնի Թիւ 2 եւ Թիւ 5 դաշնակի եւ ջութակի սոնաթները. իսկ բ. մասը յատկացուած էր Սէզար Ֆրանքի սոնաթին: Երեք կատորներն ալ ինքնուրոյն երկխօսութեան մը առիթ եղան ջութակահարին ղպայնութեան եւ դաշնակահարուհիին անթերի թէքնիքին միջեւ: Այնքան մեծ էր ստեղծուած խանդավառութիւնը որ աւարտին սրահը կը թնդար երկարատեւ ծափերով. Սփիվաքով ու Մերսիէ երեք կտոր ալ նուագեցին յայտագրէն դուրս. Նախ է. Պլոխի «Աղօթքը», Պրամսի Հունդարական պարը եւ Շոպէրթի «Վալս սանթիմանթալ»ը:

Ստեղծուած խանդավառութեան մէջ անկասկած կարեւոր ազդակ էր երկու արուեստագէտներուն սիրայօժար մասնակցութիւնը Հայաստանի ի նպաստ բարեսիրական ձեռնարկի մը. մանաւանդ որ պատրաստուած դեղեցկատիպ յայտագիրը երկուքին ալ կենսագրական նշումներու էջերուն մէջ կ'ըսէր որ նման մասնակցութիւններ բացառիկ երեւոյթ չէին անոնց համար:

Վլադիմիր Սփիվաքով 1975–էն ի վեր ԱՄՆ–ու, Եւրոպայի կեդրոններուն մէջ բազմաթիւ ելոյթներու տէր արուեստագէտ է, քալ ծանօթ երաժշտական միջազգային ոլորտին: 1979–ին հիմնած է «Մոսկուայի վիրթիւէօզները» սենեկային նուագախումբը որուն հետ չրջած է ամբողջ աշխարհը: Բարեսիրական բազմաթիւ կազմակերպութիւններու անդամ արուեստագէտը 1994–ին իր հիմնարկը ստեղծած է, զարկ տալու համար երիտասարդ երաժիշտներու օգնելու, անոնց զօրակցելու գործին: Այդ հիմնարկին մէկ մասնաճիւղն ալ կը գործէ Երեւանի մէջ:

Հ. Մերսիէ կանուխ տարիքէն մտերմացած է դաշնակին. ուսանած է իր ծննդավայր Գանատայէն եառ Փրակայի, Վիէննայի, Նիւ – Եորքի, Ֆրանսայի երաժշտանոցներուն մէջ: Մասնակցած է բազմաթիւ փառատօններու: Միշտ պատրաստակամ է մասնակցութիւն բերելու բարեսիրական նպատակներով կազմակերպուած ձեռնարկներու: Համերգի աւարտին ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ, կավոյէ 5–րդ յարկը, ուր յաջորդաբար խօսք կ'առնէին դեսպան է. Նալպանտեան եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԲԵՄԱԴԻՐ Ա. ԵՂՈՑԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Գանատահայ ծանօթ արուեստագէտ Ատոմ Եղոյեան որուն «Արարատ» ժապաւէնին տեսագրութիւնը աւարտած է վերջերս, երաժշտութեան ճայնագրութեան համար գացած է Հայաստան: Ան Դեկտեմբեր 7–ին ընդունուած է Մշակոյթի նախարար Ռ. Շառոյեանի կողմէ որ ուրախութիւն յայտնած է գործին պատրաստութեան փուլին իսկ գտած գնահատական արձագանգներուն եւ փափաքած որ արուեստագէտը Հայաստանի մէջ ուր տեսագրած է «Օրացոյցը», նոր ժապաւէնը պատրաստէ:

«Ինծի համար մեծ պատիւ է որ յաջողեցաւ այս ժապաւէնը տեսագրել Գանատայի մէջ. երկիր որ ուժ եւ կարողութիւն տուած է ինծի եւ ուր շատ դրական են "Արարատ"ի մասին արժեւորումները» ըսած է Ա. Եղոյեան: Ան կարեւոր նկատած է հայ արուեստագէտներու դերակատարութիւնը:

*
**

ՕՍՔԱՐԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ՝ «ԼՈՒՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԸ»

Հայկական չարժանկարի պատմութեան մէջ առաջին անգամ Օսքարի մրցանակին ներկայացուած է բեմադիր Վիգէն Ջալդրանեան «Լուսթեան համանուագը» ժապաւէնը: Ան Երեւանի «Մոսկուա» սրահին մէջ ցուցադրուած է եւ ունեցած ուժգին հաղար հանդիսատես: Հեղինակը արժանացած է պետական մրցանակի:

Արուեստագէտը Դեկտեմբեր 7–ին մամուլի ասուլիսով մը մանրամասնած է Օսքարի ներկայացման փուլերը: Այդ մասնակցութիւնը ունի նաեւ քաղաքական ազդակներ, քանի որ Հայաստան անկախ ըլլալով կրնայ իր արուեստը ներկայացնել միջազգային հրապարակին: Մինչդեռ, խորհրդային չրջանին նման բան կարելի չէր եղած: Ցառաջիկայ Փետրուար 12–ին Օսքարի ակադեմիան պաշտօնական դրութեամբ մը Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութեան կը տեղեկացնէ թէ հայկական ժապաւէնին մասնակցութեան մասին որոշումը դրական է, թէ ժխտական: Եթէ դրական ըլլայ, փիլմէն երկրորդ օրինակ մը կը ղրկուի ԱՄՆ եւ Մարտ 23–ին կը ներկայացուի միւս մասնակիցներու չարքին:

Հոլիվուտի մէջ «Լուսթեան համանուագ»ին առաջին ներկայացումը մեծ արձագանգ գտած է չարժանկարի, նաեւ արտադրողներու եւ ծանօթ դերասաններու չրջանակին մէջ: Գործը ներկայացուած է ամերիկեան «Ոսկեայ երկրագունտ» փառատօնին ուր Դեկտեմբեր 3–ին նախնական ցուցադրութիւն մը նոյնպէս մեծ արձագանգ ստեղծած է: Ցառաջիկայ Փետրուարին փիլմը կը մասնակցի նաեւ Պէրլինի միջազգային փառատօնին:

*
**

ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԷՋ ԾԵԾԿՈՒՏՈՒԻՔ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Ջաւախքի Նինոծմինդայի չրջանի հայկական չորս դիւղերու երիտասարդներուն միջեւ տեղի ունեցած խմբական ծեծկլտուքի մը ընթացքին պայթած ձեռնառումբ մը պատճառ եղած է 14 հոգիի վիրաւորուելուն: Կռիւին ընթացքին գործածուած են մետաղէ ձողեր ալ:

*
**

ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻԻՆ ՄԷՋ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Երկրաչարժէն ի վեր 13 տարի անցած, չլլալով հանդերձ միայն վանաձորի, Սպիտակի, Մտեփանաւանի մէջ բնակարանի հերթի ցուցակներուն մէջ 3200 ընտանիք կայ: Սակայն ստուգուած է որ նորակառոյց բնակարանները կիսով պարապ կը մնան: Մարզպետարանը որոշած է ասկէ ետք վեց ամիսէն աւելի անբնակ մնացած բնակարանները տրամադրել պէտք ունեցողներուն:

Պատմիչ ու իրեր

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՊԱՐՈՆ ՀԱՅՐԻԿ

Ա. ՀԱՍԱՆ

ՀՈՒՇԱՏԵՏՐ ՕՏԱՐԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՑ

Պէ՛տ էր նոյն իսկ, որ ձեր ամբողջ ընտանիքը ներկայ գտնուէր, որպէսզի ականատես ըլլար, թէ ինչպէս ամբողջ ազգ մը կը հաւաքուի իր մեծերուն շուրջ, որպէսզի անոնց հետ միասին ոտքի հանէ ամբողջ աշխարհը, որ ուզէ թէ չուզէ, պիտի ծունկի գայ ու ներողութիւն խնդրէ։

– Հիմա այդ դասին մեծերուն մէջ, – կ՚ըսէ ան, – ես ալ կը գտնուիմ։ Ես ալ ոտքի կ՚ելլամ, ես ալ կը հաւաքուիմ ազգիս շուրջ, ես ալ կը պահանջեմ, որ ամբողջ աշխարհը ներողութիւն խնդրէ ազգիս։

– Ո՞ւմէ, ինչո՞ւ, – կը հարցնէ փոքրիկ Ռուբէնը։

– Ինչո՞ւ, որովհետեւ ան ինքզինքը ստիպած է զգալ, որ ինքզինքէն աւելի մեծ է, ինքզինքէն աւելի ուժեղ է, ինքզինքէն աւելի հզօր է։ Ան ինքզինքը ստիպած է զգալ, որ ինքզինքէն աւելի մեծ է, ինքզինքէն աւելի ուժեղ է, ինքզինքէն աւելի հզօր է, որովհետեւ ան ինքզինքը ստիպած է զգալ, որ ինքզինքէն աւելի ազնիւ է։

– Ինչո՞ւ ան ինքզինքը ստիպած է զգալ, որ ինքզինքէն աւելի ազնիւ է, հայրիկ։

– Ինչո՞ւ, որովհետեւ ան ինքզինքը ստիպած է զգալ, որ ինքզինքէն աւելի ազնիւ է

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անիէռէն, Տիկին Մարի Ծառուկեան իր ամուսնոյն, զաւակներուն, ծնողքին եւ եղբօր յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.

Սամուէլ – Մուրատ վարժարանի չաքաթօրեայ դասընթացքներուն 1000 Ֆր., Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1000 Ֆրանք, Կապոյտ Խաչի Անիէռի մանանձիւղին 500 Ֆր., Կապոյտ Խաչի Փարիզի մանանձիւղի դպրոցին 500 Ֆր., Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին 500 Ֆր., Իսիի Թարգմանչաց դպրոցին 500 Ֆր. (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆրանք «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «**Anahid**»
de St-Maurice de Beynost
vous invite à

L'arbre de Noël

de l'Ecole Hebdomadaire Arménienne
le Dimanche 23 décembre à 15h
à la Salle des Fêtes
le Père Noël distribuera des cadeaux
à tous les enfants présents

* * * * * * * * * * * * * * *

Et pour la réussite de cet événement
nous comptons sur votre présence

* * * * * * * * * * * * * * * *

⁂

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օդափոխութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9–ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Չամալեան» մանանձիւղը կը սգայ իր վաստակաշատ երէց ընկերուհի՝ Զարուհի Հիւսեանի (ծանօթ «Մամիկ» անունով) մահը եւ այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, 300 Ֆրանք կը նուիրէ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի խումբին:

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- ► *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- ► *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- ► *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine
à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE

avec

JEAN AYANIAN

à l'occasion de la parution de son ouvrage
«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»

précédé de :

«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par **ANAHIDE TER-MINASSIAN**

Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN et de Ara KRIKORIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TELEVISION

ARTE

Jeudi 20 décembre à 22h20
la pièce aux 5 Molières
«UNE BETE SUR LA LUNE»
de Richard KALINOSKI
avec
Simon ABKARIAN et Corinne JABER,
mise en scène d'Irina BROOK.

Avis de «Télé 7 Jours» : Un texte beau, pudique et fort, une mise en scène épurée et limpide, des comédiens prodigieux. Depuis sa création, ce petit bijou d'émotion et de drôlerie, sur fond de tragédie, a rallié tous les suffrages. C'est magnifique.

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՂԱՆԴԻ ՁԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23, ժամը 13–ին

Նուրհան Թբէկեան սրահին մէջ

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Ժամադրութիւն կարանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –

Եկեղեցւոյ գիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

STK®
Fabriqué & Distribué par Cepovett S.A
150, ancienne route de Beaujeu
GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE/SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
présente

Concert du 1700ème anniversaire de l'Arménie Chrétienne

ENSEMBLE LYRIQUE D'ISSY
Oeuvres de **Haendel, Bach, Mozart, Servantzdiantz, Khatchatrian**

CHORALE DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Chants liturgiques
Oratorio *Աւարայրի Արծիւը* – L'Aigle d'Avaraïr
pour solo, chœur et orgue de **Jean Boranian** — Soliste: **Baghdassar Ohanian**

Dimanche 16 décembre à 16 heures 30
à l'Oratoire Saint Nicolas
6, rue Vaudétard — Issy-les-Moulineaux — Métro: Corentin Celton

au profit de l'association humanitaire «Espoir pour l'Arménie»

Réservations: 01 47 36 02 50 P.A.F. : 100 FF (15,24 euros)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18
MARDI
18 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·321 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·321

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»)· –

1700-ամեակի չրջապտոյտին մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. հովուական այցելութեամբ Հարաւային Ֆրանսա պտնուեցաւ Դեկտեմբեր 11–էն 15: Զորս օր, որոնցմէ մէկը տրամադրեց Սէն–Ռաֆայէլի, Գաննի եւ Նիսի Հայերուն:

Ընդունելութեան յանձնախումբը պատրաստած էր, Մարսէյլի համար, չատ խիտ յայտագիր մը, որեւէ եկեղեցի, դիմաւոր միութիւն կամ հաստատութիւն զանց չառնելու մտահոգութեամբ եւ նոյն ատեն պատասխանելու՝ տեղական իշխանութիւններու հրաւէրներուն եւ էքիւմէնիք հանդիպումներուն: Կաթողիկոսը կրցաւ յարգել յայտագիրը ժամը ժամին: Միայն երկու եկեղեցի դրկուեցան Գարեգին Բ.ի այցելութենէն՝ Սէն Թռան–Թռանեան Ս. Թադէոս–Բարթուղիմէոս եւ Քամփ. Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցիները, հետեւանք ձիւնին, որ տեղայ Մարսէյլի վրայ Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 14–ի վաղ առաւօտեան: Այս եկեղեցիները կը գտնուին Մարսէյլի հիւսիսային արուարձանները եւ կառուցուած են բարձունքներու վրայ:

Կաթողիկոսին չքախումբին մաս կը կազմէին Գիւտ Ասք. Նազպազեան՝ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի, Գարեգին Ասք. Պէքճեան՝ Առաջնորդ Գերմանիոյ Հայոց, Նաւասարդ Եպիսկ. Կճոյեան՝ Առաջնորդական փոխանորդ Արարատեան Թեմի, Վազգէն Ասդ. Նանեան՝ դաւազանակիր, Խոր. Նալպանտեան՝ Ֆրանսայի մօտ Հայաստանի դեսպանը, Ռազմիկ Մելքոնեան՝ Կրօնիկ Խորհուրդի նախագահը, Վահագն Աթապէկեան՝ Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան Ա. քարտուղարը: Այս չքախումբը ընդունեցաւ եւ առաջնորդեց Տ–րօն Եպիսկ. Ձէրէճեան՝ Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի:

Երեք օրերու ընթացքին Գարեգին Բ. այցելեց եօթը եկեղեցի. Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի, Լա Սիոթայի Ս. Փրկիչ, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Սէն–Ժերոմի Ս. Սահակ–Մեսրոպ, Սէն–Լուի Ս. Գէորգ, Սէնթ Մարկրիթի Ս. Աստուածածին եւ Պլ. Օտոյի Ս. Յակոբ: Հանդիպում ունեցաւ եկեղեցիներու վարչութեանց ներկայացուցիչներու եւ հոգեւոր հովիւներու հետ: Մասնակցեցաւ հանդիսաւոր արարողութեան մը Սէն Վիքթոր Աբբայարանը, Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝ Պերնար Փանաֆիէօյի եւ Աբբայարանի հոգեւոր հովիւ՝ Հ. Փիէր Պրիւնէի հրաւէրով: Նախագահեց համայնքային համերգի մը, Սէն Միխէլ Եկեղեցին, ուր ելոյթ ունեցան «Սահակ-Մեսրոպ» երգչախումբը, ԺՄՖ–ի «Սասուն» նուագախումբը, «Գեղամ» նուագախումբը: Ի պատիւ Կաթողիկոսին տրուեցաւ պաշտօնական հացկերոյթ, Լա Մէռ ճաշարանը, ներկայութեամբ Փրովանս – Ալփ – Քոթ տ'Ազիւրի Շրջանի երեսփոխան–նախագահ՝ Միխէլ Վոզէլի, Պուշուի–Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահ՝ Ժան–Նոէլ Կեռինեի, Մարսէյլի Ծերակուտական–քաղաքապետ՝ Ժան–Գլօտ Կօտէնի ներկայացուցիչ՝ երեսփոխան Ռոլան Պլումի, Շրջանի նահանգապետի դրասենեակի տնօրէն՝ Մարք Ֆրանի եւ այլ տեղական անձնաւորութիւններու: Գարեգին Բ. ներկայ եղաւ մասնաւոր (փրիվէ) ընթրիքի մը, կարգ մը «ընտրուած» անձերու հետ: Կաթողիկոսը այցելեց Հ.Բ.Ը. Միութեան հաւաքավայրը, Համազգայինի դպրոցը ուր ոգեւորուեցաւ ու ոգեւորեց աշակերտութիւնը, ԺՄՖ–ի ակումբը: Նոյնպէս, Հայ Մշակոյթի Տունը, ուր դինքը ողջունեցին հաւաքաբար 14 միութիւններ՝ Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչը իր չորս մասնաճիւղերով, Հ.Ց.Դ. Կոմիտէն, Հ.Ց.Դ. Նոր Սերունդը եւ Պատանեկան Միութիւնը, Հայ Դատի Յանձնախումբը, Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ Մարզական Միութիւնը, Փրովանս–Ալփէնի Միութիւնը, Էտուար Տէրիքեան Երիտասարդական խումբը, ԱՄԱՖ Միութիւնը, ԱՐԱՄ Միութիւնը, «Հայաստան» Հիմնադրամի Հարաւի Շրջանը:

Գարեգին Բ. չատ ջերմ ընդունելութիւն գտաւ Պուշ–ու–Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահ՝ Ժան–Նոէլ Կեռինեի մօտ եւ Մարսէյլի քաղաքապետին՝ Ժան–Գլօտ Կօտէնի: Երկու առիթներով ալ առանձին ընթրիքներ եղան, Կաթողիկոսը մեծ յարգանքի արժանացաւ պատուոյ դահլիճներուն մէջ, ներկայութեամբ համապատասխան իշխանութեանց անձնաւորութիւններու եւ նախատեսուած թիւով Հայերու: Մարսէյլի քաղաքապետը տրամադրեց իր անձնական կառքը, եւ երկու դիչեր հիւրընկալեց քաղաքապետարանի սեփական «վիլլա»–յին մէջ:

Գարեգին Բ. իր յաջորդական ելոյթներուն ընթացքին, երբեմն ինքնաբուխ, երբեմն նոթերով, երբեմն ալ գրաւոր, արտասանեց չնորհակալութեան, երախտագիտութեան խօսքեր տեղական իշխանութիւններուն եւ Ֆրանսային, ոգեկոչեց Հայերուն պատմական կապերը Փրովանսի, Մարսէյլի եւ Ֆրանսայի հետ, ընդգծեց հայ գաղութներու յաջողած համակումը եւ բերած ներդրումը Ֆրանսային, վերյիշեց 1915–ը եւ այդ ցեղասպանութենէն վերապրողներու ճանապարհը եւ անյուշա Ֆրանսայի կողմէ ճանչումը Հայերու ցեղասպանութեան: Խօսեցաւ 1700–ամեակի ոգիին, Հայաստանին այսօր գործնապէս աջակցելու անհրաժեշտութեան (դուցէ վաղը ուշ կը լինի) մասին, քաջալերեց հաւատարիմ մնալ հոգեկան, մշակութային արժէքներուն, հաւատքը զօրացնել, հրաւիրեց ժողովուրդը յաճախ այցելել հայրենիք եւլն...:

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Մարսէյլ իր հովուական այցելութիւնը աւարտեց հայրապետական պատարագով մը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 15–ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, որ լեցուած էր: Կարգ մը քրիստոնեայ քոյր Եկեղեցիներու առաջնորդ պետերը, Հայ Եկեղեցւոյ (Առաքելական, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական) հոգեւոր դասը ներկայ եղան: Այս առիթ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պանակէ մը նուիրեց Տաքօն Եպիսկ. Ձէրէճեանին եւ սկիհ մը՝ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ:

Պատարագի աւարտին Գարեգին Բ. ծաղկեպսակ մը դետեղեց Եկեղեցւոյ բակը կառուցուած Նահատակաց յուշարձանին եւ արտասանեց Հոգեւոցը:

Գարեգին Բ. վերջին ճաշ մը ընկէց յետոյ ընդունելութեան յանձնախումբին եւ հոգեւոր դասին հետ, տուաւ իր վերջին օրհնութիւնները, հրաժեշտ առաւ բոլորէն եւ մեկնեցաւ Լիոն:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ա Ֆ Ղ Ա Ն Ի Ս Տ Ա Ն

ԱԼ ՔԱԻՏԱ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱԻ ԲԱՅՑ ՄԻՇՏ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ՊԷՆ ԼԱՏԷՆԸ

Դեկտեմբեր 16–ին, Թորա Պորան, թալիպաններու վերջին բերդը ինկած էր, ըստ մուճահետեւիններուն 200 թալիպաններ սպաննուած էին, բայց, չէր գտնուած Պէն Լատէնը եւ ԱՄՆ–ու Արտաքին Նախարարը՝ Գոլին Փաուըլ կը խոստովանէր. – «Իսկապէս չենք դիտեր թէ ո՞ւր է: Փախուստի մէջ է: Ոչ մէկ պատճառ կայ խորհելու թէ սպաննուած է կամ գերի ինկած»: Հակաթալիպանները երեք հրամանատարներէն մէկն ալ՝ Հաճի Զաման յայտարարած է թէ Պէն Լատէն Թորա Պորա չէր եւ թէ քարայրներու հետազոտութիւնները արդիւնք չէին տուած: Ըստ իրեն Ալ Քաիտայի մարտիկները լեռնէրը վախած էին, դէպի Փաքիստան: ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարը անակնկալ այցելութիւն մը կատարած է Աֆղանիստան, Դեկտ. 16–ին եւ յայտնած թէ կը նախատեսէ 3000–էն 5000 հոգինոց միջազգային ուժ մը, բաղկացած 4 – 5 երկիրներու զօրքերէ, ՄԱԿ–ի հովանիին տակ եւ որու Ամերիկա չի մասնակցիր: «Անսասան, ազատութիւն» գործողութեան հրամանատարը՝ զօրավար Ֆրանքս կ'ըսէ թէ ժամանակ պէտք է գտնելու համար Պէն Լատէնը եւ կը մերժէ հաստատել ամերիկեան մամուլի այն լուրը ըստ որուն ամերիկացի զինուորականները Պէն Լատէնի ճայնը լսած կ'ըլլան, քանի մը օր առաջ, ան ճայնափնիւռէն հրահանգներ կուտար Ալ Քաիտայի մարտիկներուն: Ան ըսած է. – «Վստահ չենք որ Ուսամա Պէն Լատէնն է»:

*
**

Փաքիստանի մէկ հիւանդանոցին մէջ, երեք օր է որ վիրաւոր մը կայ, 21 տարեկան, որ կ'ըսէ թէ Ֆրանսացի է, բայց, անցագիրը կրոնցուցած է: Կը կարծուի որ աւելի քան 70 օտար վարձկաններ կան Փաքիստան:

*
**

Արաբական աշխարհի մէկ մասը կը կասկածի Պէն Լատէնի տեսերիզի վաւերականութեան վրայ: Գրաւոր մամուլը լայն արձագանգ չէ տուած, բայց, հեռատեսիլի բազմաթիւ կայաններ, ներառեալ Քաթարի Ալ – Ճազիրան սփոած են: Նոյն երկրին «Ալ – Շարք» թերթին համաձայն, տեսերիզը ճշմարտութիւնը չի յայտնաբերեր, ընդհակառակն աւելի կը չեշտէ առեղծուածը: Լիբանանի «Ատ – Տիար» օրաթերթին համար, Ուսաինկթըն այդ տեսերիզը սփոած է արդարացնելու համար Պէն Լատէնը սպաննելու իր վճռակամութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ կարեւոր ճառ մը արտասանեց կիրակի, Դեկտեմբեր 16–ին, բայց Իսրայէլը պոհ չմնաց: «Մօտքերը չեն բաւեր» ըսաւ Շարոն, որ արաբերէն կ'ուզէ: Արաֆաթ կոչ ըրաւ որ վերջ տրուի ահաբեկչական ոճրափորձերուն եւ չեչտեց. – «Նիւ–Եորքի իրադարձութիւններէն ի վեր, հասկցանք որ փոփոխութիւններ պատահած են միջազգային բեմին վրայ: Կոչ կ'ընեմ որ դադրին բոլոր գործողութիւնները: Որոշումն է զոր տուինք, պիտի հետապնդենք անոնք որոնք դէմ գործեն այս հրահանգներուն»: Վերջաւորութեան, Արաֆաթ անդամ մը եւս հրաւիրեց իր ժողովուրդը համբերատար ըլլալու եւ ժամադրութիւն տուաւ Երուսաղէմ:

ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–Ը, Դեկտեմբեր 16–ին

(Շար·ը Դ· էջ)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան տարեվերջի օրերուն երեք կարեւոր ճամբորդութիւն կը կատարէ· Դեկտեմբեր 17–18–ին կը գտնուի Մոսկուա, 19–22 Թուրքիա, իսկ 25–27 Թեհրան: Մոսկուայի մէջ ան հանդիպում կ'ունենայ Վլ. Պուտինի, վարչապետ Մ. Կանեհանովի հետ: Թուրքիոյ մէջ դինքը կ'ընդունին վարչապետը, կայսրը, Ռ. Քոչարեան կ'այցելէ խորհրդարան ու հանդիպումներ կ'ունենայ քաղաքական, տնտեսական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Թեհրանի այցը պաշտօնական այց է որուն ընթացքին Ռ. Քոչարեան հանդիպում կ'ունենայ Իրանի նախագահին, հոգեւոր առաջնորդին, հայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ:

*
**

ՀԱՑԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՎԱԽՃԱՆՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի մամուլի բանբերը մամուլի ասուլիսի մը ըսած է թէ ան միշտ խրախուսած է տարբեր մակարդակներով հայեւթուրք յարաբերութիւններու, չփումներու հաստատումը: Իսկ յանձնախումբին քայքայման մասին ըսած է թէ պետութիւնը երբեք խոչընդոտած չըլլալով հանդերձ այդ գործունէութիւնը, անոր դադրեցումը կանխատեսելի էր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 15/17)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան տարեվերջի օրերուն երեք կարեւոր ճամբորդութիւն կը կատարէ· Դեկտեմբեր 17–18–ին կը գտնուի Մոսկուա, 19–22 Թուրքիա, իսկ 25–27 Թեհրան: Մոսկուայի մէջ ան հանդիպում կ'ունենայ Վլ. Պուտինի, վարչապետ Մ. Կանեհանովի հետ: Թուրքիոյ մէջ դինքը կ'ընդունին վարչապետը, կայսրը, Ռ. Քոչարեան կ'այցելէ խորհրդարան ու հանդիպումներ կ'ունենայ քաղաքական, տնտեսական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Թեհրանի այցը պաշտօնական այց է որուն ընթացքին Ռ. Քոչարեան հանդիպում կ'ունենայ Իրանի նախագահին, հոգեւոր առաջնորդին, հայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ:

*
**

ՀԱՑԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՎԱԽՃԱՆՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի մամուլի բանբերը մամուլի ասուլիսի մը, ըսած է թէ ան միշտ խրախուսած է տարբեր մակարդակներով հայեւթուրք յարաբերութիւններու, չփումներու հաստատումը: Իսկ յանձնախումբին քայքայման մասին ըսած է թէ պետութիւնը երբեք խոչընդոտած չըլլալով հանդերձ այդ գործունէութիւնը, անոր դադրեցումը կանխատեսելի էր:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱԼԷԼՈՒԻԱ, ԱԼԷԼՈՒԻԱ

Առաջին Մեծ Պատերազմին, այն ահաւոր օրերուն էր: Պոլիսը կը պոռթկար թշուառութեամբ եւ ուտելիքներու առատութեամբ: Ապրուստի գիները աներեւակայելի բարձրութեան հասան: Ուտելիքները կը փճանային մնալով եւ կը թափէին: Անկարող Թուրքերը չէին կրցած կազմակերպել քաղաքին պարէնաւորումը:

Ժողովուրդը անօթութենէն կը մեռնէր: Տուներուն մէջ, տարիներէ ի վեր մխա կապած մայրիկները, մամիկները նիհարցան, նիհարցան, մէկ մէկ բարակ կին դարձան, եւ այդ օրերուն, առաջին անգամ ըլլալով սովալեցան, մէկ մէկ սեւ շալ գլուխնին, իրիկուններըը իրենց տուներէն ելլելով, չուկայ սպրդիլ, աժան բան մը ճանկելու եւ ուրախացած տուն դալ, եփելու համար:

Այդ օրերուն, խնայողական կերակուրներ ստեղծուեցան, ուր մէկ հատիկը մէկ սան ալիւրին մէջ խառնելով, երեւակայութեան ուժին հետ միասին, չատ համով եւ խոշոր ճաշ մը սեղան կուգար...:

Երբեմն լուր կ'ելլէր թէ մխա կամ ձուկ պիտի բաշխուի: Այդ օրերուն կատաղի կռիւ կը մղուէր մսավաճառին խանութին առջեւ: Եւ մատով կը ցուցնէին անոնք, որ յաջողած էին, քանի մը դահեկանով յափշտակուած, կասկածելի մխի կտոր մը, կամ աւրուած ձուկ մը մտցնել տուննէն ներս: Իսկ չաքար եթէ բաշխուէր, եկեղեցին դոհունակութեան համար վառուած մոմերուն թիւը չափազանց կը չատնար...:

Միայն կար, ամէն օր բաշխուած, հաց մը: Բայց չինուած էր, ո՛չ թէ Աստուծոյ չնորհած ցորենէն եւ ալիւրէն, այլ չաղախուած էր քարով, աւազով, թեփով եւ Թուրքերուն ահաւոր դեղին մաղձով...:

*
**

Այդ օրերուն, Սկիւտարի լայն ճամբաներուն վրայ կ'երեւար աստուածաչնչական էակ մը:

Ամէնէն հեռուներէն կ'երեւար ան, երբ իր պարթեւ հասակը ցցած երկինքին, մաղերը եւ մօրուքը չորս հովերուն, հաստ ցուպ մը ձեռքը, հսկայի չափաւորեալ եւ քոչոր քայլերով կը յառաջանար, արեւուտ ու փոշոտ լայն ճամբաներուն վրայէն...:

Անոր գլուխը կը նմանէր առաքեալի մը գլուխին: Լայն, բարձր, անհասանելի ճակատ մը, ուրկէ ուղիղ ու հպարտ, ծածկամ կ'առնէր քիթը, ամբողջ ճարտարապետութիւն մը ինքնին, լայն, զօրաւոր ու կամարաձեւ կերտուածքով:

Աչքերը, կապտորակ կանաչով մը, իրենց դէպի ներս հայեացքով, մեծ երազատեսներու նայուածքը ունէին: Անոնք նաեւ մանուկի աչքեր էին, չուտով ուրախացող, հաւատաւոր եւ արտասուքը բիբերուն ծայրը պատրաստ...:

Ցեղոյ կար բերանը, կաս – կարմիր շրթունքներով եւ վարդապետի ներող ու զմայլող ժպիտով: Եւ ան միշտ մեղեդի մը ունէր այդ շրթունքներուն վրայ:

Դէմքը, նեղ ու աղնուական կորուածքով, ծածկուած էր ալեխառն երկարող մօրուքով մը, որ կը ծեծէր անոր ուժեղ ու լայն կուրծքը, զրահի մը պէս:

Ձեռքերը խոշոր էին, լայն ոսկորներով, քարոզիչի չարժումներով: Եւ ոտքերը, ահագին ու ծանր, յատկանշական խոր հետքեր կը թողէին փոշիին մէջ, երբ անիկա, առասպելական էակի մը պէս, կը յառաջանար Սկիւտարի լայն ճամբաներէն...

Այդ օրերուն, Սկիւտարի փողոցներուն մէջ, փոքրիկ հացավաճառները իրենց ծախածները կը փաթթէին պատռելով նեղ ու փայլուն թուղթով տպագրուած գրքի մը էջերը: Կարդալ գիտցող հայ գնորդը, անոնց վրայ գլխիկոր կը կարդար անոնց անունը. – «Ալէլուիա՛, ալէլուիա՛...»:

Որովհետեւ, այդ օրերուն, կէս օրուան մօտ, ամէնէն հեռուներէն, Սկիւտարի լայն ճամբաներուն վրայ կ'երեւար ան աստուածաչնչական երեւոյթով էակը, որ փողոցի մը անկիւնը, խեղճուկ հացավաճառ մը կողովին առջեւ կեցած՝ իր հրաշկայի սրունքներով խոշոր ոտքերուն վրայ, փոշիին կամ ցեխին մէջ, կը մատուցանէր իր «Ալէլուիա, ալէլուիա»ն իբր թուղթ, եւ փոխարէնն կը ստանար քիչ մը հելվա, սիմիթ մը, ափ մը չամիչ...:

Ցեղոյ, աչքերը դէպի երկինք, մէկ ձեռքը հաստ ցուպը, միւս ձեռքը համբրիչը, որուն ամէն մէկ հատիկին կապած էր սրբազան նշանակութիւն մը, կը հեռանար, քիթին տակէն մրմնջելով օրհնե՞րդ, աղօ՞թք կամ անէ՞ծք...: Այդ բաղադրութեան դաղտնիքը, մեր ազգին իբրեւ պատիժ, իր հետը դէպի յաւիտենականութիւն տարաւ «Ալէլուիա»յի աստուածաչնչական հեղինակը...:

*
**

Եւ եղաւ որ, այդ օրերուն, մարդիկ ո՛չ թէ ուզելով դէթ խեղճ ձեւով մը մեղմել այդ եղական հայ վարդապետին թշուառութիւնը, այլ, աւելի ազատելու համար իրենց խիղճերուն պատահական այրուցքէն, դիմեցին «մեր ազգին մտաւորականներու» դէմ գործածած մեծ զէնքին – կազմակերպեցին «Ալէլուիա»յի հեղինակին յոբելեանը:

Եւ տակաւին աչքերս կը ցաւցնէ իր յիշատակով, դէպը այն փոքրիկ աղտոտ կահոյքով տոմսերուն, որոնց վրայ դժխեմ սեւով մը տպագրուած բաներ մը կային...:

Եւ յոբելենական յանձնախումբը, այդ տոմսերը յանձնելով «Ալէլուիա»յի հեղինակին, յանձնարարեց չրջիլ, ծախել, ուտել...:

Եւ ան առաքելական մարդը, ներեց անոնց, եւ պիջեցաւ չրջիլ ... Բայց անչուշտ քիչ ծախեց, եւ աւելի ալ քիչ կըրցաւ ուտել...

Օր մըն ալ, երբ «Ալէլուիա»յի հատորներէն վերջ, կանաչ տոմսերուն նիհար արդիւնքն ալ արդէն չատոնց վերածուած էր Սկիւտարի ճամբաներուն վրայ դնուած ափ մը չամիչի, յոբելենական յանձնախումբը միտք ըրաւ հրապարակաւ ծօնելու անոր յոբելեանը:

Դպրոցի մը սրահին մէջ եղաւ այդ:

Զղիտեմ, փորձեցի՞ն սովորական յոբելենական կեղծաւոր եւ ոպէտ բառերը կակազել...

Բայց, ապահովաբար, երբ տեսան այդ աստուածաչնչական էակը իրենց մէջ կանգնած, իր հսկայի հասակին վրայ, իմաստունի եւ մանուկի աչքերով, այնքան թշուառ, եւ արդէն ամբողջովին յաւիտենականութեան մաս կազմած, կը կարծեմ թէ՝ լռեցին ու փախան...:

ՄԱՆՈՒԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

1955 Ապրիլ 10

LIVRES REÇUS

LE JARDIN NOIR

K a r a b a g h,
récit de guerre 1992 - 1994

Textes et photographies
MAX SIVASLIAN

UGAB, — Editions Cape,
11, square Alboni, 75016 Paris

ԳՈՀԱՐՆԵՐՈՒ ԾՈՒԿԱՆ ԱՆՀԱՆԳՍՏԱՑՆՈՂ ԱԶԴԱԿՆԵՐ

Գոհարները (gemmes) որոնք հնադոյն ժամանակներէ ի վեր յոյժ ցանկալի առարկաները նկատուած են ու մինչեւ այսօր ալ ոչինչ կորսնցուցած են անձերու վրայ գործած իրենց կախարդանքէն, ընդհանրապէս բաւականաչափ ծանօթ չեն հասարակութեան:

Իրերայաջորդ քաղաքակրթութիւնները հրապուրուած գոհարներու անբացատրելի դեղեցկութեամբ, զանոնք իբր զարդ գործածելէ զատ, անոնց չնորհած են դարմանական ախտարդել ու յուռութական յատկութիւններ, ինչպէս նաեւ անոնց չուրջ հիւսած են բազմաթիւ առասպելներ, պատմուածքներ ու աւելորդապաչտ դաւանանքներ:

Բոլոր մշակոյթներն ալ ունեցած են իրենց իւրայատուկ համոզմունքները անոնց դերբնական կարողութիւններու մասին: Վանակնէ (cristal de roche) գունդերը հազարաւոր տարիներէ ի վեր կը գործածուին իբր կանխատեսութեան գործիք:

Ամէնէն համբաւաւոր գոհարները ներչնչած են բանաստեղծները, վիպագիրները ու անոնցմէ ոմանց չնորհիւ յատկապէս ազամանդներու, կարելի եղած է փրկագիներ վճարել ու դրամական օժանդակութիւն յատկացնել պատերազմներու:

Տիրանալու ծայրայեղ փափաքը պատմական աչքառու անցեալ ունեցող քարեբու, որոնք հզօրութեան ու արտասովոր հարստութեան խորհրդանիչ կը նկատուին, պատճառ եղած են նչանաւոր մարդասպանութիւններու, ինչպէս նաեւ ահռելի պատերազմներու որոնց յաջորդած է թալանը:

Բոլոր թագաւորական ընտանիքները ունեցած են գոհարներու հաւաքածոներ: Ֆրանսական արքայական գոհարեղէնները (Joyaux de la Couronne) աճուրդով ցրուած են 1887–ին:

Ներկայիս, անոնք զարճած են սպառողական հասարակ առարկաներ որոնք ենթակայ են պահանջ ու մատուցումի կանոնին: Անոնք կը նկատուին իբր տնտեսական հզօր ազդակ մը, քանի որ միջազգային չուկային վրայ անոնց տարեկան առեւտուրի ծաւալը կը հասնի քանի մը տասնեակ միլիառ տոլարի ու անոնցմէ մեծ հռչակ վայելողներու արժէքը կը գնահատուի հսկայական գումարներով:

Գոհարները հանքանիւթեր են որոնք սակայն կը բնութագրուին երեք յատկութիւններով: Առոնք են, դեղեցկութիւն, սակաւ գտանելիութիւն եւ տեւականութիւն: Այս հանգամանքներուն պատճառաւ իսկ, անոնց ուսումնասիրութիւնը կը տարբերի հանքաբանութենէն ու կը ներկայանայ իբր առանձին մասնագիտութիւն մը որն է գոհարագիտութիւնը եւ որուն նպատակն է ստուգել քարի մը ինքնութիւնը, ճշդել անոր բնական կամ արուեստական արտադրութիւն ըլլալը ու բնական ըլլալու պարագային բացայայտել թէ յետագային մարդու միջնորդութեամբ ան ենթարկուա՞ծ է որեւէ փոփոխութեան, զայն ա՛լ աւելի արժեւորելու նպատակաւ:

Գոհարներու հրապուրիչ գեղեցկութիւնը կ'արտայայտուի կամ գոյնի կատարեալ բացակայութեամբ, ինչ որ ադամանդի պարագան է, եւ կամ ընդհակառակն, հարազատ գոյներու ներկայութեամբ, ինչպէս նաեւ տեսադիտական յատուկ եբեւոյթներով:

Այսուհանդերձ, պէտք է յիչել որ կան ծիրանի գօտիին բոլոր գոյները ներկայացնող ադամանդներ որոնք ծանօթ են իբր երփնեալ ադամանդներ, որոնց թիւը սակայն չատ չնչին է, բաղդատմամբ միւս ադամանդներուն, քանի որ ասոնցմէ հարիւր հազարին մէջ գունաւոր ադամանդ մը գտնելու պատեհութիւնը գրեթէ կը վերածուի մէկի: Այսպէսով, գունաւոր ադամանդները կը գառնան հաւաքորդներու խոր ցանկութեան առարկայ:

Գոհարներու գործածութիւնը իբր զարդ, զանոնք վերածած է հազուագիւտ առարկայի: Արդարեւ, անոնք ահմանափակ քանակով ոչ վերամչակելի նիւթեր են, տարածուած աչխարհի չորս ծագերը:

Մարդկութեան հեռաւոր նախնիքները որոնք նչմարած էին անոնց հազուագիւտ ըլլալը, յաջողած էին պատրաստել նմանօրինակ նիւթեր ու անոնց իւ գործ դրած ճարտար հնարքներէն ոմանք կրցած են հասնիլ մինչեւ մեր ժամանակաչրջանը: Անոնք կը գործածէին ապակին, արծնապակին, կաւը, կը ներկէին ծակոտկէն քարերը ու յաջողած էին հնարել բազդրեալ քարերը, որոնք աւելի ճչգրտօրէն կը կոչուէին երկնաքար կամ եռաքար, իրենց կազմին մէջ մտնող նիւթերուն թիւին համաձայն:

Բազադրեալ քարերը որոնք թոյլ կուտան պատրաստելու գոհարներու նմանակներ ու այս պատճառաւ իսկ երկար ժամանակ յաջողութիւն վայելելէ ետք, արուեստական քարերու յայտնաբերմամբ, մեծապէս կորսնցուցին իրենց հանդէպ ցոյց տրուած չահագրգռութիւնը: Զանոնք սակայն կարելի է գտնել այսօր հին զարդեղէններու մէջ ու երբեմն ալ ժամանակակից չուկաներու վրայ:

Բազադրեալ քարերու ներկայացուցած անսահման կարելիութիւնները կը գոհացրնեն երկու նպատակ.

ա.– Միատեսակ բնական քարերու մասնիկներով պատրաստել աւելի մեծածաւալ ու այս պատճառաւ իսկ չատ աւելի արժէքաւոր քարի նմոյշ մը:

բ.– Զանազան բազադրիչ նիւթերու իրարու հետ միացումով, որոնք կրնան ըլլալ բնական կամ արուեստական քարեր եւ կամ ապակի, իրականացնել ծանօթ գոհարներ յիչեցնող համայիչ նմանակներ:

Գոհարները երկարակեաց առարկաներ են որովհետեւ օժտուած են որոչ չափով կարծրութեամբ ու նոյն ատեն անփոփոխ մնալով մթնոլորտային տարրերու աղդեցութեան դէմ, իրենց նախանիւթին մչակման ընթացքին ստացած վայրը կը պահպանեն ժամանակի տեւողութեան: Անոնց տեւական դեղեցկութիւնը կարելի է, օրինակի համար, հաստատել հնաբանական պեղումներու առիթով ձեռք բերուած զարդեղէններու մօտ:

Գոհարեղէններու կազմին մէջ մտնող քարերը որոնց թիւը քանի չուրջ է, կը գնահատուին կարծրութիւնը յատկանչող եօթը կամ աւելի բարձր թուահամարով, կարծրութեան յատուկ աստիճանափի մը վրայ որուն բաժանումները կը ահմանուին մէկի եւ տասնի միջեւ, այս վերջինը ներկայացնելով ադամանդի կարծրութիւնը:

Անչուչտ ամէնէն ծանօթ գոհարներն են՝ ադամանդը, սուտակը, չափիւղան, զմրուխտը, տպազիոնը, որոնց կարգին յաճախ կ'անտեսուին արեւակնը եւ ալեքսանտրիտը: Այս գոհարներն են որոնք ընդհանրապէս ծանօթ են իբր թանկարժէք քարեր:

Հանքանիւթերէն չուրջ 300–ը որոնք թանկարժէք կը նկատուին, մեծ մասամբ գոհարեղէններու արտադրութեան մէջ չեն գործածուիր, կամ իրենց համեմատաբար ցած կարծրութեան համար եւ կամ բնութեան մէջ իրենց անբաւարար չափով դոյութեան հետեւանքով, ինչ որ թոյլ չի տար գոհացնելու ճարտարեւտի տեւական պահանջները: Սակայն անոնք կը փնտռուին հաւաքածոներու համար ու անոնցմէ ոմանք չատ բարձր կը գնահատուին, բնութեան մէջ խիտ սակաւաթիւ ըլլալնուն պատճառաւ:

Թանկագին քարի մը անուանումը առանց որակումի, կը նչանակէ թէ ան լոկ բնութեան արտադրութիւն է, ուրիչ խօս-

քով, ան կազմաւորուած է առանց մարդու միջնորդութեան ու յետագային՝ ալ ան որեւէ կերպով փոփոխութեան չէ ենթարկուած:

Քար մը տաշելու եւ հարթելու գործողութիւնները են որոնք միայն ընդունուած են իբր մարդու կողմէ օժանդակութիւն, որոնց չնորհիւ ան կրնայ լաւագոյն պայմաններու տակ, լոյսի խաղերով արտայայտել իր գաղտուկ զեղեցկութիւնը ու այսպէսով ալ հրապուրել հասարակութիւնը:

Ադամանդներու պարագային, ամէնէն ընդհանրացած տաշքը չորակինն է որուն զանազան մասերու համեմատական չափերը, երեսակներու թիւը ու առանց ղըրսեւորումը թոյլ կու տան որ անոնք նմանին լուսառու աղբիւրի մը: Լոյսը, անկիւնաւոր երեսակներէն անցքի ընթացքին, տարբաղադրութեամբ կը չողացրուի ու այսպէսով ան ի յայտ կու գայ գայն կազմող բազմագոյն ճառագայթումներով:

Երեսակուած ադամանդի մը համեմատութիւնները, մէկն է այն չորս գնահատական չափանիշներէն, միջազգային նշանակումով ծանօթ 4C–երը, որոնցմով կը պայմանաւորուի ադամանդի մը որակը: Միւս չափանիշներն են մաքրութիւնը, գոյնի աստիճանը եւ ծանրութիւնը: Մաքրութեան աստիճանը նկատի կ'առնէ ներփակումներու բնոյթը, թիւը, տարածութիւնը եւ դիրքը: Այս տուեալները կը գործածուին գիներու ցանկերու պատրաստման համար: Անոնցմէ ամէնէն ծանօթ հրատարակութիւններուն հեղինակներն են ամերիկեան GIA–ն եւ եւրոպական CIBJO–ն:

Գալով գունաւոր քարերուն, անոնցմէ մեծ համբաւ վայելողները իրենց չողացրումի ցած կարողութեան պատճառաւ չեն ենթարկուիր ադամանդի տաշքին դրուած պարտադրանքներուն: Իրականին մէջ, իւրաքանչիւր գունաւոր քար իր անմիջական վիճակին մէջ կը ներկայանայ իբր առանձնայատուկ պարագայ մը ու երեսակոտն է որ իր տաղանդովը կը յաջողի թոյլ տալ անոր որ կարենայ ան իր զեղեցկութիւնը արտայայտել ամէնէն նպաստաւոր պայմաններու տակ:

Քանի որ գունաւոր քարերու զեղեցկութիւնը կը կայանայ անոնց գոյնին հարազատութեան ու խորութեան մէջ, այս տուեալներն են որոնք գերազասօրէն նկատի կ'առնուին տաշքի ժամանակ: Պէտք չէ սակայն որ անոնք աչքի զարնող ներփակումներ պարունակեն: Բայց եւ այնպէս, զեղեցիկ զմրուխտ մը որուն կանաչագեղ գոյնը կարելի չէ գտնել որեւէ ուրիշի մօտ, միակ քարն է որուն պարփակումները բարեհաճօրէն ընդունելէ զատ, անոնք կը նկատուին զեղեցկութեան տարր մը:

Ադամանդներու պարագային, ամէնէն ընդհանրացած տաշքը չորակինն է որուն զանազան մասերու համեմատական չափերը, երեսակներու թիւը ու առանց ղըրսեւորումը թոյլ կու տան որ անոնք նմանին լուսառու աղբիւրի մը: Լոյսը, անկիւնաւոր երեսակներէն անցքի ընթացքին, տարբաղադրութեամբ կը չողացրուի ու այսպէսով ան ի յայտ կու գայ գայն կազմող բազմագոյն ճառագայթումներով:

Երեսակուած ադամանդի մը համեմատութիւնները, մէկն է այն չորս գնահատական չափանիշներէն, միջազգային նշանակումով ծանօթ 4C–երը, որոնցմով կը պայմանաւորուի ադամանդի մը որակը: Միւս չափանիշներն են մաքրութիւնը, գոյնի աստիճանը եւ ծանրութիւնը: Մաքրութեան աստիճանը նկատի կ'առնէ ներփակումներու բնոյթը, թիւը, տարածութիւնը եւ դիրքը: Այս տուեալները կը գործածուին գիներու ցանկերու պատրաստման համար: Անոնցմէ ամէնէն ծանօթ հրատարակութիւններուն հեղինակներն են ամերիկեան GIA–ն եւ եւրոպական CIBJO–ն:

Գալով գունաւոր քարերուն, անոնցմէ մեծ համբաւ վայելողները իրենց չողացրումի ցած կարողութեան պատճառաւ չեն ենթարկուիր ադամանդի տաշքին դրուած պարտադրանքներուն: Իրականին մէջ, իւրաքանչիւր գունաւոր քար իր անմիջական վիճակին մէջ կը ներկայանայ իբր առանձնայատուկ պարագայ մը ու երեսակոտն է որ իր տաղանդովը կը յաջողի թոյլ տալ անոր որ կարենայ ան իր զեղեցկութիւնը արտայայտել ամէնէն նպաստաւոր պայմաններու տակ:

Քանի որ գունաւոր քարերու զեղեցկութիւնը կը կայանայ անոնց գոյնին հարազատութեան ու խորութեան մէջ, այս տուեալներն են որոնք գերազասօրէն նկատի կ'առնուին տաշքի ժամանակ: Պէտք չէ սակայն որ անոնք աչքի զարնող ներփակումներ պարունակեն: Բայց եւ այնպէս, զեղեցիկ զմրուխտ մը որուն կանաչագեղ գոյնը կարելի չէ գտնել որեւէ ուրիշի մօտ, միակ քարն է որուն պարփակումները բարեհաճօրէն ընդունելէ զատ, անոնք կը նկատուին զեղեցկութեան տարր մը:

ԻՍԿ ՑԵՏՈ՞Ց

«Ագգ»ի (Դեկտեմբեր 6) մէջ լոյս տեսած այս գրութեան հեղինակը նախկին հալէպահայ մըն է որ երեք Ե չորս ամիսէ ի վեր Երեւան հաստատուած է: Հալէպի մէջ տարած է թատերական աշխատանքի ու էջեր ստորագրած տեղւոյն մամուլին, գլխաւորաբար «Զարթօնք»ի մէջ:

Շա՞տ զղայացունց կ'ըլլայ, եթէ այսպիսի հարցում մը մէջտեղ նետեմ՝ «Արեւօք Երեւա՞նն է պառնալու հայերէնի զբեզմանը», թէ այդքան ալ անակնկալ հարցում մը չէ, որ զղայացունց ըլլայ:

Շատ չատեր քննադատած են Երեւանի մէջ օգտագործուած հայերէն (անմոռան) լեզուն, անոր անմաքրութիւնը, գունաթափումն ու աղաւաղումը: Շատ փորձ – թեան ազդակներ, քանի որ գոհարավաճառները զանոնք կը բաղդատեն պարտէզներու («jardins»), բանաստեղծական ոճով մը ներկայացնելու համար ինչ որ իրականին մէջ լոկ կազմաւորման անկատարութիւններ են:

Թանկագին քար մը կը նկատուի իբր նոյնատարր մարմին մը որ ունի քիմիական նիւթերու բաղադրական եւ քանակական ճշգրիտ յատուկ բնութագիր, ինչպէս նաեւ աթոմային ուրոյն սարք ու կառոյց: Բացառութիւն մը կը կազմէ արեւակնը որուն կառոյցը ինչպէս ապակիին, անկերպարան է:

Նոյն եղանակով կարելի է բնութագրել արուեստական քար մը, միայն այն տարբերութեամբ որ այս վերջինս մասամբ կամ բոլորովին ստեղծուած է մարդու միջնորդութեամբ:

Տեսակի մը պատկանող տարբերակ մը նոյն տեսակին ուրիչ մէկ տարբերակէն կը զանազանուի միայն գոյնովը: Զմրուխտը եւ թարշիշը տարբերակներն են բերիլիոնին, ինչպէս սուտակը ու չափիւղան, կորունդին:

Թանկագին քարի նմանակ մը, բացի գոյնէն, անոր հետ հասարակ ոչինչ ունի: Զանազան գոյներով ապակիներ հասարակաբար կը գործածուին գոհարներու նմանակներ պատրաստելու նպատակաւ:

ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՒՂԼՈՒԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

արշաւները եղած են լեզուն մաքրելու ի խնդիր, ու դեռ յամառօրէն չարունակողներ ալ կան, սակայն ի՞նչ է փոխուած իրականութենէն:

Ահա՛ երրորդ ամիսն է, որ կ'ապրիմ Երեւանի մէջ եւ օրըստօրէ աւելի կ'համոզուիլ մէջս այն վախը, թէ մեր լեզուն իր խակ հայրենիքին մէջ հոգեվարքի մէջ է:

Զարմացունքի՞ն է: Կը վախնամ՝ ո՛չ:

Մէկ մը ականջ տուէք օգտագործուած լեզուին: Պատանիներն ու երիտասարդները այնպիսի փղոցային ժարգոն մը ստեղծած են ու կ'օգտագործեն, որ լեզուին սկսած է նմանիլ կարկատանաւոր այն ծածկոցներուն, որուն հիմնական կերպասէն դրեթէ բան չերեւիր գունադեղ ու խայտաղղէտ կարկատաններու քանակին պատճառաւ:

Զարմացած տա՞րբը: Այստեղ աւելի վտանգաւոր է տեղի ունեցածը: Համաշարանաւարաններուն մօտ լրնթացիկ խօսակցական լեզուն ռուսերէնն է, որը երբեք ալ չի «համեմուիր» հայերէնը բառերով:

Հին սերունդը, այսպէս ըսած՝ հին սերունդի «աղնուական» խաւը արդէն ռուսերէնէ զատ բան չէր օգտագործեր ու այդպէս ալ կը չարունակէ: Է՞ր, ո՞ւր մնացին հայերէն խօսողները, ո՞ւր է հայերէնը:

Հայերէնը մնացեր է մամուլի էջերուն գլխաւորաբար ու բեմերուն վրայ՝ երբեմն: Սակայն, տասնամեակ մը առաջ սկսուած լեզուամաքրութեան արշաւը այսօր արդէն ժամանակավրէպ կը թուի ըլլալ, քանի որ ոչ միայն ռուսերէնէ փոխառնուած բառերը վերադարձած են լրագիրներու էջերուն, այլեւ, «չնորհիւ» բաց քաղաքականութեան ու խօսքի ազատութեան, Ամերիկա – անգլերէն բառեր սկսած են առատօրէն օգտագործուիլ, ինչպէս՝ «իմպիչմենթ», «լեգիտիմ», «բրիֆինգ» եւ այլն:

Ազատ ու անկախ Հայաստանի մէջ, մարդիկ ամենայն ազատութեամբ կը փետրատեն մեր լեզուն:

Հեռատեսիլի նախընտրելի ծրագիրները ռուսականներն են:

Տեղական FM ռատիոկայաններու հաղորդած երգերուն չախչախիչ մեծամասնութիւնը ռուսերէն է:

Կը տխրիմ, շատ կը տխրիմ:

Ցո՞ երթաս մեր Ոսկեղինիկ:

Լաւ որ կան մեր գպրոցները, ուր մեր մատղաչ սերունդի լեզուին ու գրչին տակ դեռ չէ աղարտուած հայերէնը: Իսկ յետո՞յ:

ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԹՊԻՏ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆՇԱՆ

Ըստ հաւաստի աղբիւրներու, ընդդիմութիւնը յատուկ նախագահի համար նոր չքանչան է հիմնել՝ Մխիթար Հերացի:

*
**

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿ

Ըստ քաղաքագէտներու, ՀՀ գործող սահմանադրութիւնը իսկապէս կիսանախագահական է, կէս նախագահը Ռոպէրն է, միւս կէսը Սերժը:

«Իրաւունք»

*
**

ԱՌԱՋԸՆԹԱՑ...

Ո՞վ ասաց, թէ երկիրն առաջընթաց չի ունեցել: Հապա ամէն օր մեռելներ ինչի՞ համար են տրւում արած – չարածների՞:

Շքանչան ստացողներու քանակով մենք առաջին տեղն ենք գրաւում մեր տարածաշրջանում:

Ժողովրդավարութեան կզակակ էր, դարձաւ չքանչանակիրների երկիր:

Ա՛յ քեզ առաջընթաց...

ԱՆԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Էջմիածին թիւ 4 դպրոց

«Կանչ» (Նոյեմբեր 28)

*
**

Հարսանիքում տհոլչին երգի բառերը մոռացել էր եւ անընդհատ կրկնում էր՝ «Մէրանի ծառ..., ծէրանի ծառ...»:

– Ծօ, էտ ի՞նչ կ'ենես, – զայրացաւ Սիմոնը, – անտառ գարճրիր:

*
**

ԱՍՏՈՒԱԾ ՎԿԱՅ՝ ՉԵՄ ՏԵՍԵԼ

Աւտոտեսուչը բացատրութիւն է պահանջում Ձղեր Խաչիկից՝ մեքենայում հինգ ուղեւոր նատեցնելու համար:

– Ո՞ւր է հինգ, – արդարանում է Խաչիկը եւ սկսում մէկ առ մէկ հաչուել, – էս մէկ, էս երկու, էս իրեք, էս չորս, էս... վա՛յ, ճամբու դնողն էլ է նատե՞լ, Աստուած վկայ՝ չեմ տեսել:

*
**

ՇԱՏ ԲԱՐՁՐ Է

– Կարմիր լոյսի տակից անցար, – Ձղեր Խաչիկին զգուշացնում է ավտոտեսուչը:

– Էնքան բարձր էք կախել, օր չկրցայ վրայէն անցնել:

ԹԱԽ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԷ·

ԹԱՓՍՏՈՑԸ

Այն տունը, ուր Տրդատ ապաստանած էր, ինչպէս ըսինք, Թառլա պաշիի կողմանակի փողոցներէն մէկուն մէջ կը գտնուէր:

Բաւական ընդարձակ քարաչէն տուն մըն էր, փոքրիկ պարտէզով մը:

Տան տիրուհին Տիկին Մաքրուհի, իր ամուսնոյն մահուընէն ետքը հոն փոխադրուած էր իր երկու աղջիկներուն՝ Սաղնիի եւ Քրիստինէի հետ: Առաջինը հազիւ քսան տարեկան, գիրուկ եւ սիրուն աղջիկ մըն էր, իսկ երկրորդը հազիւ թեւակոխած էր իր տասնըվեցերորդ տարին:

Քրիստինէ սեւ աղուոր աչքերով, լեղանի, սրամիտ ու խնդամոլիկ աղջիկ մըն էր, որուն գուարթութիւնը ամբողջ տունը կը չէնցնէր:

Բացի Տրդատէն այդ տան մէջ կը գըտնուէին ուրիշ 3 վախտական հայ երիտասարդներ, ամէնքն ալ գաւառացի, որոնք հոն ապաստանած էին գինուորական ծառայութենէ զերծ մնալու համար:

Խեղճերը ցերեկ ժամանակ գրեթէ բնաւ դուրս ելլելու չէին համարձակեր եւ գիշերները միայն երբեմն կ'երթային մօտակայ ծանօթներու այցելութեան:

Տրդատի այդ տան մէջ հաստատուելէն բաւական ժամանակ ետքը, առաւօտ մը, ծերունի մարդ մը եկաւ այցելութիւն տալ տիկին Մաքրուհիի:

Ծերունին հին ծանօթ մըն էր, որուն հետ տարիներով զրացնութիւն ըրած էր այս ընտանիքը, երբոր դիւղը կը բնակէր: Տիկինը ընդունեց զայն սիրալիր կերպով:

Սովորական բարեւաւէքներէ ետքը ծերուկը ըսաւ.

– Մաքրուհի՛ հանըմ, այսօր յատկապէս եկած եմ խնդիրի մը համար եւ կ'աղաչեմ, որ չմերժես ընելիքս:

– Եթէ ձեռքէս ծառայութիւն մը գայ, դիտես, որ չեմ մերժեր, – ըսաւ Տիկին Մաքրուհի:

– Զաւակս, ինչպէս դիտես, պատերազմը սկսած առեն իրրեւ զօրաւոր գաւառական քաղաք մը կը գտնուէր եւ այդ քաղաքի Հայերուն հետ ինքն ալ տարագիր եղած է:

– Այո՛, իմացած էի եւ գիտէի, որ իրմէ լուր կ'առնէիք:

– Ճիշդ է, միշտ նամակ կը գրէը, բայց երեք ամսուան ատենէ ի վեր նամակ չունինք եւ աւելի առաջ չերթալ, վերջերս յաջողած է հոնկէ ալ փախչիլ եւ Պոլիս գալ:

– Աղիկա չէի գիտեր, ուրեմն աչքդ լոյս:

– Շնորհակալ եմ, բայց այս պարագան եթէ մէկ կողմէն մեզի ուրախացուց, միւս կողմէ մեծ մտմտուքներու պատճառ եղաւ:

– Ինչո՞ւ համար, – հարցուց տիկինը:

– Որովհետեւ զինքը պահելու համար տեղ մը չունինք: Մեր տունը չենք կրնար պահել, ո՛չ ալ դիւղին մէջ:

– Հիմա ո՞ւր կը գտնուի:

– Հոս մօտերը, տան մը մէջ տեղաւորած էինք զինքը, բայց առժամեայ կերպով, որովհետեւ այդ տան մէջ յարմար սենեակ չի կայ:

– Լաւ, հիմա ի՞նչ է քու ուզածդ, – հարցուց տիկինը, որ արդէն քիչ մը կռահած էր խնդիրը:

– Պիտի աղաչէի, որ զաւակս ձեր տունը առնէք, մինչեւ որ սա վտանգաւոր օրերը անցնին, պարզապէս կեանք մը փրկած պիտի ըլլաս եւ ամբողջ ընտանիք մը երախտապարտ պիտի մնաս, գիտեմ, որ դուն բարեսիրտ կին մըն ես ու ձեռքէդ եկած աղէկութիւնը չես պղտնար:

– Բայց, բարեկամս, դժբախտաբար տունս արդէն լեցուած է գինուորական փախստականներով. ես ալ ամէն օր վախի մէջ եմ, եթէ տունս կոխեն, չեմ գիտեր՝ ի՛նչ պիտի ընեմ:

– Այս տունը աչքէ հեռու տեղ մըն է, վտանգ չի կայ, որ խուզարկութիւն կատարուի:

Ծերունին այնչա՛փ աղաչեց, որ վերջապէս տիկինը հաւանեցաւ հիւրընկալել փախստական ուսուցիչը ամսական չնչին դումարի մը փոխարէն:

Ծերուկը մեկնեցաւ, կրկին եւ կրկին եւ պատրաստուեցաւ մեկնելու:

– Ե՞րբ պիտի գայ պարոն Եղիան, – հարցուց տիկինը՝ ծերունիին տղուն ակնարկելով:

– Այս իրիկուն, մութը կոխելուն պէս:

– Ուրեմն իր սենեակը պատրաստել տամ:

Ծերուկը մեկնեցաւ, կրկին եւ կրկին չնորհակալութիւն յայտնելով:

Իրիկունը ուշ առեն, երբ մութը բոլորովին տիրած էր ամէն կողմ, տան դուռը զարնուեցաւ, եւ երկու օրիորդներու ընկերակցութեամբ ներս մտաւ ծերուկին զաւակը՝ Եղիա Սամէն:

Քառասունը անցած խարտեաշ, կապոյտ աչքերով, կարճահասակ երիտասարդ մըն էր, դիւսախուխ մազերը ծածկած ֆէսի մը տակ, զոր ներս մտնելուն պէս հանեց, իբր թէ դրածը գլխարկ մը ըլլար:

Օրիորդները բացատրեցին, թէ երիտասարդը իրենց տունը կը գտնուէր եւ որովհետեւ իր նոր բնակարանին տեղը չէր գիտեր, իրեն ընկերացած էին:

Այս բացատրութենէն ետքը գիշեր բարի մաղթեցին ու մեկնեցան:

Հազիւ թէ դուռը փակուած էր իրենց վրայէն, երիտասարդը տանտիրուհիին դարձաւ:

– Արդեօք կրնա՞մ ինծի յատկացուած սենեակը տեսնել, եթէ այս բանին մէջ որեւէ անպատեհութիւն չի կայ:

– Անշուշտ կրնաս տեսնել, ցերեկուընէ ամէն բան պատրաստած ենք, – պատասխանեց տիկինը:

Եղիա բարձրացաւ լուրջ եւ հանդիսական սանդուխներէն վեր ելաւ:

Երիտասարդը թէեւ ուսուցիչ ներկայացուցինք, բայց աւելի ծանօթ էր իրեւ գրագէտ եւ ուսուցչութիւնը վերջին տարիներս սկսած էր ի գործ դնել: Խրոխտ, ինքնահաւան նկարագրով, չափազանց մեծախօս երիտասարդ մըն էր, որ տեսակ մը անմերձենալի բարձրութենէ մը կը նայէր մարդերու եւ իրերու վրայ: Բնականաբար իր այս խառնուածքը բաւական ծիծաղաշարժ կը դարձնէր զինքը:

Հազիւ թէ իրեն յատկացուած սենեակը մտաւ, սկսաւ զանազան դիտողութիւններ ընել:

(Շար. 125)

(Շար. Ա. էջէն)

տօնեց իր 25–ամեակը, բայց, մթնոլորտը չատ խանդավառ չէր հակառակ Մ. Ալիս – Մարիի եւ ուրիշներու թափած ջանքերուն: Շիրաք ուղերձ մը ղրկած էր, նաեւ կինը, որ չանաց յաղթանակի յոյսեր ներշնչել, հակառակ մարած ճառին: Ներկայիս կուսակցութեան մէջ զանազան հոսանքներ կան: Ոմանք ընդդիմութեան մէկ մեծ չարժումի մը կողմնակից են, դէմառորութեամբ Շիրաքի, որու կողքին է Ժիւփէ, մինչ Տիկին Ալիս – Մարի, Ժ. Լ. Տըպրէ չեն ուզուիր ճուլուիլ մէկ կուսակցութեան մը ծոցը: Մէկ միութեան ջատագովներէն է Փաթրիք Տէվէճեան, որ Դեկտեմբեր 15–ի «Լիպերասիոն»ի մէջ, կը բացատրէր թէ առեն է նման չարժումի մը (մկրտուած է արդէն՝ Միութիւնը Շարժման մէջ) եւ ով որ դէմ է (Ֆիլիփ Սեկէն նաեւ) կը սխալի: Եթէ նոյնիսկ, կ'ըսէ, Պայրու եւ Մատըլէն համաձայն չեն, հարկ է գիտնալ թէ ի՞նչ կը մտածեն չարքայինները:

ՓԱՐԻԶի ԿԵԴՐՈՆը Շաթըլէի հրապարակին քով, Քէ տը լա Մեժիսըրիի պանդոկի մը մէջ հրդեհ մը ծագած է Դեկտեմբեր 16–էն 17–ի գիշերը, որու հետեւանքով 4 մեռեալ կայ եւ չուրջ 10 վիրաւոր, 150 հրշէջներ երկու ժամ դրած են մարելու համար հրդեհը: Կասկած կայ որ ոճրային արարք մը ըլլայ: Կասկածեալի մը ձերբակալուած էր:

ՎԱԼԵՐԻ ԺԻՍԿԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ նախագահական աթոռ մը գտաւ Դեկտ. 15–ին, ընտրուելով Եւրոպայի Ազգային Նուիրուած ժողովին Լաէքէնի վեհաժողովի ընթացքին: Հանրապետութեան նախկին նախագահը, 75 տարեկան, կոչուած է պատրաստելու Եւրոպական հիմնարկութեանց բարենորոգումը, այսինքն՝ վաղուան Եւրոպան: Ժապ Շիրաք, որու զօրակցութիւնը կը վայելէր չատ դոհ է, որովհետեւ այս ընտրութեամբ ժիսքար տ'Էսթէն չի կրնար խանգարել իր ընտրապայքարը:

ՖՐԱՆՍԱ, 50 տանթիմնոց եւրոյի անբաւարարութեան պատճառաւ (նախատեսութիւնները սխալ եղած են), ստիպուեցաւ 100 միլիոն 50 տանթիմնոց գնել Սպանիայէն, որ ճիշդ հակառակ հաշիւներ ընելով, պէտք եղածէն աւելի ունի: Հետեւանքն այն պիտի ըլլայ որ Սերվանթէս (Սպանիոյ դրամը) եւ Ֆրանսայի սերմնացանը համակեցութեան մէջ պիտի ըլլան:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ վարչապետը հրաժարեցաւ Դեկտեմբեր 17–ին, իբր հետեւանք, ընկերվարականներու պարտութեան թաղապետական ընտրութիւններու մէջ, մանաւանդ Լիզպոն եւ Փորթօ: Երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան:

ԲՈՐԻՍ ԵԼՑԻՆ, 70 տարեկան, Պէրլինի մէկ հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ սրտի անհանգստութեան պատճառաւ: 1996–ին, Ռուսաստանի նախկին նախագահը հնգապատիկ կամրջումի մը ենթարկուած էր:

ԻՏԱԼԻՈՑ հարաւը՝ Սան Կրեկորիօ Մանեօ (Էպոլիէն 40 քիլոմեթր) դիւղին մէկ չմարանոցին մէջ ծագած հրդեհէ մը, 19 հոգի մեռած է, մեծ մասը իրենց անկողինին մէջ:

Ա ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

*
**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախատարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի՝ Սարկաւագներու տօնին առիթով:

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդեցու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Իւրաքանչիւր ազդեցու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

TELEVISION

ARTE

Jeudi 20 décembre à 22h20
la pièce aux 5 Molières
«UNE BETE SUR LA LUNE»
de Richard KALINOSKI
avec
Simon ABKARIAN et Corinne JABER,
mise en scène d'Irina BROOK.

Avis de «Télé 7 Jours» : Un texte beau, pudique et fort, une mise en scène épurée et limpide, des comédiens prodigieux. Depuis sa création, ce petit bijou d'émotion et de drôlerie, sur fond de tragédie, a rallié tous les suffrages. C'est magnifique.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ խաչի Ալֆորվիլի էյէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Օրիորդ Միրէյ Պապաբեանէ 2000 Ֆր.:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- ***Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.***
- ***Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.***
- ***Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.***

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F + 50 F frais d'expédition.

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine
à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE

avec

JEAN AYANIAN

à l'occasion de la parution de son ouvrage
«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»

précédé de :

«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par **ANAHIDE TER-MINASSIAN**

Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN et de Ara KRIKORIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «**Anahid**»
de St-Maurice de Beynost
vous invite à

l'arbre de Noël

de l'Ecole Hebdomadaire Arménienne
le Dimanche 23 décembre à 15h
à la Salle des Fêtes
le Père Noël distribuera des cadeaux à tous les enfants présents

* * * * * * * * * * * * * * *

Et pour la réussite de cet événement nous comptons sur votre présence

* * * * * * * * * * * * * * *

*
**

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

APPEL A VOS DONS

Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
Ils ont besoin de matériel scolaire
Merci pour eux.
Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. :
17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

*
**

ՋԻՆԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Աբշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնայութիւն Պէլֆօնթէյն (Ժիւրա):

Փետրուար 24–էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Յատկապէս մանրամասնութեան եւ արձագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուսէֆեանին՝
01 – 47 – 80 – 71 – 73

երեկոյեան՝
Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են:

ՓԱՐԻԶի Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՂԱՆԴԻ ՁԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23,
ժամը 13–ին

Նուրհան Ֆրէկեան սրահին մէջ

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

ժամադրութիւն կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըկեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2002 et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՋԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
MERCREDI
19 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·322 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·322

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՐԱՖԱԹԸ ԼՍՈՂ ՉԿԱՅ

Իսրայէլ արդէն իսկ չէր ուզեր լսել Արաֆաթը, բայց, պարզուեցաւ որ Պաղեստինցիք ալ չեն լսեր, սկսելով Համասէն, որ կը մերժէ զաղրեցնել իր արարքները: «Արաֆաթի կոչը պաղեստինցի ժողովուրդին եւ անոր խմբակներուն զաղրեցնելու դիմադրութիւնը, նոյնիսկ երբ սիոնական թշնամին իր յարձակումը կը շարունակէ բաց դուռ կը ձգէ դահիճ Շարոնի չարունակելու բնաջնջման իր արշաւը մեր ժողովուրդին հանդէպ, եւ այդ՝ պաղեստինեան պաշտպանութեամբ մը», կ'ըսէ Համասը եւ վստահութիւն կը յայտնէ որ իր ճիհատը եւ արդար դիմադրութիւնը յաջողութեամբ պիտի պսակուին: Պաղեստինի Ազատագրութեան ժողովրդական ճակատն ալ մերժեց Արաֆաթի կոչը:

Զաթի այս արմատական կազմակերպութիւնը, որ ստանձնած էր Զբօսաշրջութեան նախարար Ռ. Զէէվիի սպանութիւնը Հոկտեմբեր 17–ին, զերծ յոյզով մը կը հաստատէ Ինթիֆատայի եւ դիմադրութեան չարունակականութիւնը:

Միւս կողմէ, իսրայէլեան բանակը չի մեղմացներ իր ճնշումը դրաւեալ հողամասերուն վրայ: Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 17–ին, երեք Պաղեստինցիներ սպանուած են, մէկը Հեպրոն, միւսը Նապլուս, երրորդն ալ 12 տարեկան տղեկ մը Գազայի զօտիին մէջ:

*
**

Միացեալ – Նահանգները «չօշափելի արարքներ» կը պահանջեն, դնելով հանդերձ որ Արաֆաթի խօսքերը չինարար էին, բայց, կ'ըսէ Սպիտակ Տան բանբերը կարեւորն այն է որ այդ խօսքերը արարքներու վերածուին:

*
**

Շիրաք, Դեկտեմբեր 17–ին, հեռաձայնած է Արաֆաթի եւ Շարոնի: Շեշտած է որ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի համար Պաղեստինեան Իշխանութիւնը եւ իր նախագահը «Իսրայէլի օրինաւոր միակ խօսակիցը կը ներկայացնեն խաղաղութեան համար»:

Շարոն, որու համար Արաֆաթը զոյութիւն չունի այլեւս եւ յայտնած է թէ ժամանակ չէ ունեցած լսելու անոր ճառը, տրամադրութիւն յոյց տուած է զիջումներ ընելու, տեւական խաղաղութեան մը համար:

*
**

Շաբաթական իր յաւելուածին մէջ, նախօթ Ա.Հարոնոթ իսրայէլեան գլխաւոր օրաթերթին մէջ, Ալէք Ֆիլման կը բացատրէ թէ ինչպէս Շարոն պատրաստած էր «իր ծուղակը» Արաֆաթը խաղէն դուրս ձգելու համար: Ծրագիրը պատրաստուած էր 2001 Փետրուարի ընտրութենէն առաջ իսկ եւ կը կրէ իր հեղինակին պահեստի զօրավար՝ Մէյր Տականի անունը: Ներկայիս, Իսրայէլը կը ներկայացնէ ամերիկայի բանադնաց՝ Ս. Զինիի մօտ: Տականի ծրագիրը հիմնական երկու սկզբունքներէ կը մեկնի. – Մէկ՝ Արաֆաթ մարդասպանի հետ բանակցութիւն չըլլար: Երկու՝ Օսլոյի համաձայնագիրը (Իսրայէլ – Պաղեստին փոխադարձ ճանաչում 1993) մեծագոյն զժբախտութիւնն է որ եկած է Իսրայէլի դլխուն եւ ամէն ինչ պէտք է ընել զայն ոչնչացնելու համար: Հեռանկարն էր, հետզհետէ կդդիացնել Արաֆաթը թէ ներքին եւ թէ դիւանագիտական դետնի վրայ: Գործադրութիւնը տեղի ունեցաւ առանց խոչընդոտի: Օրինակ, հալածիչ Ֆ – 16 օդանաւերը ռմբակոծեցին պաղեստինեան քաղաքներու չէնքերը, ընթացիկ կերպով: Հուսկ, Դեկտեմբեր 12–ի վերջին ոճրափորձով, Համասը զինքը տապալեց: Արաֆաթ, այլեւս առանձնացած է, ամէն բանէ կտրուած Ռամալլայի իր կեդրոնատեղիին մէջ: Անկարեղ է իր մարդիկը գործի մղելու, չի կրնար չարժիլ, իսկապէս, խաղէն դուրս է: Թերթին աղբիւրներուն համաձայն, Պաշտպանութեան աշխատասէրական նախարարը, սպայակոյտի մկկ նիստին առեն, յայտարարած է թէ Արաֆաթ վերջացուցած էր իր «պատմական դերը» եւ հրաւիրած էր իր խօսակիցները, որ անկախ երկխօսութեան մը ձեռնարկեն այլ ուժերու հետ: Տականի ծրագիրը կընախատեսէ որ, Ինթիֆատայի զսպումէն ետք, Իսրայէլ առանձին – առանձին կը բանակցի իւրաքանչիւր հողամասի պաղեստինեան տիրապետող ուժերուն հետ:

ՊԷՆ ԼԱՏԷՆ

ՀՈՆ ԷՐ, ՀՈՆ ՉԷ

Ամերիկացիներուն համար իսկական մղձաւանջի վերածուած է Պէն Լատէնի վնտռտուքը: Պուչ, Դեկտեմբեր 17ին, ջանաց համոզել իր ժողովուրդը, որ Պէն Լատէնն անպայման ձեռք պիտի ձգուի, միայն թէ ժամանակի հարց է: Ըստ ամերիկեան պինտուրական աղբիւրներու, չորս օր առաջ, Թորա Պորա էր, բայց, այլեւս հոն չէ: Ո՞ւր է, յայտնի չէ: Ամերիկայի հանրութեան համար, պատերազմին նպատակը անոր բնաջնջումն է, մնացեալը երկրորդական: Կը պարզուի նաեւ որ տրուած բոլոր լուրերը կամ սխալ են, կամ չինծու են, կամ առնուազն չափազանցուած: Ցանձնուած թալիպաններու թիւն ալ ժամէ ժամ փոխուեցաւ 3 – 4 հազարէն 150–ի իջնելով: Այս ամբողջը կը մթագնեն Ամերիկացիներուն «յաղթանակը»: ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարը չի ծածկեր իր յուսախաբութիւնը: Պրիւսէլն անցնելով ըսած է՝ «թալիպանները միշտ չատ են եւ պինուած: Ժամանակ եւ եռանդ պէտք է: Մարդիկ պիտի մեռնին ջանալով դերենք գտնել»: Նիւ – Ճըրզիի մկկ փրոֆէսէօրը ձոն Մէյսըն կը բացատրէ որ եթէ Պէն Լատէն այս աստիճանի կը մարմնաւորէ պատերազմը, պատճառն այն է որ ատիկա համապատասխան է բրտութեան ամերիկեան երկու աւանդութիւններուն: Ըստ առաջին աւանդութեան, հարաւի եւ արեւմուտքի աւանդութեան, բրտութիւնը չի գործուիր սկզբունքներու համար, այլ պատասխանելու համար ընտանիքի վրայ եղած յարձակումներու: Ըստ միւս աւանդութեան, հիւսիսի, նահանգներու աւանդութեանց, բրտութիւնը ինքն իր մէջ անընդունելի է, իսկ հակակշռին կորուստն է, բայց, եթէ զօրաւոր սկզբունք մը զայն արդարացնէ: Մէյսընի համար, Պուչ երկուքին վրայ ալ կը կռթնի, ըստ կացութեան:

*
**

Պէն Լատէնէն զատ, Ամերիկացիք Մոլլա Օմարի հետքն ալ կորսնցուցած են: Ան ալ կը փնտռուի Քանտահարի հիւսիս – արեւմտեան լեռնային չրջանը:

*
**

Գերի ինկած թալիպաններու պարզած պատկերը ողբերգական է, պարտեալներ են և իրենց թշուառ վիճակը զոյց կու տայ թէ ոչ միայն անօթի, ծարաւ են, այլեւ վէրքերով լի եւ անոնք որոնք Աֆղան չեն, անմիջապէս կը զնդակահարուին:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՃԱՄՓԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 17/18)

«ԱՌԱԳԱՍՏ»Ի ՈՃԻՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահի տպահովութեան ծառայութենէն Ազամալ Ցարուքիւնեան կ'ամբաստանուի Սեպտ· 25–ին Երեւանի «Առագաստ» սրճարանի ոճիրով որուն զոհը եղած էր Ջաւախեցի Պ. Պօղոսեան: Քրէական հետաքննութեան թղթածրարը յանձնուած է դատաւոր Մնացական Մարտիրոսեանին: Դատավարութեան թուական ճշդուած չէ տակաւին: Ա. Ցարուքիւնեանի պարզապէս արտօնուած չէ քաղաքէն բացակայիլ· ան կը մերժէ իրեն եղած ամբաստանութիւնները:

*
**

ԳԻՄՔՐիի ԱՊԱԿիի ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ ԿՐԿին ԿԸ ԲԱՆԻ

Գիմքրիի ապակիի գործատունը որ տարիներէ ի վեր կանգ առած էր, տուած է առաջին արտադրութիւնը: Ատիկա կարելի եղած է չնորհիւ գործատան բաժնեթուղթերուն Ուկրանիայէն գործարար Տ· Մարտիրոսեանի վաճառքին: Գործատան արտադրանքը չուկայ ունի Ռուսաստանի, Մերձաւոր–Արեւելքի մէջ: Ներկայիս հոն կ'աշխատի 180 հոգի, 90 տոլար միջին աշխատավարձքով:

*
**

«ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ» ՕԴԱԿԱՅԱՆԻՆ ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄ

Կառավարութեան ու «Ակրոփուէրթոս Արխենթինա 2000» ընկերութեան միջեւ ստորագրուած պայմանագրով, օդակայանի կառավարումը 30 տարուան համար կը յանձնուի նոյն ընկերութեան: Անոր նախագահն է Եդուարդ Խոնեկեան: Ընկերութիւնը Արժանթինի մէջ կ'աշխատի 33 օդակայանի հետ: Ան 120 օր ետք կը ստանձնէ «Զուարթնոց»ի կառավարումը:

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՑԻԹիի մէջ, Դեկտեմբեր 17–ին, պետական հարուածի փորձ մը եղած է, որ ձախողած է, բայց, հինգ հոգի մեռած է: Շարժումը կը ղեկավարէր նախկին ոստիկանապետ մը, որ արդէն դաւ մը փորձած էր 2000–ի ամառը եւ աքսորուած էր Դոմինիքեան Հանրապետութիւն:

ՖՐԱՆՍԱՑի դրամատուները գործադուլի պիտի դիմեն Ցունուար 2–ին, այսինքն ճիշդ ու ճիշդ այն օրը, երբ Եւրօն երկրին դրամը կը դառնայ եւ ամէն մարդ անհրաժեշտ կարիքն ունի դրամատունի: Սենոիքաները բանակցութիւններ կը պահանջեն ապահովութեան, տարրերու եւ աշխատավարձքերու չուրջ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆի կառավարութիւնը յայտարարած է թէ քարիւղի ու կազի իր ընդարձակ կալուածը աստիճանաբար սեփականաչնորհելու որոշում տուած է: Ատիկա կ'ըլլայ որպէս նախապայման միջազգային դրամական օժանդակութեան: Յայտարարութիւնը որ կատարուած է Տնտեսական զարգացման նախա–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(18 Décembre)

VISITE PASTORALE EN FRANCE DU CATHOLICOS DE TOUS LES ARMENIENS

KAREKINE II: «La question du génocide n'est plus un tabou en Turquie»

Թերթին աշխատակիցը՝ Գլօտ Լորիէօ հարցազրոյց մը ունեցած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ: Հարց – պատասխանի բաժնէն առաջ, թերթը ծանօթութիւն մը հրատարակած է, ուր կ'ըսէ թէ ընտրուած 1999 Հոկտ· 27–ին, 132–րդ Մայրագոյն Պատրիարք Ամենայն Հայոց, Գարեգին Բ· այսօր կը վերջացնէ հովուական այցելութիւնը Ֆրանսա: Կ'անդրադառնայ 1700–ամեակին, 500 հազարի թիւ մը կու տայ Ֆրանսահայութեան համար, որ հայկ· ամէնէն կարեւոր գաղութն է Եւրոպայի եւ ամէնէն հինէրէն մէկը աշխարհի· կ'ակնարկէ Շիրաքի տածած ուշադրութեան Անիի եւ անոր ճիգերուն Ղարաբաղի կնճիռին կարգադրութեան համար, չեռելով թէ Գարեգին Բ· իր եւ բախտագիտութիւնը յայտնած է նաեւ ցեղասպանութեան ճանաչման համար Ֆրանսայի կողմէ: Այն հարցումին որ կը վերաբերի Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն այդ ճանաչումէն ետք, Գարեգին Բ· կը պատասխանէ· – «Այն իրաւունքը որ Թուրքիա պատրաստ է այդ մասին խօսելու Հայաստանի հետ հետեւանքն է Ֆրանսայի խորհրդարանի ֆուէին: Քաղաքապետներու, համալսարաններու տեսուչներու հանդիպումները երկրորդ հետեւանքն են: Արդէն յաջողութիւն մըն է»:

Կաթողիկոսը խօսած է Շիրաքի հետ Ղարաբաղի մասին ու կ'ըսէ .– «Նախագահը գոհ է որ Բաքուի եւ Երեւանի միջեւ բանակցութիւնը կը շարունակուի Մինսկի խումբին հովանիին տակ: Կը ցաւի որ երկու կողմերը չօգտուեցան այն կարելիութենէն, որ ըստ իրեն, ներկայացաւ տարուոյս սկիզբը Փարիզի հայ – ազերի հանդիպումներուն: Նախագահ Շիրաք կը խորհի որ այն ատեն շատ մօտ էր կարգադրութիւն մը»:

Կաթողիկոսը խօսած է Շիրաքի հետ Ղարաբաղի մասին ու կ'ըսէ .– «Նախագահը գոհ է որ Բաքուի եւ Երեւանի միջեւ բանակցութիւնը կը շարունակուի Մինսկի խումբին հովանիին տակ: Կը ցաւի որ երկու կողմերը չօգտուեցան այն կարելիութենէն, որ ըստ իրեն, ներկայացաւ տարուոյս սկիզբը Փարիզի հայ – ազերի հանդիպումներուն: Նախագահ Շիրաք կը խորհի որ այն ատեն շատ մօտ էր կարգադրութիւն մը»:

«Ղարաբաղի բանակցութիւնը կը յառաջդիմէ՞» հարցումին, Կաթողիկոսը կը պատասխանէ .– «Դիւանագէտները մէկ քայլ առաջ, ապա մէկ քայլ ետ կ'ընեն: Յետոյ, կը վերսկսին բանակցութիւնը: Աւելի յարատեւութիւն կայ քան յառաջդիմութիւն: Դժուարութիւնները առաւելաբար ադրբեջանական կողմէն կու գան: կը բացատրուին գլխաւորաբար քաղաքական ներքին կացութեամբ»:

Ի՞նչ կ'ընեն կրօնաւորները: Գարեգին Բ· կը բացատրէ .– «Շնորհիւ Ռասուստանի Ալեքսիս Բ· Պատրիարքին, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի կրօնապետներու հանդիպում մը նախատեսուած է: Ադրբեջանի մեծ միւֆթի փաշազատէին պիտի հանդիպէի Դեկտեմբերի վերջ: Ժամադրութիւնը յետաձգուեցաւ տարուոյն սկիզբին, Մոսկուա»:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

«ՊՐՈՖԷՍԻՈՆԱԼ» ԴԻՒԱՆԱԳԷՏԻ ԱԿՆՈՑՈՎ՝ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԷՆ ՊԱՀ ՄԸ ԱՌԱՋ

Հայեցի՛ութիւն հաշտութեան յանձնախումբին անակնկալ վախճանումը, այսքան կարճ միջոցի մը մէջ, բաւական անըսպասելի բան էր. ճիշդ այնպէս, ինչպէս կազմութիւնը որով 4 հայ անդամներ ալ դանուած էին լծուելու ցեղասպանութեան բեռէն Թուրքիան զոնէ որոշ չրջանի մը համար ազատելու գործին: Այսօրուան, քայքայումի վտանգին մասին լրատիւներու հասած հատուկտոր տեղեկութիւնները ալ ունին կազմութեան օրերուն ժլատ լրատուութեան բնոյթը: Չէինք հասկցած թէ ի՛նչպէս չորս Հայեր որոնց հինգերորդ մը միացնել կարելի չեղաւ, յանձնառու կ'ըլլային հաշտութեան հոլովոյթի մը ձեռնարկել թրքական կողմին հետ, առաջին քայլէն համաձայնելով մէկդի ձգել ցեղասպանութեան նիւթը: Չհասկցանք թէ այդ նոյն մարդիկը այդ մասին յայտարարութիւններէ քանի մը ամիս ետք ի՛նչպէս կը յօժարէին որ արդարութեան միջազգային հիմնարկի մը յանձնուի 1915-ին բնոյթը որոշելու գործը: Չենք հասկնար նաեւ քայքայումին ինչո՛ւն, հակառակ տրուած բացատրութեան թէ Թուրք անդամները ինքնագլուխ հրաժարած էին վերջին քայլէն, միջազգային այդ հիմնարկէն եւս առնելով կատարուած դիմումը: Հաշտութեան յանձնախումբը իր կազմութեամբ, հայ և Թուրք անդամներուն հակասական յայտարարութիւններով ու վախճանի ներկայի փուլով, սխալ կամ դէշ կազմակերպուած բեմադրութեան մը տպաւորութիւնը կը գործէ: Ան քաղաքականէն զատ, տրամաբանական տեսանկիւնէն ալ անհեթեթութիւններու ամբողջութիւն մը ըլլալով, քայքայումին նկատմամբ առնուազն զոհունակութիւն կրնար պատճառել, եթէ նախընթացի օրինակ հանդիսացած չըլլար: Օրինակ որ որեւէ պահու կրկնուելու վախը կը թելադրէ. մանաւանդ երբ մարդ մտածէ որ նման քան հարկաւոր գործած որեւէ պահու ո՛չ չորս, կամ քառասուն հայ գտնել հարց կ'ըլլայ, ոչ ալ զանոնք գործի մղելու հարկաւոր պիւտճէին ու յարակից այլ աղդակներ:

Այդ յանձնախումբին Հայաստանէն երկու անդամներէն մէկը՝ Դաւիթ Ցովհաննիսեան հարցազրոյց մը տուած է, պատասխանելով այդ նախաձեռնութեան մասին Անա Իսրայէլեանի հարցումներուն («Ազատօտ», Դեկտեմբեր 8): Իր արտայայտութիւններէն էջին խորագիր դարձած նշումով իսկ կը չեշտուի անհեթեթութեան պարագան. Դ. Ցովհաննիսեան կ'ըսէ. «Հաշտեցման խնդիրը լուծելու պատրանքներ չունենք»:

Առաջին փուլին զրուցավարը նիւթ կ'ընէ իր խօսակիցին ներկայացուցչական հանդամանքը. կ'ըսէ թէ Դ. Ցովհաննիսեան Արտաքին գործերու աշխատակազմին մաս կազմելով, կը դիտուի «պետութեան formուարկուած ներկայացուցիչը», հաշտութեան յանձնախումբին մէջ: Ենթական չի ժխտեր այդ հանդամանքը, բայց կ'ըսէ թէ իր մասնակցութիւնը իր որոշումին արդիւնք է: Արտաքին գործերու նախարարին հետ պայմանաւորուած է որ հոն ոչ ոք կը ներկայացնէ, իր անձէն զատ: Ցաջորդող արտայայտութիւնները նոյն նախարարութիւնը այս մարդին մէջ չրջանցելու մտայնութիւն մը կը մատնեն. ան կ'ըսէ որ հայերէն թրքական յարաբերութիւնները իր համոզումով Հայաստանի ապահովութեան կարեւորագոյն գործօններէն են եւ անոնց բարելաւումը քաղաքացիի ու դիւանագէտի իր պարտքը կը նկատէ: Արդարացում – մեղադրանքի այս խօսքերը թէ՛ կրնան յանձնախումբին իր մանակցութիւնը «բացատրել», թէ՛ անուղղակի նեռ մը համարուիլ Արտաքին գործերու նախարարութեան որ չէ նախաձեռնած այնքան կենսական մարզի մը բարելաւումին: Անշուշտ, եթէ ստոյգ տուեալ ընդունուի չորս Հայերու մասնակցութեան անձնական որոշումի արդիւնք չըլլալը: Յանձնախումբին քայքայման լուրին լոյսին տակ, բաւական յստակ գաղափար մըն ալ կարելի է կազմել Դ. Ցովհաննիսեանի դիւանագիտական հոտառութեան մասին, երբ կ'ըսէ. «Կարծում եմ, դեռ պէտք է շարունակենք, բանի որ մեր վերջին հանդիպման արդիւնքները ինձ համար բաւականին յուսադրող են»:

Կարելի է նաեւ ինքնագոհութեան ու այլամերժութեան անոր բաւական չեշտակի յատկանիշներուն մասին զաղափար ունենալ, կարդալով զրոյցին չարունակութիւնը. երբ Ա. Իսրայէլեան կը յիշեցնէ թէ մեկնաբանութիւններ կան այն ուղղութեամբ որ յանձնախումբին զործունէութիւնը Ցեղասպանութեան ճանաչումը ձախողեցնելու յարմար դեհին ըստեղծած է, խօսակիցը յիշեցնելով «պրոֆէսիոնալ»ի իր հանդամանքը, անդիտութիւն կը վերագրէ այդ մեկնաբանութեան տէրերուն. անոնք «բացարձակապէս չեն գիտակցում միջազգային իրավիճակը»: Աւելի՛ն. չհաղորդուածի կեցուածք մըն ալ ընդունելով, կ'ըսէ թէ Սփիւռքի մէջ ներքին խնդիրներ լուծելու, նաեւ Հայաստանի քաղաքական կեանքին մէջ յանձնախումբը օգտագործելու փորձեր կ'ըլլան ու անոնք «որոշ չափով անբարոյական են»: Ցետոյ, «պրոֆէսիոնալ»ութիւնը ամէն լրջութիւն կը կորսնցնէ յանկարծ, երբ անոր տէրը կոչ ալ կ'ուղղէ Սփիւռքի ղեկավարներուն որ «տուրք չտան էաղաբական տարբեր սպեկուլիացիաներու եւ չազդուեն տարբեր տիպի սադրանքային գործողութիւններից»:

Առնուազն Դ. Ցովհաննիսեանի «պրոֆէսիոնալ»ութիւնը անհրաժեշտ է, ընդդրկուելու համար նախաձեռնութեան մը մէջ որուն «խնդիրը աղընչուում է ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ այդ հարցի լուծումով է պայմանաւորուած հասարակութիւնների եւ ազգերի հաշտեցումը, ո՛չ պետութիւնների»: Այլ խօսքով՝ հայ «պրոֆէսիոնալ» դիւանագէտ մը Թուրք նախկին դիւանագէտներու հետ սեղան կը նստի, հաշտութեան գործին նախաձեռնարկ ըլլալու համար, առանց լուծումի հասնելու պատրանքին, ու այդ հաշտութիւնը կը դեռեղէ ոչ թէ պետութիւններու, այլ՝ ազգերու, հանրութիւններու միջեւ: Տրուած յատկեալ բացատրութիւնն ալ այն է որ Թուրք հանրութիւնը իր պատմութիւնը չի գիտեր եւ յանձնախումբը առիթ է անոր հետ այդ մասին խօսելու...: Ի՞նչպէս հաշտեցնել այս մօտեցումը, սկիզբը յայտնուած քաղաքական տեսակէտին հետ թէ հայեւ Թուրք յարաբերութիւնները Հայաստանի ապահովութեան կարեւորագոյն գործօններէն են: Թուրք ժողովո՞ւրդն է որ Հայաստանի ապահովութեան սպառնալիք է, կամ կրնայ ըլլալ, թէ պետութիւնը: Ցետոյ, ցեղասպանութեան, կամ այլ հարցի առընչութեամբ քաղաքական ի՞նչ ազդակ կը ներկայացնեն ժողովուրդներ. երբ կ'ըսենք ցեղասպանութեան ճանաչում, հաշտութիւն, որո՞ն թիրախը կրնայ ըլլալ իր պատմութեան դիտակ, կամ անդիտակ 60 միլիոններոց զանգուած մը, եթէ չրջանցուի անոր պետականութիւնը: Կամ, եթէ, ըսենք, այդ զանգուածը ապացոյցը տայ իր ճանաչումին, առանց պետութեան ճանաչակցութեան, ատիկա կրնա՞յ Թուրքիոյ կողմէ ճանաչուիլ նը կատուիլ:

Միակ տեղեկութիւնը որ հետաքրքրական կրնար նկատուիլ, եթէ յանձնախումբը վերջին չունչը փչած չըլլար, Դ. Ցովհաննիսեանի հետեւեալ մատնանչումն է. Հայերու ցեղասպանութեան ՄԱԿ-ի 1948ի սահմանումին յարիր ըլլալուն մասին մասնագէտներու որոշումին մէջ խնդրոյ առարկան ո՛չ թէ 1915-ին բնոյթին կ'անդրադառնար, այլ ՄԱԿ-ի այդ մասին պայմանագրին յետադործօն զօրութեան: Այսինքն, դիմում կատարուած հիմնարկը պիտի որոշէր թէ ՄԱԿ-ի ցեղասպանութեան պայմանագրութիւնը կրնա՞յ զօրել 1915-ին համար ալ:

Բաւական տարօրինակ է կարդալն ալ թէ իրաւաբաններու այդ հիմնարկը իր եզրակացութիւնը պիտի յայտնէր խորհրդապահական ձեւով. ան օգտագործելի պիտի ըլլար միայն յանձնախումբին անդամներուն համաձայնութեամբ: Նաեւ այդ տեսակէտը միայն խորհրդատուական նշանակութիւն պիտի ունենար:

Զրոյցին վերջին հարցումը կը վերաբերի յանձնախումբին պիւտճէին որ ինչպէս քանիցս ըսուեցաւ, զրուեցաւ, տրամադրուած էր ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութեան կողմէ: «Պրոֆէսիոնալ» դիւանագէտը նման «մանրամասնութիւն» բոլորովին անկարեւոր նկատողի դիրքէն, հարցումը կ'ուղղէ այլ ձեւով. «իմ որոշումների վրայ որեւէ մէկը կարո՞ղ է ազդել, թէ ոչ»: Հաւանաբար այդ չրջումէն պէտք է հասկնալ թէ պիւտճէն գայ ԱՄՆ-էն, Անգարայէն, կամ յուսինէն, ոչինչով կրնայ ազդել Դ. Ցովհաննիսեանի ընթացքին վրայ:

Այդ նոյն հաստատակամութեան լոյսին տակ կարելի է գնահատել արհեստավարժի իր վերջին հաւաստումն ալ թէ ժրնեւի հանդիպումէն եթէ տարի մը աշխատելու որոշում տուած են եւ եթէ այդ ընթացքին, մինչեւ 2002-ի Ցունիսը որեւէ արդիւնքի չհասնին, կը դադրեցնեն:

ԳՈՀԱՐՆԵՐՈՒ ԾՈՒԿԱՆ ԱՆՀԱՆԳՍՏԱՑՆՈՂ ԱԶԴԱԿՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գոհարներու նմանակ քարեր ստեղծելու ժամանակ զործածուած զանազան նիւթերու կարզին կը գտնենք նաեւ արուեստական քարերը որոնք դէմ առ դէմ կը ծառայեն աղամանդը կեղծելու կամ փոխարինելու: Այս քարերէն ոմանք իրենց համապատասխան նմոյշն իսկ չունին բնութեան մէջ, ինչ որ պարագան է թիթուանծատ ցիրկոնին: Վերջին ծանօթ կեղծ աղամանդը արուեստական կան մուասանիդն է որ հրապարակ եկած է 1998-ին: Այսօր, ան իր փայլով, արտասովանդով ու կարծրութեամբ լուրջ մտահոգութեան պատճառ է ակնավաճառական չրջանակներէն ներս:

Մինչեւ արուեստական քարերու երեւնալը, գոհարագէտներու դերը կը կայանար, ամէն անդամ որ անոնց դիմում կ'ըլլար, թանկագին քարի մը ինքնութիւնը ճշդելու մէջ: 1905-ին, արուեստական քարերու յայտնաբերմամբ, ակնավաճառները զտնուեցան հարցականի մը առջեւ, ի՞նչպէս սուտ քարը զանազանել իրականէն: Ցիշենք որ այդ չրջանին զանոնք մշակելու միակ ծանօթ եղանակը կը կայանար քիմիական նիւթերը հալեցնելու եւ յետոյ ալ բաղադրութիւնը բիւրեղացնելու մէջ: Ի վերջոյ ակնավաճառներու մտահոգութեանց զոհացուցիչ պատասխանը տուաւ ներփակումներու ուսումնասիրութիւնը: Վերջիններս, որոնք իրականին մէջ բիւրեղներու նոյնատիպ կառոյցը խանգարող արատներ են, բայց եւ այնպէս, իրենց ներկայութեան չնորհիւ, կարելի կ'ըլլայ ծանօթանալ աչխարհաֆիզիքական եւ քիմիական այն միջավայրին ուր ծնունդ առած են ու ապաճած, միլիոնաւոր տարի առաջ: Ներփակումները, որոնք կը ներկայանան հաստատուն, հեղուկ կամ կազային վիճակով, անխոխարինելի օժանդակութիւն մը կը բերեն քարերու ինքնութիւնը ճշդելու աչխատանքին ընթացքին:

Ներփակումներու մասին զրոյցիս ունեցող ճոխ տեղեկագրութիւնները հնարաւորութիւն կու տան, ոչ միայն զանազանելու իսկական քարը արուեստականէն, այլ նաեւ որոշ պայմաններու տակ ճանչնալու քարի մը ինքնութիւնը ու երբեմն ալ, հաստատելու աչխարհագրական հաւանական այն վայրը ուր կրցած է ան ծնունդ առնել ու աճիլ: Անոնք իրենց բնոյթով, կարեւորութեամբ եւ ձեւաւորմամբ կը ներկայացնեն թիւով անսահման երեւոյթներ: Այս պատճառաւ իսկ, իւրաքանչիւր քարի ներփակումներու կազմը կը նկատուի անոր ինքնութիւնը հաստատող հարազատ դրօշմը:

Մօտ երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր, նորածնունդ ճարտարարուեստներու չարունակական ու մեծածաւալ չափով ճշդրիտ յատկութիւններով օժտուած բիւրեղներու պահանջն է որ մղիչ եղած է «չափուած-ձեւուած» արուեստական քարերու ստեղծման: Այսպէսով կարելի եղած է մշակել կատարեալ պէս մաքուր եւ կամ յատուկ ներփակումներով քարեր: Այս առիթով ի գործ դրուած եղանակները մօտէն կը կրկնեն երկրադունդին վերի խաւերուն մէջ տեղի ունեցած երեւոյթները:

Շնորհիւ պիտակի աչխարհի նուաճումներուն որոնք կարելիութիւն կու տան արուեստական քարերու մշակման առնչուող ներփակումներու ձեւաւորման վրայ, արդի արտադրանքներու մէջ կը գտնենք ներփակումներ որոնք ժամանակին առանձնայատուկ էին միայն բնական քարերու:

Այժմու արուեստական քարերու տարեկան արտադրութիւնը կը հասնի քանի մը հազար թոնի: Բարձր ճարտարարուեստատեխնութեամբ օժտուած բոլոր երկիրները կ'արտադրեն արուեստական քարեր: Ռուսաստան, չնորհիւ իր հիմնարկութիւններուն, հետազօտական եւ արտադրական կեդրոններուն, բիւրեղագիտութեան եւ գոհարագիտական մարզերէն ներս կը ներկայանայ առաջնահերթ դիրքով: Մոսկուայէն 112 քիլոմեթր հեռու Ալեքսանտրով քաղաքի Արուեստական Հանքանիւթերու Հիմնարկը ունի արտադրութեամբ զբաղող 1500 հոգիէ բաղկացած անձնակազմ մը, ինչպէս նաեւ 500 հետազօտիչներ որոնցմէ 60-ը ունին տոքթորայի աստիճան:

Հակառակ իրենց շատ պարզ բաղադրութեան, քանի որ կազմուած են զուտ բնածուխէ, արուեստականի որակ ունեցող ադամանդներու զոյութիւնը ի յայտ բերեցաւ միայն 1980-ական թուականներուն, ամերիկեան GEC-ի, ճափոնական Soumitomo-ի եւ հարաւային ափրիկեան De Beers-ի կողմէ եղած ծանուցումներով: Արուեստական ադամանդ մը յար եւ նման է իրականին, իր բոլոր յատկութիւններով. թէ՛ բնագիտական, թէ՛ քիմիական կամ տեսագիտական:

Արուեստական քարերը լայն չափով թափանցած են այսօր չուկայ մը որ իրականին մէջ իրենց չի պատկաներ: Նշանակելի է յիշել որ այն երկիրները որոնք ծանօթ են քարերու արտադրութեան իրենց առաջնահերթ դիրքով ու նոյն ատեն ալ կը ներկայացնեն զբօսաչրջիկային որոշ հմայք, զարձած են արուեստական քարերու մեծածաւալ ներմուծողները, զանոնք անփորձ ճամբորդներու վաճառելու նպատակաւ: Բնականաբար այս կացութիւնը վնաս կը հասցնէ քարերու առեւտուրին, մանաւանդ երբ նկատի առնենք որ կեղծ վկայագիր – հաստատագիրի հայթայթումը ընթացիկին մաս կը կազմէ որոշ երկիրներու մէջ: Ցատուկ հրատարակութիւններ կանոնաւորապէս կը տեղեկացնեն աչխարհի չորս կողմը անցած զարձած խաբեբայական արարքներու մասին:

Եթէ կայ ուրիչ եղելութիւն մը որ կը յուզէ ակնավաճառութիւնը, այդ ալ զանազան միջոցներով ամէնէն ծանօթ գոհարներու փոխակերպումն է որ մեծ թափ առած է վերջին քանի տարիներուն ընթացքին: Այս կերպով որոշ քարեր աւելի կը պերճանան, ուրիշներ ալ իրենց սկզբնական գոյնը կը փոխեն, աւելի փնտռուած քարի մը նմանելու համար: Այսօրուան դրութեամբ, չուկայի վրայ գտնուող գունաւոր քարերու մեծամասնութիւնը, հետզհետէ ալ աւելի մեծ թիւով ադամանդներ, չնորհիւ յատուկ եղանակներու գործադրութեան, կը գտնուին այլափոխուած վիճակի մէջ: Թէպէտեւ այսպէսով չատ աւելի չահ կ'ապահովուի առեւտրական չրջանակներէն ներս, բայց միւս կողմէ կասկածամտութիւնն է որ կ'արմատանայ սպառողներու մօտ:

Հոս կ'արժէ յիշել քարերը աւելի հմայիչ դարձնելու համար ի գործ դրուած միջոցառումներէն ոմանք: Հրապարակի վրայ գտնուող սուտակներու եւ չափազանցներու 90%-ը չերմութեան ներգործութեամբ ենթարկուած են փոփոխութեան, դոյնը աւելի գրաւիչ եւ կամ զանոնք աւելի թափանցիկ զարձնելու նպատակաւ: «կէուտա» անուան տակ ծանօթ չափազանցներու խումբին պատկանող այլազան կերպար մը որ իր կաթնագոյն եւ կիսաթափանց երեւոյթին պատճառաւ ոչ ոքի ուշադրութիւնը կը չարժէր, 1976-էն ի վեր, չերմութեան չնորհիւ կը վերածուի կապոյտ գեղեցկերանգ քարի մը: Այսպէս չափազանցները, փոխակերպուած

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

քարերու ցանկին վրայ կը դրաւեն առաջնահերթ դիրք մը: Աղամանդի, չափազանց եւ սուտակի մակերեսը հանող խոռոչները կը լեցուին ապակիով, անոնց այդ լուրջ թերութիւնները անհետացնելու նպատակաւ: Ջանազան տեսակի չոզարաճակոմներով կարելի կ'ըլլայ առեղծել գունաւոր աղամանդներ եւ կամ խմբաւորման մը պատկանող կերպար մը վերածել ուրիշ կերպարի մը: Այս միջոցաւ է որ անդոյն տպազիոնը կը դառնայ կապոյտ տպազիոն: Շնորհիւ լազերային ճառագայթներու թափանցող յատկութեան ու թիռներու գործածութեան, հնարաւոր կ'ըլլայ աղամանդներու բնածուխէ բաղկացած տգեղ արտոնները չէզոքացնել ու անտեսանելի դարձնել:

Բարեփոխումներու կարգին, վերջին տարիներու ընթացքին, տեղի ունեցած են երկու առաջնահերթ դէպքեր որոնք լուրջ կասկածամտութիւն տարածած են սպառողական շրջանակներէն ներս: Մէկը, էքոֆսի ռէգինի միջոցաւ զմրուխտի մը ճեղքերուն անհետացնումն է: Միւսը կը վերաբերի, գերչէմոութեան եւ գերազնիւման պայմաններու տակ աղամանդի մը գոյնին բարելաւումին: Այսպիսի փոխակերպուած աղամանդները որոնք շրջանառութեան մէջ են 1999էն ի վեր ու ծագած «GE POL» կամ «Pegasus» մակնիշով, մեծ տպաւնուկ ստեղծած են ճարտարարուեստական շրջանակներէն ներս, նամանաւանդ որ պիտութեան ներկայ ծանօթութիւններով կարելի չէ գանոնք զանազանել նոյն գոյնը ունեցող բնական աղամանդներէն: Գալով զմրուխտին որակը բարելաւող վերոյիշեալ եղանակին, ժամանակի տեւողութեան, անոր դիմացկունութեան չուրջ տիրող կասկածին պատճառաւ, Գոլմոլոյ (Հարաւային – Ամերիկա) զմրուխտներու արտածման արժէքը եթէ 1994–ին կը հասնէր 434 միլիոն տոլարի, 1998–ին ան իջած է 84 միլիոնի: Նշենք որ այս երկիրը կ'արտադրէ աշխարհի ամենագեղեցիկ զմրուխտները:

Այսօր դասական ակնագիտութիւնը առանձին անկարող է լուծելու մանուածքութիւնը յուզող բոլոր հարցերը: Քարի մը չուրջ երկմտութեան ժամանակ անհրաժեշտ է դիմել արդիական սարքաւորումներով օժտուած հաստատութեան մը քանի որ անոր մասին սխալ եզրակացութիւն մը կրնայ դրամական անելանելի կացութեան ենթարկել: Ներկայիս, եթէ երկիր մը տեղեակ չէ այս մարզին ճեռք բերած այժմէական նուաճումներուն ու չունի արդիական սարքաւորումներով օժտուած հետազօտական կեդրոն մը, չի կրնար ձգտիլ մասնակցելու ակնավճառութեան միջազգային չուկային (*): Նկատի ունենալով որ որոշ քարեր կը ներկայացնեն անգնահատելի արժէքներ, այս հաւաստիքը լաւագոյնս պատկերացուցած պիտի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ե. ԴԱՐՈՒ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԸ ՅԱՑՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Արագածոտնի մարզին Ուշի գիւղին մէջ Շահէ Արք. Ազէմեան 1999–ին յայտնաբերելով Ս. Սարգիս մատուռին աւերակները, որոշած է պեղումներ կազմակերպել եւ վերականգնել զայն: Նոյն թուականին ալ սկսած են պեղումները, հնագէտ Ֆրինա Բաթալեանի ղեկավարութեան տակ:

Ան լսած է թէ մատուռը կը գտնուի նախաքրիստոնէական ամրոցի մը տարածքին վրայ որուն կողքին պեղումներու ընթացքին բացուած են ԺԲ. – ԺԳ. դարերու կրօնական չինութիւններ: Ցայտնուած է գաւիթի մը հարաւային պատը որուն արձանագրութիւնը կը նչէ թէ 1264 թուականին կառուցուած է ան. համալիրին միւս չէնքերը թաղուած են հողին տակ: Այդ համալիրը կործանած էր 1827–ի երկրաշարժին եւ այլ աւերներու պատճառով:

Համեմատաբար լաւ վիճակի մէջ գտնուած է Ս. Սարգիս մատուռը որ ունի երկփեղկ տանիք: Զայն ծածկող հողը մաքրելով, պեղում կատարողները անոր

ԱՐԱՄ ՍԷՅԼԻ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԴԳՐՈՑԻ ԹԵՐԹԸ՝ «LE MARSEILLIAN»

Մտացանք Մարսէյլի Համազգային դպրոցի Ժ. դասարանէ (Classe de Seconde) աշակերտներու պատրաստած, խմբագրած, հրատարակած եւ... ծախած թերթը՝ «Մարսելեան»ը: Այս Բ. թիւէն հաւաքուած 3000 ֆրանքի գումարը նուիրած են Համազգային դպրոցի չինութեան: Գնահատելի եւ չնորհաւորելի աշխատանք մը:

ըլլայինք եթէ յիշենք, անցեալ տարի Փարիզի մէջ «Ազամանդ» խորագրով ժամանակաւոր ցուցահանդէսի մը առիթով տեղի ունեցած պատահարը: Երբ փափաք կը յայտնուի որ պատմական կապոյտ Hope ադամանդն ալ մաս կազմէ հաւաքածոներուն, Ուաշինկթընի Սմիթսոնեան հիմնարկը, որուն կը պատկանի ան, իբր երաշխիք կը պահանջէ որ այդ առթիւ իր տրամադրութեան տակ դրուի Լէօնարտօ տա Վինչիի Ձոգոնատան:

ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՒՂԼՈՒԵԱՆ

(*) Աւելորդ որոնք կը նկատեն որ Հայաստան եւս պէտք է ունենայ արժէքաւոր քարերու վերաբերեալ ուսումնական, հետազօտական ու ստուգման արժանավայել կեդրոն մը, մտերու փոխանակման համար կրնան հաղորդակցութեան մէջ մըտնել յօդուածագրին հետ, հետեւեալ հասցէով. –
Touglouian@aol.com

կողքին գտած են Ս. Աստուածածինը 7,5 մեթր տրամագիծով գմբէթաւոր եկեղեցին: Ան կամարակապ կառոյց մըն է, երկու բակով, աւանդատուներով եւ հարաւի ու արեւմուտքի քանդակազարդ երկու չքամուտքով: Գաւիթին կից յատուկած է զանգակատունն ալ որուն վիմագիր արձանագրութենէն յայտնի կ'ըլլայ որ Զօրչի անուն մէկը իր սեփական միջոցներով չինել տուած է այդ կառոյցը: Ամբողջ այդ համալիրը 3 հազար քառակուսի մեթր տարածքի մը վրայ են, 30 – 40 տոկոսով պահպանուած:

Ցայտնաբերուած արձանագրութիւններու եւ պատմական տուեալներու համաձայն այդ տարածքը ծաղկուն եղած է վաչուտեաններու օրով (Զաքարեաններու բանակին ծառայած Վաչէ Իշխանը իր ծառայութիւններուն վոխարէն Արագածոտնի այդ չրջանը նուէր ստացած է): Քուրքիկ ճարտարապետը կառուցած է Օհանավանքը, Դղերի վանքը:

Ֆ. Բաթալեան կը յիշեցնէ թէ Ցայսմաուրքի տուեալներով Մեսրոպ Մաշտոց Պարսկաստանէն Ս. Սարգիսի մատունքը բերած է Կարբի, յետոյ Ուշի դիւղին բարձունքին վրայ կառուցած նոյնանուն եկեղեցին, հոն ամփոփելով այդ մատունքը: Պեղումներու ընթացքին խորանին տակ ոսկորներ յայտնաբերուած են. անոնք չէնքերուն վերակառուցումէն ետք կ'ամփոփուին նոյն վայրին մէջ: Ներկայիս այդ վայրը ուխտատեղիի վերածուած է:

Կ'ենթադրուի որ Ս. Սարգիսը Ե. դարու առաջին եկեղեցիներէն եղած է: Պեղումներուն 3 – 5 մեթր խորութեան վրայ բացուած է եկեղեցիին մուտքը, նաեւ աշխարհիկ չինութիւններ, երկյարկանի սենեակներ, վանքի խուցեր, լայն միջանցքներ, թոնիրներ, հնձաններ, եւ այլն:

ԾԽԵԼՈՒՆ ԳԻՆԸ

Մխոցին համար ծխախոտին արժէքին ու հաւանական կարծուած առողջական հարցերէ զատ, այդ հաճոյքին փոխարժէքին մաս կը կազմեն տուգանքներն ալ, ըստ ամերիկեան օրէնքներու: Հանրային վայրերու, փոխադրամիջոցներու մէջ ծխելու արգելքէն եառք, նոր կարգադրութիւն մը յանցանքի վերածած է ծուխով դրացին անհանգստացնելու արարքը: Ցանցանք որ նմանապէս ենթակայ է տուգանքի: Այդ ձեւով ծխախոտն ալ կը դասուի վտանգաւոր նկատուած ապականիչներու կարգին, ինչպէս՝ ամիանթը, միջատասպանները, եւ այլն: Եթէ ծուխը օդային անոցք մը, կամ բաց պատուհանէ մը թափանցէ դրացիին յարկաբաժինը, այս վերջինը իրաւունք կ'ունենայ բողոքելու թաղին շրջապատի պահպանման վարչութեան մօտ, ինչ որ ծխողին համար կրնայ յանգիլ մինչեւ 750 տոլարի տուգանքի մը, եթէ «չարիք»ը զարմանելու միջոցներու չձեռնարկէ: Այս օրէնքը, անոր կողմնակիցներուն տահմանումով՝ կոչուած է հանրային առողջապահութեան զարկ տալու:

Պէտք է ըսել որ օրէնքին դէմ քուէարկողներ ալ գտնուած են. Քաղաքացիական Ազատութիւններու Միութիւնը մտահոգութիւն յայտնած է, ըսելով որ այդ օրէնքը ժխտական հետեւանք կ'ունենայ անհատին կալուածատիրութեան իրաւունքին վրայ: Դէմ քուէարկողները դըժգոհած են, ըսելով որ նոր օրէնքով միայն, կամ առաւելաբար, աղքատները պիտի ըլլան տուժողները:

Արդէն վերջին տասնամեակին ճաշարաններէ, գրասենեակներէ, սրճարաններէ զատ նոյնիսկ որոշ մարզադաշտերու վրայ եւ որոշ հանրապարտէզներու մէջ արգիլուած էր ծխելը: Վերջերս ծխախոտի դէմ պտրծող լոպին թիրախ առած է բնակարանները: Ամբողջ երկրին մէջ ծաղկած են բնակարաններ ուր ծխելը արգիլուած է: Արդէն որոշ բնակիչներ արդարացի գտնուած են իրենց դրացիին ծխելուն դէմ յայտնուած բողոքով, վկայակոչելով աղմուկի եւ այլ նեղութիւններու դէմ կիրարկուած օրէնքը: Այդ առումով, ծուխին դէմ պայքարը նոր բան չէ, միայն յատուկ օրէնքն է որ նոր է:

Ծուխէն դժգոհելու պարագան պարտաւորութիւն չի դներ բողոքելու համար փաստաբանի մը դիմելու, դատարան ներկայանալու: Ատիկա կապուած է թէեւ այն պայմանին որ ծխախոտի ձեռնարկութիւնները արդարութեան չդիմեն օրէնքը չեղեալ յայտարարելու նպատակով: Կ'ըսուի թէ ծանօթ ձեռնարկութիւններ մտադիր են այդ քայլը առնելու:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԷ·

ԹԱՔՍՏՈՑԸ

– Տիկի՛ն, այս վերմակը բաւական չէ ինծի համար, ես բնաւորութեամբ մսկոտ եմ. պէտք է, որ ինծի յատուկ գրասեղան մը ունենամ այստեղ, որովհետեւ ես սովորութիւն ունիմ օրուան մեծագոյն մասը պրակաո աշխատութիւններու նուիրել. յետոյ, կը տեսնամ, որ այս գարակները բանալի չունին, արդ, ես իմ զանազան թուղթերս չեմ կրնար թողուլ, որ անխորհրդահ եւ հետաքրքիր նայուածքներու մատնուին. կրնայ ըլլալ, որ իմ գրութիւններս ուրիշ մը իւրացնէ եւ օր մը իր անունով հրատարակէ, այսպիսի վտանգի մը չենթարկուելու համար պէտք է անպատճառ բանալիով փակուած դարակ մը ունենամ իմ տրամադրութեանս ներքեւ: Պատերուն գոյնը ինչո՞ւ այսպէս զօրաւոր կարմիր է, ատիկա մարդուս տեսողութիւնը կը յոգնեցնէ, կարելի չէ՞ գանոնք բաց կանանչագոյնի ներկել. արդեօք այս տունը խոնա՞ւ է:

– Ո՛չ, բնաւ խոնաւութիւն չունի, – պատասխանեց տիկինը:

– Սենեակը հիւսիսի՞, թէ՞ հարաւի կողմն է:

– Շիտակը՝ մինչեւ հիմա ուշադրութիւն անդամ չենք ըրած:

– Բայց, տիկին, կենսական հարց մըն է ասիկա, պէտք է այս կէտը ճշդել, եթէ հիւսիսի կողմն է, ես չեմ կրնար բնակիլ այստեղ եւ կը խնդրեմ, որ ինծի հարաւի կողմը սենեակ մը տաք:

– Այս սենեակէն ուրիշ տրամադրելի սենեակ չունինք, – պատասխանեց տիկինը չոր չեշտով մը:

Գեղանի Օրիորդ Քրիստինէ, որ եկած էր միանալու իր մօր եւ որ չափազանց կը զուարճանար իրենց նոր վարձակալին անվերջանալի դիտողութիւններէն, ուզեց միջամտել:

– Այս սենեակը ո՛չ հիւսիսի եւ ո՛չ ալ հարաւի կողմն է, – ըսաւ, – այլ արեւելքի:

– Վստա՞հ էք, օրիորդ:

– Կատարեալապէս:

– Այդ մասին դրական, չօշափելի փաստեր ունի՞ք:

– Առաջ այս սենեակը ես կը բնակէի եւ դիտեմ, որ արեւը ամէն առտու այս կողմէն կը ծագի, կարծեմ ասիկա անհերքելի փաստ մըն է:

– Այո՛, բաւական զօրաւոր փաստ մըն է, լաւ ուրեմն, եթէ արեւելքի կողմն է՝ կրնանք համաձայնիլ, արեւելքը կրնայ հարաւի տեղը բռնել: Սենեակին դուռը կարելի՞ է ներսէն կղպել:

– Թէ՛ ներսէն, թէ՛ դուրսէն կարելի է կղպել, – պատասխանեց Քրիստինէ ժըպտելով:

– Ինչո՞ւ կը խնդաք, օրի՛որդ:

– Ոչինչ, այնպէս: Ձեր հարցումը զիս խնդացուց:

– Արդեօք անհեթեթ հարցո՞ւմ մըն էր ըրածս, չեմ կարծեր, ընդհակառակը, կը կարծեմ, որ շատ օրինաւոր հարցում մըն էր, ներկայ դժնդակ պարագաներուն սենեակին դուռը պիշեր ժամանակ կղպելը կարծեմ յանձնարարելի խոհեմութիւն մըն է:

– Այնպէս է, միւսի՛ւ Եղիա:

– Ուրեմն ձեր խնդալը բոլորովին անմեկնելի կը մնայ:

– Ես չար մտքով չխնդացի, այնպէս խնդալս եկաւ:

– Աղջիկս քիչ մը շատ կը խնդայ, – միջամտեց Տիկին Մաքրուհի, – կարեւորութիւն մի՛ տաք:

– Ո՛չ, եթէ խնդալիք բան մը կայ, ըսէ՛ք, միասին խնդանք, – պնդեց երիտասարդ չափազանց լուրջ դէմքով մը:

Քրիստինէ տեսնելով, որ վէճը վերջնական չունի՝ տնական զբաղում մը պատրաստ բռնեց եւ հեռացաւ:

Եղիա չարունակեց ուրիշ մէկ քանի դիտողութիւններ ալ ընել, որոնց տանտիրուհին կը պատասխանէր գլխու անորոշ չարժումներով:

Հազիւ թէ երիտասարդը չաթաթէ մը ի վեր այս տան մէջ հաստատուած էր, երբ ոստիկանական խստութիւնները կըրկնապատկուեցան:

Փախստական գինուորներ գտնելու պատրուակով ոստիկաններ տուները կը մտնէին եւ ամէն կողմ խուզարկութիւն կը կատարէին:

Ամենափոքր կասկած մը բաւական էր, որպէսզի ոստիկաններ տուն մը տակնուվրայ ընէին:

Անոնք, որ իրենց տան մէջ վախստականներ կը պահէին, թաքստոցներ պատրաստած էին, ուր կը պահէին վախստականները խուզարկութեան կասկած մը ըլլալուն պէս:

Այդ տպաւնպալի օրերուն Տրդատ եկաւ դուռ տանտիրուհին եւ ըսաւ.

– Շատ կը վախնամ, որ այս օրերս ձեր տունն ալ խուզարկութիւն մը կատարուի:

– Ես ալ այդ վախը ունիմ, – պատասխանեց տիկինը, այդ պարագային թէ՛ իմ եւ թէ՛ ձեր գլուխը մեծ փորձանք մը պիտի գայ:

– Դժբախտութիւնը այն է, որ թաքստոց մըն ալ չունինք, ուր կարենանք պահուըտիլ վտանգի միջոցին:

– Հինդ հոգի ո՞ւր կարելի է պահել:

Նոյն միջոցին Եղիա եւս եկաւ խօսքի խառնուեցաւ: Ինքն ալ չափազանց յուզուած էր սպառնացող վտանգէն:

– Եթէ զիս հոս ձերբակալեն, առանց այլեւայլի կախաղան կը բարձրացնեն, – ըսաւ վրդոված ձայնով մը: – Անունս թէեւ փոխած եմ, բայց ինչ օգուտ, դէմքս զիս կը մատնէ, մանաւանդ որ շատ ծանօթ դէմք մըն է թէ՛ ազգային եւ թէ՛ օտար շրջանակներու մէջ:

– Հաւատացէ՛ք, պարո՛ն Եղիա, – միջամտեց Քրիստինէ, –ամենալաւ միջոցը ձեր այդ սրածայր այծեմօրուսը ածիլելն է. քանի կախուելու վտանգը կայ:

Երիտասարդը այս խօսքերը լսելով ցընցուեցաւ:

– Ո՜հ, օրիորդ, ի՛նչ կ'ըսէք, – գոչեց, – անկարելին կը պահանջէք:

– Անկարելի՞ւ, վայրկեանի մը գործ է, ասկէ զատ ես բան մը չեմ պահանջեր, պարզապէս թելադրութիւն մը կ'ընեմ:

– Կը խնդրեմ, մի՛ կրկնէք, անկարելի է. եթէ երբեք պիտի կախուիմ՝ թո՛ղ մօրուքիս հետ կախուիմ:

– Հիմա թողո՛ւնք պարոնին մօրուքը իր կզակին վրայ եւ ասելի լուրջ հարցով մը զբաղինք, – ըսաւ Տրդատ, – արդեօք կարելի չէ՞, որ թաքստոց մը պատրաստենք մեզի այստեղ:

(Շար. 126)

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Այսօր «Ուխտի Օր»ն է Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյն։

Ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ։

Ա ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Տօն է Սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի։

*
**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին

Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի՝ Սարկաւագներու տօնին առիթով։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Ծնունդի պատարագ, երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 25–ին, ժամը 11–ին։

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՂԱՆԴԻ ՁԱՁ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23, ժամը 13–ին

Նուրհան Ֆրէկեան սրահին մէջ

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Ժամադրութիւն կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

(Շար· Ա· էջէն)

բարութեան կողմէ, զուգադիպած է Համաշխարհային Դրամատունէն պատուիրակութեան մը ԲաքուՍ այցին։

ԺԻԼՊԷՐ ՊԷՔՕ, հանրածանօթ երգիչը «Պարոն 100 հազար վոլթ» մկրտուած, մեռաւ Դեկտեմբեր 18–ի առաւօտեան, 74 տարեկանին։ Տարիներէ ի վեր խլիրդէ կը տառապէր։ Իր ծանօթ երգերն են՝ Նաթալի, Կարեւորը Վարդն է, Առանձնութիւնը պոյութիւն չունի եւ այլն, եւ այլն։ Հեղինակ էր 400 երգերու։ Ան թացառիկներէն էր որ երաժշտական խոր զարգացում ունէր։

ՋՈՒԻՅԵՐԻՈՑ բնակչութեան մէկ քառորդը գաղթողներէ բաղկացած է։ Եթէ չըլլար գաղթողներու ժամանումը 1945–էն ի վեր, բնակչութեան թիւը 5 միլիոն 2 հարիւր հազար կ'ըլլար եւ ոչ թէ 7 միլիոն երկու հարիւր հազար։ Գաղթողները պլխաւորաբար Իտալացի են, Եուկոսլաւ, Փորթուկալցի, Սպանացի եւ Թուրք։

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊՈՌՆԿՈՒԹԻՒՆԸ կը ծաւալի հակառակ բարձրացած աղմուկին եւ մանուկներու պաշտպան կազմակերպութեանց։ Փիլիպպեաններէն եւ Թայլանտէն եաք, Գամպոճն է որ «սեռային զբօսաշրջութեան» կեդրոնի մը վերածուած է։ Պոռնիկներէն 50–էն 70 հազարը մանուկներ են։ 15 տարեկանէն վար աղջնակի մը «սակ»ն է 30 տոլար։ Մեծ մասը ծախու հանուած է ծնողքին կողմէ (40%) կամ բարեկամներու (15%)։ Այն օրէն, երբ դրացի Թայլանտը սկսած է հալածել «կոկորդիլոսները» (անունն է որ տրուած է մանկամոլ զբօսաշրջիկներուն), Գամպոճը գլխաւոր վայրը դարձած է հարաւարեւելեան Ասիոյ «սեռի չարքերնեռուն»։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine
à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE

avec

JEAN AYANIAN

à l'occasion de la parution de son ouvrage

«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»

précédé de :

«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par **ANAHIDE TER-MINASSIAN**

Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN et de Ara KRIKORIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Anahid»**
de St-Maurice de Beynost

vous invite à

l'arbre de Noël

de l'Ecole Hebdomadaire Arménienne

le Dimanche 23 décembre à 15h

à la Salle des Fêtes

le Père Noël distribuera des cadeaux à tous les enfants présents

* * * * * * * * * * * * * * *

Et pour la réussite de cet événement nous comptons sur votre présence

* * * * * * * * * * * * * * *

*
**

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

APPEL A VOS DONS

Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
Ils ont besoin de matériel scolaire
Merci pour eux.
Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. :
17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

*
**

ՋԻՆԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆօնթէն (Ժիւրա)։

Փետրուար 24–էն Մարտ 3

Հայկական Ջերմ Մթնոլորտ։

Յատկեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուսէֆեանին՝
01 – 47 – 80 – 71 – 73

Երեկոյեան՝
Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են։

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F + 50 F frais d'expédition.

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

organise un

SEJOUR DE SKI et Réveillon de la Saint-Sylvestre

à ST-JEAN MONTCLAR

du mercredi 26 décembre au mercredi 2 janvier

Le dîner dansant du Réveillon sera animé par
«Le Grand Orchestre MASSIS»

l'**UGAB** invite ses membres et sympathisants à découvrir la cuisine arménienne, une ambiance familiale, le charme et la tranquillité du milieu montagnard de ce petit coin de Provence.

Lieu du séjour : **«Le Val des Neiges»**
Centre de Vacances de l'UGAB
04140 St-Jean Montclar
Tél. : 04 92 35 03 21

Renseignements et réservations :

au 01 45 20 03 18
UGAB — 11, square Alboni, 75016 PARIS
ou 06 76 48 58 73 (Mme Herminé Enficiaud-Duzian)

ՅՈՒՆՈՒԱՐ
ՄԷԿԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի

ընթացիկ ազդեու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանուխ	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Ա.Մ. (տե՛ս· վաճառքի մէջ ընդհ· դրոմարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնայեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20
JEUDI
20 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·323 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·323

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 18 / 19)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Դեկտեմբեր 18–ին Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած է նախագահ Պուտինի, վարչապետ Կասյանովի եւ «Կազպրոմ»ի ղեկավար Միլլէրի հետ: Նախագահ Պուտինի հետ տեսակցութեան մեծագոյն բաժինը յատկացուած է տնտեսական հարցերու: Ցատկապէս նիւթ եղած է կապի եւ ուժանիւթի մարզերուն, նաեւ աթոմակայանի զարգացման նպատակով միասնական աշխատանքը: Նախագահ Պուտին արդիւնաւէտ նկատած է հայեւռուս միջկառավարական յանձնաժողովին գործունէութիւնը, յոյս յայտնելով որ հարցերը մինչեւ տարեվերջ լուծում կը գտնեն:

Երկու նախագահները խօսած են զարգացող խնդիրին խաղաղ կարգաւորման հոլովոյթին վերջին զարգացումներուն մասին ալ:

Ռ· Քոչարեանի վարչապետ Կասեանովի հետ հանդիպումին ալ նիւթ եղած է գործակցութեան խորացման նպատակով ստորագրուած համաձայնութիւններուն անյապաղ իրականացումը: Ռ· Քոչարեան նշած է թէ իր Մոսկուա այցը կապուած է այն մտահոգութեան որ Հայաստան դուչէ չկարենայ ժամանակին յարգել իր պարտաւորութիւնները: Այդ մարզին կարեւորագոյն խնդիրը «պարտքերու դէմ ներդրումներ» միջկառավարական համաձայնագիրն է որ պէտք է վերջնական ստորագրութեան յանգի:

«Կազպրոմ»ի նախագահ Ա· Միլլէրի հետ Ռ· Քոչարեանի տեսակցութեան գլխաւոր նիւթը Հայաստանի որուած կաղին վճարումի հարցը եղած է:

*
**

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ Ա· ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Դեկտ· 17–ին հրամանագիր ստորագրած է, նշանակելով Հայաստանի Լիբանանի նոր դեսպանը: Ան կը կոչուի Արեգ Յովհաննիսեան: Ունի արտակարգ եւ լիազօր դեսպանի աստիճան:

Ս· ԹԱՇՃԵԱՆ ԿԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԻ

ԱՄՆ–ու քաղաքացի Սեպուհ Թաշճեան որ 1993–95 ժամանակաշրջանին Հայաստանի Ուժանիւթի նախարար եղած էր, կ'ամբաստանուի մեծ չարաշահումներ կատարած ըլլալով, եւ Հայաստանի գլխաւոր դատախազութիւնը մինչեւ տարեվերջ մեղադրանք պիտի առաջադրէ: Հարցը կը վերաբերի թերութիւններով եւ սխալներով լեցուն պայմանագրի մը զոր ստորագրած է Հնթեական Վերակառուցման եւ Զարգացման Եւրոպական Դրամատան հետ, Հրազդանի Ջերմաելեկտրակայանի սարքերու չինութեան կապակցութեամբ· ըստ այդ պայմանագրութեան Դրամատունը պիտի տրամադրէր 57,4 միլիոն տոլար, իսկ Հայաստանի կառավարութիւնը 25,5 միլիոն տոլար: Քննութենէն պարզուած է որ նախարարը ինքնագլուխ սխալ հաշուարկներ կատարած է, ֆինանսական աղբիւրները յստակ չեն, յատկացումները՝ նոյնպէս, եւլն ու աշխատանքներն ալ չեն կատարուած կամ աւարտած: Կ'ենթադրուի որ Հայաստանի կառավարութիւնը ԱՄՆ–էն պահանջէ Ս· Թաշճեանի յանձնումը:

*
**

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

Նախագահ Շիրաքի որոշումով Հայաստանի մօտ Ֆրանսայի նոր դեսպան նշանակուած է Անրի Գիւրի: Դիւանագէտը, որ 55 տարեկան է, պաշտօներ վարած է Մոսկուայի, Հռոմի եւ Վատիկանի Ֆրանսական դեսպանութիւններուն մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՖՂԱՆՆԵՐԸ Թէեւ ընդունեցան բազմապեան խաղաղութեան ուժերու ներկայութիւնը, բայց եւ այնպէս տարակարծութիւններ ծագած են արդէն աֆղան ղեկավարներու եւ արեւմտեան իրենց պինակիցներուն միջեւ: Պաշտպանութեան աֆղան նախարարը յայտարարած էր որ 5000 վինուորներէ բաղկացած ուժի մը սկզբունքը ընդունուած էր, մինչ իր մէկ գործակիցը կը ճշդէր· – «Համաձայնութիւն չէ գոյացած 5000 վինուորի չուրջ»: Տարակարծութիւն կայ նաեւ այդ ուժին պաշտօնին մասին: Հրամանատարութիւնը յանձնուած է Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսա ալ տրամադիր է մասնակցելու քանի մը հարիւր վինուորով: Ամերիկեան ռմբակոծութիւնները վերսկսած են Դեկտեմբեր 18–ին Թորա Պորայի չուրջ, Պրիւսէլի մէջ Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարած է որ վինուորական գործողութիւնները վտանգաւոր «փուլի մը մէջ կը մտնեն» եւ թէ վերջ պիտի չգտնեն մէկ կամ երկու պարապուրդներու ձեռքերնումով, ժամանակի կը կարօտի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Սահմանադրական Խորհուրդը իրաւագիտութեան դաս մը տուաւ կառավարութեան: Արդարեւ, ընկերային ապահովագրութեան օրէնքին ուժի յօդուածները (ժժուարութեամբ քննարկուած Դեկտ· 4–ին) որոնք կ'ուզէին վերանորոգել պարմանագրական սիստեմը, ապահովելու համար 35 ժամերու ֆինանսաւորումը: Այս կարգադրութեամբ 16 միլիառ ֆրանքի բաց մը կը ստեղծուի կառավարութեան համար: Աշխատանքի եւ ընկերային հարցերու նախարարուհի՝ Է· Կիկուի այս օրէնքը կոչուած էր ընդլայնելու 16 միլիառ ֆրանքի կառավարութեան պարտքը (2000–ի հաշուոյն) հաստուցանելու համար 35 ժամերու ֆինանսաւորումը: Ընդհանուր ձեւով ապտակ մը կը նկատուի կառավարութեան համար:

ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ պաշտպանութեան 2 կազմակերպութիւններ խիստ ամբաստանագիր մը հրապարակած են Իրաքի դէմ, ուր հալածանքը այլեւս անհանդուրժելի զարճած է: «Սարսափ կը տիրէ ամէն տեղ, ներառեալ իշխանութեան մերձաւոր շրջանակներուն մէջ, փողոցը, դպրոցները, մզկիթները, համալսարանը: Ամէն մէկ Իրաքցի կրնայ հաւանական յանցաւոր մը ըլլալ, Ս· Հիւսէյնի թշնամին» կը հաստատէ Մարդկային Իրաւանց Միջազգային Դաշնակցութիւնը: Քննութիւնը կատարուած է Յուլիս 16–էն 31, Սուրիա եւ Յորդանան ապաստանած Իրաքցիներու մօտ: 40 էջնոց տեղեկագիրը կու տայ մանրամասնութիւններ ժողովուրդին կրած հալածանքներուն մասին, մանուկներու դիւնուրական մարդում, կամայական արդելափակումներ, անհետացումներ, տեղահանութիւն:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ մէջ, ոճրափորձերու չարք մը տեղի ունեցած է վերջին օրերուն, որու հետեւանքով եօթը մեռեալ կայ եւ 34 վիրաւորներ: Արտաքին նախարարութեան բանբերին համաձայն, ոճրային առանձին միջադէպեր են:

Ճ· ՊՈՒՇ հրովարտակ մը ստորագրեց Սեպտեմբեր 11–ը «Հայրենասէրներու Օր»ի վերածելով: Այդ օրը, այլեւս կը դադրի աշխատանքի օր ըլլալէ:

ՎԻՎԻՆՏԻ ԻՒՆԻՎԵՐՍԱԼԻ նախագահ – տնօրէնին՝ Ժան – Մարի Մեսիէի մէկ յայտարարութիւնը բաւական մեծ աղմուկ կը հանէ քանի մը օր է: Արդարեւ, հաճոյք պատճառելու համար Հոլիվուտի, յայտարարած է թէ «Ֆրանսական մշակութային բացառութիւնը մեռած է» եւ որեւէ կասկած չկայ թէ մտածուած յայտարարութիւն մըն էր, քանի Մեսիէ բաները կու տայ մանրամասնութիւններ ժողովուրդին կրած հալածանքներուն մասին, մանուկներու դիւնուրական մարդում, կամայական արդելափակումներ, անհետացումներ, տեղահանութիւն:

ՁԻՆԱՍՏԱՆԻ մէջ, ոճրափորձերու չարք մը տեղի ունեցած է վերջին օրերուն, որու հետեւանքով եօթը մեռեալ կայ եւ 34 վիրաւորներ: Արտաքին նախարարութեան բանբերին համաձայն, ոճրային առանձին միջադէպեր են:

Ճ· ՊՈՒՇ հրովարտակ մը ստորագրեց Սեպտեմբեր 11–ը «Հայրենասէրներու Օր»ի վերածելով: Այդ օրը, այլեւս կը դադրի աշխատանքի օր ըլլալէ:

ՎԻՎԻՆՏԻ ԻՒՆԻՎԵՐՍԱԼԻ նախագահ – տնօրէնին՝ Ժան – Մարի Մեսիէի մէկ յայտարարութիւնը բաւական մեծ աղմուկ կը հանէ քանի մը օր է: Արդարեւ, հաճոյք պատճառելու համար Հոլիվուտի, յայտարարած է թէ «Ֆրանսական մշակութային բացառութիւնը մեռած է» եւ որեւէ կասկած չկայ թէ մտածուած յայտարարութիւն մըն էր, քանի Մեսիէ բաները կը կրող մէկն է:

ԱԶԲԻՒԶՔԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 19–էն 21, Ազրբեջանի վարչապետ՝ Արտուր Տահիրօղլու Ռասիզատէ պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Փարիզ, որու ընթացքին հանդիպումներ կ'ունենայ Լ· Ժոսփէնի եւ Հ· Վեարինի հետ:

Այս այցելութիւնը կը կատարուի Ֆրանքեւաղրբեջանական խառն յանձնախումբին, որու կը նախագահէ Արտաքին առեւտուրի նախարար Ֆրանսուա Հիւվարթի հետ, ընկերատիին մէջ եւ որու Բ· նստաշրջանը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 20–ին: Այս այցելութեան ընթացքին Ռասիզատէ Պորտօ ալ պիտի երթայ, ապա տեսակցի նաեւ Մերակոյտի նախագահին՝ Ռ· Փոնթըլէի եւ Ազգային Ժողովի նախագահ Ռ· Ֆորնիի հետ:

Արտաքին նախարարութեան մէկ բանբերը յայտնած է թէ Փարիզ «քաղաքական կանոնաւոր չփումներ» ունի Բաքուի հետ եւ կ'ողջունէ մանաւանդ Ազրբեջանի յանձնառութիւնը ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ»: Ասոնցմէ նիւթ պիտի ըլլան նաեւ Կովկասի կայունութիւնը եւ Լ· Ղարաբաղը:

Ֆրանսա, Միացեալ – Նահանգներու եւ Ռուսաստանի հետ համանախագահն է Մինսկի խումբին, որու ճիտին պարտքն է լուծում մը գտնել Ղարաբաղի կնճիռին:

Տնտեսական դետնի վրայ, երկու երկիրներու յարաբերութիւնները «չատ ե– ռանդուն են» չեչտած է բանբերը: Փարիզ առեւտրական 3-րդ ընկերակիցն է Բաքուի, որ Ֆրանսայի կը հայթայթէ աւելի քան մէկ միլիառ Ֆրանքի հեղուկ վառելանիւթ: Ֆրանսական բազմաթիւ ընկերութիւններ չատ գործօն դեր ունին ազրբեջանական քարիւղային մարզին մէջ, ասոնց կարգին՝ Թոթալ – Ֆինա – Էլֆ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ·ի հովուական այցելութիւնը Ֆրանսա, որ սկսած էր Դեկտեմբեր 6–ին, վերջ գտաւ Լիոն, Դեկտեմբեր 18–ին:

Կաթողիկոսը, որու կ'ընկերանար Նաւասարդ Արք·, Լիոնի Սէն Թ'Էկզիւփէրի օդակայանէն մեկնեցաւ Երեքշաբթի, ժամը 20–ին, Վիէննայի ճամբով: Շահէ Արք·, որ չմասնակցեցաւ գաւառի շրջապտոյտին արդէն իսկ Երեւան վերադարձած էր:

Մինսկի խումբին, որու ճիտին պարտքն է լուծում մը գտնել Ղարաբաղի կնճիռին:

Տնտեսական դետնի վրայ, երկու երկիրներու յարաբերութիւնները «չատ ե– ռանդուն են» չեչտած է բանբերը: Փարիզ առեւտրական 3-րդ ընկերակիցն է Բաքուի, որ Ֆրանսայի կը հայթայթէ աւելի քան մէկ միլիառ Ֆրանքի հեղուկ վառելանիւթ: Ֆրանսական բազմաթիւ ընկերութիւններ չատ գործօն դեր ունին ազրբեջանական քարիւղային մարզին մէջ, ասոնց կարգին՝ Թոթալ – Ֆինա – Էլֆ:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄԸ Կ'ՈՂՋՈՒՆԷ ՀԱՃՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՔԱՋՔԱՋՈՒՄԸ

Ժողնեւէն, Դեկտեմբեր 18–ին հրապարակուած հաղորդագրութեամբ մը Եւրոպայի Հայկական Ֆորումը կը տեղեկացնէ թէ խանդավառութեամբ դիմաւորած է Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին հայ անդամներուն իրենց մասնակցութիւնը դադրեցնելու որոշումը: Ֆորումը կը յիշեցնէ թէ այդ որոշումը հետեւեցաւ թուրք անդամներուն պատճառած վերջին տագնապին երբ անոնք չանացին արգելք ըլլալ Հայերու ցեղասպանութեան մասին պրպտումներուն:

Ֆորումի ընդհ· քարտուղարը Թ· Սաղըեան ըսած է թէ վերջին զարգացումը վերջակէտը կը դնէ ձախող պատրաստութեամբ անյաջողութեան դատապարտուած ծրագրի մը: Յանձնախումբին հայ անդամներուն ուղղուած անձնական նամակով մըն ալ ան իր զոհունակութիւնը յայտնած է իրենց հրաժարումին եւ կոչ ըրած հայկական կազմակերպութիւններու միջեւ գործակցութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ Հայաստանի կենսական չահերը պահպանել:

Հաղորդագրութիւնը կը նշէ նաեւ թէ գործունէութեան հինգ ամսուան շրջանին յանձնախումբը ոչ մէկ բարելաւում ապահոված է հայեւթուրք յարաբերութիւններուն, այլ թուրք կառավարութեան գործիքին վերածուած է ձախողեցնելու համար ցեղասպանութեան ճանաչումը:

Ֆորումը որ անցեալ Հոկտեմբերին հաշտութեան յանձնախումբին հայ անդամներուն հրաժարելու կոչ ըրած էր, ներկայիս կը թելադրէ նոյն կազմին մէջ իրենց աշխատանքին կրկին չձեռնարկել:

Յայտարարութիւնը կ'աւարտի երկու կէտի մատնանշումով·

Ա· – Հայերու եւ Թուրքերու հաշտութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է, բայց ան չի կրնար իրագործուիլ առանց ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին:

Բ· – Աւելի քան երբեք, հայկական կազմակերպութիւնները ներկայիս պիտի միացնեն ու զարկ տան իրենց ջանքերուն, նպատակ ունենալով միջազգային ճանաչում մը ապահովել Հայերու ցեղասպանութեան:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ ՔԱՐԻԿԻ «ՄԵԾ ԽԱՂԸ»

Այս խորագրով Վիգէն Չէթէրեան «Մոնտ» հրատարակչականին երկամեայ– կին՝ «Manière de voir»ի (Նոյեմբեր – Դեկտեմբեր) մէջ ծաւալուն յօդուած մը ստորագրած է: Հոն նիւթ կ'ընէ չրջանին ուժանիւթի տեսանկիւնէն ներկայացուցած գլաւարկի արժէքը եւ անոր տիրանալու համար գանազան ուժերու մղած պայքարը: Այդ ուժերէն գլխաւորը ԱՄՆ են որոնք ամէն կերպով կը ջանան չրջանի աւանդական «տիրոջ»՝ Ռուսաստանի տեղը գրաւել ու օգտուիլ առաւելութիւններէն: Մրցակցութեան մէջ ԱՄՆ–ու դէմ երկրորդ տեղը կը գրաւէ Իրանը:

Ինչ կը վերաբերի այդ գօտիին փոքր նորանկախ հանրապետութիւններուն, Ազրբեջան իր յայտնի խաղաթուղթերով չահաւոր դիրքի վրայ է· իսկ Հայաստան կը ներկայացուի որպէս աշխարհաքաղաքական փոփոխութիւններէն առաւելագոյն տուժող երկիրը: Օրէ օր չեչտուող միջազգային ճնշումներու թիրախ է Հայաստան որպէսզի ընդունի Ազրբեջանի հողային ամբողջականութիւնը, այլ խօսքով՝ հրաժարի Ղարաբաղէն:

Նիւթ կ'ըլլան նաեւ ռուսեւվրացական, Ազրբեջան – Թիւրքմէնիստան լարուած յարաբերութիւնները, Չէչէնիոյ պատերազմը: Եզրակացութեան մէջ յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ ինդրոյ առարկայ չրջանին մէջ ուչադրաւ է դինակցութիւններու զարմանալի խաճնկար մը ուր ամէն մէկը օտար մէկ կամ աւելի տէրութեան հովանաւորութիւնը ապահովելու կը ձգտի: Միւս կողմէ, սխալ է կարծել որ Սեպտեմբեր 11–էն ետք ԱՄՆ–ու կողմէ կազմուած հակահարեկչական ճակատին Մոսկուայի մասնակցութիւնը եւ Աֆղանիստանի ամերիկեան միջամտութեան տուած նեցուկը կրնան երկու երկիրներուն սուր մրցակցութիւնը մնայուն կերպով չէզոքացնել: Ուչադրելի թուի որ նորեկ մըն է այդ չրջանին մէջ, ամէն միջոցներով կ'ուզէ կարեւոր տեղ մը ունենալ հոն, տկարացնելով ռուսական ներկայութիւնը եւ իրանեան ձգտումները: Մէկ խօսքով՝ կովկասեան պատմութեան յաջորդ հանդրուանը կախում պիտի ունենայ ամերիկեան հզօրութեան չեչտումէն եւ ռուսական դիմադրութեան ճակատումէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ.

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 1700 ՏԱՐԻՆ

(Մուրատ Հասրաթեան – Զաւէն Սարգսեան)

«Մուղնի» Հրատարակչութիւն – Երեւան 2001

Տպարան Թրիա Ընկերութիւն – Մոնրէալ – Գանատա

Պատրաստուած էի մանրամասնօրէն գրախօսել այս սքանչելի հատորը, երբ պատահմամբ, «Ցարաձ»ի վերջին թիւերէն մէկուն մէջ (2001, Յորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 5) երրորդ էջին սիւնակին վրայ, հանդիպեցայ անոր ներկայացումին, տեսակ մը ծանուցում, կատարուած շատ հաւանաբար հրատարակիչներու կողմէ:

Իսկապէս զեղատիպ եւ շատ ներկայնալի հատոր մը, ընտիր տպագրութիւն, ընտիր թուղթի վրայ, 22×28 ծաւալով, բաղկացած 240 էջերէ, ներկայացուած հայերէնով եւ անգլերէնով:

Անգլերէնի մասնագէտ չեմ բայց հայերէնի մասին իրաւասու կը զգամ անձնական կարծիքս եւ նաեւ վրդովումս յայտնելու:

Նկատի առած անոր գինը (50 տոլար) կ'ենթադրեմ որ ան ուղղուած է հիմնականօրէն սփիւռքի հայութեան. նաեւ անգլերէնի ներկայութիւնը, փոխանակ ռուսերէնի, այդ մտածել կու տայ:

Նկատի առած մանաւանդ որ ՄՈՒՂՆԻ հրատարակչութիւնը, որուն ձեռնարկն է այս հրաշալի հատորը, ունի արեւմտահայ բարձրաստիճան, եկեղեցական մը, յանձին Անթիլիասի կաթողիկոսութեան անդամ, Մեսրոպ Արք. Աշճեանի, ամէնքէն սիրուած եւ յարգուած, որպէս նախագահ եւ հաւանաբար նաեւ մեկենաս, ԱՆՆԵՐԵԼԻ ՅԱՆՁԱՆՔ (ոճիր ըսուելու չափ) կը համարիմ անոր հրատարակութիւնը ՍԽԱԼ-ԳՐՈՒԹԵԱՄԲ... Այսուհետեւ նման թեթեւութիւններ թոյլատրելի չեն, երբ Հայրենիքի եւ Սփիւռքի մէջ, ճիգեր կը տարուին վերադառնալու ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, ի հեճուկս մի քանի պինդ գլուխ, սովետակերտ, սովետասիրտ եւ քարսիրտ, այսպէս ըսուած «ակադեմիկոսներու»...:

Հեղինակը, արեւելահայ մըն է, իրաւունք ունի իր գիտցած լեզուով գրելու իր գիրքը· կը յարգեմ եւ կը խոնարհիմ այդ մեծ գիտնականին առջեւ, որուն լուրջ մօտեցումը Հայկական ճարտարապետութեան հանդէպ, ամենեւին կապ չունի արեւմտեան սփիւռքն բուսած այլ «դիտնականի» մը ճարտուքներէն, լոյս տեսած Ֆրանսերէնով, այս տարուան ընթացքին, նոյնչափ զեղատիպ, բայց լի հակահայ եւ հակադիտական արտայայտութիւններով... (տես «Ցարաձ», 2001 Յունուար 7):

Լեզուական երկրորդ դիտողութիւնս կ'երթայ անուններու փոփոխութեան: Գիտենք որ ներկայ հայաստաններէն մէջ չափազանց չէչոտած է Բ, փ, Պ·լ Գ, Ք, Կ·լ, Դ, Թ, Տ·լ հնչիւնաբանութիւնը, համեմատած արեւմտահայերէնի: Ես վստահ եմ որ ո՛չ Աբովեան, ո՛չ Թումանեան, ո՛չ ալ Իսահակեան կամ Բակունց եւ Զարենց, համաձայն պիտի գտնուէին ներկայ այլասերած հնչիւնաբանութեան, որ մեզի կը հրամցուի ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի հայաստանեան ալիքներէն, եւ օրըստօրէ աւելի ռուսերէնի առոգանութիւնը կը յիշեցնեն, իրենց չբնաւիակ, առանձնաձեւ, քթային եւ կտրատուած, պալթուցիկ այլանդակութիւններով, քան Շնորհալիի մը չնորհալի լեզուն... ասով հանդերձ, որքան ալ հնչիւնները փոխուած ըլլան, «պիզնըսմէններու» այս նոր սերունդի բերնին մէջ, ոչ ոք իրաւունք ունի պատմական անուններուն ուղղագրութեան դպչելու· ՀԱՂԲԱՏ–ը թող ուզածնին պէս հնչեն, բայց իրաւունք չունին Հաղ–պ–ատ գրելու, Ստեփաննոս Տարօնեցի (Ասողիկ) որ առաջին անգամ կը յիշատակէ այդ անունը (Ժ. դար) գրած է միշտ ՀԱՂԲԱՏ – «Ցաւուրս Աչոտ Ողորմածին, չինեցան կրօնաւորանոցք ճգնաւորականաց տեղիք... որոց երկոցունց տեղեացն անուանք ՀԱՂԲԱՏ եւ Սանահին... եւ առաջնորդ Սանահին, Յովհաննէս գիտնական այրն Ատուծոյ, իսկ ՀԱՂԲԱՏԱՑ Սիմէոն ճգնազգեաց Ծառային Քրիստոսի»:

Նոյնը պէտք է ըսել ԼՄԲԱՏԱՑ վանքին համար: Կարելի չէ գրել Լմպատավանք· Ալիշան կը մէջբերէ հնագոյն արձանագրութիւն մը, ուն Գրիգորի Աբք·ի Անուշ քաղուած Արթիկի տաճարի արձանագրութիւններէն· – «Շնորհիւն Աստուծոյ ...եւս զիմ բաժինն ԼՄԲԱՏԱՑ Ս· սուրբ Փանոս...» – եւ այլն (Շիրակ, էջ 164):

Անի՛ Ս· Գրիգորը ԱՊՈՒՂԱՄՐԵՆՑ է, ինչպէս միշտ յիշատակուած է արձանագրութիւններուն մէջ եւ ոչ աբուղամրենց... եւ այլն, եւ այլն: Մէկ խօսքով, սկզբունք պէտք է ընել պատմական անունները չխեղաթիւրելու, ի՛նչ ալ ըլլայ մեր ներկայի այլասերած հնչիւնաբանութիւնը:

Այս հատորը, որքան տպագրութիւն շատ աւելի ընտիր է քան նոյն հեղինակին (Մուրատ Հասրաթեան) լոյս ընծայած, գրեթէ նոյն բովանդակութեամբ, 400 էջերէ բաղկացած, Մոսկուա տպագրուած 2000 թուականին, ռուսերէնով եւ անգլերէնով հրատարակութիւնը: Երկու պարագային ալ, շատ գեղեցիկ է քարտէսներու բացակայութիւնը, անհրաժեշտ՝ նման գործերու մէջ: Կը տրուին անուններ, կը յիշատակուի մարզը, գիւղ մը անունը, որ մեծ բան մը չեն ըսեր մեզի համար, քանի այս վերջին տասնամեակներուն, Հայաստանի գիւղերը, նախարարներու եւ դեսպաններու նման, անուն փոխեցին եւ կը փոխեն: Քարտէսներու ներկայութիւնը կրնար մեծապէս դիւրացնել ընթերցողներուն կողմնորոշումը:

Այս ամէնով հանդերձ, պէտք է ըսել որ հրաշալի հրատարակութիւն մըն է, մեծ մասնագէտ մը ներկայացուած, բացառիկ լուսանկարներով, ընտիր թուղթի վրայ, ընտիր տպագրութիւն:

Հ. Ճ. ՊՋՏԻԿԵԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ՊՈՍԹԸՆԻ ՄԷՋ

«ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿԱՆՈՆԱՑՄԱՆ»

Հայաստանի ժողովրդական կուսակցութեան նախագահի դործակատար Ստեփան Դեմիրճեան, որ իր եղբօր Սամուէլին հետ Նիւ – Եորք կը գտնուէր, Պոսթընի հրաւիրուած է ծանօթանալու տեղւոյն հայկական գաղութին: Հրաւիրող կողմն էր, վերոյիշեալ երկու քաղաքներու մէջ նորատեղծ չրջանակ մը «Դեմիրճեան Ընտանիքի Բարեկամներ»: Հրաւիրեալը անդրանիկ որդին է Մորմրդային Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան նախկին Ա· Քարտուղար ու ապա՝ անկախացած Հայաստանի Մորմրդապետի նախագահ Կարէն Դեմիրճեանի, զոհերէն մէկը՝ 1999 Հոկտեմբեր 27–ի Ազգային Ժողովի նախճիրին: Այդ թուականէն ետք որդի Դեմիրճեան 42 տարեկան, որ դիտական պատրաստութիւն ունի եւ «Թէքնիքական դիտութիւններու թեկնածու» է, վիճակած էր դլխաւորել իր հօր հիմնած Հայաստանի Ժողովրդական Կուսակցութիւնը, ստանձնելով նոյն աթոռն իր հօր նախկին միւս պաշտօնը, իբր անօրէն Հայաստանի «Մարս» ելեկտրալամբերու գործատան:

Այս առթիւ կազմակերպուած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը, որ տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 12–ի երեկոյեան, Ուաթրթաունի Սուրբ Ցակոբ Եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ: Օրուան հիւրը ծանօթացնելու պաշտօնը ստանձնած էր Ռամկավար մամուլի նախկին խմբագիր տոքթոր Նուպար Պէրպէրեան:

Ցարաբերաբար կարճ բանախօսութիւնը՝ որուն յաջորդեց հարցում–պատասխանի պահը, կարելի է ամփոփել որպէս խիստ քննադատութիւնը Հայաստանի իշխանութիւններուն և երկրին ներքին կացութեան: Ժողովրդական Կուսակցութիւնը, իր կողմէ, կը մշակէ իրաւական եւ տնտեսական ծրագիրներ, փոխելու համար սահմանադրութիւնը, որուն երկրին նախագահին տուած իրաւասութիւնները ստեղծած են տիրապետականութեան համազօր վարչակարդ մը: Պէտք է ստեղծել դրութիւն մը ուր սահմանադրական երեք մարմինները կատարեն իրենց հաւասարակշռող պաշտօնը: Կարեւոր են վարչատարածքային նոր բաժանումներ: Կուսակցութիւններու մասին օրէնքը նաեւ, որ քննարկման փուլին մէջ, առիթ պիտի տայ որ ներկայ հարիւր քաղաքական կուսակցութիւնները համախմբուին 6 – 7 զօրաւոր կառոյցներու մէջ: Ժողովրդական Կուսակցութիւնը «ընդդիմադիր» կուսակցութիւն մը չէ, նախ անիկա հիմնուած էր ընդառաջելով ժողովուրդի պահանջքին, 30 հազար անդամներով: Ներկայ իշխանութիւններն են որ «ընդդիմադիր» են:

Ամէն նոր ծրագիրէ առաջ պէտք է վերլուծել եւ գնահատականը կատարել անցեալի գործունէութիւններուն եւ սխալներուն: Շուկայական եւ սեփականաշնորհման գործընթացը պէտք է ըլլայ անցումային չրջանով: Ներկայիս տիրական է քաղաքական ապականութիւնը, պաշտօնամոլութիւնը, որուն յաղուրդ կը տըրուի: Դատական համակարգը վերածուած է իշխանութիւններուն գործադիր մարմինի:

Հարցումներու չարքին էր երկրին տնտեսութիւնը: Ներկայ մը մոռայլ գոյաներկայացուածքը, մինչ – ըսաւ ան – անցեալ ամիս Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարար Վարդան Օսկանեան Լոս – Անճըլըսի մէջ յայտարարեց թէ 9 առ հարիւր վերելք արձանագրուած է: Բանախօսին կողմէ ասիկա պատկերուեցաւ որպէս «ցանկալիին ներկայացումը որպէս իրականութիւն»: Ըսել չէ թէ տնտեսութեան բարելաւման ուղղութեամբ ոչինչ կատարուած է, բայց անիկա այնքան քիչ է եւ այնքան սահմանափակ: Ուրիչ հարցում մը կը վերաբերէր Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան: Հարց տրուեցաւ թէ ի՞նչ կրնան եղած ըլլալ կարէն Դեմիրճեանի եւ Վազգէն Սարգսեանի ծրագիրները, որոնք կրնան առաջնորդած ըլլալ իրենց սպանութեան: Պատասխանը եղաւ անուղղակի: Եթէ մինչեւ Ազգային Ժողովի ազէտը ժողովուրդը, թէեւ դժրախտ, սակայն դոնէ դեռ վերականդնումի յոյսեր ունէր, այժմ ամբողջովին յուսալքուած է, որովհետեւ կը տեսնէ թէ իշխանութիւնները չեն մտածեր իր մասին: Հետաքրքրական գտաւ ոճրագործներու ձերբակալումէն ետք իշխանութիւններուն փութկոտ յայտարարութիւնը նախքան հետաքննութիւնը, թէ խմբակը գործած էր առանձին: Ու դեռ կար համաներումի փաստը, երբ ոճրադործութեան հետ աղերս ունեցող անձեր ներում ստացան. – «Իշխանութիւնները, կամայ թէ ակամայ, կը հովանաւորեն ոճրագործները»: Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի հարցին, ինք կողմնակից է փոխզիջումի, «իսկական» փոխզիջումի, որ նպաստաւոր պէտք է ըլլայ Հայերուն: Հիմնովին դէմ է հողերու փոխանակման ծրագրին, որ «նոյնիսկ քննութեան առարկայ չի կրնար ըլլալ»:

Որպէս եզրակացութիւն Հայաստանի բնականոնացման համար առաջնահերթ կը նդիր է «օրինականութեան հաստատումը»:

Թ.

LIVRES REÇUS

FRAGMENTS D'UNE CHRONIQUE
Genève — Paris — Arménie

VAHE GODEL

Editions Metropolis
1, Pedro-Meylan, 1208 Genève
(Librairies Suisses ou chez les Editions Metropolis)

ԵՐԵՒԱՆԻ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ «ՍՓԻՒՌՔ» ԳԻՏԱՒՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ԳԻՏԱ – ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻԻՆ

(2001 ԹՈՒԱԿԱՆ)

(ՅԱՊԱՒՈՒՄՆԵՐՈՎ)

«Սփիւռք» պետաուսումնական կենտրոնի հիմնական գործունէութիւնը սփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստութիւնն է հայրենիքում:

2001–ի Օգոստոս ամսին կենտրոնն իրականացրեց սփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստութեան ՀՀ ԿԳՆ պետական պատուէրը՝ նախարարութեան Սփիւռքի բաժնի (վարիչ՝ Եուրի Նաւոյեան) անմիջական համագործակցութեամբ կազմակերպելով երկրորդ հաւաքը:

Ուսուցիչներ ժամանեցին Արժանթինից, Պուէնոս Այրէս, Եգիպտոսից, Իրանի Իսլամական Հանրապետութիւնից, Ռուսաստանից, Սուրիայից, Վրաստանից, Թուով 22 ունկնդիրներ:

Կենտրոնի դասախօսական կազմը այս տարի եւս ունէր բարձր մասնագիտական մակարդակ: Դասաւանդման համար հրաւիրուած էին ճանաչուած հայագէտ բարձրորակ մասնագէտներ Ֆրանսիայից, Լիբանանից, ՀՀ ԳԱԱ համակարգից, Երեւանի Պետական եւ Մ. Աբովեան Պետական Մանկավարժական Համալսարաններից, Երեւանի Կոմիտաս Պետական Երաժշտանոցից, ինչպէս նաեւ Ս. Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանից:

Ելնելով ուսուցիչների տարածքային ընդգրկումից՝ այս տարի եւս, ինչպէս անցեալ տարի, կազմուեցին երկու խմբեր՝ արեւելահայ եւ արեւմտահայ կրթական մասնագիտացումներին համապատասխան:

Վերապատրաստման ուսումնական ըմվանդակութիւնը հիմնականում ընդգրկում էր տարրական կրթութեան այսօրեայ հարցերը: Մասնաւորապէս, արեւելահայ ենթախմբում, ելնելով ունկընդիրների աշխատանքային իրավայտկութիւնից, դրանց աւելացան նաեւ միջին դասարանների ուսուցիչներին անհրաժեշտ որակաւորման պահանջները: Մէկամսեայ դասընթացքների աւարտին վերապատրաստման չրջանը բոլորած սփիւռքահայ ուսուցիչներին կենտրոնը չնորհեց պետական վկայագրեր, որոնք վաւերացրել էին ՀՀ ԿԳ նախարարը, մանկավարժական մայր դարբնոցի ռեկտորը եւ կենտրոնի տնօրէնը:

... Դասընթացքներին պարբերաբար յաչորդում էին յագեցած մչակութային ծրագրեր· մէկ ամսուայ մէջ սփիւռքահայ ուսուցիչները կատարեցին չրջապտոյտներ դէպի Հայաստանի տեսարժան վայրերն ու պատմամչակութային յուչարձանները: Այդ ուղեւորութիւնների ընթացքում նրանք եղան Ս· Էջմիածնում, Օչականում, Կարմրաւորում, Սաղմոսավանքում, Ամբերդում, Սարդարապատում, Հաղարծինում, Դիլիջանում, Սեւանում, Գառնիում, Գեղարդում եւ այլուր, իսկ Երեւանում այցելեցին Մատենադարան, Կոնեակի գործարան, Յովհաննէս Թումանեանի Տուն – Թանգարան, Ցաղթանակի Թանգարան, Կոմիտաս դաշտային, ուր հանդչում են Հայոց մեծերը, Եռաբլուր, Ծիծեռնակաբերդի համալիր եւ այլուր, մասնակցեցին Համահայկական երկրորդ խաղերի հանդիսաւոր բացումին ու վակմանը, յաճախել են թատերական եւ համերգային ներկայացումների: Մեր ուսուցիչներն ի մօտոյ ծանօթացան Ամերիկեան Համալսարանի Բըզնաց Ամերիկեան Համալսարանի (տնօրէն՝ Մերուժան Կարապետեան) եւ ՀՀ ԿԳՆ Բարեփոխումների Կենտրոնի (տնօրէն՝ Վիկտոր Մարտիրոսեան) աչխատանքներին:

2001 Թ· Օգոստոսի 2–ին կայացաւ կոտանդնուպոլսի եւ Երուսաղէմի Պատրիարք Հայրերի՝ Մեսրոպ Արք· Մութաֆեանի և Թորգոմ Արք· Մանուկեանի միասնական այցելութիւնը կենտրոն, որոնք իրենց ներկայութեան փաստով արդէն արժեւորեցին ամառնային դասընթացքների բացումը:

*
**

ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ 2001 Թ· ՁԵՌԲԵՐՈՒՄՆԵՐԸ

– 2001 Թ· Ապրիլի 10–ին կենտրոնը չու-

քով նչեց հանրապետութիւնում իր ընդթոմով միակ արեւմտահայ գրադարանի «Մանուէլ Բալըոյեան» անձեռնմխելի ֆոնտի լրումը: Ներկայ էին բազմաթիւ հիւրեր, ներկայ էր նաեւ հայրենի անուանի մատենագէտի այրին՝ Տիկին Հեղինէ Բալըոյեանը: Մեզ մօտ այն երկրորդն է՝ «Գեղամ Սեւան» ֆոնտից յետոյ, որ կենտրոնին նուիրել են դեռ 1999-ին:

– Իսկ ահա Նոյեմբերի 28-ին կենտրոնն ստացաւ երրորդ՝ «Ալեքսանդր Թոփչեան» անձեռնմխելի ֆոնդի առաջին 170 դիրք ու ամսագիր խմբագրանակը, որի հանդիսաւոր բացումը կայանալու է 2002 Թ. գարնանը: Գրքերն ուղարկում է անձամբ ինքը՝ գրականագէտ Ալեքսանդր Թոփչեանը:

– Միայն այս տարուայ ընթացքում կենտրոնն նուիրատուական կարգով ընփիւռքից ստացել է 250 անուն հայ գեղարուեստական, գրականագիտական, պատմագիտական, կրօնական, մանկավարժական եւ այլ բնոյթի գրքեր, որոնք ունեն արեւմտահայ ուղղութիւն: Գրադարանի գրքերի ընդհանուր քանակն այս տարուայ արդիւնքներով կազմում է մօտ 1800 կոտր:

– Կենտրոնին այս ամբողջ տարի իրենց թերթերն ու հանդէսներն են ուղարկել Փարիզի «Ցառաջ»ը, Լոս-Անճելըսի «Նոր կեանք»ը, Գահիրէի «Յուսաբեր»ը, Երեւանից՝ «Ազգ»ը, «Հայկեաց երեւանից», «Բիւզանդ», «Հոգեբանութիւնը եւ կեանքը», «Մանկավարժական միտք» եւ այլ պարբերականները:

– Յատկապէս ուզում ենք նշել Կենտրոնի ընթերցասրահի պատասխանատու Տիկին Լմմա Գասպարեանի բարեխիղճ աշխատանքը եւ ջանքերը գրքեր ու ամսագրեր հայթայթելու ուղղութեամբ: Ընթերցասրահն աշխատում է առաւօտից մինչեւ երեկոյ, ժամը 18-ը եւ միշտ լեցուն է ուսանողներով ու մտաւորականներով:

*
**

ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ ՅԱՌԱՋԻԿԱՑ ՏԱՐՈՒԱՑ ՀԱՄԱՐ

– Հեռանկարային ծրագրերից նչենք գլխաւորը. 2002 Թ. նախատեսում ենք, ափիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստման 3-րդ հաւաքին զուգընթաց, արդէն հայրենի ուսուցիչների արեւմտահայագիտական հանրակրթական մասնագիտացումներից երկամսեայ դասընթացներ կազմակերպելու գործը, որի ծրագիրը մեր կենտրոնում նախապէս մշակել է եւ այնուհետեւ հաստատուել ՀՀ ԿԳՆ կոլեգիայի 2000 Թ. Յունուարի 28-ի նիստին, ինչը, սակայն, անցած երկու տարիներին չէինք կարողացել իրագործել դրամարների բացակայութեան պատճառով:

– Ծրագրում ենք անցկացնել նաեւ կրթական հնդիրներին նուիրուած համահայկական գիտաժողով, որի նիւթը դիտում ենք յոյս արդիական «Արեւմտահայ պատմական եւ գրամշակութային արժէքները Հայաստանի կրթական համակարգում»: Այն կոչուած կը լինի բացայայտելու հայրենիքի մէջ արեւմտահայագիտութեան ճանաչման իրատես վիճակները, չեզրի ու ստուերոտ կողմերը, այն իրացնելու ճանապարհին եղած խոչընդոտները:

– Ցուսով ենք, որ 2001 – 2002 Թթ. վերջապէս «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամը իրագործելու է 2000 Թ. Ապրիլ 17-ին Հոգաբարձուների Խորհրդի տարեկան նստաշրջանին ընդունած իր որոչումը՝ կենտրոնի վինարարութեան եւ կահաւորման մասին, որն ամբողջութեան մէջ կազմում է 155 հազար, ԱՄՆ տոլար: Աշխատանքները մօտենում են աւարտին, եւ չուտով յայտարարուելու է հիմնադրամի այն մասնաճիւղի անունը, որը 2002-ին ստանձնելու է աշխատանքների փաթեթը:

– Ցոյս ունենք նաեւ, որ 2002 Թ. վերջնակնանապէս կը համալրուի կենտրոնի հաստիքակազմը, որ այս վիճակով խիստ անբաւարար է աշխատանքները լիարիւն կազմակերպելու խնդաններով:

Կենտրոնի տնօրէն
ՍՈՒՐԷՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ
Բանասիրական Գիտութիւնների
Տոքթոր, Փրոֆէսէօր

2001, Դեկտեմբեր 12

«ՑԻՈՒՍ»Ը Հայաստանեան քեմին վրայ

Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակումին 1700-ամեակին հայաստանեան նչումներու բազմատարը ու բազմադոյն համայնապատկերին մէջ ինքնատիպ, ուշադրաւ ներկայացում մը եղած է Ռ. Հոսկինի Փարիզ բեմադրած «Ցիսուս»ին երեւանեան տարբերակը: Անոր նախաձեռնած ու հարկաւոր պատշաճեցումը ըրած է Վարդան Պետրոսեան որ իր պարասաւախաղերով ծանօթ ու սիրելի դէմք մըն է Փարիզի թատերասէրներուն:

Այն նախ դիտող Հոսկինի բեմադրութեան, մեծապէս տպաւորուած է խաղէն. յետոյ, երբ մասնակից դարձած է նոյն թատերախումբին, զաղափարը ունեցած է ներկայացումը արտածելու դէպի Երեւան: Ծրագիրը մեծ ընդառաջում գտած է բեմադրիչին ու հեղինակէն որ ակադեմական – պատմաբան Ալէն Տըքօն է: Անոնք յօժարակամ ընդունած են իրեն տրամադրել մաս մը դերակատար – ներ ու թէքնիքի բաժինէն որոչ տարրեր, դիւրացնելու համար Երեւանի ներկայացումին պատրաստութիւնը: Առով հանդերձ, մեծապոյն աշխատանքը վիճակած է իրեն ու նոր բեմադրութիւն մը պատրաստած է, հարազատին հիմով: Ատիկա չնչելով նպատակը հետապնդած է Նոր Կտակարանի դասական պատումին ընդմէջէն հանրութիւնը անդրադարձնել այն դիժնդակ իրականութեան որ ներկայի Հայաստանին առօրեան է:

Ներկայացումները տեղի ունեցած են Օգոստոս – Սեպտեմբերին, Երեւանի Ստանիսլավսկի թատրոնին մէջ, Անի Համէլի բեմադրութեամբ: Դերակատարներու ցանկը իսկական միջազգային ցուցակ մըն է ուր կան Հայաստանցիներուն հետ Ֆրանսացիներ, Գերմանացիներ, Ամերիկացիներ, Իտալացիներ, եւ այլն: Ներկայացումը ունեցած է երաժիշտներու ստուար ցանկ մըն ալ եւ յայտնութեան նպաստաղներու բազմամարդ խումբ մը:

Ինչ կը վերաբերի այնքան այատարը խումբ մը դերակատարներով հայաստանեան ներկայացումին գործածուած լեզուին, ան անչուշտ հայերէնը եղած է, դերասաններու մնջախաղին ընկերացած ընթերցումներով որոնք կատարուած են Տիգրան Ներսիսեանի (Ցիսուս), Վարդան Պետրոսեանի (Աւետարանիչ) եւ Քրիստինա Յովակիմեանի (Մարթա) կողմէ:

Յայտնապէս, Վ. Պետրոսեան չէ աւարտած բեմի մարդու իր տաղանդին բոլոր երեսակները բանալու գործը իր հանդիսատեսին առջեւ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՄՆ-ՈՒ ՑԵՏԱԳԱՑ ԹԻՐԱԽՆԵՐԸ

Մինչ Աֆղանիստանի ռմբակոծումը կը չարունակէ քարուքանդ ընել երկիրը որ արդէն աշխարհի ամէնէն աղքատներէն է, լուրերու եւ զանազան հրապարակումներու միջոցով միջազգային հանրային կարծիքը կամաց կամաց կը տեղեկանայ թէ այդ ճակատագրին արժանի նկատուած ուրիշ թիրախներ ալ կան Ուաշինկթընի համար: Անոնց համար միակ չափանիշը ահաբեկչութեան գործունէութիւնն է: Աշխարհի ոստիկանի վերածուած ԱՄՆ-ը իրենք իրենց պարտականութիւն տուած են իրենց հայեցակէտով ահաբեկիչ նըկատուած պարագլուխները, իշխանութիւնները հիմնովին մաքրագործելու, ո՛ւր որ ալ գտնուին անոնք:

Ամերիկեան մամուլը արդէն տեղ կու տայ նախագահ Պուշի կառավարութեան վարած քաղաքականութեան որով դիւանագէտներ, զինուորականներ, գործակալներ կը ղրկուին Ասիա եւ Ափրիկէ որպէսզի յայտրդ փուլերուն հիմնագարբերը դեռեղեն ու պայքարը ծաւալեն Ալ Քաիտայի գլխաւոր կեդրոններուն դէմ որոնք առնուազն եօթը երկրի մէջ կը գտնուին:

Անոնց կարգին կը գտնուին Փիլիպպեաններու, Սոմալիի, Եմէնի, նաեւ Մալէզիոյ, Ինտոնեզիոյ, Տաճիկստանի, Ուզբեկստանի անունները: Պատրուակը նոյնն է. Ալ Քաիտայի ցանցը այդ երկիրներուն մէջ հակում ունի իր գործունէութեան զարկ տալու, ինչ որ սպառնալիք է ամերիկեան չահերուն: Պուշի պատասխանատուները չեն ծածկեր որ էֆ.Պի.Այ.ի եւ Սի.Այ.Էյ.ի ներկայութիւնները հրաժարացուած են այդ երկիրներուն չուրջը:

ԱՄՆ-ու հակահարեկչական գործիչները կ'ուզեն ժամ առաջ միջամտել ու ձեռք անցընել Ալ Քաիտայի բազմահարիւր չարքայինները որոնք իրենց համոզումով խոյս տուած են Աֆղանիստանի պատերազմէն ու ապաստանած այդ երկիրները: Այս նպատակին հետ կը չեշտուի որ չի նախատեսուիր անպայման նոր ռմբակոծութիւններով եւ ներխուժումներով պայքարիլ ահաբեկիչներուն դէմ, այլ տեղական կառավարութիւններու հետ գործակցելու ճամբով. այդ գործակցութիւնը պիտի ըլլայ դիւանագիտական, տեղեկատուական եւ իրաւագիտական: Գործակցութեան համար նկատի առնուած կառավարութիւններուն մէկ մասը, ըստ ամերիկեան աղբիւրներու, Սեպտ. 11-էն առաջ չէր հասկնար թէ ինչո՛ւ հարկ էր հետապնդել Ալ Քաիտան: Այսօր հասկցած են ու ամերիկացի գործիչները պէտք չունին համոզելու որ այդ կազմակերպութիւնը որքան իրենց, նոյնքան եւ խնդրոյ առարկայ այդ երկիրներուն համար սպառնալիք է:

Գործակցելու հեռանկարով նախագահ Պուշ ինքը արդէն հանդիպում ունեցած է այդ երկիրներուն ղեկավարներէն ոմանց հետ: Սպիտակ Տան մէջ ընդունած է Փիլիպպեաններու եւ Եմէնի նախագահները. առաջինին խոստացած է տասնեակ միլիոն տոլարի օժանդակութիւն որ պիտի գործածուի ահաբեկչութեան պայքարին համար. ատկէ զատ նուազագոյն 22 զինուորական խորհրդականներ եւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի ամերիկացի մասնագէտներ պիտի ղրկուին Մանիլա: Իսկ այն կառավարութիւնները որոնք պիտի մերժեն ծրագրուած գործակցութիւնը, կրնան թիրախ ըլլալ գաղտնի գործողութիւններէ մինչեւ որպէս վերջին միջոց՝ զինուորական ուժի գործածութեան:

Ալ Քահտայի ապաստան տալու ամբաստանութեան ենթակայ այս երկիրներէն ոմանք ԱՄՆ-ու դաշնակից են, այդ պատճառով ալ կարելի չէ առանց այլեւայլի ռմբակոծութեան միջոցին դիմել Ալ Քաիտայի չարքայիններուն չէզոքացնելու մտադրութեամբ: Այդ է պատճառը նաեւ որ Ուաշինկթըն կը ջանայ ամէն կերպով ապահովել այդ կառավարութիւններուն նեցուկը:

Փիլիպպեաններու յատուկ ուշադրութեան առարկայ ըլլալուն պատճառը, Ալ Քաիտայի առընչուած ահաբեկչական Ապու Սայաֆ կազմակերպութեան ներկայութիւնն է հոն. այդ կազմակերպութիւնը տարիներէ ի վեր հակահարեկչութեան պայքար տանող ամերիկացի պատասխանատուներուն գործը կը դժուարացնէ: 1995-էն այդ երկիրը առընչուած է Ցոմկ. – Պօղոս Բ.ի եւ նախագահ Պ. Գլինթընի դէմ կազմակերպուած ռճրավոյնձերու, ամերիկեան եւ իսրայէլեան դեսպանատուներու վրայ յարձակումներու:

Վերջերս ԱՄՆ-ը եւ անոնց դաշնակիցները փիլիպպեան իշխանութեան փոխանցած են ահաբեկչական գործունէութեամբ կասկածելիներու մանրամասն ցանկ մը. հոն կան անուններ որոնք յատկապէս Պէն Լատէնի հետ կապ ունեցած են: Ցանկին նպատակն է ստուգել տալ թէ այդ անձերը կը չարունակե՞ն հոն գտնուիլ, նաեւ ապդարարել որ կրնան հոն մուտք գործել: Այդ յարաբերութեան մէջ միշտ կը նչուի պարագան որ Ուաշինկթըն հազորդակցութեան, ռազմավարական օժանդակութիւն կ'ընեն փիլիպպեաններուն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԷ.

ԹԱՔՍՈՑԸ

– Ո՞ւր, հարցուց տանտիրուհին:

– Այդ մասին միւս ընկերներուս հետ խորհրդակցեցայ, – պատասխանեց երիտասարդը, – եւ տեսանք, որ ամէնէն յարմարը ստորերկրեայ մառանն է:

– Հոն պահուըտելիք որեւէ տեղ չի կայ, եւ դիտցած եղէք, որ եթէ երբեք այս տան մէջ խուզարկութիւն կատարուի, ամէնէն առաջ հոնկէ կը սկսին:

– Մեր դիտաւորութիւնն է այդ մառանին մէջ գետնափոր խցիկ մը պատրաստել հինգ – վեց հոգի պարունակող եւ կափարիչով մը գոցուող:

– Վսեմ գաղափար, – գոչեց Եղիա:

– Բայց այդ գետնափորը ո՞վ պիտի պատրաստէ, – դիտել տուաւ Տիկին Մաքրուհի, – եթէ ատոր համար դուրսէն գործաւորներ բերենք, շատ վտանգաւոր գործ մը ըրած կ'ըլլանք:

– Դուրսէն գործաւոր բերելու պէտք չի կայ, հինգ երիտասարդներ ենք այստեղ, եւ որովհետեւ այդ թաքստոցը ամէնուս պիտի ծառայէ, հաւասարապէս, ձեռք ձեռքի կու տանք եւ կը չինենք, դուք միայն մեզի մէկ քանի բահ ու բրիչ հայթայթեցէք:

– Այդ դիւրին է:

– Ուրեմն գործի սկսինք անմիջապէս, որովհետեւ կորնցնելու ժամանակ չունինք:

– Դուք ալ համամի՞տ էք այդ գետնափոր թաքստոցին, – հարցուց գեղանի Քրիստինէ զրադէտ ուսուցիչին:

– Բնականաբար, օրիո՛րդ, ես ամէնէն աւելի պէտք ունիմ այդպիսի թաքստոցի մը, ատիկա մահու եւ կենաց հարց մըն է ինծի համար:

– Ուրեմն պատրաստուէ՛ մեզի հետ աշխատելու, – ըսաւ Տրդատ:

– Աչխատի՛լ, – գոչեց Եղիա, – ի՞նչ բանի աչխատիլ:

– Փորելու, հող պարպելու, բահ ու բրիչ գործածելու:

Եղիա խրոխտ չարժումով մը իր կարճուկ հասակը վեր ցցեց եւ ձեռքերը ցոյց տալով՝ ըսաւ.

– Ահա ձեռքերը գրիչ բռնելու վարժուած են եւ ո՛չ թէ բահ ու բրիչ:

– Այն ատեն գետնափորին մէջ քեզի համար տեղ չի կայ, – պատասխանեց Տրդատ, – ո՛չ ես եւ ո՛չ ալ միւս խեղճերը, որոնք աւուր հացի կարօտ երիտասարդներ են, պարտաւոր չենք քեզի թաքստոց չինելու:

Այս խօսքերը մտածել տուին երիտասարդին:

– Իմ միտքս չկրցայ բացատրել, – ըսաւ, – ես աչխատելու տրամադիր եմ, բայց կարողութիւն չունիմ, բահ ու բրիչ չեմ կրնար գործածել, ո՛չ ալ հող կրել, բայց ուրիշ առաջարկ մը ունիմ:

– Խօսէ, տեսնենք:

– Կ'ըսէք, որ միւս երիտասարդները աւուր հացի կարօտ մարդիկ են, յա՛ւ, ուրեմն թո՛ղ իմ տեղս ալ աչխատին, եւ ես իրենց օրական վճարեմ:

– Շատ օրինաւոր առաջարկ մըն է այս, – դիտել տուաւ տանտիրուհին:

– Ուրեմն ես ալ կ'ընդունիմ այդ առաջարկը, – յայտարարեց Տրդատ:

Ու այսպէս խնդիրը կարգադրուեցաւ:

Տան մէջ արդէն բահ ու բրիչ մը կար, ուրիշներ ալ գտան դրացիներէ եւ խոկոյն գործի սկսան:

Քանի մը օրուան մէջ փոսը փորուեցաւ: Փոքրիկ ծակէ մը կարելի էր իջնել մէջը: Հոն վեց հոգի հանգիստ կրնային մնալ:

Ծակը գոցուելու համար կափարիչ մը մըն ալ պատրաստեցին:

Երբ որ ամէն բան լմնցաւ, գեղանի Քրիստինէ եկաւ Եղիան գտաւ եւ ըսաւ, թէ երիտասարդները իրենց խոստացած օրականները կը պահանջեն:

– Օրինաւոր պահանջում, – ըսաւ երիտասարդը՝ գրպանէն թղթապանակը հանելով:

Եւ կէս ոսկինոց թուղթ մը երկարեց աղջկան:

Այս վերջինը չկրցաւ իր ծիծաղը զսպել եւ գոչեց.

– Աս ի՞նչ է, պարո՛ն Եղիա:

– Աչիկա կէս ոսկի օսմանեան թղթադրամ է, – բացատրեց երիտասարդը, – միայն թէ կը փափաքէի հասկնալ, թէ ատոր տեսքը ինչո՞ւ այնքան գուարթացուց ձեղ:

– Բայց երեք մարդու, որոնք օրերով աչխատեցան, կարելի՞ է կէս ոսկինոց թուղթ մը տալ:

– Կը կարծէք, որ ես Ռոչիլտի զաւա՞կն եմ, օրիո՛րդ, ատկէ աւելի տալու ի վիճակի չեմ:

Գեղանի աղջիկը զրամը առաւ եւ վար իջաւ:

(Շար. 127)

Տիկին Սոնիա Մելտոնեան,
Պր. Վարդգէս Մելտոնեան,
Տիկին Արփինէ Սէրովբեան,
Աբթօ եւ Ալիսա Քիլիմլի,
Խտուար Գուրյումճեան,
Արամ եւ Ալէն Քիլիմլի

ինչպէս նաեւ Մ.Նահանգներ (ԱՄՆ), Տորոմ-եան եւ խնամիները, Ժաժ, Կարապետեան (Ֆրանսա եւ Թուրքիա), Ալեքսանեան (Թուրքիա), Զիլինկիր (Թուրքիա)

ընտանիքները յաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, մեծ մօրեղբօր եւ աղգականին՝

ԱՐԱՐԱՏ ՄԵԼՏՈՆԵԱՆԻ

(Ծնած՝ 1920)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 16–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 21, ժամը 10·15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անկէն լէ Պէնի գերեզմանատունը։

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները՝ Ազգ-քաոսախնամին կամ աղգային այլ ձեռնարկներու։

Որեւէ մահադդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել։

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ՝ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնս *մեր մանուկներն ու երիտասարդները ղէպի գրականութիւն մղելու նպատակով այս տարի ալ կը կազմակերպէ արտասանութեան մրցում մը, որ առհասարակ մեծ խանդավառութիւն կը առեղծէ։*

Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 2002, Մարտ 17, *ժամը 14·30–ին Բարեգործական սրահին մէջ*

118, rue de Courcelles, Paris 17e

Այս տարուան մրցումը նուիրուած ըլլալով Քրիստոնէութեան ընդունման 1700–ամեակին, որոշուած են հետեւեալ կատերը երկու մակարդակներու համար, այսպէս՝

1) 8 – 14 *տարեկան պատանիներու համար մրցոյթին պարտադիր կտորն է Վահան Թէքէեանի ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, իսկ երկրորդ կտորին ընտրութիւնը ազատ է։ Առաջին, երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացողները պիտի ստանան* 200, 150, 100 *ֆրանք։*

2) 14 – 20 *տարեկան երիտասարդներու համար պարտադիր կտորն է Յովհաննէս Թումանեանի ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԿԱՆԹԵՂԸ, իսկ երկրորդ կտորին ընտրութիւնը ազատ է։ Առաջին, երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացողները պիտի ստանան* 250, 150, 100 *ֆրանք։*

Իսկ բոլոր մասնակցողները պիտի ստանան յուշանուէրներ։

Ծնողներէն, ուսուցիչներէն, դպրոցներու եւ Մշակոյթի Տուներու ղեկավարներէն կը խնդրուի պատրաստել աղաքը եւ զանոնք մղել մասնակցելու այս մրցումին։ Հայկական դպրոցներ չյաճախող թեկնածուներ ալ իրաւունք ունին մասնակցելու, եթէ ի վիճակի են։

Արձանագրութեան համար հեռախօսել մինչեւ 2002 Մարտ 5, 01 47 50 97 51 *թիւին, ստանալու համար մասնակցութեան թերթիկը։*

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «**Anahid**»
de St-Maurice de Beynost
vous invite à

l'arbre de Noël

de l'Ecole Hebdomadaire Arménienne
le Dimanche 23 décembre à 15h
à la Salle des Fêtes
le Père Noël distribuera des cadeaux
à tous les enfants présents

* * * * * * * * * * * * * *

Et pour la réussite de cet événement
nous comptons sur votre présence

* * * * * * * * * * * * * *

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մարի – Լուիզ Ֆէօվրիէ զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Կի Պուքէ եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Դեկտեմբեր 23, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, իրենց մօր, մեծ – մօր եւ նախիին՝

ՏԻԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մատըլէն Փափազեան եւ աղջիկը՝ Ժոսլինն 1500 ֆրանք կը նուիրեն «Ցառաջ»ին, այս վերջնոյն կնքահօր՝ Արամ Աւետիսեանի մահուան 26–րդ տարելիցին ի յիշատակ։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23, ժամը 13–ին

Նուրհան Փրէկեան սրահին մէջ

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

ժամադրութիւն Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine
à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE

avec

JEAN AYANIAN

à l'occasion de la parution
de son ouvrage
«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»

précédé de :

«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par **ANAHIDE TER-MINASSIAN**

Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN et de Ara KRIKORIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

CDCA

COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

Communiqué de Presse

Le Forum du Comité de Défense de la Cause Arménienne (C.D.C.A.) qui s'est tenu à Paris (Maison de la Chimie) les 14, 15 et 16 décembre 2001, a abordé avec des spécialistes les problématiques de la société française et de la cause arménienne au XXIème siècle. Les principales conclusions qui ont été dégagées, toutes liées au concept de la reconnaissance, sont les suivantes:

- Il est nécessaire et urgent de reconnaître politiquement en France, la diversité culturelle dans un cadre citoyen d'échanges interculturels, une conception qui s'oppose au communautarisme de repli.

- La responsabilité de l'Etat turc dans le génocide des Arméniens, après analyse juridique et politique, apparaît pleinement engagée du fait, notamment, du principe de succession des Etats, et de l'imprescriptibilité des crimes contre l'humanité.

S'appuyant sur ce double constat, et sur la base des conclusions des groupes de travail ayant rassemblé tous les participants au Forum, le C.D.C.A. s'est engagé à développer entre autres, les actions générales et particulières suivantes :

1) promouvoir la reconnaissance politique des minorités culturelles dans le cadre d'une représentation démocratiquement instituée,

2) participer à l'élaboration d'un dialogue arméno-turc constructif en posant comme un préalable absolu la responsabilité de l'Etat turc dans le génocide des Arméniens de 1915,

3) demander au Parlement français l'extension de la loi Gayssot sur le négationnisme, à l'ensemble des génocides et des crimes contre l'humanité,

4) mettre en œuvre une politique globale et vigilante de préservation des monuments arméniens en Turquie.

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne, se faisant l'interprète des préoccupations de la communauté arménienne considère que, sur ces questions essentielles touchant au respect de la mémoire et à l'évolution irréversible de la société vers le multiculturalisme d'échanges, les candidats à l'élection présidentielle devront nécessairement se prononcer.

Paris, le 16 décembre

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէդի Ակնունի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 2000 *Ֆր. Օր. Սթելլա Պագըրճեանէ իր հօր՝ Արշակ Պագըրճեանի մահուան* 40–*րդ տարելիցին առթիւ։*

***

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 200 *Ֆր. Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Քիւլչէեանէ Տիկին Շնորհիկ Փափազեանի մահուան առթիւ։*

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարզարէին եւ Շակրեայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

***

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախատարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի՝ Սարկաւագներու տօնին առիթով։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Այսօր «Ուխտի Օր»ն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյն։

Ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Մնունդի պատարագ, Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 25–ին, ժամը 11–ին։

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

► *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*

► *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*

► *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F + 50 F frais d'expédition.

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

UGAB-JEUNES - MARSEILLE

Réveillon de la Saint-Sylvestre

LE LUNDI 31 DECEMBRE
à partir de 20 heures 30

au Siège de l'**UGAB** : 327, Boulevard Michelet, 13009 MARSEILLE

Réservations :
☎ **06 64 03 10 58 / 06 20 85 12 77**

Une partie des bénéfices sera versée à la construction de l'école maternelle NORACHENE au Karabagh.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21
VENDREDI
21 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·324 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·324

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՂԵՌՆԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ ԳԱՐԱԳԱՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԻՏՔ ԱՄՍՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

(Դեկտեմբեր 19 / 20)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտ· 19–ին պաշտօնական այցով հասած է Ճափոն ուր նոյն օրը հանդիպում ունեցած է Տնտեսութեան նախարարին ու վարչապետին հետ: Նախարարը ըսած է թէ իր երկրին համար մեծ նշանակութիւն ունի Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները զարգացումը· իսկ Ռ. Քոչարեան չեչտած է Հայաստանի համար Ճափոնական մասնաւոր ներդրումներու կարեւորութիւնը: Աւելցուցած է թէ ըլլալով Հարաւային Կովկասի ամէնէն կազմակերպուած ու կայուն երկիրը, Հայաստան կրնայ հետաքրքրական գործընկեր ըլլալ Ճափոնի համար:

Ռ. Քոչարեան Ճափոնի վարչապետին հետ ստորագրած է բարեկամութեան ու գործընկերութեան միասնական յայտարարութիւն մը:

***

ԱՄՆ–ՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Տ· Ռամսֆելտ Բաքուի մէջ մամուլի ասուլիսի մը յայտարարած է թէ Ազրբեջանի ամերիկեան օժանդակութեան արգելքը վերցնող բանաձեւը մօտ ատենէն կ'ընդունուի Կոնկրէսի կողմէ եւ կ'ապահովուի ԱՄՆ – Ազրբեջան ռազմական գործակցութիւնը: Տեղական մամուլն ալ գրած է որ Ռամսֆելտ – Ալիեւ տեսակցութեան որոշուած է ռազմական մարզի չափումներուն զարկ տալ:

Ասուլիսին ներկայ Ազրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարն ալ Ս· Աբիեւ յիշեցուցած է թէ իր երկիրը չրջանին մէջ առաջինն էր որ ահաբեկչութեան դէմ իր օդնութիւնը առաջարկեր էր ԱՄՆ–ուն: Ան ըսած է նաեւ թէ ամերիկացի իր պաշտօնակիցին հետ տեսակցութեան ընթացքին անոր տեղեկացուցած է թէ Ազրբեջանի տարածքին 20%–ը գրաւուած է եւ մեծ թիւով գաղթականներ կ'ապրին ողորմելի պայմաններու մէջ:

***

ՋԻՒՆԱՄԵՐԻԿԸ ՓԱԿԱՇ Է ԿԱՐԳ ՄԸ ՃԱՄԲԱՆԵՐ

Ջիւնամերիկին պատճառով Դեկտեմբեր 19–ին փակուած են կարգ մը ճամբաներ, ինչպէս Արթիկ – Ալագեազ, Ծաղկահովիտ – Ալագեազ, Ալագեազ – Ապարան, Լալիկ – Մարալիկ հատուածները: Դժուարանցանելի եղած է յատկապէս Քալաբան – Մեղրի ճամբան: Այդ ճամբաներուն վրայ մնացած չուրջ 70 ինքնաշարժներ դուրս բերուած են մերկիկի գօտիէն, իսկ երեւանի մէջ հիմնական պատրաստութիւն տեսնուած է ապառուող ձիւնը մաքրելու համար:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐՈՒ ՏՆՕՐԻՆԸ ԶԳԱՇ Է ՊԱՇՏՕՆԸ

«Հայկական աւիատուղիներ»ու թաժնետէրերու Դեկտեմբեր 18–ի արտակարգ ընդհանուր ժողովին ընդունուած է գլխաւոր տնօրէն Ս· Վրացեանի հրաժարելու դիմումը, վաստթարացող առողջական վիճակին պատճառով: Պաշտօնը առժամապէս յանձնուած է քաղաքացիական օդային գիծերու պլխաւոր վարչութեան պետ Յ· Երիցեանի:

Ա Ղ Ա Ն Ի Ս Տ Ա Ն

ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԺԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

Աֆղանիստանի ժողովրդավարական կառավարութիւնը, որ զօրծի գլուխ կ'անցնի Դեկտեմբեր 22–ին, իր համաձայնութիւնը տուաւ 3000 զինուորներէ բաղկացած միջազգային ուժի ներկայութեան, ՄԱԿ–ի հովանիին տակ, վեց ամսուան ժամանակաշրջանի մը համար:

Ամերիկեան ուժերը կը չարունակեն Թորա Պորայի ամէն մէկ քարայրը խուզարկել Ուսամա Պէն Լատէնի հետքը գտնելու համար: Հոմի մէջ, ռազմական վարչապետը՝ Քարզայ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Զահէր Շահի հետ եւ յանձն առած է «վերջ տալ ահաբեկչութեան»: Ձշդած է նաեւ որ Պէն Լատէն ոչ մէկ բարեացակամութեան պէտք է սպասէ, հարկ է վերջ տալ Թալիպաններուն:

***

Քապուլի մէջ, կացութիւնը բաւական ծանր է եւ վախ կը տիրէ ռճրագործութեան զգալի յաւելումին հետեւանքով: Գողութիւն, թալան, սպանութիւն սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծած են եւ ոչ ոք կը համարձակի դուրս ելլել ժամը 18–էն ետք: Ցարձակումները, լընդհանրապէս, պինեալ խմբակներու գործն են, անոնք կազմուած են տաճիկներէ, ուզբեկներէ եւ հազարաներէ, որոնք դէմ են պաշտուններուն: Զոհերը միշտ կը նկատրգրեն յարձակողները որպէս պինուորական համազգեստով անձեր, կալաշնիկովներով պինուած: Բնակչութիւնը կը վերապրի 1992 և 1996 տարիներու մուճահետոիներու իշխանութեան չրջանը:

***

Ուաչինկթըն պատրաստ է պատերազմը տարածելու այլ երկիրներու եւ Պաշտպանութեան նախարարն ալ՝ Տոնալտ Ռամսֆելտ յայտարարած է, որ ՄԱԿ–ի որեւէ նոր լիազօրութիւն անհրաժեշտ չէ ուրիշ երկիրներ հարուածելու համար: Պրիւսէլի մէջ, ուր կը մասնակցէր ՕԹԱՆ–ի Պաշտպանութեան Նախարարներու ժողովին, թուած է նաեւ այդ երկիրները, ասոնք են Եմէն, Սուտան, Սոմալի եւ ուրիշներ, որոնք ապաստան տուած են Ալ – Քաիտայի ահաբեկչական ցանցերուն: Եւ կը թուի որ եւրոպական երկիրներն ալ նոյն մօտեցումը ունին, Ժոսփէն Ապդային Ժողովին առջեւ յայտարարած է «օրինաւոր պաշտպանութիւնը իրաւական հիմ մը կուտայ զինուորական գործողութիւններու Աֆղանիստանէն զատ, ուրիշ երկիրներու մէջ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԺԱՆԹԻՆ անանկութեան դուռն է եւ նախագահը ստիպուեցաւ Պաշարման վիճակ հռչակել Դեկտեմբեր 19–ին, մինչ Տնտեսութեան նախարարը կը հրաժարէր: Նոյն օրը, թնակչութիւնը փողոց լցած, թալանի կուտաը Պուէնոս – Այրէսի վաճառատուները եւ անդեղէնի բոլոր խանութները: Բախումներու հետեւանքով 5 մեռեալ կար եւ 100 վիրաւոր: Ամբոխը յառաջացած էր դէպի Մայիսի հրապարակը, ուր կը գտնուի Գազա Ռոզատան, նախագահական պալատը: Ցարձակում գործուած է Գորտոպայի քաղաքապետարանին վրայ, որու նահանգապետը (փերոնական) էի ծածկեր որ կացութիւնը անիշխանութեան վերածուած է, ամպիսի առեն մը, երբ հեղինակութեան պակաս կայ: Աղքատները, կ'ըսէ, յուսահատութեան մէջ են, հարուստներն ալ մտահոգ են: Արժանթին ծունկի եկած է, բայց, կը թուի որ փրկութիւն չկայ խուսափելու համար ամբողջական անանկութենէ: Պարտքը հասած է 130 միլիառ տոլարի: Դրամական Միջազգային Հիմնադրամը, Դեկտեմբեր 5–ին, մերժած է 1,26 միլիառ տոլարի օժանդակութիւն մը, որով հետեւ Արժանթին չի յաջողիր տնտեսական հաւասարակչռութիւնը:

ԳՈՄՈՐՆԵՐՈՒ (Հնդկական՝ ովկիանոս) կառավարութիւնը յաջողեցաւ ձեռք առնել Մոհիլի կղզիին հակակչիռը: Հոն, ցամաքահանուած ըլած էին 20 օտար գիներ եւ ձեռք առած են կարգ մը պետական չէնքեր: Պահ մը, պետական հարուածի այս փորձը չփոթուած է ամերիկեան ուժերու ցամաքահանումի հետ Պէն Լատէնի ցանցերուն դէմ: Գոմանտոյին 5 անդամներ, որոնք սահուն Ֆրանսերէնն կը խօսէին, սպաննուած են, վեցերորդ մը, վիրաւորուած, ձերբակալուած է:

ՓԱՐԻԶԻ 15–րդ թաղամասին մէջ, ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Դեկտեմբեր 19–ի երեկոյեան, պաղեստինամէտ եւ իսրայէլամէտ տարրերու միջեւ: Շուրջ երեսուն երիտասարդներ, իսրայէլեան դրօշակով, բախած են ցուցարարներու, որոնք հաւաքուած էին «Ֆրանսա – Պաղեստին Զօրակցութիւն» կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ «Մերձաւոր – Արեւելքի խաղաղութեան» ի նպաստ ցոյց մը համար: Ոմանք կը բացագանչէին՝ «Իսրայէլ պիտի ապրի, Իսրայէլ պիտի յաղթէ», միւսներն ալ «Պաղեստինցիք իրաւունքն ունին Պետութիւն մը եւ հողամաս մը ունենալու»:

ՖՐԱՆՍՍՑԻ Լոնտոնի դեսպանը՝ Տանիէլ Պէրնար բաւական ձախող արտայայտութիւն մը ունեցած է (դիւանագիտական կափ) քան Լոնտոնի «Թայմզ»ին: Արդարեւ, Պէրնար, որ Շիրաքի աչքերն ու ականջները կը նկատուի, ընդունելով Լորտ Պլէք օֆ Գրոսհարպըրը եւ Լոնտոնի ընտրանին ըսած կ'ըլլայ անոր որ միջազգային ներկայ տագնապը ստեղծուած է Իսրայէլի կողմէ «ce petit pays de merde»···: Հարցը հոն է, ինչպէս կը դրէ «Լիպերասիոն» (Դեկտեմբեր 20), որ Լորտ Պլէք ոչ միայն տէրն է «Տէյլի Թելէկրաֆ»ի, այլեւ կինն ալ՝ Պարպարա Ամիէլ կ'աշխատակցի կանոնաւոր կերպով: Առանց տալու դեսպանին անունը, դրած է «եւրոպական մեծ երկրի մը դեսպանին մասին»: Տեղւոյն հրեայ համայնքը գուչակած է եւ պաշտօնապէս բողոքած է, մինչ Պէրնար չի յիշեր նման բան մը ըսած ըլլալը: Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութիւնը «չարամիտ ակնարկութիւն» որակած է դեսպանին եղած վերագրումը: Դեսպանը կ'ընդունի, սակայն, որ ոգեկոչած է Իսրայէլ – Պաղեստին համարատութեան անհամեմատօրէն ծանր հետեւանքները եւ կը վստահեցնէ որ հակահրեայ չէ:

ԹԵՀՐԱՆ կ'ամբաստանէ Միացեալ Նահանգները, որու ծովուժը կեցուցած է պարսկական քարիւղատար նաւ մը Ծոցին մէջ: Երկու նաւաստիներ վիրաւորուած են գործողութեան ընթացքին:

ԱԼԺԻՒ արեւմուտքը, Ռելիզանի չըրջանը, չորս ճամբորդներ սպաննուած են եւ երկու ուրիշներ ալ վիրաւորուած, երբ իսլամական գինեալ խումբ մը յարձակած է իրենց թաքսիին վրայ: Քանի մը օր առաջ ալ, 6 զինուորներ վիրաւորուած են, մէկը՝ ծանրօրէն, կրկին գինեալ խմբակի մը կողմէ:

Վենեցուելայի մայրաքաղաք Գարագասի մէջ, Կիրակի, Դեկտ· 16–ին, հանդիսաւոր արարողութեամբ բացումը կատարուած է Եղեռնի Ցուշարձանին, Միջեռնակաբերդի օրինակով:

Մայրաքաղաքին կարեւորագոյն հրապարակներէն մէկուն վրայ զետեղուած յուշարձանի բացման պաշտօնական արարողութեան խօսք առած են տեղւոյն հայ գաղութին առաջնորդը՝ Կոմիտաս Եպիսկ· Օհանեան, Համայնաքային Խորհուրդի ատենապետ՝ Ցակոբ Զորպաճեան, կոթողին հեղինակները՝ Միչէլ Կոկրկեան եւ Մարքօ Ծաղիկեան, ինչպէս նաեւ քաղաքապետ՝ Լէոփոլտօ Լոփէս:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԵՈՂԱՆՏ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ցաւով իմացանք, որ Դեկտ· 18–ին, Պէյրութի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Եոլանտ Աճէմեան, վաստակաւոր կրթական մշակ մը, ծանօթ նաեւ Լիբանանի սահմաններէն դուրս, մանաւանդ Ֆրանսա:

Ողբացեալը, ուխտունը անց, երկար տարիներ Ֆրանսերէն եւ Ֆրանսական դըպրականութիւն դասաւանդած է Պէյրութի Համազգայինի Նշան Փալանճեան ճեմարանը եւ սերունդներ հասցուցած, որոնք այսքան անոյշ յիշատակներ պահած են իրմէ: 50–ական թուականներուն ալ, յաճախ կու գար Փարիզ եւ Սորպոնի մէջ կը հետեւէր Ֆրանսական քաղաքակրթութեան ամառնային դասընթացքներուն: Համակրելի, հաղորդակից, ջերմ խառնուածքի տէր կին մըն էր Եոլանտ, որ իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ ծաղրանկարիչ Տիրանի (Աճէմեան) հետ կազմած էր տաքուկ բոյն մը, ուր քարեկամներ սիրով կը հաւաքուէին աղուոր ժամեր անցընելու համար: Ծնեալ Կիւլպէնկեան, Եոլանտ Աճէմեան քրոջ զաւակն էր տարաբախտ Մատթէոս Զարիֆեանի նաեւ զրագիտուհի Սեզայի:

Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 20–ին:

Մեր խոր ցաւակցութիւնները իր զաւկին՝ Սիլվիա Աճէմեանի:

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹՈՐՇՈՒՐԴԸ՝ ՓԱՏԿԵՐԻՆ, ԵՂԱՆԱԿԻՆ ԵՒ ՓԻՐԻՆ ՄԻՋԵՒ

ՇԱՀԱՐԱՋ

Ֆրանսայի հասարակութեան անծանօթ կամ քիչ ծանօթ, եւրոպական այլ երկիրներու արուեստագէտները ներկայացնող տարեկան սովորութիւն դարձած իր ծրագիրներով, Փարիզի Օրսէի թանգարանը միաժամանակ կազմակերպած է երեք ցուցահանդէսներ, Արնոլտ Պէօքլինի (1827 – 1901), Մաքս Քլինկըրի (1857 – 1920) եւ Աուկուստ Սթրինտպէրկի (1849 – 1912) նուիրուած (*): Ասոնցմով, կրկին դիտողին ուշադրութեան կը յանձնուի ԺԹ. դարու երկրորդ կէսի գեղարուեստին կարեւորագոյն հարցերէն մէկը, նկարչութիւն – երաժշտութիւն – դրականութիւն առընչութիւնը արծարծող, յատկապէս Րիխարտ Վակների չունչով կամ ազդեցութեամբ թափանցուած, մինչեւ իսկ տիրապետուած: Ժամանակագրական կարգով, Պէօքլինի, Քլինկըրի եւ Սթրինտպէրկի ցուցահանդէսները կը ներկայացնեն այդ երրորդութեան տարբեր մակարդակները, դասականէն դէպի Ի. դարու արդիականութիւնը ընթացող:

***

Միակ պատառ մը կրնայ քաւարար ըլլալ որպէսզի նկարիչ մը իր տեղը ունենայ արուեստի պատմութեան մէջ, ինչպէս եւ մարդոց մտապատկերին, ներաշխարհին, երբ երկը կը ներկայանայ որպէս եզակիութիւն մը, ստեղծագործական ու բովանդակային մշտատեւ խորհուրդ մը պարունակող: Նման գործերու կարգին կարելի է դասել Պէօքլինի «Մեռելներու կղզին» խորագիրը կրող հինգ տարբերակներու չարքը: Սակայն, ասոր մասին արտայայտուելու համար, հարկ է մոռնալ կամ անտեսել նկարչական յղացողականութիւնը՝ որպէս նորարար ձգտում. մոռնալ կամ անտեսել որ երբ Պէօքլին իր երկը կը յղանար, այլ տեղ դեղարուեստական նոր բնագաւառներ կը յայտնաբերուէին կամ կը մատուցուէին, բծախաչներու, տպաւորապաշտներու եւ այլոց միջոցաւ. մոռնալ կամ անտեսել որ արեւմտեան ընկերութիւնները ինչպիսի վերիվայրումներ եւ փոփոխութիւններ կ'ապրէին՝ պատերազմներու, ճարտարարուեստական, գիտական յառաջխաղացքին եւ այլ մարզերու բերումով: Քանի որ Պէօքլին դասական նկարիչ մըն է, իր նկարեւակերպով եւ պատկերումով: Եթէ իր մօտ էջլլային թովանդակութեան վերաբերող նոր պարագաներ, (վիպապաշտը, իրապաշտը, բնապաշտն ու խորհրդապաշտը համախմբող), որպէս իր ժամանակաշրջանի գոյութենական տագնապներուն կամ հարցադրումներուն արտայայտութիւնը, թերեւս ան նկատուէր միայն կանոնապաշտ նկարիչ մը, ոչ աւելի ոչ պակաս:

Մահուան խաւարապատ տպի մը թափանցած է Պէօքլինի գործերէն ներս, նոյնիսկ երբ իր բոլոր պատառները չեն որ զայն կը պատկերեն կամ անոր առընչուող ղրուագ մը կը ներկայացնեն: Իր ինքնանկարներէն մէկը, 1872–ին նկարած, երբ տակաւին քառասունըհինգ տարեկան է, ցոյց կու տայ թէ նկարիչը որքան իրեն մօտ կը զգայ կամ կը տեսնէ մահը որ, այս պատառին մէջ, կմախքի կերպարանքով ներկայացուած է, հեղինակին ետին՝ ջութակ նուագելու դիրքով: Մահուան հետ այս «մտերմութիւն»ը կըրնայ զարմանալի չթուիլ, երբ նկատի ունենանք նկարիչին տասնըչորս զաւակներէն ութին մահը՝ ասոնց կանուխ տարիքին, որոնց ծնունդ տուած էր իր իտալացի կինը, Անճելա Փասքուչչի: Պէօքլին Իտալիա հաստատուած էր 1860–ական թուականներու սկիզբին: Նամակի մը մէջ գրած էր թէ «Գերմանիան, գերմանական ոգին, գերմանական մշակոյթը, արուեստն ու բանաստեղծութիւնը, եւ այլն...» այնքան լաւ կը ճանչնար որ՝ այլեւս միակ փափաք մը ունէր, «առաջին չոգեկառքով երթալ դէպի չքաղաքակրթուած հարաւը», սպասելով «սահոյին լաւ առիթին՝ այս սահմանափակ աշխարհը ձգելու եւ հեռանալու...»: Երկու – երեք տասնամեակ ետք Փօլ Կոկէն նոյնը պիտի ընէր, խոյս տալու համար ոչ միայն Փարիզէն, Ֆրանսայէն այլ՝ արեւմտեան բովանդակ քաղաքակրթութենէն, Խաղաղութեան Ովկիանոսի հեռաւոր կղզիներուն մէջ գտնելու անխաթար, վայրենական աշխարհը. ափսոսանքով. որովհետեւ գաղութարարութիւնը արդէն իսկ զայն եղծանած էր: Կը մնար նկարներուն մէջ ստեղծել կորսուած եդեմը:

Պէօքլինի եղեմը դիցաբանական աշխարհն է, յունահռովմէական: Բայց իր մշակած նիւթերը այլազան են: Դիցաբանականներու կողքին տեղ կը գտնեն դիմանկարներ, բնանկարներ եւ կեանքի տեսարաններ, որոնց մէջ «Մեռելներու կղզին» առանձին դլուխ մը կը կազմէ: Ան իր վրայ կը կեդրոնացնէ դիտողին ամենախոր մտածումները, որոնք անոր մէջ կը սուզուին՝ ինչպէս մեռելը, զոր կղզին ու խաւարը պիտի կուլ տան...: Ասով, ամենազօր բնութեան մէջ կամ անոր դէմ յանդիման առանձնութեան սուր զգացումը, Գերմանացիներուն յատուկ՝ վիպապաշտութեան սկիզբներէն իակ, կը գտնէ իր բարձրագոյն արտայայտութիւններէն մէկը:

Պէօքլինի «Մեռելներու կղզին» չարքին կը ձեռնարկէ երբ, 1880–ին, երիտասարդ այրի մը, Մարի Պերնա անունով, իրեն կը պատուիրէ «նկար մը որ երազել տայ»: Շարքը կազմող հինգ պատառներէն առաջինը նոյն տարին կ'իրագործուի: Երազել տալու ի՞նչ տարօրինակ պատկերում, մահաբոյր: Սակայն երազե՞լ թէ խոկալ տուող պատկերում: Դժուար է այս բնանկարները դիտել, չխոկալ եւ մահուան առթած յուսալքումն ու անոր համակերպումը չապրիլ քանի որ անոնք, առանց մեռել պատկերելու, մահը աւելի ուժգնօրէն կը զնեն հանդիսատեսին առջեւ քան ուրիշ շատ պատառներ, Պէօքլինի կամ այլ նկարիչներու ձեռքով նկարուած: Այս գործը չուտով կը դառնայ պաշտանկար, ինչպէս իրեն ժամանակակից Ֆրանսուա Միէյի «Հրեշտակապինը»ն, յատկապէս երբ ան Քլինկըրի կողմէ կը փորագրուի եւ մեծ տարածում կը գտնէ: Ներկայ ցուցահանդէսին ներկայացուած է նաեւ տպածոյ օրինակ մը, որ ժորժ Գլեմանսոյի կը պատկանէր, ինչ որ ցոյց կու տայ անոր գտած մեծ ընդունելութիւնը: Ժամանակի ընթացքին եւ մինչեւ մեր օրերը, ան գեղարուեստական այլազան մարզերու հեղինակներ ներշնչեց, երաժշտութենէն ու բեմադարդարումէն մինչեւ չարանկար: Ասոնց մէջ Սերկէյ Ռախմանինովի «Մեռելներու կղզին» թերեւս ամէնէն ծանօթն է:

**

Պէօքլինի հետեւորդներէն կամ անոր ազդեցութիւնը կրող Մաքս Քլինկըր, աւելի զարկ տուաւ տարօրինակի եւ երեւակայականի մշակման, որ խորհրդապաշտութեան ընդմէջէն երազային եւ ենթագիտակցական աշխարհն է որ պատկերեց, արծարծելով հոգեկան եւ հոգեբանական հարցեր, որոնք Ի. դարու սկիզբներէն սկսեալ հետզհետէ կարեւոր տեղ գրաւեցին մարդկային ընկերութիւններուն մէջ:

Քլինկըր, Պէօքլինի նման, կը կիրարկէ պատկերման եւ նկարելու դասական կերպը, հեռու, օրինակ, ուրիշ խորհրդապաշտի մը, Օտիլոն Րոտոնի նկարչական մեկնաբանութենէն, երբեմն վերացականութիւն աւետող, ինչ որ գեղանկարչական յաւելեալ տարածք ու կշիռ կու տայ Ֆրանսացի այս վարպետի արուեստին, անկախ՝ իր ներկայացուցած բնանիւթերէն: Սակայն Քլինկըրի արծարծած հարցերը (ընկերային, քաղաքական, գեղարուեստական, իմացական, իմաստասիրական եւ հոգեբանական), իրենց խորութեամբ, ճշմարտութեամբ եւ իրապաշտութեամբ, յատուկ հանդամանք մը կու տան իր արուեստին, անոր եզակի տեղ մը ապահովելով Ի. դարու երկրորդ կէսին գեղարուեստին մէջ:

Իր ներաշխարհի պատկերման ընդմէջէն, Քլինկըր, իր շրջանի գերմանացի մարդոն գոյութենական տագնապներն ու մղձաւանջները կ'արտայայտէ, ինչպէս եւ արդի մարդուն: Ասոնք պատկերումներ են, որոնք մարդու ներաշխարհին ծալքերը կը պարզեն, թաքուն իղձերն ու տենչերը, վախերն ու մտայղութիւնները: Այսպէս, արուեստագէտը իր մէջ կը խորացնէ ընկերութեան հարցերը եւ կը նախատեսէ, կը նախապրի ապագայինները: Ասոր անհրաժեշտ առաջին արտայայտութիւններէն կը՛ւսայ Քլինկըրի «Զեռնոց մը» չարքը, որ գինք համբաւաւոր կը դարձնէ, քան տարիքը նոր բոլորած: Այս չարքը, տասներեքու փորագրութենէ բաղկացած, յետագային նկատուեցաւ Ֆրէօյտեան, իր պարունակած սեռային, ենթագիտակցական եւ մտասեւեռման տուեալներուն պատճառով: Հարկ է ճշդել որ Քլինկըր, Զիկմունտ Ֆրէօյտի արծարծած հարցերէն տարիներ առաջ յղացած էր իր բերնանիւթը:

«Զեռնոց մը» չարքի տասներկու պատկերումները կը ներկայացնեն իրականէն մինչեւ երազային – զառանցական եւ այլաբանականը ընթացող հանգրուաններ՝ կորսուած կանացի ձեռնոցի մը «կեանք»ին մէջ, արթուն երազող արուեստագէտին՝ Քլինկըրի կողմէ «գտնուած» եւ գծուած: Ասոնք, իրենց չարահիւսութեամբ, չարժանկարագրային բնոյթ կը ստանան եւ չեշտակի նորարարութիւն կ'ընձեռեն չարքին, ժամանակ տարրը ներմուծելով պատումին մէջ եւ դիտողին երեւակայութիւնը հրահրելով, միջանկեալ այլ հանգրուաններ երեւակայելու մէկ պատկերէն միւսը: Քլինկըր իր ասպարէզի լրիւ տեւողութեան փորագրական տասնըչորս չարքեր իրագործեց, որոնք

ՀՈՋԱԿԱՒՈՐ ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՊԱՏՄԱԲԱՆ ՄԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՈՆԴՈՆ. – Անգլիական աշխարհահռչակ London School of Economics համալսարանի դասախօս՝ եւ Harvard համալսարանի Kennedy ամպիոնի նախկին վարիչ՝ փրոֆ. Dominic Lieven, իր վերջերս՝ Բ. տպագրութեան արժանացած հսկայ հատորին մէջ, որ ակադեմական շրջանակներու մէջ մեծ ընդունելութիւն գտաւ, քանիցս կ'անդրադառնայ Ա. աշխարհամարտին Հայերու վիճակած ճակատագրին, զոր առանց վարանումի ինքը կը քնորոշէ իբրեւ «Ցեղասպանութիւն»: Կայսրութիւն (Empire) մակդիրով այս տարի ԵՒՀ համալսարանի կողմէ Բ. անգամ ըլլալով հրատարակուած գիրքը, միւս եւրոպական կայսրութիւններու կողքին, կը վերլուծէ նաեւ Օսմանեան կայսրութիւնը եւ իր կործանումը: Այս առթիւ ան կ'անդրադառնայ Ապտիւլ Համիտի շրջանի ներքին քայքայումներուն եւ այդ առթիւ Հայերու դէմ եղած կեղծումներուն եւ ջարդերուն եւ կ'եզրակացընէ, որ կարդ մը ազդակներ միասնաբար ներգործելով այդ կայսրութեան անկումը անխուսափելի ըրին: Այս ազդակները յատկապէս ուշադրաւ են, ինչպէս՝ կայսրութեան ոչ միայն բազմազգ այլ այլատարր կառուցուածքը, քրիստոնեայ ազգութիւններու աստիճանաբար ձերբազատուելը թրքական լուծէն եւ որով կայսրութեան չարունակուղ կարճատեւմը, բայց յատկապէս տիրող դասակարգին՝ կառավարելու ընդունակութիւնէն զուրկ ըլլալը: Հեղինակը կը չեշտէ այն պարագան, որ Թուրք ղեկավարները չկըրցան հասարակաց եզր մը գտնել աւանդական կայսերապաշտութեան եւ երիտասարդ Թուրք վարչակարգին հետապնդած մոլեռանդ ազգայնապաշտութեան միջեւ: Հիւանդագին վախով մը համակուած որ մի գուցէ միւս հողային հակայ կորուստներու կողքին, յատկապէս Պալքանեան թերակղզիին վրայ, անոնք կորսնցնեն նաեւ Թուրքերու մնացեալ միակ բնաղաւառը՝ Անատոլուի մէջ: Ըստ անգլիացի պատմաբանին, հայկական ցեղասպանութիւնը, զոր ան կ'որակաւորէ իբրեւ եղեռն մը, «իր տարողութեամբ եւ ահաւորութեամբ անբաղդատելի կը մնայ» (incomparable in its scale and horror):

Հեղինակին հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչնալը եւ ձեւով մը վաւերացընելը ալ աւելի մեծ նշանակութիւն կը ստանայ նկատի առնելով հետեւեալ պարագան, իր հատորին մէջ ան ցոյց կու տայ որ կարդացած եւ ուսումնասիրած է հայկական ցեղասպանութիւնը ուրացող երեք գլխաւոր հեղինակները՝ Bernard Lewis, Stanford Shaw եւ Justin McCarthy: Ասոնց փոխարէն, փրոֆ. Լիվէնն յատկապէս կը վարկաւորէ փրոֆ. Վահագն Տատրեանի լայնածաւալ ուսումնասիրութիւնը, որ լոյս տեսաւ թէ՛ անգլերէն (History of the Armenian Genocide) եւ թէ ֆրանսերէն (Histoire du Génocide Arménien) լեզուներով. անգլերէնը անցաւ 5–րդ տպագրութեան եւ ֆրանսերէնը արժանացաւ Բ. տպագրութեան (Stock, Փարիզ):

Շեշտելէ յետոյ թէ փրոֆ. Տատրեան աւելի ծանրացած է հարցին իրաւական քան թէ պատմական հանգամանքին վրայ, անգլիացի հեղինակը հետեւեալ ձեւով կը ներբողէ եւ կը յանձնարարէ Տատրեանի երկասիրութիւնը: «Հիմնուելով գերմանական, աւստրիական եւ թրքական աղբիւրներու վրայ, Տատրեան կը յայտնաբերէ այնպիսի փաստարկումներ որոնք իմ կարծիքով հետեւեալ եզրակացութիւնը անխուսափելի կը դարձնեն՝ Հայերու բնաջնջումը իրօք ծրագրուած էր երիտասարդ Թուրք ղեկավարութեան մաս կազմող խմբակի (clique) մը կողմէ եւ իրագործուած՝ չարաշուք յատուկ կազմակերպութեան կողմէ (Teshkilati Mahsusa), որ բանակին բաղկացուցիչ մէկ տարրն էր: Տես ի մասնաւորի իր 11–րդ, 14–րդ եւ 19–րդ գլուխները» (էջ՝ 429): Ուրիշ տեղ մը հեղինակը կրկին կը դրուատէ Տատրեանի գործը հետեւեալ խօսքերով՝ «Իր գիրքին մէջ ներկայացուած փաստերը, որ հայկական ցեղասպանութիւնը կանխամտածուած էր, ինծի համար համոզիչ են եւ իր պատմագիտական համոզիչը՝ ամուր» (էջ՝ 461):

Այս առթիւ կ'արժէ նշել, որ նոյն հեղինակը երբ կը վերլուծէ ցարական կայսրութիւնը եւ հարցը կու գայ Կովկասի եւ Ադրբեջանին, ան հետեւեալ դատումը կ'ընէ: Արեւելեան Անդրկովկասի թրքացեղ եւ իսլամէ չիւխական ազանդին պատկանող այս ժողովուրդը միայն 20–րդ դարուն ինք զինքը «Ազերի կոչեց» (էջ՝ 213): Ուրիշ տեղ մը ան կը գրէ՝ «Ազրբեջանի ազգութիւնը սոսկ 20–րդ դարու եւ մասամբ սովետական հնարք մըն է: Ասոր հակառակ, Հայերը՝ Հրեաներուն նման, հնաւանդ ժողովուրդ մըն են. իրենց ազգային ինքնութեան պիտակութիւնը յօժ ամբապնդուեցաւ ցեղասպանութեան յիշողութեամբ» (էջ՝ 394):

Անկարելի է ստորագնահատել այս ականաւոր անգլիացի պատմաբանին հայկական ցեղասպանութեան մասին ըրած կշռադատումը եւ մէկիկն եզրակացութիւնը, մանաւանդ եթէ նկատի առնուի թըրքահաբ ուրիշ անգլիացի պատմաբաններու հոյլը, որոնք նոյն եւ դրացի ուրիշ համալսարաններու մէջ կը դասաւանդեն: Իր հաստատումները այս նիւթին չուրջ, որ ինքը կը չեշտէ իբրեւ չափէն աւելի խնդրայարոյց եւ վիճելի եղած նիւթ մը, իրենց արձագանգը կը գտնեն ուրիշ հրատարակուող մասնագէտի մը մօտ, որ նոյն ժողովրդավարութիւնը, որ լոյս տեսաւ թէ՛ անգլերէն (History of the Armenian Genocide) եւ թէ ֆրանսերէն (Histoire du Génocide Arménien) լեզուներով. անգլերէնը անցաւ 5–րդ տպագրութեան եւ ֆրանսերէնը արժանացաւ Բ. տպագրութեան (Stock, Փարիզ):

Շեշտելէ յետոյ թէ փրոֆ. Տատրեան աւելի ծանրացած է հարցին իրաւական քան թէ պատմական հանգամանքին վրայ, անգլիացի հեղինակը հետեւեալ ձեւով կը ներբողէ եւ կը յանձնարարէ Տատրեանի երկասիրութիւնը: «Հիմնուելով գերմանական, աւստրիական եւ թրքական աղբիւրներու վրայ, Տատրեան կը յայտնաբերէ այնպիսի փաստարկումներ որոնք իմ կարծիքով հետեւեալ եզրակացութիւնը անխուսափելի կը դարձնեն՝ Հայերու բնաջնջումը իրօք ծրագրուած էր երիտասարդ Թուրք ղեկավարութեան մաս կազմող խմբակի (clique) մը կողմէ եւ իրագործուած՝ չարաշուք յատուկ կազմակերպութեան կողմէ (Teshkilati Mahsusa), որ բանակին բաղկացուցիչ մէկ տարրն էր: Տես ի մասնաւորի իր 11–րդ, 14–րդ եւ 19–րդ գլուխները» (էջ՝ 429): Ուրիշ տեղ մը հեղինակը կրկին կը դրուատէ Տատրեանի գործը հետեւեալ խօսքերով՝ «Իր գիրքին մէջ ներկայացուած փաստերը, որ հայկական ցեղասպանութիւնը կանխամտածուած էր, ինծի համար համոզիչ են եւ իր պատմագիտական համոզիչը՝ ամուր» (էջ՝ 461):

Այս առթիւ կ'արժէ նշել, որ նոյն հեղինակը երբ կը վերլուծէ ցարական կայսրութիւնը եւ հարցը կու գայ Կովկասի եւ Ադրբեջանին, ան հետեւեալ դատումը կ'ընէ: Արեւելեան Անդրկովկասի թրքացեղ եւ իսլամէ չիւխական ազանդին պատկանող այս ժողովուրդը միայն 20–րդ դարուն ինք զինքը «Ազերի կոչեց» (էջ՝ 213): Ուրիշ տեղ մը ան կը գրէ՝ «Ազրբեջանի ազգութիւնը սոսկ 20–րդ դարու եւ մասամբ սովետական հնարք մըն է: Ասոր հակառակ, Հայերը՝ Հրեաներուն նման, հնաւանդ ժողովուրդ մըն են. իրենց ազգային ինքնութեան պիտակութիւնը յօժ ամբապնդուեցաւ ցեղասպանութեան յիշողութեամբ» (էջ՝ 394):

Անկարելի է ստորագնահատել այս ականաւոր անգլիացի պատմաբանին հայկական ցեղասպանութեան մասին ըրած կշռադատումը եւ մէկիկն եզրակացութիւնը, մանաւանդ եթէ նկատի առնուի Թուրքահաբ ուրիշ անգլիացի պատմաբաններու հոյլը, որոնք նոյն եւ դրացի ուրիշ համալսարաններու մէջ կը դասաւանդեն: Իր հաստատումները այս նիւթին չուրջ, որ ինքը կը չեշտէ իբրեւ չափէն աւելի խնդրայարոյց եւ վիճելի եղած նիւթ մը, իրենց արձագանգը կը գտնեն ուրիշ հրատարակուող մասնագէտի մը մօտ, որ նոյն ժողովրդավարութիւնը, որ լոյս տեսաւ թէ՛ անգլերէն (History of the Armenian Genocide) եւ թէ ֆրանսերէն (Histoire du Génocide Arménien) լեզուներով. անգլերէնը անցաւ 5–րդ տպագրութեան եւ ֆրանսերէնը արժանացաւ Բ. տպագրութեան (Stock, Փարիզ):

Շեշտելէ յետոյ թէ փրոֆ. Տատրեան աւելի ծանրացած է հարցին իրաւական քան թէ պատմական հանգամանքին վրայ, անգլիացի հեղինակը հետեւեալ ձեւով կը ներբողէ եւ կը յանձնարարէ Տատրեանի երկասիրութիւնը: «Հիմնուելով գերմանական, աւստրիական եւ թրքական աղբիւրներու վրայ, Տատրեան կը յայտնաբերէ այնպիսի փաստարկումներ որոնք իմ կարծիքով հետեւեալ եզրակացութիւնը անխուսափելի կը դարձնեն՝ Հայերու բնաջնջումը իրօք ծրագրուած էր երիտասարդ Թուրք ղեկավարութեան մաս կազմող խմբակի (clique) մը կողմէ եւ իրագործուած՝ չարաշուք յատուկ կազմակերպութեան կողմէ (Teshkilati Mahsusa), որ բանակին բաղկացուցիչ մէկ տարրն էր: Տես ի մասնաւորի իր 11–րդ, 14–րդ եւ 19–րդ գլուխները» (էջ՝ 429): Ուրիշ տեղ մը հեղինակը կրկին կը դրուատէ Տատրեանի գործը հետեւեալ խօսքերով՝ «Իր գիրքին մէջ ներկայացուած փաստերը, որ հայկական ցեղասպանութիւնը կանխամտածուած էր, ինծի համար համոզիչ են եւ իր պատմագիտական համոզիչը՝ ամուր» (էջ՝ 461):

Այս առթիւ կ'արժէ նշել, որ նոյն հեղինակը երբ կը վերլուծէ ցարական կայսրութիւնը եւ հարցը կու գայ Կովկասի եւ Ադրբեջանին, ան հետեւեալ դատումը կ'ընէ: Արեւելեան Անդրկովկասի թրքացեղ եւ իսլամէ չիւխական ազանդին պատկանող այս ժողովուրդը միայն 20–րդ դարուն ինք զինքը «Ազերի կոչեց» (էջ՝ 213): Ուրիշ տեղ մը ան կը գրէ՝ «Ազրբեջանի ազգութիւնը սոսկ 20–րդ դարու եւ մասամբ սովետական հնարք մըն է: Ասոր հակառակ, Հայերը՝ Հրեաներուն նման, հնաւանդ ժողովուրդ մըն են. իրենց ազգային ինքնութեան պիտակութիւնը յօժ ամբապնդուեցաւ ցեղասպանութեան յիշողութեամբ» (էջ՝ 394):

Անկարելի է ստորագնահատել այս ականաւոր անգլիացի պատմաբանին հայկական ցեղասպանութեան մասին ըրած կշռադատումը եւ մէկիկն եզրակացութիւնը, մանաւանդ եթէ նկատի առնուի Թուրքահաբ ուրիշ անգլիացի պատմաբաններու հոյլը, որոնք նոյն եւ դրացի ուրիշ համալսարաններու մէջ կը դասաւանդեն: Իր հաստատումները այս նիւթին չուրջ, որ ինքը կը չեշտէ իբրեւ չափէն աւելի խնդրայարոյց եւ վիճելի եղած նիւթ մը, իրենց արձագանգը կը գտնեն ուրիշ հրատարակուող մասնագէտի մը մօտ, որ նոյն

(*) Arnold Böcklin (1827 - 1901):
Un visionnaire moderne
2 octobre 2001 — 13 janvier 2002
Klinger/Brahms:
Gravure, musique et fantaisie
2 octobre 2001 — 13 janvier 2002
Strindberg:
Peintre et photographe
16 octobre 2001 — 27 janvier 2002

Ս. ԳՈՐԲԱՉՈՎ՝ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ԳՈՐԾԻՔԸ

Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան վերջին ընդհ. քարտուղար Մ. Գորբաչովի բանբերը՝ Ա. Գրաչով կենսագրական հատոր մը նուիրած է իրեն, խորագրուած՝ «Գորբաչովեան գաղտնիքը»: Այդ առիթով «Էքսփրէս» չաբաթաթերթը Դեկտեմբեր 13–ի թիւին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է Գրաչովի հետ: Զրուցավարը պէտնար կէթլիա կը ջանայ պատասխան պտնել այն հետաքրքրութեան որ կապուած է Գորբաչովի քաղաքական մարդու կերպարին. անոր մէջ պէտք է տեսնել կախարդի աշկե՞րտ մը, թէ անցեալ դարուն մեծ դէմքերէն մէկը:

Գորբաչով յաճախ ըսած է թէ եթէ ինք չձեռնարկէր վերակառուցումի չարժումին, ուրիշ մը անպայման պիտի ընէր նոյն բանը: Իր կենսագիրը արդար կը

պէս վեր կը հանէ փրոֆ. Տատրեանի փաստարկումներու հարկադրիչ ներգործութիւնը: Ասոնք կը վերաբերի միջազգային օրէնսդրութեան նուիրուած հանդէս՝ Yale Journal of International Law–ին մէջ, 1989–ին: Նոյն հանդէսը 1998–ին Բ. անգամ ըլլալով հրատարակեց փրոֆ. Տատրեանի ուրիշ մէկ գործը ուր հայկական եւ հրէական ցեղասպանութիւնները կը բաղդատուին՝ միջազգային օրէնքի տեսանկիւնէն:

ԻՐԱՉԵԿ

դիմէ այդ գաղտնիքը. կ'ըսէ թէ նոյնիսկ ստալինեան օրերու անխախտելի Արտաքին Նախարար Գրոմիկոյի համար փոփոխութիւնները անհրաժեշտ էին: Որո՞նք պէտք է ըլլային անոնք. մինչեւ ո՞ւր էր անոնց սահմանը: Գորբաչով պատմութեան մէկ գործիքն էր որ որոշեց այդ հարցումներուն պատասխանը եւ գործի անցաւ:

Իրականութեան մէջ, խորհ. վարչակարգը անել կացութեան մը առջեւ էր 1980–էն իսկ, երբ Լեհաստանի մէջ Սոլիտարնոսքը սկսած էր ջերմացնել մթնոլորտը: Այլեւս խնդրոյ առարկայ չէր կրնար ըլլալ Զեխոսլավաքիոյ կամ Աֆղանիստանի պարագաներուն նման միջամտութիւն մը եւ զեկավարութիւնը տեղեակ էր սաոր: Տնտեսական անյաջողութիւնը, սպառազինումին մեծ պիւտճէն, աֆղանական արկածախնդրութեան ձախորդ ելքը արդէն ձախողութիւնը հաստատող պարագաներ էին: Նոյնիսկ Գորբաչովի հակառակորդները կը գիտակցէին որ կացութիւնը նոյն ձեւով չի կրնար շարունակուիլ: Այդ ընդհանուր համոզումն էր պատճառը որ Գորբաչովի ընտրութիւնը մեծ խանդավառութիւն առեղծեց:

Ճիշդ է որ ան գործելու յստակ ծրագիր մշակած չէր: Բայց ունէր վճռակամութիւն, պաղատիարները, քաղաքական ու բարոյական չափանիշեր որոնք իր երիտասարդութենէն կ'ընկերանային իրեն: Պատերազմին աւարտին պատանի էր ու չնչած այն մթնոլորտին մէջ որ Ռուսերուն կը ներշնչէր ճիշդ դիրքին վրայ, ժողովրդավարութեան կողմը և նայիներու դէմ դիրք գրաւած ըլլալուն գոհունակութիւնը: Կուսակցութեան 20–րդ համագումարն ալ Խրուշչովեան սառցահալին լաւատեսութիւնը աւելցուցած էր սաոր:

Գորբաչով գործի պլուխ կ'անցնէր ջրջանկ մը երբ ծաւալուն էր համոզումը թէ կարելի է անխուռն ընկերվարութիւն մը իրագործել, առանց ստալինականութեան: Փրակայի գարնան վայրագ ոտնակոխումը սակայն, չատերու յուսախաբութիւն պատճառեց եւ սկսան մտածել թէ համակարգի բարեփոխութեան ոչ մէկ յոյս կար: Իսկ Գորբաչով բարձրագոյն դիրքը կը գրաւէր ղեկավար ընտրանիէն զանազանուելով իր գեղջուկ ծագումով, պրոլետարիատի առատպելական կերպարը մարմնաւորելով:

Իր առաւելութիւններէն էր կրեմլինի մէջ կազմաւորուած չըլլալու յատկանիշը: Գործնապաշտ մէկն էր, հեռու՝ ծածկամիտ ու պարագայապաշտ կեցուածք ունենալէ: Մանաւանդ որ ուսանած էր Մոսկուայի համալսարաններէն մէկուն մէջ ուր նոյնիսկ ստալինեան չրջանին, կը կիրարկուէին քաղաքական, կրօնական բաղդատութիւններ, վիճարկումներ կ'ըլլային: Ատոր հետ, մեծ, մոլի ընթերցող մը եղած է:

Ազատութեան հով մը փչել տալու համար ան առաջին տեղը մամուլին յանձնեց: Քիչ – քիչ երկիրը սկսաւ արթննալ, սակայն, ամէն մէկ քայլի դէմ խոչընդոտներ կը կանգնէին: Ատոր հետ, պահպանողականները որոնք կը յայտնուէին իր շրջապատին մէջ, դինք կ'ամբաստանէին որ դանդաղ եւ անվստահ կը չարժի, իսկ արմատականները կը պանդատէին որ վարչակարգը կորուստի կ'առաջնորդէ:

Մտածողներ կան որ կատարեալ յաջողութիւն գտնելու համար հարկ էր որ չրջանցէր կուսակցութիւնը: Ժողովրդավարական քուէով պէտք է նախագահ ընտրուէր: Սակայն, իրեն համար Միութիւնն ու կուսակցութիւնը միաձուլուած էին, որքան ալ պահպանողական, ժամանակավրէպ ըլլար ան: Կուսակցութիւնը երկրին վարչական մեքենան էր թէ՛ քաղաքական, թէ՛ տնտեսական եւ ընկերային մարզերուն մէջ: Եթէ ան մէկդի ձգուէր, անկիշխանութիւն պիտի տիրէր. մինչդեռ Գորբաչով ամէն գնով կ'ուզէր նոր յեղափոխութենէ մը խուսափիլ: Կը հաւատար որ համարձակ, այլ դանդաղ ընթացքով մը կարելի կ'ըլլար քաղաքական նոր համակարգ մը հաստատել, կուսակցութեան գուգահեռ: 1989–ի լայն չափով ազատ ընտրութիւնները կազմակերպելով Գորբաչով փորձեց կուսակցութեան բացատրել թէ ժողովրդավարութիւնը քաղքենիական բան չէր, այլ՝ համաչխարհային: Կը խորհէր թէ նոր Խորհրդարանը իրեն միջոցները կու տայ կուսակցութիւն – պետութիւն ոլորտին գուգահեռ նոր աշխարհ մը կառուցանելու: Մոռցած էր այդ պետութեան ազգայնականութեան ու չըրջանութեան յատկանիշները:

Նաեւ սխալեցաւ, յուսալով որ խորհրդային վարչակարգին անկումով ռուսական ընկերա–ժողովրդավարական չրջան մը պիտի բացուէր: Սակայն, իրականութիւնը առաջնորդեց վայրագ ղրամատիրութեան մը: Խորհրդային դաղափարաբանութեան սուտերուն հետեւանքով ազատ ազգերու կամաւոր միութեան հեռանկարն ալ անիրագործելի բանի մը վերածուեցաւ: Թէեւ 1991–ի պետական հարուածի փորձէն առաջ, Գորբաչով Միութեան նոր դաչինքի մը մասին բանակցութիւններ վարած էր: Սակայն, այդ հարուածին ձախողութենէն ետք հանրապետականները այլեւս չէին ուզեր այդ մասին մտածել, վախնալով որ պահպանողականներու նոր փորձ մը կրնար չայողղիլ: Գորբաչով նոր դաչինք մը պատրաստեց, քայքայումին առաջքը առնելու համար, սակայն Բէլառուս, ուկրանացի նախագահները միանալով Ելցինի չայտարարեցին թէ Միութիւնը վերջնապէս դադրած է գոյութիւն ունենալէ: Գորբաչով կրնար բանակին դիմել, սաոր իրաւունք ունէր, բայց նախընտրեց քաչուիլ, որովհետեւ քաղաքացիական պատերազմ մը կարելիութիւններու վատթարագոյնը կը նկատէր:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՓՈՒԹԷ ԳԱՂՓՈՒԹ

ՀԱԼԷՊի Ա. Ազգ. Առողջարանի սրահին մէջ, Համազգայինի տեղւոյն «Ն. Աղթալեան» մասնաճիւղի գրական յանձնախումբը, նոր չրջանի իր բացումը կատարած է Նոյեմբեր 18–ին, գրական երեկոյթով մը նուիրուած Մ. Մեծարենցի, անոր ծննդեան 115–ամեակին առթիւ: Ներկայացուած է տեսերիզ մը՝ «20–րդ դարասկիզբի պոլսահայ գրականութիւնը» զոր պատրաստած էին բժիչկ Յարութ Ա–լանեան եւ Յակոբ Տլտլեան, որոնք նաեւ փոխն ի փոխ ներկայացուցած են այդ չրջանի պոլսահայ գրականութիւնը: Օրեան բանախօսը եղած է Յակոբ Զոլաքեան, որ խօսած է Մեծարենցի կեանքին ու գործին մասին: Եղած են արտասանութիւններ: «Գլաձոր» պարբերականը Նոյեմբեր 6–ի իր թիւին մէջ նկատելու կուտայ այս երեկոյթին առթիւ.– «Ի դէպ, մեր կողմէ աւելցնենք, որ թէեւ Ա. Ահարոնեան սրահը գրեթէ լեցուն էր դրասէր, մշակութասէր հասարակութեամբ, բայց ակներեւ էր նաեւ բացակայութիւնը Հալէպի գրասէր, մտաւորական ծանօթ դէմքերու, որոնց յատուկ հրաւիրատոմսեր ղրկուած էին»:

*
**

ԼԻԲԱՆԱՆի Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանին մէջ, Դեկտեմբեր 1–ին, Ներսէս – Պետրոս ԺԹ. Կաթողիկոս – Պատրիարքը Սուրբ Մեսրոպ չքանչանով պարգեւատրած է Հայաստանի Պէյրութի դեսպանը՝ Արման Նաւասարդեան, որ աւարտած է Լիբանանի իր դեսպանական ժամանակաչրջանը: Ասոք առած է Վարդան Եպիսկոպոս Աչդարեան, ապա կարդացած է Կաթողիկոսին օրհնութեան դիրը: Շքանչանին տուչութենէն ետք, իր չնորհակալութիւնը յայտնած է Ա. Նաւասարդեան:

*
**

ՊԻՑՐՈՒԹի ԼՕՄ–ի «Ա. Պուլղուրճեան» Ընկերաբժչական կեդրոնի «Թնճուկեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 3–ին, հանդիպում մը տեղի ունեցած է ՄԱԿ–ի համաւորներու օրուան առիթով: Ասոք առած է Մայոտ Սարգիսեան – Սրուբեան որ չնորհաւորած է ԼՕՄ–ի կամաւորները իրենց օրուան առթիւ: Օրուան հանդիսավարը՝ Ժանին Դանիէլեան – Մարզարեան ներկայացուցած է երկու դասախօսները՝ Գարոլին Փուչեան եւ Շաքէ Եազըճեան: Ասոք առած են նաեւ Լիւսի Թիւթիւնճեան եւ Սեդա Ասլչեան:

ԹԻՒ 17 ԹԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԷ. ԹԱՔՍՈՑԸ

Երբ երեք փախստականներուն քով հասաւ՝ խնդալով դոչեց.

– Աչքերնիդ լո՛յս, պարոն Եղիան ձեզի մեծ նուէր մը ըրաւ, բայց պէտք է, որ ինծի ալ բաժին մը հանէք անկէ:

– Ի՞նչ տուաւ, – հարցուց երիտասարդներէն մին:

– Գուչակեցէ՛ք:

– 15 ոսկի՞:

– 15 ոսկիին խօ՞սքը կ'ըլլայ:

– 20 ոսկի ուրեմն:

– Աւելի:

Ամէնուն ալ դէմքը ուրախութեամբ կը փայլէր:

Քրիստինէ չուզեց, որ իրենց պատրանքը աւելի տեւէ եւ ձեռքը բռնած դրամը երկարեց երիտասարդներէն մէկուն:

– Ի՞նչ է աս, – դոչեց փախստականը:

– Պարոն Եղիային տուած դրամը:

– Կատա՞կ կ'ընէք:

– Ոչ, չատ լուրջ է, հէս ոսկի միայն տուաւ, աւելի չեմ կրնար վճարել՝ կ'ըսէ կոր:

Երեք երիտասարդներուն բարկութիւնը աննկարագրելի էր: Կ'ուզէին իսկոյն վերելլել եւ փառաւոր ծեծ մը քաչել Եղիային: Օրիորդը հազիւ կրցաւ զիրենք հանդարտեցնել, խոստանալով, որ ուրիչ անդամ կրկին բան մը վճարել կու տայ:

Թաքստոցը պատրաստուելէն երկու չաբաթ ետքը, իրիկուն մը, տան դուռը զարնուեցաւ:

Ըսա սովորութեան, օրիորդներէն մին դուռը բանալէ առաջ պատուհանէն նայեցաւ, թէ ո՞վ էր եկողը:

Երկու ոստիկաններ էին, որոնց կ'ընկերանար սիվիլ հագուստով մարդ մը:

Աղջիկը, դողդոջար, ետ քաչուեցաւ եւ իսկոյն փախստականներուն իմաց տուաւ:

Այս վերջիններուն, մէկը ըլլալով նաեւ պարոն Եղիա, փութացին իրենց թաքստոցը:

Օրիորդը գնաց դուռը բանալու:

– Այստեղ փախստականներ կան եղեր, եկանք խուզարկութիւն կատարելու, – ըսաւ սիվիլ հագուստով մարդը, որ մեզի ծանօթ Արթին էֆէնտին էր:

– Հոս մօրմէս եւ քրոջմէս զատ մարդ չի կայ, – ըսաւ Քրիստինէ:

– Մենք չատ լաւ տեղեկութիւններ առած ենք:

– Ձեզի սխալ ըսեր են, թերեւս ուրիչ տունի մը համար է:

– Ո՛չ, այստեղն է, խուզարկութիւն պիտի կատարենք:

– Հրամմեցէ՛ք, խուզարկեցէ՛ք ամէն կողմ, – պատասխանեց գեղանի աղջիկը ինքնավստահ չեչտով մը:

Լրտեսը եւ ոստիկանները ներս մտան եւ մանրակրկիտ խուզարկութեան մը ձեռնարկեցին:

– Հոս գտնուող փախստականներուն անունները անդամ գիտեմ, – ըսաւ լրտեսը:

– Ըսէ՛ք, որ մենք ալ լմանանք, – պատասխանեց Քրիստինէ ծաղրածու ձեւով մը:

– Նախ՝ Տրդատը, որ վտանգաւոր յեղափոխական մըն է եւ ո՛չ թէ պարզ զինուորական փախստական մը:

– Այդ անունը առաջին անդամն է, որ կը լսեմ, հոս, ինչպէս ըսի, ո՛չ յեղափոխական կայ, ո՛չ ալ զինուորական փախստական, մենք այդ տեսակ անձերու հետ երբեք յարաբերութիւն չենք ունեցած:

– Այդ երիտասարդը հնչակեան է:

– Հնչակեանի ի՞նչ է, – հարցուց աղջիկը միամիտ դէմքով մը:

– Վա՛յ, օրիորդ, հնչակեանին ինչ ըլլալն ա՛լ չես գիտեր, այդ ի՞նչ միամտութիւն:

– Ես դպրոցէն նոր ելած մէկն եմ, ատանկ բաներ չեմ գիտեր:

– Դպրոցին մէջ պէտք էր սորված ըլլայիր արդէն:

– Ես սօսերու վարժարանը գացած եմ, հոն հնչակեանի խօսք չեմ լսած ընաւ:

– Ինչ որ է, քու գիտնալ կամ չգիտնալդ կարեւորութիւն չունի, ըսէ՛ միայն թէ ո՞ւր պահուած է:

– Նորէն կը կրկնեմ, որ այդ տեսակ փախստականներ չի կան այստեղ:

– Ցեսոյ, ուրիչ վտանգաւոր մարդ մըն ալ ունիք այստեղ:

– Իրա՞ւ, այդ ո՞վ է արդեօք:

– Եղիա Սամէնը:

– Ֆրանսացի՞ է:

– Կատակի ժամանակ չէ, օրիո՛րդ, Եղիա Սամէնի անո՞ւնն ալ չես լսած:

– Ուրկէ՞ կ'ուզես, որ լսեմ, այդքան նչանաւոր մա՞րդ մըն է:

– Լրագիրներուն մէջ յօդուած կը գրէ:

– Ես հայերէն լրագիր չեմ կարդար:

Խուզարկութիւնը նախ սենեակէն սկսաւ:

Ցեսոյ իջան խոհանոց:

– Վերը գետնայարկ կա՞յ, – հարցուց Արթին:

– Կա՛յ, – պատասխանեց աղջիկը:

– Ուրեմն հո՛ն իջնանք, ապահովաբար մեր փնտուածները այնտեղ պիտի գըտնենք:

Մութ եւ խարխլուն սանդուխէ մը պէտք էր վար իջնել:

Աղջիկը կազ մը վառեց եւ առաջ անցաւ: Ցանկարծ տեսաւ, որ լրտեսը ձեռքին մէջ րեվոլվէր մը բռնած էր:

– Այդ ի՞նչ է, – հարցուց:

– Որպէսզի եթէ դիմադրութիւն ընեն՝ գործածեմ, – բացատրեց, – որովհետեւ այդ փախստականներուն մէջ, ինչպէս ըսի, վտանգաւորներ կան:

Աղջիկը խնդաց:

– Ո՛չ վտանգաւոր, ո՛չ ալ անվտանգ փախստականի պիտի հանդիպիս, միայն թէ՝ քանի որ ձեռքդ րեվոլվէր ունիս, դուն առաջ անցիր, եւ ես քեզի կը հետեւիմ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Կրնայ ըլլալ, որ մութին մէջ աչքիդ մէկը երեւայ եւ րեվոլվէրդ քաչես ու սխալմամբ դիս մեռցնես, – պատասխանեց աղջիկը:

Արթին տեսաւ, որ աղջիկը իր քիթին կը խնդար եւ րեվոլվէրը կամաց մը գըրպանը դրաւ:

Մառանին մէջ խուզարկութիւնը չատ կարճ տեւեց:

(Շար. 128)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Տօն է Սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի:

***

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախատարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի՝ Սարկաւագներու տօնին առիթով:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Այսօր «Ուխտի Օր»ն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյն:

Ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Ծնունդի պատարագ, երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 25–ին, ժամը 11–ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը ջերմօրհակալութեամբ ստացած է 760 եւրօ Տիկին Ժեմիլա Մալխասէ, 1000 Ֆր. Նալչիի Մխիթարեանէ եւ 4000 Ֆր. Իսնիր Ֆինանս Գոնսէյլէ:

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

UGAB-JEUNES - MARSEILLE

Réveillon de la Saint-Sylvestre

LE LUNDI 31 DECEMBRE
à partir de 20 heures 30

au Siège de l'**UGAB** : 327, Boulevard Michelet, 13009 MARSEILLE

Réservations :
☎ 06 64 03 10 58 / 06 20 85 12 77

Une partie des bénéfices sera versée à la construction de l'école maternelle NORACHENE au Karabagh.

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Anahid»**
de St-Maurice de Beynost
vous invite à

l'arbre de Noël

de l'Ecole Hebdomadaire Arménienne
le Dimanche 23 décembre à 15h
à la Salle des Fêtes
le Père Noël distribuera des cadeaux à tous les enfants présents

* * * * * * * * * * * * * * *

Et pour la réussite de cet événement nous comptons sur votre présence

* * * * * * * * * * * * * * *

***

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.
Date limite d'inscription: 15 janvier

***

La Section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à la rejoindre à Bellefontaine pour fêter la nouvelle année :

Séjour
du 28 décembre 2001
au 2 janvier 2002

POSSIBILITE 2ème FORMULE :
DU 31 DECEMBRE 2001
AU 2 JANVIER 2002.

Réservez au plus vite aux numéros de téléphone suivants :

- **Nilva : 01. 42. 36. 33. 73** (la journée) **01. 46 58. 03. 17** (le soir)
- **Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68**

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2002
et souhaite une bonne Fête de Noël

Թէրզեան ապահովագրական գրասենեակը յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑՔ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկահատ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՀԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր ղլուխ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine
à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE

avec

JEAN AYANIAN

à l'occasion de la parution de son ouvrage
«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»

précédé de :
«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par **ANAHIDE TER-MINASSIAN**

Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN et de Ara KRIKORIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

կազմակերպութեամբ՝

ՊԱՂԱՆԴԻ ՁԱՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23,
ժամը 13–ին

Նուրհան Ֆրէկեան սրահին մէջ

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըզեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22-23
SAMEDI - DIMANCHE
22-23 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·325 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·325

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՈՍԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿ ԱՐԺԱՆԹԻՒՆԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՆ ԱԼ ԶԳԵՑ ԳՆԱՑ
21 ՄԵՌԵԱԼ, 100 ՎԻՐԱՒՈՐ

Դեկտեմբեր 20–ն 21 լուսնալիք գիշերը, երկրին նախագահն ալ՝ Ֆերնանտօ ճէ լա Ռուա թռանով հեռացաւ նախագահական իր պալատէն, երկիրը քաոսի մէջ ձգելով: Նախապէս արդէն, Տնտեսութեան նախարարէն ետք, հրաժարած էր նաեւ ամբողջ կառավարութիւնը, մինչ փողոցներուն մէջ, հազարաւորներ թալանի կուտային բոլոր խանութները, անտեսելով հռչակուած Պաշարման վիճակը: Յուցարարները բոլոր դասակարգերուն կը պատկանին, աղքատ, միջին դասակարգ անանկացած վաճառականներ: Բախտամնեը անխուսափելի եղած են բնակիչներուն եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ, որոնց հետեւանքով 20 մեռեալ կայ եւ աւելի քան հարիւր վիրաւորներ: Տիրած մթնոլորտը քաղաքացիական պատերազմի մը վախը կը պատճառէ:

Դեռ քանի մը տարի առաջ, Արժանթին աշխարհի ամէնէն հարուստ տասը երկիրներէն մէկն էր, բայց, ամէն ինչ կը փոխուէր 90–ական թուականներէն սկսեալ: Տնտեսութեան նախարարը, օգնութեան կանչուած նախագահին կողմէ Մարտին, վերցաւ փրկել կացութիւնը, մինչ աւելի յաջողութիւն ունեցած էր անցեալին, գոնէ սկզբնական շրջանի մը: 1989–ին, Գարլոս Մենէմ Արտաքին նախարարը կը դառնար, նախքան տնտեսութիւնը ձեռք առնելը 1991–ին: Այն առեն, հնարք մը կը գտնէր ոտքի հանելու համար երկիրը, այսինքն կը հաւասարեցնէր փեսօն եւ տոլարը (մէկ փեսօ = մէկ տոլար) վերջ դնելով ահաւոր գրամահոսքի մը եւ վստահութիւն ներշնչելով օտար ներդրումի ընդհներուն: 1996–ին պաշտօնազրկուած էր, որովհետեւ մաֆիայի ներկայութիւն մը մատնած էր նախագահին շրջապատին մէջ եւ ընդհ· կառավարութիւն մը: Այս վերադարձէն ի վեր, ոչինչ կրցաւ լրնել, պարտքը 132 միլիառ տոլար է և ՓՄԻ-ն (Միջազգային Հիմնադրամ) մերժեց իր օգնութիւնը: Ներկայիս, ամէն օր միջին դասակարգի 2000 Արժանթինցիներ թշուառութեան մէջ կ'իյնան, գործազրկութիւնը բոլոր մրցանիշները կը կոտրէ ու բնակչութիւնը, փողոցէ փողոց կը բացագանչէ՝ «անօթի ենք, ուտել կ'ուզենք»:

Առժամապէս, երկիրը պիտի կառավարէ վերոնական ընդդիմութեան դեկավարը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԷՕՓՈԼՏ ՍԵՏԱՐ ՍԵՆՂՈՐ, անկախ Սենեկալի «Հայրը» մեռաւ 95 տարեկանին, Վերսոնի (Նորմանտի) իր առանձնատան մէջ, ուր քաշուած կեանք մը կ'ապրէր 1980–էն ի վեր, նոմանատացի կնոջը հետ: Ծնած էր 1906–ին, Սենեկալ, բազմանդամ կաթողիկէ ընտանիքի մը ծոցը: Սէն Մ'Էփրիի հայրերու վարժարանը ոսկի դեր մը պիտի խաղար իր կեանքին մէջ, աւելի ճիշդ իր խանուած քին: Արդարեւ, պիշերօթիկ այդ դպրոցին հայրերն մէկը մերժած էր իրեն անկողին մը եւ սպիտակ սաւաններ, այն պատճառաբանութեամբ որ անոնք վերապահուած են եւրոպացիներուն: Երբ, տարիներ ետք, բանաստեղծ Սենկոր մուտք կը գործէր Ֆրանսական ակադեմիա, պինք ընդունողը՝ Էկար Ֆօռ, ակնարկելով այդ դէպքին, կ'ըսէր· – «Մերժելով անկողինի քաղաքակրթութիւնը, ձեզի կը տրուէր բոլոր միւսներուն բանալին»: Տաքարի լեռներն ետք, յաճախած է Փարիզի Լուի–լը Կրանը, ուր բարեկամութիւն հաստատած է Ժ. Փոնփիտուի հետ: Ապա, կ'անցնէր Սորպոն եւ կը դառնար Ափրիկէի առաջին ակրեժէն քերականութեան: Դասաւանդելէ ետք պանգան ուսուցանարաններու մէջ, պատերազմին դիմադրական էր, 1945–ին ալ ամպհոն մը կը չնորհուէր իրեն անդրծովեան Ֆրանսայի Ազգային վարժարանը: Մինչեւ վերջին տարիները, իր կեանքը հիմնուած էր երկու ճիւղի վրայ՝ քաղաքականութիւն եւ բանաստեղծութիւն: Մինչեւ անկախութիւն, իր քաղաքականութիւնը թէ սենեկալեան էր, թէ Ֆրանսական: 1960–ին, անկախ Սենեկալի առաջին նախագահն էր: Ակադեմական կը դառնար 1984–ին: Հեղինակ էր բազմաթիւ հատորներու, բանաստեղծութենէ զատ, ունի նաեւ քաղաքական հարցերու նուիրուած դիրքեր: Սենեկալի մէջ 15 օրուան ազգային սուգ հռչակուած է:

ԱՐԱՖԱԹի արդիլուեցաւ տեղէն չարժիլ, այսինքն Ռամալլայէն ուր, տեսակ մը պատանդն է Իսրայէլացիներուն, Բեթղեհէմ երթալ Ծնունդի առթիւ: Իսրայէլեան բանակը կրկին Նպլուս, Ռամալլա եւ Այսրյորդանան մտաւ, ուրկէ կարճ ժամանակի համար քաշուած էր նոյն (Դեկտեմբեր 20) առաւօտ: Օրուան ընթացքին բախումներ տեղի ունեցած են: Գալով Համասի, դիրքը անորոշ է, մինչ կը յայտարարէր որ կը դադրեցնէ անձնասպանական ռճրափորձերը, միաժամանակ կը հերքէր այդ տարածուած լուրը: Պէյրութի մէջ իսկ, քաղաքական Բիւրոյի պետը՝ Խալէտ Մեչալ ըսած է· «յատակ կերպով կը յայտարարեմ, փարատելու համար Դեկտեմբեր 19–ի չփոթութիւնը՝ Համասը եւ միւս ուժերը երբեք գործողութիւնները դադրեցնելու կոչ չեն ըրած»:

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Ուրլա Թրէյա Սէնթըրի Սեպտեմբեր 11–ի ռճրափորձին մեռեալներու թիւը անգամ մը եւս նուազեցաւ: Սկզբնական 6700–էն, այսօր իջած է 2900–ի, մինչ անցեալ չարթու վերջնական հաշուեկշիռը 3329 էր: Թերեւս 2900–ն ալ վերջնական թնոյթ չունի:

ՔԱՊԻԼԻՈՑ ՄԷՋ նոր ցոյցեր ծայր տրուին եւ առանց համապատասխ ոստիկաններ, Դեկտեմբեր 20–ին, քսան ցուցարարներ ձերբակալած են Թիպի Ուզուի մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետին Ճունեւարին ԱՄՆ այցին նախօրեակին հրէական ինը կազմակերպութիւններ նամակով մը դիմած են նախագահ Պուշին, պինքը հրաւիրելով Թուրքիոյ տնտեսութեան նեցուկ կանգնելու: Առաջարկած են յաւելեալ օժանդակութիւն կատարել Անգարայի, պարտքերը ջնջել, առեւտրական առանձնաշնորհումներ ու նոր վարկեր տրամադրել:

ԳԼԱՄԱՐԻ ՄԷՋ

«1915Ի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿ»

Գլամարի Թաղապետական Խորհուրդի Դեկտեմբեր 19–ի նիստին օրակարգի մէկ հարցն էր նաեւ Ռիւ Ռաուլ – Պաշտօնի եւ Ավընիւ Անրի Պարպիւսի խաչմերուկին պարտէզի անուանակոչումը: Քանի մը տարի առաջ, հոն դնտեղուած էր Խաչքար մը եւ այդ հողաշերտը իմաստ մը առած ըլլալով այդ յուշաքարով, արժանի էր որակուելու: Եւ, իրեն տալու համար յատակ անուանակոչում մը բոլորին համար եւ ճանչնալու Հայոց ցեղասպանութեանը, առաջարկուած է, խորհրդակցել ետք հայ գաղութին հետ, այդ վայրը մկրտել՝ «1915–Ի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿ»:

Առաջարկը քուէարկուած է միաձայնութեամբ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ՌՈՆ-ԱԼՓ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

— • —

ԽՄԲ· – Ամբողջացնելու համար Գարեգին Բ· Կաթողիկոսին Ֆրանսա այցելութեան արձագանգը, ստորեւ կեդրոնական Ֆրանսայի վերաբերեալ բաժինը: Իր մեկնումին լուրը տուած էինք Դեկտ· 18ի մեր թիւով:

*
**

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ԼԻՈՆ

Դեկտեմբեր 15–ին Լիոն կը հասնէր Հայոց Հայրապետը իր անդրանիկ հովուապետական այցելութիւնը չարունակելու համար այս անգամ Լիոնի չրջանը: Կաթողիկոսը իր չքախումբին հետ (տե՛ս· «Յառաջ», Դեկտ· 18) յատուկ թռիչքով Մարսէյլէն Լիոն–Պրոն օդակայանը կը ժամանէր Շաբաթ երեկոյեան: Ժամանումէն անմիջապէս յետոյ, ան Լիոնի Ս· Յակոբ մայր եկեղեցի կը հասնէր ուր հարիւրաւոր լիոնցիներ հաւաքուած էին Գոհաբանական աւանդական աղօթքին եւ Աչքհամբոյրի արարողութեանց համար: Հոս, Հայրապետը կ'ընդունէր երկու հայ պատանիներու կողմէ ազով ու հացով, զանգերու զօղանջին տակ եւ «Կոմիտաս» երգչախումբին երգած «Հրաշալիաս»ով: Այս առթիւ, Հայրապետական չքախումբին միացած էր չրջանի հոգեւորական դասը՝ Տաթեւ Վրդ· Յակոբեան, Կարապետ Վրդ· Յարութիւնեան, Նարեկ Ս· Քհնյ· Վարդանեան, Իսահակ Ս· Քհնյ· Հէքիմեան, Ղեւոնդ Ս· Քհնյ· Յարութիւնեան, Անդրանիկ Քհնյ· Մալճեան, Դաւիթ Արք· Սահակեան (հանգստեան կոչուած եւ Լիոն հաստատուած), ինչպէս նաեւ չրջանին մէջ ծառայող բոլոր սարկաւագները: Արարողութենէն անմիջապէս յետոյ, Կաթողիկոսն ու իր չքախումբը կ'անցնէին «Կարպիս Մանուկեան» սրահը ուր Մարգարեան–Փափազեան եւ Հայկազեան զոյգ դպրոցներուն աշակերտները կը դիմաւորէին Հայոց Հայրապետը: Երեկոյեան ժամը 7–ին «Սոֆիթէլ» պանդոկին մէջ Գարեգին Բ· կ'ընդունէր չրջանի հայ եւ Ֆրանսացի լրագրողները, կազմակերպուած մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին:

Յաջորդ օրը, Կիրակի, Հայրապետական Պատարագ կը մատուցանուէր ներկայութեամբ ստուար բազմութեան մը, հակառակ տիրող սաստիկ ցուրտին: Պատարագին ներկայ էր Ծիրանաւոր Լիոնի Արք· Լուի–Մարի Պիյէ, Հայաստանի դեսպան Պ· Է· Նալպանտեան, կաթողիկէ եւ աւետարանական եկեղեցիներու հոգեւոր եւ աշխարհական ներկայացուցիչները, Շըրջանային Խորհուրդի նախագահուհին՝ Տիկին Ալեն–Մարի Գոմփարինի, Ռոն Նահանգի Խորհուրդի նախագահ Պ· Միշել Մերսիէ, Ռոն–Ալփ Շրջանի ընդհ· նահանգապետի անձնական քարտուղարը, Լիոնի եւ արուարձան քաղաքներու քաղաքապետներն ու անոնց ներկայացուցիչները: Ցաւարտ պատարագի Գարեգին Բ· Ճաշի հրաւիրած էր իշխանութեանց, այլ յարանուանութեանց ներկայացուցիչները, չրջանի հոգեւորականաց դասը, աշխարհական ղեկավարները, հայկական միութեանց ներկայացուցիչները եւ այլ հիւրեր:

ՎԱԼԱՆՆ

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 5–ին, Գարեգին Բ· իր չքախումբով Վալանս կը ժամանէր ուր մուտք կը գործէր Ս· Սահակ եկեղեցին: Այստեղ ալ տեղի կ'ունենար ժամերգութիւն: Հուսկ, կը կատարուէր խիստ ծանրաբեռնուած յայտագիր մը: Հայրապետը իր յարդանքի տուրքը մատուցանելէ ետք Ապրիլեան Նահատակաց յուշարձանին առջեւ, կ'ընդունուէր Վալանսի քաղաքապետ Փաթրիք Լապոմի կողմէ եւ աւելի ուշ Տրոմի նահանգապետին կողմէ: Հուսկ, կաթողիկոսը կ'առաջնորդուէր քաղաքին դահլիճներէն մէկը ուր հաւաքուած էին հարիւրաւոր Հայեր ընդ դիմաւորելու համար: Հոս, Գիւտ Արք·ի եւ տեղւոյն եկեղեցական վարչութեան առենապետին բարի գալուստեան խօսքերէն յետոյ, հանդէս կու

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 20 / 21)

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՃԱՓՈՆ ԱՅՑԻՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Դեկտ· 20–ին արարողակարգային հանդիպում ունեցած է Ճափոնի կայսեր Աքիհիտոյի հետ: Աւելի ետք տեսակցած է երկրին արտաքին առեւտուրի կազմակերպութեան հետ· համաձայնութիւն գոյացած է 2002–ին Ճափոնի մէջ հայկական ոսկերչական ապրանքներու ցուցահանդէս բանալու:

Նոյն օրը հայկական պատուիրակութիւնը այցելած է Ճափոնի ազատական – դեմոկրատական կուսակցութեան կեդրոնատեղին ուր ներկայացուած է հայեւճափոնական բարեկամութեան նորաստեղծ խորհրդարանական խումբը: Անոր մաս կը կազմեն Ճափոնի խորհրդարանի 35 անդամներ: Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան ալ հանդիպում մը ունեցած է Ճափոնացի իր պաշտօնակիցին հետ:

*
**

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՕԹԱՆ–Ի ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԻՆ

Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեանի դիխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Դեկտեմբեր 18–ին մասնակցած է ՕԹԱՆ–ի գործընկերութեան խորհուրդի Պաշտպանութեան նախարարներու Պրիւսէլի նիստին ուր քննարկումի նիւթ եղած է ահաբեկչութեան դէմ պայքարի մարզին գործակցութիւնը: Նիստին ներկայ ազդրբէյնական պատուիրակութիւնը իրենց Պաշտպանութեան նախարարին եւ լոյթէնն ետք, որպէս այդ ելոյթը բոլորովին ուրիչ բնագիր մը ցրուած է մասնակիցներուն· այդ մկկուն մէջ Հայաստանի հասցէին զրպարտութիւններ եղած են: Հայկական պատուիրակութիւնը գրաւոր յայտարարութեամբ մը մատնանշած է կեղծիքը ու փաստեր տուած Ազրբէյնանի մէջ ահաբեկիչ խումբերու գոյութեան մասին:

*
**

Կ· ԲԱԲԱՅԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

ԼՂՀ Գերագոյն դատարանը քննութեան առնելով Ստեփանակերտի նախկին քաղաքապետ Կ· Բաբայեանի վճռաբեկ բողոքը, փոխած է անոր դէմ Նոյեմբեր 16–ին արձակուած 5·5 տարի բանտարկութեան վճիռը: Կ· Բաբայեան նոր որոշումով դատապարտուած է 4 տարուան պայմանական բանտարկութեան եւ ապատ արձակուած: Ան Սամուէլ Բաբայեանի մեծ եղբայրն է, քաղաքապետութենէն առաջ վարած է Ներքին գործերու նախարարի պաշտօնը: Ամբաստանուած էր պաշտօնական դիրքը չարաչահելով եւ ապօրինի գէնք պահելով:

վերցաւ Սէն Ժան Բատիսթ եկեղեցին, ուր Հոգեհանգստեան Պատարագ մատուցուեցաւ: Ներկայ էին Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ Համայնքի Առաջնորդ Տ· Գրիգոր Եպս· Պետրոսեան, Ֆրանսայի Հայ Աւետարանական Համայնքի Առաջնորդ Տ· Յովհաննէս Եպս· Տէր–Ղեւոնդեան, Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ Համայնքի Ընդհ· Վիքար Տ· Ներսէս Քհնյ· Ալեքսանեան, Ֆրանսայի Հայ Աւետարանական

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹՈՒՇՈՒՐԴԸ՝ ՊԱՏԿԵՐԻՆ, ԵՂԱՆԱԿԻՆ ԵՒ ՓԻՐԻՆ ՄԻՋԵՒ

ՇԱՀԱՐԱԶ

(Բ. եւ վերջիջն մաս)

Քլինկըը Պրահմսին ծանօթացած էր 1880–ին Թերեւս, քանի որ այդ տարին է որ կ'իրագործէ «Սէր եւ Բսիքէ» չարքը ու կը ճօնէ յօրինողին: Սակայն ստոյգ ե–րեք հանդիպումներ տեղի ունեցած են եւ իրարու միջեւ միայն տասնըվեց նամակ–ներ փոխանակուած: Այդ երեք հանդի–պումները, 1886–ին, 1894–ին եւ 1895–ին, երկու ստեղծագործողներուն միջեւ բա–րեկամութեան մը դոյութիւնը չեն հաս–տատեր այլ՝ յարաբերութեան մը որ դան–դաղօրէն կը կառուցուի, հիմնուած փո–խադարձ մեծարման եւ գնահատման վը–րայ, քան թէ մտերմութեան:

Պրահմսի եւ Քլինկըրի փոխ–յարաբե–րութեան միջնորդը եղած էր Ֆրից Զիմ–րոք, յօրինողին հրատարակիչը որ երի–տասարդ Քլինկըրի փորագրութիւններէն հմայուելով եւ Պրահմսի հանդէպ արուես–տագէտին պաշտամունքէն օգտուելով, անոր պատկերազարդումներ կը պատուի–րէ, Պրահմսի ճայնատեսրերուն համար: Սակայն յօրինողը չի համոզուիր այս ծը–րագիրով ու Զիմրոքի կը գրէ.– «Դժբախ–տաբար, ձեր տրամադրութիւնները Քլին–կրրի նկատմամբ չեմ հասկնար: Լաւ պի–տի ըլլար եթէ յղացած ըլլայի գործեր որոնց խորագիրները ըլլային Քրայզլեր–եանա, Չիւմորէսք, Երեւակայատիպ կը–տորներ, Նովելէթներ, Գարնաւալ (1): Բայց կը կասկածիմ որ պարզ Սոնաթ խո–րագիր մը գիւղ իսկապէս խթանէ եւ իր նորարար գաղափարները մեզի յարմա–րին...»: Պրահմս փոխարէնը տրամադիր կը դանուի իր երգչախմբային յօրինուած–ները պատկերազարդելու գծով, ինչպէս «Երգ ճակատագրի» եւ «Երգ Պարկայի» պարագաներուն եւ Քլինկըրը կը քաջալե–րէ աւելի անձնական ուղղութիւն մը որ–դեգրելու: Արուեստագէտը ինք իսկ կը մերժէր «պատկերազարդում» բնորոշումը ու կը յայտարարէր թէ ինք կը կամենայ «խոկալ, երկարաձգել, կարգաւորել, ամ–բողջացնել»:

Հակառակ որ Պրահմս հրապուրուած էր Քլինկըրի իրեն ճօնած «Սէր եւ Բսի–քէ»ով, սակայն իր դիրքորոշումը ասոր աշխատանքին նկատմամբ կը մնար տար–տամ: Զիմրոքի կը գրէ.– «Քլինկըրի հար–ցով չեմ յաջողիր որոշում մը տալ: «Չեռնոց մը»ն տեսայ, բայց անոր չհա–ղորդուեցայ: «Կեանք մը»ն եւ «Փորա–գրուած էսքիզներ»ը ուշադրութիւնս գր–րաւեցին, բայց պէտք է առաջ երթալ: Իսկութեամբ, պէտք չէ ամէն ինչ ուսնե–ցնալ եւ ես երջանիկ պիտի ըլլամ առիթով մը այդ բաները ձեր մօտը տեսնելու եւ հրճուելու «Ինքերմեծծօ»ներով ու «Սէր եւ Բսիքէ»ով:

Քլինկըր Պրահմսի խորհուրդին կը հե–տեւի աւելի անձնական ուղղութիւն մը որդեգրելու գծով: Փորձերու երկար չար–քէ ետք, ինքզինք աւելի մօտ կը զգայ այն յօրինողին որմով այնքան սքանչացած է: Նոր ծրագիր մը կը յղանայ, «Պրահմսեան Ֆանթազիա» խորագիրը կրող: 1892–ին, Պրահմս ասով կը խանդավառուի, նա–խորդ տարիներու իր վերապահութենէն ետք: Քլինկըր, անոր երգեցիկ վեց գոր–ծերէն մեկնելով, կը յղանայ փորագրու–թիւններու չարք մը, որոնց մէկ մասը դիւցաբանական խորք ունի, հիմնուած Պրոմեթէոսի առասպելին վրայ: Տպածոյ առաջին թերթերը, որոնք Պրահմսի վաթ–սուներ որդ տարեդարձին իրեն նուէր պի–տի տրուէին, իր ձեռքը կը հասնին նոյն տարուան 1893–ի աւարտին: Յինծութեամբ Քլինկըրի կը գրէ.– «Երաժշտութիւնը կը տեսնեմ եւ աւելին, բառերուն գեղեց–կութիւնը. ու այլեւս, առանց որ անդրա–դառնամ, ձեր հիանալի գծանկարները գիս աւելի հեռու կը փոխադրեն. զանոնք դի–տելով, ինծի կը թուի որ երաժշտութիւնը կը շարունակէ անհունին մէջ թնդալ եւ թէ ան կ'արտայայտէ այն ինչ որ կ'ուզէի ըսել, աւելի յստակ կերպով քան այնքա–նով որ երաժշտութիւնը կրնար. նոյն ա–տեն, այնպիսի խորհուրդով եւ կանխա–տեսութեամբ... Ի վերջոյ, պէտք է մը–տածեմ որ իւրաքանչիւր արուեստ նոյնն է եւ նոյն լեզուին ընդմէջէն կ'արտայայ–տուի»: Շուրջ երեք տարի ետք Պրահմս խոր կերպով Քլինկըրը կը յուզէ, երբ ա–նոր կը ճօնէ ոչ աւելի պակաս քան հիա–նալի «Զորս լրջախոհ երգեր»ը, հրատա–րակուած իր վերջին գործը, նախ քան իր մօտալուտ մահը:

*
**

Գերիրապաշտները երազին միացուցին ինքնագործութիւնը: Աուկուսթ Սթրինտ–պէրկ, չուէտացի անուանի գրողը եւ թա–տերագիրը, առաջինն է որ այս պարագան կիւրարկեց որպէս՝ ... նկարիչ:

Սթրինտպէրկի մօտ բառ – պատկեր ա–ռընչութիւնը կը գտնէ իր ամէնէն յատկա–նշական եւ հետաքրքրական արտայայտու–թիւններէն մէկը: Կ'ըսէ թէ ինք բառերով կը նկարէ, որով կարողութիւնը կ'ունենայ «ձեւ տալու տեսողական փորձառութիւն–ներու պատկերներ յառաջացնելու՝ բա–ռերէ մեկնելով» որպէս «բառեր – պատ–կերներ»: 1894–ին տպուած իր կարեւոր դրութեան մէջ, «Նոր արուեստներու մա–սին ... կամ դիպուածը՝ գեղարուեստա–կան արտադրութեան մէջ» (2) խորագի–րը կրող, որուն մէջ ինքնաբերականու–թիւնը կ'արծարծէ, կը յայտնէ նաեւ թէ ինք իր հաճոյքին համար կը նկարէ: Իրեն համար նկարչութիւնը թերեւս էր այն ինչ որ Ջութակը՝ Ժան Ո. Էնկրի համար: Այսինքն՝ կէց բնազատ մը, անձնական դոհունակութիւն պատճառող. կամ ա–նոր մէջ փնտռելու յաւելեալ տարածք մը եւ զգայութիւններ՝ զորս չէին գտներ իրենց բուն արուեստին մէջ, որպէս լրա–ցուցիչ անոր: Այսպէս, Սթրինտպէրկի նկարչութիւնը զուրկ չէ որոշ սիրողակա–նութենէ: Սակայն նկարչական նորարար իր յղացքն է որ զայն հետաքրքրական կը դարձնէ, նախ որպէս երեւոյթ եւ ապա որպէս նկարչական յետագայ կիւրարկում–ներ աւետող:

Սթրինտպէրկ կը նկարէ պարբերաբար երբ գրելէ կը զադրի: Իր առաջին իւղա–նկարները, փոքր չափի, 1873–ին իրա–գործուած են, որոնք իրենց սիրողակա–նութեամբ իսկ թարմութիւն մը, գրաւիչ պարզութիւն մը կը յայտնեն, որոնց մէջ ծովը գլխաւոր դերակատարն է: Նկարչա–կան հաստատուն պատրաստութիւն չու–նենալը պատճառ կը դառնայ որ Սթրինտ–պէրկ ձեռք թերէ նկատելի կենսունակու–թիւն եւ անմիջականութիւն, հիմնուելով իր զգայութիւններուն, ազատ պատկե–րումին եւ ներկանիւթը զգալու իր յատ–կութեան վրայ, ինչպէս ցոյց կու տայ «Լուսնային ծովանկար»ը (1874): Իր գոր–ծերը կը յայտնեն թէ վիպական խորք մը ունի ինք, անճկալի, փոթորկոտ, որ խա–զադութեան կը ձգտի, բայց զայն չի դըտ–ներ, յաջորդական տպնապներու բերու–մով:

1890–ական տարիներու սկիզբներուն, շուրջ քսան տարուան ընդմիջումէ ետք, Սթրինտպէրկ կրկին նկարելու կը դիմէ: Երկու ծայրադոյն վիճակները կը ներկա–յացնեն իր նոր գործերը. փոթորիկ եւ անդորր: Կը նկարէ զանակով, մէյան մէկ – երկու առիթով վրձինի ընկերակ–ցութեամբ: Այս երկերուն մէջ, ներկա–նիւթը կը դառնայ աւելի մարմնոտ, յախուռն, որ կը յիշեցնէ Ատոլֆ Մոնթի–չելլիի նկարչութիւնը, որ նախապէս օրի–նակ ծառայած էր Վինսան Վան Կոխի: Ծովանկարներու եւ քարայր – պատու–հաններու երկու չարքեր կը կազմեն գըլ–խաւոր բնանիւթերը այս իւղանկարներուն, որոնց մէջ «Կրկնակի պատկեր»ը (1892) չմեցուցիչ, անսպասելի նորարարու–թիւն կը յայտնէ: Համադրումը կրնայ հիմնուած ըլլալ իր մէկ գիրքի կողքին համար Գարլ Լարոնի յղացած գծանը–կարին վրայ, 1890 թուականը կրող, ուր օգտագործուած է Մաքս Քլինկըրի ոճը, որ յաճախ կեդրոնի նկարը իր չորս կող–մէն կ'եզերէր չրջանակ – յարդարանքով մը կամ նիւթին առընչուող այլ դրուագ–ներով, հանդրուաններով: Լարոնն, փո–խանակ ասոր, կեդրոնական պատկերը տարած է դէպի աջի ու վարի ծայրերու չրջագիծերը, գծանկարելով միայն վերի եւ ձախի երիզները: Սակայն Սթրինտ–պէրկի ստեղծած զօրաւոր հակադրու–թիւնը՝ երկու մասերուն միջեւ, թէ' գոյ–նի եղանակաւորումով եւ թէ լոյս ու մու–թով, ձգտուածութիւն եւ անմիջականու–թիւն կը ստեղծէ, մանաւանդ իր կիւրար–կած թանձր ներկին կենսունակութեան եւ արագ նկարելակերպին պատճառով՝ դա–նակի, պլպլական եւ լայնաչունչ օգտա–գործմամբ: Նման օրինակ մը, յատկանը–չական, ցոյց կու տայ որ նկարչական դիւտաւոր մեկնարանում մը ինչ ձեւով պարզ գոյացութեան մը նոր եւ անակն–կալ տարածք ու արտայայտութիւն կ'ըն–ձեռէ:

Ափիկա կը ցոլացնէ Սթրինտպէրկի մօտ նորին եւ անսովորին ձգտելու յարատեւ մղումը, որ թերեւս իր նկարչական պատ–րաստութիւն չունենալուն հակազդեցու–թիւնն է, այդ պակասը գոցելու: Որքա՜ն բարերար, երբ ան տեղի կ'ունենայ ստեղ–ծագործող միտքի մը ակութին մէջ, որ Ի. դարու արդիականութիւնը կանխող 1894–ի իր յօդուածին մէջ դիպուածը նը–կատի կ'ունենայ որպէս ստեղծագործա–կան գործընթացին լրացուցիչ կամ հրա–հրիչ տարր, երբ աշխատանքը կը զարգա–նայ այս տարրին ընձեռած անսպասելի, ոչ – կանխամտածուած եւ ինքնաբերա–կան կարելիութիւններէն: Միաժամանակ, Սթրինտպէրկ ներկանիւթի արտայայտու–թեան սասակացումը կը փորձարկէ, կըր–կին որպէս աւետող, երբ իր «Ալեկոծ ծով» (1894) խորագրուած պաստառին մէջ սեւ գոյնը աւելի սեւ գարձնելու հա–մար գայն պաստառին վրայ տեղ – տեղ կ'այրէ:

Նոր փորձարկումներու եւ դեղարուես–տական պայմանադրական տիրող ծիրէն դուրս գործելու ձգտումը, Սթրինտպէրկը կը մղէ նորութիւններ կիրարկելու լու–սանկարչական մարզին մէջ եւս, սարքե–լով լուսանկարչական նախնական տիպի իր գործիքը եւ կամ՝ առանց գործիքի, լոյսին, մթնոլորտին եւ քիմիական նիւ–թերու ներգործումով, ուղղակի լուսանը–կարչական կռածներու վրայ ձեռք կը բե–րէ հիւսուածքային արդիւնքներ, որպէս բնութենական անտեսանելի եւ թաքուն գործընթացի արձանագրութիւններ:

Իր փորձառական ակնյայտ թեքումով հանդերձ, Սթրինտպէրկ ինքզինք կը նկա–տէ «խորհրդապաշտ» մը: Իր գրութիւն–ներուն մէջ յաճախ կ'ոգեկոչէ կանաչա–պատ եւ դրախտային կղզիներ՝ որպէս իր կողմէ խաղաղութեան ձգտելու կամ զայն տեղեչելու արտայայտութիւն: Իր «կանա–չապատ կղզի»ն պաստառը, 1894–ին նը–կարուած, յաճախ նկատի առնուած է որ–պէս տարբերակ մը Պէօքլինի համանաւա–տոր «Մեռնելու կղզին» նկարին, Սթրինտ–պէրկի նախասիրած պաստառներէն մէկը: Երբ 1907–ին, ինք եւ Աուկուսթ Ֆալք Սթոքհոլմի մէջ իրենց փորձառական թատրոնը կը հիմնեն, Մտերմիկ Թատրոն կոչուած, բեմի իւրաքանչիւր կողմը կը զետեղեն «Մեռելներու կղզի»էն ընդօրի–նակութիւններ, մինչ իր «Ուրուականնե–րու սօնաթ»ի վերջին տեսարանին համար, Սթրինտպէրկ բեմի յետամասին որպէս յարդարում կ'օգտագործէ Պէօքլինի նոյն նկարին տարբերակը:

Բուսաբանական, տարրալուծական, ծածկապաշտական փորձարկումներու եւ հետաքրքրութիւններու առընթեր, երա–ժըշտութիւնը կարեւոր տեղ կը գրաւէ Սթրինտպէրկի կեանքին մէջ որ, թերեւս հարկ եղած ուշադրութեան առարկայ չըլլալուն պատճառով, ներկայ ցուցա–հանդէսին չէ մատնանշուած հանդամանո–րէն:

Հասարակաց թելը, որ Պէօքլինի, Քլին–կըրի եւ Սթրինտպէրկի արուեստներէն կ'անցնի, ցոլացումն է գեղարուեստական այն հարցերուն, որոնք տակաւին բաս–կան չափով ի զօրու մնան, որպէս ամբողջական արտայայտութեան ձըգ–տում, որպէս ազատատենչութիւն՝ հե–տզհետէ աւելի նիւթապաշտ աշխարհի մը մէջ:

---

(1) Պրահմս դաշնակի համար յօրինուած Շումանի կարգ մը գործերուն կ'ակնարկէ:

(2) Auguste Strindberg: «Des arts nouveaux! ou Le Hasard dans la production artistique», reproduit dans le catalogue de l'exposition «Strindberg: peintre et photographe», Editions de la Réunion des musées nationaux, Paris, 2001, pp. 149-153.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԲԻԶԱՆԴԻՈՆԻ ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա. ԿԱՅՍԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍԻ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ՝ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈՍՔ ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ

Բիւզանդիոնի հայկական հին գաղութը նոր հանդրուան մը թեւակոխեց Յուս–տինիանոս Ա. կայսեր գահակալութեան ժամանակաշրջանին, երբ մեծ թիւով հա–յեր քաղաքական պայմաններու, վարչա–կան վերափոխումներու, նախարարական դասի կազմալուծման եւ Պոլսոյ ու չըր–ջանները մէջ քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային աւելի լաւ պայմաններ ու ապահովութիւն գտնելու հեռանկարով բիւզանդական Հայաստանէն եւ Սասան–եան կայսրութեան սահմաններէն գաղ–թեցին դէպի Պոլիս, Փոքր Ասիա եւ յու–նական այլ չրջաններ եւ ստուարացու–ցին հին գաղթօճախները: Այս ժամանակ ալ թագմաթիւ Հայեր զինուորական բարձր պաշտօններու տիրացան եւ կարեւոր դե–րակատարութիւն ստանձնեցին կայսրու–թեան փառքին, նուաճումներուն, կայսե–րական գահի պաշտպանութեան եւ ներ–քին քաղաքական կեանքին մէջ: Միւս կողմէ, բուն հայկական հողերուն վրայ կայսերական յատուկ քաղաքականու–թեամբ պաշտպանական հզօր ամրու–թիւններ կառուցուեցան:

ԶՕՐԱՎԱՐ ՆԱՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԿ ՊԱՇՏՊԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԳԱՀԻՆ

Յուստինիանոս կայսր գահակալութեան առաջին օրերէն սկսեալ, իր կողքին ու–նի ինք, անճկալի, փոթորկոտ, որ խա–զադութեան կը ձգտի, բայց զայն չի դըտ–ներ, յաջորդական տպնապներու բերու–մով:

1890–ական տարիներու սկիզբներուն, շուրջ քսան տարուան ընդմիջումէ ետք, Սթրինտպէրկ կրկին նկարելու կը դիմէ: Երկու ծայրադոյն վիճակները կը ներկա–յացնեն իր նոր գործերը. փոթորիկ եւ անդորր: Կը նկարէ զանակով, մէյան մէկ – երկու առիթով վրձինի ընկերակ–ցութեամբ: Այս երկերուն մէջ, ներկա–նիւթը կը դառնայ աւելի մարմնոտ, յախուռն, որ կը յիշեցնէ Ատոլֆ Մոնթի–չելլիի նկարչութիւնը, որ նախապէս օրի–նակ ծառայած էր Վինսան Վան Կոխի: Ծովանկարներու եւ քարայր – պատու–հաններու երկու չարքեր կը կազմեն գըլ–խաւոր բնանիւթերը այս իւղանկարներուն, որոնց մէջ «Կրկնակի պատկեր»ը (1892) չմեցուցիչ, անսպասելի նորարարու–թիւն կը յայտնէ: Համադրումը կրնայ հիմնուած ըլլալ իր մէկ գիրքի կողքին համար Գարլ Լարոնի յղացած գծանը–կարին վրայ, 1890 թուականը կրող, ուր օգտագործուած է Մաքս Քլինկըրի ոճը, որ յաճախ կեդրոնի նկարը իր չորս կող–մէն կ'եզերէր չրջանակ – յարդարանքով մը կամ նիւթին առընչուող այլ դրուագ–ներով, հանդրուաններով: Լարոնն, փո–խանակ ասոր, կեդրոնական պատկերը տարած է դէպի աջի ու վարի ծայրերու չրջագիծերը, գծանկարելով միայն վերի եւ ձախի երիզները: Սակայն Սթրինտ–պէրկի ստեղծած զօրաւոր հակադրու–թիւնը՝ երկու մասերուն միջեւ, թէ' գոյ–նի եղանակաւորումով եւ թէ լոյս ու մու–թով, ձգտուածութիւն եւ անմիջականու–թիւն կը ստեղծէ, մանաւանդ իր կիւրար–կած թանձր ներկին կենսունակութեան եւ արագ նկարելակերպին պատճառով՝ դա–նակի, պլպլական եւ լայնաչունչ օգտա–գործմամբ: Նման օրինակ մը, յատկանը–չական, ցոյց կու տայ որ նկարչական դիւտաւոր մեկնարանում մը ինչ ձեւով պարզ գոյացութեան մը նոր եւ անակն–կալ տարածք ու արտայայտութիւն կ'ըն–ձեռէ:

Ափիկա կը ցոլացնէ Սթրինտպէրկի մօտ նորին եւ անսովորին ձգտելու յարատեւ մղումը, որ թերեւս իր նկարչական պատ–րաստութիւն չունենալուն հակազդեցու–թիւնն է, այդ պակասը գոցելու: Որքա՜ն բարերար, երբ ան տեղի կ'ունենայ ստեղ–ծագործող միտքի մը ակութին մէջ, որ Ի. դարու արդիականութիւնը կանխող 1894–ի իր յօդուածին մէջ դիպուածը նը–կատի կ'ունենայ որպէս ստեղծագործա–կան գործընթացին լրացուցիչ կամ հրա–հրիչ տարր, երբ աշխատանքը կը զարգա–նայ այս տարրին ընձեռած անսպասելի, ոչ – կանխամտածուած եւ ինքնաբերա–կան կարելիութիւններէն: Միաժամանակ, Սթրինտպէրկ ներկանիւթի արտայայտու–թեան սասակացումը կը փորձարկէ, կըր–կին որպէս աւետող, երբ իր «Ալեկոծ ծով» (1894) խորագրուած պաստառին

նեռնարով հոդատէրերու եւ ստրկատէրերու զաւակարդները եւ եկեղեցին, աշխատեցաւ սահմանափակել ծերակուտականներուն իրաւունքները: Ան նաեւ հարուստներուն ու աղքատներու նոյնատեսակ տուրքեր պարտադրեց, որուն պատճառով աղքատ դասակարգը չատ արագօրէն ճնշուեցաւ եւ չատեր խոր թշուառութեան մատնուեցան: Միւս կողմէ, Պոլսոյ, ինչպէս բիւզանդական միւս մեծ քաղաքներուն մէջ զինուորականներ անսահմանափակ իրաւասութիւններ կեդրոնացուցած էին իրենց ձեռքերուն մէջ: Ազնուականները, զինուորականները, վաչխառուներու դասակարգը եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ փառաւոր կեանք կ'ապրէին. մինչ ժողովրդային զանգուածներ թըշուառ պայմաններու տակ կ'ապրէին:

Այս պայմաններուն տակ մայրաքաղաքի ժողովրդական զանգուածներուն մէջ երկու խմբակցութիւններ կազմուեցան կանաչներ եւ կապոյտներ անուններով եւ անոնց չուրջ քաղաքական, ընկերային ու կրօնական տարբեր ուժեր համախմբուեցան: Կառավարութիւնը, ի տես այս իրողութեան, կանաչներու եւ կապոյտներու ղեկավարները ձերբակալեց եւ բանտերը նետեց:

Քաղաքական այս լարուած մթնոլորտին մէջ, 532 Յունուարին ժողովրդային ջրջանակներուն մէջ մեծ ապստամբութիւն մը բռնկեցաւ Պոլսոյ մէջ: Ապստամբներուն նշանարանն էր՝ «Նիքա», որ յաղթէ կը նշանակէ. անիկա առաջին հերթին ընկերային ճնշման դէմ ուղղուած էր եւ կը նպատակադրէր տապալել կայսրը:

Ապստամբները փողոց իջնելով՝ առաջին հերթին յարձակեցան բանտերուն վրայ եւ ազատ արձակեցին իրենց ղեկավարները, այնուհետեւ յարձակեցան պետական հաստատութիւններուն եւ հարուստներու ու ազնուականներու բնակարաններուն վրայ, հրդեհեցին զանոնք ու ոչնչացուցին հարկացուցակները, ապա մեծ բազմութեամբ քալեցին կայսերական պալատին վրայ եւ կրակի տուին ա-նոր մէկ մասը եւ մօտակայ Սուրբ Իմաստութեան եկեղեցին:

Կառավարութիւնն ու բանակը ժողովրդային այս բուռն պոռթկումին առջեւ իրենց պլուխը կորնչուցած էին: Ապստամբները իրենց կարգին քաղաքին ձիարձակարանը հաւաքուեցան, ուրկէ անոնք պահանջեցին, որ Յուստինիանոս պաշտօնանկ ընէ ամէնէն աւելի անժողովրդական ղեկավարները՝ Յովհաննէս Քափադոսիացին եւ Թրիպոնիան: Կայսրը տեսնելով, որ կացութիւնը սկսած է ձեռքէ ելլել, առիպուած տեղի տուաւ ապստամբներու պահանջին: Բայց ամբոխը չհանդարտեցաւ, եւ յաջորդ օր ապստամբներու ղեկավարները գահընկէց հռչակեցին Յուստինիանոս կայսրը եւ Անաստասիոսի եղբօրորդիներէն Հիփատիոս կայսր հռչակեցին:

Ճակատագրական այս պահուն, երբ այլեւս ամէն բան վերջացած կը թուէր Յուստինիանոսի համար, յանկարծ կացութիւնը սկսաւ յեղաշրջուիլ եւ փրկել գահը: Այսպէս, ամբոխին ու անոր ղեկավարները, որոնք կայսեր գահընկէցութեան հռչակումէն ետք ձիարձակարանը հաւաքուած էին, իրենք իրենց մէջ բուռն վիճաբանութեան բռնուեցան, եւ յետագայ քայլերուն ու իշխանութեան բաժնեկցութեան չուրջ անհամաձայնութիւն յառաջացուցին: Իր կարգին, Թէոդորա կայսրուհին մերժեց տեղի տալ եւ համոզեց իր ամուսինը մնալու պահին վրայ. անոր վճռական կեցուածքը կարեւոր դեր ունեցաւ դէպքերու հոլովոյթին վրայ:

Այս ժամանակ Պոլիս կը գտնուէր հայազգի զօրավար Նարսէս (Ներսէս) Պատրիկ: Ծնած՝ մօտաւորապէս 478-ին, ան բիւզանդական բանակին մէջ ծառայութեան մտած եւ մեծ հռչակ ու ազդեցութիւն ձեռք ձգելով՝ զօրավարի աստիճան ստացած էր: Ան նաեւ պետական գործիչ եւ պատասխանատու պաշտօններ ստանձնած էր: Նարսէս մեծ դեր ունեցաւ Յուստինիանոսի գահի պաշտպանութեան մէջ. ան հաւաքեց կայսեր հաւատարիմ մնացած զօրքը եւ քալեց ապստամբներուն վրայ. արդէն կայսերական պահակախումբին մէջ ալ բաւական թիւով հայ զինուորներ կային:

Մայրաքաղաքը կը գտնուէին նաեւ զօրավարներ Պելիսարիոս եւ Մունտոս, որոնք նոյնպէս հաւատարիմ մնացած էին կայսեր եւ իրենց կարգին հաւաքեցին ինչ զօրք որ մնացած էր իրենց տրամադրութեան տակ եւ զօրավար Նարսէս Պատրիկի զօրքերուն միանալով քալեցին ձիարձակարանին վրայ, ուր խմբուած էին ապստամբութեան պարագլուխները եւ ամբոխը: Ապստամբները, որոնք իրենք իրենց մէջ տարակարծիք էին, չյաջողեցան կազմակերպուած դիմադրութիւն ցոյց տալ: Զօրքը պաշարեց ձիարձակարանը եւ մեծ գրոհով մը գրաւեց զայն, որմէ ետք ներս խուժելով՝ արիւնալի հաշուեյարդար սկսաւ տեսնել՝ անխնայ ջարդելով ամբոխը. մօտաւորապէս երեսուն հազար հոգի սուրի քաշուեցաւ, եւ ապստամբութեան բոլոր ղեկավարները, որոնց մէջ նաեւ՝ կայսր հռչակուած Հիփատիոս, գլխատուեցան եւ անոնց տիրոյթները գրաւուեցան ու կայսեր սեփականութիւնը դարձան:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՑ կեդրոնական վարժարանի դահլիճին մէջ իսկ է, որ երկրորդ տարին ըլլալով, Դեկտեմբեր 9-ին տեղի ունեցած է կեդրոնականցիներու աւանդական «Բաժակի Օր»ը: Հաւաքոյթին հանդիսավարները եղած են Նաթալի Տէմիրճիօղլու եւ Ռուբէն Մելիքսէթօղլու, որոնք ողջունած են ներկաները: Անոնք դիտել տուած են որ կեդրոնական վարժարանը համակարգչի վրայ ունի իր կայքէջը զոր պատրաստած է 1986-ի չըրջանաւարտներէն՝ Յակոբ Կոպէլեան: Ապա, Յ. Կոպէլեան պաստառի վրայ ցուցադրած է այդ կայքէջին վրայ գտնուած նիւթերը եւ տեղեկութիւնները: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Սրտի խօսք մը արտասանած է կըրտսերազոյն կեդրոնականցի ուսուցիչ՝ Նաթալի Պաղտատ: Ապա, բեմ բարձրացած են երիցագոյն կեդրոնականցին՝ տոքթ. Օննիկ Զալըքեան եւ կրտսերագոյնը՝ Մելինա Եըլտըզ: Ցետոյ, բոլորը միասին բարձրացուցած են իրենց բաժակը, որմէ ետք ելոյթներ ունեցած են Վարժարանի հիմնադիր կարպիս Պալմումճու եւ տնօրէնուհի՝ տիկին Սիլվա Գույումճեան – Մարկոսեան: Ցայտագիրը վերջ գտած է միաբերան երգուած «Ո՛վ Մեծասքանչ»ով, խմբավարութեամբ՝ Յակոբ Մամիկոնեանի:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅ

ԹՈՒՏ

ԴԺԳՈՀԵՑ

– Ցելոֆանէ տոպրակը չի բացուիր, – խանութպետ դժգոհեց մէկը:

–Ծօ, էնպէս ես ձենդ գլուխդ գցել, ինչ խոր պարաչոթդ չի բացուի, – հանդիմանեց վաճառողը:

*
**

Թռիչք կատարելուց յետոյ կուբանտ մօտենում է տեսուչին.

– Ինձ էլ նչէք: Կուբանտ Պօղոսեան, երկու թռիչք:

– Բայց չէ՞ որ դուք միայն մէկ թռիչք էք կատարել:

– Ճիշդ է, բայց դա իմ առաջին եւ վերջին թռիչքն էր:

ՊՈԼՍՈՑ ճէմալ Ռէչիտ Ռէյ համերգասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 7-ին, Մխիթարեան Սանուց Միութեան «Դալար» երգ ու պարի խումբը համերգ մը տուած է, որ մեծ տպաւորութիւն գործած է: Խումբին գեղարուեստական երկու ղեկավարներն են Ժուլիա Մուրթլու եւ Գէորգ Սիմքէշեան: «Դալար» իր կողքին ունի նաեւ «Դալարիկ»ը, մօտաւորապէս քառասուն մանուկներէ բաղկացած:

*
**

ՀԱԼԷՊ գտնուած է Նոյեմբեր 18-էն 25, դրականագէտ եւ մանկավարժ Գրիգոր Շահինեան, Բերլոյ Թեմի Ուսումնական Խորհուրդի հրաւէրով, մօտէն հետեւելու համար ազգային վարժարաններէն ներս տարուած կրթական ուսումնական աշխատանքին: Ան ներկայ գտնուած է յաջորդաբար ազգային նախակրթարաններէն ներս հայերէնի դասընթացքներուն: Կազմակերպուած ծրագրով եւ առաջին չորս օրերուն յատկիլօրէներուն դասախոսութիւն – զրոյցներու ընդմէջէն, հայերէն լեզուի բնագաւառներուն ծանօթացման մեթոտներուն չուրջ իր օգտաշատ մտքերը փոխանցած է հայերէնասէր ուսուցչուհիներուն: Նոյեմբեր 21-ին եւ 22-ին, Գրիգոր Շահինեան յաջորդական դասախոսութիւններ տուած է «Ծնողք – աշակերտ – ուսուցիչ» եւ «դաստիարակ ուսուցիչը» թեմաներով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

*
**

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԲԱՐԳԻՆ ԹՕՓՃԵԱՆ

Մոնրէալ, Գանատա

Հոգեւոր Պրակներ
Թիւ 13
ԿԵԱՆՔԻ ԶՈՐՍ ՇՐՋԱՆՆԵՐ
ԸՍՏ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ

ՎԱՂՋ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ, 2001

Bât 4A, Rés. Montleric
Les Aygalades
13015 Marseille

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԷ·
ԹԱՔՍՏՈՑԸ

Լրտեսը իր ձեռքով լամբարը չորս կողմ պտըտցուց եւ մարդկային որեւէ հետք չգտնելով՝ սանդուխէն վեր ուղղուեցաւ:

– Տեսաք ու համոզուեցա՞ք, որ փախըստական չի կայ եղեր, – ըսաւ զեղանի աղջիկը յաղթականօրէն:

– Տեսայ, բայց չհամոզուեցայ, – պատասխանեց լրտեսը կասկածոտ ղէմքով մը:

– Եթէ ձեր ըսածին պէս քանի մը փախըստականներ պահած ըլլայինք՝ անպատճառ մէկ հատը գոնէ պիտի գտնէիք:

– Ո՛վ գիտէ, թերեւս մեր գալուստը կռահելով՝ ժամանակ ըսած փախցնելու:

– Այդ ի՛նչ անհիմն կասկածներ, մենք ինչպէ՞ս կրնայինք դիտնալ, թէ մեր տունը խուզարկութեան պիտի գայիք:

– Ինչ որ է, խնդիրը այն է, որ մենք չատ ապահով տեղէ իմացած էինք, թէ Տրդատը, Եղիան եւ ուրիշ մէկ քանի վախըստականներ այս տունը ապաստանած են:

– Պարզապէս թշնամական զրպարտութիւն:

Երեք խուզարկուները մեկնեցան յուսախաբ դէմքով մը:

Քրիստինէ վար վազեց կափարիչը բանալու եւ թաքստոցէն դուրս հանելու համար հոն գտնուող փախստականները:

Հազիւ թէ մօտեցած էր գետնափորին՝ լսեց, որ ձայներ կու գային ներսէն:

– Վերադարձուցէ՛ք մատնիս:

– Մեր իրաւունքը վճարէ:

– Ես տալիք չունիմ, ձեր ըրածը բըռնաբարում մըն է, կը գողգեմ:

Մանկամարդ գեղուհին փութաց կափարիչը վերցնելու:

Ամէնէն առաջ ցատքեց Եղիա Սամէն, Յունուած, գրդռուած վիճակի մը մէջ: Ամբողջ մարմնով կը դողար:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունիս, ի՞նչ եղաւ, – հարցուց Քրիստինէ:

– Ամբողջովին կողոպտուեցայ:

–Ի՞նչդ գողցան:

– Մատանիս, օրիորդ, մատանիս, – դոչեց երիտասարդը՝ դողահար ձայնով մը, – մատանիս, որ նուիրական յիշատակ մըն էր ինծի համար, մատանիս որ Անատոլուի էչիհաներն անգամ չի կրցին առնել:

Նոյն միջոցին միւս երիտասարդներն ալ դուրս ելած էին:

Այն, որ մատնին առած էր, առաջ անցաւ:

– Մենք գող չենք, – ըսաւ – ահաւասիկ մատանին հոս է, եթէ մեր իրաւունքը տայ, կրկին կրնայ տէր դառնալ իր մատանիին:

– Ի՞նչ իրաւունք, – հարցուց Եղիա:

– Մեր օրականները թաքստոցը բանալու համար:

– Բայց ես վճարեցի:

– Կը կարծե՞ս, որ կէս ոսկի տալով պարտքդ վճարած կ'ըլլաս, մենք արդէն առիթի մը կը սպասէինք, որպէսզի մեր առնելիքը գանձենք, առիթը ներկայացաւ, ու մենք ալ օգտուեցանք անկէ, հիմա եթէ կ'ուզես, որ այս մատանին վերադարձնենք, տասը ոսկի կուտաս մեզի:

– Բայց այս եղածը պարզապէս բռնադրաւում մըն է:

– Թող այնպէս ըլլայ:

– Աւսր կ'ըսեն հողին ներքեւ գրաւական... է՛տ տուէք մատնիս:

– Անկարելի է:

– Ցանուն օրինաց կը բողոքեմ, մարդկային եւ անհատական ազատութեան դէմ եղեռն մըն է այս, որուն դէմ կը ծառանամ էութեանս բովանդակ զերազօր ճիգովը:

– Հիմա այդ պարապ խօսքերը թողունք եւ մեր գործին նայինք, – ըսաւ Տրդատ, – ո՞վ էին խուզարկութեան եկողները:

– Երկու ոստիկան եւ մէկ սիվիլ, – պատասխանեց օրիորդը:

– Այդ սիվիլին ով ըլլալը կրցա՞ր հասկընալ:

– Ոստիկանները զինքը Արթէն էֆէնտի կը կոչէին:

– Արթին էֆէնտի՛, – գոչեց Տրդատ յուզուած չեշտով:

– Այո, կը ճանչնա՞ս զինքը:

– Վտանգաւոր լրտես մըն է:

– Քեզ կը ճանչնա՞յ:

– Անձամբ ո՛չ, բարեբախտաբար:

– Գիտե՞ս մանաւորապէս ո՛վ կը փընտրէր կոր հոս:

– Ո՞վ, – հարցուց երիտասարդը հետաքրքրքիր:

– Նախ Տրդատ անուն երիտասարդ մը եւ յետոյ պարոն Եղիա Սամէնը:

– Վա՛յ սարսափելի, – գոչեց Եղիա ժժդունելով, – ի՛նչ կ'ըսէք, օրիո՛րդ, իմ անունս տուա՞ւ:

– Երկար-բարակ գլխ հարցաքննեց ձեր մասին:

– Ո՛հ, թշուառութիւն, հալածական ու փախստական, թաքստոցէ թաքստոց, օդ չունիմ, ջուր չունիմ, արեւ չունիմ, կին չունիմ, մխիթարն գլուխ մը ունիմ, եւ ա-նոր ալ հակառակ են ինկեր, գոնէ կըրցա՞ք համոզում ներշնչել, թէ հոս չեմ գտնուիր:

– Հակառակ, որ մէկը չկրցան գտնել, կրկին չուզեց համոզուիլ, թէ հոս չէիք:

– Սոսկալի՛ բան, ուրեմն վտանգը չէ անհետացած:

– Ինք կ'ըսէ, որ խուզարկութենէն նախապէս լուր ունէինք եւ ձեզ փախցուցած էինք:

– Բայց այն ատեն այդ մարդիկը նորէն կրնան վերադառնալ հոս:

– Շատ հաւանական է:

– Ո՛հ, ի՛նչ սարսափելի օրերու հասանք, դժոխքին հրատոչոր կրակները նախընտրելի են այսպիսի կեանքէ մը, ինչ ահեղ խորխորատի մը գահավէժ ապառաժներուն եղերը կը գտնուինք, անխոհեմ քայլ մը՝ եւ ահա կրնանք թաւալգլոր իյնալ անծայրածիր անդունդին անդոհական խորութիւններու մռայլ ծոցին յատակը:

– Բայց դուք, կը տեսնեմ, որ բանասիրութիւն կ'ընէք, – պատասխանեց օրիորդը խնդալով:

– Ա՛հ, օրիո՛րդ, սոսկումը եւ արհաւիրքը սրտիս ամէնէն զգայուն թելերը կը թրթռացնեն, եւ վախի թեւերուն վրայ կը վերանամ անսահմանօրէն:

– Այդ անպիտան լրտեսը ինչպէ՞ս իմացած կրնայ ըլլալ, որ ես հոս կը գտնուիմ, ըսաւ Տրդատ, որ Քրիստինէի խօսքերէն չափազանց վրդոված էր:

(Շար. 129)

(Շար. Ա. էջէն)

զային Ռոն-Ալփ Շրջանի Հայր. Պատւիրակի Փոխանորդ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, Արարատեան Թեմի Առաջնորդական Փոխանորդ Նաւասարդ Եպիսկ. Կճոյեան: Երեկոյթը կը փակուէր Կաթողիկոսին հայրապետական պատգամով: Ուշ երեկոյեան, Կաթողիկոսը կը հանդիպէր Կաթողիկէ Առաջնորդարանը ուր պիտի կը դիմաւորէր Լէոն-Տիտիէ Մառչան Եպիսկ., Վալանսի Թեմի Առաջնորդը: Կաթողիկոսին այցելութիւնը Վալանս կ'ամփոփէր Ժողովրդային հացկերոյթով մը, քաղաքի հայկական ճաշարաններէն մէկուն մէջ:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ԼԻՈՆ ԵՒ ԱՅՑ ՍԷՆ-ԹՒԷԹԻԷՆ:

Երկուշաբթի, Դեկտ. 17-ին, Գարեգին Բ. Հեծը ունենալով իր լման չքախումբը, վաղ առաւօտեան կ'ընդունուէր Ծիրանաւոր «Գաղիացւոց Առաջնորդ» (Primat des Gaules) Պիյէի կողմէ, որուն չորս հաւաքուած էին իր օգնական եպիսկոպոսները, հոգեւորական եւ աշխարհական իր բոլոր օգնականները եւ քրիստոնեայ յարանուանութեանց բոլոր պետերն ու ներկայացուցիչները: Հանդիպումին աւարտին երկու պատուիրակութիւնները միասին կ'աղօթէին Սէն Թիրէնէ եկեղեցւոյ մէջ միջեկեղեցական աբարօղութեան մը ընթացքին: Եկեղեցական իշխանութիւններէն յետոյ կարգը կու գար պետական եւ քաղաքային իշխանութեանց: Ժամը 11-ին, Գարեգին Բ. Ռոն-Ալփի նահանգապետարան կը հասնէր ուր մէկ ժամ հանդիպում կ'ունենար նահանգապետին հետ: Քաղաքը կարելէ եղաք, պաշտօնական կառքերուն շարասիւնը ոստիկաններով առաջնորդուած կը հասնէր քաղաքապետարան ուր ծերակուտական - քաղաքապետ Ժերար Գոլոն թաղային խորհուրդի անդամներէն շրջապատուած կ'ընդունէր Հայոց Հովուապետը: Մտերմիկ ու պաշտօնական գրոյցէն եաք, հայրապետական շքախումբը կ'առաջնորդուէր քաղաքապետարանին պատուոյ դահլիճը, հանրային ընդունելութեան մը համար: Հոս, հիւրերը յաջորդաբար կը լսէին քաղաքապետին եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին խօսքերը:

Կէսօրէ եաքը, Գարեգին Բ. կը մեկնէր Սէն Թ'Էթիէն, հոն իր օրհնութիւնները բաշխելու համար Լուսաւ նահանգի հայ հաւատացեալներուն: Զիւնապատ քաղաքին հայորդիները ջերմ ողջոյններով ընդունեցան իրենց Հովուապետը նախ տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, հուսկ կից սրահին մէջ ուր հայ հաւատացեալներուն հետ մէկտեղուած էին Կաթողիկէ Առաջնորդը, յոյն, հայ եւ Ֆրանսացի կաթողիկէ հոգեւորականներ: Ներկայ էին նաեւ Սէն Թ'Էթիէնի քաղաքապետը եւ քաղաքի հայկական կազմակերպութեանց բոլոր ներկայացուցիչները:

Վերադառնալով Լիոն, Գարեգին Բ. կը նախագահէր Լիոնի եկեղեցական վարչութեան արտակարգ նիստի մը: Երեկոյեան, քաղաքի «Էսփաս Թէթ տ'Օռ» ընթարցակ սրահին մէջ տեղի կ'ունենար ժողովրդային հացկերոյթ: Աւելի քան 350 սեղանակիցներու առջեւ, Հայրապետը խօսք կ'առնէր ողջունելու համար չրջանի հայութիւնը եւ ներկայացնելու համար իր ծրագիրները: Ճաշին ընթացքին խօսք կ'առնէին նաեւ չքախումբին անդամներէն Նարեկ եւ Տարօն Եպիսկոպոսներ:

ՏԷՍԻՆ, ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ԵՒ ԿՐԿԻՆ ԼԻՈՆ

Ֆրանսա եւ Ռոն-Ալփ իր հովուապետական այցելութեան վերջին օրը, Կաթողիկոսը կ'այցելէր Տէսինի եւ Փոն տը Շէրիւիի համայնքները: Այս երկու քաղաքներուն մէջ ան կ'այցելէր նախ եկեղեցիները եւ յետոյ Մեծ Եղեռնի յուշարձանները ուր ամէն անգամ «Հոգւոց» մը կ'արտասանէր մեր բիւրաւոր զոհերուն յիշատակին: Հոս եւս, Հայոց Հայրապետը կ'ընդունուէր պատկան իշխանութեանց կողմէ եւ չէր մոռնար ամէն անգամ չնորհակալութիւն յայտնելու Ֆրանսայի ու Ֆրանսացի ժողովուրդին՝ ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքին համար: Այս երկու համայնքներուն մէջ կը տանուին Ս. Աստուածածին եւ Ս. Նշան եկեղեցիները:

Կէսօրուան ճաշին, Գարեգին Բ. եւ իր չքախումբը հիւրը եղան «Լէա եւ Նափթալէոն Պիւլլիւքեան» հաստատութեան խնամակալութեան եւ իր առենապետին, Շամփանեը-Օ-Մոն-տ'Օռի իր կեդրոնին մէջ: Երեկոյեան ժամը 4-ին, Հայրապետին առաջարկով չքախումբը Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին կը վերադառնար, այս անգամ Մարգարեան-Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանը այցելելու համար: Աւելի ուշ, Հայոց Հայրապետը կ'ուղղուէր Լիոն Սէն Թ'Էկզիւփէրի օդակայանը, անցնելու համար Վիէննա, ուրկէ յաջորդ օրը «Հայկական Աւիատուղիներ»ու թռիչքով Հայաստան կը վերադառնար: Օդակայանի պատուոյ դահլիճին դուռին առջեւ, յանուն Ֆրանսական կառավարութեան, հրաժեշտի համար եկած էր Նահանգապետարանի պատուիրակութիւնը: Ժամը 19·45-ին, Հայրապետը վերջացնելով իր հովուապետական անդրանիկ այցելութիւնը մեր երկրի եկեղեցիներուն, կը թողուր Ֆրանսական հողը իր հօտին աւանդելով բիւրաւոր զգացը յիշատակներ, ապագայի համար ծառայութեան հարուստ հեռանկարներ, հայապահպանումի եւ հայրենիքի կերտման հսկայական դաշտ մը:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նորայր Տիլանեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ, Ստեփան Իւնէճեան 5000 Ֆրանք կը նուիրէ Գօօվիերաախոն Արմինէի (առանձ՝ «Ցառաջ»էն):

*
**

Պերճ վարժապետեանի մահուան առթիւ Մարսէյլէն Ժան - Փօլ Արզումանեան 100 Ֆրանք կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի Աստղիկ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Փաթրիս Պալեանի իր մօր մահուան առթիւ:

*
**

Համազգայինի Փարիզի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերներ Մարլէն եւ Հայկ Թուֆանեանի իրենց մօր եւ զոքանչին, Տիկին Արմինէ Ա. Մովսէսեանի մահուան առիթով:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- ***Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.***
- ***Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.***
- ***Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.***

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F + 50 F frais d'expédition.

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի:

*
**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի՝ Սարկաւագներու տօնին առիթով:

*
**

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 29

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին: Բարեկենդան Սուրբ Ծննդեան պահոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27
Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Այսօր «Ուխտի Օր»ն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյն:

Ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ. - Պր. Սիմոն Աւետեան իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնի Տիկին Հեմմինէ Վարժապետեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Պերճուհի Սիւրմէեանի եւ ընտանեկան պարապանեարուն երկնի սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր նաեւ իր սիրելի բարեկամին՝ Պերճ Վարժապետեանի մահուան առթիւ:

Այս տխուր առիթով, «Ցառաջ»ի բարեաճման կը նուիրէ 200 Ֆր.:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Ծնունդի պատարագ, երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 25-ին, ժամը 11-ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. Conseil d'Administration
17, Rue Bleue, 75009 PARIS
Date limite de candidature : 10 janvier

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Մէջին տարիքի կին մը գործ կը փնտռէ, կրնայ մանուկ, տարեց անձ կամ հիւանդ նայիլ: Կրնայ նաեւ դիչերել:
Հեռաձայնել Տիկին Սաւուլեանի:
01 39 87 63 96

UGAB - JEUNES - MARSEILLE

Réveillon de la Saint-Sylvestre

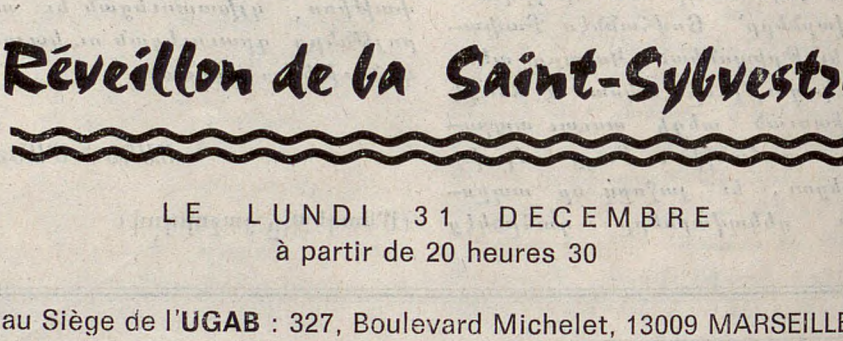
LE LUNDI 31 DECEMBRE
à partir de 20 heures 30

au Siège de l'**UGAB** : 327, Boulevard Michelet, 13009 MARSEILLE

Réservations :
06 64 03 10 58 / 06 20 85 12 77

Une partie des bénéfices sera versée à la construction de l'école maternelle NORACHENE au Karabagh.

SABERATOURS

- ASSISTANCE A L'AEROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

2 VOLS HEBDOS CLIMO

SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
10 RUE VARDANANTS - 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 / 52 85 48 - FAX 50 56 86

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

Sabera@wanadoo.fr
A votre service pour toutes destinations dans le monde!
www.saberatours.com

SEVANVOYAGES

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25
MARDI
25 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·326 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·326

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅՈՑ ԳԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳԻՇԵՐՈՒԻ ՎՐԱՅ

ՓԱՐԻԶ – ՄԱՅԱՄԻ ՕԴԱՆԱՒԸ
ՊՈՍԹԸՆ ԻՋԱՒ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 22, ժամը 11–ին (ԱՄՆ–ու ժամով) ամերիկեան ափերէն 1500 քիլոմեթր հեռու, Փարիզ – Մայամի օդանաւին մէջ, բաւական խորհրդաւոր դէպք մը պատահած է, խուճապի մատնելով 197 ճամբորդները: Այդ պահուն, օդանաւժիշտ օրիորդը հոտ մը կ'առնէ եւ երբ կը մօտենայ այն ճամբորդին ուրկէ կուգար հոտը, կը տեսնէ որ ան կը ջանայ լուցկիով մը վառել կօշիկէն երեւցող պատրոյգ մը: Անմիջապէս կը զգուշի, մինչ ինք կը բացագանչէր «վայրենի մըն եմ»: Կը պարզուի որ ան կօշիկներուն մէջ երկու պայթուցիկներ կը կրէր: Տէր էր բրիտանական անցագրի մը, որ իրեն պրուած էր Պրիւսէլ, ինք ծագումով Սրիլանքացի է: Օդանաւը կը չեղի իր բուն ճամբէն եւ էջք կը կատարէ Պոսթըն, ուր ենթական կը ձերբակալուի:

Բաւական առեղծուածային է այս դէպքին բնոյթը եւ հարցականները չատ են: Ինչպէ՞ս կրցած է անցնիլ բոլոր սուուգումներէն այդ պայթուցիկներով: Կ'ըսուի թէ փորձած էր նախորդ օրուան թռիչքը առնել, բայց ,կասկածելի թուելով (ճամպրուկ չունի) ետ մղուած էր, բայց, յաջորդ օրը յաջղած էր: Ցայտնի չէ թէ խակապէ՞ս ահաբեկիչ մըն է, թէ մտային խանգարումէ տառապող անձ մը: ԷՖ – ՊԻ – ԱՅ–ը, բաւական ուշ հաստատեց թէ պոնուած պայթուցիկները կրնային ահաբեկչական գործողութեան մը համար օգտագործուիլ: Ինչ կը վերաբերի սուսգումներու, կ'ուսարկուի թէ փարիզեան օդակայանները պայթուցիկները չեն յայտնաբերեր: Անոնց համար հոտ առնող չուներ հարկաւոր են, չուրջ 100 չուն, ինչ որ հնարաւոր ալ չէ: Ռուսաի հագիւ 10 հատ ունի:

*
**

Ա Ֆ Ղ Ա Ն Ի Ս Տ Ա Ն

Քապուլի մէջ, Դեկտեմբեր 23–ին, իշխանութեան գլուխ անցաւ Համիտ Քարզայի, որ կառավարութիւնը պիտի վարէ մինչեւ օրինաւոր ընտրութիւններ: Նոյն օրը տեղի ունեցաւ Նախարարաց Խորհուրդի առաջին նիստը:

Ամէն ինչ կարգադրուած չէ այս ձեւով եւ ցեղախումբերու միջեւ մրցակցութիւնները կրնան հետեւանքներ ունենալ: Այսպէս Զատրանի ցեղախումբին պետը՝ Կիւլպ Տին պատերազմի սպառնալիք կ'ընէ ամերիկեան օդուժին դէմ երբ ռմբակոծութիւնէն առք երկրին արեւելեան չրջանը չարասիրի մը վրայ: Այդ ռմբակոծութիւնը բուռն բանավէճ մը ստեղծած է Ուաչինկթընի եւ գաւառի ազգան պատասխանատուներուն միջեւ: Ըստ Ամերիկացիներուն չարասիրը Պէն Լատէնի հաւատարիմները եւ թալիպաններն կը փոխադրէր, ըստ մամուլի տեղւոյն գործակալութեան եւ կիւլպ Տինի գաւառի երեւելիներու խումբ մըն էր, որ Քապուլ կ'երթար կառավարութեան իշխանութեան գլուխ անցնելուն առթիւ: 65 մեռեալ կայ եւ կիւլպ Տին կը սպառնայ. – Եթէ Միացեալ–Նահանգները այս տեսակ բռնատիրական յարձակումները ընեն կրկին, պիտեալ պայքար կը մղենք Համիտ Քարզայիի կառավարութեան դէմ:

*
**

Ամերիկեան էֆ – Պի – Այ կայանը կասկած ունի որ «Քանտահարի ճաշ»ը ներկայացնող տեսերիզը, ուր Պէն Լատէն խօսակցութեան ընթացքին իր հիւրին հետ կը ստանձնէ Ուորլտ Թրէյտ Սէնթըրի ռմբափորձերու պատասխանատուութիւնը, ամբողջովին չէ թարգմանուած հանրութեան ներկայացուած տեսն: Ծանօթ է որ ՍԻԱ–ի ամերիկացի գործակալ մը ճարպալապատի մէկ տան անկիւնը այդ տեսերիզը դրած էր եւ քանի մը օր յետոյ սփռուած էր հեռատեսիլէն: Այժմ, կ'ըսուի թէ խօսակցութեան կարգ մը մասեր չեն թարգմանուած, նեղ կացութիւն մը չստեղծելու համար ԱՄՆ–ու յարաբերութիւններուն Սաուտի Արաբիոյ հետ: Հաւանական չի նկատուիր, որ վիտակցաբար ղրաքննութիւն մը կատարուած է, այլ աւելի կը կարծուի որ տեսերիզին դէշ որակը արգելք եղած է լաւ թարգմանութեան մը: Պաշտպանութեան նախարարութեան թարգմանիչները յատուկ անուններու ուղղագրութեան հետ հարցեր ունեցեր են: Չթարգմանուած մէկ այլ բաժնի ընթացքին, Պէն Լատէն ըսած կ'ըլլայ որ իր մարդոց ըսած էր որ 1թէ Սեպտեմբեր 11–ին ձայնասփիւռէն յատուկ լրատուութիւն մը լսէք, ծունկի եկէք: Թարգմանութեան համար Փենթահոնը չորս անկախ մասնագէտներ դրած է, որոնք առանձին առանձին աշխատեր են, ապա բաղդատեր իրենց թարգմանութիւնները, այդ աշխատանքի ընթացքին է, որ հաստատածներ անհետացած են, ինչ որ դիւրութեամբ կը հաստատուի: Պաշտպանութեան նախարարը կ'ըսէ «Երկար մասեր կան, ուր կը տեսնուի թէ Պէն Լատէն եւ իր հիւրը կը խօսին եւ ոչ մէկ թարգմանութիւն կ'արձանագրուի»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԺԱՆԹԻՆի Խորհրդարանը Ատոլֆօ Ռուարիկէզ Սաան նշանակեց յաջորդելու համար հրաժարեալ Ֆերնանտօ տէ լա Ռուայի, ի մեծ ուրախութիւն Փերոնականներուն: Ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Մարտ 3–ին: Նոր նախագահը դահլիճ մը կազմած է 3 նախարարութիւններով ու 11 ենթանախարարութիւններով եւ անմիջապէս առկախած է պարտքին (132 միլիառ տոլար) վճարումը: Ցայտարարած է նաեւ ընկերային կարգ մը միջոցներ, ի մասնաւորի մէկ միլիոն աշխատանքի ստեղծում: Նոր նախագահը, 54 տարեկան, փերոնական, զէնքեր ունի վերականգնելու համար երկրին տնտեսութիւնը: Կարգ ու կանոնը սիրող մըն է, բայց, հակառակորդները տարբեր ձեւով կը ներկայացնեն զինք:

ԱՐԱՖԱԹ վճռած էր անպայման բեթղեհէմ երթալ, Դեկտեմբեր 24–ին, ներկայ ըլլալու համար, ինչպէս ամէն տարի Ս. Կատարինէ Եկեղեցւոյ կէս գիշերուան պատարագին, ի հարկին հետիոտն: Արդարեւ, Արաֆաթ չրջափակուած է Ռամալլա եւ Շարոն թոյլ չի տար որ տեղէն չարժի ու արդիլած է բեթղեհէմ երթալն ալ: Արաֆաթ կոչ ըրած է Պալին իսկ, որ խօսք հանդիպէ Իսրայէլի վարչապետին, որ անդրդուելի կը մնայ: Արաֆաթ մահմետական է, բայց, աւանդութիւնն է իրեն համար ներկայ ըլլալ Ծննդեան պատարագին: Արաֆաթ ապարդիւ կը կարդայ եւ յայտարարած է թէ ոչ ոք կրնայ արգելք ըլլալ որ բեթղեհէմ երթայ, ի պահանջեալ հարկին ոտքով (20 քիլոմեթր է): Կը խորհի նոյնիսկ երուսաղէմի լատին պատրիարքին հետ երթալ: Իսրայէլի Արտաքին փոխ – նախարարը դիմած է իր կառավարութեան որ յետ քայլ ընէ եւ վերցնէ արգելքը:

ՌՈՒՏՈԼՖ ՃՈՒԼԻԱՆԻ «տարուան անճնաւորութիւնը» հռչակուեցաւ «Թայմ Մագազինի»ի կողմէ, 2001–ի համար: Սեպտեմբեր 11–ի ռճրափորձերը պատճառ եղան որ նիւ – Եորքի քաղաքապետը (որու պաշտօնավարման չրջանը կը լրանայ Դեկտեմբեր 31–ին) մեծ ժողովրդականութիւն պտնէ:

ՅՆՈՒՆԴԻ տօնին առթիւ, «Ցառաջ» լոյս չի տեսներ Դեկտեմբեր 25–ին (Չորեքշաբթի Դեկտեմբեր 26–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 27:

2001 ԹՈՒԱԿԱՆԻ «ՏԱՐՈՒԱՆ ՎԵՆԵՏԿԵՑԻ» ՄՐՑԱՆԱԿԸ ՏՐՈՒԵՑԱԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Ցառաջ»)· –

Կիրակի, Դեկտեմբեր 16, առաւօտեան ժամը 10·30–ին սկիզբ կ'առնէր պաշտօնական հանդիսութիւնը, մրցանակի տուչութեան, ԱՖԷՆԷՕ ՎԷՆԷԹՈՑԻ (ակադեմիան) չքեղ հանդիսասրահին մէջ, ի ներկայութեան նահանգային բարձրագոյն իշխանութիւններու, կուսակալ, քաղաքապետ, ակադեմիայի վարիչ, դրամատան տնօրէն, սահմանադրական դատարանի նախագահ եւ այլն, եւ հոծ բազմութեան մը, Իտալացիներու եւ Հայերու, չրջապատուած Մխիթարեան Հայրերով եւ ազգակերտներով:

«ՏԱՐՈՒԱՆ ՎԵՆԵՏԿԵՑԻՆ» մրցանակը հաստատուած է հետեւր 1978–ին ԵՕԹԸ ԾՈՎԵՐ կոչուած վենետիկեան ընկերակցութեան մը կողմէ, տարուէ տարի քաղաքական եւ պաշտօնական ճանաչում ըստացած, որ այսօր արդէն ոսքի կը հանէ քաղաքին իշխանութիւնները, եւ Վենետիկի քաղաքապետարանի իշխանութիւնները որոշում կայացուցած են ՄԻԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ անունով ճամբայ մը նուիրել քաղաքին (Լիտօ):

Կոմսուհի Թէկիօլօ, դիւանապետ Վենետիկ քաղաքին, համաձօա բայց դիւանային աղբիւրներէ քաղուած, պատմականը ըրաւ Վենետիկի հայ համայնքին, սկսած Կիլիկեան թագաւորական օրերէն, հասնելով մինչեւ Մխիթար Սեբաստացի, դրուատելով Հայոց երախտապիտական վերաբերմունքը հիւրընկալներու հանդէպ, դրական կէտ մը, որ Հայերը կը զանազանէ միւս հասարակութիւններէ:

Հուսկ, յանուն հայ հասարակութեան եւ Մխիթարեան միաբանութեան, խօսք առնելով, Հ. Եղիա Վրդ·, Ընդհանուր Աբբան, չեշտեց թէ Հայոց ինքնութիւնը հիմնականօրէն քրիստոնեական է, հակառակ բազում դժուարութիւններու եւ թէ Հայերը, Վենետիկի մէջ կ'ապրին քաղաքին զարկերակով, բաժնելով անոր ուրախութիւններն ու դժուարութիւնները հաւասարապէս:

Ժամը ուղիղ 12·30–ին, մօտակայ թաղամասէն, կը լսուէին Ս· Ղազ Հայոց դարաւոր եկեղեցիին զանգերը, եւ ներկայ բազմութիւնը կ'ուղղուէր հոն, ուր պիտի սկիզբ առնէր հանդիսաւոր պատարագը, երգեցողութեամբ նախկին սաներէ կազմուած փոքրիկ երգչախումբին, ղեկավարութեամբ մաէսթրօ Հ. Վրթանէս Վարդապետին:

Պատարագիչ, Հ. Ցարութիւն Վրդ· որ միաժամանակ հովիւն է Ս· Ղազ եկեղեցիին, (որ Եւրոպայի հնագոյն բանուկ հայկական եկեղեցին է) իր համառօտ քարոզին մէջ, չեշտեց թէ հիմնական արժանիքն է հաւատարիմ մնալ մեր հայրերու հաւատքին, ոչ միայն ոսմանթիք խօսքերով, այլ գործով, այդ է որ օտարը անմիջապէս կը նկատէ մեր մէջ, եւ մեծապէս կը գնահատէ: Եթէ կորանցնելու ըլլանք այս հաւատարմութիւնը հանդէպ մեր հաւատքին, ի՞նչ կը մնայ մեր հայութենէն:

Ապա հաւատացեալներու հայկական զանգուածը, առաջնորդուեցաւ մօտակայ ճաչարան մը, ուր գաղութիս ժիր եւ գործունեայ անդամ, բժիշկ Արթօ Քէօչէյեան, կազմակերպած էր հաճելի ճաշ մը, հիմնականօրէն ձկնեղէններով:

ՀՁՊ

ՀԱԻԱՏՔԻ ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐ

Ծնունդ է, – ջրիսթմըս: *Մեր աչխարհին մէջ մէկ միլիառէ աւելի մարդիկ պիտի ոճնեն Նազովրեցիին ծնունդը:*

*Վերջին չարաթը Հրեաները, իրենց ինն*նաճիւղ մոմակալներով, ոճնախմբեցին Հանուքան, իրենց ռազմական եւ հաւատքի յաղթանակը, – վերանուիրագործմամբ Տաճարին եւ երրայականութեան:

Նոյն օրերուն մէկ միլիառ մահմետականներ ոճնեցին Ռամազանի – պահեցողութեան իրենց սուրբ ամսուան – աւարտը:

Առաջինները պիտի մեծարեն աստուածային Երրորդութեան մէկ անդամին մարդեղացումը, մարդկութեան միակ Փրկիչին՝ որ չարչարուեցաւ եւ Խաչուեցաւ այդ առաքելութեամբ:

Երկրորդ կրօնքին պատկանողները, այսօր աւելի քան երբեք իրենց պատմութեան մէջ, հաւատացին անչուշտ թէ իրենք են Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդը, եւ որպէս այդ՝ իրենք երկնային առաքելութիւնը ունին մարդկութիւնը փրկելու իրենց Պատգամներու Տախտակով եւ այլ միջոցներով:

Վերջապէս մահմետականները կրկին ու կրկին հաւատարմութեան երդում ըրին Մուհամմէտի ցուցմունքներուն, իրրեւ Աստուծոյ Ճշմարիտ եւ Հարազատ մէկ առաքեալը, որ մահուընէ ետք ուղղակի երկինք համբարձաւ:

Երեք միաստուածեան կրօնքներու հետեւողներն ալ յայտարարեցին եւ պիտի յայտարարեն թէ իրենց կրօնքը խաղաղութեան, զթասրտութեան եւ եղբայրութեան խորհրդանիշն է այս աչխարհին մէջ:

Ու հիմա դիտեցէք զիրենք, իրենց ըստեղծած եւ ղեկավարած ծուռ ու մուռ աչխարհով, առանց մոռնալու միւս կրօնքներն ու անոնց հետեւորդները, – պուտուտայականութիւն, պրահմականութիւն, կոմփուկիոսականութիւն, եւ վերջերս կրօնքներէն սերած քազմաթեւանակ փոփոխակները, այլասերումները, մէկը միւսին նման սակայն մէկը միւսին դէմ: Դիտեցէ՛ք, առանց փորձել բանալու պատմութեան մթին եւ ամօթալի էջերը: Առանց հասնելու Խաչակիրներու եւ Հաւատաքննութեան: Պէտք չկայ անոնց:

Այսօր չատ կը խօսուի ափղան թալիպաններու ու քարէ դարու իրենց մտայնութեան եւ կեցուածքին մասին, որուն որպէս ներչնչուած իրենք ցոյց կու տան Գուրանը: Չեմ խորհիր որ կրօնքներու նկարագրած անդենականի դժոխքը աւելի ահմոկեցուցիչ ըլլայ քան այս խլամապաշտներուն աչխարհը: Իսկ Ափղանիստանի թալիպանները միակ նմանատիպ հաւատքականութիւնը չեն մահմետական աչխարհին մէջ: Սակայն հարց է թէ նորարոյս խլամ թալիպա՞նը պէտք է առնել իրրեւ միակ օրինակ մարդկային կրօնական խելագարութեան:

Այլամերժութիւնը, ատելութիւնը, ոճրամէտութիւնը, չարդարարութիւնը, կոյս անստգի մտայնութիւնը երբե՛ք թալիպաններու մենաչնորհը չէ: Ան հաւատարապէս կը պատկանի բոլոր կրօնքներու հետեւող մոլեռանդներուն, բոլոր անոնց՝ որոնք կը խորհին որ աստուածային առաքելութիւնը ունին միակ իրենց ձեւով մարդկութեան փրկութիւնը ապահովե– բոլոր քաղաքական մարդոց, որոնք իրենց լու: Ան կը պատկանի նաեւ աչխարհի անճնական բարօրութիւնը, փառքը եւ իչխանութիւնը կ'ապահովեն զանգուածներու կրօնական զգացումներու հրահրումով, անոնց չհարկումով, եւ կամ խափանելով իրենց ակումբին մաս չկազմող հաւատացեալներու գործունէութիւնը: Ակումբները անպայման տարբեր կրօնք ալ չեն ենթադրեր, այլ միայն դաւանական անուանական տարբերութիւն: Եւ յաճախ Աստուած կ'ոգեկոչուի ամէն անգամ որ ոճրագործութիւն մը, բռնութիւն մը ծրագրուի:

Ահա այս մտայնութեամբ է որ քառորդ դարէ ի վեր Հիւսիսային Իրլանտային մէջ կաթողիկէ ահաբեկիչը (ազատամարտի՞կ) կը սպաննէ բողոքականը, եւ նոյն չրջանին մէջ բողոքականը ռումբ կ'արձակէ կաթողիկէ մանուկներու դպրոցական ճանապարհին, որ կ'անցնի իրենց կեթթօ – չրջանէն: Լիբանանի քաղաքացիական կռիւներուն ամէն անգամ որ թնդանօթաձիգ մը պարանը կը քաչէ(ր), կ'ոգեկոչէ(ր) Սուրբ Կոյսը որ ռումբը չվրիպի իր նչանակէտէն, իսկ դիմացի ճակատէն՝ բացագանչութիւնը կ'ըլլար յանուն Մահմմէտի: Ամէն կողմ Աստուծոյ օրհնութիւնը կ'ուզուի աւելի մարդ չարդելու համար: Տանտամեակներէ ի վեր կրօնական ատելութիւնը աւեր կը սփռէ Հընդկական Գաշմիրի մէջ (անչուշտ քաղաքական հետապնդումով): Նիւ – Եորքի Սեպտեմբեր 11–ի աղէտէն ետք, երբ Համաչխարհային Առեւտուրի կեդրոնի զոյգ աշտարակներու վերատակները կը ծածկէին բազմահազար դիակներ ահմոկումի մատնելով երկրին ժողովուրդը՝ ծանօթ քարոզիչ ձերրի Ֆոլուէլ, արմատական աջականման մը, աղէտին որպէս պատճառ մատնանչեց ժողովուրդին կենցաղը. անհաւատութիւն, միասեռականութիւն, վիժումի կողմնակիցներ. – «Դուք օդնեցիք որ պատահի»: Ուրիչ քարոզիչ մը՝ փեթ Ռոպըրթսըն, որ միւսին նման տարին 100 միլիոն տոլարէ աւելի կը հաւաքէ իր հոտէն, համաձայն գտնուեցաւ իր մրցակից – գործակիցին: Այլ խօսքով, Ուսամա Պէն Լատէն վրէժխնդիր Աստուծոյ կամքին գործադրողը նկատուեցաւ Տիրոջ խօսքը այս տարօրինակ տարածողներուն կողմէ: Այս ձեւով անոնք ժողովուրդին ուչադրութիւնը նաեւ կը չեղեցնէին աղէտին քաղաքական բնոյթէն: Վերջին տասնամեակին, Արժանթինի մէջ հրէական աղօթատեղի մը – սինակոկ – ռմբահարուած էր, որմէ անմիջապէս ետք արար աչխարհ անվարան մատնացոյց ըրած էր յանցաւորը. իսլամ հակասեմական ահաբեկիչը: Սակայն չրջան մը ետք երեւան ելան ոճիրին հեղինակները. – Քաղաքին ծայրագեղական հրեայ օրթոտոքսները, որոնք չէին հանդուրժած միւս սինակոկին կոչմնակիցներուն մեղապարտ ապստամբութիւնը:

Կրօնքը մեր հարցերուն լուծո՞ւմն է թէ խնդիրը: Ան պիտի մնայ խնդիր, հետեւաբար աղբիւր՝ չարութիւններու, թշնամութիւններու, եղբայրասպանութեան եւ մարդկային համատարած դժբախտութեան այնքան ատեն՝ որ իւրաքանչիւր կողմ հաւատացեալ իր անմնուազ ջերմեռանդութեան մէջ կը ներկայանայ իրրեւ բացարձակ ճշմարտութիւնը մարմնաւորող էակ, ինքզինքին կը չնորհէ ընկերութիւնը եւ մարդկութիւնը փրկելու երկնային առաքելութիւն, եւ կամ կը մնայ բանտուած դարերու հեզճուցիչ աւանդոյթներու մէջ: Քայլ մը եւս՝ եւ ան կը մղուի իւրացնելու «միջոցը կ'արդարացնէ նպատակը» նչանաբանը, ի հարկին իր Ս. գիրքէն ալ արտասանուած աղճատեալ նախադասութեան մը անթացուպով: Կրօնքը պիտի չարունակէ մնալ խնդիր՝ այնքան ատեն որ ան սերմանողը պիտի չլլայ անհանդուրժողութեան, այլամերժութեան, կասկածամտութեան, կիրքերու բռցավառումին եւ կողմ մը, ազգ մը, խումբ մը՝ միւսէն դերադաս նկատելու մտածողութեան:

Տօնական օրերու խանդարորը եւ ջերմեռանդ այս չրջանին, մեր միակ մաղթանքը պիտի ըլլար կրօնքը տանիլ իր արմատներուն, ուրկէ բխած բարոյականի սկզբունքները նոյնն են բոլոր կրօնքներուն եւ աղանդներուն մէջ, ինչ ալ ըլլան, ինչպէ՞ս ալ բացատրուին անոնք եւ անոնց ծագումը, որպէս Սրբազա՞նի, Խորհրդանի՞շի թէ արարչագործութեան դաղափարի ծնունդ: Եթէ մաղթանքը մէկ խօսքով արտայայտել փորձենք, պիտի ըսենք քրիստոնէական նչանաբանի մը թեթեւ փոփոխութեամբ. – Ցարգէ դիմացինդ կրօնքը ինչպէս պիտի յարգէիր քուկդ, որ չդառնաս հաւատքի թալիպան:

Ցարդանքը՝ զղջումով մը, մոլեռանդի ամբարտաւան այլամերժութեան համար: Թերեւս այն ատեն է միայն՝ որ կրօնքները պիտի դառնան անհատական թէ համայնական հարցերու լուծումի սկզբնաւորութիւն՝ փոխան խնդրի, տիեզերական ներդաչնակութիւն յառաջդնող ազդակ՝ փոխան կործանարար «երկնային» խօսքի:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԲԻԶԱՆԴԻՈՆԻ ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա. ԿԱՅՍԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍԻ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ՝ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈՍՔ ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ՀԶՕՐ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Յուստինիանոս կայսր, իր պետութեան սահմանները պաչտպանելու համար, ամէնուրեք, մանաւանդ ծայրագաւառներուն մէջ բերդերու ու ամրութիւններու երկչարք գիծեր կառուցեց. այդպիսի ամրութիւններ կառուցուեցան նաեւ Արեւմտեան Հայաստանի մէջ, պարսկական Հայաստանի հետ սահմանի երկայնքին: Այս ամրութիւններու կառուցումները վիթխարի աչխատանք էին եւ նմանը չունէին պատմութեան մէջ, անգնահատելի դեր ունեցան պետական պաչտպանութեան տեսակէտէն, եւ միաժամանակ քաղաքակրթական մեծ նչանակութիւն ունեցան չրջանի բնակիչներուն համար, որոնք նիւթապէս հարստացան այդ չինութիւններուն վրայ աչխատելով, եւ միաժամանակ իւրացուցին բիւզանդական չինարարական արուեստը:

Բիւզանդական Հայաստանի մէջ, պարսկական կայսրութեան սահմանամերձ չրջաններուն մէջ, առաջին դիծի վրայ կառուցուեցան եւ ամրացուեցան Մարտիրոսուպոլիսը, Կիփթահիճը, Արտալէսը, Թէոդոսուպոլիսը (Կարին), Օրոնը եւ Ցանցակը: Թէոդոսուպոլսոյ մէջ կը նստէր Հայաստանի զօրավարը, իսկ միւս հինգ քաղաք – ամրոցներուն մէջ՝ հինգ դուքսերը: Այս առաջին գիծէն անդին կը գտնուէր պաչտպանական երկրորդ գիծը որուն գլխաւոր կեդրոններն էին Մելիտինէն եւ Սատաղը: Շինարարութիւնները սկսան նախ Մոփքի մէջ, սատրապութիւններու ամրապնդման ուղղութեամբ, ուր Հայ նախարարները տակաւին կիսանկախ գոյավիճակ ունէին:

Յատկապէս Թէոդոսուպոլիս քաղաքը մեծ ուչադրութեան արժանացաւ Յուստինիանոսի կողմէ, իրրեւ ռազմավարական չատ կարեւոր կեդրոն՝ Հայկական Բարձրաւանդակին վրայ: Այսպէս, քաղաքին չուրջ խոր խրամատներ փորուեցան, պարիսպները բարձրացուեցան մինչեւ անմատչելի ըլլան եւ աչտարակներու կրկնակ չարքերով ամրացուեցան, եւ իւրաքանչիւր աչտարակ բերդ մը դարձաւ: Քաղաքին վերեւ ցցուող բլուրը փորուեցաւ եւ անմատչելի լանջերու ու վիհերու վերածուեցաւ: Յուստինիանոս հոն կեդրոնացուց բոլոր զինուած ուժերը, Սարատեսի՝ ընդհանուր հրամանատարի գլխաւորութեամբ: Մարտիրոսուպոլսոյ նեղ ու ցածլիկ պարիսպը փոխուեցաւ եւ տասներկու ոտնաչափ լայնութեամբ եւ քառասուն ոտնաչափ բարձրութեամբ ամուր կառոյց դարձաւ: Փիսոնի մէջ անառիկ ամրութիւններ կառուցուեցան, ուր կայազօր հաստատուեցաւ: Կիփթահիճ դիւղին մէջ ամմատչելի ամրոց կառուցեցաւ, ուր առատ ջուր բերուեցաւ եւ ժողովուրդը ապահովուեցաւ ամէն տեսակ անհրաժեչտ բաներով: Մելիտինէն ամէն կողմէն պարիսպներով չրջապատուեցաւ եւ հզօր ամրութիւն դարձաւ: Սատաղի հին, խարխլած պարիսպները քանդուեցան եւ նոր պարիսպներ կառուցուեցան, իսկ անոր մօտակայքը, Օրոսէնի մէջ նոր ամրոց կառուցուեցաւ: Կառուցուեցաւ նաեւ Բայբերդոնը (Բաբերդ) եւ Արէոնը: Վերականգնուեցան նաեւ այլ ամրոցներ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍԻ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ՝ ՀԱՅ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳԱԼԹԵՐ ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ ՈՒ ԱՅԼ ՇՐՋԱՆՆԵՐ

Յուստինիանոս կայսեր դլխաւոր նպատակներէն էր երկրի քաղաքացիական վերակազմութիւնը նոր սկզբունքներով, նրպատակ ունենալով կարգաւորել դատաստանական գործը, պետական պաչտօնէութիւնը եւ դիւանակալութիւնը: 535 Ապրիլ 15–ին լոյս տեսաւ անոր «Նովելլա»ն, որուն մէջ կայսրը մատնանչ կ'ընէր պետական պաչտօնեաներու բարոյական անկումը եւ կաչառակերութիւնը, որ սահման չունէր: Արդարեւ, գործութիւն ունէր սովորութիւն մը, որ իւրաքանչիւր պաչտօն աճուրդով կը վաճառուէր, եւ իւրաքանչիւր պաչտօնեայ, դրամով գնելով իր պաչտօնը, կ'աչխատէր ստանալ չատ աւելին, քան ինչ որ ծախսած էր. թոշակը անբաւարար էր, հետեւաբար պաչտօնեաները կը կեղեքէին ժողովուրդը եւ բռնի ու ապօրինի ամէն միջոցի կը դիմէին հարստութիւն կուտակելու համար: Ցաճախ պաչտօնեաները, անհրաժեչտ դրամը չունենալով պաչտօն գնելու համար, ստիպուած մեծ տոկոսներով պարտք կ'առնէին վաչխառուներէն եւ իրենց պաչտօնատեղիները կ'ենթայինն այդ պարտապաններուն հետ, եւ այդ ամբողջ ծախսերը ժողովուրդին վրայ կը ծանրանային: Այսպէսով ժողովուրդը, օրինական տուրքերէն բացի, ստիպուած կը վճարէր նաեւ զանազան ապօրինի պարտադիր տուրքեր:

Այս բոլոր կամայականութիւններէն ու անիչխանութենէն կը տուժէին թնակչութեան բոլոր խաւերը, որոնք իչխանութիւններէն հալածական՝ մայրաքաղաք կը փախչէին: Կը տուժէր նաեւ պետական գանձը:

Յուստինիանոս կայսր առաջին հերթին ջնջեց պաչտօնները դրամով գնելու սովորութիւնը եւ իւրաքանչիւր պաչտօնեայի համար յստակ թոշակ սահմանեց: Իսկ նահանգային կեանքը կանոնաւորելու համար կայսրը վարչական նոր բաժանումները կատարեց, ընդարձակեց նահանգային կառավարիչներուն լիազօրութիւնները եւ նահանգային նոր բաժանումներ կատարեց:

Նոյն ժամանակ, 536–ին կայսրը Իւրդանդիոնի պատկանող հայկական հողերուն վրայ նահանգային նոր բաժանումներ կատարեց, ուր ստեղծուեցան չորս նահանգներ. Առաջին Հայք (որ կը հասնէր մինչեւ Սեւ ծովու ափերը), Երկրորդ Հայք (Սեբաստիոյ չրջանը), Երրորդ Հայք (Մելիտինէի չրջանը) եւ Չորրորդ Հայք (որ կ'ընդգրկէր սատրապական Հայաստանի հինգ անկախ իչխանութիւնները, որոնք այլեւս կը դադրէին գոյութիւն ունենալէ, իրրեւ կեդրոն ունենալով Մարտիրոսուպոլիսը):

Յուստինիանոս կայսր տրապարակեց նաեւ այլ օրէնք մը՝ Հայերու ժառանգական իրաւունքի մասին, որովհետեւ հայ կեանքին մէջ անփոփոխ պահուած էր տոհմական հին կազմակերպութիւնը եւ ժառանգութեան հին սովորութիւնը, որուն վրայ ալ հաստատուած էր նախարարական ամբողջ կառոյցը: Այդ դրութեան համաձայն, տոհմական կալուածը միչտ պէտք է մնար տոհմին անբաժանելի սեփականութիւնը, առանց որուն կարելի չէր պահել տոհմական ուժը, եւ այդ պատճառով ալ կիներ իրաւունք չունէին ժառանգութիւն ստանալու: Եթէ դոյութիւն չունենար այս դրութիւնը, տոհմական եւ նախարարական կալուածները կը մասնատուէին, որովհետեւ իւրաքանչիւր կին, ամուսնանալով օտար տղամարդու հետ, իրեն հետ պիտի տանէր տոհմական կալուածին մէկ մասը:

Յուստինիանոսի կատարած այս բոլոր վերափոխումները, բնականաբար, ահաւոր տագնապի մատնեցին հայ ժողովուրդը եւ յատկապէս ազնուականութիւնը, որուն համար կենաց մահու հարց էր ստեղծուածը: Նախարարներէն ոմանք պարսկական կայսրութեան սահմաններ փախան, ոմանք ալ ըմբռնելով, որ փախուստ չէ, նոյն տարին իսկ՝ 536–ին ապստամբութիւն մը բարձրացուցին Յուստինիանոսի եւ անոր զօրքին՝ հանձինս Արշակունիի եւ անոր զօրքին

Ասկէ անկէ

ԲՌՆԱԿԱԼՆԵՐՈՒՆ ԱՅՐԻՆԵՐԸ

Նախկին Եուկոսլավիոյ նախագահին Թրթոյի այրին որ 77 տարեկան է այսօր, կ'ապրի Թշուառութեան մէջ, մինչեւ իսկ միջոցը չունենալով ճմեռը տունը տաքցնելու: Լրագրող մը որ լուրը կու տայ, կ'աւելցնէ թէ կարելի է իրեն թելադրանք մը ընել. Թող դիմէ Փիլիպպեաններու նախկին բռնակալ Մարկոսի այրիին որ ծանօթ է ի միջի այլոց իր երեք հազար զոյգ կօշիկներով, որպէսզի գոնէ տաքուկ զոյգ մը մոյկ նուիրէ իրեն: Թելադրանքը մտածել կու տայ նաեւ անկեալ մեծերու այրիներուն երբեմն հակասնայ ճակատագրերուն մասին. հաւանօրէն սխալ չէ հետեւցնել թէ անոնց մէջ ալ կան բախտաւորներ եւ անբախտներ, կամ ճարպիկներ ու անճարակներ:

*
**

ԱՐԴԻԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐԷՆ

Շուէյտի մէջ միաւորական երկու կիներ կազմուած զոյգի մը ծառայութիւն մատուցանելու նպատակով այր մը իր սերմը տրամադրած է. արուեստական բեղմնաւորումի միջոցով զոյգը երեք զաւկի տէր դարձած է: Ներկայիս երբ անոնք 5 – 9 տարեկանի միջեւ են, զոյգին «հայրը» տասը տարուան միանական

Արտաւանի գլխաւորութեամբ: Ապըս – տամբնեը անկախ հռչակեցին Առաջին Հայքը եւ յախջախեցին բիւզանդական զօրքը, բայց չկրցան երկար դիմադրել եւ պարտուեցան:

Աչնուհետեւ Ծուտինիանոս, պետական ծրագրուած քաղաքականութեամբ, համապետական չափանիշով լայն ասպարէզ տուաւ հայ աշնուականներուն՝ այդպէս – սով զանոնք իրենց արմատներէն հեռացընելու, այլասերելու եւ օտարացնելու համար: Այսպէսով մեծ թիւով Հայեր, մանաւանդ՝ աշնուականներ, բռնեցին Պոլսոյ ճամբան, ուր դիւրութեամբ գինուորական եւ պետական բարձր պաշտօններ ստանձնեցին, չատեր ալ Փոքր Ասիոյ եւ Կիլիկիոյ քաղաքները հաստատուեցան: Ընդհանուր առմամբ կարելի է ըսել, որ այս ժամանակաշրջանէն սկսան հայ ժողովուրդի զանդուածային մեծ գաղթերը եւ սկիզբ առաւ գաղթաշխարհի հայութեան պատմութեան գլխաւոր հանգրուանը:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

կեանքը բաւ համարելով լքած է ընտանիքն, առանց երկար – բարակ մտածելու զաւակներուն մասին: Այդ մեկնումով, երեք դատակով առանձին մնացած մայրը դիմած է պատկան իշխանութիւններուն, որոնք վճռած են որ երեք զաւակներուն կենսաբանական հայրը, ան որ սերմը տուած էր, կենսաթոշակ մը պէտք է վճարէ անոնց···:

*
**

ԳԻՒՏԱՐԱՐ ՁԻՆՈՒՈՐԸ

Լեհ 34 տարեկան զինուոր մը վ. Սթէլի հնարած է ահաբեկիչներուն դէմ գործածուելիք յատուկ փամփուշտ մը. տեղական մամուլը լուրը տալով գրած է թէ այդ դիւտով կրնայ նոր էջ մը բացուիլ հակահարեկչական պայքարին մէջ: Փամփուշտը ոչ կը վիրաւորէ, ոչ կը սպաննէ: Միայն կը ծառայէ թիրախը նուաղեցընելու: Երիտասարդ դիւտարարը որ կ'ըսուի թէ սիրահար է զէնքերու, յայտնած է թէ իր հնարած փամփուշտին նախանիւթը ճարած է առեւտուրի ապրանքներէ, որոնց մէջ կայ ակռայի խոզանակ մրն ալ: Զորս ամիս աշխատած է գոհացուցիչ արդիւնքին հասնելու համար: Երկրին պաշտպանութեան նախարարը կ'ակնկալէ որ ՕԹԱՆ այդ նոր փամփուշտներէն պիտի ապսպրէ երբ յառաջիկայ Ճունուարին անոնք հրապարակ հանուին:

*
**

ԱՌՋԵՌՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻՆ ԱՄԵՆԱՊԱՐԶԸ

Ամերիկեան ընկերութիւն մը մօտ օրէն հրապարակ կը հանէ առաջեռն հեռաձայներու ամէնէն պարզ տեսակը որ սահմանուած է գործածութեան որոշ չրջանէ մը ետք նետուելու: Գաղափարը յղացողները մտածած են որ պէտք է պարզացնել կեանքը. յետոյ, նկատի առած են առաջեռն հեռաձայն գործածողներու այն կրեւոր տկոսը որ ոչ այդ գործիքին տրամադրած կատարելութիւններուն պէտք ունի, ոչ ալ միչտ անոր տեւական գործածութեան: Հեռաձայնը որ պատրաստուած է այս մտայնութեամբ, կ'արժէ 33 եւրօ, կէս ժամուան հաղորդակցութեան համար: Անով կարելի չէ կանչեր ստանալ. գործիքը լուսաւոր պաստառ եւ ստեղնաշար ալ չունի: Գործածողը պէտք է փոքր լսափողի մը ըսկ խօսակիցին թիւը. ձայնաճանաչումի դրուրթեամբ մը հեռաձայնը այդ խօսքերը թիւի կը վերածէ: Գործիքը ունի դեղին ու կարմիր կոճակներ ալ որոնք կը ծառային ապրարարելու որ բարդը սպառելու մօտ է, կամ սպառած է: Այդ բարդերը գործածելի են երկու տարի. ժամանակ մը որ լայնօրէն բաւարար է կէս ժամուան խօսակցութեան իրաւունքը գործածելու:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԳՐՈԶՆԻԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ԹԱԼԱՆԸ

Անցեալ Նոյեմբերին Լոնտոնի ծանօթ Սոթպի'զ աճուրդի սրահին մէջ վաճառքի կը հանուէին երկու դիմանկարներ որոնք կուգային Գրոզնիի Թանգարանէն որ 1994–ին քանդուած էր ռուս զօրքերուն կողմէ: Ճակատագրի տարին Ռուսեր անոր աւերակներուն մէջ փնտռտուքի ելած էին, տեսնելու համար թէ թանգարանին հաւաքածոները անհետացա՞ծ են, թէ փճացած: Ռուսաստանի Մշակոյթի նախարարութենէն պաշտօնատար մը Վիլքով երկու պատառներուն լոնտոնեան վաճառքին առթիւ ըսած է թէ Գրոզնիի թանգարանին թալանը այսօր ալ կը չարունակուի եւ թէ այդ թալանին հասոյթը կը ծառայէ չէչէն ապստամբները զինելու:

Գրոզնիի Պ. Զախարով արուեստի թանգարանը 60–ական թուականներու վերջաւորութեան հիմնուած էր, անունը առնելով ժԹ. դարու ծագումով չէչէն ռուս նկարիչէն որ ծանօթ է յատկապէս իր դիմանկարներով: Ան չորս տարեկանին հրկիզուած իր գիւղին մէջ գտնուած եւ որդեգրուած էր ռուս գինուորի մը կողմէ որ Զախարով կը կոչուէր. ան կանուխէն նկատելով մանչուկին նկարչական հակումները, յատուկ դպրոց մը ղրկած էր զինքը. յետոյ աւարտած էր Գեղարուեստի ակադեմիան:

Երբ Գրոզնիի թանգարանը ազգային թանգարանի օրինակելիճակ ստացաւ, Մոսկուայի, Ս. Պետերբուրգի թանգարաններէն պաստառներ հոն տարուեցան: Թանգարանը հարուստ էր գէնքերով եւ արծաթէ զարդեղէններով: Սակայն, զօրավար Դուդայեւի օրերէն իսկ պաստառները սկսան անհետանալ: Թանգարանին տնօրէնուհին որ ներկայիս Չէչէնիայէն խոյս տուած է, կ'ըսէ թէ գողութիւնը ամէնէն պարզ ձեւով տեղի կ'ունենար. զինեալներ կը մտնէին թանգարան ու կ'առնէին կը տանէին իրենց ուզածը. աւելի քան հազար ցուցանմոյշ այդ ձեւով կորսուած է:

1994–ին չէնքը քանդուած էր. փլատակներէն արուեստի 200 գործեր դուրս բերել կարելի եղաւ. անոնք ղրկուեցան Մոսկուա, որպէսզի պահուին Մշակոյթի նախարարութեան պահեստանոցներուն մէջ: Ղրկուածներուն մէջ կային Այվազովսկիի, Տրոպինինի, Ռեպինի, Գորովինի պաստառներ, նաեւ ԺԸ. – ԺԹ. դարերու հոլանտացի, Ֆրանսացի նկարիչներու գործեր: Պաստառներ ալ գտնուած էին անհատներու մօտ որոնք եւս ղրկուած էին նոյն վայրը:

Գրոզնիի թանգարանը թալանողները գնահատած էին հաւաքածոները, բայց ո՛չ պաստառները: Անոնք վերաբերած էին իրենց կրօնքին սկզբունքով որ կ'արգիլէ կենդանի էակներուն նկարումը: Վերջին կանգնումի ռուսական կեդրոնին տնօրէնը կ'ըսէ թէ ԺԸ. դարու պաստառներուն կնոջական տիպարները զանակով կորզուած հանուած էին, իսկ այրերուն աչքերը փորուած: 1896–ին գծուած, Տաղստանի հերոս Շամիլը պատկերացնող պաստառ մը 1995–ին անյայտացած է: Ռուսաստանի ուսումնական սպասարկութիւնները, բայց նաեւ Չէչէնները նախագահը Ա. Մասխադով լծուած են գայն ձեռք ձգելու գործին:

Մինչ չէչէն փոխ – վարչապետը 1998–ին համոզուած յայտնած է թէ պաստառը Ռուսերու ձեռքն է եւ ջանք չէ խնայած գայն Գրոզնի վերադարձնելու, գողերը որոշած են գայն Իսրայէլ ղրկել: Մշակոյթի նախարարութենէն պատասխանատուի մը հրահանգով, նախ անկէ հաւտուած մը մանանգիտական ուսումնասիրութեան համար արտասահման ղրկուած է. երբ հարազատութիւնը ստուգուած է, գործը չորս մարտիկներու յանձնուած է որպէսզի Ադըրբեջան տանին, ծրար մը տոլարի փոխարէն: Անոնք պաստառը պահած են բեռնակառքի մը յատակը, բայց ռուս ոստիկանները յաջողած են գայն ձեռք անցընել, չորս մարտիկներն ալ ձերբակալել: Անկէ գործը փոխադրուած է Մոսկուա:

Լոնտոն աճուրդի դրուած պաստառներն ալ վերադարձուած են հոն. Մշակոյթի նախարարութիւնը կարգ մը բացատրութիւններ տուած է անոնց անցած ճամբաներուն մասին: Ֆրանսացի հաւաքորդ մը գնանք Սոթպի'զ տարած է վաճառելու: Ջանոնք գնած է գերմանացի հնավաճառ մը: Այս վերջինն ալ իր կարգին գնանք գնած է ուրիչ Գերմանացիէ մը որ 1990–ական թուականներուն գործով Մոսկուա գտնուած է: Որեւէ բացատրութիւն չէ տրուած այն մասին թէ արուեստի այդ գործերը ի՞նչպէս եղած է որ սահմաններէ անցած են, առանց նչմարուելու: Երբ իրականութիւնը յայտնուած է, Ֆրանսացի հաւաքորդը ոչ միայն հրաժարած է տիրութեան իր իրաւունքէն, այլեւ՝ ըսած է թէ նոյն տեսակի երեք ուրիչ պաստառներ եւս ունի, որոնք եւս հաւանաբար պիտի վերադառնան Մոսկուա:

Սոթպի'զ աճուրդի հանուած դիմանկարները գնահատած է մօտ 200 հազար եւրօ:

ՔԱՂՀԱՆ

Թուխ 17 Խաֆիէն

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԷ.

ԹԱՔՍՏՈՑԸ

– Ո՛վ գիտէ, Թերեւս պարզ կասկած մըն էր:

– Իմ հոս գտնուիլս ո՛չ ոք գիտէ:

– Իսկ իմ հոս գտնուիլս չատեր գիտեն, գիտել տուաւ Եղիա:

– Ինչ որ ալ ըլլայ՝ ասկէ ետքը միչտ վախի մէջ պիտի ապրինք··· Անգամ մը, որ այս տան վրայ կասկած եղած է, ա՛լ միչտ խուզարկութեան առարկայ պիտի ըլլայ···

Այս պարագան ամէնքն ալ մտատանջութեան մատնած էր: Մանաւանդ Եղիա չափազանց յուզուած էր:

– Գլո՛ւխս, – կը կրկնէր ատեն – ատեն, – պլուխս վտանգի մէջ է···

Երբ իր յուզումը քիչ մը հանդարտեցաւ, յանկարծ յիշեց մատանին, զոր իր մատէն քաշած առած էին միւս վախտականներուն:

Անմիջապէս վազեց տանտիրոջ քով:

– Տիկի՛ն, – գոչեց, – մատանիս ետ կ'ուզեմ:

– Բայց մատանիդ ես չտուի, – պատասխանեց տիկինը պազարիւմով:

– Դուք չտուիք, բայց այս անկուր առարքը ձեր տան մէջ գործածեցաւ, հետեւաբար դուք էք պատասխանատուն:

– Ես ինչպէ՞ս կրնամ իրենցմէ ետ պահանջել մատանին, քանի որ անոնց իրաւունքը չէք վճարած:

– Այդ մատանին նուէր մը, յիշատակ մըն է, առանց անոր չեմ կրնար ապրիլ, այդ մատանին առանցքն է, որուն վրայ կը դառնայ բովանդակ էութիւնս, ո՛հ, տիկի՛ն, ի սէր Աստուծոյ, վերադարձուցէ՛ք մատանիս, եւ ես յաւիտեան երախտապարտ պիտի ըլլամ ձեզի, ձեր անունը ոսկի տառերով պիտի քանդակեմ պատմութեան մէջ, գիտէք, որ ես դրագէտ մըն եմ եւ կրնամ իմ գրիչիս ուժովը անմահացնել մեկը:

– Գոնէ բան մը վճարէ իրենց, եւ այդ կերպով համոզեմ զիրենք, որպէսզի մատանին տան:

– Պատրաստ եմ այդ զերագոյն զոհողութիւնը ընելու կարողութեանս ներած սահմանին մէջ, որովհետեւ, տիկի՛ն, պէտք է խոստովանիմ, որ նիւթական կացութիւնս չատ համեստ է, ափսո՛ս:

– Ի՞նչ կրնաս տալ, տեսնենք, – հարցուց տիկինը:

– Առ առաւելն հինգ ոսկի, – պատասխանեց երիտասարդը:

– Կարծեմ չատ քիչ է:

– Ծայրագոյն զոհողութիւնն է, զոր կրնամ ընել: Ես վստահ եմ, որ ձեր առաջարկին չեն հակառակիր, քանի որ ամէնքն ալ ձեր ապահովականութիւնը կը վայելեն:

Երիտասարդը այնչա՛փ պնդեց, որ իր վերջոյ տիկինը հաւանեցաւ երթալ համոզելու երիտասարդները, որպէսզի հինգ ոսկիի փոխարէն հաճին մատանին վերադարձնել:

Երիտասարդները հաւանեցան, եւ Եղիա տիրացաւ իր մատանիին:

– Տիկի՛ն, – գոչեց, երբ մատանին մատը դրաւ, – կ'իւրացնէ՞ք այս արարքը:

– Ի՞նչ արարք, – հարցուց տիկինը մաքրուհի:

– Գեանափորին մէջ անձիս վրայ ի գործ դրուած ճնշողական միջոցները մատանիս առնելու համար:

– Ես ի՞նչ դեր ունիմ ատոր մէջ:

– Դուք ուղղակի դեր մը չունիք, անշուշտ, բայց որովհետեւ այս անորակելի արարքը ձեր տան մէջ տեղի ունեցած է, պարտք կը դղամ հարցնելու, թէ կ'իւրացնէ՞ք գայն, որպէսզի ես ալ, ըստ այնմ, ապագային իմ բռնելիք դիրքս ճշդեմ, որովհետեւ այս խնդիրը դիւրաւ չի կրնար վերջանալ, այս դժնդակ օրերը կ'անցնին աւելի բնականոն կեանք մը կը վերսկսի, եւ այն ատեն ես ալ իրաւունք եւ միջոց կ'ունենամ հաշիւ պահանջելու ինծի դէմ գործուած այս բռնաբարումին համար:

– Ատիկա ապագայի խնդիր է, հիմա եղածը եղած է:

– Կը խնդրեմ, տիկի՛ն, կ'իւրացնէ՞ք, թէ ո՛չ՝ այնպիսի ըսէք, – պնդեց Եղիա յամառօրէն:

– Ուրիշին ըրածը ինչո՞ւ ես վրաս պիտի առնեմ:

– Ուրեմն չէ՞ք իւրացներ:

– Չէ՛, – պատասխանեց տիկինը այս անիմաստ խօսքերէն ձանձրացած:

– Շնորհակալ եմ, ես ալ ճիշդ այս պատգան կ'ուզէի ճշդել:

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

Արթին իր խուզարկութեան ապարդիւն մնալէն զայրացած վերադարձաւ Թառլա պաշիի պահականոցը, ուր քոմիսէրը անհամբեր իրեն կը սպասէր:

– Այս ի՞նչ է, – գոչեց քոմիսէրը, – առանձին կը վերադառնաք:

– Ամէն կողմ խուզարկեցինք, բայց բան մը չգտանք, – պատասխանեց լրտեսը:

– Ես գիտէի, որ այնպէս պիտի ըլլայ, եթէ հոն 5–6 հոգի պահուրտած ըլլային, ինչպէս դուն պնդեցիր, մինչեւ հիմա ես իմացած կ'ըլլայի, կը կարծես, որ ես կը քնանա՞մ կոր:

– Գիտեմ, որ դուն չես քնանար, բայց ինծի տեղեկութիւն տուողը այն աստիճան լուրջ եւ վստահելի մէկն էր, որ համոզում գոյացուցի, թէ անպատճառ մէկ քանի վախտականի ձեռք պիտի կրնայի անցընել, մանաւանդ Տրդատը եւ Եղիան:

– Հիմա այդ քեզի լուր տուողին օձիքէն բռնելու է:

– Ճիշդ ես ալ այդ պիտի ընեմ եւ անմիջապէս:

– Ամէն պարագային, ես կը պատուբեմ իմ մարդոցս, որ այդ տան վրայ հըսկեն:

– Շատ լաւ կ'ըլլայ, որովհետեւ կրնայ ըլլալ, որ մեզի խաղի բերած ըլլան:

Արթին պահականոցէն մեկնեցաւ՝ հոն թողլով իրեն ընկերացող երկու ոստիկանները:

(Շար. 130)

Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France

COMMUNIQUE

Une Assemblée Générale Extraordinaire, réunissant trente cinq organisations membres a procédé, le 21 octobre dernier, au Centre Alex Manoogian de l'UGAB, à la modification des dispositions statutaires du Comité du 24 Avril.

Daus ce cadre, le nom de l'organisation a été définitivement modifié et la nouvelle dénomination est le «Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France en abrégé CCAF.

Les objectifs de l'organisation ont été élargis par décision de l'Assemblée Générale Extraordinaire. Le CCAF a désormais pour objectifs de:

- Coordonner les commémorations annuelles du «24 Avril 1915», date symbolique à laquelle débuta le génocide des Arméniens perpétré par le gouvernement turc de 1915,
- Soutenir le combat contre le négationnisme et le révisionnisme par la prévention de tous les crimes contre l'humanité,
- Soutenir les actions menées pour la reconnaissance par la Turquie du génocide des Arméniens et les conséquences qui en découlent,
- Coordonner les actions des organisations arméniennes de France lorsque les intérêts de la communauté arménienne de France ou bien ceux du peuple arménien sont concernés et notamment pour:

  — contribuer au retour en Arménie et en Artsakh des Arméniens dispersés dans le monde,

  — favoriser le développement des relations entre la France et l'Arménie,

  — contribuer au renforcement de l'identité culturelle arménienne en France.

L'Assemblée Générale Extraordinaire a également décidé que le CCAF serait composé d'organisations membres permanents et d'organisations membres actifs. Ont été considérés comme membres permanents, les organisations internationales et nationales arméniennes. Les membres permanents siègent au Conseil d'Administration du CCAF. En ce qui concerne les membres actifs, il s'agit de toutes organisations, associations, institutions ayant un lien direct avec l'objectif du CCAF.

Dans ce cadre, l'Assemblée Générale Extraordinaire a désigné dix sept membres permanents pour siéger au Conseil d'Administration et procédé à l'élection de six autres organisations parmi les membres actifs candidats.

Le Conseil d'Administration du CCAF, mis en place pour trois ans par l'Assemblée Générale Extraordinaire du 21 octobre comprend les organisations suivantes:

— ADL-Ramgavar, FRA-Dashnaktsoutioun, SD Hentchakian, UGAB, CBAF, AAAS, UMAF, CDCA, Hamazkaîne, UCFAF, MAFP, GIIA, Nor Seround, JAF, COPEA, Nazarpek, Association Nationale des Anciens Combattants et Résistants Arméniens de France, ASPA, Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique, Association Cultuelle de l'Eglise Evangélique, Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France, Association des Amis de Nouvelles d'Arménie Magazine, Association de Soutien au Haut Karabagh.

Enfin l'Assemblée Générale a décidé de la composition du Bureau de CCAF, élu pour un an, qui est désormais composé de neuf membres.

Dans le prolongement des décisions de l'Assemblée Générale, le Conseil d'Administration s'est réuni à deux reprises, le 7 novembre et le 19 décembre 2001 pour élire le Bureau du CCAF. Celui-ci a procédé, hier, à la désignation des titulaires du Bureau qui est désormais composé comme suit :

Alexis Govciyan, Président,

Gérard Guerguerian, Léon Kebabdjian, Jean-Varoujean Sirapian, Vice-Présidents,

Manuel Déirmendjian, Secrétaire,

Lena Melkonian, Trésorière,

Achod Chemavonian, Michel Kachkachian, Georges Sarian, Conseillers

Paris, le 21 décembre

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 30
Տարեվերջի Պատարագ
ժամը 10–ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

EGLISE SAINTE CROIX
13, rue du Perche, Paris 3e

Déjeuner de l'Epiphanie à Paris

Dimanche 6 janvier

11h Messe Pontificale
Cérémonie du Baptême du Christ — Echange des Vœux
13h Repas paroissial de l'Epiphanie
Galette des Rois et Champagne
P.A.F. Adultes: 20 euros
Enfants : 13 euros
Réservation souhaitée au :
01 44 59 23 50 (Paroisse)
01 40 51 11 90 (Eparchie).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի «Աստղիկ» մանուճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Տիկին Սիմա Գալեանի մահուան առթիւ. – Օր. Սոնիա Նիկողոսեան, Տիկին Ալիս Հաքիմեան, Տիկին Էլիան Արզումանեան 500–ական ֆրանք:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

► *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*

► *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*

► *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F + 50 F frais d'expédition.

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 29

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբոս առաքեալոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին: Բարեկենդան Սուրբ Ծննդեան պահոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27
Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Այսօր «Ուխտի Օր»ն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյն:

ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ:

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Գազանճեան 500 ֆրանք կը նուիրեն «Ծառայ»ին Արարատ Մելտոնեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. Conseil d'Administration
17, Rue Bleue, 75009 PARIS
Date limite de candidature : 10 janvier

*
**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժերմէ «Ձաւշ Շանթ» մանուճիւղի Հայկական Ծնունդը Շաբաթ, Յունուար 5–ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

*
**

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օդափոխութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9–ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme
- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

UGAB-JEUNES - MARSEILLE

Réveillon de la Saint-Sylvestre

LE LUNDI 31 DECEMBRE
à partir de 20 heures 30

au Siège de l'**UGAB** : 327, Boulevard Michelet, 13009 MARSEILLE

Réservations :
☎ **06 64 03 10 58 / 06 20 85 12 77**

Une partie des bénéfices sera versée à la construction de l'école maternelle NORACHENE au Karabagh.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27
JEUDI
27 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·327 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·327

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 25/26)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԹԵՀՐԱՆ ԱՅՑԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի գլխաւորած հայաստանեան պատուիրակութիւնը Դեկտեմբեր 25–ին մեկնած է Թեհրան, երկօրեայ պաշտօնական այցելութեան մը համար։ Պետական պատիւներով ընդունուելէ ետք, նոյն օրը Հայաստանի նախագահը Թեհրանի հանրապետութեան պահպանին մէջ կարճատեւ հանդիպում մը ունեցած է Իրանի նախագահ Մ. Խաթամիի հետ, որուն յաջորդած է երկու երկրին պատուիրակութիւններուն ընդլայնուած կազմով հանդիպումը։

Երկու նախագահներուն հանդիպումէն ետք պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները բարեկամական են, սակայն, անհրաժեշտ է վճռական քայլերու դիմել, տնտեսական փոխ – յարաբերութիւնները աւելի զարգացնելու ուղղութեամբ։ Երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը չեչտած է Մ. Խաթամի եւս, յոյս յայտնելով որ Ռ. Քոչարեանի այցին ընթացքին կարելի կ'ըլլայ գործակցութիւնը ընդլայնելու միասնական մօտեցումներ ցուցաբերել։ Ան չրջանին խաղաղութեան, ապահովութեան համար բանալի համարած է երկու երկիրներուն գործակցութիւնը։

Նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի Իրանի Պաշտպանութեան նախարարին հետ նոյն օրուան հանդիպումին քննարկուած են չրջանի կացութեան վերաբերող, ինչպէս նաեւ գործակցութեան զարգացման կարելիութիւններուն առընչուած խնդիրներ։ Ան հանդիպում մըն ալ ունեցած է Իրանի Արտաքին գործերու նախարար Խարազիի հետ։

Պաշտօնական տեսակցութիւններուն աւարտին Ռ. Քոչարեան այցելած է այաթոլլա Խոմէյնիի դամբարանը, ծաղկեպսակ զետեղած։ Ապա զացած է Թեհրանի հայկական դեսպանատունը, եղեւին մը տնկած բակին մէջ, ծանօթացած աշխատակիցներուն։ Անկէ անցած է Ս. Սարգիս եկեղեցի ուր հաւաքուած են հազարաւոր Հայեր։ Հայաստանի նախագահը ու ընկերացող պատուիրակութեան անդամները ծաղկեպսակ զետեղած են եղեռնի զոհերու յուշարձանին։

Երեկոյեան երկու նախագահները ընթրիքի հանդիպում մը ունեցած են եւ ստորագրած տասնեակ մը փաստաթուղթ, միասնական յայտարարութիւն մը ուր տեղ գտած են ապագայի ծրագրեր։ Անոնցմէ առաւել ուշագրաւ են Հայաստան – Իրան կազատարին, Քաղարան – Մեղրի փոպուղիին կառուցման վերաբերողները։

Թեհրանի այցին Ռ. Քոչարեանի ընկերացող պատուիրակութիւնը կազմուած է Արտաքին գործերու, Ուժանիւթի, Փոխադրութեան, Մշակոյթի, Կրթութեան ու Գիտութեան, Բնապահպանութեան նախարարներէն, նախագահի աշխատակազմի պետէն, Թեհրանի Հայոց թեմի առաջնորդէն, Սիւնիքի մարզպետէն եւ այլ պաշտօնատարներէ։ Կ'ընկերանան գործի մարդիկ եւ լրագրողներ ալ։

*
**

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԻ ՀԱՒԱՔ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 22, Շաբաթ օր բազմամարդ հանրահաւաք մը տեղի ունեցած է Բաքուի մէջ, Ղարաբաղի ազատագրումին պահանջով։ Ընդդիմադիր 26 կուսակցութիւններ եւ կազմակերպութիւններ խմբած են հինգ հազար հոգի։ Ելոյթ ունեցողները եղած են «Ազատութիւն Ղարաբաղին», «Ղարաբաղ կամ մահ», եւ այլն։ Ելոյթ ունեցողները չեչտած են թէ խաղաղ լուծումի ներուժը սպառած է եւ «գրաւեալ ազգբնջնական տարածքները ետ առնելու միակ միջոցը պատերազմն է»։ Քննադատուած են միջազգային կազմակերպութիւնները, մերու նկատմամբ երկակի չափանիշ կիրարկելու ամբաստանութեամբ, նաեւ երկրին ղեկավարութեան հրաժարականը պահանջուած է, քանի որ ան չէ յաջողած Ղարաբաղի խնդիրը լուծել։

*
**

ԵՐԵՔ ՀՈԳԵՒՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ 2002–ԻՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Ռուսաստանի պատրիարքին եւ Կովկասի մահմետականներու առաջնորդին հանդիպումը Դեկտեմբերի վերջէն յետաձգուած է յառաջիկայ Յունուար – Փետրուարին։ Այս ուղղութեամբ առաջարկ ներկայացուցած է Ալեքսիս Բ. պատրիարքը։

*
**

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԻ ՊԱՑԹՈՒՄ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վրաստանի մէկ չերմելեկտրակայանին պայթումէն ետք նախագահ Շեվարնատզէ երկրին ուժանիւթի համակարգին մէջ արտակարգ վիճակ հռչակած է։ Ան ողբերգութիւն կոչած է տեղի ունեցածը, որմէ կը տուժէ մայրաքաղաքն ալ։ Զէ բացառած խափանարարութեան մը հաւանականութիւնը, թէեւ մասնագէտները պատահարը բացատրած են թէքնիք պարագաներով։ Շեվարնատզէ յայտնած է նաեւ թէ որոշուած է Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն ներածուող էլեկտրականութեան քանակը աւելցնել։

*
**

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԻԻԱՈՒՂԻՆԵՐ»ՈՒ ՆՈՐ ՏՆՕՐԷՆԸ

Կառավարութեան առընթեր քաղաքացիական օդուժի վարչութեան պետ Յովհաննէս Երիցեան «Հայկական Աւիաուղիներ»ու տնօրէնի պաշտօնակատար նշանակած է Արէլ Համբարձումեանը։ Ան կը վարչէր ՀԱՊ–ի երկիրներու եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ նոյն ընկերութեան ներկայացուցչի պաշտօն։

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄՕՏ ԼՂՀ ՆՈՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի Դեկտեմբեր 24 թուակիր հրամանագրով, այլ աշխատանքի կոչուելու պատճառով իր պաշտօնէն հեռացուած է Հայաստանի մօտ ԼՂՀ մնայուն ներկայացուցիչ Կարէն Միրզոյեան։ Մէկ այլ հրամանագրով, տեղը նշանակուած է Արման Մելիքեանը։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է ՀԱՅ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ՓՈՐՁԷՐ ԻՒՐԱՆԻՈՄ ՓՈԽԱԴՐԵԼ ԹՈՒՐՔԻԱ

Բրիտանական «Ինթիփէնտընթ» եւ «Օպզըրվըր» թերթերուն մէջ լոյս տեսած լրատուութեան մը համաձայն, Զաւախքի մէջ ձերբակալուած է Եդուարդ Ղազարեան անունով Հայաստանի քաղաքացի մը, որ կը փորձէր 300 կրամ իւրանիում փոխադրել Թուրքիա։ Վրաստանի ոստիկանութեան համաձայն, ան կը մտէր իւրանիումը վաճառել Թուրքիոյ մէջ, 7·000 տոլարի փոխարէն։ Կ'ենթադրուէր որ զայն գողցած է Հայաստանի Մեծամօրի հիւլէակայանէն։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՐԱՖԱԹ ՉԿՐՑԱՒ ԲԵԹՂԵՀԷՄ ԵՐԹԱԼ

ԲԱՑԻ ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԷՆ ԲՈԼՈՐԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵՑԻՆ ՇԱՐՈՆԸ

Արաֆաթ վճռած էր, ի հարկին հեռատոհան, Բեթղեհէմ երթալ ներկայ ըլլալու համար Ծննդեան գիշերային պատարագին, Դեկտեմբեր 24–ին, բայց...։ Բայց, պաշարուած մնաց Ռամալլայի իր բնակավայրը, Շարոն տեղի չտուաւ բոլոր միջնորդութեանց, ներառեալ Վատիկանի դիմումին։

Արաֆաթ «ոճիր» որակեց եղած արգելքը, Վատիկան «կամայական որոշում» որակեց, Օսսերվաթոռէ Ռոմանօ խմբագրականը նուիրեց Բեթղեհէմի, ցաւ յայտնելով որ ի դերեւ ելած էր Ս. Աթոռի դիւանագիտական նախաճեռնութիւնը։ «Լը Մոնտ» ալ (Դեկտեմբեր 26) իր խմբագրականով, վերլուծելով կացութիւնը, կը գտնէ որ Շարոնի նեղմտութիւնը չի նպաստեր իրեն եւ «խորհրդանշական եւ ծանրակչիռ» կը գտնէ Իսրայէլի վարչապետին որոշումը։ Կը հաստատուի, կը դրէ, որ Շարոն կ'ուզէ նուաստացնել Արաֆաթը, վարկաբեկել զինքը այնպիսի պահու մը, երբ Արաֆաթ յաջորդական ձերբակալութիւններով ցոյց տուաւ իր բարի կամեցողութիւնը եւ այդ ըրաւ վերանդաւոր դիրքի մը մէջ դնելով ինքզինք յաչս խլամապաշտներուն։ Կը գտնէ որ նախկին վարչապետ՝ Նեթանիահու լաւագոյնս արտայայտեց իսրայէլացի ղեկավարներու բուն մտածողութիւնը, երբ ըսաւ.– «Եթէ Համաս իշխանութեան գլուխ գայ, Իսրայէլի գործեակերպը շատ աւելի կը դիւրանայ», այլ խօսքով, Իսրայէլ աւելի մեծ դիւրութեամբ կրնայ ճզմել պաղեստինեան Ազգային Շարժումը, ինչ որ բուն նպատակն է Իսրայէլի։ Շարոնի ընթացքը շատ վտանգաւոր ապագայ մը կը պատրաստէ։

Ֆրանսա նաեւ կը դատապարտէր Իսրայէլեան որոշումը եւ կը գտնէր որ «դիւժբախտաբար, Ծննդեան նախօրեակին, այդ որոշումը կ'արատաւորէ Իսրայէլեան իշխանութիւններու դիմագիծը», Եգիպտոս կը մատնանշէր Իսրայէլի չարամիտ քաղաքականութիւնը, Ռուսաստան կոչ ըրած էր Իսրայէլի որ յարգէ աւանդութիւնները։

*
**

Իրաքի նախագահը՝ Ս. Հիւսէյն շատ խիստ յայտարարութիւն մը ըրած է, Դեկտեմբեր 24–ին, Միացեալ – Նահանգներու եւ Իսրայէլի դէմ։ Ան կ'ըսէ որ ԱՄՆ եւ Իսրայէլ աշխարհը կ'առաջնորդեն աղէտներու։ «Ծնունդը, կ'ըսէ, այս տարի կու գայ այնպիսի պահու մը, երբ ոճիրներ կը գործուին, ամէնուն աչքին առջեւ, հոս, Միջագետքի մէջ, մարգարէներու օրրան, որու ժողովուրդը 11 տարի է կեցած է անարդար չրջափակումի մը տակ, որու կ'ընկերանայ զինուորական մնայուն յարձակում մը, զոր կը մղեն ԱՄՆ եւ Մեծն Բրիտանիա, սիոնական առելի էութեան դրդումով։

*
**

Առաջին անգամ ըլլալով միջադէպ մը պատահած է Յորդանան – Իսրայէլ սահմանագլուխին վրայ, ինչ որ նախընթաց չունի եօթը տարիէ ի վեր, երբ 1994–ին 2 երկիրները հաշտութեան դաշինք ստորագրած են։ Այս միջադէպին ընթացքին իսրայէլացի զինուորական մը սպաննուած է։ Ամման կը հերքէ որեւէ պատասխանատուութիւն։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ, Դեկտեմբեր 25–ին, ինչպէս ամէն Ծնունդի իր օրհնութիւնը տուաւ ուղպի էք օսպի եւ Ծնունդը չնորհաւորեց 59 լեզուներով, ներառեալ հայերէն։ Նախորդ օրն է, որ տուած էր իր պատգամը, ուր հազար ուխտաւորներու առջեւ Ս. Պետրոս Մայր Տաճարին մէջ։ Յովհ. Պօղոս Բ. հրաւիրեց Հրեաները, քրիստոնեաները ու մահմետականները երկխօսութեան։ Աչխարհի երկու միլիառ քրիստոնեաները պէտք է աղօթեն որպէսզի ազգերու պետերը աւելի յանձնառութիւն ստանձնեն ի նպաստ մարդոց, կինեռու եւ մանուկներու արժանաւորութեան։ Շեչտեց իր խռովքը ի տես պատերազմներու, ընկերային լարուածութիւններու աչխարհի զանազան չրջաններու մէջ։ Իր նախաճեռնութեամբ, խաղաղութեան համար աղօթքի հանդիպում մը տեղի պիտի ունենայ Յունուար 24–ին, Ասիզիա աչխարհի կրօնական պատասխանատուներու մէջեւ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՄԷՋ, *ցուրտը կոտրեց բոլոր մրցանիչները եւ Դեկտ. 24–էն 25 լուսնալիք գիշերը կառուցիներու մեծ մասը անգործածելի դարձած էր։ Նախորդ օրը մրցանիչ կոտրած էին Պաւարիոյ լեռները, ուր չերմաչափը զէրոյէն վար 45,9 աստիճանի իջած էր։*

Վ. ՊՈՒՏԻՆ *չնչեց Ելչինի ստեղծած ներումներու յանձնախումբը, որու կը նախագահէր դրագէտ Անատոլի Պրխոտաւիին, մարդկային իրաւանց գեռնի վրայ վերջին հիմնարկը կը նկատուէր։ Ելչինի օրով, բաւական դեր կրցած էր խաղալ, ներկայիս Կրեմլին նուազ ականչ կու տար եւ այսօր բոլորովին կ'անհետանայ։ Մարդկային իրաւանց պաշտպանները չատ խիստ կերպով քննադատեցին այս որոշումը։ Առջի օր ալ, (Դեկտեմբեր 25) գինուորական պարբերականի մը լրագրողը, նաեւ նաւապետ Գրիգորի Պասկո չորս տարի բանտարկութեան դատապարտուած է Ճափոնի ի նպաստ լրտեսութեան ամբաստանութեամբ։ Կը մեղադրուի որ ռուսական ծովային ուժի նաեւր նկարահանած է, երբ հիւլէական թափօններ կը թափէին Խաղաղականի մէջ եւ ճգած է որ այդ տեսերիզները Ճափոն անցնին եւ սփռուին։ Այս ամբողջը խիստ մտահոգիչ բնոյթ ունին։*

ՖՐԱՆՍԱՑԻ *ընդհ. հիւանդութեանց բժիչկները, օրէ օր աւելի սաստկացուցին գործադուլի իրենց չարժումը, որ սկսած էր Նոյեմբերի կէսերուն։ Ծննդեան եւ Ամանորի «կամուրջներուն» առթիւ եւ փակեն իրենց դարմանատունները։ Բժիչկները իրենց նուազագոյն այցեդինին (115 ֆրանք ներկայիս) վերարժեւորումը եւ աչխատանքի ժամերուն կանոնաւորում կը պահանջեն։ Այս չարժումը պատճառ եղաւ որ Ծննդեան հիւանդանոցներու ըստիպողական բաժանմունքները ահաւոր խճողումի ենթարկուին։*

ԱՐԺԱՆԹԻՆ *որոշեց երրորդ դրամ մը ստեղծել Փեսոյին եւ Տոլարին կողքին։ Այս նոր դրամը՝ Արժենթինօն հրապարակ պիտի հանուի 2002–ի սկիզբը եւ թոյլ պիտի տայ, որ Պեսոթիւնը դէմ դնէ իր յանձնառութեանց երկրէն ներս։*

ԳՈՐԲԱՉՈՎ, *իր հրաժարման տաս–*

(Շար·ը Դ· էջ)

Լոս-Անճըլըսէն Մինձեւ Անի ու Կարս

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պատմական Հայաստանի քաղաքներուն եւ նահանգներուն նուիրուած դիտաժողովներու չարքին իններորդը, նուիրուած՝ Անիին ու Կարսին, տեղի ունեցաւ Շաբաթ – Կիրակի, Նոյեմբեր 10 – 11–ին, Լոս – Անճըլըսի Գալիֆորնիոյ համալսարանի (Ի. Ս. Էլ. Էյ) մէջ: 1997 Մայիսէն ի վեր, այս համալսարանին մէջ փրոֆ. Ռիչըրտ Ճովհաննէսեանի գլխաւորած «Հայ Կրթական Հիմնարկութիւն» արդի Հայոց պատմութեան ամպիոնը արդէն կազմակերպած է ութ դիտաժողովներ, որոնք նուիրուած էին Վան / Վասպուրականին, Բաղէշ / Պիթլիս ու Մուշ / Տարօնին, Խարբերդ / Ծոփքին, Կարին / Էրզրումին, Սեբաստիա / Սվազիին, Տիգրանակերտ / Տիարպէքիր ու Եդեսիա / Ուրֆային, Կիլիկիոյ եւ Պոլսոյ: Վան / Վասպուրականի դիտաժողովի գեկուցումները լոյս տեսած էին 2000 Թուականին, Պիթլիս – Տարօնի դիտաժողովի նիւթերը լոյս կը տեսնեն տարեկիզբին, Խարբերդի դիտաժողովի նիւթերը՝ 2002–ի կէսերուն, իսկ միւսները խմբագրումի մէջ են:

Այս դիտաժողովի նախօրեակին, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 9–ին, Իւնիվերսըլ Սիթիի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ տեղի ունեցաւ յոբելենական ճաշ մը՝ 700 հոգիի մասնակցութեամբ, համալսարանի մէջ հայագիտական գործունէութեան 40–ամեակին, փրոֆ. Ճովհաննէսեանի հայագիտական գործունէութեան 40–ամեակին եւ արդի Հայոց պատմութեան ամպիոնի հաստատման 15–ամեակին առթիւ: Ճաշկերոյթի ընթացքին, գնահատական բազմաթիւ ուղերձներուն չարքին (մօտ 15), ամերիկահայ պատմաբանը չքանչանի արժանացաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի եւ Մեծի Տան Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ի կողմէ: Այս առթիւ տպուած էր մօտ 100 էջնոց գրքոյկ մը, ուր գոլացած էր յոբելեարին կեանքն ու գիտական ասպարէզը (տե՛ս «Յառաջ», 2001, Նոյեմբեր 21):

Անցողակի կ'արժէ նշել, որ վերջերս Ռիչըրտ Ճովհաննէսեան Հայաստանի մէջ յարձակումներու ենթարկուած է՝ իր խմբագրած «The Armenian People from Anceint to Modern Times» երկհատորեակին մէջ (Նիւ – Եորք, 1997) տեղ տուած ըլլալով ամերիկահայ հեղինակներու, որոնք «հակահայ» կամ «դաւաճան» կը համարուին իրենց հայեացքներուն համար (Ռոնըլտ Սիւնի, Նինա Կարոյեան, Ճէյմզ Ռասըլ, Լեւոն Աւտոյեան եւ ուրիշներ) (1): Ինչպէս գրած է Հ. Լեւոն Զէքիեան յիշեալ դրքոյկին մէջ տեղ գտած չնորհաւորական ուղերձին մէջ, անդրադառնալով յոբելեարին նուաճած մակարդակին «անուղղակի վկայ են այս հանգամանքին նոյնինքն այդ գործին կամ անոր հեղինակին դէմ մերթ ընդ մերթ արձակուած պլաֆները, որոնք՝ եթէ յաջողէին իրենց հետապնդած թիրախին հասնիլ, ահաւոր կը լինէր անշուշտ հայ արդի պատմագրութեան շէնքին խախտումը, եւ կը մնար հաւանօրէն անդարմանելի մի այլ եւս էառասուն տարիներ մօտաւորապէս: (...) Որքա՞ն ափելի տրխուր է, ուրեմն, պարզուած տեսարանը, երբ այդ կամ նման գործերու եւ անձերու դէմ արձակուող պլաֆները հայկական ծագում կ'ունենան: Եւ դժուար է հասկանալ, թէ ինչ է արդեօք նշանակուած նը պատակադրումը, թէ ո՞ւմ է ծառայում, որո՞ւն է արդեօք ձեռնտու»:

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ

Անիի ու Կարսի նուիրուած դիտաժողովը, ինչպէս սպասելի է, լիուլի երկու օրուան նիւթ կրնայ հայթայթել: Ինչպէս եղած է այլ պարագաներու, ուրեմն, Շաբաթ ու Կիրակի օրերուն, ութ ժամ տեւող երկուական նիստեր տեղի ունեցան համալսարանի «Տիքսըն» սրահին մէջ միջին հաշուով չորս հարիւր հոգիի ներկայութեան: Իւ. Սի. Էլ. Էյ–ի չորս այլ բաժանմունքներու օժանդակութեամբ, դիտաժողովը ութ երկիրներէ (ԱՄՆ, Անգլիա, Հայաստան, Ֆրանսա, Հոլանտա, Իսրայէլ եւ Աւժանթին) 25 գեկուցումներ քով – քովի բերած էր:

Կարկինը լայն բացուած էր ու ընդգրկուած՝ 10–րդ դարէն մինչեւ օրս ներկայացող նիւթեր, որակեալ մասնագէտներու խումբի մը ներկայութեամբ: Մօտեցումը, ինչպէս միշտ, դուտ պատմագիտական չէր. գրականութեան, արուեստի, ճարտարապետութեան, լեզուաբանութեան եւ ընկերաբանութեան վերաբերեալ գեկուցումներ լսուեցան, որոնց ամփոփումները տրամադրելի էին ներկաներուն:

Երկրորդ անգամ ըլլալով, միայն հայերէնով նիստ մը կազմակերպուած էր, որուն ներկաներու թիւը, ինչպէս անցեալ Մայիսին, դարձեալ խիստ գոհացուցիչ էր: Ուշագրաւ է, սակայն, որ գալիֆորնիական հարիւրաւոր հայախօս (եւ թերեւս՝ ոչ – անգլիախօս) մտաւորականներէն, գրագէտներէն ու գիտնականներէն չատ քիչերը ներկայ էին – նոյնը պատահած էր անցեալ Մայիսին՝ Պոլսոյ դիտաժողովին–, հաւանաբար, որովհետեւ նիւթերը «քալածանօք» էին իրենց:

Գիտաժողովին զուգահեռ, Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ եւ Անն – էլիզապէթ էլպրէջթի սիրայօժար մասնակցութեամբ, Անիի յուշարձանները ներկայացնող տպաւորիչ լուսանկարներու ցուցահանդէս մը կայացաւ սրահէ մուտքին:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 10–ին, փրոֆ. Ռ. Ճովհաննէսեանի բացման խօսքէն եւք, առաջին գեկուցաբերը Ռոպըրթ Հիւսն էր (Գալիֆորնիոյ պետական համալսարան, Ֆրէզնօ): Հիւսն, որ հեղինակն է վերջերս լոյս տեսած մեծածաւալ Հայաստանի առլասի մը՝ անգլերէն, անդրադարձաւ Անիի եւ Կարսի պատմական աշխարհագրութեան՝ մինչնադարէն մինչեւ մեր օրերը: Գեկուցաբերը անճամբ այցելած է չրջանը, հետեւաբար ականատեսի որոշ մանրամասնութիւններ ալ տուաւ:

Թիմ Կրինվուտ (Օքսֆորտ համալսարան, Անգլիա) խօսեցաւ Անիի եւ Կարսի Բագրատունեաց թագաւորութիւններու սկզբնաւորութեան մասին: Ինչպէս յայտնի է, 886 Լ 961–ին Բագրատունիներու քանի մը մայրաքաղաք ունեցած են, որոնց չարքին՝ Կարսը, մինչեւ որ այդ վերջին թուականին Աշոտ Գ. Ողորմած իր մայրաքաղաքը հաստատած է Անի, Կարսը յանձնելով իր եղբօր՝ Մուշեղին: Անգլիացի երիտասարդ պատմաբանը անդրադարձաւ այս բոլորին եւ հետաքրքրական բացատրութիւններ տուաւ մայրաքաղաքի տեղափոխումներու պատմա – քաղաքական պատճառներուն մասին:

Սահիկներու ներկայացումով, ճէյմս Ռասըլ (Հարվարտ համալսարան, Պոսթըն) իր նիւթը դարձուց Կարսի Առաքելոց Եկեղեցիի տասներկու նկարներէն մէկը, որ ցոյց կու տայ կերպար մը, որուն ուսերուն վրայ զոյգ մը օձեր ցցուած են: Աւանդութիւնը զայն կը նկատէ, ինչպէս Զարենց դրի առած է «Երկիր Նայիրի»ի մէջ, դաւաճան աշակերտին, այսինքն, Ճուդայի կերպարը: Սակայն, Ռասըլ, հետեւելով Ժան – Միշէլ Թիէռիէի տեսակէտին, փորձեց հիմնաւորել, որ այդ կերպարը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչէն է, որուն ներկայութիւնը կապուած է իրանական պատկերագրութեան հետ եւ կը փորձէ նսեմացնել զայն, ինչպէս վարագ դարձած Տրդատի պարագան էր՝ Աղաթանգեղոսի պատումին համաձայն: Առ այդ, իրանական եւ հայկական տարբեր աղբիւրներէ փաստեր բերաւ:

Հարց ու պատասխանի բաժնին մէջ, այս տեսակէտը վիճարկուեցաւ հայրենի պատմաբան Ռաֆայէլ Մաթեւոսեանի կողմէ, որուն համաձայն տասներկու կերպարները կրօնական չեն, այլ աշխարհիկ, եւ կը ներկայացնեն երկու Բագրատունի իշխաններ (նկարներուն վրայ ան այս ընտանիքին տոհմանշանները կը տեսնէ) եւ եկեղեցիին չինութեան օժանդակած ենթականաներ (վասալներ): Մեր կարծիքով, հարցը կը մնայ բաց, քանի որ յստակ չէ ինչո՞ւ անհրաժեշտ էր տասնմէկ առաքեալները եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը նկարել, եւ ընդհանրապէս ի՞նչ գործ ունի Լուսաւորիչը: Միւս կողմէ, ենթակայ իշխաններու հոն պատկերուած ըլլալը ամբողջովին թէական է, քանի որ անոնց ինքնութիւնը պատմական աղբիւրներէն բացայայտ չէ:

Ռոպըրթ Թոմսըն (Օքսֆորտ համալսարան, Անգլիա) անդրադարձաւ ԺԲ. դարուն Անիի մէջ գործած երեք պատմիչներու, Ճովհաննէս Սարկաւագ, Մամուէլ Անեցի եւ Մխիթար Անեցի: Քիչ անգամ կը պատահի, որ հայ միջնադարեան պատմիչներէն տուեալ վայրի մը կամ վանքի մը հետ կապուած ըլլան: Այսպիսին եղած է այս երեք դէմքերուն պարագան, որոնք գիտութեան հանդէպ իրենց մօտեցումով չարունակականութիւն մը ցոյց կուտան:

Քրիսթինա Մաքանճիլ (Ուիսքոնսին – Մէտիսըն համալսարան) նիւթը Տրդատ Ճարտարապետն էր՝ Անիի Մայր Տաճարի հռչակաւոր չինարարը, որ այնուհետեւ, Բիւզանդիոնի հրաւէրով, Պոլիս գացած ու Ս. Սոֆիա Մայր Տաճարի (այժմ՝ մզկիթի) մինարէները այսօր կանգուն մնացած գմբէթը վերականգնած էր: Երիտասարդ արուեստաբանը դիտել տուաւ, որ Տրդատի գործը անհամաչափ կերպով ուսումնասիրուած է՝ Հայաստանի ու Պոլսոյ մէջ իր գործունէութեան տարանջատումով: Ան նշեց, որ ժ. դարուն Պոլսոյ մէջ բիւզանդացի ճարտարապետներու թիւը նուազած էր եւ թէ հոն աշխատանքները նախագիծերով չէին տարուեր, ինչ որ կարեւոր էր Ս. Սոֆիայի վերականգնումին համար: Ահա թէ ինչո՞ւ հայ ճարտարապետ մը հրաւիրուած էր: Իր կարգին, Անիի Գագկաշէնի գմբէթը Ս. Սոֆիայի գմբէթին յուշը կը պահէ, ըստ իրեն: Այս բոլորը ուղեկցուած էր անհրաժեշտ սահիկներով:

Թէօ վան Լինթ (Լէյտըն համալսարան, Հոլանտա) նիւթը դարձուց ԺԱ. դարու քէչ ծանօթ մատենագիր Վարդան Անեցիի բանաստեղծութիւնը աստուածային կառքի: Հայրենի բանասէր Ասատուր Մնացականեանի հրատարակած քննական բնագրին հիմամբ, ան իր վերլուծումը ուղղեց թիւերու խորհրդանշական իմաստին վրայ, որ կու գայ Փիլոն Աղեքսանդրիացիի գործերէն, ինչ որ պինքը կը կապէ Գրիգոր Մագիստրոսի եւ Ճովհաննէս Սարկաւագի իմաստասիրական երկերուն հետ: Ան անդրադարձաւ նոյնպէս Գրիգոր Նարեկացիի տաղերուն ու Սարկաւագի բանաստեղծական գործերուն հետ ունեցած առընչութիւններուն: Անցողակի նշենք, որ հոլանտացի հայագէտին անծանօթ մնացած էին «Կայք» տարեգիրքի Զուլալ Գազանճեանի ուսումնասիրութիւնը եւ վերջինիս ու Գլօտ Մութաֆեանի կատարած ֆրանսերէն թարգմանութիւնը:

Կէսօրուան դադարէն եւք, երկրորդ նիստը հիմնականին յատկացուած էր Անիի ու Կարսի ուշ միջնադարի եւ արդի պատմութեան հարցերուն:

Ի. Սի. Էլ. Է.–ի «կարծական իրականութեան» (2) (réalité virtuelle) տարբերակին մէջ կատարուած աշխատանքով, վերականգնուած է Անիի Ս. Ամենափրկիչ եկեղեցիին չէնքը: Այդ գործին մասին զեկուցում մը համահեղինակած էին Տայան Ֆաւրօ (համալսարանի ճարտարապետութեան ճիւղէն), Ֆիլիփ Սթինսըն (այդ ճիւղի տոքթորայի թեկնածու) եւ Ճաստինա Պանտոլ (սլաւ լեզուներու եւ գրականութեանց ճիւղի տոքթորայի թեկնածու): Վերջինս ներկայացուց զեկուցումը՝ սահիկներու ցուցադրութեամբ: Այդ վերականգնումին չնորհիւ, կարելի եղած է մօտէն ուսումնասիրել հայկական ճարտարապետական նախագծումի աւանդները, պատկերագրութեան, պիտութեան եւ կրօնական հաւատալիքներու տարբեր դրսեւորումներ:

Անիի պատմութիւնը՝ Բագրատունիներու անկումէն եւք, նիւթն էր Գլօտ Մութաֆեանի (Փարի – Նոր համալսարան, Ֆրանսա) զեկուցումին: Ան խօսեցաւ սելճուքեան, Զաքարեաններու, մոնղոլներու չրջանի Անիի վիճակին մասին. ի մասնաւորի նչեց, որ հակառակ ընդունուած կարծիքին, 1319–ի երկրաչարժէն եւք նախկին մայրաքաղաքը չկործանեցաւ: Վճռական հարուածը անոր հասցուած էր Լենկթիմուրի արչաւանքներու օրերուն, ԺԴ. դարու վերջերը: Անին աւերակոյտի պիտի վերածուէր Թուրք – պարսկական դրեթէ հարիւրամեայ պատերազմներու չրջանին (ԺԶ. – ԺԷ. դարեր):

Թոմ Սինքլէրի (Կիպրոսի համալսարան) ակամայ բացակայութեան պատճառով, իր զեկուցումը կարդացուեցաւ անգլիացի պատմաբան Ռիչըրտ Ուիլքինսընի կողմէ: Աշխատութիւնը նուիրուած էր ԺԴ. – ԺԶ. դարու Կարսի ու Անիի դերին՝ մեծաքանչ միջազգային առեւտրական ուղիներու վրայ:

Քրիստոֆըր Ուոքըր (Լոնտոն) անգլիական աղբիւրներու մանրակրկիտ օգտագործումով ԺԹ. դարու ռուս – թրքական պատերազմներու պատմականին անդրադարձաւ, չեչտը դնելով այդ բախտորոշ Անգլիոյ կատարած դերին վրայ: Հետաքրքրական է յիչել, որ 1855–ին, Անգլիացիները էին որոնք կը պաշտպանէին Կարսը Ռուսերու յարձակումին դէմ:

«Կարսը հայ յեղափոխական չարժման մէջ» խորագրուած իր զեկուցումով, Ռուբինա Փիրումեան (Գալիֆորնիոյ համալսարան, Լոս – Անճըլըս) խօսեցաւ քաղաքի դերին մասին՝ 1890 – 1904 Թուականներուն, որպէս Երկիր գացող Ֆետայիներու մարզումի կէտ եւ զէնքերու առաքումի կեդրոն դէպի Արեւմտեան Հայաստանի տարբեր վայրեր: Ան նոյնպէս անդրադարձաւ տեղական գործիչներու ունեցած դերակատարութեան՝ ազատագրական չարժումին մէջ:

Ճոյս Քէօսապալեան – Պիւինի «Երուսաղէմ) վէպուցումը ինքնատիպ նիւթի մը կ'անդրադառնար. Կարսի չրջանի Քարսքալա – որուն տեղադրութիւնը դեռ ստոյգ չէ, քանի որ երեք համանուն գիւղեր կան – գիւղի Հայերու եւ մալականներու յարաբերութիւնը 1870 – 1920 Թուականներուն: Անճնական նամակներու, ինքնակենսագրական պատումներու եւ բանաւոր վկայութիւններու հիման վրայ, այս կապին պատմութիւնը ուրուագծուած է: Ինչպէս յայտնի է, մալականները ռուս կրօնական աղանդ մըն են, որ ցարին կողմէ աքսորուած են Կովկաս եւ որ մինչեւ այսօր կ'ապրին, ի միջի այլոց, Հայաստանի մէջ:

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԸ

Կիրակի առաւօտեան նիստը, ինչպէս ըսինք, հայերէն լեզուով ընթացաւ: Ներկայացուեցան չորս զեկուցումներ, երկուքը՝ Հայաստանէն: Առաջին հերթին, Թաֆայէլ Մաթեւոսեան (Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիա, Պատմութեան հիմնարկի) Կարսի Թագաւորութեան պատմութիւնը ներկայացուց: Մինչ աւանդաբար Թ. – ԺԱ. դարերը ներկայացուած են որպէս հայկական միասնական թագաւորութեան անջատումի չրջան, զեկուցողը փաստարկեց աւատատիրական «ազգապետութեան» մը դոյութիւնը՝ Բագրատունիներու գլխաւորութեամբ: Ան նչեց նաեւ, թէ 961–ին, Հայաստանի մայրաքաղաքը Կարսէն Անի փոխադրուելէ եւք, Կարսի կառավարիչ Մուշեղը՝ Աշոտ Գ.ի եղբայրը, թագադրուած է Աշոտ Գ.ի նախաձեռնութեամբ եւ ո՛չ թէ անջատողական միտումի մը հետեւանքով: Պետական կարգի զանազան նկատողութիւններու կողքին, հայրենի պատմաբանը կարաթ բազմաթուներու ժամանակագրութեան մէջ ճչդրտումներ կատարեց:

Ճարտարապետ Սարգիս Պալմանուկեանի (Լոս – Անճըլըս) նիւթը Անիի ճարտարապետութիւնն էր: Սահիկներու միջոցաւ, ան ներկայացուց հռչակաւոր մայրաքաղաքի ռազմական, պալատական ու եկեղեցական չինութիւններու մնացորդները:

Աշոտ Մելքոնեան (Հայաստանի Գիտ. Ակադեմիա, Պատմութեան հիմնարկի վոխ – տնօրէն) Կարսի մարզի մասին խօսեցաւ՝ 1878 – 1914 չրջանին: Ան ներկայացուց ռուսական նուաճումէն եւք տեղի ունեցած վարչա – քաղաքական փոփոխութիւնները եւ ընկերա – տնտեսական չարժումները: Անդրադարձաւ ժողովրդագրական տեղաչարժերուն, ինչպէս եւ յեղափոխական չարժումին ու Կարսի առընչութիւններուն:

Ցարութիւն Գէորգեան (Փարիզի 3–րդ համալսարան) խօսեցաւ Անի կատարուած հնադիտական արչաւներուն մասին (1892 – 1893, 1904 – 1917 եւ 1989 – 2000): 1892–ին սկսաւ արեւմտեան աւանդութեամբ պեղումներու կատարումը կապուած էր Ռուսաստանի համար հպարտանքի պարագայի մը, չրջանին մէջ հնութեան դրսեւորումին եւ հայկական ներքին կեանքի մշակութային զարգացումին հետ, ուր Անիի պատմական նչանակութեան գիտակցութիւնը արթնցած էր: Ան բացատրեց առաջին երկու արչաւներուն մէջ ռուս գիտնական Նիկողայոս Մառի դերը, ինչպէս եւ իր հայ գործակիցներուն՝ Արամ Վրոյրի, Թորոս Թորամանեանի եւ Ճովսէփ Օրբէլիի կատարած աշխատանքը: Խօսեցաւ նաեւ 1989–էն ի վեր հոն գործող Ֆրանսական հնագիտական արչաւախումբի մասին:

Ճեմիլ Օրէն տեղի ունեցաւ չորրորդ ու վերջին նիստը՝ անգլերէնով: Տէվիտ Գալոն (Ուէյն նահանգային համալսարան, Տիթրոյթ) ազդարարեց գաղտնագիտական (էզոթերիք) հաւատալիքներու համար (էզոթերիք) հաւատալիքներու համար դէմքերէն, հայրապէտ (մօր կողմէ) Ժորժ Կիւրճիէֆի եւ Անիի ու Կարսի ունեցած դերին՝ իր հայեացքներու ապագայ ձեւաւորման մէջ:

*Ռիչըրտ Ճովհաննէսեան 1914 – 1921 Թուականներու Կարսի բարդ պատմութեան մշակուած ամփոփումը տուաւ, Ա. Աչիարհամարտէն սկսեալ մինչեւ 1918–ի յանձնումը Թուրքերուն՝ Անդրկովկասեան Սէյմի նախագահ Զաքնկելիի հրամանով, վերապրաւումը՝ Հայաստանի Հանրապետութեան օրերուն, եւ վերջնական կորուստը՝ 1920–ի հայ – թրքական պատերազմի ժամանակ: Թրքական դրամատերազմի ժամանակ: Թրքական դրամատերազմի ժամանակ: Թրքական դրամ

դաշնագրով, որ 1878–ին Ռուսերու կողմէ նուաճուած հողամասերը Թուրքիոյ յանձնած է:

Ռոպերթ Գրիգորեանի (Հարվար համալսարան, Պոսթըն) զեկուցումին նիւթը կարսի ու Աբրահանի 1945 – 1946–ի խորհրդային պահանջատիրութիւնն էր: Գրիգորեանի ընթացիկ պատմա–քաղաքական պատկերը, ան վերլուծեց այս հարցին տուն տուող պատճառները, որոնց չարքին՝ Թուրքիան պատժել Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին իր դերմանանպաստ դիրքորոշումին համար: Առաջին անգամ ըլլալով, երեք տղաքներ միաժամանակ կարճատեւ դեր մը խաղացին՝ ներգաղթը, Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի հարցը (համմա. 1945–ի Գրիգոր Ճարուճիւնեանի նորայայտ նամակը, որ Ստալինէն կը պահանջէր Ղարաբաղի կցումը Հայաստանին) եւ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնները: Ճիշտաակելի է, որ խորհրդային չահերէն անկախ, Հայաստանի ապահովութեան ի նկատ՝ բոլոր հայկական հատուածները միահամուռ կերպով դօրավիգ կանգնեցան այս պահանջատիրութեան:

Վարդան Մատթէոսեան (Տէլ Սալվատոր համալսարան, Պուէնոս–Այրէս, այժմ՝ Նիւ–Ձըրզի) եղիչէ Չարենցի «Երկիր Նայիրի» նշանաւոր վէպի մասին խօսեցաւ: Այս վէպը, որ ազգայնական (եւ ո՛չ թէ ազգային) դիրքորոշումներ ձագկող ու երգիծող հատոր մըն է, իր առանձնայատուկ տեղը կը գրաւէ Ի. դարու հայ արձակի պատմութեան մէջ: Գիրքը, խորքին մէջ, ո՛չ այնքան դատապարտութիւն մըն է, որքան ողբասացութիւն մը՝ բանաստեղծի ծննդավայրի կորուսեալին եւ ազատագրութեան յոյսերու խորտակումին:

Անահիտ Արամունի – Քէչէճեան (Գալիֆորնիոյ համալսարան, Լոս–Անճըլըս), նիւթ ընտրած էր Անիի ու կարսի ներկայացումը յեռատալինեան խորհրդահայ գրականութեան մէջ: Ան յիշատակեց չարք մը հեղինակներու գործեր (Վիգէն Մէչուեան, Վարդան Գրիգորեան, Արմէն Մարտիրոսեան, Ցովհ. Շիրազ, Հերանտ Մաթեւոսեան եւ ուրիշներ) և մէջբերեց կամ վերապատմեց անոնց բովանդակութիւնը՝ ընդգծելով անոնց հայրենասիրական նկարագիրը:

Վերջապէս, Պերթ Վոքս (Հարվարտ համալսարան, Պոսթըն), անդրադարձաւ կարսի բարբառին: Ան նշեց, թէ բարբառագիտական ուսումնասիրութիւնները այս բարբառը կը նոյնացնեն Կարինի բարբառին հետ (Աճառեան եւ ուրիշներ): Թէեւ աղբիւրները չատ չեն, սակայն ան վեր հանեց անոր յատուկ գիծերը, որոնք զայն կը տարբերեն զրացի չրջաններու խօսուածքներէն, պնդելով անոր ինքնուրոյնութեան վրայ որպէս արեւմտահայ և արեւելահայ խառն երեւոյթներ ունեցող բարբառ մը:

Անթերի կազմակերպութեամբ ու ժողովրդային լայն մասնակցութեամբ տեղի ունեցող գիտաժողովներու այս չարքը, որ ամերիկեան հայագիտութեան թերեւս ամէնէն մնայուն իրագործութիւնն է վերջին հնգամեակին, յառաջիկայ Մայիսին իր 10–րդ բաժինը պիտի ունենայ, նուիրուած՝ Սեւ ծովու չրջանին ու Իմիրին:

Վ. Մ.

Նիւ–Ձըրզի

(1) Ցարձակումները սկսած են Արմէն Այվազեանի *Հայաստանի պատմութեան լուսաբանումը ամերիկեան պատմագրութեան մէջ* (Երեւան, 1998) հատորով եւ շարունակուած են այս տարի «Վասն հայութեան», «Իրաւունք», «Գոլոս Արմենի» թերթերուն մէջ, ինչպէս եւ Լոս – Անճըլըսի հայկական հեռատեսիլի վրայ: Ի պաշտպանութիւն Ռ. Ցովհաննիսեանի, չորս պատմաբաններէ ստորագրուած յօդուած մը լոյս տեսած է «*Հայաստանի Հանրապետութիւն*»ի Հոկտեմբեր 30–ի թիւին մէջ: Գիրքին մասին լիրաճախայ պատմաբան Արա Սանճեանի բննադատական գրախօսականը եւ Լեւոն Աւտոյեանի վիճաբանական յօդուածը, լոյս տեսած՝ «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ի Ի. հատորին մէջ (Պէյրութ, 2000), նոյնպէս յարձակումի ենթարկուած են յիշեալ թերթերուն, ինչպէս եւ «*Երկիր*»ի ու Պէյրութի «*Զարթօնք*»ի մէջ: Գիրքին մասին վերջերս լոյս տեսաւ Շաֆէ Տէր Մելքոնեան – Մինասեանի դրուատալից գրախօսականը («*Հորիզոն*», 2001 Դեկտեմբեր 3, «*Նոր կեանք*» 2001 Դեկտեմբեր 6): Կը յղենք նաեւ մեր գրախօսականին «*Ծառայ*» 2001, Մարտ 7, 8 եւ 9, որուն սպաներէն համառօտ տարբերակը լոյս տեսած է «*Սարտարապատ*»ի մէջ (2001, Ապրիլ 18 եւ 25), իսկ լման հայերէն բնագիրը (50 էջ)՝ «*Բազմավէպ*»ի 2000–ի թիւին մէջ: Տե՛ս նաեւ մեր հրապարակած նամականիին հայրենի բանասէրի մը հետ («*Հորիզոն* – Գրական Ցաւելուած», Հոկտեմբեր 2001):

(2) Նորագիւտ «virtualité» յղացքին այս հայերէն ձեւը առաջարկած է Ցակոբ Կիւլլիւնեանը. տե՛ս իր յօդուածը՝ «Ցանգակերպ հաղորդակցութիւն, Սփիւռք եւ մշակոյթ», *Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս*, հատոր ԻԹ., 1999, էջ 390:

Վ. Մ.

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼԵԶՈՒՆ ԵԹԵՐՈՒՄ

Կեանք մտած չուկայական յարաբերութիւնների ակնառու հետեւանքներէն մէկն էլ հեռուստա–ընկերութիւնների աննախընթաց աճն էր, ինչը եւ օրախնդիր դարձրեց մշակուն, նպատակամէտ օրէնք սահմանելու եւ այն իրականացնելու պահանջը: Եւ 2000 թ. Հոկտեմբերի 9–ին «ուժի մէջ մտաւ» Ազգային Ժողովի հաստատած «Հեռուստատեսութեան եւ ռադիոյի մասին օրէնքը»:

Ուշադիր կարդալուց, ուսումնասիրելուց յետոյ պարզ դարձաւ, որ օրէնքը «հայրենական արտադրութեան չէ» (իրենց բառն է): Թարգմանուած է այլ լեզուից, հաւանական է՝ ռուսերէնից, եւ բացակայում է հայերէնի, ռուսերէնի, ինչպէս նաեւ թարգմանական արուեստի ամենատարրական սկզբունքների իմացութիւնը: Աւուածին մէկ օրինակ. հեռուստահաղորդաշարերին վերագրուող պահանջ է՝ «նախատեսուած է հնարաւոր լսարանի անմիջական ընկալման համար»: Փորձենք հասկանալ գրուածը եւ կը բախուենք լեզուի անորոշութեան անյաղթահարելի խոչընդոտին:

«Օրէնքի» 5–րդ կէտում գրուած է. «Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքում հեռարձակուող հեռուստահաղորդումների լեզուն հայերէնն է»: Այո, պէտք է հայերէնը լինէր, եւ լաւ կը լինէր, որ այդպէս լինէր: Հայերէ՞նն է 24 ժամ անընդհատ հաղորդուող «Ա+1»ի լեզուն, հայերէ՞ն է պարբերաբար, օրական ցուցադրուող անմիտ, անիմաստ, ազգային բոլոր չափանիշերին խորթ, դրանք ոտնահարող սերիալների լեզուն: «Օտարներին դու մի՛ սիրիր, ոչ էլ ատիր կուրօրէն, բայց դու Հայի օգուտները միշտ վեր դասէ ամէնինչ», – ասել է հայաթաղձ Պատկանեանը: Ջատացուի այն թիւր կարծիքը, թէ դէմ ենք առհասարակ օտարին, բայց, կարծում ենք, որ օտարն ընտրելիս առաջնութիւնը պէտք է տալ խելացուն, իմաստունին, մի քիչ էլ հաշուի առնել ազգի նախասիրութիւնները: Քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակելու 1700–ամեակն ենք նշում: «Ա+1» հեռուստաընկերութիւնն անհատատալի երկար ժամանակ անդլերէնով եւ համաժամանակեայ ռուսերէն թարգմանութեամբ կրօնական բնոյթի հաղորդում էր եթեր արձակում: Երկու լեզուն այնպէս էին իրար խառնուել ու ստեղծել մի լեզուաչխոթ, որ ոչինչ չէր հասկացուում:

– Դրամ են տուել, հաղորդում ենք, – զայրագին զանգիս պատասխանեցին հեռուստաընկերութիւնից:

«Սինեմաքսի» միակ հայերէն նախադասութիւնն է՝ «Քսանչորս ժամ միայն ֆիլմեր»: Ոչինչ չասելով ֆիլմերի գերակշիռ մասի սահմռկեցուցիչ բարոյազրկութեան, դաժանութիւնների, հոսող արեան գետերի մասին, հարցնենք, հայերէ՞ն է դրանց լեզուն:

Հնարաւոր չէ գերագնահատել այն հրատապ կարեւոր դերը, որ կարող էին կատարել տասնեակների հասնող հեռուստաընկերութիւնները՝ առանձին–առանձին եւ բոլորը միասին՝ ազգի անփոխարինելի արժանիքը՝ լեզուն մշակելու, հարստացընելու, անբասիր ու անաղարտ պահպանելու գործում: «Հեռուստատեսութեան մասին» օրէնքը «ուժի մէջ մտնելուց» չատ առաջ եւ դրանից էլ յետոյ չարունակում են «ուժի մէջ մնալ» լեզուակործան երեւոյթներ. 1. Հայերէնն աստիճանաբար դուրս է մղւում հեռուստաէկրաններից: 2. Անողոքաբար աղճատւում, աղաւաղւում, Գողգոթա է բարձրացւում: եւ այն տպաւորութիւնն է արմատանում, թէ օրէնքը դրւում, սահմանւում է չըկատարուելու համար:

Օրէնքում կարդում ենք. «Օտար լեզուներով հեռուստա – ռադիոհաղորդումները(*), գեղարուեստական, վաւերագրական եւ մուլտիպլիկացիոն կինոնկարները, ինչպէս նաեւ հայերէն հաղորդումների դրուագները (հատուածները) հեռարձակուում են հայերէն համաժամանակեայ թարգմանութեամբ»:

Հայերէնը դուրս է մղուած անգամ հայրենական մուլտֆիլմերից. անցեալ Նոյեմբերին «Պրոմեթեւսը» «Շունն ու կատուն» ռուսերէն ցուցադրեց: Ապաչըքնորհ թարգմանութեան ճիրաններում անհայտացել էր ֆիլմի հմայքը: Էկրանը զաւթած բազմաթիւ «սերիալները» ռուսերէն են, ռուսերէն են դիտահանրամատչելի ֆիլմերը, իսկ եթէ «Պարադիզն» էլ «Հանրային հեռուստատեսութեան առաջարկով» կրկնօրինակում է որեւէ կինոնկար, ապա բացառիկ չեն «ձեզ պէտք է ուսել», «ձեզ պէտք է հանդստանալ», «նա իր մօտ չէ» եւ լեզուն խաթարող այլ արտայայտութիւնները:

«Օրէնքում» կարդում ենք նաեւ. «Արգելւում է արտօնագրատէրերի կողմից հեռուստաընկերութիւնների անուանումները, ապրանքները եւ այլ ելքային տըեալները միայն օտար լեզուներով օգտագործելը»: Զգիտենք, թէ օրէնքը սահմանողները ինչ են հասկացել «ելքային տըեալներ» ասելով, բայց որ պահին էլ հեռուստացոյցը միացնէք, օտարատառ, երկարուբարակ «տուեալներ» գրութիւններ են:

Տարբնոյթ լուրերը են հաղորդում, էկրանին չարուչարան ընթանում են ռուսերէն, իսկ վերջերս էլ՝ անգլերէն գրութիւններ: Անցեալ տարուայ կէսերին ճափոներէն, չինարէն մի քանի մուլտֆիլմ ցուցադրեցին, եւ էկրանին հիերոգլիֆներ, ծածկագրեր էին:

Լեզուաբանին հաւատարակչռութիւնից հանողը այն խոչտանգումներն են, այն խաթարումներն ու աւերուածութիւնները, որ հեռուստաընկերութիւնները կամ նրանցից ոմանք ենթարկում են մեր ոսկեղենիկ հայերէնին:

Լեզուակործան այդ երեւոյթը սկիզբ է առել դեռեւս «Դէսից–դէննից», «Համով զրոյց», «Զրաւի զրոյց» եւ այլ հաղորդաչարերից եւ, խոչընդոտի, արգելքի չհանդիպելով, չարունակւում է առ այսօր:

«Ամենիա» ամէն Հայի համար նուիրական անունը կրող հեռուստաընկերութեանն է պատկանում «առաջնութիւնը»: Զբաւարարուելով «Շօու Ռուբինեանի հետ» հաղորդաչարում հայերէնը խեղաթիւրող, փողոցի լեզուն հեռուստադիտողին հրամցնելով, բաւական ժամանակ է՝ հրապարակ է հանել «Բեռնարդ Շօու» հաղորդաչարը: Ի՞նչ կապ ունի համաչխարհային ճանաչում ունեցող գրողն ու փիլիսոփան այս հաղորդման հետ, ինչո՞ւ են արատաւորում մեծադոյն գործչի անունը, իրենց հաղորդումների վերջում դոչելով «Բեռնարդ Շօուն ասել է, "մարդու կեանքը պէտք է փրկել, ինչպիսին ուզում է լինի"» (Մարտ 10): Հաղորդման հէնքն ու առաղձը փողոցից հոսող անեկդոտներն են, փողոցի արգահատելի լեզուն, որի դէմ իր ողջ կեանքում պայքարել է Բեռնարդ Շօուն («Պիգմալիոնը»):

Լեզուն միայն բառերի, քերականական օրէնքների, չարադասական – չարահիւսական, բառակազմական, բառաստեղծական օրէնքների հաւաքածու չէ, լեզուն առաջին հերթին գաղափարախօսութիւն, որմարանութիւն, մտածողութիւն է: Գրասեղանս կքում է այս ամէնը ոտի կոխան անող երկու երիտասարդների «լեզուի» «ասպետների» ծանրութեան տակ: «Ամենալաւ սիրեկանը էլեկտրիկն է, նա սովոր է լեւի գծեր անցկացնել», «եթէ պատգամաւոր ես ու կախւում ես փըրփուրներից, կախուիր չամպունի փըրփուրներից»:

«Առաջնորդը ես եմ, բակլան խաչած եմ ցանում», – ասում է ժողովրդական ասացուածքը: Իրենց դրօչներին նոյնն են գրել նաեւ հեռուստաընկերութիւնների տէրերը, որոնք ինչ ցանկանում՝ հաղորդում են, անարգանքի սիւնին գամելով լեզուն եւ լեզուամտածողութիւնը, հակառակ դէպքում «Բեռնարդ Շօու» հաղորդաչարը չէր հեղինակի հետեւեալ երկխօսութիւնը. «Շուտով նոր տարի է սեր (սըր)» – Միւսն էլ կրկնում է. – «Նոր տարին լաւ է, սեր, բայց սեռական ակտը աւելի լաւ է, սեր» (Ապրիլի 10): Դիմայրդարութեան վերջին նուաճումները չարաչահած, հաբեմային մերկութեամբ սեղանի ծայրերին թռչկոտող վարսակիւռ Հայուհիներին ծամածռութիւններով, անվայել դիմախաղերով ու անյօդարաչխ հնչիւններով այս կամ այն նիւթը դովազդող, տակնուվրայ արուած «Հայերէնի» յորձանուտում ի՛նչ ասես՝ չես լսում...

Հայերէնը հոգեհան է անում կաչալի-

րովսկու հայկական տարբերակի՝ «Հանդիպում հոգեթերապեւտի հետ» հաղորդաչարի հեղինակը՝ Յովսէփ Գակոբեանը: Հիւանդին վախի զգացումից ազատելու մասին է խօսքը, բայց թերապեւտի անկանոն հայերէնը վախեցնում է մարդու: «Վախերը լինում են տարբեր չափսերի, տարբեր որակի: Պէտք է կարողանալ որոշել վախի որակը, ճիշդ որոշել հիւանդութեան որակը, թէ չէ խուճապի մէջ էք մտնում», – ասում է հոգեթերապեւտը: Բոլոր հաղորդումների ժամանակ մէկից տասը հաշուելիս, ուրկէ հասնելով՝ հատաստիացնում է. «Ձեր ուղեղում քայքայւում են վախի օճախները: Կը քայքայուեն այն նիւթերը, որոնք վախ են առաջացնում»:

Տարօրինակն այն է, որ հոգեթերապեւտը հատատացնում է, որ «դուք կարող էք ձեզ համար ճակատագիր գրել», – անտեսելով նոյնիսկ այն հանգամանքը, որ ճակատագիր բառը հայերէնում նշանակում է դերագոյն նախասահմանութիւն:

Հայերէնը խաթարող միւս ցաւալի երեւոյթներից մէկն էլ այլ լեզուներին, յատկապէս անգլերէնին յատուկ երաժշտական, ձորուն հնչեանգն է, որ սեփականում են չատ հաղորդավարներ: Բացասական այդ յատկանիշով են բնութագրւում «Բլից» եւ յատկապէս, «Բումերանգ» հաղորդաչարերը: «Բարի ախորժակ» հաղորդաչարի մչտական վարողի՝ «Դի–Ջէյ» Սեդրակի հայերէնի հետ բացարձակապէս կապ չունեցող առոգանութիւնը պարզապէս փակում է մարդու ախորժակը:

Ծայրից–ծայր դիտեցինք Նոյեմբերի 25–ի «Բումերանգը»: Դիանան ինչո՞ւ է այդքան աղճատում մեր առնական լեզուի առոգանութիւնը, ինչո՞ւ է այդքան սեթեւեթում: Ինչո՞ւ դժուարութիւն չի կըրում եւ բառարանով ստուգում փորձութիւն, հաղորդագրութիւն, ինչէւէ բառերի իմաստները ու վազուց ի վեր, նաեւ այդ օրը, սխալ է գործածում, ասելով «ո՞ւր է փորձութիւնը, ի՞նչ եղաւ փորձութիւնը, դուք պէտք է պատասխանէք այս չարաճճի(*) գործիքի փորձութեանը, փորձութիւնը պէտք է գուչակէք նոտաներով» եւ այլն, եւ այլն: Փորձութիւն նչանակում է գայթակղութիւն, ագէտ, գժբախտութիւն: Ցաճախակի գըժտարանալով «հաղորդագրութիւնները» կարդալ, Դիանան օգնութեան է կանչում «ինչէւէ» բառը: Ինչէւէ նչանակում է ինչ եղել է, եղել է, չանդրադառնանք դրան, թողնենք այդ:

Ժողովրդական լեզուները՝ բարբառները, միշտ էլ եղել ու մնում են որպէս մեր ազգային լեզուի հարստացման անսպառ աղբիւրը: Ցարահոս այդ աղբիւրի նկատմամբ հոգատարութիւնն ամէն մի Հայի պարտքը պէտք է լինի: Հայերէնի հարըստացուցիչ բարբառներից մէկն էլ Կարնոյ բարբառն է, չի կարելի բարբառը անճաշակութեան աստիճան աղաւաղելու, աղճատելու գնով հեռուստադիտողից զանազանի պատրանք կորզել, ինչպէս այդ անում են «Նաստալժի», «Օլեայի Օրագիրը», «Ծօ–յից ծօ», «Զիլ ուժը», «Մեխը» հաղորդումներում:

Դամոկլեան Թրի պէս գլխավերեւում կախուած՝ լրագրային յօդուածի սահմանափակ ծաւալը հնարաւորութիւն չի տալիս վերջին տարիներին կուտակած ահռելի քանակութեամբ նիւթի մի չնչին մասն անգամ ընթերցողին ներկայացնել, բայց հնարաւոր չէ համառօտակի խօսք չասել «Բլիմ–բլիմ», «Հրապարակ», «Զորրորդ միկրոֆոն», «Հմայիլ», «Պահ մըտոցի», «Թաքնուած տեսախցիկ», «Դիւադաշար» հաղորդաչարերի մասին, որոնց անպատասխանատուութիւնը լեզուի նկատմամբ հասնում է մարդկային արժանապատուութիւնը ոտնահարելուն, մարդկանց դիւադաշար անելուն:

Երկու երիտասարդ, դագաղի կափարիչի ծայրերից բռնած, կանգնեցնում են անցորդներին, ուզում են իմանալ ո՞ր ուղղութեամբ, որտեղո՞վ տարան իրենց տատիկի դագաղը, որ կափարիչը վրան դնեն, որովհետեւ «եթէ անձրեւ գայ, մեռած տատիկը կը թրջուի, կոմպոտ կը դառնայ»:

Սրա նման, սրանից վատթար չատ «լեզուական զոհարներից» յետոյ, ի՞նչ անուն տանք «Օրէնքի»՝ «Հեռուստաընկերութիւնները պարտաւոր են ապահովել իրենց հաղորդումների լեզուի անաղարտութիւնը» եւ՝ «Օրէնքը խախտելու համար կիրառել վարչական տուգանք(*), աշխատավարձի հարիւրապատիկից մինչեւ հինգհարիւրապատիկի չափով» պահանջ–հաւաստիացումին...

ՍԻՐՈՑԵ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

«Գրական Թերթ»,
Դեկտեմբեր 7

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խոր ցաւով իմացանք մահը, Համազգայինի Նչան Փալանճեան Ճեմարանի ընտանիքէն Ֆրանսական գրականութեան վաստակաւոր ուսուցչուհիի՝

ԵՈԼԱՆՏ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

Սերունդները, որոնք աշակերտեցին Մատամին, երախտապիտութեամբ պիտի յիշենք զինք:

Փարիզի Համազգայինի Վարչութիւնը եւ անդամները, իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Սիլվիա Աճէմեանին, Մատամի պարագաներուն, Համազգայինի ընտանիքին եւ Ճեմարանին:

ՀԱՄԱԶԳՕԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն ընկերուհի Թանուհեանին, զաւակներուն նաեւ ազգականներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր՝ Ժորժ Քաուլեանի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – *Տէր եւ Տիկին Քաուլեանէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարժապետեանէ 100 Ֆրանք, Գասապալեանէ եւ Կիւլեան ընտանիքներէ 750 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ճղնաւորեանէ 500 Ֆր., Տիկին Լիւսի Գուլումեանէ, Պր. Ալպէր Պօղոսեանէ 300-ական Ֆր., Տիկին Պետիքեանէ, Տիկին Սարաճեանէ, Տիկին Թէրզիպաշեանէ 50-ական Ֆր., Տիկին Մարի Զաքարեանէ, ընտանիքէ մը 100-ական Ֆր.:*

Շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – *Ողբացեալ Մասիս Գուլումեանի մահուան քառասունքի առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Գուլումեանէ 200 Ֆրանք: Իրենց նշանդեցեալներուն յիշատակին Գիւրտօղլուեան, Մալխասեան ընտանիքներէ 500 Ֆրանք, Տիկին Փիւլիէք Քէշիշեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սանասալեանէ 200 Ֆր., Սեդա Թորոսեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Շալճեանէ 100 Ֆր.:*

(Շար. Ա. էջէն)

նամեակին առթիւ, Պի – Պի – Սի–ին հարցազրոյց մը տուած է, ուր կ'անդրադառնայ Ռուսաստանի ներկայ կացութեան եւ իր յաջորդին Բ. Ելցինի զոր «տարօրինակ մարդ, խորամանկ եւ իշխանութեան ծարաւի» կ'որակէ: Դեռ կ'ըսէ.– «Յայտարարած էր որ դէմ է առանձնաշնորհումներու, բայց, ցարերը չեն վայելած այն առանձնաշնորհումները զորս ինք ունեցած է: Ստախօս մըն է»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԷՈԼԱՑՆԶԸ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Ֆրանսան Փարիզ – Մայամի օդանաւին ձախողած ոճրափորձին առթիւ: Ենթադրեալ ահաբեկիչը տէր էր բրխտանական անցագրի մը Ռիչըրտ Ռէյտ անունով, ծնած Անգլիա 1973–ին: Ամերիկացիներուն համար Ֆրանսա հարկ եղած ստուգումները չեն ըրած: Փարիզ որոշած է խստացնել ստուգումները այն ճամբորդներուն, որոնք Միացեալ – Նահանգներ կ'երթան:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 29

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբոս առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին: Բարեկենդան Սուրբ Ծննդեան պահոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Այսօր «Ուխտի Օր»ն է Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյն:

Ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F + 50 F frais d'expédition.

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ ՄԱՑՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՆԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 30

Տարեվերջի Պատարագ

Ժամը 10–ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. Conseil d'Administration
17, Rue Bleue, 75009 PARIS
Date limite de candidature : 10 janvier

*
**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժերմէ «Զաւօ Շանթ» մասնաճիւղի Հայկական Ծնունդը Շաբաթ, Յունուար 5–ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

*
**

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օդափոխութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9–ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արաբական Մելտոնեանի *մահուան առթիւ, Տիկին կիսամիւկեթան 250 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնոջ վարժարանին (սառնալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆր. «Յառաջ»ին:*

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

EGLISE SAINTE CROIX
13, rue du Perche, Paris 3e

Déjeuner de l'Epiphanie à Paris

Dimanche 6 janvier

11h Messe Pontificale
Cérémonie du Baptême du Christ — Echange des Vœux

13h Repas paroissial de l'Epiphanie
Galette des Rois et Champagne
P.A.F. Adultes: 20 euros
Enfants : 13 euros
Réservation souhaitée au :
01 44 59 23 50 (Paroisse)
01 40 51 11 90 (Eparchie).

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2002 et souhaite une bonne Fête de Noël

Թէրզեան ապահովագրական գրասենեակը յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

UGAB-JEUNES - MARSEILLE

Réveillon de la Saint-Sylvestre

LE LUNDI 31 DECEMBRE
à partir de 20 heures 30

au Siège de l'**UGAB** : 327, Boulevard Michelet, 13009 MARSEILLE

Réservations :
☎ **06 64 03 10 58 / 06 20 85 12 77**

Une partie des bénéfices sera versée à la construction de l'école maternelle NORACHENE au Karabagh.

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28
VENDREDI
28 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·328 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·328

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՇԱՐԺԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 26 / 27)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ

«ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂՆ ԵՐԲԵՔ ՉԻ ԵՂԵԼ ԱՆԿԱԽ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԿԱԶՄՈՒՄ ԵՒ ՉԻ՛ ԼԻՆԵԼՈՒ»

Իրան այցին Բ. օրը նախագահ Ռ. Քոչարեան յատկացուցած է ճարտարարուեստական ձեռնարկութիւններու այցելուն, կրօնապետ այաթոլլա Ալի Խամէնէին, ապա հայ համայնքին հետ հանդիպումներու։ Կրօնապետին տուած այցին իրեն ընկերացած է նախագահ Խաթամի։ Նախարար Վ. Օսկանեանի արժեւորումով՝ հաղուագիւտ պարագայ մըն է որ կրօնապետը հանդիպում ունենայ քրիստոնեայ պետութեան մը նախագահին հետ ու Ռ. Քոչարեանի հետ հանդիպումը Հայաստանի նկատմամբ յարգանքի նշան է. նաեւ կը վկայէ երկու երկիրներու բարձր մակարդակի յարաբերութիւններուն ո-րոնք լայն հեռանկարներ ունին։

Նոյն երեկոյեան Թեհրանի «Արարատ» մարզաւանին մէջ տեղւոյն հայ համայնքին հետ հանդիպումին Ռ. Քոչարեան երկու յայտարարութիւն ըրած է, աննախընթաց վճռակամութեամբ. անդրադառնալով Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին, ան ըսած է. «Հաւատարիմ ենք մնում հարցի խաղաղ կարգաւորմանը։ Ցաւօք, այսօր բազաֆական լուծումը չունենք։ Մէկ բան միանշանակ է. Լեռնային Ղարաբաղն երբեք չի եղել անկախ Ադրբեջանի կազմում եւ երբեք չի՛ լինելու»։ Երկրորդ յայտարարութիւնը անուղղակի կերպով առընչուած է Մեղրիի խնդրին. Ռ. Քոչարեան ըսած է. «Հայաստանն ու Իրանն ունեն ընդհանուր սահման, որն անփոխնիմելի է»։

*
**

Ա.ԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆԸ

Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան Դեկտեմբեր 26–ին ընդունած է ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարուհի Նայիրա Մելքումեանը։ Հանդիպումին ընթացքին քննարկուած են Ղարաբաղի հարցին առընչուած խնդիրներ։ Նշուած է նաեւ միջխորհրդարանային կապերը ամրացնելու եւ ճեռնարկութիւնը քայլերը համապատասխանօրէն առնելու կարեւորութիւնը։ Կրկնուած է որ հարցին լուծումը կարելի է միայն խաղաղ բանակցութիւններու ճամբով եւ ազդրեջանական կողմի մարտահրաւէրները արժանի պատասխանը կը ստանան եթէ իրական քաղաքական հաւասարակշռութիւնը կը պահպանուի։

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԽՈՐՄԱՆ ՆՈՐ ՄՕՏԵՑՈՒՄԸ

Ազրբեջանի «Նոր ընդդիմութիւն» շարժումը հրապարակած է ղարաբաղեան հակամարտութեան լուծումի իր ծրագիրը ուր կ'ըսուի թէ Օ–ԷՍ–ՍԷ–ի չրջնակին մէջ անկարելի է լուծումի հասնիլ։ Առաջարկուածը աշխարհաքաղաքական նոր ձեւաւորում է, Թուրքիոյ, Իրանի, Ազրբեջանի դաշինքի մը ձեւով որուն կրնայ նաեւ միանալ Վրաստանը։ Առով Հայաստանի վրայ ճնշումի կարելիութիւն կը ստեղծուի։ Շարժումը անհրաժեշտ կը նկատէ տնտեսական խիստ չրջափակում կիրարկել Հայաստանի։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ա. ՔԱՂԱՆԻՍՏԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ԿԱԶՄԵԼ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ

ՊԷՆ ԼԱՏԷՆԻ ՆՈՐ ՏԵՍԵՐԻԶԸ

Աֆղանիստանի վոխանցման չրջանի վարչապետը՝ Համիտ Քարզայի ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ ազգային բանակ մը ոտքի հանել, փոխարինելու համար բազմաթիւ եւ բազմազան քաղաքապօրքերը, որոնք երկրին տէրն ու տիրականն են տարիներէ ի վեր։ Հաղիւ Քարզայի այս յայտարարութիւնը լրած էր, որ Անգարա պատրաստակամութիւն յայտնեց իր օժանդակութիւնը բերելու։ Դեկտ. 25–ին, Պաշտպանութեան նախարարութեան պատասխանատուները յայտարարած էին Քապուլի մէջ, ազգային բանակի մը մօտալուտ կազմութիւնը, որ ներառնէ տասնեակ հազարաւոր մարտիկները, որոնք կը կռուին աֆղան զանազան պատերազմիկներու հրամաններուն տակ։ Նոյն ատեն, Պ. Էճեվիթ նամակ մը ղրկած է իր պաշտօնակիցին, առաջարկելով կազմել այդ բանակը, նաեւ ոստիկանական ուժերը։ Աֆղան 13 ոստիկաններ արդէն իսկ Պոլիս պատրաստուած են, Նոյեմբերին։ Էճեվիթ իր նամակին մէջ, կը հրաւիրէր նաեւ իր պաշտօնակիցը եւ Պաշտպանութեան նախարարը։ Ամերիկեան արշաւանքէն ի վեր, Անգարա, ամէն ձեւով, կ'ուզէ մեծցնել իր ազդեցութիւնը չրջանին մէջ եւ այդ ուղղութեամբ զանազան առաջարկներ ըրած է։ Նախ ուզած էր թալիպաններու դէմ կռիւներուն մասնակցիլ, Հիւսիսի Զինակցութեան մարտիկները մարզել եւ նոյնիսկ կամ մասնակցիլ խաղաղութեան պահպանման ապագայ ուժին կամ նոյնիսկ զայն ղեկավարել։ Անգարա կ'առաջարկէ նաեւ քեմալական իր դաղափարախօսութիւնը (ուր կրօնքը պետութեան հակակչռին տակ է) որպէս այլընտրանք աֆղան իսլամապաշտութեան։ «Ֆիկարոս»ի աշխատակիցը՝ Էրիք Պիկար ըսած է (Դեկտեմբեր 27) որ Թուրքիա կ'ուզէ կապեր հաստատել Կովկասի եւ Թրքախօս կեդրոնական Ասիոյ հետ (Ազրբեջան, Ուզբեկիստան, Կիրղիզիստան, Ղազախիստան եւ Թիւրքմէնիստան), վերապրեցնելով, աւելի փոքր չափերով, փանթուրանականութեան իր հին երազը։

*
**

Քաթարի հեռատեսիլի Ալ–Ճեզիրա կայանը նոր տեսերիզ մը սփռած է Պէն Լատէնէն, ուր ան կը յայտարարէ. – «Ամերիկայի դէմ ահաբեկչութիւնը դովելի է, որովհետեւ սահմանուած է պատասխանելու անարդարութեան եւ ստիպելու Ամերիկան որ վերջ տայ Իսրայէլի նեցուկ ըլլալէ»։ Այս տարբերակը Ա. Ֆ. Փ.ին կը պատկանի, մինչ բրիտանական Ռոյթըրս գործակալութիւնը սակայն կը ներկայացնէ նախագաստութեան սկիզբը.– «ՄԵՐ ահաբեկչութիւնը դովելի է եւ այլն եւ այլն»։ Պէն Լատէն կ'ըսէ նաեւ (կամ ըսած կ'ըլլայ). – «Ամերիկացիք ընդհանրապէս եւ Ամերիկան մասնաւորաբար անհնարագրելի տառապանք մը ունին իսլամի դէմ»։ Ուշադրութիւնը վերապահ է այս տեսերիզին նկատմամբ, բաները կ'ըսէ.– «Ձենք գիտեր թէ վաւերակա՞ն է, նո՞ր է, հի՞ն է», ամէն պարագայի մէջ, ահաբեկչութեան քարոզչութիւն է ԱՄՆ–ու համար, որոնք միշտ կը փնտռեն Պէն Լատէնը։ Այս տեսերիզը երկու չաբթուան հրատարակութեան ունի եղեր։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՅՍՐՑՈՐԴԱՆԱՆԻ հիւսիսը, Ազունի պիւղին մէջ, իսրայէլեան բանակը 17 պաղեստինցիներ ձերբակալած է։ Ասոնցմէ հինգը անդամներ են Պաղեստինեան Իշխանութեան ապահովութեան մէկ սպասարկութեան։ Ամբաստանուած են որ հակիսրայէլեան յարձակումներու մասնակցած են։ Շարոն մինչ կը մերժէ մեղմացնել Արաֆաթի կացութիւնը եւ իր բանբերը չեչտած է կրկին.– «Եասէր Արաֆաթ Ռամալլայէն կրնայ հեռանալ միայն այն ատեն, երբ ձերբակալել տայ նախարար Զէէվիի մարդասպանները եւ այդ սպանութիւնը հրահանգողները»։

ԼԻԲԱՆԱՆ յանձն առած է գործակցիլ Միացեալ Ազգերու հետ պայքարելու համար ահաբեկչութեան դէմ, բայց, կը մերժէ արգելքի տակ առնել Հեզպոլլային դրամները, ինչպէս կը պահանջեն Միացեալ – Նահանգները, որոնք լիբանանեան այդ չիի կազմակերպութիւնը ահաբեկչական կազմակերպութիւններու իրենց ցանկին վրայ դրած են։ Նախագահ Լահուտ կը ճշդէ որ «Աատուծոյ կուսակցութիւնը» իր գործողութիւնները կը սահմանափակէ Իսրայէլի կողմէ լիբանանեան գրաւեալ հողամասերուն։

ՊՐԱԶԻԼԻ ՄԻՋ, մասնաւորաբար Ռիոյի նահանգը, տեղատարափ անձրեւները աւերած են, հակառակ ճեռք առնուած նախզգուշութիւններուն։ 48 ժամուան մէջ, Դեկտեմբեր 23–ին եւ 24–ին, մեռելներու թիւը հասած էր 49–ի, 48 հոգի ալ անհետացած էր եւ 2000 անօթեւան կար։ «Օ Կլոպօ» թերթին խմբագիրը կը դնէ որ այս ողբերգական հաշուեկչիռը կարելի է միայն հանրային իշխանութեանց ապիկարութեան վերագրել։

ԳՐԻԳՈՐԻ ՊԱԱԿՕ, ռուս լրագրողը, որ չորս տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր «լրտեսութեան» ամբաստանութեամբ, բեկանիչ Ատեանին դիմած է։ Ամբաստանագրին տասը կէտերէն մին մէկը կարելի եղած է փաստել։ Այդ մէկը ենթակային ներկայութիւնն է ռուսական Ծովային ուժի ապայակոյտի մէկ ժողովին, ուրկէ քաղած է գաղտնի տեղեկութիւններ եւ փոխանցած ճապոնական մերձիաներու։ Նպաստաւոր կը գտնուի Ծերակոյտի նախագահ Ս. Միրոնովի յայտարարութիւնը այս առընչութեամբ, ան ըսած է. – «Կը հասկնամ թէ ինչ վիճակի մէջ է դատապարտուած անձ մը, որ յանցաւոր չէ»։ Աւելցուցած է թէ նամակ մը ստացած է Պասկոյէն եւ մէկոյնները կը փնտռէ օգնելու համար։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ աշխատանքի նոր օրինագիրք մը հրապարակած է, որ առջինն է յետ խորհրդային չրջանի։ Ան երկու նոր միջոցներ կը նախատեսէ, որոնք յառաջդիմութեան նշաններ են։ Առաջինը կը մատնանչէ, որ աշխատավարձը չի կրնար կենսական նուազագոյնէն վար ըլլալ, երկրորդն ալ պատիժներ կը նախատեսէ այն գործատէրերուն որոնք աշխատավարձի յետնեալ պարտքեր ունին։ Հակառակ փոքր բարելաւման մը, աղքատութիւնը լուրջ համեմատութիւններու հասած է Ռուսաստանի մէջ։ 39,4 միլիոն Ռուսեր, այսինքն բնակչութեան 27,2%–ը աղքատութեան մէջ են։ Կացութիւնը ծանր է մանաւանդ թոշակառուներու համար, որոնք միջին հաշուով 1094 ռուբլի կը ստանան ամսական, այսինքն 37 տոլար։

ԹՈՒՄՈՒՇ ՕՔԼԵԻ, որ կիրղիզ չարժանկարի հայրը կը նկատուի, մեռած է 66 տարեկանին Անգարա, ուր իր երկրին դեսպանն էր։ Իր ամէնէն ծանօթ ֆիլմերն են՝ Ուլան (1977) եւ Սիրոյ Խաբկանքներ (1987)։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ ՋԱԼԱԽՔԻ ՄԱՍԻՆ

Իրարու հաւատակից, բարեկամական փոխ–յարաբերութիւններու տէր երեւալու ջանքով երկու երկրի՝ Հայաստանի ու Վրաստանի միջեւ սեղմուած չրջան է Ջալախքը: Վրաստանի Հայաստանի սահմանակից գօտիին հայաբնակ մարզն է ան որուն բնակչութեան դժուարութիւնները, վախերուն, տրտունջներուն մասին լուրեր վերջին ժամանակներուն սկսան տեղ գրաւել Սփիւռքի լրատուներուն մէջ:

Այդ դժուարութիւնները, վախերը, տրտունջներուն պատճառները մէկ մասով կը պատկանին ընդհանուրին. Վրացիին ալ, Հայուն ալ, Աղրբեջանցիին ալ: Կեդրոնական իշխանութիւններու անտարբերութիւն, անգործութիւն, հաւասարութեան պակաս, գլխաւորներն են այդ ընդհանրականին: Աւտր քով Ջալախքի Հայուն համար յաւելեալ ժխտականներու պատճառ է ռազմավարական գօտիի մը բնակիչ ըլլալու պարագան, երբ այդ գօտին կը գտնուի Հայաստանի ու Վրաստանի մնացեալ մասին միջեւ. եւ ամէնուն ծանօթ իրողութիւն է թէ երկու երկիրները հակառակ՝ հաւատքի, յաճախ ճակատագրի նմանութեան, առանց այլեւայլի բարեկամական որակելի յարաբերութիւններ չունին: Չեն ալ ունեցած անցեալին: Թէեւ միշտ կապերը այդ չրջանակին մէջ ներկայացնելու ջանքը ցոյց տուած են երկու երկիրներն ալ, ամէն առիթով:

Նման առիթ մը տուաւ վերջերս Վրաստանի Խորհրդարանին նոյեմբեր նախագահութեան մէջ վեց Հայերու դոյութիւնը: Անոնք երեսփոխան են վրացական Խորհրդարանին մէջ: Անոնցմէ Մելիք Ռախեան պատասխանելով Օ. Խեչոյեանի («Իրաւունք», Դեկտեմբեր 14 – 20, թիւ 97) հարցումներուն, չատ մը անկիւններէ կացութիւնը կը դիտէ: Մանաւանդ որ քանի մը օր առաջ լուրեր կային թէ նոյն չրջանին հայ բնակիչները իրարու հետ կռուած էին, վիրաւորներ կային, եւայլն:

Մ. Ռախեան կ'ըսէ թէ չրջանին մէջ պաշտօնատարներ որոշելու քաղաքականութիւնը ճիշդ կերպով չի վարուիր: Հոն ոստիկանութեան, դատախազութեան, ապահովութեան պատասխանատուները տեղացիներ չեն ըլլար: Նկնոծմինդալի չըրջանէն ընտրուած երեսփոխան Հ. Մկոյեան անդամ չատ քիչ անգամ հոն կը հանդիպի: Երեսփոխանը կ'ըսէ թէ այսօր պատահածները կանխատեսելի էին, քանի որ ներքին գործերու բաժնի պետը հոնկէ այլ տեղ փոխադրեցին, իսկ այս վերջինը կը յաջողէր դէշ – աղէկ հաւասարակչռութիւն մը պահպանել: Աւտր փոխադրութեամբ երկակի իշխանութիւն ստեղծուած է չրջանին մէջ, ինչ որ առաջնորդած է ներքին թախտմներու:

Չրուցավարը կը յիշեցնէ խօսակիցին թէ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի նախագահութեան օրերուն ան եւ Վրաստանի նախագահը ապահովութիւն կու տային Ջալախքի մասին. կ'ըսէին թէ ան ժողովրդավարութեան չրջան մը պիտի ըլլայ ու տեղացի հայութիւնը ոչ մէկ հարց կ'ունենայ: Նաեւ, նոյն չրջանին որոշուած էր մաքսատուրքերը վերցնել. այսինքն, Ջալախեցիները իրենց երկրէն արտածուող կամ իրենց ներածած ապրանքներուն համար տուրք պիտի չվճարէին: Մինչդեռ այսօր այդպէս չէ կացութիւնը: Մ. Ռախեանի պատասխանը իր միջուկին հետ, պեխին ու մօրուքին արանքէն ճամբայ բացող քաղաքական դէմքի պատկերը կու տայ: Կ'ըսէ թէ ինք երկու նախագահներուն այդ հանդիպումին ներկայ գտնուած է, քանի որ այն ատեն ալ երեսփոխան էր: Կը հաւատայ որ Ջալախքը երկու հանրապետութիւններուն միջեւ միացնող եւ ոչ թէ բաժնող կամուրջի վերածելու անոնց փափաքը անկեղծ էր: Ապա կ'ըսէ թէ ինք լրատունք չունի Վրաստանի կեդրոնական իշխանութիւններէն դժգոհելու, քանի որ անոնք « ամուր են հնարաւորը»: Ինչ կը վերաբերի մաքսատուրքերուն, ատիկա ահմանապահներուն գործն է: Ամէնքը ճամբաներուն վրայ չարուած «ուզում են անցնող ժողովրդից մի բան պոկել»: Մաքսատան մօտ տասընեակ մը կրպակ հաստատուած է, ամէն մէկը պարան մը կապած, կը թալանէ: Այս կացութիւնը քանի մը անգամ դրուած է ամենաբարձր մակարդակի իշխանութիւններուն առջեւ: Ցետոյ երեւանի կողմէ որոշուած է որ Վրաստան անցնող ինքնաչարժերը 6·500 դրամ վճարեն: Իսկ Վրաստանէն Հայաստան անցնողները մի–այն Սադախլոյէն մուտք կը գործեն, չրջանցելով Ջալախքը: Աւտր նպատակը այն է որ Թիֆլիսի գործարարները ուղղակի Հայաստանի հետ առեւտուր կարենան ընել, առանց Ջալախքէն անցնելու: Ջալախք մուտք կը գործեն այն կառքերը որոնք հոն հարթատեռեր, բարեկամներ ունին: Առանց մաքսատուրքի քողին տակ թալանողներուն համար ճար գտնելու մասին խօսելու, Մ. Ռախեան կ'ըսէ թէ Հայաստան, ինչպէս անչուշտ Վրաստան եւ բոլոր երկիրները, պետականներ պիտճէին կարեւոր մէկ մասը մաքսատուրքերով կը լեցնեն, ուստի կարելի չէ մաքսատուներու դոյութեան վերջ տալ:

Քիչ մը տարօրինակ է Վրաստանի այս հայ երեսփոխանին պատասխանն ալ, վերաբերող՝ Երեւանի «Ազգաստ» սրճարանին մէջ, նախագահ Ռ. Քոչարեանի թիկնապահներուն վերագրուած սպանութեան: Օ. Խեչոյեան հարց կու տայ թէ Վրաստանի քաղաքացի Պօղոս Պօղոսեանի սպանութեան առընչութեամբ Թիֆլիս պաշտօնական որեւէ քայլ առա՞ծ է, պահանջա՞ծ է, օրինակ՝ իր քաղաքացիին սպանութեան հանգամանքներուն մասին բացատրութիւններ: Պատասխանը հարցականին բաւական անկապակից երկու նչումէ կը բաղկանայ. առաջինը այն է որ Մ. Ռախեան ենք մեծ ցաւ զգացած է Պ. Պօղոսեանի մահուան առթիւ, քանի որ Երեւանի ուսանողութեան չրջանի դասընկերը եղած է ան. երկրորդը՝ թէ «Այս հարցը բաղաքականացնելու միտումը Վրաստանի իշխանութիւնների մօտ չկայ»...:

Չրոյցին նիւթ կ'ըլլայ Վրաստանէն ռուսական զօրքերը հանելու հեռանկարն այ. Մ. Ռախեան կ'ըսէ թէ ճիշդ է որ անոնց մեկնումէն ետք բացուելիք պարապը մը տագնապ է: Բայց, համաձայն իր ըսածին, այդ մասին ռուսեւվրացական բանակցութիւնները կը չարունակուին եւ տակաւին որոշուած ոչինչ կայ: Ինք կը հաւատայ որ երկու նախագահներն ալ – Պուտինն ու Շեվարնաձէն – մեծ կամք կը ցուցաբերեն խոչընդոտները յաղթահարելու:

Չրոյցին վերջին մասին մէջ Ջալախքի յատուկ զարգացման ծրագիրներու գոյութիւնը նիւթ կ'ըլլայ: Հայ երեսփոխանը կ'ըսէ թէ ծրագիրներ կան, բայց միջոցներ չկան ու երկրին մէջ բան մը տեղափոխել դժուար գործ է: Այսքանը, ըսենք որ կարելի է պաշտօնական մարդու ընթացիկ արտայայտութիւն նկատել. չրունակութեան պարագան նոյնը չէ. ան կ'ըսէ նաեւ թէ Ջալախքը եթէ համեմատուի երկրին միւս չրջաններուն հետ, անոր բնակչութիւնը «վատ չի ապրում»: Աւտր թիւները հանրային անդրադարձի ենթակայ ընելուն համար ու խօսեցաւ Հայրու ցեղասպանութիւնը հանրապետական օրէնքի մը նիւթ դարձնելու իր ջանքերուն մասին: Ան մեծ դժուարութեամբ խօսեցաւ Ապրիլ 24–ի Կոմիտէին մասին, չեչտելով այն յաջողութիւնը զոր արձանագրած էր «բոլոր հոսանքներու զգայնութիւնները միաւորել»ու գործին մէջ: Ապա, հաւանօրէն, վախը ունենալով այդ միասնութենէն չեղումներու, յիշեցուց թէ Հայերը մինչեւ այսօր յաջող օրինակը տուած են Ֆրանսայի քաղաքացիութեան հետ հայկական յիշողութեան հաւատարմութեան:

Հոմէն ընկերաբանութեան օգնական դասախօս Անթիմօ Ֆարրոյի նիւթն էր Պատմութեան, յիշողութեան եւ ինքնութեան յարաբերութիւնները: Ան «երկրի մը անցեալին առարկայական չղացք» նկատուած պատմութեան եւ «պաչտօնական պատմութեան» հակադրեց «փոքրամանութիւններու յիշողութիւնը»: Մեկնելով ամերիկացի սեւամորթներու, Գանատայի Ֆրանսացիներու օրինակէն ցոյց տուաւ թէ ի՛նչպէս ողբերգական անցեալի մը յիշողութիւնը (գերեվարութիւն, ցեղասպանութիւն) կը ծառայէ ինքնութեան կազմաւորումի: Չգուշացնելով «էկզոթիկական» ինքնութենէ մը, ան ծանրացաւ «համաչխարհայնութեան» վրայ. այսինքն՝ ընկերային զանազան խումբերու յիշողութեան նկատառումին, գնոնք ժողովրդապետութեան չրջանակին մէջ պաչտպանելու հեռանկարով: Չմոռցաւ մատնանչելու այն դժուար տիրապետելի պրկումը որ կը յայտնուի փոքրամանութեան մը պատկանող արդիական անհատի մը եւ անոր ծագում առած գանգուածին միջեւ:

Ելոյթին յաջորդած հարցումները լայն չափով կը մեկնէին հայկական ընթացիկ մտասեւեռումներէ. ի՞նչպէս պահպանել ճնչուած փոքրամանութեան մը լեզուն, ի՞նչպէս խուսափիլ յաջող համարկումին ձուլումի վերածուելու վտանգէն, ի՞նչպէս Ֆրանսական դասագիրքերու մէջ տեղ տալ Հայերու պատմութեան, եւայլն:

Դեկտեմբեր 15, Շաբաթ առաւօտեան նիստը սկսաւ ընկերաբան Միշէլ Վիէվիորքայի դասախօսութեամբ. ան տնօրէնն է «Էքոլ տէ Հօթ զ'Էթիւտ»ի, Ընկերաբանական վերլուծումի ու միջամտութեան կեդրոնին: Իր նիւթն էր «Հաստատութենական ճանաչումին եւ փոխանակումներու բազմամչակութայնութեան տարբերութիւնը»:

Ան ըսաւ թէ Եթէ Սեպտեմբեր 11–ի պատահարները մեծապէս այժմէականացուցին Ս. Հանթինկթընի «Քաղաքակրթութիւններու բախում»ը հատորը, մչակութային տարբերութիւնները մեր ընկերութիւններուն ներան են: Ֆրանսացիները այս հարցին նկատմամբ չատ զգայուն դարձած են այն պահէն ի վեր երբ անդրադարձան թէ իսլամական կրօնքը Ֆրանսայի մէջ երկրորդ դիրքը կը գրաւէ: 1968–էն ի վեր, մչակութային եւ ինքնութենական հարցերը, առաւել կամ նուազ չափով կապուած՝ ընկերայիններու, կը զբաղեցնան Ֆրանսայի մէջ. այդպէս է պարագան պաք, պրըթոն, գործիքացի ազգայնականներու, կամ «սեռային»ին առընչուած մարզին որ յանգեցաւ ՓԱԿՍ–ին, Նոյնն է նաեւ ծանր հիւանդութիւններ ունեցողներու, խուլ – յամրերու պարագան. տակաւին՝ «Ֆրանսայի Հրեաներուն որոնք Ֆրանսացի նկատուելէ կը լաննային եւ խզեցին իրենց կապը հանրային եւ սեփական միջոցներու զանազանումին վրայ հիմնուած հանրապետական մոտեցո–ին հետ» կամ Հայերու որոնց մչակութային հաստատումը անկատուած է ընկերային հարցերէ: Իւ. զարու ըստ կիզբին ամէն անհատ կը ձգտի արդիական կեանքին (մասնակցութիւն, դրամ, ըստ պատումի), բայց կրնայ ընտրել ինքնութեան յատկանիչները. օրինակ, «պէօր» մը կրնայ ընտրել իսլամական կրօնքը, կամ ոչ: Այս ընտրութեան մէջ յիշողութիւնը հիմնական դեր ունի: Վիէվիորքա կը խորհի թէ ինքնութիւնները կը կազմաւորուին Հայերուն օրինակով. նախ կ'անցնին Հայերուն օրինակով. նախ կ'անցնին ժխտական փուլէ մը (քանդուածքին սահմանումով), յետոյ՝ դրական (մչակոյթ մը, կրօնք մը, լեզու մը), ինչ որ ամբողջ մարդկութեան ի նպաստ ներդրումի մը թող կու տայ: Երկու փուլին տրամաբանական կապը հիմնական է:

Ընկերաբանը կողմնակից է լայն առումով ազգային ինքնութեան մը, որ ինքնութիւնը կը դիտէ իբրեւ ընտրանքներու ամբողջութիւն մը: Ան կ'ընդունի որ ինքնութիւնները կրնան ներդաշնակ ըլլալ, կամ ոչ

մով բարեմասնութեան եւ տարբերութիւններու քաղաքական իշխանութեան կողմէ ճանաչումին հաստատութեանականացումին (institutionnalisation): Հարկաւոր կը նկատէ նաեւ որ ֆրանսական ընկերութիւնը կարենայ պատասխանել մշակոյթի վոքըրամասնութիւն – ներու եւ առաւել՝ ժողովրդավարութիւն տեղծէ:

Ցաջորդող հարցումները վերաբերեցան փոքրամասնութեան ներկայացուցիչներուն հանրային միջոցին մէջ տեղ ունենալու նիւթին, ինչ որ «փակում»ի առաջնորդելու վտանգը նշմարել կու տար վիէվիորքայի. կամ հարց կը տրուէր թէ ի՞նչպէս պէտք է հաշտեցնել մարդկային, քաղաքացիի իրաւունքները եւ մշակութային իրաւունքները, եւ այլն:

Մինչ դասախօսը կը դրուատէր Հայերը ու Հայ Դատի յանձնախումբը ֆրանսական չրջանակին մէջ ունեցած իրենց ներկայութեան, պայքարանութեան համար, Գլօտ Մութաֆեան իրեն հարց տուաւ թէ ի՞նչպէս կը բացատրէր Վայնշթայնի հարցին մէջ (1998) ունեցած ընթացքը: Ինք ալ ստորագրած չէր՞ր անոր օրակոչող հանրագրութիւն մը: Վիէվիորքա խոստովանեցաւ, բայց ուզեց որ կարգադրուի հանրագրութեան վերջին նախադասութիւնը որ նպաստաւոր էր հայկական պահանջներուն. յետոյ հաւանական նրբակատեց պատմաբաններու դիտաժողով մը: Այս վերջին նշումը բողոքի ալիք մը բարձրացուց սրահին մէջ, առանց արգելք ըլլալու համակրական ծափերու:

Վիէվիորքա խօսքերը աւարտելէ առաջ ընդգծեց նաեւ խառնածին փոքրամասնութիւններու քաղաքական ճանաչումին դժուարութիւնը, ըսելով նաեւ թէ ինքնութիւններու խառն բնոյթը արգելք չէ որ անհատը անձնական ընտրութիւն կատարէ: Բազմամշակութային ընկերութիւններէ երէք հոգիի վկայութիւնները հաստատեցին ըսուածը. Տ. Գամրու ծագումով ֆրանսացի աւստրալիացի մըն էր, ամուսնացած՝ վիէթնամցի կնոջ մը հետ. Փարիզի Քաղաքական գիտութիւններու հիմնարկին դասախօս: Պ. Է. Ռիզք զաւակն էր յոյն մօր մը եւ լիբանանցի հօր մը, ԻՒՆԷՍՔՕ-ի մշակ. կցորդ էր. իսկ Մ. Տիւպուա Քէպէքէն ֆրանքեւգանատացի մըն էր, գերմանուհիի մը կենակիցը: Անոնք յաջորդաբար խօսեցան իրենց կեանքին, փորձառութիւններուն, իրենց երկրին հետ անցեալի կամ ներկայի կապերուն, Ֆրանսայի հետ կապերուն մասին: Երէքին օրինակներն ալ կը յղուէին հայկական Սփիւռքի գաղութներուն:

ԱՆԱՀԻՏ Տ�էՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԻՒ ԳԱՂՈՒԹ

Աջնձարի Հ. Ց. Դ. «Կարմիր Լեռ» կոմիտէութեան կազմակերպութեամբ, Դեկտեմբեր 8–ին, ժողովրդային տան չրջափակէն ներս, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Հ. Ց. Դ. 111–ամեակի առթիւ եւ նահատակուած Սարգիս Զէյթլեանի, Զաւէն Թաչճեանի եւ Պեհիկ Ինճէեանի յիշատակին, որու ընթացքին բացումը կատարուած է «Սարգիս Զէյթլեան» ժողովրդային տան: Կարմիր Լեռ կոմիտէին անունով խօսք առած է Ձորճ Աբէլեան, որ հրաւիրած է Հ. Ց. Դ. Բիւրոյի, Կարմիր Լեռ Կոմիտէի, Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչները, Աչնճարի եւ Պուրճ Համուտի քաղաքապետները եւ նահատակները Սարգիս Զէյթլեանի, Զաւէն Թաչճեանի եւ Պեհիկ Ինճէյեանի ընտանեկան պարագաները վար առնելու «Ս. Զէյթլեան» ժողովրդային տան ճակատէ ծածկած պաստառը: Ճ. Աբէլեան չեշտած է, իր խօսքին մէջ, որ Աչնճարի սրբազան պարտականութիւնը եղած է արժանին մատուցանել իր նահատակ զաւակներուն: Ան արժեւորած է Սարգիս Զէյթլեանի գաղափարական նուիրումը եւ հաւատքը, ինչպէս նաեւ իրագործած աշխատանքները: Եփրեմ Թիւքէնճեան ներկայացուցած է Պեհիկ Ինճէեանի կենսագրականը: Ան ծնած է 1950–ին եւ եղած է նուիրեալ գործնակցական: Ապա, խօսք առած է Յակոբ Աչնթապլեան, որ ներկայացուցած է Զաւէն Թաչճեանի կեանքը: Ան ծնած է 1944–ին, եղած է անդամ «Յառաջ» Պատանեկան Միութեան, յետոյ անցած Հ.Ց.Դ. շարքերը, զոհ գացած է անարդ ոճիրի մը, 1986–ին, Աչնճարի մէջ: Ս. Զէյթլեանի կեանքը ներկայացուցած է Րաֆֆի Գէորգեան: Սարգիս Զէյթլեան ծնած է 1930–ին, Մուսա Լեռ: Հ. Ց. Դ. Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի անունով խօսք առած է Յովիկ Պէրթիզեան, որ ողջունած է ժողովրդային տան կառուցումը: Հանդիսութեան վերջին խօսք առնողը եղած է Հ. Ց. Դ. Բիւրոյի անդամ Երուանդ Փամպուքեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԻՒՂԱՇԽԱՐՀ
Պատմական, ազգագրական
ուսումնասիրութիւն
Փարիզ 1927

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Երեւան, Ամարաս 2000

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ԴՐԱՄԱՆԻՇԸ

— • —

Հակառակ եւրոպական նոր դրամին՝ Եւրոյին հանդէպ ոչ շատ բարեկամական կեցուածքին, այնպէս կը թուի թէ Մեծն – Բրիտանիա պիտի չկարենայ ամբողջութեամբ վերծ մնալ անոր գործածութեան վայր ըլլալէ: Օրինակ, տնական գործիքներու «Տիքըլնս» հաստատութիւնը որ երկրին մէջ 1300 վաճառատուն ունի, տեղեկացուցած է թէ Ցունուար 1–էն սկսեալ Եւրօ պիտի ընդունի: Մինչ այդ, Եւրոյի գործածութեան գօտիին մաս կազմել – չկազմելու վէճերը ամէն օր աւելի սուր բնոյթ կ'առնեն:

Մասնագէտներու կարծիքով՝ նոր դրամանիշին տնտեսական ուղղակի հետեւանքները սահմանափակ պիտի ըլլան Անգլիոյ համար: Եւ այդ հետեւանքները գլխաւորաբար զգալի պիտի ըլլան հոգերնական մարզին մէջ: Եւրոյի կողմնակիցներուն պայքարը դիւրին պիտի չըլլայ, քանի որ Բրիտանացիները երկու երրորդ համեմատութեամբ չեն ուզեր լսել իսկ իրենց սթերլինին փոխարինումին մասին:

Հակառակ վարչապետ Պլէրի հաւատումին թէ կանուխ է եւրոյի մասին հանրաքուէութեան թուական որոշելու, անոր կողմնակիցները կը յուսան յառաջիկային իրենց թեզը զօրացած տեսնել: Անոնք կ'ըսեն թէ հակաեւրոպական կեցուածքի տէրերը միշտ կրնան փորձել արգելք ըլլալ Բրիտանիոյ Եւրոյի գօտի մուտքին, բայց պիտի չկարենան պատուար կանգնել Եւրոյին Բրիտանիա մուտքին: Միայն կը բաւէ միտք բերել թէ ամէն տարի չուրջ 13 միլիոն եւրոպացի Անգլիա կ'երթայ եւ հոն 4 միլիառ սթերլին կը ծախսէ: Ցունուար 1–էն սկսեալ անոնք պէտք պիտի չունենան լումայափոխի մը դիմելու, քանի որ չարք մը մեծ վաճառատուներ պիտի ընդունին եւրոն: Մինչեւ իսկ Պրիթիշ Թէլէքոմ–ը հեռաձայնի հանրային մաս մը խցիկներու մէջ փոփոխութիւններու ձեռնարկած է, որպէսզի անոնցմէ կարելի ըլլայ եւրոյով խօսիլ: Նոյնն է պարագան զբօսաշրջիկական վայրերուն որոնք կը պատրաստուին ընդունիլ եւրոպական դրամները:

Եւրոյի ընդդիմադիրներու խումբը դիտել կու տայ թէ ամրան արձակուրդէն ետք Բրիտանացիները կրնան իրենց գաղափարը փոխել սթերլինի հաստատարմութեան մասին երբ Միջերկրականի ափերէն վերադառնան իրենց գրպանը մնացած եւրոներով, փոխանակ ափ մը տրախմիի, փէսէթայի, ֆրանքի: Այսուհանդերձ, պատրաստ չեն թուիր պիջելու ընդդիմադիրի իրենց դիրքէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԾԻԱԾԱՆ» ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱՑՈՒՄԸ ՀԱՅՐԵՆԻ ԾԱՂԿԱԲԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

Հայաստանի Համահայկական Հիմնադրամը չահագործման յանձնեց Լոռիի մարզի Ծաղկաբեր գիւղի նորակառոյց մանկապարտէզը՝ ֆրանսահայ բարերար Վահէ – Մամաս Քիթապճեանի նիւթական միջոցներով: Մանկապարտէզը կը կրէ բարերարի արժանայիչատակ մօր, արմատներով կեսարացի Ծիածան Աւագեան – Քիթապճեանի անունը: Ան եղած է Հ. Բ. Ը. Մ. Մերսինի որբանոցի վարժուհի:

Ընդարձակ եւ յարմարաւէտ մանկապարտէզը նախատեսուած է 40 մանուկներու համար, որը բարերար Լահէ – Մամաս Քիթապճեանի առաջին նուէրը չէ Հայաստանին. ան օժանդակած է նաեւ ՀՀ Գիտութիւնների Ակադեմիայի համակարգչային եւ այլ դիտատեխնիկական ծրագիրներու իրականացման գործին, արժէքաւոր նիւթեր նուիրած է Հայաստանի Պատմութեան թանգարանին:

ՎԵՐԺԻՆԷ ՍՎԱՋԼԵԱՆ
Բանասիրութեան Տոքթոր

Դեկտեմբեր 14
Երեւան

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԹԻՒ 17 ԹԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

«Ի՞նչ հիանալի բան պիտի ըլլար, եթէ սա անիծեալ Տրդատը կարենայի ձերբակալել, – կը խորհէր, – ապագաս կ'ապահովէի բոլորովին»:

Երկու վայրկեան եաքը կանգ կ'առնէր տան մը առջեւ եւ դրան զանգակը կը հնչեցնէր:

Գեղանի եւ մանկամարդ կին մը եկաւ դուռը բանալու:

– Ատիկ էֆէնտին հո՞ս է, – հարցուց լրտեսը:

– Հրամմեցէ՛ք, ներսն է, – պատասխանեց կինը:

Նոյն միջոցին պետնայարկի վրայ գըտնուող սենեակի մը դուռը բացուեցաւ, եւ Ատիկ երեւցաւ:

– Վա՛յ, մաշալլահ, Արթի՛ն էֆէնտի, հրամմեցէ՛ք, բարի եկաք, աս ի՞նչ հով փչեց, դուք ալ մեզի կուգա՞ք եղեր, այս ինչ պատիւ էր, որ ըրիք:

Ու եռեւէ եռեւ մէկ քանի թէմէննահներ ըրաւ:

Արթին ուղղուեցաւ դէպի սենեակ:

Սեղանի մը վրայ դրուած էր քօնեաքի չիշ մը եւ պնակ մը չաքար:

– Տիկի՛ն, էֆէնտիին համար գաւաթ մը բերէք, – ըսաւ Ատիկ՝ դեղուհիին ուղղելով խօսքը:

– Շատ պիտի չնստիմ, – առարկեց լրտեսը, – ոտքի վրայ խօսք մը ունիմ ըսելիք:

– Անհնար բան չըլլար, հոս եկողը դիւրաւ դուրս չի կրնար ելլել, – պատասխանեց Ատիկ, – ներս մտնելը քու ձեռքդ է, իսկ դուրս ելլելը՝ իմ ձեռքս:

Արթին ստիպուեցաւ նստիլ բազմոցին վրայ:

Ցետոյ դժդոհ կերպարանքով մը ըսաւ.

– Ատի՛կ էֆէնտի, պարապ տեղը զիս խաղք ըրիր ու ամօթով ձգեցիր:

– Ինչո՞ւ համար, – հարցուց Ատիկ:

– Այդ ցոյց տուած տունդ զացինք, խուզարկեցինք, բան մըն ալ չգտանք եւ ո՛չ իսկ մէկ վախտական:

– Անկարելի՛ բան է:

– Հիմա հոնկէ կու գամ կոր, վերնատունէն մինչեւ դետնին տակի մառանը, ամէն կողմ պտըտեցանք, քննեցինք, խուզարկեցինք, ոչինչ, ոչինչ, ո՛չ Տրդատ կայ, ո՛չ Եղիա, ո՛չ ալ ուրիշ զինուորական վախտական:

– Կը կրկնեմ, որ անկարելի է, իմ տեղեկութիւններս վաւերական աղբիւրէ քաղուած են, չեն կրնար սխալ ըլլալ:

– Բայց իրողութիւնը մէջտեղն է:

– Կը ցաւիմ ըսելու, որ ձեր անյաջողութիւնը ուրիշ պատճառներու վերագրելու է:

– Ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

– Ըսել կ'ուզեմ, որ ձախաւերութիւն մը գործած էք եւ որսերը փախցուցած էք:

– Ուրեմն կը պնդես, որ այդ տունը փախստականնե՞ր կան:

– Բնականաբար կը պնդեմ, քանի որ իրենց աչքով տեսնողներ կան:

– Որո՞նք են տեսնողները, լաւ կ'ըլլայ, որ ուղղակի այդ մարդոց հետ տեսնուիմ անգամ մը:

– Տեսնողներէն մէկը ես եմ, – պատասխանեց Ատիկ:

– Դուն, – պոչեց Արթին:

– Այո՛, ես աչքովս տեսայ, որ եղիա Սամէն, իրիկուն մը, ուշ ատեն, երկու օրիորդներու ընկերակցութեամբ այդ տունը մտաւ:

– Բայց թերեւս պարզ այցելութիւն մը տուին ու ելան գացին:

– Հետաքրքիր՝ պահ մը փղոցին անկիւնը սպասեցի եւ տեսայ, որ երկու օրիորդները դուրս ելան ու հեռացան, մինչդեռ Եղիա հոն մնաց: Թէ՛ տուն մըտած ատենին եւ թէ՛ տունէն ելած ատենին իրենց կասկածոտ նայուածքները, զգուշաւոր ընթացքը ցոյց կու տային, որ այդ անձերը ազատ համարձակ այցելութիւն մը չէր, որ կ'ընէին. ասկէ զատ, բարեկամ մը, որ այդ տունը կ'այցելէ, ինծի ըսաւ, որ Եղիան հոն տեսած է, ինչպէս նաեւ ուրիշ մէկ քանի երիտասարդներ: Զինքը հարցուփորձեցի եւ իր նկարագրութիւններէն հետեւցուցի, թէ այդ երիտասարդներէն մէկը Տրդատը ըլլալու էր:

– Ո՞վ է այդ բարեկամդ:

– Չես ճանչնար:

– Բայց անչուչտ կրնամ անգամ մը զինքը տեսնել:

– Եթէ տեսնես իսկ՝ օգուտ մը չունենար:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ ամէն բան պիտի ուրանայ, ինծի պատմեց, որովհետեւ իմ մասիս որեւէ կասկած չունի, բայց նոյնը չէ քեզի համար, քու պաչտօնդ յայտնի է, բարեկամս այդ տունը կը յաճախէ իբրեւ հին ծանօթ մը, ինչպէ՞ս կ'ուզես որ ելլէ, զանազատնէ, նորէն կը պնդեմ, այդ տունը փախստականներ կան, ասոր համար պէտք չէ կայ բարեկամս անհանգիստ ընելու, պէտք է նոր խուզարկութիւն մը կատարել աւելի աչալուրջ կերպով, եւ այն ատեն պիտի տեսնես, որ խուզարկութիւնը արդիւնաւոր պիտի ըլլայ:

– Երկրորդ խուզարկութիւն մը ընել դիւրին է, – պատասխանեց Արթին, – խնդիրը այն է, որ այս անգամ խաղք եղայ Թառլա պաչիի քամխէրին քով, որ պարզապէս ղիթիս խնդաց:

– Երկրորդ անգամուն ալ վրէժ կը լուծես: Հիմա թողունք այդ խնդիրը եւ ուրիշ կարեւոր խնդրի մը վրայ խօսինք, քանի որ հոս կը գտնուիս:

– Ի՞նչ խնդիր, – հարցուց Արթին:

– Խնդիր մը, որմէ թէ՛ դուն եւ թէ՛ ես կրնանք օգտուիլ:

– Նիւթապէ՞ս պիտի օգտուինք:

– Ինչպէ՞ս կ'ուզես, որ օգտուինք... հարկաւ նիւթապէս: Խնդիրը զինուորական տարիք ունեցող երիտասարդ մը փախցնելու վրայ է... հայրը շատ հարուստ եւ մինչեւ 500 ոսկի կը խոստանայ կոր:

– Ինչ ազգ է երիտասարդը եւ քանի՞ տարեկան:

– Երեսուն տարեկան հայ երիտասարդ մըն է... խեղճը տուն մը պահուըտած է եղեր, բնաւ դուրս չելլար կոր: Վախէն, մամաուքէն վրան դէշութիւն եկեր է, հայրը կը կասկածի, որ խելքին պիտի դայ, եթէ աւելի երկար ատեն մնայ այդ վիճակին մէջ:

(Շար. 131)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 29

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբոս առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին: Բարեկենդան Սուրբ Ծննդեան պահոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 1

ՏԱՐԵՄՈՒՏ – ԿԱՂԱՆԴ

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի եւ Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԱ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պերճ վարժապետեանի յիշատակին, վարժապետեան ընտանիքը 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ննջեցեալ ընկերուհիներուն յիշատակին կատարուած հոգեհանգստեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Տէր եւ Տիկին Տէր – Մեսրոպեանէ, Պր· Ժանօ Ղազարեանէ 500–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Սերժ Էքմէքճեանէ, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Տէմիրճեանէ, Տիկին Գալենիկ Աւետիսեանէ 300–ական Ֆր·, Սարաճեան ընտանիքէ, Տէր եւ Տիկին Տը Լուգաէ, Տիկին Սիրուշ Տաւուտեանէ, Տէր եւ Տիկին Գասդասեանէ, Տէր եւ Տիկին Պոյաճեանէ, Տիկին Գոհարիկ Ղազարեանէ, Տէր եւ Տիկին Ժագ Սարաճեանէ 200–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեանէ 150 Ֆր·, Տիկին Մարի Գիլիճեանէ, Տիկին Թամարա Արսլանեանէ, Տիկին Մելինէ Աճէմեանէ, Տէր եւ Տիկին Իղրապեանէ, Տիկին Ազատուհի Տէր – Վարդանեանէ, Տիկին Նունուֆար Պարէեանէ, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կուտսուզեանէ, Շահինեան ընտանիքէ, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Վարդուկեանէ, Տիկին Պետիկեանէ, Օր· Ժօէլ Սարաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր – Վարդանեանէ, Տիկին Սերգուհի Եօթնեղբայրեանէ, Տէրտէրեան ընտանիքէ, Օր· Պերճուհի Տիրիկեանէ 100ական Ֆր·, Ժան Թերզիպաշեան իր հօր կարապետ Թերզիպաշեանի յիշատակին 22,87 եւրօ, Տէր և Տիկին Խաւար Լիւլէճեան, Պր· Արթիւր Ճուլֆաեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ 200 Ֆր·, Տիկին Սիրուշ Տաւուտեան Տիկին Բարուհի Արթինեանի յիշատակին 200 Ֆր·:

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 30

Տարեվերջի Պատարագ

ժամը 10–ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

EGLISE SAINTE CROIX
13, rue du Perche, Paris 3e

Déjeuner de l'Epiphanie à Paris

Dimanche 6 janvier

11h Messe Pontificale
Cérémonie du Baptême du Christ — Echange des Vœux
13h Repas paroissial de l'Epiphanie
Galette des Rois et Champagne
P.A.F. Adultes: 20 euros
Enfants : 13 euros
Réservation souhaitée au :
01 44 59 23 50 (Paroisse)
01 40 51 11 90 (Eparchie).

SALLE GAVEAU
45, rue La Boëtie, 75008 Paris

RECITAL DE PIANO

VARDAN MAMIKONIAN

Jeudi 10 janvier à 20 heures 30

Au programme :
MOZART, SCHUBERT, CHOPIN, LISZT

Prix des places :
37 euros, 31 euros, 23 euros, 16 euros, 12 euros.

—Un billet acheté, un billet offert—

Réservations : ☎ 01 49 53 05 07

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. Conseil d'Administration
17, Rue Bleue, 75009 PARIS
Date limite de candidature : 10 janvier

ՋԻԻՆԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆօնթէն (Ժիւրա):

Փետրուար 24–էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Ցաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուսէֆեանին՝
01 – 47 – 80 – 71 – 73

երեկոյեան՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են:

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
organise un

SEJOUR DE SKI à St-Jean Montclar

du 10 au 17 FEVRIER
et du 16 au 23 FEVRIER

pour les jeunes de 7 à 16 ans

Prix : 298 euros comprenant :
- l'hébergement en pension complète
- les forfaits remontées mécaniques + assurance
- la location du matériel
- l'encadrement sur les pistes
- les activités

Renseignements et réservations avant le 10 janvier au 06 76 48 58 73

UGAB — Séjour de ski
11, square Alboni, 75016 PARIS

Le soleil, la neige, l'air pur...
Des vacances d'hiver à la montagne,
c'est unique et irremplaçable!
A très bientôt
pour d'inoubliables vacances d'hiver
avec l'UGAB!

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme
- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՀԱՐԵ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 Ֆր.

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւատարմագրեալ) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի

Թղթատարի ծախքը՝ 30 Ֆր·, հաւատք պարտիր:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29-30
SAMEDI - DIMANCHE
29-30 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·329 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·329

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՃՂԱՆԻՍՏԱՆ

Ո՞ՒՐ Է ՊԷՆ ԼԱՏԷՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՆԱՎԷՃԻ ՆԻՒԹ

Առաջին կարճ – չորս վայրկեաններոյ – տիտումէնթ մը եթաք, Քաթարի հեռատեսիլի Ալ Ճեզիրա կայանը ամբողջութեամբ սփռած է Պէն Լատէնի տեսերիզը Դեկտեմբեր 27–ին։ Կը կարծուի որ Պէն Լատէնի այդ ելոյթը արձանագրուած է Դեկտեմբերի սկիզբը։ Այդ է ամերիկացի մանապէտներու տեսակէտը, որոնց համար, տեսերիզը կը փաստէ որ դեռ 15 օր առաջ, Պէն Լատէն ողջ էր, թէեւ չատ յղնած եւ տկարացած երեւցած է։ Ամէն պարագայի մէջ, այսօր, յայտնի չէ թէ ո՞ւր է։ Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, հաւանական կը նկատուի որ ապաստան գտած է Փաքիստան հաւատարիմներու մօտ։ Ուաշինկթընի մանապէտ մը յայտարարած է, տեսերիզը դիտելով, որ Պէն Լատէն դիմագիծն ունի մէկու մը որ չատ չի քնանար, առանձին է, իր մերիմները չեն երեւիր։ Իր ելոյթը միչտ բուռն է եւ յարձակողական ոճ ունի։ Կը չարունակէ սպառնալ ԱՄՆ–ու, կը հաստատէ. – «Մեր ահաբեկչութիւնը օրհնուած է։ Կը միտի պատժելու Ամերիկան իր բերած զօրակցութեան համար Իսրայէլի»։ Կը մեծարէ այն 19 քամիքազներըն, որոնք Սեպտեմբեր 11–ին «գնացեցին ամերիկեան կայսրութիւնը»։ Պէն Լատէնի համաձ կարեւոր է չարունակել ԱՄՆ–ու դէմ ճիհատ, դինուորական եւ անտեսական պեռնի վրայ։ Կը վստահեցնէ որ «ԱՄՆ–ու վախճանը անմիջական է, Պէն Լատէնն ու իր կոմմնակիցները ողջ ըլլան թէ մեռած, որովհետեւ մահմետական ումմային (ազգ) զարթնումը տեղի ունեցած է»։

*
**

Դեկտեմբեր 20–ի ամերիկեան ռմբակոծութիւնը Փաքիստայի գաւառին չարասիւնի վրայ, կը չարունակէ բանալէճի նիւթ դառնալ։ Այդ գաւառին խորհուրդին պետը կը պնդէ որ Ալ – Քաիտայի ոչ մէկ անդամ կը գտնուէր այդ չարասիւնին մէջ, ինչպէս կ'ըսեն Ամերիկացիք արդարացնելու համար 65 մեռեալները եւ 40 վիրաւորները, գոհ 30 ռումբերու։ Գաւառապետը բողոք ներկայացուցած է փոխանցման չրջանի նոր կառավարութեան, բայց, Քարզայի չատ փութկոտութիւն չի ցուցաբերեր քննութիւն բանալու համար։ Այնուամենայնիւ, կառավարութիւնը պիտի դիմէ Ամերիկացիներուն, որպէսզի սահմանափակեն իրենց ռմբակոծութիւնները։ Դեկտեմբեր 27–ին, նոր ռմբակոծութիւն մըն ալ կատարուած էր նոյն չրջանը, քիչ մը աւելի հարաւ, այս անգամ ալ 25 մեռեալ կար։ Ականատեսներն ու վերապրողները կը յայտնեն թէ Դեկտեմբեր 20–ին ռմբակոծութիւնը ոչ մէկ արդարացում ունի, քանի միայն պաշտօնական անձնաւորութիւններ էին, որոնք Քապուլ կ'երթային ներկայ ըլլալու համար նոր կառավարութեան իշխանութեան գլուխ անցնելու արարողութեան։ Այդ ռմբակոծութիւնը եօթը ժամ տեւած է եւ աւերակներու կոյտի մը վերածած է գիւղին բոլոր տունները։ Շրջանի պատասխանատուներուն համաձայն, այլեւս ոչ մէկ թալիպան կայ, բայց, Ա–մերիկացիք համոզուած են որ Ուսամա Պէն Լատէնի կոմմնակիցներ կան, ուրկէն ռումբերը պիտք է տեղան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընդհ. հիւանդութեանց բժիչկներու գայրոյթը օրէ օր կը սաստկանայ և բողոքողները բառերը չեն ծամծմեր։ «Ո՛չ այս չունի կեանքին», «բժիչկութեան մասնագէտ բանուորներն այլեւս զզուած են» կը կրկնեն արտայայտելու համար իրենց վիճակը։ 56 հազար են, որոնք կրկին գործադուլի դիմեցին Դեկտեմբեր 27–էն մինչեւ Յունուար 2։ Դժգոհութեան պատճառները բազմաթիւ են. – ցած այցեդին (115 Ֆր· կ'ուզեն գոնէ 131 Ֆր·), աչխատանքի ծանր պայմաններ, դիչերներն ու չաբաթավերջի պարտադրութիւններ եւ այլն, եւ այլն։ Այս գործադուլը պատճառ է որ հիւանդանոցներու տախտզական պարագաներու բաժանմունքները ահաւոր խճողումներու ենթարկուած ըլլան եւ խնամք տալու անկարելիութեան մատնուած։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, եօթնեւորդ անգամ ըլլալով գործազրկութիւնը յաւելում կրեց Նոյեմբերին 1,5% համեմատութեամբ, ինչ որ 9,9%–ի կը բարձրացնէ ընդհանուր համեմատութիւնը, 33 հազար նոր գործազուրկերով։ Ընդհանուր թիւը 2 միլիոն 200·800 է։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ բանակը հրահանգ ստացած է Դեկտեմբեր 27–ին վերջ տալու Բեթղեհէմի պաշարման, բայց, Ամանորի կամ օրշոտոքս եւ հայկական Ծնունդի առթիւ ալ, Արաֆաթի թոյլ չի տրուիր երուսաղէմ երթալ։ Արաֆաթ կրնայ Ռամալլայէն հեռանալ այն օրը միայն, երբ ձերբակալել տայ Իսրայէլի Զբօսաչրջութեան նախարարին սպանութեան հեղինակները։ Միւս կողմէ, Պենիամին Պէն Էլիզէր, Պաշտպանութեան նախարարը, աչխատանքային կուսակցութեան պլուխը ընտրուած է Դեկ· 27–ին, ձայներու 51,2%–ով։ Կը նկատուի ծայրայեղ տարր մը եւ իր ընտրութիւնը չատ փայլուն ձեւով չէ եղած։ Իր միակ գէնքը այն է, որ աչխատանքային կուսակցութեան առաջին պետն է ծաղումով սեֆարատ, այսինքն արաբական երկրէ մը (իր պարագային՝ Իրաք)։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ միջեւ չատ լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէ, առաջինը համոզուած կը մնայ որ Նոր – Տելհիի Խորհրդարանին վրայ յարձակումը (Դեկտեմբեր 13) Իսլամապատի պաչտպանած Գաչմիրի անջատողական երկու չարժումներու գործն էր։ Երկու երկիրներն ալ հրթիռներ զետեղած են սահմանագլուխներուն վրայ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ցուրտի զոհերուն թիւը օրէ օր կ'աւելնայ։ Ոստիկանութեան համաձայն արդէն 178 մեռեալ կար Դեկտեմբեր 27–ին, 40–էն 60 տարեկան մարդոց մէջ։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Վասիոմ հարցախոյզի հիմնարկի մը համաձայն Պուտինը չնորհած են որպէս «տարուան մարդը», ձայներու 52%–ով։ Հիմնարկը 1600 հոգի հարցապնդած է։ Պուչ եւ Ուսամա Պէն Լատէն 2–րդ եւ 4–րդ դիրքի վրայ են։

ՊՈՒՇ ամէնէն աւելի հիացումի առարկայ քաղաքական դէմքն է Ամերիկացիներու 39%–ին համար, ըստ կալուպի մէկ հարցախոյզին, դոր հրապարակած են Սի–էն–էն եւ Ի–Մ–Ա– Թուտէյ օրաթերթը։ Յարդ այդ մրցանիչը Քէնտաի կը պատկանէր։

ՊՈԼԻՍ

ԿԸ ՍՐԲԱԳՐՈՒԻ՝ ՀԱՑԿ. ՎԱԳՐՖՆԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾԻՆ ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Մարմարա» (Դեկտեմբեր 27) կը տեղեկացնէ թէ կառավարութիւնը նոր օրինագիծ մը կը պատրաստէ Թուրքիոյ վարչրֆներուն մասին որոնց մաս կը կազմեն փոքրամասնութիւններու պատկանողներն ալ։ Նիւթին չուրջ «Ռատիքալ» թերթին մէջ լոյս տեսած դրութիւն մը չօչափած է փոքրամասնութիւններու եւ 1936–ի անոնց չայտարարագիրներուն հարցը։ Հոն ըսուած է թէ փոքրամասնութիւններու վարչրֆներուն կողմէ 1936–էն մինչեւ 2002 Յունուար 1 որեւէ ձեւով ստացուած կալուածներըն կ'աւելցուին նոյն չայտարարագիրներուն վրայ։ Այս մասին Վարչրֆներու ընդհանուր տնօրէնութիւնը վերլնականն որոշում պիտի տայ, խորհրդակցելէ եթաք Արտաքին ու Ներքին գործերու նախարարութիւններուն հետ։

«Մարմարա» կ'աւելցնէ թէ համայնքային չրջանակներըն որոչ անհանգստութիւն մը ցոյց կու տան հարցին նկատմամբ։ Մասնագէտներ կարծիք կը չայտնեն թէ նոր ծրագիրն ալ կրնայ ապագային մտահոգիչ նոր բարդութիւններու ճամբայ բանալ, թէ օրինագիծին մէկ մասը կրնայ ապագային մտահոգիչ նոր բարդութիւններու ճամբայ բանալ, թէ օրինագիծին մէկ մասը կրնայ պիտի չարուի համայնքի հաստատութիւններու դէմ։

*
**

ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԸ ԵՒ ՍԱՑԱԹ ՆՈՎԱՅԻՆ ԵՐԳԸ

«Մարմարա» նոյն թիւով կ'արձագանգէ «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ լոյս տեսած ցընդող գրութեան մը որ կ'ուզդուի Թուրքիոյ ազգայնապաչտ չրջանակներուն։ Անոնք կը քննադատուին որ Ունեւորութեան տուրքին ենթախորքին վրայ դրուած, ապա չարժանկարի փոխանցուած «Սալքըմ հանըմին հատիկները» գործը գաւաճանութիւն կը կոչեն, նոյն առեն ամենայն խաղավատութեամբ կ'երգեն Սեւ ծովու ձօնուած երգ մը որ խորքին մէջ հայ աչուղ Սայաթ Նովայի «Քամանչա»ն է։ Թուրք յօդուածագիրը թուրանական ձգտումներ, երազներ փայփայող բնագիր կը նկատէ երգին թրքական խօսքերը որոնք ամբողջ կովկասեան աչխարհը թրքական դրօչի մը տակ ամփոփելու կարօտը կ'արտայայտեն։ Հարց կու տայ թէ այդ ազգայնականները կ'անդրադառնա՞ն իրենց հակասութեան երբ մէկ կողմէն հայերէն երգով մը այսքան կը խանդավառուին, միւս կողմէ ալ Սալքըմ Հանըմին պատճառով իրենց դէմ ելլողը հայրենատութեամբ կ'ամբաստանեն։

Յօդուածագիրը որ Թուրքիոյ ճարտարապետներու սենեակին նախագահն է նոյն առեն, կը յիչէ որ Սայաթ Նովայի այդ կտորը միչտ կը գտնուէր աղբրեջանցի արուեստագէտ Ռ· Պէհպուտովի երգացանկին վրայ, երբ մինչեւ 1970–ական թուականները ան երգելու կ'երթար Պոլիս ու Անգարա։ Պէհպուտով յայտարարելէ եթաք թէ Ս· Նովայէն կտոր մը պիտի ներկայացնէ, հայերէն կ'երգէր «Քամանչա»ն, յատնկայս ծափերու արժանանալով։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՄԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 27 / 28)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄԸ ԹԵՀՐԱՆԻ ԱՅՑԻՆ

Թեհրանէն վերադարձին Զուարթնոց օդակայանին մէջ լրագրողներու հալածումներուն պատասխանելով նախագահ Ռ· Քոչարեան առաջին արժեւորում մը ըրած է երկօրեայ իր այցին։ Հանդիպումներու ամէնէն կարեւոր արդիւնքներէն նկատած է Քաջարանի փապուղիին, Հայաստան – Իրան կազմուղին չինութիւնը։ յատկապէս այս վերջինով, Հայաստան կը լուծէ իր ուժանիւթի հարցը, ըստ նախագահին։ Ան կարեւոր համարած է համալսարաններու վկայականներուն փոխադարձ ճանաչումն ալ որ կարելի կ'ընէ ասկէ եթաք Իրանէն մասնագիտական ուսումի համար մեծ թիւով ուսանող ընդունել։

«Համոզուած եմ որ այս այցով նոր էջ է բացուած հայ – իրանական յարաբերութիւններում» ըսած է Ռ· Քոչարեան։ Այցին ընթացքին ստորագրուած է 12 փաստաթուղթ։ Նախագահը չատ ջերմ գտած է իրանահայ համայնքին հետ ունեցած հանդիպումն ալ։ ըսած է թէ ան ունի ձեւաւորուած աւանդութիւններ եւ մեծ յարգանք կը վայելէ երկրին իչխանութիւններէն։

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐԻ ԴՐԱՑԻՆ Է

Վրաստանի Արտաքին գործերու նախարարը Ի· Մենաղարիչվիլի «անհեթեթ» որակած է լրատուիւներու այն հաղորդումները թէ երկրին Մառնէուլի օգակայանը Թուրքիոյ ռամական օդանաւերու կողմէն կրնայ գործածուիլ Հայաստանի ի վնաս։ Նախարարը ըսած է թէ Վրաստան ոչ Հայաստանի, ոչ ալ ուրիչ դրացի երկրի դէմ որեւէ գործողութեան մասնակցի։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԷՄ Է ԻՐԱՔԻ ԴԷՄ ՑԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ՄԸ

Թուրքիա որ ԱՄՆ–ու Աֆղանիստանի զինուորական միջամտութեան առաջին զօրակցողներէն եղաւ, բացայայտ կերպով դէմ կ'արտայայտուի ամերիկեան յարձակումներու յետագայ ծրագրին Իրաք առընչուած մասին։ Յայտնուած տարակարծութեան մէկ պատճառը այն է որ Իրաքի վրայ յարձակում մը կրնայ երկիրը մասնատումի առաջնորդել ու օրակարգի բերել Իրաքեան ներկայի տարածքին մէկ մասին վրայ քրտական պետութեան մը նիւթը։ Երկրորդն ալ Իրաքի ունեցած զանգուածային բնաջնջման զէնքերու գործածութեան հաւանական դաչն է ուր կ'ըսուի թէ առաջին թիրախները կ'ըլլան Թուրքիան եւ Իսրայէլը։

Թուրքիոյ սպայակոյտի պետը զօրավար Քըվրըքօղլու այս մասին յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է, ըսելով թէ Իրաքէն զատ Թուրքիոյ դրացի բազմաթիւ երկիրներ ալ ունին նման զէնքեր, «նոյնիսկ պնդումներ կան թէ Հայաստան եւս ունի» («Մարմարա», Դեկտ· 27)։ Թերեւս Թուրք զօրավարին խօսքերէն այն եզրակացութեան կը յանգի որ եթէ Աթեմուտքը ճնշում կը գործադրէ Իրաքի վրայ այդ պատճառով, նմանօրինակ ճնշում մըն ալ պէտք է գործադրուի միւս երկիրներուն ու Հայաստանի վրայ։

ԱՌԱՒՕՏ ԼՈՒՍՈՅ

Ամէն Ամանոր չորչորուն հեռանկարներ կը բանայ, ի վերջոյ թաղուելու համար մշուշին մէջ, մոայլ ու միօրինակ։

Մանաւանդ երբ արեւը կ'ողջունենք օտարութեան մէջ, արմատախիլ եւ ծըփուն։

Արդէն մեր կռնակն ունինք աւելի քան երեսուն տարուան բեռ, եւ տարուդ մը կը համակէ մեզ, երբ կը մտածենք մնացեալի մասին։

Մինչեւ ե՞րբ։ Ի՞նչպէս։ Ինչո՞ւ այսպէս...։

Խակապէս լոյս կը ծագէր մեր գլխուն վերեւ, երբ կը լսէինք դարերէն բխած եղանակը – «Առաւօտ Լուսոյ»։

Հաւատքի եւ աշխատանքի արեւը ջերմութիւն կը ցանէր մեր բոլորտիքը։

Եւ կը քալէինք ու կը քալէինք, մեր հայեացքն ուղղած դէպի լեռները, – դէպի բարձունք եւ խորութիւն։

Այսօր մեր ծունկերը կը կթոտին լուացնցուղ պողոտաներու զառիթափին վրայ եւ մեր աչքերը կը յոգնին օրը իրիկուն չեղած։

Եւ սակայն պիտի քալենք։ Ճամբաները պիտի կտրենք անընդհատ ու անվհատ, միշտ ջահ ի ձեռին։

Ջահը գիտութեան, ստեղծագործութեան եւ ինքնապաշտպանութեան։

Մեր երգը պիտի ըլլայ միշտ – «Առաւօտ Լուսոյ»։ Բոլոր ճակատներուն վրայ։ Բոլոր ցամաքներուն վրայ։ Ծովուն դիմաց թէ լերան ստորոտը։

Որքան խուսափի «Արեգակն արդար», այնքան պիտի դառնանք ժիր։ Ըմբոստ եւ տոկուն։

Նախ մենք մեզի հանդէպ, որպէսզի կարենանք ուրիշէն իրաւունք պահանջել ճակատաբաց։

Պիտի ունենանք պայծառ տեսակէտներ եւ քաջութիւն՝ զանոնք պաշտպանելու։

Պիտի գիտնանք լողալ, որպէսզի կարենանք մէկ ափէն միւսն անցնիլ մեր սեփական ուժերով։

Պիտի գիտնանք երիտասարդացմամբ աւիշը ներարկել ցիրուցան բազմութեանց, որպէսզի կարենայ թօթափիլ հնութեան եւ թմրութեան փոշիները։

Ճամբան պիտի հարթենք յառաջապահ երիտասարդութեան մը համար, անոր ներշնչելով ազգային հպարտութիւն եւ հայրենասիրութիւն։

Պիտի կազմենք միացեալ ճակատ՝ յանուն տարագիր բազմութեանց ինքնապաշտպանութեան եւ ինքնուրոյն, բազմազոյն մշակոյթի։

Ոչ ծոյլ եւ նկուն համակերպում, ոչ ալ քարացած սովորամոլութիւն։

Երիտասարդացում նա՛եւ գրականութեան, դեղարուեստի, գիտութեան եւ հանրային գործունէութեան մէջ։

Թող Նոր Տարուան եւ բոլոր գալիք տարիներու ընթացքին մեր մաղթանքն ըլլայ միշտ «Առաւօտ Լուսոյ», բայց երբեք «Աչխարհ Ամենայն»։

Երկի՝ օրուան պահանջն էր երգելով մեռնիլ։

Այսօր՝ ապրիլ երգելով։ Աշխատանքի եւ ստեղծագործութեան երգի մը վերածելով մեր կեանքը։

Հայրենիքի կարօտն անգամ պէտք է պրկէ մեր ջիղերը, լաւագոյնս կազմակերպելու համար մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարը, ցամաքէ ցամաք։

Լոյս, լո՛յս, մեր բոլոր ընդունակութեանց յարաճուն եւ ներդաշնակ զարգացումով։

Ցարատեւ ճիգ ու պրպտում՝ մեր անցած ճամբաներուն վրայ։ Ինչպէս երէկ՝ դժոխային պայմաններու տակ։

Մշուշը ուշ – կանուխ պիտի փարատի մեր հորիզոնին վրայ, քանի կը մնանք հաւատարիմ՝ մեր արեւահամ երգերուն։

Հ

1956, Յունուար 1

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՓՈՐՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դեկտ. 15, Շաբաթ յետմիջօրէի նիստը յատկացուած էր ցեղասպանութեան բացումը կատարեց Ալֆրէտ Մ. տը Զայաս, «Ցեղասպանութիւններու անպատժելիութիւնը, միջազգային իրաւագիտութիւնը եւ հատուցումները» խորագրուած դասախօսութեամբ։ Ան միջազգային իրաւագիտութեան փրոֆէսէօր է. դասաւանդած է Շիքակոյի եւ Մատրիտի համալսարաններուն մէջ. վերջերս «Հողի իրաւունքը» հատորով պաշտպանած է տեսակէտը թէ հայրենիքի իրաւունքը մարդկային իրաւունք է։ Ֆրանսերէն համաժամ թարգմանութեամբ, ժամուան մը անդրադարձաւ իր ելոյթը աշխատասիրութիւն մըն էր թէ՛ պատմական, թէ՛ փաստաբանական, թէ՛ բաղդատական երեսակներով. ան խօսեցաւ միջազգային իրաւագիտութեան 1915–էն ասդին կրած փոփոխութեան, մարդկութեան դէմ ոճիրի եւ ցեղասպանութեան չղացքներուն, օրէնքի յօդուածներու, պայմանագրութիւններու, Լա Հէյի միջազգային դատարանին, Եուկոսլավիոյ, Ռուանտայի համար կազմուած միջազգային տեսաններուն եւ Երրորդ Ռայխի, Կիպրոսի, Եուկոսլավիոյ, Ռուանտայի մասին։ Իր կարծիքով՝ ամէնէն հետաքրքրական զարգացումները կրած են զօհերու «վերադարձի իրաւունք»ին, իրեւ յայտնի պետութիւններու պատասխանատուութեան եւ պետութենէ մը հատուցում պահանջելու համար անհատական դատի դիմելու կարելիութեան վերաբերող օրէնքները։

Ինչ կը վերաբերի հայութեան, Ֆրանսայի Ներկայացուցչական ճանաչումը պէտք է նախընթացի օրինական ուժ ստանայ։ Ատոր համար պէտք է դիմել միջազգային իրաւագէտներու։ Թուրքիա, որպէս Օսմանեան կայսրութեան յաջորդած պետութիւն, պէտք է ընդունի իր պարտաւորութիւնները. հատուցանել գողցուած ստացուածքը եւ նոյնիսկ ներողութիւն խնդրել։ Այսուհանդերձ, Ա. տը Զայաս ներկայացուցչէն կ'ընդունէր թէ ուժը անտեսել կու տար իրաւունքը, ըսելով. «իրաւական իրականութիւնը այնպէս է որ կարելի չըլլար միայն օրէնքին յենելով յառաջանալ»։

Մեծապէս գնահատուած իր ելոյթէն ետք ան երկարօրէն պատասխանեց ներկայ իրաւագէտներու, մասնակիցներու հարցումներուն։ Անոնք վերաբերեցան Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան ու ցեղասպանութեան ճանաչումին, Հայ Դատի յանձնախումբին հետեւելիք ճամբուն, հատուցում պահանջելու համար կիրարկելի ձեւերուն, արեւմտեան կառավարութիւններու «Ցեղասպանութեան» եւ «Մարդկային իրաւունքներ»ու պայմանագրութիւններուն հիմով Թուրքիոյ հանդէպ քայլերու չնախաձեռնելուն։ Վերջին տրուած պատասխանը ոչ ոք կըրնայ զարմացնել. ՕԹԱՆ–ի անդամ Թուրքիոյ աչխարհառազմավարական դերը առաւել կարեւորութիւն ստացած է Սեպտեմբեր 11–էն ի վեր։ Իր խօսքին աւարտին Ա. տը Զայաս կարդաց նաեւ զօրակցութեան գիրը Ճ. Վանհէօ – վընի որ Մարդկային իրաւունքներու բարձրագոյն մարմնին ղեկավարն է։

Ապա Համբարեան, Հայ Դատի ԱՄՆ–ու գործադիր տնօրէնը, որ կը փոխարինէր նախագահ Կ. Արմէնեանը, «Հայերու ցեղասպանութեան մէջ Թուրք պետութեան քաղաքական պատասխանատուութիւնը» նիւթով իր ելոյթէն առաջ իր անձը ներկայացուց. համալսարանական չէր, բայց կու գար ամերիկեան քաղաքական ոլորտէն։ Ըլլալով Սերբաստացի ու Տիգրանակերտցի վերապրողներու թոռ, ընտանեկան յիշողութիւնը կաղապարած էր իր փորձառութիւնը։ Ան ընդգծեց 1915ին անյարաբերական երկու յատկանիշները. առաջինը այն էր որ մոռացումի մատնուած չէր եւ պիտի չմատնուէր, երկրորդը՝ անոր հետեւանքները կը կրէր Հայաստանը. մեկուսացած, փոքր պետութիւն մը որ աւելի՛ եւս խոցելի դարձած էր Ադրբեջանին տրուած Թուրքիոյ նեցուկով։

Խօսելով Հայ Դատի ԱՄՆ–ու յանձնախումբին ստեղծումին ու գործունէութեան մասին ալ, ոգեկոչեց Արամ Գարատչեանը որ քանակական թուականներուն մեծ նուիրումով գործած էր «Հայաստանի անկախութեան ամերիկեան յանձնախումբ»ին մէջ։ Ցիշեց տարաձայնութիւնը՝ Գոնկրէսականին, Փէնթագոնին, նահանգային իշխանութիւններու մօտ։ Անդրադարձաւ նաեւ Հայեցիութեան հաչտութեան խումբին քայքայումին, ըսելով որ Թուրքիոյ այդ նախաձեռնութեան նպատակը իր «ամերիկացի բարեկամ»էն օժանդակութիւն ստանալն էր եւ թէ ան մերժուած էր հայկական Սփիւռքին ու Հայաստանի կառավարութեան կողմէ։ Ըսաւ թէ յառաջիկային սպասելի են հաչտութեան իսկական նախաձեռնութիւններ, կապուած՝ Թուրքիոյ մէջ մշակութային փոփոխութիւններու։ Պէտք է ամէն միջոցներով հատուցումի հետամուտ ըլլալ։ Պատասխանելով հարցումներու, Ա. Համբարեան չեշտեց թէ ո՛չ մէկ տարբերութիւն կայ Կլինթընի եւ Պուշի միջեւ եւ թէ ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարութիւնը կը չարունակէ նոյն քաղաքականութիւնը վարել։

Հայ Դատի Ամերիկայի յանձնախումբը տեղացի Հրեաներու հետ անճնական լաւադոյն յարաբերութիւններ մշակելով հանդերձ, լոպիներու գործակցութեան մարզին մէջ ցեղասպանութեան ճանաչումի հոլովոյթը յաջողութիւն չի գտներ, քանի որ հրէական լոպին հետեւելով Իսրայէլի դեսպանատան հրահանգին, զօրավիգ կը կանգնի Թուրքիոյ։

Պատասխանելով Հայ Դատի յանձնախումբին ու Հայկական համագումարին մասին հարցումին, Արա Համբարեան ըսաւ թէ երկուքը տարբեր կեցուածքներ ունին եւ չեն յաջողած վարչական միակ մարմին մը կազմել, ինչ որ ինք ցաւալի կը նկատէ։ Օրինակ, Համագումարը զգուշքը տեղեակ չէ պահած Հաչտութեան խումբին ստեղծումին որուն ինք ալ նախաձեռնարկ եղած է (կամ մղուած է ըլլալու, Արտաքին գործերու նախարարութեան կողմէ)։

Նիստէն ելլողները զուրսի սրահին մէջ կը հանդիպէին Լէյտի Գոքսին որուն կ'ընկերանար Ապրիլ 24–ի կոմիտէին նախագահ Ա. Կէօվճեան։

Կիրակի առաւտեան (Դեկտեմբեր 16) նիստը յատկացուած էր աշխատանքի հինգ խումբերու տեղեկաբերներուն զեկուցումներուն. այդ խումբերուն հանրութիւնը կրնար ազատօրէն մասնակցիլ։ Այդ խումբերը զեկավարած էին ի միջի այլոց, Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին նախագահուհին՝ Հիլտա Զոպոյեան, վաստակաբան Ռոզ – Մարի Լը Փրիոլ, Ռատիօ – Ֆրանս Էնթերնասիոնալի լրագրող Անն – Մարի Մուրատեան։

Արուեստի պատմաբան Փաթրիք Տօնապետեան ներկայացուց Թուրքիոյ եւ Անդրկովկասի հայկական յուշարձաններուն պահպանութեան նիւթով արտայայտուած միտքերը։ Կարեւոր էր տեղաբնակները իրազեկ դարձնել, համացանցին վրայ կայքէջեր բանալ, աչխատակցիլ ռոմանական արուեստի մասնագիտացած ոչ հայկական ընկերակցութիւններու հետ, ստեղծել հայկական ժառանգութեան հսկողութեան կոմիտէ մը. պէտք էր յատկապէս մղել Հայաստանը եւ ԻՒՆԷՍՔՕ–ի հայկական կոմիտէն որ միջամտէին եւ լոպիական գործունէութիւն տանէին։

Վարուժան Սարգիսեան որ հոգե – ընկերաբանութեան ճիւղին մէջ տոքթորայի երիտասարդ ուսանող մըն է, ներկայացուց փոխանակումներու բազմամշակութայնութեան եւ ժողովրդավարութեան կապին մասին վիճարկումին եզրակացութիւնը։ Ըսաւ թէ դժուար եղած էր վիճարկումին կազմակերպութիւնը, քանի որ գործնականէն զատ, հարց կը վերաբերէր նաեւ նոր ընկերութիւն մը կազմաւորելու կերպին մասին իմաստասիրական սկզբունքներու։ Ըսելէ ետք թէ հանրապետութիւնը անդերազանցելի ձեւն է, բայց Ֆրանսական ժագոպէն պետութիւնը ազգասպան պետութիւն մըն է որուն նպատակն է ճնշումը, դրուատեց բազմամշակութայնութեան բարիքները. ան անհաւատ չէր խզեր իր արմատներէն, մինչ յայտնի կ'դառնար որ ինքնութիւնները յարատեւ փոխարկումի մէջ են։

Տոքթորայի ուրիշ ուսանողուհի մըն է Սեւան Կարիպեան (միջազգային իրաւագիտութիւն) որ փայլուն ելոյթ մը ունեցաւ 2001 Յունուար 29–ի օրէնքին մասին։ Բացատրեց թէ այդ օրէնքը միայն յայտարարութեան զօրութիւն ունէր եւ իրաւական ոչ մէկ միջոց կար զայն կիրարկութեան դնելու։ Քաղաքական արժէւորումով կը ներկայանար։ Նոր գործունէութիւններու հեռանկարներ կը բանար, թէ՛ իրաւական, թէ՛ քաղաքական մարզերուն մէջ. անոնցմէ մէկն էր կէտի նուներով կոչուած օրէնքին ընդլայնումը, Հայերու ցեղասպանութիւնն ալ ընդգրկելու ձեւով։ Ս. Կարիպեան առանց խոչընդոտները չըլլանցելու, բացատրեց մանրամասնութիւնները Մարզկային իրաւունքներու Եւրոպական Ատեանին առնչուելիք դատավարութիւններու։

Հայ Դատի յանձնախումբի վերերկներէն Պառաւեան ներկայացուց եղրակացութիւնը այն խումբին որուն նիւթը եղած էր Ֆրանսայի մշակութային բազմազանութեան քաղաքական ճանաչումը։ Հարցադրումը կը վերաբերէր Ֆրանսայի մէջ հայկական մշակոյթը պետական նեցուկով զարգացնելու խնդրին։ Տիրող կարծիքներ եղած էին Ֆրանսացիներու եւ Հայերու մօտ զազափարներու զարգացում, ներկայացուցչական այլ համայնքներու հետ կապերու ստեղծումը, ժողովրդավար ձեւով ընտրուած ներկայացուցչութիւնը, փոքրամասնութիւններու լեզուներուն զարգացումին նպատակով Ֆրանսական օրէնսդրութեան ուսումնասիրութիւն, եւ այլն։

Բժիշկ Գ. Գէվփէնկեան որ ծանօթ անուն մըն է Լիոնի եւ Երեւանի բժշկական շրջանակներուն, դաչնակցական ու Ճըրաս – Արմէնի խնդիրին եւ Հայ Դատի յանձնախումբին հիմնադիրներէն մէկը, զեկուցաբերն էր խումբին որ կանացած էր պատասխան գտնել հարցումին թէ ի՞նչ գործունէութեան պէտք է նախաձեռնել, որպէսզի Թուրքիա ընդունի իր պատասխանատուութիւնը։ Պէ՞տք է ստիպել հայերութեան հաչտութեան, կամ Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքին նախապայման ըլլայ։

Գ. Գէվփէնկեանի խումբը մեկնած էր Թուրքիոյ պատասխանատուութեան տըեալէն, քանի որ ան պետութեան չարունակականութիւն մը կը մարմնաւորէր։ Ձգուած էին երեք կէտեր. Ա) ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ, Բ) հայերութուրք հաչտութիւն մը, այն պայմանով որ հայկական կողմի բոլոր բազկացուցիչները ներկայացուած ըլլան, Գ) ընդունիլ Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքը, բայց ո՛չ որեւէ գնով եւ ձեւով։ Ամէնէն կարեւոր նկատուած էր Հայաստանի ապահովութեան երաչխաւորումը։ Հարց մը որ տարբեր տեսանկիւններէ կը դիտուի ԱՄՆ–ու, Թուրքիոյ, Եւրոպայի, Ռուսաստանի եւ Հայաստանի կողմէ։

Վերջաւորութեան, Կիրակի յետմիջօրէին, չուրջ ժամ մը յատկացուեցաւ ուղղամասնակիցներու որոնք իրենց անճնական արժէւորումները եւ հակազդեցութիւնները տուին եռօրեայ ձեռնարկին մասին։ Անոնք արտայայտեցին իրենց գնահատանքը, խանդավառութիւնը, կասկածներն ու քննադատութիւնները։ Այդ նիստին ժամանեց Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեան ալ որ ծափերով ողջունուեցաւ։

Ընդհանուր համադրումը ներկայացուցած Ց. Մարտիրոսեան, ըսաւ թէ Հայ Դատի յանձնախումբին ծրագիրն էր Ֆրանսայի մէջ բազմաչակութայնութեան կանոնները հաստատել, փոխադարձ լայնախոհութեան վրայ հիմնուած ժողովրդավարութիւն մը ստեղծելու համար։ Աչխատանքի խումբերու առաջարկները վերլուծումի ենթարկուելով նկատի պիտի առնուէին այդ նպատակին համար։ Ան չնորհակալութիւն յայտնեց յատկապէս Ժ. Մարտիրոսեանին որ գլխաւոր դերը կատարած էր Ֆորումին պատրաստութեան ու ընթացքին մէջ։ Ապա Արա Գրիդորեան ներկայացուց յանուն Հայ Դատի յանձնախումբին իր չարադրած մտքի հաղորդագրութիւնը։

Տակաւին կանուխ է ըսելու համար թէ Ֆորումը Հայ Դատի յանձնախումբի մարտավարութեան մէջ չրջադարձ մը կը նչ°, Ֆրանսայի ընտրութիւններուն նախօրեակին։ Սակայն, որոշ է որ ան յարաբեր ներչնչեց երիտասարդներուն։

Ա. ՏԻՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՍՏԱՑՈՂ

□

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ

ՀԱՅՐ ԼԵՒՈՆ ՉԻՔԻԵԱՆ

Աչխատասիրեց Սալբի Գասպարեան

Պէյրութ 2001

ՅԱՐԳԵՆՔ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱՐՑՈՒՆՔԸ

Հեռատեսիլի հաղորդումներուն մէջ, շատ կէտեր կան որ պէտք չէ երբեք տեղի ունենային եւ դժբախտաբար ամէն օր տեղի կ'ունենան, տառապող անձերու, անոնց արցունքներու նկարներուն անգադար ռմբակոծումն է:

Ես անհանդուրժելի կը գտնեմ այն տարաններէն ուր հեռատեսիլի լրատուները ամէն գնով կ'ուզեն նախապատուութիւն մը փրցնել, տարատիպ աղէտով զաւակը նոր կորնչուցած մօր մը բերնէն, ոտնակոխելով անոր խոր վիշտը եւ զգացումներուն սրբութիւնը:

Անցեալներէն, կայան մը ցոյց կու տար օդակայանի մը ապամոնտաժման սրահը, ուր կին մը եկած էր իր քրոջ ընդառաջ, մինչ քոյրը, բոլոր միւս ճամբորդներուն հետ, զոհ գացած էր, նոյն վայրկեանին տարատիպ արկածի մը: Երեւակայեցէք որ անպատկառ լրագրող մը բարձրախօսը դիմացը դրած, կ'ուզէր անպատճառ իմանալ թէ ինչ կը զգայ ինք այդ պահուն... կարելի է արդեօ՞ք այսքան լկտիութեան հասնիլ:

Շատ պատկերներ կան որ պէտք չէ երբեք յայտնուին հեռատեսիլի պաստառին վրայ. բռնութիւններու եւ բռնաբարումներու տեսարաններ, չափազանց յառաջացած սիրոյ արտայայտութիւններ: Ամէն ոք արժէքներու իր աստիճանաւորումը ունի, իր տեսակէտներն ու մտահոգութիւնները: Ինծի համար, անհանդուրժելի է պարզապէս տեսնել անձ մը որ անձնական խոր վիշտի մը հետեւանքով կ'արտասուէ...: Երբեք ցոյց չտալ արտասուող դէմք մը: Այս պէտք է ըլլայ ամէն պարկեշտ հեռատուղի օրէնքը: Հա՞րկ է, արդեօք, օրէնքներ սահմանել, երբ հազարումէկ ճամբաներ կարելի է դտնել, օրէնքները չրջանցելու, ինչպէս չատ մը պարագաներու մէջ տեղի կ'ունենայ: Ես պիտի ուզէի որ հեռատեսիլի պատասխանատուները, նկատի առնէին այս հարցը եւ միասնաբար համաձայնութիւն գոյացնէին, հասարակաց վարուելակերպի մը չուրջ: Շատ մը հարցեր նըմանի համաձայնութիւններով լուծում գտած են, օրինակ ծանուցումներու պարագան: Բաւ է որ, մէկ հոգի մը լծուի այս գործին, եւ վստահ կրնանք ըլլալ որ, մարդկային արցունքը կը դառնայ յարգանքի առարկայ:

ՀՑՊ

ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ ԿԸ ՊԱՑՔԱՐԻՆ ԹՈՒՂԹԻՆ ԴԷՄ

Իրականութեան խաբկանքը առթող աշխարհին մէջ ամէնէն աւելի վտանգուած են դիրքերը, թերթերն ու պարբերաթերթերը, այլ խօսքով թուղթի վրայ արձանագրուած գիտութեան եւ տեղեկութիւններու չտեմարան մը, որ աշխարհի գրադարաններուն մէջ հապճեպով կ'արձանագրուի միքրոֆիլմի եւ ամփոփ սկաւառակի վրայ:

Վիպագիր Նիքըլսըն Պէյքըր իր «Տապըլ Ֆոլտ» դիրքին մէջ կը զարդացնէ այս տեսակէտը: Ան կը հաւատայ, թէ գիրքերը պէտք է պահպանուին թուղթի վրայ, այնպէս ինչպէս արձանագրուած են իրենց ամբողջ փառքով: Ան չափազանցութիւն կը նկատէ թուղթի փճացումին վերաբերող կարծիքները եւ կը դատապարտէ այն գրադարանները, որոնք տեղի պակասի պատճառով գիրքեր կը փճացընեն: «Արարքը ոճիրի համազօր է: Կորսընցուցած ենք բաներ, զորս երբեք պիտի չկարենանք վերադտնել», կը գրէ ան:

Պէյքըրի համաձայն, կորսուած են չուրջ 975 հազար գիրքեր, որոնք փճացուած են միքրոֆիլմի վրայ արձանագրութենէ ետք, ինչպէս նաեւ՝ 1880-ական տարիներէն ետք, լոյս տեսած ամերիկեան գլխաւոր օրաթերթերու անփոխարինելի հատորները, որոնք միքրոֆիլմի վրայ արձանագրուելէ ետք թափուած են կամ՝ վաճառուած: Միացեալ – Նահանգներու տարածքին գլխաւոր համալսարաններու գրադարանները, ինչպէս նաեւ հանրային մեծ գրադարանները նոյն ձեւով վերաբերած են իրենց հատորներուն հետ:

Պէյքըր կը գրէ, թէ մեծ գրադարանները իրենց թերթերու հատորներէն ձերբազատելէ ետք, այժմ յարճակած են գիրքերուն վրայ: Միքրոֆիլմ պատրաստող պաշտօնեաներ հանած են բազմաթիւ գիրքերու կողքը, որպէսզի աւելի արագ եւ դիւրութեամբ նկարեն զանոնք, ապա թափած են գիրքերը՝ նոր տեղ բանալով դարանները վրայ: Պէյքըր կը վիճի, թէ գիրքերը միքրոֆիլմի վերածելու գործընթացը զրաւիչ է, որովհետեւ կ'ընձեռէ նոր արտադրութիւն մը, զոր կարելի է վաճառել այլ գրադարաններու: Աւելին՝ անիկա առիթ կու տայ վաճառելու նաեւ միքրոֆիլմերու բնօրինակներ բազմապատկելու իրաւունքը:

Սակայն մասնագէտներ չուտով անդրադարձած են, թէ հրատարակութիւններու միքրոֆիլմի վերածումը ինքնին դժուարութիւններ կը յարուցէ: Պէյքըր կը նշէ, որ գիրքերը հակայական չէնքերու մէջ տեղաւորելու բազդատած՝ անոնց միքրոֆիլմի կամ թուային (տիժիթալ) արձանագրութիւնը չատ աւելի սուղ կ'արժէ: 1957-ին կատարուած ուսումնասիրութեան մը համաձայն, միքրոֆիլմի արձանագրութիւնները յստակ չեն, իսկ անոնց որակը կարելի չէ բարելաւել: 1970-ական տարիներուն կատարուած այլ ուսումնասիրութիւն մը կ'ըսէր, թէ միքրոֆիլմերը իրենց հերթին կ'աղաւտին, կը գծուին, պարբերութիւններ կը կորսուին էջին ծայրէն, էջեր կը կորսուին, պատկերներ դլխիայր կը դառնան եւ անոնց չարքը կը խանգարուի: Կայ նաեւ աղօտելու անպատեհութիւնը՝ նկարելու ժամանակ անբաւարար լոյսի, գոյներու սխալ հակադրութեան եւ անյարմար լուսարձակումի պատճառով: Եւ ի վերջոյ, անոնց վրայ նոյնքան աղտ ու փոշի կը հաւաքուի, որքան՝ գիրքերու եւ թերթերու վրայ:

Այս բոլորին վրայ կ'աւելնայ երկարակեցութեան հարցը, որուն պատճառով միքրոֆիլմը հնարուած է՝ փոխարինելու համար փտող եւ թթուներու վտանգին ենթակայ թուղթը: Պէյքըր կը դրէ. «Եւ որովհետեւ գրադարաններ սովորաբար միքրոֆիլմերը չեն պահեր խոնաւութենէն գտ մակարդակով վայրերու մէջ, ինչպէս որ պէտք է, պարզ իրականութիւնը այն է, որ ոչ մէկ գրադարան կրնայ հպարտանալ մնայուն արխիւով մը»:

Մինչ գրադարանապետներ փորձած են նեմատացնել միքրոֆիլմի առընչուող կասկածները, անոնք աշխատած են չափազանցնել թուղթին դիւրաբեկ ըլլալու իրողութիւնը: Պէյքըր միքրոֆիլմի եւ թուային արձանագրութեան ջատագովները կ'ամբաստանէ այս պատրուակով դրամ հաւաքելու յանցանքով: Անոր ընդդիմադիրները իրենց կեցուածքը կը պաշտպանեն ըսելով՝ որ աշխարհի մեծ հաւաքածոներուն 25 առ հարիւրը այնքան դիւրաբեկ է, որ արդէն կը փոշիանայ: 1989-ին Միացեալ – Նահանգներու Ներկայացուցիչներու Տունը ստացած է տեղեկագիր մը, որ կ'ըսէր, թէ՝ «դիրքերու եւ թերթերու փոշիացումը անյարմարութեց աղէտ մը ստեղծած է: Ներկայացուցիչներու Տունը անմիջապէս հակազդած է միլիոնաւոր տոլար յատկացնելով վտանգուած հրատարակութիւնները միքրոֆիլմի վերածելու գործին, երբ անդին գիրքերու պահպանութեան համար նիւթական աղբիւրներ գրեթէ գոյութիւն չունէին: 1980-ական տարիներուն եւ 1990-ական տարիներու սկիզբը «միքրոֆիլմեր կը պատրաստուէին փոշեծծիչ մեքենայ մը աշխատցնելու թափով»:

«Ամբողջ դարաններ կը պարպուէին եւ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԸ ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐ

Ռուսաստանի մայրաքաղաքին մէջ կազմակերպուած երգիչներու միջազգային մրցումին ոսկի մեդալ չահած է Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի ուսանող Արսէն Սողոմոնեան, 12 երկրէ 18 մասնակիցի միջեւ: Մրցումին դատակազմը գնահատած է երիտասարդին գեղեցիկ ձայնն ու մեծ կարողութիւնը: Զինքը առաջին չորհաւորողներէն եղած է ծանօթ երգիչ Պաւել Լիսիցեան որուն 90-ամեակը նշուած է երջերս Մոսկուայի մէջ, մեծ չուքով:

միքրոֆիլմի արձանագրութեան կ'ուղարկուէին, փոխանակ իւրաքանչիւր դիրք քննելու եւ մտածելու զանոնք պահպանելու ձեւի մը մասին», կը գրէ Պէյքըր: «Այդ գիրքերէն չատերը մասնատուած են նկարուելու համար եւ զոհուած են անտեղի, որովհետեւ միքրոֆիլմը ինքնին անգործածական դարձած է այսօր, եւ հարկ է գայն փոխարինել թուային արձանագրութեամբ: Պահպանումի գործընթաց մը, որ ինքնին չատ սուղ պիտի արժէ»:

Պէյքըր իր գիրքին սկիզբը կը գրէ, թէ 16-րդ դարուն Անգլիոյ մէջ վանականներու գործունէութեան դէմ չղթայազերծուած հալածանքներէն ի վեր ոչ մէկ տեղ ընդունուած կամ գործադրուած է բնագիր աղբիւրներու նման հսկայածաւալ ոչնչացում: Ան նաեւ կը նշէ, թէ գրադարան մը, որ տարեկան 300 հազար տոլար կը ծախսէ համացանցի վրայ իր գրացանկը պահելու համար, պիտի ստիպուի տարեկան 1·5 միլիառ տոլար գոյացնել իր գիրքերը մատչելի դարձնելու համար:

Պէյքըր կը միտի ահազանգ մը հնչեցնել իր գիրքով, որուն վերջաւորութեան հարց կու տայ, թէ ինչո՞ւ գիրքերն ու անոնց թուային տարբերակները չեն պահպանուիր կողք – կողքի: «Ինչո՞ւ չենք կրնար պահպանել երկուքը՝ օգտուելով նոր եւ սուղ արժող թուային տարբերակներու վաճառքէն՝ պահպանելու համար գործնական, գեղեցիկ եւ պատմական արժէք ներկայացնող գիրքեր, որոնք դարեր շարունակ բազմած են դարաններու վրայ:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

ԹԻՒ 17 ԹԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

– Ո՞ւր երթալ կ'ուզէ:

– Պուլկարիոյ ճամբով Զուիցերիա պիտի երթայ:

– Այդ գործը ես կրնամ ընել, բայց միմիայն իմ հաշուոյս 400 ոսկի կը պահանջեմ:

– Իսկ ես միայն 100 ոսկի՞ առնեմ:

– Զանա՛ աւելի բրցնելու,ատ իմ պիտնալիք բանս չէ:

– Այդ տեսակ գործերը կէս առ կէս գումարը բաժնելով կ'ըլլայ:

– Այդ պայմանը չեմ կրնար ընդունիլ, դուն արդէն գործին մէջ պարզ միջնորդութիւն մը պիտի ընես... ես եմ, որ ամբողջ վտանգը իմ վրաս առնելով՝ գինքը պիտի փախցնեմ:

– Ապահով կերպով պիտի կրնա՞ս Պոլսէն հեռացնել, որովհետեւ հայրը այդ ապահովութիւնը կը պահանջէ 500 ոսկի վճարելու համար:

– Ես ձեռքովս գինքը մինչեւ Ֆիլիպէ պիտի տանիմ... անկէ անդին ա՛լ դիւրին է:

– Ֆիլիպէ՞ պիտի տանիս քու ձեռքովդ, – զոչեց Աստիկ զարմացած, – ինչպէ՞ս կ'ըլլայ աստիկա, հապա հոս ունեցած պաշտօններդ:

– Ես մասնաւոր պաշտօնով մը Ֆիլիպէ պիտի երթամ, գինքն ալ հետս կը տանիմ, թէեւ ասոր համար բաւական մեծ դժուարութիւններ կան, սակայն կրնամ անոնց մէջէն ելլել, եթէ դրամ ըլլայ մէջտեղը:

– Դրամը պատրաստ է:

– Ո՞վ է այդ երիտասարդին հայրը:

– Երբ խնդիրը կարգադրենք, անունը կը յայտնեմ քեզի, առայժմ ներէ, որ չըսեմ:

– Զարմանալի՛ գաղտնապահութիւններ ունիս... տես, ես ինչպէս ամէն բան կ'ըսեմ քեզի:

– Քանի որ սակարկութիւնը ես պիտի ընեմ, կարծեմ պէտք չունիս ով ըլլալը հասկնալու, – ըսաւ Աստիկ:

– Կը հասկնամ քու միտքդ, – պատասխանեց Արթին, – բայց ինչ որ է, թող այդպէս ըլլայ, միայն թէ իմ 400 ոսկիս ամբողջութեամբ ստանամ:

– Վստահականը դրամը պիտի տայ, երբոր զաւակը ապահով կերպով Ֆիլիպէ հասնի:

– Ուրեմն ինձ բարեւ ըրէ եւ ըսէ, որ զաւակը տեղ մըն ալ չի կրնար երթալ կամ աւելի ճիշդը, փոխանակ Ֆիլիպէի՝ Թեոդեսս մինչեւ Տէր Զօր երթայ:

– Թեոդեսս չսլոզիմ գինքը համոզելու, որ դրամին կէսը կանխիկ վճարէ:

– Պարապ տեղը մի՛ յոգնիր, պէտք է, որ ամբողջութեամբ տայ:

– Բայց ինչպէ՞ս կրնաս երաշխաւորել, որ ապահով պիտի հասցնես Ֆիլիպէ:

– Ըսի քեզի, որ գինծի հետ պիտի տանիմ, կարծեմ ասկէ լաւագոյն երաշխաւորութիւն չի կրնար ըլլալ:

– Ե՞րբ մեկնելու միտք ունիս:

– Մօտ օրէն, թերեւս երկու չաբաթէն, բայց եթէ լրջօրէն կ'ուզէ զաւակը ղրկել, պէտք է, որ անմիջապէս 400 ոսկին տրամադրէ, որովհետեւ վաղուընէ իսկ պիտի աշխատիմ այդ գործին համար, եւ առանց դրամի բան մը չըլլար:

– Վաղը կը տեսնամ մարդը եւ գործը կարգի կը դնեմ, – խոստացաւ Աստիկ:

Երկու բարեկամները չարունակեցին լրբենց խօսակցութիւնը՝ քօնեաքի գաւաթները պարպելով:

Ի վերջոյ Արթին ոտքի ելաւ եւ մեկնեցաւ՝ հետեւեալ օրուան համար ժամադիր ընելով Աստիկի հետ:

Արթին, արդարեւ, կարեւոր գործով մը պիտի մեկնէր Պուլկարիա: Ընթերցողները կը յիշեն անուշա Ամերիկայէն գըրած եւ Տրդատի ուղղուած այն նամակը, զոր գրաքննիչը ձեռք անցուցած էր: Այդ նամակը կը պարունակէր սա խօսքերը.

«Քիչ առեներն անձնուէր եւ փորձուած ընկերներ ճամբայ կ'ելլեն Զուիցերիոյ եւ Պուլկարիոյ ճամբով Պոլիս գալու: Ամէն մէկուդ ձեռք առած ենք, որպէսզի ապահով կերպով հասնին այդտեղ: Իրենց հետ պիտի բերեն ինչ որ պէտք է ծրագիրը գլուխ հանելու համար»:

Գիտենք, թէ այդ նամակը ինչ իրարանգում առաջ բերած էր, եւ ոստիկանութիւնը ի՛նչ տխուր միջոցներ ձեռք առած էր դտնելու համար թէ՛ Տրդատը եւ թէ՛ Ամերիկայէն եկողները: Բայց մինչեւ այդ օր այս միջոցները որեւէ արդիւնք չէին տուած, եւ հիմա Պէտրի պէյ որոշած էր Արթինը յատկապէս ղրկել Պուլկարիա՝ հոն խուզարկութիւն մը կատարելու եւ փնտռելու այդ Ամերիկայէն գալիք վտանգաւոր մարդիկը:

Արթին բացի այդ գործէն՝ պաշտօն ունէր նաեւ լրտեսելու Պուլկարիա հաստատուած Հայերը:

Հետեւեալ օրը, իրիկուան դէմ, դրա – քննիչը գնաց Պոլսոյ կողմը, այն զարեջրատունը, ուր Աստիկի հետ ժամադիր եղած էին:

Աստիկ արդէն հոն բազմած էր տարէց անձի մը հետ:

«Ֆիլիպէ երթալիք տղուն հայրը ըլլալու է, – մտածեց Արթին, – կարծեմ գործերնիս եղաւ»:

Ցետոյ, աւելի ուշադիր նայելով, ըսաւ ինքնիրեն.

«Վա՛յ, Մկրտիչ էֆէնտին է եղեր, եթէ դիտնայի՝ աւելի կ'ուզէի, այս մարդը տարուան մը մէջ ահագին գումար չահեցաւ, 500 – 1000 ոսկին նշանակութիւն անդամ չունի իրեն համար»:

Այս խորհրդածութիւնները ընելով՝ մօտեցաւ այն սեղանին, ուր երկու անձերը բազմած էին:

– Ինչ մը ուշ մնացի, – ըսաւ՝ խօսքը Աստիկին ուղղելով, – բայց յանցանքը իմս չէ, կարեւոր գործ մը պատահեցաւ:

– Հոգ չէ, – պատասխանեց Աստիկ, – մենք գործ մը չունէինք եւ եկանք թէ՛ քեզի տեսնելու եւ թէ՛ քիչ մը ժամանակ անցընելու, ձեզի ներկայացնեմ Մկրտիչ էֆէնտին:

– Էֆէնտին վիս չի ճանչնար, բայց ես դինքը կը ճանչնամ, – ըսաւ Արթին:

– Ես ալ ձեր անունը լսած էի, բայց պատիւ չէի ունեցած մօտէն ճանչնալու:

– Այս առթիւ ահա՛ իրար կը ճանչնանք, ըսաւ Աստիկ:

(Շար. 132)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբը երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը՝ 16–ին։
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·15ին։
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Տօն Ծննդեան եւ
Աստուածայայտնութեան
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբը ժամերգութեանց ժամը՝ 8·30ին։
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ կը կատարուի։
ԾԱՆՕԹ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։
Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւնները կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Ցիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10–ին։
Պատարագի աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։
Կը պատարագէ՝
ԱԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԾ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 17·30–ին։

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն Տեառն մերոյ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Ժամերգութիւն ժամը՝ 9·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին։
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն յաւարտ պատարագի։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Ցիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին։
Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30–ին։
Պատարագ Ճրագալոյցի ժամը՝ 17·30ին։

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Պատարագ Ս. Ծննդեան ժամը՝ 10–ին։
Ջրօրհնէք ժամը՝ 12–ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Պատարագ Մեռելոցի ժամը՝ 10–ին։
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12–ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐԱԳԱՅԻ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Սկիզբը երեկոյեան ժամերգութեան ժամը 17–ին։
Պատարագ ժամը՝ 17·45–ին։

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Սկիզբը ժամերգութեան ժամը՝ 9·45–ին։
Պատարագ ժամը՝ 11–ին։
Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16–ին։
Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 17–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 10–ին։
Ցաւարտ պատարագի ՋՐՕՐՀՆԷՔԻ արարողութիւն կը կատարուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Ռոն Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը՝ 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷԼԻ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ծննդեան
Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 17·15–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը՝ 9·45–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԼԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եղլմազեանի։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Ցիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շէն – Ֆրանս իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց, մանաւանդ, ձայնասփիւռ, Միութիւն Թէ անհատ որոնք իրենց օժանդակութեամբ թոյլ տուին որ 2001 Ծնունդի 10–րդ վաճառքը յաջողութեամբ պսակուի։ Շահը 200·000 Ֆրանք է։

Շէն – Ֆրանս լաւագոյն օրեր կը մաղթէ իր բոլոր բարերարներուն, շնորհաւորելով Նոր Տարին եւ Սուրբ Ծնունդը։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Լիւսիլ եւ Ասողիկ Տէր – Պարսամեան իրենց կնքահօր՝ կարապետ եսայեանի մահուան 15–րդ տարելիցին առթիւ 500 Ֆրանք կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (առանձ «Յառաջ»էն) եւ նորոգ հանդուցեալ Գրիգոր Ստեփանեանի մահուան առթիւ 400 Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

***

Պերճ վարժապետեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Զալըգեան (Մարսէյլ) 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓՐՈՎԻՏԱՆՍ – Խաչիկ Թէօլէօլեան 100 տոլար։

***

ՓԱՆԹԻՆ. – Տէր եւ Տիկին Կարապետ Էօվճեան 200 Ֆր.։

***

ԼԻՒՍ – ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍ. – Մխիթար Տոնապետեան 500 Ֆր.։

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 1
ՏԱՐԵՄՈՒՏ – ԿԱՂԱՆԴ
Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի եւ Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի։

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 1
ԿԱՂԱՆԴ – ՏԱՐԵՄՈՒՏ
Պատարագ ժամը 10·30–ին։

EGLISE SAINTE CROIX
13, rue du Perche, Paris 3e

Déjeuner de l'Epiphanie à Paris

Dimanche 6 janvier

11h Messe Pontificale
Cérémonie du Baptême du Christ — Echange des Vœux
13h Repas paroissial de l'Epiphanie
Galette des Rois et Champagne
P.A.F. Adultes: 20 euros
Enfants : 13 euros
Réservation souhaitée au :
01 44 59 23 50 (Paroisse)
01 40 51 11 90 (Eparchie).

LE PERE NOEL
vous attend à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
le dimanche 13 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'**Ecole Teebrotzassère : ☎ 01 43 81 01 72**
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

Entrée gratuite

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24